T.C. FIRAT KALKINMA AJANSI

TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı

Araştırma Raporu

Eylül 2012

FIRAT KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

Fırat Kalkınma Ajansı tarafından AnaDOKU'ya (Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi) hazırlatılmıştır.

YÖNETİCİ ÖZETİ

TRB1 Bölgesini oluşturan Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerini kapsayan bu çalışmada temel hedef "TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı" hazırlamaktır. Strateji planı hazırlanmasında, mülga, Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırlamış olduğu "Stratejik Planlama Kılavuzu" temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Bölgesel düzeyde kalkınma çalışmalarında öncelikli amaçlardan birisi mevcut üretim sürecinin değişen pazar koşullarını dikkate alarak geliştirmek, desteklemek, gelir getirici ve istihdam yaratıcı faaliyetlerin bölgesel düzeyde yaygınlaşarak örgütlenmesi ve alt yapıların iyileştirilerek bölgesel kalkınmanın uygulanacağı illerde farklı sektörlerdeki üreticilerin pazarla olan ilişkilerinin geliştirilmesi ve böylece diğer önlemleri de alarak kalkınmanın sağlanması ve dolayısıyla halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir. Özellikle gelir ve istihdam yaratmada TRB1 Bölgesi gibi bölgelerde tarım ve tarıma dayalı KOBİ'ler kalkınmanın olmazsa olmaz aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de de potansiyel kaynakları ve işgücünü yerinde değerlendirecek tarım ve tarım dışı KOBİ'lerin oluşturulması bölgesel kalkınmada önemli bir stratejik hedef olarak kabul edilmektedir.

TRB1 Bölgesinde kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında, hayata geçirilmesinde ve bunun refaha dönüşmesinde tarım ve dolayısıyla bitkisel üretim sektörünün önemli bir rolü olacaktır. Nüfusunun yarıya yakınının tarım sektöründe yer aldığı ve kırsal alan nüfusunun neredeyse kent nüfusuna eşdeğer miktarda olduğu bir Bölgenin kalkınmasında tarım belirleyici ve kilit rol oynayabilmektedir. Bundan hareketle TRB1 Bölgesi Gelişme Stratejisi belirlenirken "Bitkisel Üretim Sektörü"nün temel, dinamik ve belirleyici bir sektör olarak tanımlanması yanlış olmayacaktır.

Bitkisel üretim sektörüne dayalı kalkınma stratejilerinin belirlenmesi ve uygulamaya aktarılmasında; TRB1 Bölgesinde ekonomik yapının, tarım ve tarım dışı sektörlerin gelişme potansiyellerinin ortaya çıkarılması, bölgesel düzeyde ilgi uyandırarak iller genelinde ekonominin çeşitlenmesi ve hareketlenmesi ile özellikle bitkisel üretim ile uğraşan halkın gelir seviyelerinin nasıl yükseltilebileceği ve bitkisel üretime dayalı gıda sanayinin geliştirilmesi konularının sunulması ana amaç eksenine oturmaktadır.

Bu çalışma ile TRB1 Bölgesinde ekonomik yapının, bitkisel üretime dayalı gelişme potansiyellerinin (KOBİ potansiyeli ile birlikte) ortaya çıkarılması, illere ve Bölgeye ait bağlantılı sektörlerin belirlenmesi, ulusal ve bölgesel anlamda ilgi uyandırarak iller genelinde ekonominin çeşitlenmesi ve hareketlenmesi ile bölgenin bitkisel üretime dayalı gelir seviyesinin nasıl yükseltilebileceği konusunda saptamalarda bulunulması, stratejiler belirlenmesi hedeflenmiştir.

TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları; dünyada tarıma verilen önemin giderek arttığı ve artacağı önümüzdeki yıllarda tarımsal yatırımların doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına duyarlı şekilde yapılması, bitkisel üretimden elde edilen gelirin, katma değerin artırılması, ürün çeşitliliğinin ön plana alınması, işleme sanayinin geliştirilmesi ve Bölgenin ulusal ve uluslararası alanda daha fazla tanınırlılığına katkıda bulunmasını da dikkate alan bir yaklaşım ile katılımcı bir biçimde hazırlanmıştır.

Çalışma dört aşamalı olarak yürütülmüştür. Bu aşamalar: "Mevcut Durum Analizi", "Sektörel Sorun Analizi", "Paydaş Analizi ve Değerlendirmeleri" ve "Strateji Analizi"dir. Çalışma kapsamında geniş ve uzun süren bir literatür incelemesi yapılmıştır. Mümkün olduğu kadar güncel ve detaylı verilere ulaşmaya çalışılmıştır. Bölgede bitkisel üretim sektörünün ulaşılabilen tüm paydaşları ile görüşülmeye ve görüş alışverişinde bulunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada olanaklar ölçüsünde katılımcı bir süreç izlenmiş, bitkisel üretim ile ilgili paydaşlara erişilmeye çalışılmıştır. Bunun için soru formları hazırlanmış ve bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerle, çiftçilerle, üretici örgütleri ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca anahtar kişilerle (örnek çiftçiler, işletmeler vd.) derinlemesine mülakatlar yapılmıştır TRB1 Bölgesindeki 4 ilde de gerçekleştirilen çalıştaylar ile bölgenin kamu kurum ve kuruluş, yerel yönetim, üniversite, özel sektör, sivil toplum temsilcileri ve çiftçilerinin katımlıyla "çalıştaylar" yapılmıştır. Bu çalışmalarda TRB1 Bölgesinin genel tarımsal yapısı, ekonomik yapısı, işleme sanayi, potansiyelleri, sorunları, çözüm yaklaşımları ele alınmıştır. Konu ile ilgili saptamalar amacıyla gerçekleştirilen çalıştaylarda aktif katılımcı bir yaklaşım belirlenmiş ve bizzat her bir paydaşın sorun analizine ve çözümlere ilişkin yaklaşımları alınmıştır.

Çalışmalar sırasında Bölgenin bitkisel üretime ilişkin mevcut durumu, potansiyelleri, sorunları, çözüme ilişkin yaklaşımlar, kurumsal sorumluluklar ve bunlara karşılık gelecek stratejiler belirlenmiştir.

Detaylı çalışmalar sonunda elde edilen bulgulara göre TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları için 6 ana unsur belirlenmiştir. Bunlar;

1. Bitkisel tarım ürünlerinin Bölgede işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması,
2. Bölge ve ulusal düzeyde yüksek fiyatla pazarda yer alabilecek işlenmiş ürünlere geçilmesi,
3. Bitkisel ürünleri paketleyecek, ambalajlayacak ve de koşullara göre depolayabilecek tesislerin kurulması,
4. TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimden ve buna dayalı gıda sanayinden elde edilen katma değerin artırılması,

5. TRB1 Bölgesinde meyvecilikte, baklagillerde **gıda kümelemesine** gidilmesi, ve
6. TRB1 Bölgesinde her ilde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"** oluşturulması.

Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik destekleyici faktörler ise;

- Markalaşma,
- İşgücü yetiştirme,
- Altyapı geliştirme (özellikle pazarlama kanallarını geliştirmek ve pazarlara daha hızlı erişebilmek için ulaşım ve lojistik altyapısını güçlendirmek),
- Mevcut işletmeleri geliştirme,
- Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmek, ve
- Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinde bilgi ve paylaşım kanallarını geliştirme, biçiminde saptanmıştır.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma için stratejik planda ön plana çıkan özellikler olan; bitkisel ürünlerin işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, ürünlerin paketleme ve ambalajlama tesislerinin bölgede kurulması, markalaşma faktörünün sağlanması ve gıda kümelemesinin gerçekleşmesi ile bölge ekonomisine daha fazla katkı sunabilecektir. Markalaşma, bölgenin ve ürünlerinin tanınırlılığına aracı olacak ve bu durum tarımsal ekonomiyi de canlandırıcı bir nitelik olarak belirecektir. Burada tabii ki, hem üretim hem markalaşma için işgücü yetiştirme, kalifiye hale getirme önemlidir. Bunun ile hem işletmelerin verimliliği artacak hem de kayıtlı işgücü varlığı artabilecektir.

TRB1 Bölgesinde özellikle; meyvecilik, baklagiller, tıbbi ve aromatik bitkiler, bağcılık, organik tarım-İTU konusunda çalışmalarda bulunulması, bunların üretiminin geliştirilmesi, artırılması, bitkisel üretimden elde edilecek katma değerin yükseltilmesine katkıda bulunacaktır. Bu durum aynı zamanda ürün çeşitliliği, yüksek değerli bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği açısından da önemlidir.

TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyetlerin gerçekleştirilmesine 2 temel unsur anahtar niteliğindedir. Bunlar; TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde **gıda kümelemesine** gidilmesi ve TRB1 Bölgesinde yer alan her ilde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"** oluşturulmasıdır. Bu 2 temel unsurun uygulamaya aktarılması hem sorunların sahiplenilmesi, hem çözüm paydaşlarının aktif rol alımı ve hem de bölgede güç birliği sağlanması açısından önemlidir.

TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: "Bölgesel ve ulusal düzeyde bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi potansiyelini yenilikçi bir anlayışla tüm

paydaşları ile birlikte yüksek değerli ürünlere dönüştürebilen, ürünlerini pazarlayabilen, bölge girişimcileri sayesinde kalite anlayışı önceliği ile ulusal ve uluslararası alanda bilinen ve tercih edilen dinamik, üretken ve güvenilirliği yüksek bir üretim ve gıda işleme bölgesi olmaktır". Bu vizyona erişebilmek için aşağıdaki tabloda verilen stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler aynı zamanda vizyona erişmek için gerekli misyonu da oluşturmaktadır.

Bu vizyona erişebilmek amacıyla 9 strateji, 31 hedef ve 82 faaliyet belirlenmiştir. Katılımcı bir süreçle belirlenen stratejiler aşağıda sıralanmıştır:

Strateji 1: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi

Strateji 2: TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Strateji 3: Bitkisel Üretim Sektörü Alanında İnsan Kaynağı Stratejisi

Strateji 4: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi

Strateji 5: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal Kobi'lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi

Strateji 6: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi

Strateji 7: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması

Strateji 8: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi

Strateji 9: Yönetişim Modelinin Geliştirilmesidir

TRB1 Bölgesi için hazırlanan "TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı" projesi bölgenin sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir role sahiptir. Bu planın hayata geçirilmesinde tüm paydaşlara önemli sorumluluklar düşmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ... iii

YÖNETİCİ ÖZETİ ... iv

İÇİNDEKİLER ... viii

1. GİRİŞ ... 1

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI ... 2

1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ ... 3

1.3.ÇALIŞMA KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER ... 7

2. TRB1 BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ ... 11

2.1. TRB1 BÖLGESİNİN GENEL TANIMI ... 12

2.2. BÖLGENİN ULAŞIM DURUMU ... 21

2.3. JEOLOJİ ... 24

2.4. TOPOĞRAFYA ... 28

2.5. TOPRAK YAPISI ... 29

2.6. HİDROLOJİ ... 34

2.7. İKLİM DURUMU ... 34

2.8. BİTKİ ÖRTÜSÜ ... 43

3. TRB1 BÖLGESİ TARIM PROFİLİ ... 47

3.1. TRB1 BÖLGESİNDE NÜFUS DAĞILIMI VE İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI ... 48

3.1.1. Nüfus ... 48

3.1.2. İstihdam ... 50

3.2. TRB1 BÖLGESİNDE ARAZİ VARLIĞI VE KULLANIM BİÇİMLERİ ... 53

3.3. TRB1 BÖLGESİNDE TOPLAM TARIM ALANLARI ... 79

3.4. TRB1 BÖLGESİNDE YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPILAN BİTKİSEL ÜRÜNLER ... 83

3.5. TRB1 BÖLGESİNDE ORGANİK BİTKİSEL ÜRETİM VE İYİ TARIM UYGULAMALARI ... 89

3.6. TRB1 BÖLGESİNDE TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİ OLANAKLARI ... 92

3.7. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM GİRDİ TEDARİK KANALLARI ... 97

3.8. TRB1 BÖLGESİNDE HAYVAN VARLIĞI ... 101

3.9. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİ ... 104

3.10. TRB1 BÖLGESİNDE TARIMA DAYALI SANAYİ VE KAPASİTE KULLANIMI ... 107

3.11. TRB1 BÖLGESİ POTANSİYELİ YÜKSEK BİTKİSEL ÜRÜNLER ... 110

3.11.1. Kayısı ... 110

3.11.2. Üzüm ... 114

3.11.3. Dut ... 118

3.11.4. Ceviz ... 120

3.11.5. Elma ... 122

3.11.6. Nohut ve Fasulye ... 123

3.12. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK KURUMSAL YAPILANMALAR VE İŞLEVLERİ ... 128

3.12.1.Kayısı Araştırma İstasyonu ... 128

3.12.2. Bahçe Kültürleri Araştırma İstasyonu Müdürlüğü ... 129

3.12.3. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ... 130

3.12.4. Bölge Dışında Yer Alan Özel Ürünlere Yönelik Enstitüler ... 131

3.12.5. İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi ... 131

3.12.6. Sektörde Faaliyet Gösteren Üretici ve Pazarlama Örgütleri ... 131

4. TRB1 BÖLGESİ ALT SEKTÖRLERİ KÜME POTANSİYELİ ANALİZLERİ ... 135

4.1. TRB1 BÖLGESİ BAĞCILIK VE ŞARAPÇILIK KÜME POTANSİYELİ ANALİZİ ... 137

4.1.1. Bağcılık ve Şarapçılık Değer Zinciri Analizi ... 137

4.1.2.Faktör Koşulları ... 139

4.1.3.Talep Koşulları ... 140

4.1.4.Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı ... 141

4.1.5. Tamamlayıcı Sektörler ... 144

4.1.6.Devletin Rolü ... 144

4.1.7.Değer Zinciri Gösterimi ... 145

4.1.8.Genel Değerlendirme ... 147

4.2. TRB1 Bölgesi Sebzecilik Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi ... 148

4.2.1. Sebzecilik Değer Zinciri Analizi ... 148

4.2.2. Faktör Koşulları ... 149

4.2.3. Talep Koşulları ... 150

4.2.5. Tamamlayıcı Sektörler ... 151

4.2.6. Devletin Rolü 151
4.2.7. Değer Zinciri Gösterimi 152
4.2.8. Genel Değerlendirme 153
4.3. TRB1 Bölgesi Baklagiller Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi 154
4.3.1. Baklagil Değer Zinciri Analizi 154
4.3.2. Faktör Koşulları 154
4.3.3. Talep Koşulları 155
4.3.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı 156
4.3.5. Tamamlayıcı Sektörler 156
4.3.6. Devletin Rolü 156
4.3.7. Değer Zinciri Gösterimi 157
4.3.8. Genel Değerlendirme 159
4.4. TRB1 Bölgesinde Umutvar Bitkisel Ürün Analizleri Ve Yeni Ürün Arayışları 160
4.4.1. Dut Değer Zinciri Analizi 161
4.4.1.1. Firma Stratejisi 163
4.4.2. Kiraz Değer Zinciri Analizi 165
4.4.3. Elma Küme Potansiyeli Analizi 171
5. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ MEVCUT PLAN VE PROGRAM ANALİZİ 177
5.1. ÜST ÖLÇEKLİ PLAN VE PROGRAMLARDA TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK PROJELER, HEDEFLER, STRATEJİLER 178
5.1.1. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 178
5.1.2. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu 179
5.1.3. Dokuzuncu Kalkınma Planı Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu 180
5.1.4. TRB Ortadoğu Anadolu Tarım Master Planı 182
5.1.5. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 182
5.1.6. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010-2014 Dönemi Stratejik Planı 186
5.1.7. İl Tarım Master Planları 187
5.2. Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli ve TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Etkileri 190
5.3.TRB1 BÖLGESİNDE ÖN PLANA ÇIKAN TARIMSAL YATIRIM ALANLARI VE GIDA SANAYİ YATIRIM ALANLARI 192
5.3.1. Bölge Ölçeğinde Bitkisel Üretim ve Buna Dayalı Alt Sanayi Yatırım Alanları 192
5.4. BİTKİSEL ÜRETİMİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ULUSAL VE ULUSLARARASI PROGRAMLAR 193
5.4.1. Tarımsal Girdi Destekleri 193
5.4.2. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) 194
5.4.3. IPARD Programı 195
5.4.4. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP) 196
5.4.5. Kalkınma Ajansları Destek Programları 197
5.4.6. AB Tarım ve Balıkçılık Programı 198
5.4.7. Birleşmiş Milletler GEF Tarım Programları 199
5.4.8. Bitkisel Üretimi Desteklemeye Yönelik Programlar Konusunda Genel Değerlendirme 199
5.5. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNDE YÜRÜTÜLEN BAZI PROGRAM VE PROJELER 203
5.5.1.Uluslararası Projeler 203
5.5.2. Ulusal Projeler 216
5.5.3. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Yönelik Projeler 229
6. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM KALKINMA STRATEJİSİNE İLİŞKİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YANLAR, FIRSATLAR VE TEHDİTLER (GZFT) ANALİZİ 237
7. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ GELİŞİM STRATEJİSİ 241
7.1.TRB1 BÖLGESİ GENEL TARIMSAL SAPTAMALARI VE BİTKİSEL ÜRETİMDE STRATEJİK PLANA YÖNELİK ANA FAALİYET UNSURLARI VE GÖSTERGELER 243
7.2. VİZYON, STRATEJİLER VE UYGULAMA HEDEFLERİ 250
7.2. FAALİYETLER VE EYLEM PLANI 274
7.3. BİTKİSEL ÜRETİMDE KATMA DEĞERİ ARTIRMAYA YÖNELİK ÖN FİZİBİLİTE ANALİZLERİ 357
7.4.1. Meyve Suyu Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi 357
7.4.2. Üzüm İşleme ve Butik Şarapçılık Tesisi Ön Fizibilitesi 361
7.4.3. Meyve Fidanı Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi 366
7.4.4. Kayısı Kurutma ve Paketleme Tesisi Ön Fizibilitesi 370

7.4.5. Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi 375
7.4.6. Yatırım Maliyetleri 378
7.4. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİME UYGUN ALANLAR 379
7.5.1. Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi Önerilen Ürün Grupları 389
8. SONUÇ VE STRATEJİK ANALİZ DEĞERLENDİRMELERİ 401
ARAŞTIRMA EKİBİ KISA ÖZGEÇMİŞLERİ 404
KAYNAKÇA 409
EKLER 415

HARİTA LİSTESİ

Harita 1 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-1 (İBBS-1) 12
Harita 2 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-2 (İBBS-2) 12
Harita 3 TRB1 Bölgesinin Ülke İçindeki Konumu 13
Harita 4 Yerleşim Alanları 14
Harita 5 TRB1 Bölgesi Ulaşım Durumu 21
Harita 6 Ulaşım Haritası 22
Harita 7 TRB1 Bölgesi Deprem Bölgeleri 25
Harita 8 Yükseklik Haritası 26
Harita 9 Büyük Toprak Grupları 30
Harita 10 Arazi Kullanım Kabiliyeti 32
Harita 11 Hidroloji 38
Harita 12 Türkiye Yıllık Toplam Yağış Miktarı (mm) (1971 – 2011) 41
Harita 13 Sonbahar Dönemi En Erken Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006) 42
Harita 14 İlkbahar Dönemi En Geç Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006) 42
Harita 15 TRB1 Bölgesi Arazi Kullanım Haritası 54
Harita 16 Tarımsal Arazi Kullanımı Haritası 58
Harita 17 Sulama Projeleri Haritası 60
Harita 18 Toprak Derinliği Haritası 382
Harita 19 Eğim Haritası 384
Harita 20 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Meyveler Haritası 392
Harita 21 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Taş Çekirdekli Meyveler Haritası 394
Harita 22 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Tarla Bitkileri Haritası 396
Harita 23 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Sebzeler Haritası 398

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlanması Araştırması-Temel Konu Alanları ile Kaynak Kurum ve Kuruluşlar 5

Tablo 2 TRB1 Bölgesi Agro-Ekolojik Alt Bölgeleri ve İlçeleri 7

Tablo 3 TRB1 Bölgesinin Koordinatları ve Yüzölçümleri 13

Tablo 4 İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2011 16

Tablo 5 2003 ve 2011 Yılları TRB1 Bölgesi İllerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırması 17

Tablo 6 TRB1 Bölgesinde İllere Göre Tarımsal Üretim Değeri, 2009Sıralaması Karşılaştırması 17

Tablo 7 İlçelere Göre Gelişmişlik Düzeyleri, 2004 18

Tablo 8 TRB1 Bölgesinde Temel Ekonomik Göstergeler, 2001 19

Tablo 9 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer, 2008 20

Tablo 10 TRB1 Bölgesi İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama İklimsel Değerler (1975-2011) 40

Tablo 11 TRB1 Bölgesinde İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Aylık Ortalama Yağış Miktarları (mm) (1970-2011) 41

Harita 13 Sonbahar Dönemi En Erken Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006) 42

Tablo 12 TRB1 Bölgesi Temel Nüfus Verileri (1980 – 2011) 49

Tablo 13 TRB1 Bölgesi Dönemler İtibarıyla Nüfus Artış Hızları 50

Tablo 14 TRB1 Bölgesi Sektörler İtibari İle İstihdamın Değişimi (1980 – 2011) 52

Tablo 15: TRB1 Bölgesinde Dönemler İtibarıyla Sektörler Artış Hızları (1980 – 2011) 53

Tablo 16 TRB1 Bölgesinde Tarım Alanları ve Kullanılma Biçimi - 2010 (hektar) 56

Tablo 17 TRB1 Bölgesi Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 62

Tablo 18 Malatya İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 63

Tablo 19 Malatya İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 63

Tablo 20 Elazığ İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 68

Tablo 21 Elazığ İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 69

Tablo 22 Bingöl İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 73

Tablo 23 Bingöl İli İlçeler Bazında Arazi Kullanım Tipleri 73

Tablo 24 Tunceli İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 76

Tablo 25 Tunceli İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri 77

Tablo 26 TRB1 Bölgesinde Kullanım Kabiliyetine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı-hektar 79

Tablo 27 TRB1 Bölgesinde Tarımsal İşletme Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı-2001 82

Tablo 28 TRB1 Bölgesinde Başlıca Tahıl Ürünleri Ekiliş Alanları-2010 (ha) 83

Tablo 29 TRB1 Bölgesinde Başlıca Diğer Ürünler Ekiliş Alanları-2010 (ha) 83

Tablo 30 TRB1 Bölgesinde Sebze Ekiliş Alanları (ha) 84

Tablo 31 TRB1 Bölgesinde Başlıca Meyvesi Yenen Sebzelerin Ekiliş Alanları (ha) 84

Tablo 32 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton 85

Tablo 33 TRB1 Bölgesinde Yem Bitkileri Ekim Alanları-hektar-2010 85

Tablo 34 TRB1 Bölgesinde Örtü Altı Tarım Yapılan Alan ve Yetiştirilen Ürün Miktarları (2010-2011), Ton 88

Tablo 35 TRB1 Bölgesinde Organik Bitkisel Üretim Verileri (2011) 89

Tablo 36 Malatya ve Bingöl Organik Tarım Ürünleri ve Üretim Miktarları (2010) 90

Tablo 37 TRB1 Bölgesinde Organik Hayvancılık Faaliyetleri-2010 91

Tablo 38 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İhracatı (2006-2008) 93

Tablo 39 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İthalatı (2006-2008) 94

Tablo 40 İhraç Edilen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilme-Doğadan Toplanabilme Olanakları 95

Tablo 41 TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilecek Diğer Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Yetiştirme Ortamları 95

Tablo 42 TRB1 Bölgesinde Hayvan Varlığı-2010 101

Tablo 43 TRB1 Bölgesinde Irk Yapılarına Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları-2010 101

Tablo 44 TRB1 Bölgesi İhracat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar) 105

Tablo 45 TRB1 Bölgesi İthalat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar) 106

Tablo 46 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına İhracat ve İthalat Değerleri-2011, Dolar 107

Tablo 47 Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009 108

Tablo 48 Devam-Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009 109

Tablo 49 Kayısıda Pazara Çıkan Ürün Ölçeklendirilmesi (1 kg için) 111

Tablo 50 Kayısı Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu 112

Tablo 51 Üzüm Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu 114

Tablo 52 Dut Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu 119

Tablo 53 Ceviz Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu 121

Tablo 54 Elma Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler....122

Tablo 55 Nohut ve Fasulye Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler....126

Tablo 56 Türkiye'de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı....138

Tablo 57 Yıllara Göre Dünya Kiraz Üretimi (ton)....165

Tablo 58 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Kiraz Üretimi (ton)....166

Tablo 59 Yıllara Göre Dünya Elma Üretimi (ton)....172

Tablo 60 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Elma Üretimi (ton)....172

Tablo 61: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Ürünlere Verilen Havza Bazlı Destek Ödemeleri....191

Tablo 62 2009-2011 yılları için Türkiye'ye tahsis edilen MIPD belgeli IPA ve IPARD fonları (M €)....196

Tablo 63 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretime Dayalı Kalkınma Stratejisi GZFT Analizi....238

Tablo 64 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Tarımda Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları 244

Tablo 65 Türkiye'de Meyve Suyuna İşlenen Başlıcav Meyvelerin Üretimi (2000-2008) (bin ton)....358

Tablo 66 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton....358

Tablo 67 Türkiye'de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı....362

Tablo 68 Türkiye'de Yetiştirilen Meyve Ağacı Sayısı....367

Tablo 69 Malatya-TRB1-Türkiye Ekseninde Beş Yıllık Kayısı Üretim İstatistikleri (TUİK 2006-2010)..371

Tablo 70 Türkiye ve TRB1 Bölgesi Nohut Üretimi (TUİK 2010)....376

Tablo 71 TRB1 İllerinin Yıllık Ortalama Sıcaklık, Yıllık Ortalama Toprak Sıcaklığı ve Yıllık Ortalama Yağış Miktarları....381

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştirilme Aşamaları....6

Şekil 2: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Girdi Tedarik Kanalları....98

Şekil 3 Kayısı'da Pazarlama Kanalları, 2012....113

Şekil 4 Şaraplık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012....115

Şekil 5 Sofralık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012....115

Şekil 6 Dut Pazarlama Kanalları, 2012....120

Şekil 7 Ceviz Pazarlama Kanalları, 2012....121

Şekil 8 Elma Pazarlama Kanalları, 2012....123

Şekil 9 Nohut ve Fasulye Pazarlama Kanalları, 2012....127

Şekil 10: Sektörün Genel Görünümü....146

Şekil 11: Sektörün Genel Görünümü....153

Şekil 12: Sektörün Genel Görünümü....158

Şekil 13: Tarım Bölgelerimize Göre Dut Üretim Değerleri....162

Şekil 14: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştire Kurulu....249

Şekil 15: Üretim Akış Şeması....359

Şekil 16 Fidan Üretim Tesisi Örnek Parselasyon....368

Şekil 17 Fidan Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması....369

Şekil 18: Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması....377

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
ABİGEM : Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AGM : Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü
ARİP : Tarım Reformu Uygulama Projesi
BM : Birleşmiş Milletler
BYKP : Beş Yıllık Kalkınma Planı
CBS : Coğrafi Bilgi Sistemleri
ÇKS : Çiftçi Kayıt Sistemi
DAP : Doğu Anadolu Projesi
DOKAP : Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Planı
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ : Devlet Su İşleri
GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
GEF : Küresel Çevre Fonu
GZFT : Güçlü Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
IACS : Entegre Yönetim Kontrol Sistemi
IPA : Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, Instrument for Pre-Accession Assistance
IPARD : IPA Kırsal Kalkınma Programı
IWWIP : Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Programı
İBBS : İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İTU : İyi Tarım Uygulamaları
JBIC : Japon Uluslar arası İşbirliği Bankası
JICA : Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
JRC : Avrupa Birliği Ortak Araştırma Merkezi
KHGM : Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KKYDP : Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı
KOBİ : Küçük ve Orta Boydaki İşletmeler
KOSGEB : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MIPD : Çok Yıllık İndikatif Planlama Belgesi
ORKÖY : Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
ÖİK : Özel İhtisas Komisyonu
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
SYDV : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TAGEM : Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TİGEM : Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKDK : Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKK : Tarım Kredi Kooperatifleri
TMO : Toprak Mahsulleri Ofisi
TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE : Türk Patent Enstitüsü
TSE : Türk Standartları Enstitüsü
TÜGEM : Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP : Birleşmiş Milletler Çevre Programı
YPK : Yüksek Planlama Kurulu

1. GİRİŞ

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

TRB1 Bölgesinde kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında, hayata geçirilmesinde ve bunun refaha dönüşmesinde bitkisel üretim sektörünün önemli bir rolü olacaktır. Nüfusunun yarısına yakınının tarım sektöründe yer aldığı ve kırsal alan nüfusunun neredeyse kent nüfusuna eşdeğer miktarda olduğu bir bölgenin kalkınmasında tarım ve bunun içerisinde de bitkisel üretim sektörü belirleyici ve kilit rol oynayabilmektedir. Bundan hareketle "TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejileri ve Eylem Planı" belirlenirken tarımın dinamik ve belirleyici bir sektör olarak tanımlanması yanlış olmayacaktır.

Tarımsal yapının ortaya konulması, bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınma potansiyelinin saptanması, tarıma dayalı sanayi varlığının ve gelişme eğilimlerinin bölge ölçeğinde analizinin yapılması, bitkisel üretim dinamiklerinin gelecekteki olası durumu hakkında da ipuçları verecektir. Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl gibi illerde özellikle gelir ve istihdam yaratmada bitkisel üretim ve buna dayalı Küçük ve Orta Boydaki İşletmeler (KOBİ) yerelde kalkınmanın olmazsa olmaz aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de de potansiyel kaynakları ve işgücünü yerinde değerlendirecek tarım ve tarım dışı KOBİ'lerin oluşturulması yerel kalkınmada önemli bir stratejik hedef olarak kabul edilmektedir. Bu stratejik hedefin TRB1 Bölgesinde de ortaya konulması, TRB1 Bölgesinin makro kalkınması için bitkisel üretime dayalı işletme yapısının saptanması, analizi önemli bir konu alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bitkisel üretim sektörü stratejilerinin belirlenmesi ve uygulamaya aktarılmasında; TRB1 Bölgesinde ekonomik yapının, tarımsal gelişme potansiyelinin ortaya çıkarılması, bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınma doğrultusunda modeller incelenmesi, yerel düzeyde ilgi uyandırarak bölge genelinde ekonominin çeşitlenmesi ve hareketlenmesi ile özellikle tarım ile uğraşan halkın gelir seviyelerinin nasıl yükseltilebileceği konularının sunulması ana amaç eksenine oturmaktadır.

Bu araştırma TRB1 Bölgesine dahil olan Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl illerini kapsamakta olup, başlıca amacı; öncelikle bitkisel üretim sektörüne ilişkin mevcut durumu ortaya koymak, mevcut durumu geliştirme stratejileri saptamak ve daha sonra da TRB1 Bölgesinin geleceğine ilişkin olarak bitkisel üretim sektörü konusunda vizyon tanımlaması ve hedef saptamalarını yapmaktır.

1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada öncelikle "mevcut durum" analizine gidilmiştir. Mevcut durum analizi için Tablo1'de verilen temel konu alanlarına ilişkin veri temininde bulunulmaya çalışılmıştır. Verilerin temin edilebilme araçları ve raporda kullanılma gerekçeleri Tabloda ayrıca verilmiştir. Mevcut veri analizinde nicel değerleri ortaya koymaktan ve yansıtmaktan çok, mevcut durumda ortaya çıkan sorunların (üretim, girdi temini, bilgi kullanımı, kurumsal yapılanma, pazarlama vb.) nedenlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bitkisel üretim yapısını ve sorunlarını ortaya koymakta önemli bir veri kaynağı olarak, paydaşlarla toplantılar gerçekleştirilmiş, ziyaretlerde bulunulmuştur (**Ek 1**). Bu toplantılarda sorun tanımları ve bunların nedenleri üzerinde ağırlıkla olarak durulmaya çalışılmıştır. İllerde konu ile ilgili özel görüşülmesi gereken ve nitel veri temin edileceği düşünülen kilit personellerle "derinlemesine mülakatlar" yapılmıştır. Kilit personel kavramı ile bölgenin bitkisel üretiminde söz sahibi olan kurum ve kuruluşların yöneticileri, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) temsilcileri, önder çiftçiler, bitkisel ürün işleyen işletme sahipleri vb. ifade edilmektedir. Bu mülakatlarda konunun içeriğine göre yarı yapılandırılmış soru formlarından da yararlanılmıştır (**Ek 2**).

Çalışmada paydaşlarla gerçekleştirilen görüşmelerde önceden haber verilmek kaydıyla her il kapsamında; Üniversiteden, Valiliklerden, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Sanayi ve Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları, Üretici örgütleri, Özel Sektör, Su İşleri ve Orman İl Müdürlükleri, Ziraat Odalarının temsilcilerinin katılımına özen gösterilmiştir. Bunun için her ilde katılımcı paydaş ziyaretleri yapılmış ve bu toplantılarda illerin bitkisel üretim sektörüne ilişkin mevcut durum saptamasının yanı sıra sektörün gelişimine ilişkin sorun saptamaları ve çözüm yaklaşımları tartışmaya açılmıştır. Paydaş ziyaretleri alandan temel verilerin alınıp ön analiz yapılmasından sonra gerçekleştirilmiştir. ***Buradaki temel amaç ise bilgilerin doğruluğunu test edebilmektir.***

Tablo 1 TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlanması Araştırması-Temel Konu Alanları ile Kaynak Kurum ve Kuruluşlar

Konu Alanları	Başvurulacak Kurum ve Kuruluşlar	Veri Kaynakları
Mevcut Tarımsal Yapı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri Valilik İl Planlama raporları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Tarım Master Planı 2000–2011 yılları arası tarımsal veriler 2010 ve 2011yılları Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) kayıtları
Tarımsal Kaynakların Kullanım Durumu ve Nicel Veriler	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri Valilik İl Planlama raporları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Orman ve Su İşleri İl Müdürlükleri	Toprak varlığı Su potansiyeli Tarımsal sulama yapısı İklim-yağış verileri
İlde Bitkisel Ürünlerin Pazarlama Durumu ve KOBİ Varlığı	Sanayi ve Ticaret Odaları Ticaret Borsaları Esnaf ve Sanatkâr Odaları	Sanayi ve Ticaret Odası verileri: yıllık faaliyet raporları ve istatistikler-kayıtlar, kayıtlı işletmeler, sektörel dağılımları ve kapasiteleri Toptancı hal ve ticaret borsası verileri
Bitkisel Üretimin TRB1 Bölgesi için fonksiyonları (istihdam, işsizlik, kırsal kalkınma, refah artışı sağlamak vb.)	Türkiye İş Kurumu Valilikler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) İl Müdürlükleri Tarım İl Müdürlükleri Sanayi ve Ticaret Odaları Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı (SYDV) İl Sekreterlikleri	İş gücü verileri İl Brifing raporları İl İstatistik bilgileri (2000–2011 arası) Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen çalışmalar SYDV tarafından gerçekleştirilen yoksullara yönelik faaliyetler
Bitkisel Üretimi Sınırlandıran Faktörler - Tarımsal nüfus - İşgücü verimliliği - Kaynak kullanımı - Pazarlama kanalları ve sorunları - Tarıma dayalı KOBİ işlerliği - Kurumsal kapasite - Tarımsal altyapı durumu - Tarımsal sulama	Yukarıda belirtilen bilgilerle analiz edilmiştir.	
Bitkisel üretim araçları ve gerçekleşme potansiyelleri	Yukarıda belirtilen bilgilerle analiz edilmiştir.	
Tarım politikalarının il tarımına etkileri	Ulusal tarım politikalarla bölge tarımı analiz edilmiştir.	
Bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınma için strateji saptamaları, hedef analizleri (kısa-orta-uzun vadeli), vizyon tanımlamaları	Yukarıda belirtilen bilgilerle analiz edilmiştir.	
Bitkisel üretim için paydaş tanımlamaları	Bitkisel üretim paydaşları belirlenmiş ve bunların tarımsal kalkınmaya olası katkıları incelenmiştir.	
Bitkisel üretim için konu temelli GZFT (Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) analizi	Paydaşlar ile gerçekleştirilen görüşmelerden sonra analiz edilmiştir.	

Çalışmada TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde girdi temininde, pazarlamada, örgütlenmede vb. konularda etkin olan kurum/kuruluş temsilcileri, özel sektör girişimcileri ve STK temsilcileri ile yukarıda da belirtildiği gibi derinlemesine görüşmelerde bulunulmuştur. Bundaki ana yaklaşım ise; ***gerek duyulan durumlarda bölgenin değer zinciri analizlerine temel oluşturacak nitel bilgilerin elde edilmesi ve konuya ilişkin görüşlerinin alınmasıdır. Bunlar bir anlamada kilit personel olup, toplantılarda elde edilemeyen bilgilerin alınması amacıyla dikkate alınmıştır.*** Kilit personel 4 ilde ön ziyaretlerin ve paydaş toplantılarının yapılmasını müteakip belirlenmiştir. Kilit personelle görüşmede paydaş ziyaretlerinden sonra oluşturulan derinlemesine görüşme formları (**Ek 2**) kullanılmıştır. Formlarda, bölgede teknoloji düzeyi, insan kaynağı potansiyeli, tamamlayıcı sektörler, işletmelerin büyümesini etkileyen temel faktörler irdelenmiştir.

Çalışmada veri temininden sonra bitkisel üretim sektörünün gelişiminde etkili olacak faktörlerle ilgili olarak "göstergeler" belirlenmiştir. Bu göstergeler "değer zinciri analizi" ve "Bitkisel Üretim Sektörü"nün birincil çıktıları olan ürünlerin işlenmesine yönelik yatırım alanlarının saptanmasında belirleyici olmuştur. Bitkisel üretimde katma değer artırıcı stratejilerin saptanması ve kısa-orta-uzun vadeli eylem planlarının ortaya konulması çalışmanın çıktılarının somutlaştırılması açısından önemlidir. Bundan hareketle çalışmada bitkisel üretim temel ürünlerinde piyasa analizlerine gidilmekte ve bu analizlerle yatırım konuları, kümelenmeye esas olacak çalışma alanları belirlenmiştir. Bitkisel üretimin geliştirilmesine yönelik olarak her alt bileşende stratejik alanların ortaya konulması çalışmayı etkin kılacak diğer bir faaliyet olmuştur. Bu alanların ortaya konulmasında ayrı ayrı hedef analizleri yapılmış ve bu hedeflere varılabilecek faaliyet tanımları ortaya konulmuştur.

Şekil 1: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştirilme Aşamaları

Yukarıda belirtilen aşamalar çalışma süresince yapılan analizlerle değerlendirmiştir. Bölgede Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının, Avrupa Birliği (AB) projelerinin, İl Özel İdarelerinin vb. bitkisel üretime yönelik uyguladıkları, programlar, projeler, verdikleri destekler alan araştırmaları sırasında irdelenmiş olup, rapora yansıtılmıştır.

Araştırma konusunun temel paydaşları:

- TRB1 Bölgesi Üniversiteleri
- Valilikler
- İl Özel İdareleri
- Belediyeler
- Kaymakamlıklar
- Sanayi ve Ticaret Odaları
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri
- Orman ve Su İşleri İl Müdürlükleri
- Esnaf ve Sanatkâr Odaları
- Ziraat Odaları
- Ticaret Borsaları
- Türkiye İş Kurumu İl Müdürlükleri
- TÜİK İl Müdürlükleri
- STK'lar: Kooperatifler, Üretici Birlikleri, Meslek Odaları vd.

Çalışmada TRB1 Bölgesi genel olarak incelenmiş olup, illere ait detaylı tarımsal veriler **Ek 4-7**'de iller bazında ayrı ayrı sunulmuştur. İller bazında tarım profiline ilişkin yapılan incelemeler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenen agro-ekolojik alt bölgelerine göre değerlendirilmiştir.

TRB1 Bölgesi içindeki yerleşim alanları, agro-ekolojik ve sosyo-ekonomik bakımdan tekdüze bir yapıda olmayıp, hem iller içinde hem de iller arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle de bölge illeri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Müdürlüklerinin Tarım Master Planlarında yapıldığı gibi nispeten homojen yapıya sahip agro-ekolojik alt bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Agro-ekolojik alt bölgelendirme, arazinin çevresel özellikleri, potansiyel verim ve arazi uygunluğu benzer olan özelliklere sahip alanlara bölünmesi anlamında olup sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine iklim, toprak yapısı ve arazi örtüsüne göre belirlenmektedir. Bu değerlendirmeler üzerinden TRB1 Bölgesi illerinden Malatya 4, Elazığ 3, Bingöl 2 ve Tunceli de 2 agro-ekolojik alt bölgelere ayrılmıştır. İllerin Alt Bölgeleri ve bu bölgelerin kapsadığı ilçeler aşağıda verilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2 TRB1 Bölgesi Agro-Ekolojik Alt Bölgeleri ve İlçeleri

İller	Alt Bölgeler	İlçeler
Malatya	I. Alt Bölge	Arapgir, Doğanşehir, Kuluncak
	II. Alt Bölge	Arguvan, Hekimhan, Pütürge
	III. Alt Bölge	Merkez, Akçadağ, Darende, Yeşilyurt
	IV. Alt Bölge	Battalgazi, Doğanyol, Kale, Yazıhan
Elazığ	I. Alt Bölge	Ağın, Baskil, Keban, Kovancılar, Merkez, Sivrice
	II. Alt Bölge	Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu
	III. Alt Bölge	Karakoçan
Bingöl	I. Alt Bölge	Merkez, Genç, Solhan
	II. Alt Bölge	Adaklı, Karlıova, Kiğı, Yayladere, Yedisu
Tunceli	I. Alt Bölge	Merkez, Çemişgezek, Mazgirt, Pertek
	II. Alt Bölge	Hozat, Nazimiye, Ovacık, Pülümür

1.3.ÇALIŞMA KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER

- Çalışmaya ilişkin genel literatür taraması
- Farklı ölçekteki plan ve programlarda, bitkisel üretim sektörüne yönelik olarak belirlenmiş, hedef, strateji ve faaliyetlerin derlenmesi
- Bitkisel üretim sektöründe faaliyet gösteren veya bu sektöre yatırım yapacak işletmelere sağlanan ulusal ve uluslararası hibe destek veren kurum ve kuruluşların destek programlarının tespiti
- Bölgede bitkisel üretim sektörüne yönelik uygulanmış veya uygulama aşamasındaki önemli projelerin tespiti
- Bitkisel üretim sektörüne yönelik olarak, ulusal ve uluslararası başarılı bölgesel gelişme projelerinin plan ve uygulama safhalarının incelenmesi,
- Bölgenin sosyal ve ekonomik yapısında bitkisel üretim sektörünün yeri ve yetiştiriciliği yapılan tür ve çeşitlerin tespiti
- Kurumsal ziyaretler
- Uzmanlar alan çalışmaları sonrası değerlendirme notları hazırlanması (**Ek 8)**
- Sorun ve hedef analizi için çalıştaylar düzenlenmesi

Bingöl, Faruk Akbaş

2. TRB1 BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. TRB1 BÖLGESİNİN GENEL TANIMI

TRB1 Bölgesi, Avrupa Birliğine uyum sürecinde Kalkınma Bakanlığı ve TÜİK tarafından 2002 yılında üç ayrı düzeyde oluşturulan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) ile adını almıştır. TRB1 Bölgesi Ortadoğu Anadolu Bölgesinde yer almakta, Malatya Alt Bölgesi altında Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinden oluşmaktadır.

Harita 1 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-1 (İBBS-1)

Harita 2 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-2 (İBBS-2)

TRB1 Bölgesi Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %4,7'sini, ülke nüfusunun ise %2,2'sini oluşturmaktadır. TUİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 2011 yılı Bölge toplam nüfusu 1.663.811 kişidir.

Bölge yer aldığı konum itibarıyla, ülkesel anlamda ve uluslararası pazarlara erişim açısından göreceli olarak dezavantajlıdır.

Tablo 3 TRB1 Bölgesinin Koordinatları ve Yüzölçümleri

İller	Enlem/ Boylamlar	Yüzölçümü Hektar	Türkiye Yüzölçümü İçerisindeki Payı (%)
Malatya	38:19 E 38:21 N	1.241.200	1,58
Elazığ	39:14 E 38:41 N	845.500	1,08
Bingöl	40:29 E 38:53 N	825.300	1,05
Tunceli	39:32 E 39:07 N	743.200	0,95
TRB1		**3.655.200**	**4,66**

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007*

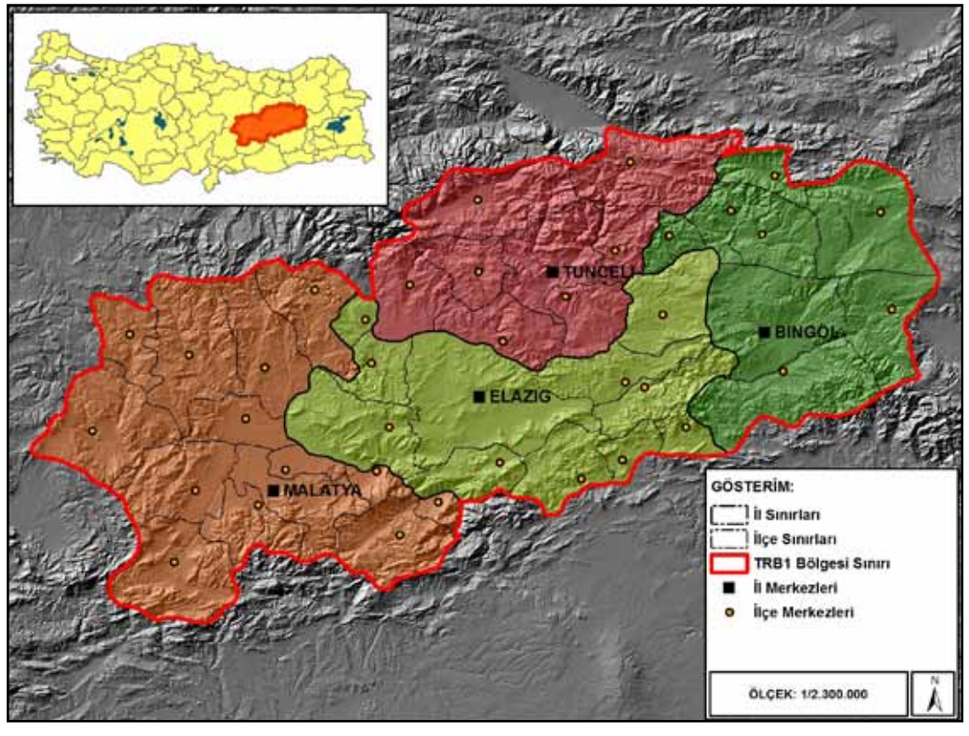

Harita 3 TRB1 Bölgesinin Ülke İçindeki Konumu

Tablo 3'de görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesi Türkiye yüzölçümünden %4,66 oranında bir pay almaktadır. Yani, yaklaşık ülke nüfusundan aldığı payın 2 katı kadar bir yüzölçümü payına sahiptir. TRB1 Bölgesi illerinden Bingöl'de 8 ilçe ve 319 köy, Elazığ'da 11 ilçe ve 546 köy, Malatya'da 14 ilçe ve 495 köy ve Tunceli'de ise 8 ilçe ve 365 köy bulunmaktadır.

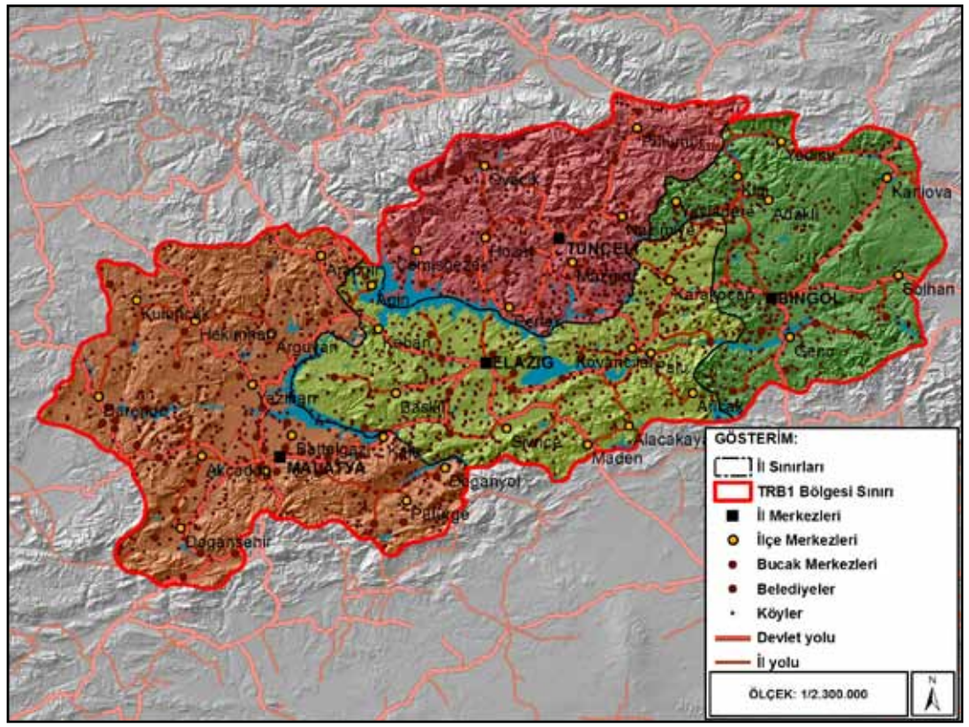

Harita 4 Yerleşim Alanları

İllerin gelişmişlik düzeyi, illere yapılacak yatırımların önceliği, ihtiyaçlar hiyerarşisi ve kaynak kullanımı açısından önemlidir. TRB1 Bölgesinde yer alan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi hem ülke içindeki konumunu, yerini hem de kendi içindeki farklılıkları ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Tablo 4'de görüldüğü gibi, 2011 yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması'na bakıldığında 81 il arasında Elazığ 39, Malatya 42, Tunceli 58 ve Bingöl 72. sırada yer almaktadır. Elazığ ve Malatya illeri birbirine benzer gelişmişlik düzeyine sahip iken Tunceli ve özellikle Bingöl ili az gelişmiş iller kategorisine girmektedir. Her 4 il açısından ortak olan nokta ise hepsinin negatif sosyo-gelişmişlik kategorisinde yer almalarıdır. Tabloda ortaya çıkan farklılıkların sosyal, ekonomik, coğrafik, kültürel nedenleri bulunmaktadır. Fakat burada özellikle ekonomik boyut ön plana çıkmaktadır. Ekonomik boyutta ise TRB1 Bölgesinin sahip olduğu ekonomik kaynak tabanından dolayı tarımsal ekonomik yapı ön plana çıkmaktadır.

Hem genel bölge ekonomisinde hem de bölge istihdam yapısında başat sektör olan tarıma yönelik yatırımların, önceliklerin, tarımsal sanayinin geliştirilmesi konularının analizi bölge ekonomisi açısından önem taşımaktadır.

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasının yıllara göre nasıl bir değişiklik gösterdiğinin saptanması bölgesel gelişme stratejilerinin saptanmasında önem taşır. Bu karşılaştırmalar ile illerin genel gelişme seyirleri ve dinamikleri ortaya konabilir. 2003 ve 2011 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalar TRB1 Bölgesi için önemli ipuçları vermektedir. Bu da Tablo 5'de görüleceği gibi, bölgenin genel olarak sosyo-ekonomik yapısında Türkiye genelindeki gelişmelere paralel olacak bir iyileşmenin olmadığını göstermektedir. Bu durum aslında bölgenin ülke gelişme dinamiklerinin ve ortalamasının gerisinde kaldığını da ortaya koymaktadır. Böyle bir analitik değerlendirmede ise ortaya çıkan temel sonuç, bölgenin ekonomik yapısındaki gelişmelerin bireylerin genel refahına yansımadığı, bölge genelinin ülke gelişmişlik ortalamasının altında kaldığı yönündedir.

Tablo 4 İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2011

SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller
1	TR100	İstanbul	42	**TRB11**	**Malatya**
2	TR510	Ankara	43	TR332	Afyon
3	TR310	İzmir	44	TR905	Artvin
4	TR421	Kocaeli	45	TRA12	Erzincan
5	TR611	Antalya	46	TR631	Hatay
6	TR411	Bursa	47	TR821	Kastamonu
7	TR412	Eskişehir	48	TR813	Bartın
8	TR323	Muğla	49	TR722	Sivas
9	TR211	Tekirdağ	50	TR833	Çorum
10	TR322	Denizli	51	TR823	Sinop
11	TR424	Bolu	52	TR903	Giresun
12	TR212	Edirne	53	TR633	Osmaniye
13	TR425	Yalova	54	TR822	Çankırı
14	TR222	Çanakkale	55	TR712	Aksaray
15	TR213	Kırklareli	56	TR713	Niğde
16	TR621	Adana	57	TR832	Tokat
17	TR721	Kayseri	**58**	**TRB14**	**Tunceli**
18	TR422	Sakarya	59	TRA11	Erzurum
19	TR321	Aydın	60	TR632	Kahramanmaraş
20	TR521	Konya	61	TR902	Ordu
21	TR612	Isparta	62	TR906	Gümüşhane
22	TR221	Balıkesir	63	TRC13	Kilis
23	TR331	Manisa	64	TRA13	Bayburt
24	TR622	Mersin	65	TR723	Yozgat
25	TR334	Uşak	66	TRC12	Adıyaman
26	TR613	Burdur	67	TRC22	Diyarbakır
27	TR413	Bilecik	68	TRA22	Kars
28	TR812	Karabük	69	TRA23	Iğdır
29	TR811	Zonguldak	70	TRC32	Batman
30	TRC11	Gaziantep	71	TRA24	Ardahan
31	TR901	Trabzon	**72**	**TRB13**	**Bingöl**
32	TR522	Karaman	73	TRC21	Şanlıurfa
33	TR831	Samsun	74	TRC31	Mardin
34	TR904	Rize	75	TRB21	Van
35	TR423	Düzce	76	TRB23	Bitlis
36	TR714	Nevşehir	77	TRC34	Siirt
37	TR834	Amasya	78	TRC33	Şırnak
38	TR333	Kütahya	79	TRA21	Ağrı
39	**TRB12**	**Elazığ**	80	TRB24	Hakkâri
40	TR715	Kırşehir	81	TRB22	Muş
41	TR711	Kırıkkale			

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2012

Tablo 5 2003 ve 2011 Yılları TRB1 Bölgesi İllerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırması

İller	**2003**	**2011**
	Sıra	**Sıra**
Malatya	41	42
Elazığ	36	39
Bingöl	76	72
Tunceli	52	58

Kaynak: *DPT 2003; Kalkınma Bakanlığı, 2012*

TRB1 Bölgesinde iller arasında olduğu gibi aynı ilin ilçeleri arasında da gelişmişlik farklılıkları görülmektedir. Bölge illerinin ilçeleri genelde eksi yönde gelişmişlik düzeyine sahiptir. Tablo 7'de görüleceği gibi, 2004 yılı verilerine göre, TRB1 Bölgesinde yer alan 41 ilçeden sadece 6 tanesi artı yönlü gelişmişlik düzeyinde yer alırken, diğer ilçeler eksi yönlü gelişmişlik düzeyindedir.

Tablo 6 TRB1 Bölgesinde İllere Göre Tarımsal Üretim Değeri, 2009Sıralaması Karşılaştırması

İller	**Bitkisel üretim değeri (bin TL)**	**Canlı hayvanlar değeri (bin TL)**	**Hayvansal ürünler değeri (bin TL)**	**Kişi başına bitkisel üretim değeri (TL)**	**Kişi başına canlı hayvanlar değeri (TL)**	**Kişi başına hayvansal ürünler değeri (TL)**
Malatya	701.161	276.772	321.261	952	376	436
Elazığ	396.184	316.319	344.236	719	574	625
Bingöl	85.124	188.408	111.742	333	737	437
Tunceli	48.101	92.139	64.796	579	1109	780
TRB1	1.230.569	873.639	842.035	757	537	518
TÜRKİYE	68.267.486	28.145.579	26.610.721	941	388	367

Kaynak: *TÜİK, 2010*

TRB1 Bölgesi tarımsal üretim değeri açısından ilginç saptamalar ortaya çıkarmıştır.Tablo 6'de görüldüğü gibi, kişi başına bitkisel üretim değeri açısından TRB1 Bölgesi Türkiye ortalamasının altında yer alırken, kişi başına canlı hayvanlar değeri ve kişi başına hayvansal ürünler değeri açısından ise Türkiye ortalamasının üstünde yer almaktadır. Tunceli ilinde kişi başına canlı hayvanlar değeri Türkiye ortalamasının yaklaşık 3 katı iken, bölge ortalamasının 2 katı kadardır.

Tablo 7 İlçelere Göre Gelişmişlik Düzeyleri, 2004

İl	İlçe	872 İlçe İçinde Gelişmişlik Sıralaması	Gelişmişlik Derecesi	Gelişmişlik Endeksi
MALATYA	**Merkez**	**37**	**2**	**2,01459**
	Yeşilyurt	353	3	-0,06595
	Arapkir	437	3	-0,20747
	Battalgazi	493	4	-0,50327
	Hekimhan	598	4	-0,50327
	Darende	627	4	-0,55572
	Doğanşehir	654	5	-0,61192
	Akçadağ	675	5	-0,64078
	Kuluncak	708	5	-0,70015
	Yazıhan	731	5	-0,74587
	Kale	744	5	-0,77807
	Arguvan	748	5	-0,78794
	Doğanyol	750	5	-0,78937
	Pütürge	823	6	-1,16639
ELAZIĞ	**Merkez**	**71**	**2**	**1,38624**
	Ağın	**233**	**3**	**0,28672**
	Keban	**323**	**3**	**0,01661**
	Kovancılar	429	3	-0,20055
	Karakoçan	599	4	-0,50382
	Maden	615	4	-0,53517
	Alacakaya	626	4	-0,55474
	Sivrice	687	5	-0,65316
	Baskil	691	5	-0,66115
	Palu	757	6	-0,81209
	Arıcak	831	6	-1,21134
BİNGÖL	**Kiğı**	**276**	**3**	**0,12384**
	Merkez	344	3	-0,04734
	Yayladere	414	3	-0,17023
	Yedisu	779	6	-0,89771
	Genç	800	6	-1,02405
	Solhan	819	6	-1,14030
	Karlıova	820	6	-1,15444
	Adaklı	841	6	-1,31228
TUNCELİ	**Merkez**	**97**	**2**	**1,12096**
	Hozat	340	3	-0,02648
	Ovacık	377	3	-0,10444
	Pülümür	432	3	-0,20297
	Nazımiye	510	4	-0,34895
	Çemişgezek	518	4	-0,36460
	Pertek	586	4	-0,47705
	Mazgirt	711	5	-0,70316

Kaynak: *Devlet Planlama Teşkilatı, 2004*

Tablo 8 TRB1 Bölgesinde Temel Ekonomik Göstergeler, 2001

İller	Cari fiyatlarla Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (TL)	Cari fiyatlarla Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ($)
Malatya	1.716	1.417
Elazığ	2.065	1.704
Bingöl	963	795
Tunceli	1.919	1.584
TÜRKİYE	2.600	2.146

Kaynak: *TÜİK, 2001*

TRB1 Bölgesi temel ekonomik göstergeler açısından Türkiye ortalamasının altında bir değer göstermektedir. Tablo 8'de görüldüğü gibi, bölgedeki 4 ilde Türkiye ortalamasının altında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değerine sahip olup, en yüksek değere Elazığ ili sahip iken, en düşük il Bingöl'dür.

Tablo 9 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer, 2008

Bölge ve Türkiye	Kişi başına Gayri Safi Katma Değer (TL)	Kişi başına Gayri Safi Katma Değer ($)
TRB1	7.066	5.517
Türkiye	12.020	9.384

Kaynak: *TÜİK, 2008*

TÜİK 2008 yılı verilerine göre, TRB1 Bölgesinde Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer 5.517 $ olup, Türkiye ortalamasının %58,8'ine denk gelmektedir.

2.2. BÖLGENİN ULAŞIM DURUMU

Bir bölgenin gelişmesinde ulaşım ve lojistik olanaklar büyük önem taşımaktadır. Ulaşım ve lojistik imkânların geliştirilmesi hem ulusal, hem de uluslar arası pazarlara açılabilmeyi sağlamaktadır. Bölge bu açıdan değerlendirildiğinde Malatya ve Elazığ illerinin ön plana çıktığı görülmektedir. TRB1 Bölgesinde biri Elazığ'da diğeri ise Malatya'da olmak üzere iki adet havalimanı bulunmaktadır. Bingöl'de ise temeli 2010 yılında atılan ve 2013 yılında tamamlanması planlanan bir havalimanı inşaatı devam etmektedir. TUİK verilerine göre, bölgenin aktif iki havalimanında da 2004 yılından bu yana yıllık sefer sayılarında ve taşınan yolcu sayılarında istikrarlı bir büyüme görülmektedir. Özellikle Elazığ, 2008 ve 2010 yılları arasında hızlı bir büyüme yaşmıştır. Bununla birlikte Malatya havalimanı gerek yıllık taşınan yolcu sayısı, gerekse gerçekleşen sefer sayısı bakımından halen bölgenin en önemli hava limanıdır (http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=379, 2012).

Karayolları Genel Müdürlüğü verilerine göre, gerek mevcut gerekse yapılması planlanan yollar itibarı ile Malatya ili "doğu-batı" aksının Bingöl ise "kuzey-güney" aksının önemli merkezleri olarak ortaya çıkmaktadır. Tren yolları bakımından ise Malatya 3 ana hat ile Elazığ ise 2 ana hat ile bölgede öne çıkan illerdir (**Harita 5, 6**).

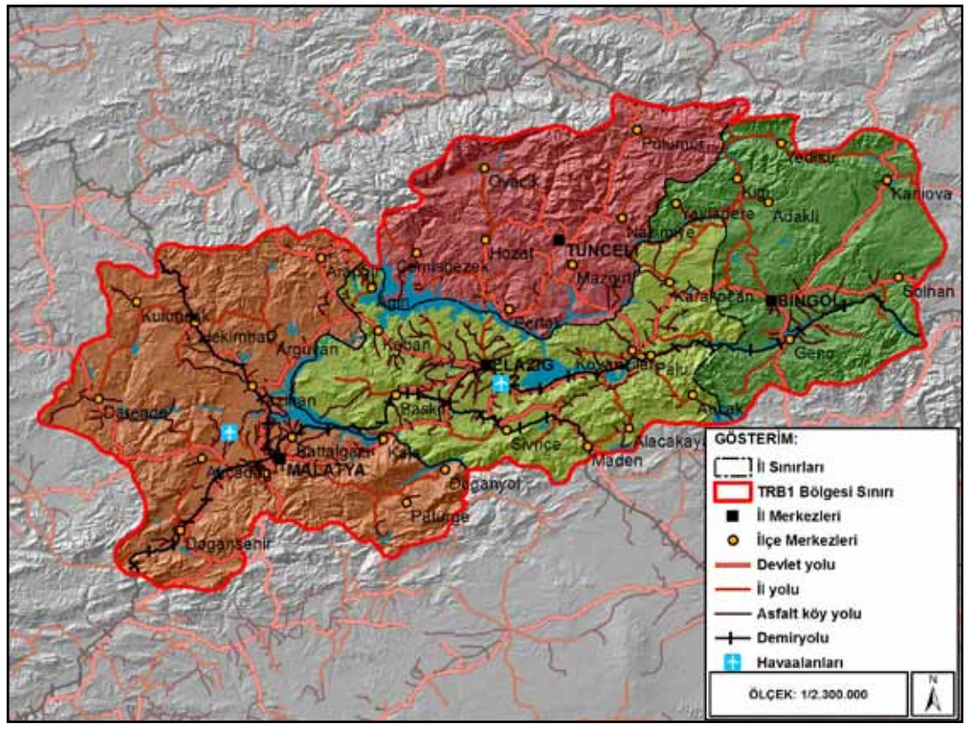

Harita 5 TRB1 Bölgesi Ulaşım Durumu

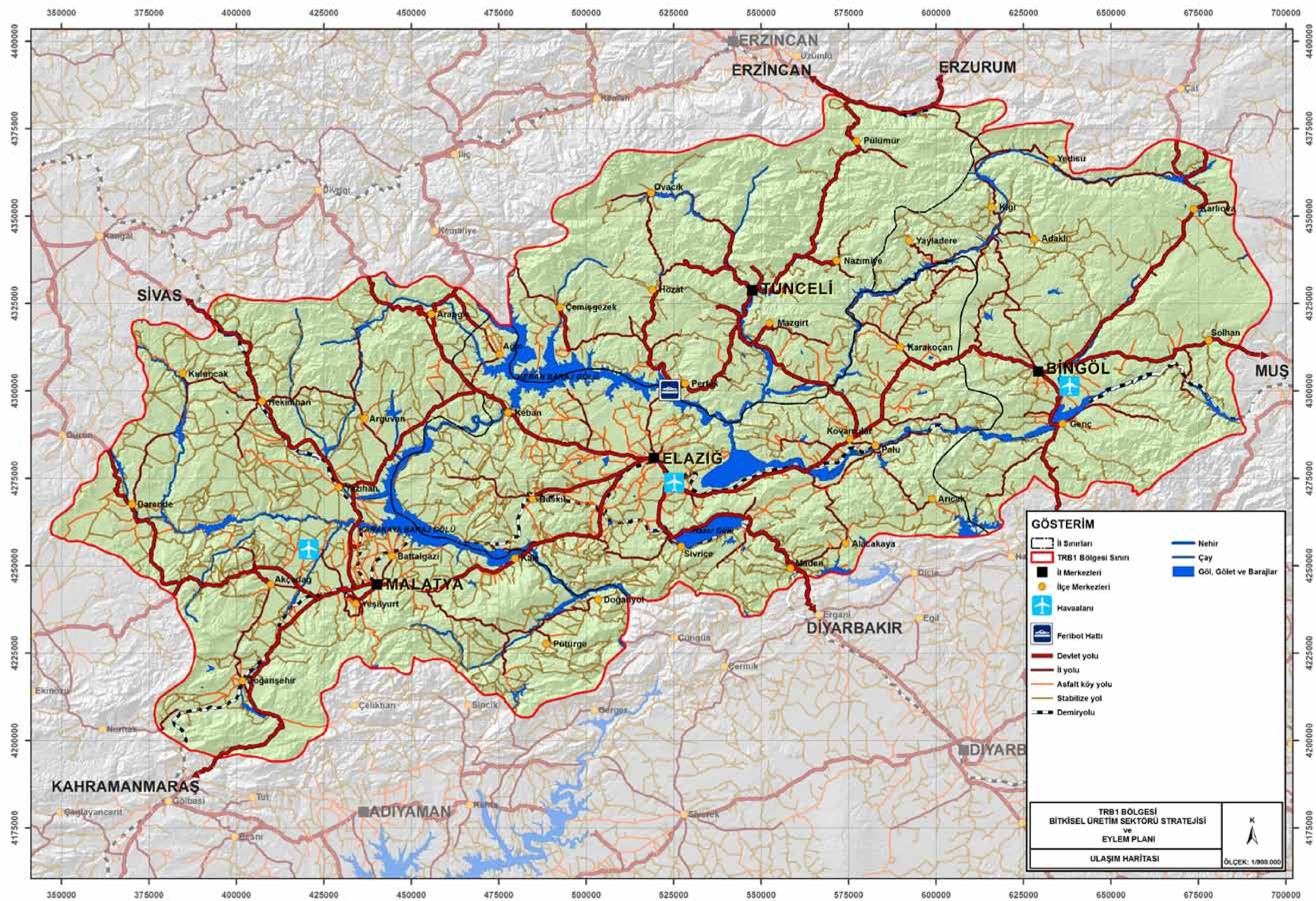

Harita 6 Ulaşım Haritası

2.3. JEOLOJİ

Bölgenin önemli özelliklerinden birisi denizden yüksekliğinin fazla olmasıdır. Denizden ortalama yüksekliği 1250 metreyi aşan Bingöl'de arazi oldukça engebeli ve yüksektir. Bingöl dağları genellikle bazalt ve andezitlerden oluşur. Kuzey-batı, güney-doğu yönünde uzanan Bingöl dağlarının kuzey yamaçları hafif eğimli, güney kesimleri ise oldukça diktir (Bingöl İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

Elazığ ili Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde yer alması nedeniyle, oldukça karmaşık bir jeolojik yapıya sahiptir. Bu karmaşık jeolojik yapı da cevherleşme bakımından olumlu etkide bulunmuştur (Fırat Kalkınma Ajansı, 2010). Palutoğlu ve Tanyolu (2006)'na göre; Elazığ ili ve çevresi, özellikle metalik maden yatakları açısından Türkiye'nin en önemli bölgelerinden bir tanesidir. Bölgedeki başlıca endüstriyel hammadde ve metalik maden yatakları başta krom ve mermer olmak üzere, bakır, kurşun, çinko, demir, manganez, şelit, florit ve kireçtaşı olarak sayılabilir. Elazığ ili Türkiye'deki krom potansiyelinin yaklaşık yarısına ev sahipliliği yapmaktadır.

Malatya İl Turizm Master Planı'nda il jeoloji hakkında verilen temel bilgiler şöyledir: *"Malatya ili jeolojisinde III. zaman yaşlı kalker ve konglemeralan ve volkanik küller yaygındır. İl alanı Alp kıvrımlaşması sırasında şekillenmiştir. Daha sonra IV. Zamanın başlarında ortaya çıkan tektonik aktiviteler sırasında kırılma ve kıvrılmalarla, bazı kesimler yükselmiş, bazı kesimler ise çökmüştür. İl alanında çok şiddetli aşınmalar olmuş ve alüvyonel birikinti ovaları ortaya çıkmıştır. Malatya Ovası geniş bir çöküntü alanıdır. Bu düzlüğü çevreleyen alanlar kuzeyde beyaz ve yeşil marnlarla kaplıdır. Çöküntü alanının güneyi ise eosen kalker serilerle örtülüdür. İlin kuzeydoğu ve kuzeybatısında andezit lavları görülmektedir. Batı ve güney-batı yönleri ise III. zaman neojen kalkerleri ile kaplıdır"* (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011).

Tunceli ili jeolojik yapısı Tunceli İl Çevre Durum Raporunda şu şekilde anlatılmaktadır. "*Tunceli Jeolojik yönden Mesozoik yaşlı kristalize kireç taşları, senozoik yaşlı sedimanter ve volkanik kayaçlardan oluşmuştur. İl alanı, III. Zamanda oluşmuştur. Daha yaşlı oluşumlar ise, sonradan ortaya çıkan çok şiddetli yer hareketleri sonucu kırılmış ve parçalanmıştır. Yükselme ve çökmeler sırasında yer yer volkanik oluşumlar yüzeye çıkmıştır. İl toprakları, tüm Doğu Anadolu ile birlikte, üst-kreate ile eosen arasında yükselerek su üstüne çıkmıştır. Bu yükselme alt-eosen boyunca da sürmüştür. Munzur Dağları ile Karasu Vadisinde görülen konglomera ve grelerle kalker içeren kırmızı renkli tabakalar, bu gelişmeyi kanıtlamaktadır. Orta-eosende, Doğu Anadolu'yla birlikte Tunceli il alanının da bir bölümü sular altında kalmıştır. Üst-eosende devam eden yükselmeler oligosende tamamlanmış ve tüm Doğu Anadolu sulardan kurtulmuştur. Tunceli topraklarında, üst eosenden oligosen sonlarına doğru aşınmalar olmuş ve yer yer çöküntü alanları ortaya çıkmıştır. Aşınarak çukurlaşan bu alanlar, orta miyosende yeniden yükselmiştir. Bu yükselmeler, üst miyosen ve pliyosen ile IV. Zaman'da da sürmüştür. Bu dönemde yüzeye çıkan lavlar, Munzur Dağları'nı oluşturmuştur"* (Tunceli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

TRB1 Bölgesi illeri için depremsellik önemli bir doğal afet biridir. Elazığ ve Tunceli, Doğu Anadolu Fay sistemi içinde yer almaktadır. Ayrıca, Tunceli'nin kuzey kısımlarından Kuzey Anadolu Fay Zonu geçmekte olup, Ovacık ilçesinden geçen fay hattı ile kesişmektedir. Fay hattının bulunduğu kısımlar birinci derecede deprem kuşağındadır. Tunceli Merkezi ise ikinci derece deprem kuşağında bulunmaktadır. Bingöl il merkezi 1. derece, Malatya ve Elazığ il merkezleri 1. ve 2. derece, Tunceli il merkezi 2. derece, deprem kuşağındadır.

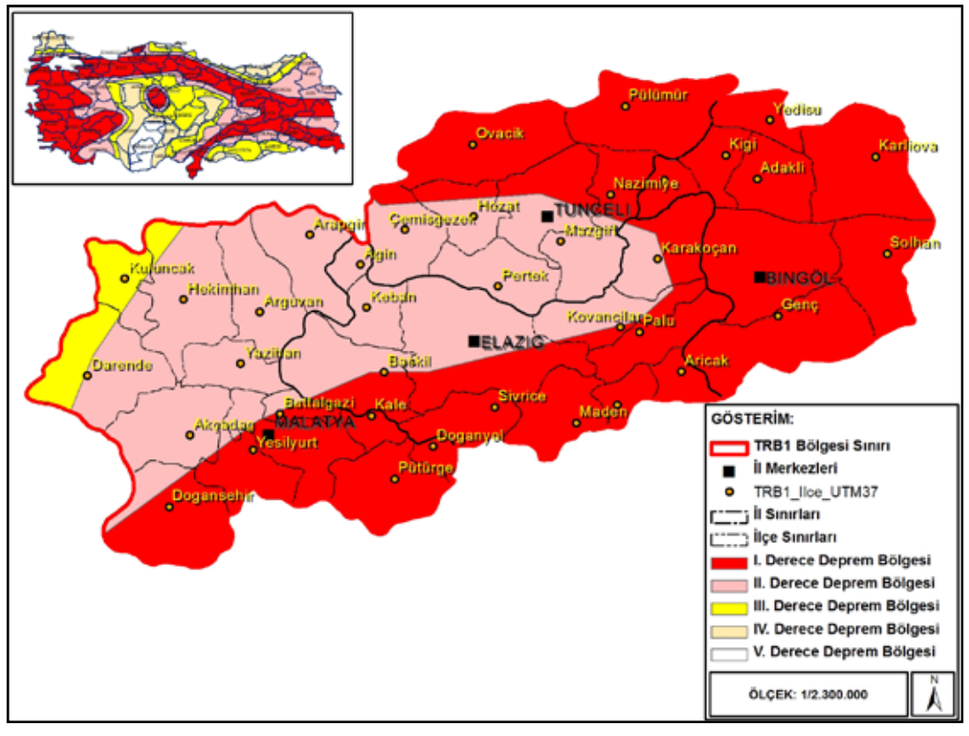

Harita 7 TRB1 Bölgesi Deprem Bölgeleri

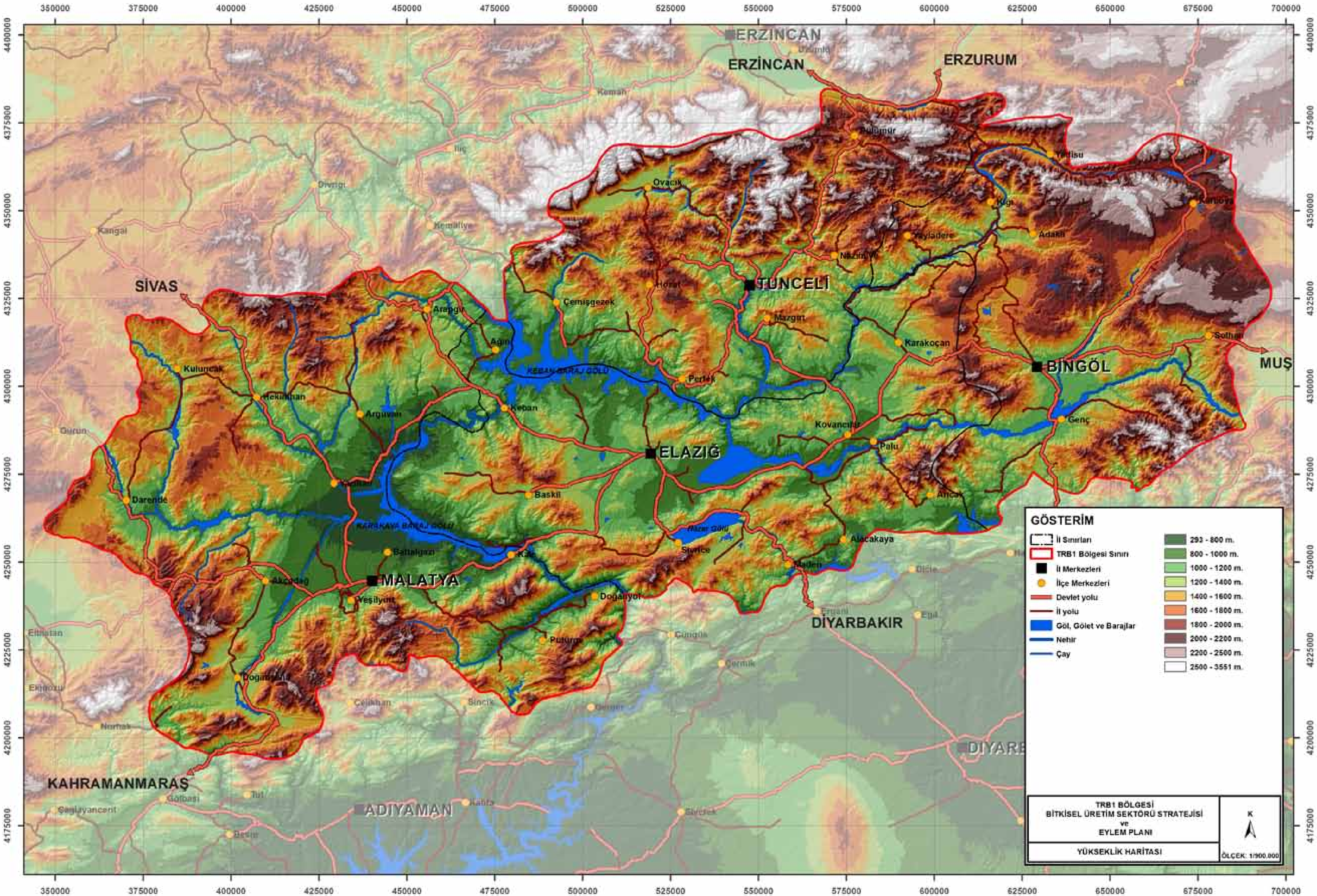

Harita 8 Yükseklik Haritası

2.4. TOPOĞRAFYA

Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşan TRB1 Bölgesi topoğrafik açıdan oldukça hareketlidir. Bölge içinde ovalar, akarsular, dağlar, göller, yaylalar bulunmaktadır (**Harita 8**).

Bölgede yer alan dağlar; Güney Torosların uzantısı olan Akdağ, Bozdağ, Şakşak Dağı, Hazar Dağı ve Bingöl Dağı, Şerafettin Dağları, Çitele Dağı, Gerdilek Dağları'dır. Bölgede özellikle akarsuların açmış olduğu pek çok vadi de bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları öne Tohma Vadisi, Harput Vadisi, Murat Nehri Vadisi, Peri Suyu Vadisi, Munzur Vadisi ve Pülümür Vadisi'dir. Bu vadiler genel olarak Fırat Nehri havzasında yer almakta ve Fırat Nehri'ne açılmaktadır.

Tarımsal üretim amaçlı kullanılan ovalar bölge içinde önemli yer tutmaktadır. Başlıca ovalar; Malatya Ovası (Malatya), Kuzova (Elazığ), Bingöl Ovası (Bingöl) ve Ovacık Ovasıdır (Tunceli). Bu ovaların toplam yüzölçümü 1376 km²'dir.

Bölgedeki en önemli su kaynağı Fırat Nehri'dir. Diğer önemli su kaynakları ise TRB1'in en önemli akarsu kaynağı Fırat Nehri'dir. Fırat Nehri dışında bölgede yer alan önemli akarsular; Sürgü Suyu, Tohma Çayı, Kuruçay, Karasu, Peri Suyu, Göynük Suyu, Pülümür Çayı, Mercan Deresi'dir. Bu akarsular üzerinde ülkesel açıdan önemli barajlar da yer almaktadır. Bölge'deki barajlar genel olarak Malatya ve Elazığ illerinde yer almaktadır. Fırt Nehri ve yan kolları üzerinde kurulmuş olan Keban barajı Karakaya Barajı bölgenin ve ülkenin en büyük ikinci ve üçüncü barajlarıdır. Keban barajı 675 km² alanı yüzey alanına ve 31 milyar m³ rezervuar alanına sahiptir. Karakaya Barajı 298 km² alanı yüzey alanı ve 9,58 milyar m³ rezervuar alanına sahiptir. Bölgede yer alan diğer barajlar; Kapıkaya Barajı, Sürgü barajı, Medik Barajı, Polat Barajı, Sultansuyu Barajı, Çat Barajı, Çip Barajı ve Kalecik Barajıdır. TRB1 Bölgesinin toplam su yüzeyi alanı 1154 km²'dir.

2.5. TOPRAK YAPISI

TRB1 bölgesi 4 ilden oluşmaktadır. Oldukça geniş bir coğrafyayı kapsayan bölgede değişik özellikli toprak grupları görülmektedir. İllerin genel olarak birbirinden farklı coğrafik özellikleri toprak yapısına ve bitkisel üretime desenine de yansımaktadır. Bölge toprak yapısı il gıda tarım ve hayvancılık müdürlüklerinin hazırlamış olduğu "Tarım Master Planları"nda detaylı olarak verilmektedir. Bu bölümde il müdürlüklerinin hazırlamış olduğu raporlardan faydalanılarak hazırlanmıştır (**Harita 9-10**).

Malatya ilinde tüm toprak türleri görülebilmektedir. İl genelinde kahverengi orman toprakları geniş alanları kaplamaktadır. Kahverengi topraklar eğimli alanlarda ince, az eğimli alanlarda ise kalın tabakaları teşkil etmektedir. İlin batı kesiminde, değişik şistlerle başkalaşım serileri üzerinde kireçsiz orman toprakları görülmektedir. Orman kuşağından kurak kuşağa geçiş bölgelerinde volkanik oluşumlu alanlar ve ara ara kireçsiz kahverengi topraklar görülmektedir. Düzlüklerde yer alan alüvyonlu topraklar, en nitelikli topraklardır. Malatya Ovası ile bunun devamı sayılan Fırat, Tohma, Sultansuyu, Sürgü ve Kuru çay vadi tabanları alüvyonlarla kaplıdır. Ovaların çevresinde yer alan yamaçlarda ise küçük akıntıların oluşturduğu kolüvyonel topraklar bulunmaktadır. İl sınırları içinde ayrıca, az miktarda kırmızı Akdeniz toprağı ve hidromorfik alüvyonel topraklar vardır. Çıplak kayalıklar, ırmak kıyı kumulları ve ırmak taşları yataklarına da rastlanmaktadır (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011).

Elazığ'da üzerinde tarım yapılan alanların genelinde üç tip toprak hakimdir. Bunlardan kahverengi topraklar en fazla olup, ilin kuzeydoğusu hariç diğer tüm bölgelerinde bulunmaktadır. İkinci büyük toprak grubu bazaltik topraklar, ilin kuzey-doğusunda yer alan ve III. alt bölgeyi içine alan (Karakoçan) kısımda yer almaktadır. Üçüncü büyük toprak grubu ise kolüviyal topraklardır ve çoğunlukla iç kesimlerde (Merkez ilçe ve Sivrice'nin yer aldığı II. alt bölgede) bulunmaktadır. Bunu alüviyal ve kırmızımsı kahverengi topraklar izlemektedir.

Bingöl ilindeki jeolojik yapı farklılıkları, farklı iklim ve vejetasyondaki çeşitlilikle birleştiğinden değişik özelliklere sahip toprakların oluşumu söz konusu olmuştur. Bingöl'de tarım, toplamı 151.172 ha olan I-IV. sınıf tarım arazileri üzerinde yapılmaktadır. 674.128 ha alanın ise, V-VIII. sınıf arasındaki araziler ve su yüzeylerinden oluştuğu görülmektedir. Tarım alanlarından sonra ikinci sırayı alan mera ve orman alanları VII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kullanma kabiliyet sınıfları sekiz sınıf olup, toprak zarar ve sınırlandırmaları I. sınıf'tan VIII. sınıf'a doğru giderek artmaktadır (Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

Tunceli'de üç tip toprak hâkimdir. Bunlar kahverengi topraklar (kuzey ve güney), kahverengi orman toprakları (Doğu) ve kireçsiz kahverengi orman topraklarıdır (Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

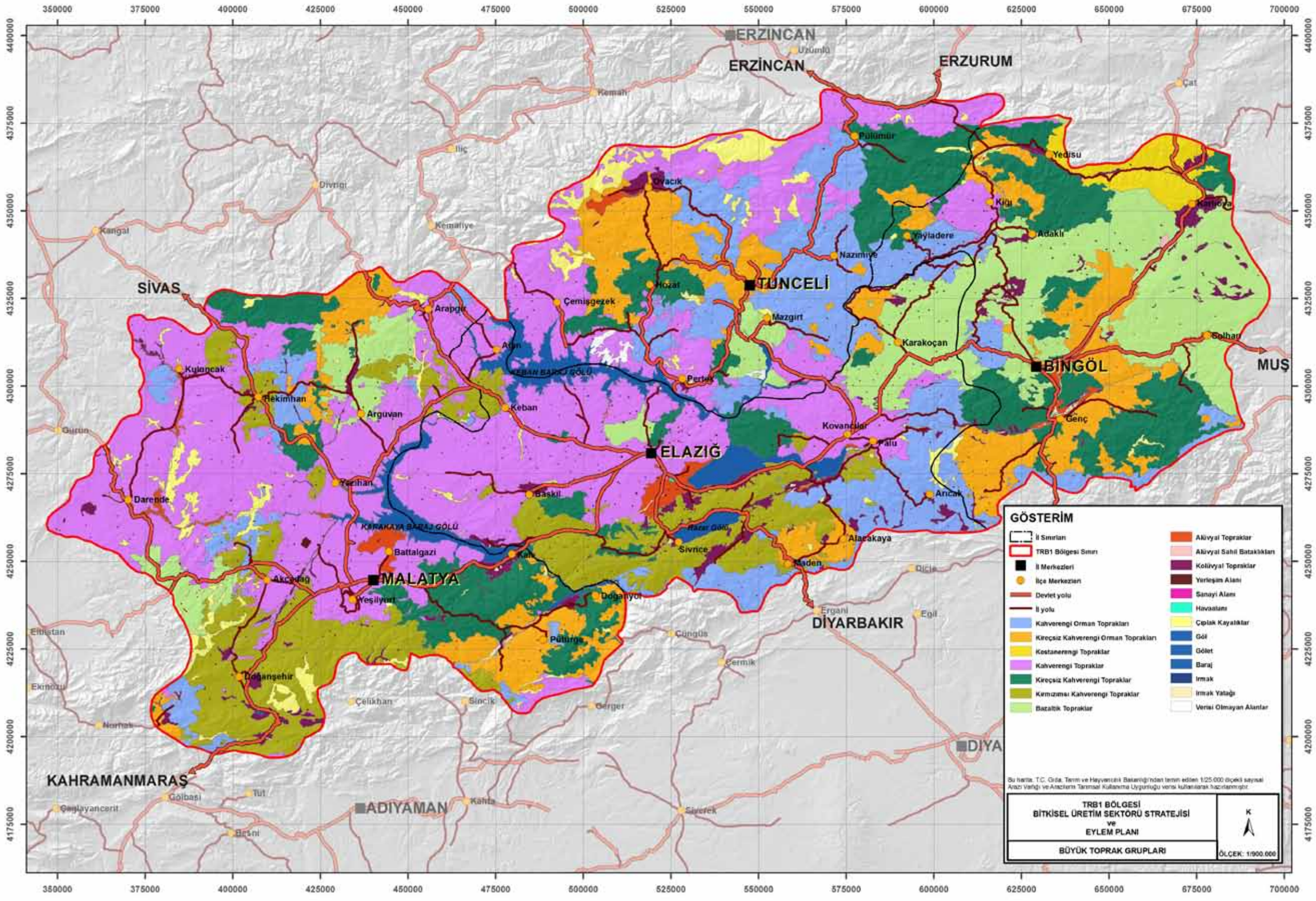

Harita 9 Büyük Toprak Grupları

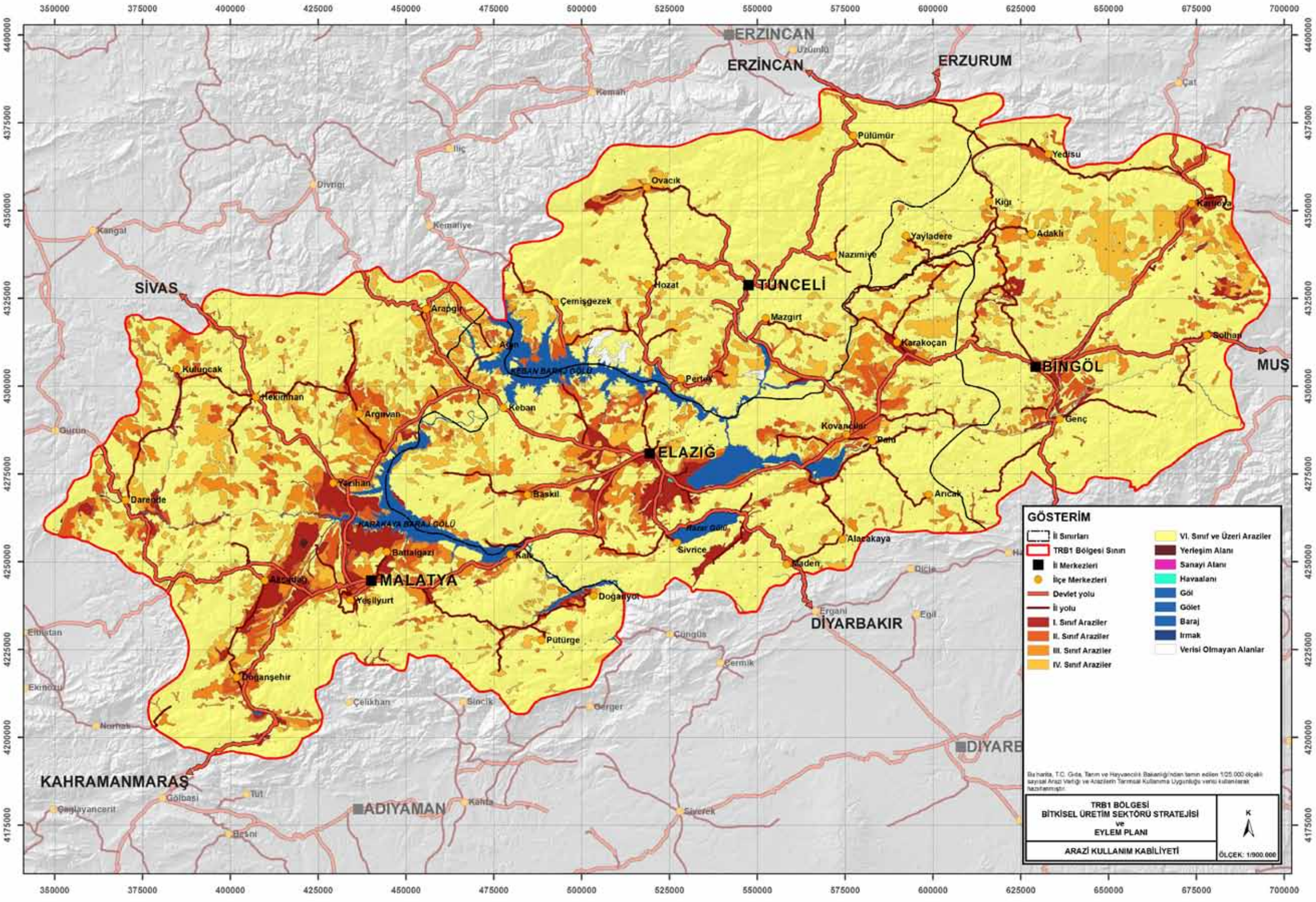

Harita 10 Arazi Kullanım Kabiliyeti

2.6. HİDROLOJİ

TRB1 bölgesi su kaynakları bakımından zengin bir bölgedir. Ülkesel ölçekte önemli bir akarsuyu olan Fırat Nehri bölgeden geçmektedir. Fırat nehri dışında, bölgede Sürgü Suyu, Tohma Çayı, Kuruçay, Karasu, Peri Suyu, Göynük Suyu, Pülümür Çayı ve Mercan Deresi bulunmaktadır (**Harita 11**).

Malatya, kendi cazibesiyle akan ve tüm şehri besleyen bir su kaynağına, Fırat Nehri'ne sahiptir. Tohma Suyu, Sürgü Çayı, Kuruçay, Siro Çayı, Kozluk Çayı, Horata Suyu ve Melet Deresi'nin yanı sıra; Karakaya Baraj Gölü, Kızık Balıklı Göl, Sultansuyu Barajı, Gürpınar Şelalesi gibi kaynak değerleri de ilin su varlığının şekillenmesinde rol oynayan unsurlardan bazılarıdır (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011).

TRB1 Bölgesinde yer alan barajların tamamına yakını Malatya ve Elazığ illeri ve çevresinde kurulmuştur. Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, özellikle Elazığ'ın su kaynakları potansiyeli bakımından oldukça avantajlı olduğu görülmektedir. Son 20-25 yıl içinde gerçekleştirilmiş büyük baraj projeleri (Keban ve Karakaya) ile il topraklarının önemli bir bölümü su yüzeyi durumuna dönüşmüş, il adeta bir yarımada haline gelmiştir. Dolayısıyla önemli derecede ek bir su potansiyeli ortaya çıkmıştır. Golan Kaplıcaları ve Hazar Gölü de Elazığ'ın il sınırları içerisinde bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2010).

Bingöl Ovasını birçok akarsu parçalamıştır. İl sınırları içinde en uzun akarsu Peri suyudur. İlde büyük bir göl olmamakla beraber çok sayıda sirk adı verilen küçük göller mevcuttur. İl'de baraj ve gölet rezervuar alanı 2.407 ha, akarsular 1.800 ha, doğal göl alanı ise 43 ha'dır. Ayrıca, Ilıcalar beldesinde termal su kaynağı bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2010 Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

Tunceli'de, Munzur, Pülümür, Mercan, Tahar ve Peri Suyu akarsuları; 26 civarında göl ile Pertek-Günboğazı sulama göleti önemli su kaynaklarını oluşturmaktadır (Tunceli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

2.7. İKLİM DURUMU

Tarım sektörü tarımsal üretimde yer alan bitkilerin büyüme ve gelişmesinin doğaya bağlılığı, üretim sürecinin uzun olması, tarımsal faaliyetlerin geniş ve açık bir alanda gerçekleşmesi nedeniyle doğal afetler yönünden risk taşımaktadır. Meteorolojik koşullar üretimin miktarı ve kalitesi üzerinde etkili olup, ürünlerin birim maliyetleri de doğal koşullara göre değişir. Bir bölgede tarımsal üretim için meteorolojik faktörlerin olumlu ve olumsuz etki dönemleri bilindiği zaman, meteorolojik gidişine göre bitki seçimi, ekim-dikim tarihi, gübreleme, ilaçlama, sulama ve hasat çalışmaları gibi tarımsal faaliyetler için önceden çok daha isabetli planlamaların yapılması mümkün olacaktır. Bu ise verimin kalite ve miktar bakımından artışını sağlarken, diğer taraftan da girdi masraflarını önemli miktarda azaltacaktır. TRB1 Bölgesi tipik karasal iklimin etkisi altında kalan bir bölge olmasına rağmen özellikle Elazığ ilinde Keban Barajı ve Hazar Gölü nedeniyle daha ılıman bir iklim söz konusudur.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre hazırlanan Tablo 10'da uzun yıllar ortalamasına dayanan iklimsel değerler bulunmaktadır. Malatya ve Elazığ topoğrafik özelliklerinin de etkisi ile Tunceli ve Bingöl'e göre daha ılıman iklimsel özelliklere sahiptir. Kuşkusuz bu durumda özellikle Fırat Nehri üzerine yapılan baraj göllerinin ve diğer su kaynaklarının da etkisi bulunmaktadır. Dört ilinde yıllık ortalama sıcaklık değerleri birbirine yakın değerlerdedir ancak Tunceli ve Bingöl illerinde mevsimsel sıcaklık farkları daha fazla görülmektedir.

Tablo 11'da uzun yıllar değerlendirmelerine göre aylık ortalama yağış miktarları verilmektedir. Tabloda da görüleceği üzere bölgede en çok yağış alan il Bingöl'dür onu Tunceli takip etmektedir. Malatya ve Elazığ hemen hemen eşit yıllık yağış miktarına sahiptir. Bölgedeki yağış periyodu Ekim ayından başlayarak Haziran ayına kadar devam etmektedir. Kısmen Haziran ayında da yağış görülmektedir. En kurak dönem Temmuz ve Ağustos aylarıdır. En yağışlı dönem ise Mart – Mayıs dönemidir. Yıllık Yağış miktarının dağılımı **Harita 12**'de görülmektedir.

Bitkisel üretimde yağış, sıcaklık, nem, toprak özellikleri vb. pek çok unsurun en uygun şekilde bir araya gelmesinin önemi büyüktür. Bitkisel üretimde özelikle sonbahar ve ilkbaharda bitkinin ekim ve çiçeklenme dönemlerindeki don riski, üretimi ve verimi etkilemektedir. **Harita 13**'de uzun yıllar ortalamasına göre sonbahar dönemi en erken don görülme tarihleri görülmektedir. Don olayı, Türkiye genelinde Eylül başından itibaren öncelikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu'da görülmeye başlamaktadır. Kıyı bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu'da Kasım ayından itibaren görülmektedir. TRB1 bölgesinde Malatya ve Elazığ merkezleri ve civarlarında Kasım ayının ikinci haftasından itibaren don riski görülmektedir. Tunceli ve Bingöl illerinde ekim ayının ortasından itibaren don riski bulunmaktadır. Malatya merkezin batısında da Ekim başından itibaren don görülebilir.

Türkiye'de ilkbahar döneminde görülen en geç don tarihleri Mart ayı başlarında kıyı kesimlerinden başlayarak iç kesimlerde Mayıs ayı sonuna kadar uzanmaktadır. Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl merkezlerini içine alan bölgede Mart ayı sonuna kadar don görülebilir. TRB1 bölgesinin kuzey, doğu ve batısında Nisan ayının 3. haftasına kadar don riski bulunmaktadır.

Hazar Gölü, Faruk Akbaş

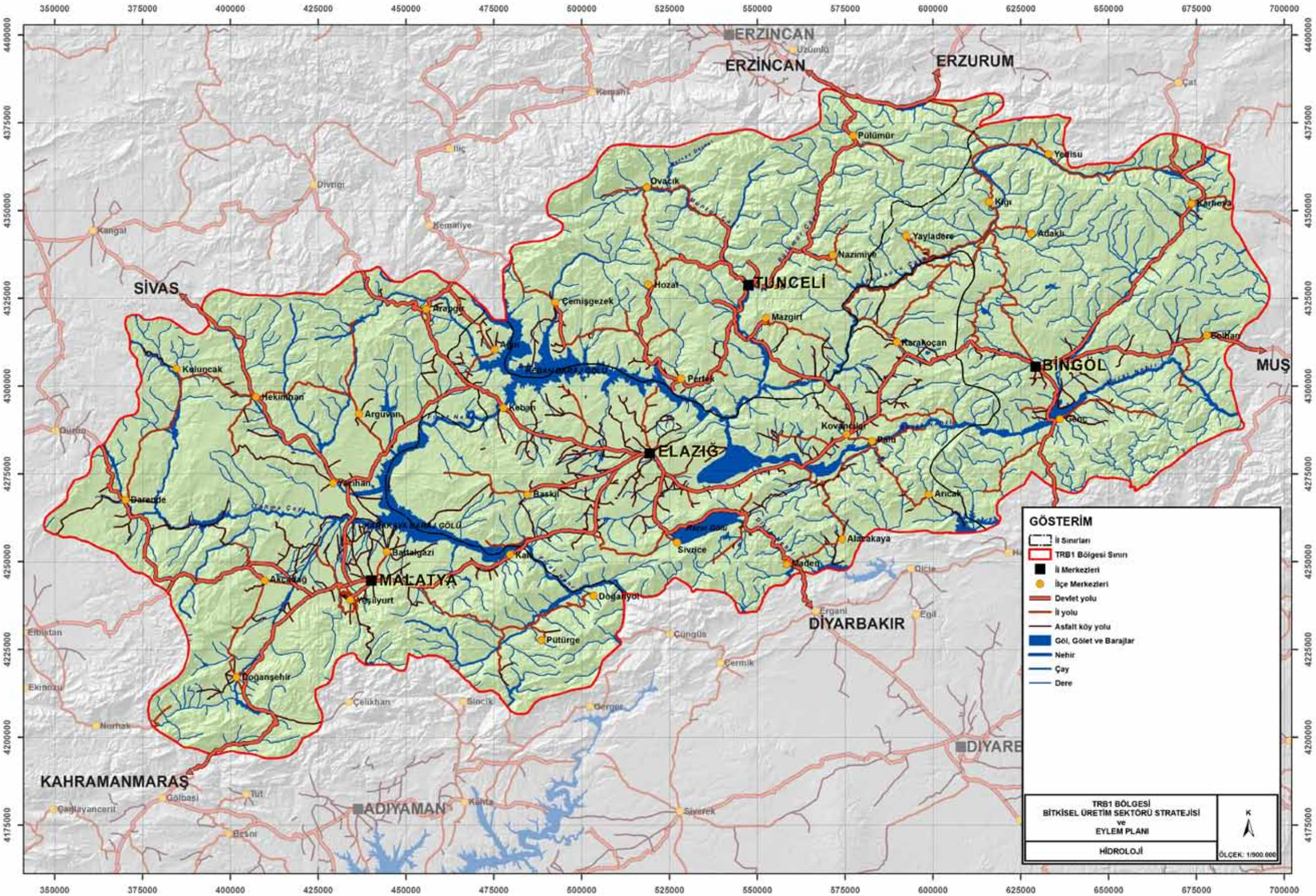

Harita 11 Hidroloji

Tablo 10 TRB1 Bölgesi İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama İklimsel Değerler (1975-2011)

		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Malatya	Ortalama Sıcaklık (°C)	0.0	1.8	7.1	13.0	18.0	23.3	27.5	27.0	22.4	15.3	7.4	2.1
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	3.5	5.9	12.1	18.5	23.9	29.6	34.1	33.8	29.3	21.5	12.2	5.6
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-2.9	-1.8	2.5	7.6	11.8	16.3	20.2	19.9	15.6	9.9	3.5	-0.7
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.2	5.4	7.1	9.3	11.4	12.3	11.5	9.6	7.2	5.1	3.2
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	10.5	11.2	11.4	12.1	10.7	5.3	1.0	1.0	2.2	7.2	9.4	10.8
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	35.3	36.0	49.9	59.4	45.8	18.1	2.3	1.8	6.4	38.0	41.4	38.3
Elazığ	Ortalama Sıcaklık (°C)	-0.9	0.7	6.0	12.0	17.1	22.9	27.4	26.7	21.5	14.5	6.9	1.6
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.9	5.0	11.3	17.8	23.5	29.6	34.3	34.1	29.4	21.7	12.3	5.3
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-4.0	-3.1	1.2	6.4	10.5	15.0	19.3	18.9	14.2	8.8	2.7	-1.3
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	2.5	3.5	5.3	6.5	9.2	11.5	12.3	11.5	10.0	7.0	4.4	2.3
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.3	11.4	11.9	12.8	10.8	4.5	1.2	0.8	2.3	7.3	9.2	11.3
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	37.2	39.5	39.5	50.4	65.5	50.0	13.0	2.0	0.6	7.5	43.8	45.6	42.2
Bingöl	Ortalama Sıcaklık (°C)	-2.7	-1.5	-1.5	4.0	10.7	16.2	22.0	26.7	26.3	21.1	14.0	6.4	0.2
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	1.9	3.3	3.3	9.2	16.4	22.7	29.3	34.6	34.6	29.8	21.5	12.1	4.7
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-6.3	-5.2	-5.2	-0.3	5.7	10.0	14.6	19.0	18.5	13.6	8.2	2.0	-3.2
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.2	4.2	5.0	5.3	7.3	9.4	9.6	9.3	8.3	6.2	4.3	3.0
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.2	12.5	12.5	13.8	15.4	14.0	5.9	1.9	1.6	2.5	8.5	9.4	12.2
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	124.3	138.6	138.6	128.7	124.2	75.4	22.4	5.8	4.0	10.2	65.7	109.1	129.8
Tunceli	Ortalama Sıcaklık (°C)	-1.9	-0.2	-0.2	5.8	12.0	17.1	22.7	27.4	26.9	21.7	14.7	6.8	0.9
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.6	4.4	4.4	11.0	17.8	23.6	29.7	34.8	35.0	30.3	22.4	13.0	5.3
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-5.8	-4.2	-4.2	0.9	6.3	10.2	14.6	19.1	18.6	13.5	8.3	1.9	-2.6
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.1	4.1	5.3	6.3	8.6	11.1	11.6	11.2	9.4	6.5	5.0	3.1
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.8	12.4	12.4	13.5	14.7	12.8	5.5	1.6	1.3	2.7	8.6	10.0	11.6
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	109.9	102.3	102.3	101.3	102.0	65.8	19.2	3.6	2.8	13.4	62.6	95.8	117.3

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx,*

Tablo 11 TRB1 Bölgesinde İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Aylık Ortalama Yağış Miktarları (mm) (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Toplam
Malatya	35.7	35.7	50.7	58.6	45.8	18.3	2.1	2.0	6.2	38.9	41.9	38.2	374.1
Elazığ	37.4	39.9	50.7	64.7	49.4	12.9	1.8	0.5	7.3	44.4	45.3	42.6	396.9
Bingöl	124.8	139.4	129.4	121.7	76.3	20.9	6.0	4.0	10.2	66.6	109.0	131.5	939.8
Tunceli	109.6	104.2	100.7	100.5	65.5	19.1	3.2	2.9	13.8	63.6	96.9	119.1	799.1

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/yillik-toplam-yagis-verileri.aspx, 2011*

Harita 12 Türkiye Yıllık Toplam Yağış Miktarı (mm) (1971 – 2011)

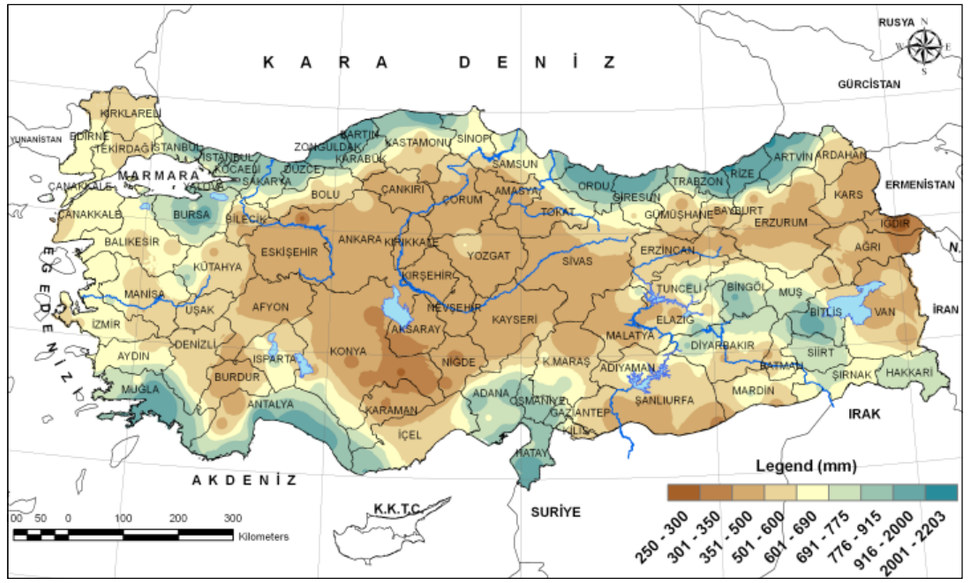

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/aylik-normal-yagis-dagilimi.aspx?a=00#sfB, 2011*

Harita 13 Sonbahar Dönemi En Erken Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006)

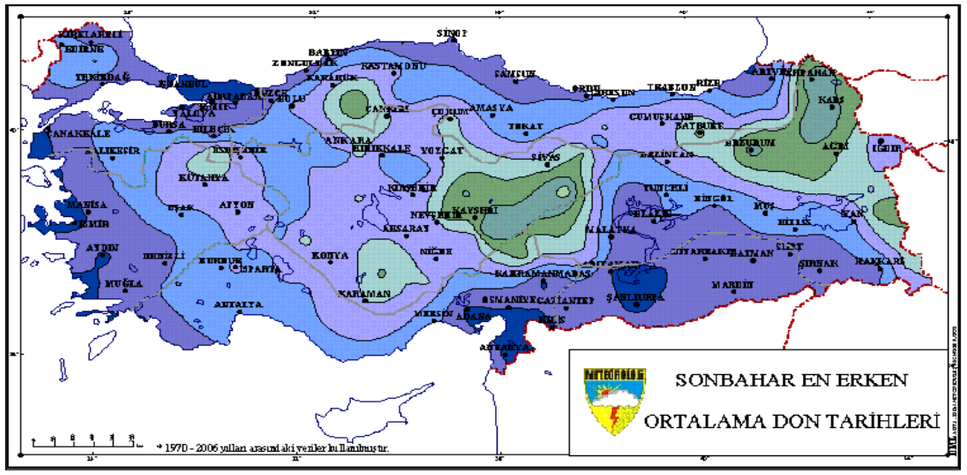

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/tarim/zirai-don-uyari-sistemi-takvim.aspx, 2011*

Harita 14 İlkbahar Dönemi En Geç Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006)

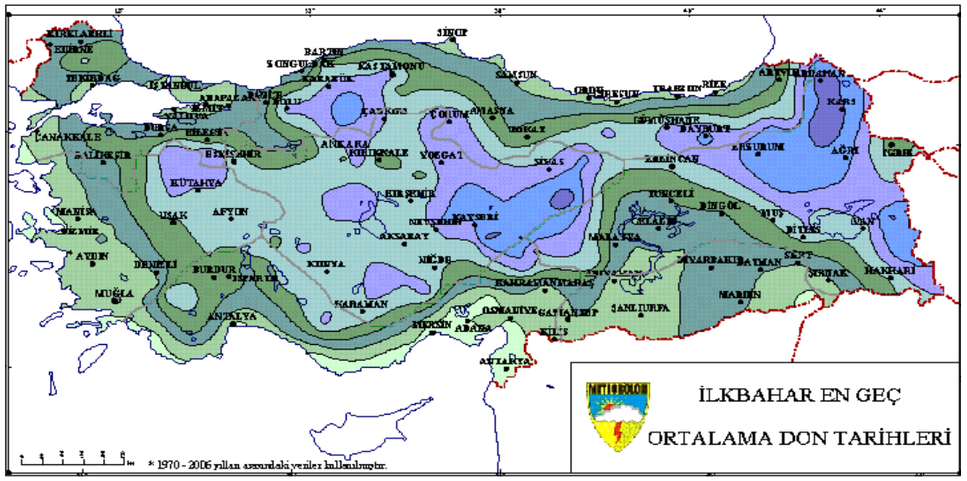

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/tarim/zirai-don-uyari-sistemi-takvim.aspx,*

2.8. BİTKİ ÖRTÜSÜ

TRB1 Bölgesinin bitki örtüsü, karasal iklim özelliklerini taşır. Bitki örtüsü olarak çoğunlukla bozkır bitki topluluğu hâkimdir. TRB1 Alt Bölgesinde orman alanları Malatya ve Elazığ illerinde yok denecek kadar az olmasına karşın Tunceli ve Bingöl illeri orman alanları bakımından oldukça zengindirler. Bu ormanlar 2.000 m yüksekliğe kadar ulaşmaktadır.

Cosmos, Taner Kıral

Kırlangıç Kuyruğu, Taner Kıral

3. TRB1 BÖLGESİ TARIM PROFİLİ

3.1. TRB1 BÖLGESİNDE NÜFUS DAĞILIMI VE İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

3.1.1. Nüfus

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2011 yılı verilerine göre TRB1 Bölgesine giren illerde toplam nüfus miktarı 1.663.811'dir. Bölge toplam nüfusu Türkiye nüfusunun %2,2'sini oluşturmaktadır. Bölge, Türkiye kentsel nüfusunun %1,9'unu, kırsal nüfusunun ise %3,2'sini oluşturmaktadır. TRB1 bölgesi 2011 yılı nüfusun %33,1'i belde ve köylerde yaşamını sürdüren kırsal nüfustur. Bu oran %23,2 olan Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Bu durum kentleşme oranının bölgede düşük olduğunu ve tarımsal üretimin bölge için önemli bir ekonomik faaliyet olduğunu göstermektedir. Bölge içinde kentsel nüfus oranının en yüksek olduğu il Elazığ'dır (%73,5). En düşük olduğu il ise Bingöl'dür. (%56.1). Tablo 12'de TRB1 Bölge illerinin yıllara göre değişen nüfus dağılımları verilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere TRB1 bölgesi toplam nüfusu 2000 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. 2000 yılından sonra ise bir düşme görülmektedir. 1980'den 2011 yılına kadar 31 yıllık süreç içinde TRB1 bölgesinin kentsel nüfusu neredeyse 2 katına yakın artarken aynı şekilde kırsal nüfus da 2 katına yakın azalmıştır. Bölgenin en baskın iki ili Malatya ve Elazığ'dır. 2011 yılı verilerine göre, bu iki il, bölge toplam kentsel nüfusunun %82'sini, toplam nüfusun ise %79'unu oluşturmaktadır.Tablo 13'de bölge illerinin ve TRB1 Bölgesinin nüfus artış hızlarının dönemler itibarıyla değişimi görülmektedir.

On yıllık dönemler halinde nüfus artış hızları incelendiği zaman 1980-1990 yılları arasında TRB1 bölgesi kentsel nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Aynı dönemde kırsal artış hızı hem bölgede hem de Türkiye'de eksi yönlüdür ancak TRB1 bölgesi Türkiye genelinden daha hızlı şekilde kırsal nüfus kaybı yaşamıştır. 1990-2000 arasında kentsel nüfus artış hızı TRB1 bölgesi ve Türkiye'de eşittir. Kırsal nüfus artış hızında ise Türkiye'de artı yönlü bir hız görülürken TRB1 bölgesinde ise eksi yönlüdür. 2000-2011 döneminde bölgenin kentsel nüfus artış hızı artı yönlüdür ancak bu artış hızı Türkiye ortalamasının 4 kat altında yer almaktadır. Kırsal nüfus artış hızı ise eksi yönlü ve Türkiye ortalamasının altındadır. Yine bu dönemde toplam nüfus artış hızı diğer dönemlerin aksine negatif yönlü olup Türkiye ortalaması ise binde 9 olarak gerçekleşmiştir.

1980'den 2011 kadar geçen 31 yıllık süreç içinde TRB1 bölgesinin kentsel nüfus artış hızı binde 25 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'deki kentsel nüfus artış hızı binde 35'dir. Bu periyotta kırsal nüfus hem Türkiye'de hem de bölgede azalmıştır. Kırsal nüfustaki azalma oranı TRB1 bölgesinde Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. 31 yıllık süreçte Türkiye toplam nüfusu binde 17 artış hızına sahipken bölgedeki artış hızı binde 5 olarak gerçekleşmiştir.

On yıllık dönemler ve otuz yıllık periyot de-

Tablo 12 TRB1 Bölgesi Temel Nüfus Verileri (1980 – 2011)

Yıllar	İl/Bölge	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı (%)	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Toplam
1980	Malatya	241.560	365.436	39,8%	60,2%	606.996
	Elazığ	187.025	253.783	42,4%	57,6%	440.808
	Bingöl	54.997	173.705	24,0%	76,0%	228.702
	Tunceli	36.184	122.790	22,8%	77,2%	158.974
	TRB1 TOPLAM	**519.766**	**915.714**	**36,2%**	**63,8%**	**1.435.480**
1985	Malatya	307.623	358.186	46,2%	53,8%	665.809
	Elazığ	233.621	250.094	48,3%	51,7%	483.715
	Bingöl	61.199	180.349	25,3%	74,7%	241.548
	Tunceli	43.085	108.821	28,4%	71,6%	151.906
	TRB1 TOPLAM	**645.528**	**897.450**	**41,8%**	**58,2%**	**1.542.978**
1990	Malatya	379.188	322.867	54,0%	46,0%	702.055
	Elazığ	272.790	225.435	54,8%	45,2%	498.225
	Bingöl	86.648	164.318	34,5%	65,5%	250.966
	Tunceli	50.799	82.344	38,2%	61,8%	133.143
	TRB1 TOPLAM	**789.425**	**794.964**	**49,8%**	**50,2%**	**1.584.389**
2000	Malatya	499.713	353.945	58,5%	41,5%	853.658
	Elazığ	364.274	205.342	64,0%	36,0%	569.616
	Bingöl	123.470	130.269	48,7%	51,3%	253.739
	Tunceli	54.476	39.108	58,2%	41,8%	93.584
	TRB1 TOPLAM	**1.041.933**	**728.664**	**58,8%**	**41,2%**	**1.770.597**
2010	Malatya	480.144	260.499	64,8%	35,2%	740.643
	Elazığ	400.675	151.971	72,5%	27,5%	552.646
	Bingöl	138.069	117.101	54,1%	45,9%	255.170
	Tunceli	47.531	29.168	62,0%	38,0%	76.699
	TRB1 TOPLAM	**1.066.419**	**558.739**	**65,6%**	**34,4%**	**1.625.158**
2011	Malatya	498.588	259.342	65,8%	34,2%	757.930
	Elazığ	410.625	147.931	73,5%	26,5%	558.556
	Bingöl	147.081	115.182	56,1%	43,9%	262.263
	Tunceli	56.112	28.950	66,0%	34,0%	85.062
	TRB1 TOPLAM	**1.112.406**	**551.405**	**66,9%**	**33,1%**	**1.663.811**

Kaynak: *TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1980-2000, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011*

Tablo 13 TRB1 Bölgesi Dönemler İtibarıyla Nüfus Artış Hızları

		1980-1990	1990-2000	2000-2011	1980-2011
Malatya	Kentsel Nüfus	0,046	0,028	0,000	0,024
	Kırsal Nüfus	-0,012	0,009	-0,028	-0,011
	Toplam Nüfus	0,015	0,020	-0,011	0,007
Elazığ	Kentsel Nüfus	0,038	0,029	0,011	0,026
	Kırsal Nüfus	-0,043	-0,009	-0,029	-0,017
	Toplam Nüfus	0,012	0,013	-0,002	0,008
Bingöl	Kentsel Nüfus	0,047	0,036	0,016	0,032
	Kırsal Nüfus	-0,028	-0,023	-0,011	-0,013
	Toplam Nüfus	0,010	0,001	0,003	0,004
Tunceli	Kentsel Nüfus	0,024	0,007	0,003	0,014
	Kırsal Nüfus	-0,108	-0,072	-0,027	-0,046
	Toplam Nüfus	-0,052	-0,035	-0,009	-0,020
TRB1	Kentsel Nüfus	0,043	0,028	0,006	0,025
	Kırsal Nüfus	-0,014	-0,009	-0,025	-0,016
	Toplam Nüfus	0,010	0,011	-0,006	0,005
Türkiye	Kentsel Nüfus	0,054	0,028	0,024	0,035
	Kırsal Nüfus	-0,008	0,003	-0,028	-0,012
	Toplam Nüfus	0,024	0,018	0,009	0,017

Kaynak: *TUIK, 2011*

ğerlendirilecek olursa; Bölgenin kentsel ve toplam nüfus artış hızları genel olarak Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Kırsal nüfus ise Türkiye ortalamasından daha yüksek oranda nüfus kaybetmiştir. Bu durum, bölgeden dışarıya özellikle de kırsal kesimden göç verildiğini göstermektedir.

3.1.2. İstihdam

TRB1 Bölgesi istihdam verileri son 30 yıllık dönem içinde irdelenmiştir. Bu periyot içinde tarım sektörünün büyük oranda bir kayıp yaşadığı görülmektedir. Bölgede 1980 yılında Tarım sektöründe çalışanların oranı %72,4' iken 2011 yılında bu oran %37,1'e düşmüştür. Aynı periyotta sanayi'de çalışanların oranı %9,6'dan %19,6'ya, hizmetler sektöründe çalışanların oranı ise %18,1'den %43,3'e çıkmıştır.

TUİK 2011 yılı verilerine göre TRB1 bölgesinde 520.000 kişi çalışmaktadır. 2000 yılı verilerinde ise bu değer 647,608 kişidir. Yaklaşık 130.000 kişilik bir kayıp gözükmektedir. Bu durum sayım yönteminin değişmesi ile birlikte kırsal nüfustaki Türkiye ortalamasının üzerindeki nüfus kaybını ve bölgeden dışarıya göçü desteklemektedir.Tablo 14'de TRB1 bölgesinde yer alan illerin ve bölgesel istihdam değerlerinin yıllara göre değişimi görülmektedir. 2000 yılına kadar il düzeyinde verilere ulaşılabilirken 2004 yılından itibaren İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 2 detayında bilgilere ulaşılabilmektedir.

Tablo 14'de görüleceği üzere Bölgede, 1980 yılında tarım sektöründe çalışanların oranı %72,4'tür. Aynı dönemde Türkiye ortalaması %61,5'dir. 1990 yılında TRB1 bölgesinde bu oran %67,3'e Türkiye'de 54,3'e düşmüştür. 2000 yılında Bölgede %61,7 olan oran, Türkiye'de ise %48,4'tür.

1980 yılında Bingöl ve Tunceli'de Tarım sektöründe çalışanların oranı %80 ve üzeri civarındayken 2000 yılında Bingöl'de %70'e, Tunceli'de ise %42'ye düşmüştür. 20 yıllık dönemde Malatya Tarım ağırlıklı yapısını korurken Elazığ'da da ufak bir düşme görülmektedir. Bu durum Tarımsal üretim ve verimli alanlar olarak Malatya ve Elazığ'ın diğer iki ile göre daha avantajlı olduğunu da göstermektedir.Tablo 15'de Bölge illerinin, Bölgenin ve Türkiye'nin dönemler itibarıyla sektörel artış hızlarındaki değişimler görülmektedir.

Tablo 14 TRB1 Bölgesi Sektörler İtibari İle İstihdamın Değişimi (1980 – 2011)

Yıllar	İl/Bölge	Tarım		Sanayi		Hizmetler		Toplam
		Çalışan Kişi	Oran	Çalışan Kişi	Oran	Çalışan Kişi	Oran	
1980	Malatya	165.504	69,4%	25.160	10,6%	47.736	20,0%	238.400
	Elazığ	107.989	66,3%	21.289	13,1%	33.573	20,6%	162.851
	Bingöl	80.073	85,0%	3.886	4,1%	10.287	10,9%	94.246
	Tunceli	54.951	79,5%	3.700	5,4%	10.465	15,1%	69.116
	TRB1 TOPLAM	**408.517**	**72,4%**	**54.035**	**9,6%**	**102.061**	**18,1%**	**564.613**
1985	Malatya	183.747	69,6%	23.101	8,8%	57.066	21,6%	263.914
	Elazığ	121.216	67,4%	16.982	9,4%	41.553	23,1%	179.751
	Bingöl	89.245	86,0%	2.894	2,8%	11.660	11,2%	103.799
	Tunceli	54.180	79,9%	3.243	4,8%	10.410	15,3%	67.833
	TRB1 TOPLAM	**448.388**	**72,9%**	**46.220**	**7,5%**	**120.689**	**19,6%**	**615.297**
1990	Malatya	176.502	64,0%	29.453	10,7%	69.925	25,3%	275.880
	Elazığ	115.693	63,4%	21.233	11,6%	45.488	24,9%	182.414
	Bingöl	85.848	79,6%	6.220	5,8%	15.767	14,6%	107.835
	Tunceli	44.087	72,6%	2.875	4,7%	13.736	22,6%	60.698
	TRB1 TOPLAM	**422.130**	**67,3%**	**59.781**	**9,5%**	**144.916**	**23,1%**	**626.827**
2000	Malatya	199.434	63,9%	27.965	9,0%	84.578	27,1%	311.977
	Elazığ	113.635	58,6%	18.592	9,6%	61.693	31,8%	193.920
	Bingöl	67.903	69,9%	4.158	4,3%	25.032	25,8%	97.093
	Tunceli	18.872	42,3%	1.711	3,8%	24.035	53,9%	44.618
	TRB1 TOPLAM	**399.844**	**61,7%**	**52.426**	**8,1%**	**195.338**	**30,2%**	**647.608**
2011	**TRB1 TOPLAM**	**193.000**	**37,1%**	**102.000**	**19,6%**	**225.000**	**43,3%**	**520.000**

Kaynak: *TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1980-2000, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011*

Tablo 15'de görüleceği üzere TRB1 Bölgesinde 10 yıllık dönemlerde Tarım sektöründeki artış hızı 1980-1990 arası hariç hep negatif yönlü olmuştur ve tüm dönemlerde Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kısaca tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı Türkiye ortalamasından daha fazla şekilde azalmıştır. 2000 yılından itibaren hem Türkiye'de hem de Bölgede tarım sektörünün yıllık artış hızları hemen hemen eşit ve eksi yönlü gerçekleşmiştir. Buna karşılık sanayi sektöründe çalışan kişi sayısındaki artış hızı Türkiye ortalamasının 2 katından fazladır. 2000 sonrası özellikle ihracata yönelik tarımsal ürün işleyen sanayi kuruluşlarındaki artış ve devlet eliyle verilen teşvik ve kredilerin buna neden olduğu düşünülmektedir.

Tablo 15 TRB1 Bölgesinde Dönemler İtibarıyla Sektörler Artış Hızları (1980 – 2011)

		Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
1980-1990	Malatya	0,006	0,016	0,039	0,015
	Elazığ	0,007	0,000	0,031	0,011
	Bingöl	0,007	0,048	0,044	0,014
	Tunceli	-0,022	-0,025	0,028	-0,013
	TRB1 TOPLAM	**0,003**	**0,010**	**0,036**	**0,011**
	TÜRKİYE	**0,009**	**0,037**	**0,041**	**0,021**
1990-2000	Malatya	0,012	-0,005	0,019	0,012
	Elazığ	-0,002	-0,013	0,031	0,006
	Bingöl	-0,023	-0,039	0,047	-0,010
	Tunceli	-0,081	-0,051	0,058	-0,030
	TRB1 TOPLAM	**-0,005**	**-0,013**	**0,030**	**0,003**
	TÜRKİYE	**0,004**	**0,011**	**0,038**	**0,015**
1980-2000	Malatya	0,009	0,005	0,029	0,014
	Elazığ	0,003	-0,007	0,031	0,009
	Bingöl	-0,008	0,003	0,045	0,001
	Tunceli	-0,052	-0,038	0,042	-0,022
	TRB1 TOPLAM	**-0,001**	**-0,002**	**0,033**	**0,007**
	TÜRKİYE	**0,006**	**0,024**	**0,039**	**0,018**
2000-2011	**TRB1 TOPLAM**	**-0,064**	**0,062**	**0,013**	**-0,020**
	TÜRKİYE	**-0,063**	**0,029**	**0,026**	**-0,007**
1980-2011	**TRB1 TOPLAM**	**-0,024**	**0,021**	**0,026**	**-0,003**
	TÜRKİYE	**-0,019**	**0,026**	**0,035**	**0,009**

Kaynak: *TÜİK, 2011*

3.2. TRB1 BÖLGESİNDE ARAZİ VARLIĞI VE KULLANIM BİÇİMLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu Bölgesel İstatistik verilerine göre bitkisel üretimde kullanılan toprak özellikleri ve bunların bölge illerine dağılımı Tablo 16'de verilmektedir. Buna göre, bölgede tarım alanı en fazla Malatya en az ise Bingöl ilindedir. Türkiye ortalamasında nadas alanlarının toplam işlenen alana oranı %17,4 olup, aynı oran TRB1 Bölgesi için %25,9'a yükselmektedir. Bölgede sebze tarımı yaygın değildir. Türkiye ortalamasında sebze yetiştirme alanlarının toplam işlenen alana oranı %3,3 olup, aynı oran TRB1 Bölgesi için %2'ye düşmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, TRB1 Bölgesinin toplam işlenen alan payı Türkiye toplamının %2,3'ü kadardır **(Harita 15).**

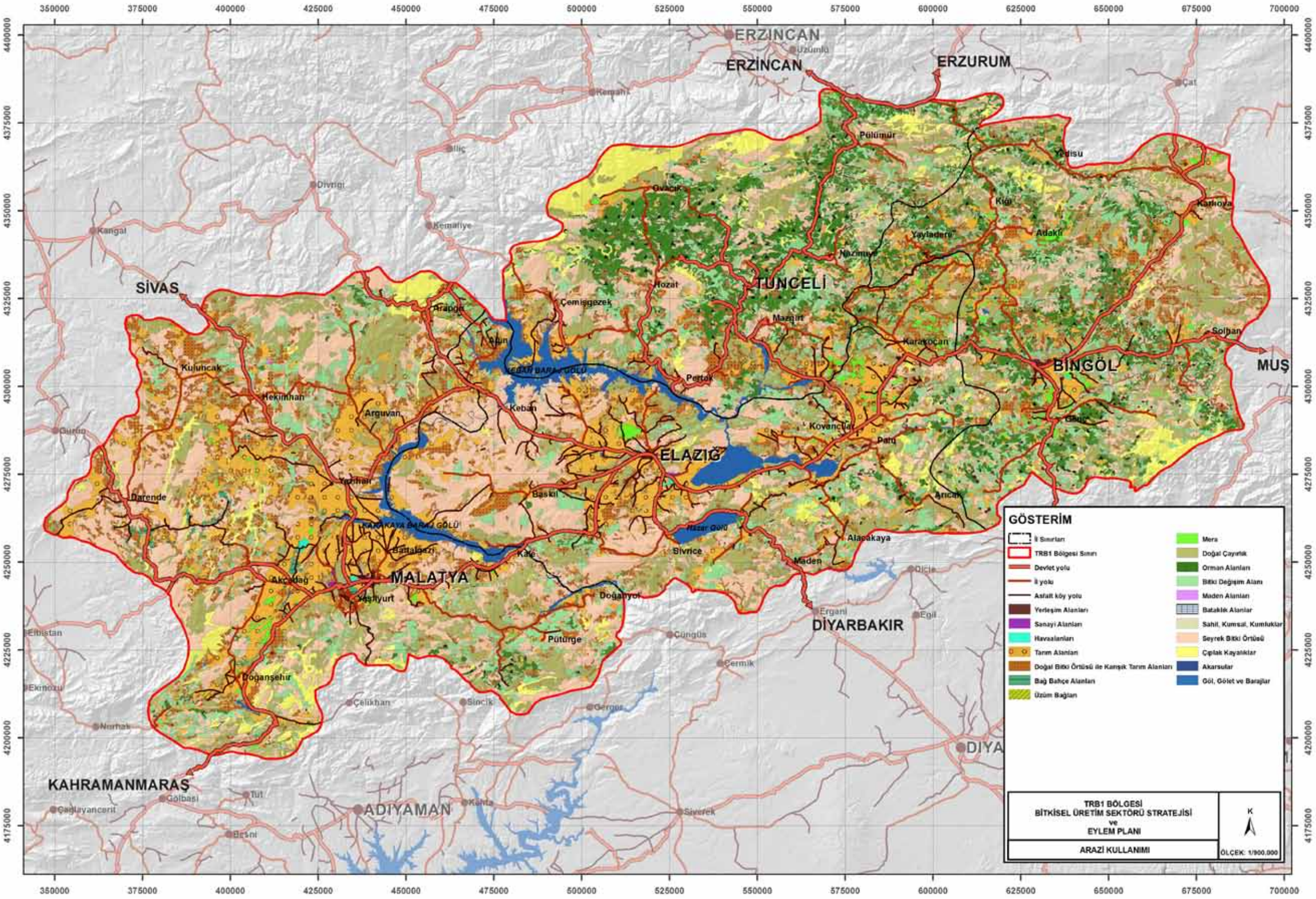

Harita 15 TRB1 Bölgesi Arazi Kullanım Haritası

Tablo 16 TRB1 Bölgesinde Tarım Alanları ve Kullanılma Biçimi - 2010 (hektar)

İller	Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler	Toplam İşlenen Tarım Alanı	İşlenen Tarım Alanı / Ekilen	İşlenen Tarım Alanı / Nadas	İşlenen Tarım Alanı / Sebze	Toplam Uzun Ömürlü Bitkilerin Alanı	Uzun Ömürlü Bitkiler / Meyveler, İçecek Ve Baharat Bitkileri Alanı	Uzun Ömürlü Bitkiler / Bağ Alanı	Yem Bitkileri
Malatya	318.937	237.257	132.373	99.984	4.900	81.681	75.494	6.187	5.312
Elazığ	161.925	137.460	105.611	26.952	4.897	24.466	13.019	11.447	8.120
Bingöl	35.566	32.691	23.666	7.515	1.509	2.875	2.614	261	5.352
Tunceli	52.737	50.799	36.731	13.729	339	1.938	1.675	263	10.442
TRB1	**569.165**	**458.206**	**298.381**	**148.179**	**11.645**	**110.960**	**92.802**	**18.157**	**29.225**
Türkiye	24.435.985	21.383.237	16.332.646	4.249.026	801.566	3.052.748	1.748.763	477.786	1.461.454

Kaynak: *TÜİK, 2010*

Arazi Kullanım Tipleri

2006 yılı Corine Arazi Örtüsü Sınıflandırması altlık verileri kullanılarak oluşturulan arazi kullanım tiplerinin alansal büyüklükleri ve yüzdeleri; bölgesel, il ve ilçe düzeyinde aşağıdaki tablolarda verilmiştir (**Harita 16**). Ayrıca DSİ'den alınan verilerle hazırlanan sulama projelerini gösteren harita Ekte verilmiştir (**Harita 17**).

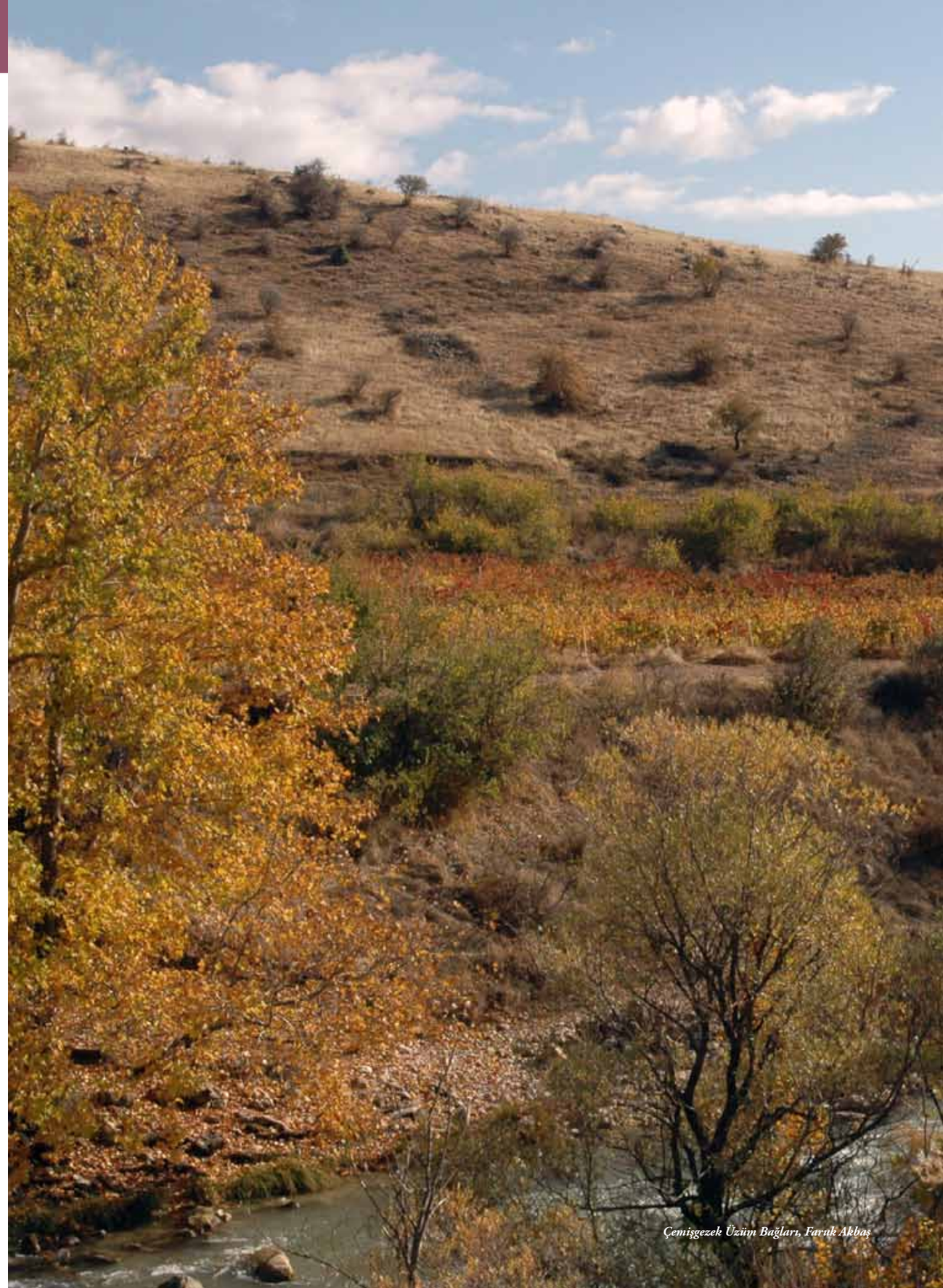

Çemişgezek Üzüm Bağları, Faruk Akbaş

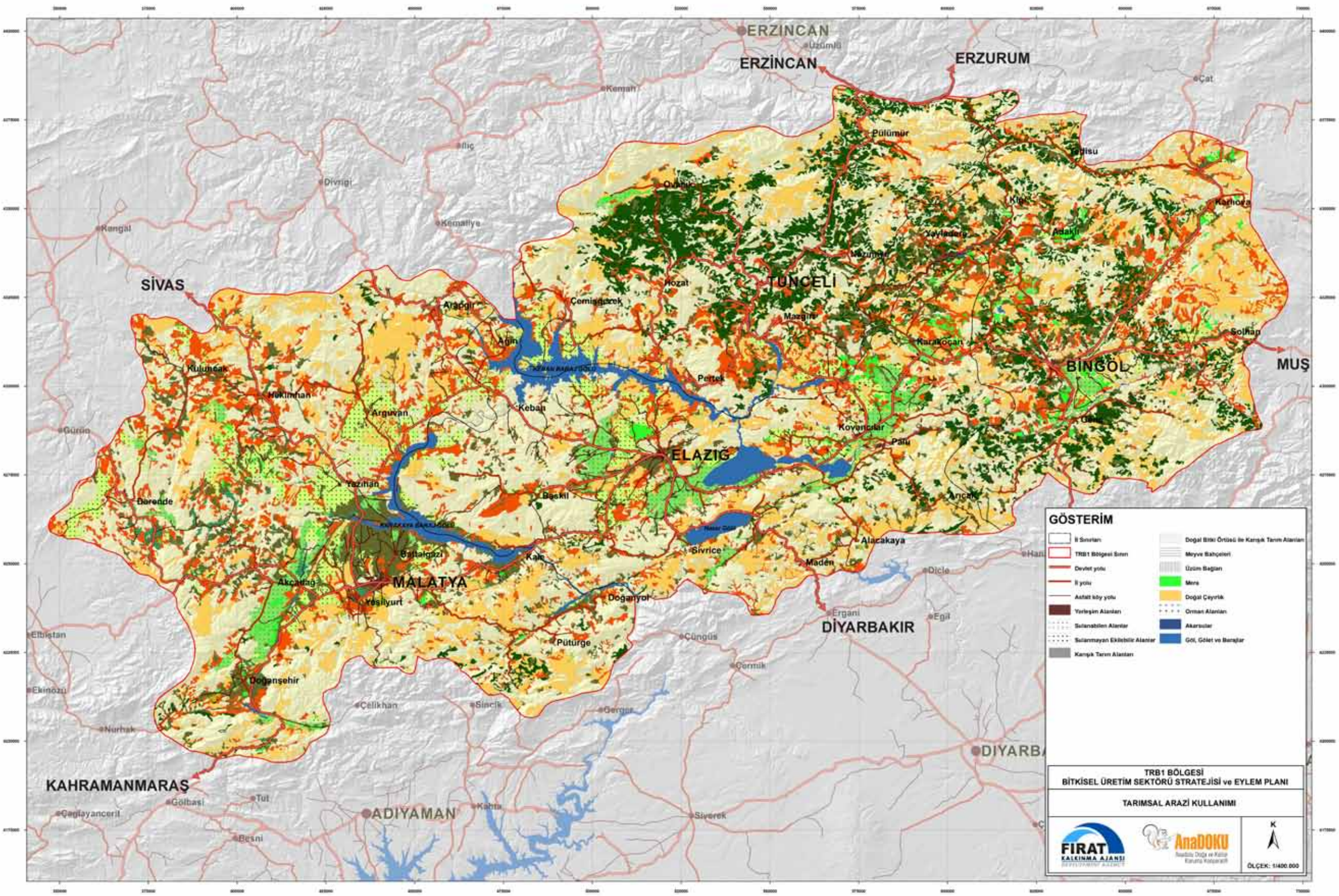

Harita 16 Tarımsal Arazi Kullanımı Haritası

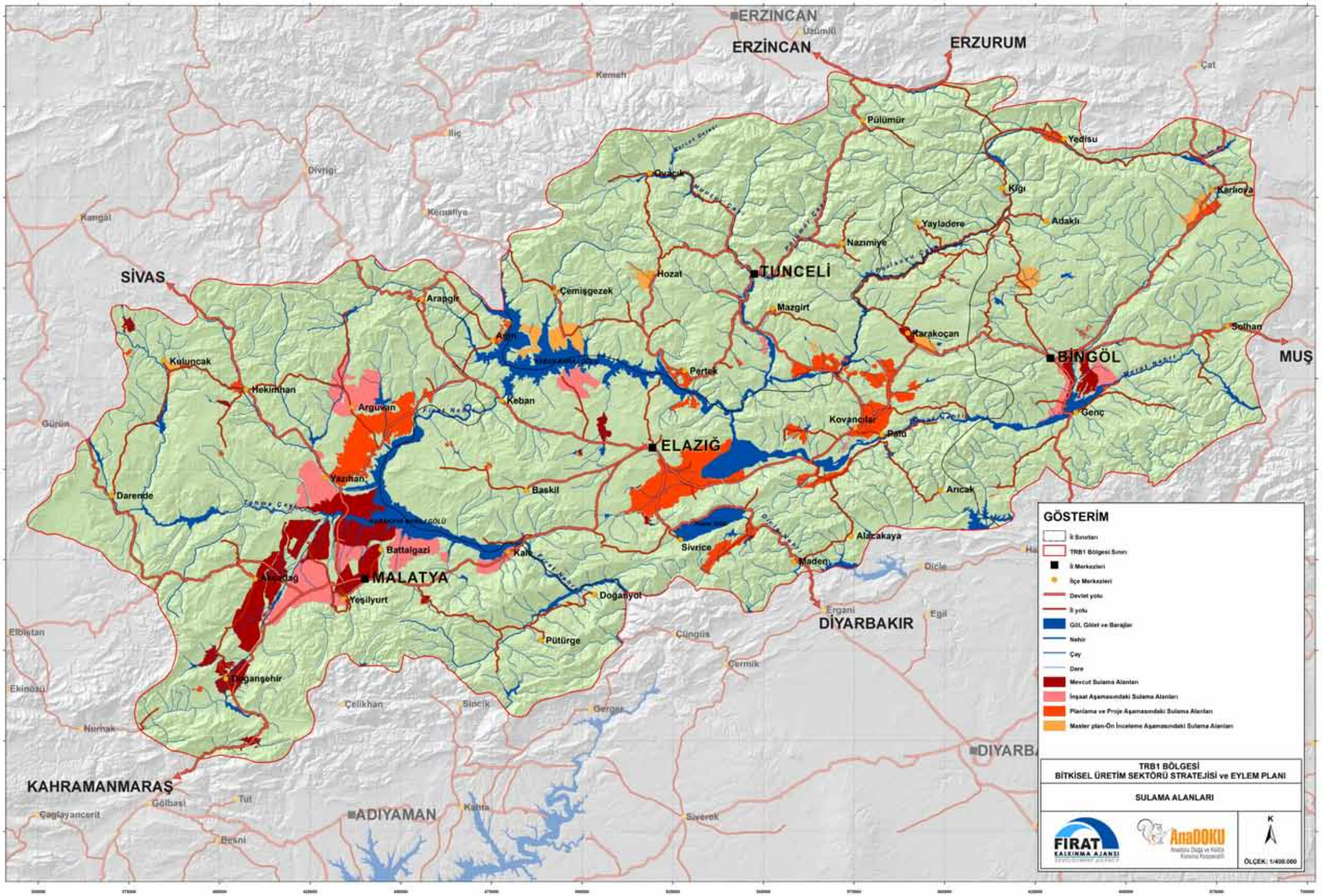

Harita 17 Sulama Projeleri Haritası

Tablo 17 TRB1 Bölgesi Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	4.088,47	10,95
Doğal Çayırlık	6.418,50	17,20
Karışık Tarım Alanları	3.185,65	8,54
Mera	347,00	0,93
Meyve Bahçeleri	140,42	0,38
Orman Alanları	3.375,55	9,04
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1.890,06	5,06
Sulanabilen Alanlar	992,31	2,66
Üzüm Bağları	48,92	0,13
Yerleşim Alanları	162,08	0,43
Diğer Alanlar	16.675,38	44,68
TRB1 BÖLGE TOPLAMI	37.324,33	100

Tablo 17'da görüleceği üzere TRB1 bölgesindeki tarımsal üretim potansiyeli bulunan alanların toplamı tüm alanların toplamının yaklaşık %28'ini oluşturmaktadır. Tarım alanlarının büyük bir kısmı, doğal bitki örtüsü ile karışık tarım alanlarıdır.

2006 yılı CORINE Arazi Örtüsü Sınıflandırması verilerine göre iller bazında analizler yapılarak arazi kullanım türlerinin dağılımı ortaya çıkarılmıştır. Aşağıdaki tablolarda iller bazında ve illerin ilçelere göre arazi kullanım tiplerinin dağımı yer almaktadır.

Malatya ili TRB1 bölgesinin alansal olarak en büyük ili konumundadır. Bölge toplam arazi varlığının %33'ünü Malatya ili oluşturmaktadır. İl toplam arazisinin yaklaşık %36'sı tarımsal üretim potansiyeli taşımaktadır. Bu oran TRB1 bölgesinin en yüksek oranını oluşturmaktadır.

Tablo 18 Malatya İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	1.597,06	12,94
Doğal Çayırlık	2.076,01	16,82
Karışık Tarım Alanları	1.394,16	11,30
Mera	62,46	0,51
Meyve Bahçeleri	132,58	1,07
Orman Alanlar	129,65	1,05
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	974,00	7,89
Sulanabilen Alanlar	333,26	2,70
Üzüm Bağları	29,84	0,24
Yerleşim Alanları	41,60	0,34
Diğer Alanlar	5.570,57	45,14
MALATYA TOPLAM	12.341,18	100,00

Malatya ili ilçeleri arasında coğrafi olarak %39'unu, en büyük üç ilçe Darende, Doğanşehir ve Hekimhan'dır. Üç ilçenin toplamı il genelinin %36'sını oluşturmaktadır. Tarımsal üretim amaçlı kullanılabilir arazi, Darende'nin Doğanşehir'in %27'sini ve Hekimhan'ın %37'sini oluşturmaktadır. Malatya ili ilçeler bazında arazi kullanım tipleri Tablo 19'de görülmektedir.

Tablo 19 Malatya İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	100,19	10,52
	Doğal Çayırlık	203,56	21,37
	Karışık Tarım Alanları	197,84	20,77
	Mera	3,44	0,36
	Meyve Bahçeleri	9,28	0,97
	Orman Alanlar	10,68	1,12
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	63,59	6,68
	Sulanabilen Alanlar	10,67	1,12
	Üzüm Bağları	11,49	1,21
	Yerleşim Alanları	21,88	2,30
	Diğer Alanlar	319,80	33,58
	TOPLAM	952,42	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Akçadağ	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	142,13	12,34
	Doğal Çayırlık	131,26	11,40
	Karışık Tarım Alanları	195,51	16,98
	Mera	14,70	1,28
	Meyve Bahçeleri	31,53	2,74
	Orman Alanlar	0,67	0,06
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	64,41	5,59
	Sulanabilen Alanlar	144,12	12,51
	Yerleşim Alanları	1,43	0,12
	Diğer Alanlar	425,80	36,98
	TOPLAM	1.151,55	100,00
Arapgir	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	147,67	14,41
	Doğal Çayırlık	207,96	20,30
	Karışık Tarım Alanları	48,85	4,77
	Mera	0,69	0,07
	Meyve Bahçeleri	0,82	0,08
	Orman Alanlar	19,71	1,92
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	65,84	6,43
	Üzüm Bağları	0,88	0,09
	Yerleşim Alanları	1,38	0,14
	Diğer Alanlar	530,61	51,80
	TOPLAM	1.024,42	100,00
Arguvan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	118,91	10,95
	Doğal Çayırlık	263,30	24,25
	Karışık Tarım Alanları	43,59	4,01
	Mera	0,22	0,02
	Meyve Bahçeleri	2,61	0,24
	Orman Alanlar	4,79	0,44
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	223,47	20,58
	Yerleşim Alanları	0,26	0,02
	Diğer Alanlar	428,62	39,48
	TOPLAM	1.085,75	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Battalgazi	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,84	10,46
	Karışık Tarım Alanları	111,17	41,79
	Meyve Bahçeleri	0,52	0,20
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	29,20	10,98
	Sulanabilen Alanlar	10,22	3,84
	Yerleşim Alanları	0,89	0,33
	Diğer Alanlar	86,20	32,40
	TOPLAM	266,04	100,00
Darende	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	256,57	17,26
	Doğal Çayırlık	115,07	7,74
	Karışık Tarım Alanları	101,57	6,83
	Mera	3,39	0,23
	Meyve Bahçeleri	47,14	3,17
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	128,47	8,64
	Sulanabilen Alanlar	43,99	2,96
	Üzüm Bağları	0,52	0,04
	Yerleşim Alanları	2,95	0,20
	Diğer Alanlar	786,49	52,92
	TOPLAM	1.486,15	100,00
Doğanşehir	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	109,70	7,68
	Doğal Çayırlık	197,27	13,82
	Karışık Tarım Alanları	158,77	11,12
	Mera	22,91	1,60
	Meyve Bahçeleri	8,65	0,61
	Orman Alanlar	22,46	1,57
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	12,47	0,87
	Sulanabilen Alanlar	86,84	6,08
	Üzüm Bağları	10,44	0,73
	Yerleşim Alanları	3,60	0,25
	Diğer Alanlar	794,82	55,66
	TOPLAM	1.427,93	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Doğanyol	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,54	14,73
	Doğal Çayırlık	6,74	3,61
	Karışık Tarım Alanları	29,25	15,65
	Meyve Bahçeleri	1,83	0,98
	Orman Alanlar	0,68	0,36
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,08	1,65
	Yerleşim Alanları	0,29	0,15
	Diğer Alanlar	117,55	62,88
	TOPLAM	186,95	100,00
Hekimhan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	282,53	18,61
	Doğal Çayırlık	302,52	19,93
	Karışık Tarım Alanları	170,25	11,22
	Mera	7,85	0,52
	Meyve Bahçeleri	1,40	0,09
	Orman Alanlar	2,62	0,17
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	102,47	6,75
	Sulanabilen Alanlar	10,82	0,71
	Yerleşim Alanları	0,95	0,06
	Diğer Alanlar	636,58	41,94
	TOPLAM	1.518,00	100,00
Kale	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	22,36	8,88
	Doğal Çayırlık	59,21	23,53
	Karışık Tarım Alanları	49,87	19,82
	Mera	2,14	0,85
	Meyve Bahçeleri	1,47	0,59
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1,89	0,75
	Sulanabilen Alanlar	0,80	0,32
	Yerleşim Alanları	0,33	0,13
	Diğer Alanlar	113,56	45,13
	TOPLAM	251,63	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Kuluncak	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	147,67	24,01
	Doğal Çayırlık	105,48	17,15
	Karışık Tarım Alanları	78,50	12,76
	Mera	3,49	0,57
	Meyve Bahçeleri	0,74	0,12
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	41,08	6,68
	Sulanabilen Alanlar	6,58	1,07
	Yerleşim Alanları	0,25	0,04
	Diğer Alanlar	231,30	37,60
	TOPLAM	615,09	100,00
Pütürge	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	78,08	7,37
	Doğal Çayırlık	267,65	25,26
	Karışık Tarım Alanları	68,78	6,49
	Mera	1,78	0,17
	Meyve Bahçeleri	4,01	0,38
	Orman Alanlar	61,49	5,80
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,61	0,34
	Sulanabilen Alanlar	1,39	0,13
	Üzüm Bağları	1,30	0,12
	Yerleşim Alanları	0,32	0,03
	Diğer Alanlar	571,39	53,92
	TOPLAM	1.059,79	100,00
Yazıhan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	74,10	11,92
	Doğal Çayırlık	22,18	3,57
	Karışık Tarım Alanları	98,65	15,86
	Mera	1,86	0,30
	Meyve Bahçeleri	10,23	1,65
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	183,48	29,51
	Sulanabilen Alanlar	17,82	2,87
	Yerleşim Alanları	2,08	0,33
	Diğer Alanlar	211,43	34,00
	TOPLAM	621,84	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Yeşilyurt	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	61,79	8,91
	Doğal Çayırlık	193,80	27,94
	Karışık Tarım Alanları	41,58	5,99
	Meyve Bahçeleri	12,34	1,78
	Orman Alanlar	6,55	0,94
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	50,92	7,34
	Üzüm Bağları	5,22	0,75
	Yerleşim Alanları	5,00	0,72
	Diğer Alanlar	316,42	45,62
	TOPLAM	693,61	100,00

Elazığ ili arazi kullanım tipleri değerlendirilecek olursa; tarımsal üretim topraklarının bölge geneline göre yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Elazığ'da tarım topraklarının diğer alanların toplamına oranı yaklaşık %32'dir.

Tablo 20 Elazığ İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	933,61	10,09
Doğal Çayırlık	1.518,64	16,42
Meyve Bahçeleri	7,85	0,08
Üzüm Bağları	18,10	0,20
Mera	123,95	1,34
Orman Alanlar	243,94	2,64
Sulanabilen Alanlar	529,36	5,72
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	603,05	6,52
Karışık Tarım Alanları	863,27	9,33
Yerleşim Alanları	63,67	0,69
Diğer Alanlar	4.344,32	46,97
ELAZIĞ TOPLAM	9.249,75	100,00

Elazığ ilçeleri arazi kullanım durumu Tablo 21'de gösterilmektedir. Merkez ilçe, Baskil ve Karakoçan ilçeleri il geneli toplam alanın %51'ini oluşturmaktadır. Merkez ilçe il geneli tüm arazi kullanım tiplerinin toplamının %25'ini, tarımsal üretim topraklarının % 36'sına sahiptir.

Tablo 21 Elazığ İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	232,10	9,91
	Doğal Çayırlık	320,78	13,70
	Karışık Tarım Alanları	237,16	10,13
	Mera	32,39	1,38
	Meyve Bahçeleri	4,95	0,21
	Orman Alanlar	7,80	0,33
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	288,70	12,33
	Sulanabilen Alanlar	283,69	12,12
	Üzüm Bağları	3,26	0,14
	Yerleşim Alanları	17,97	0,77
	Diğer Alanlar	912,37	38,97
	TOPLAM	2.341,18	100,00
Ağın	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	53,62	22,83
	Doğal Çayırlık	30,79	13,11
	Karışık Tarım Alanları	20,82	8,86
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	30,75	13,09
	Üzüm Bağları	0,51	0,22
	Diğer Alanlar	98,40	41,89
	TOPLAM	234,88	100,00
Alacakaya	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	24,64	7,75
	Doğal Çayırlık	91,60	28,81
	Karışık Tarım Alanları	37,95	11,94
	Orman Alanları	2,22	0,70
	Sulanabilen Alanlar	1,21	0,38
	Üzüm Bağları	4,38	1,38
	Yerleşim Alanları	0,40	0,12
	Diğer Alanlar	155,54	48,92
	TOPLAM	317,94	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Arıcak	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	7,11	2,18
	Doğal Çayırlık	93,95	28,74
	Karışık Tarım Alanları	35,45	10,85
	Orman Alanları	41,43	12,67
	Sulanabilen Alanlar	0,33	0,10
	Yerleşim Alanları	1,77	0,54
	Diğer Alanlar	146,85	44,92
	TOPLAM	326,89	100,00
Baskil	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	152,79	11,45
	Doğal Çayırlık	124,82	9,35
	Karışık Tarım Alanları	128,38	9,62
	Mera	0,80	0,06
	Meyve Bahçeleri	1,61	0,12
	Orman Alanları	4,28	0,32
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	83,31	6,24
	Sulanabilen Alanlar	0,54	0,04
	Yerleşim Alanları	0,56	0,04
	Diğer Alanlar	837,13	62,74
	TOPLAM	1.334,22	100,00
Karakoçan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	185,12	17,79
	Doğal Çayırlık	203,61	19,56
	Karışık Tarım Alanları	152,14	14,62
	Mera	69,83	6,71
	Orman Alanlar	90,34	8,68
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	58,93	5,66
	Sulanabilen Alanlar	68,24	6,56
	Yerleşim Alanları	9,31	0,89
	Diğer Alanlar	203,26	19,53
	TOPLAM	1.040,78	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Keban	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	35,99	6,62
	Doğal Çayırlık	20,94	3,85
	Karışık Tarım Alanları	29,82	5,48
	Meyve Bahçeleri	1,28	0,24
	Orman Alanlar	0,25	0,05
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	16,84	3,10
	Yerleşim Alanları	0,67	0,12
	Diğer Alanlar	438,03	80,55
	TOPLAM	543,83	100,00
Kovancılar	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	104,49	11,92
	Doğal Çayırlık	129,66	14,79
	Karışık Tarım Alanları	36,39	4,15
	Mera	16,12	1,84
	Orman Alanlar	21,52	2,46
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	110,05	12,56
	Sulanabilen Alanlar	104,91	11,97
	Üzüm Bağları	1,10	0,13
	Yerleşim Alanları	21,84	2,49
	Diğer Alanlar	330,37	37,69
	TOPLAM	876,44	100,00
Maden	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	54,37	6,69
	Doğal Çayırlık	222,61	27,40
	Karışık Tarım Alanları	76,88	9,46
	Mera	2,84	0,35
	Orman Alanlar	2,52	0,31
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	0,34	0,04
	Sulanabilen Alanlar	17,35	2,14
	Üzüm Bağları	5,46	0,67
	Yerleşim Alanları	1,57	0,19
	Diğer Alanlar	428,55	52,75
	TOPLAM	812,48	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Palu	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,53	3,63
	Doğal Çayırlık	128,27	16,93
	Karışık Tarım Alanları	52,21	6,89
	Mera	1,21	0,16
	Orman Alanlar	69,07	9,12
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	13,79	1,82
	Sulanabilen Alanlar	39,73	5,24
	Üzüm Bağları	3,40	0,45
	Yerleşim Alanları	8,66	1,14
	Diğer Alanlar	413,72	54,61
	TOPLAM	757,58	100,00
Sivrice	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	55,84	8,42
	Doğal Çayırlık	151,62	22,85
	Karışık Tarım Alanları	56,07	8,45
	Mera	0,76	0,11
	Orman Alanlar	4,50	0,68
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	0,34	0,05
	Sulanabilen Alanlar	13,36	2,01
	Yerleşim Alanları	0,93	0,14
	Diğer Alanlar	380,08	57,28
	TOPLAM	663,51	100,00

Bingöl ili arazi kullanım türleri incelendiği zaman tarımsal üretim alanlarının toplamının yaklaşık %22'sini oluşturmaktadır. Bu oran bölge ortalamasının altındadır. Bingöl ili Arazi Kullanım Tiplerinin dağılımı Tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22 Bingöl İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	896,58	11,08
Doğal Çayırlık	1.691,20	20,91
Karışık Tarım Alanları	629,21	7,78
Mera	141,22	1,75
Orman Alanları	1.326,74	16,40
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	116,62	1,44
Sulanabilen Alanlar	102,46	1,27
Yerleşim Alanları	45,21	0,56
Diğer Alanlar	3.139,73	38,81
BİNGÖL TOPLAM	8.088,97	100,00

Bingöl ili ilçeler bazında arazi kullanım tiplerinin dağılımında Merkez ilçe, Genç ve Karlıova'nın tüm toprakların %60'ına sahip olduğu görülmektedir. En büyük arazi varlığı Merkez ilçededir (%21).

Tablo 23 Bingöl İli İlçeler Bazında Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	272,57	15,73
	Doğal Çayırlık	238,68	13,78
	Karışık Tarım Alanları	198,67	11,47
	Mera	61,06	3,52
	Orman Alanları	323,25	18,66
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	59,55	3,44
	Sulanabilen Alanlar	76,84	4,44
	Yerleşim Alanları	14,89	0,86
	Diğer Alanlar	486,84	28,10
	TOPLAM	1.732,36	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Adaklı	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	89,06	10,88
	Doğal Çayırlık	135,68	16,58
	Karışık Tarım Alanları	60,86	7,44
	Mera	23,49	2,87
	Orman Alanları	126,68	15,48
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	6,36	0,78
	Sulanabilen Alanlar	1,70	0,21
	Yerleşim Alanları	1,29	0,16
	Diğer Alanlar	373,43	45,62
	TOPLAM	818,55	100,00
Genç	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	19,90	1,27
	Doğal Çayırlık	324,10	20,62
	Karışık Tarım Alanları	94,29	6,00
	Mera	9,66	0,61
	Orman Alanları	278,37	17,71
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,36	0,21
	Sulanabilen Alanlar	11,21	0,71
	Yerleşim Alanları	21,84	1,39
	Diğer Alanlar	809,13	51,48
	TOPLAM	1.571,86	100,00
Karlıova	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	213,09	13,51
	Doğal Çayırlık	488,50	30,98
	Karışık Tarım Alanları	94,23	5,98
	Mera	28,37	1,80
	Orman Alanları	125,68	7,97
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	18,56	1,18
	Sulanabilen Alanlar	10,23	0,65
	Yerleşim Alanları	3,01	0,19
	Diğer Alanlar	595,11	37,74
	TOPLAM	1.576,78	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Kiğı	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	50,91	10,52
	Doğal Çayırlık	78,37	16,19
	Karışık Tarım Alanları	55,16	11,40
	Mera	7,15	1,48
	Orman Alanları	116,82	24,13
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,97	0,82
	Yerleşim Alanları	0,66	0,14
	Diğer Alanlar	171,04	35,33
	TOPLAM	484,08	100,00
Solhan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	176,24	15,87
	Doğal Çayırlık	283,32	25,52
	Karışık Tarım Alanları	44,47	4,01
	Mera	11,39	1,03
	Orman Alanları	140,52	12,66
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	23,14	2,08
	Sulanabilen Alanlar	0,62	0,06
	Yerleşim Alanları	2,94	0,26
	Diğer Alanlar	427,70	38,52
	TOPLAM	1.110,34	100,00
Yayladere	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	45,56	13,09
	Doğal Çayırlık	35,46	10,19
	Karışık Tarım Alanları	57,12	16,41
	Mera	0,09	0,03
	Orman Alanları	113,81	32,70
	Yerleşim Alanları	0,29	0,08
	Diğer Alanlar	95,69	27,50
	TOPLAM	348,02	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Yedisu	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	29,25	6,54
	Doğal Çayırlık	107,10	23,96
	Karışık Tarım Alanları	24,40	5,46
	Orman Alanları	101,62	22,74
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1,67	0,37
	Sulanabilen Alanlar	1,85	0,41
	Yerleşim Alanları	0,28	0,06
	Diğer Alanlar	180,80	40,45
	TOPLAM	446,98	100,00

Tunceli ili alansal olarak TRB1 bölgesinin en küçük ilidir. Tunceli ayrıca, TRB1 bölgesinde, tarımsal amaçlı kullanılabilir arazi varlığının toplam arazi kullanım tiplerine göre en düşük olduğu ildir. Bu oran yaklaşık %16'dır. Kuşkusuz bunda topoğrafik yapının diğer illere göre daha engebeli ve bitkisel üretime uygun olmamasının da payı vardır.

Tablo 24 Tunceli İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	661,22	8,65
Doğal Çayırlık	1.132,65	14,82
Karışık Tarım Alanları	299,00	3,91
Mera	19,37	0,25
Orman Alanlar	1.675,22	21,91
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	196,40	2,57
Sulanabilen Alanlar	27,24	0,36
Üzüm Bağları	0,97	0,01
Yerleşim Alanları	11,60	0,15
Diğer Alanlar	3.620,76	47,36
TUNCELİ TOPLAM	7.644,42	100,00

İl genelinin en büyük üç ilçesi olan Merkez ilçe, Ovacık ve Pülümür il toplamının %52'sini oluşturmasına karşın tarımsal amaçlı kullanılabilir arazinin %27'sini oluşturmaktadır. Pertek, Mazgirt ve Çemişgezek ilçeleri tarımsal amaçlı kullanılabilir alanların yoğunlaştığı ilçelerdir. Bu üç ilçe Tunceli ilindeki tarımsal amaçlı kullanılabilir arazilerin %62'sini oluşturmaktadır.

Tablo 25 Tunceli İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	78,01	6,88
	Doğal Çayırlık	111,62	9,85
	Karışık Tarım Alanları	43,99	3,88
	Mera	0,51	0,04
	Orman Alanlar	420,81	37,13
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	7,31	0,65
	Yerleşim Alanları	4,23	0,37
	Diğer Alanlar	466,96	41,20
	TOPLAM	1.133,43	100,00
Çemişgezek	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	89,63	9,96
	Doğal Çayırlık	126,03	14,00
	Karışık Tarım Alanları	28,20	3,13
	Orman Alanlar	15,27	1,70
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	101,96	11,33
	Üzüm Bağları	0,27	0,03
	Yerleşim Alanları	0,28	0,03
	Diğer Alanlar	538,24	59,81
	TOPLAM	899,88	100,00
Hozat	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	56,39	8,83
	Doğal Çayırlık	64,47	10,10
	Karışık Tarım Alanları	22,43	3,51
	Orman Alanlar	211,55	33,14
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1,08	0,17
	Yerleşim Alanları	0,26	0,04
	Diğer Alanlar	282,17	44,20
	TOPLAM	638,34	100,00
Mazgirt	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	134,64	19,71
	Doğal Çayırlık	81,44	11,92
	Karışık Tarım Alanları	77,07	11,28
	Mera	9,01	1,32
	Orman Alanlar	82,82	12,13
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	56,93	8,34
	Üzüm Bağları	0,70	0,10
	Yerleşim Alanları	5,57	0,82
	Diğer Alanlar	234,82	34,38
	TOPLAM	683,00	100,00

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km2)	Oran (%)
Nazımiye	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,36	4,78
	Doğal Çayırlık	58,13	10,15
	Karışık Tarım Alanları	25,36	4,43
	Orman Alanlar	170,91	29,84
	Yerleşim Alanları	0,72	0,13
	Diğer Alanlar	290,27	50,68
	TOPLAM	572,75	100,00
Ovacık	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	30,17	2,06
	Doğal Çayırlık	241,29	16,49
	Karışık Tarım Alanları	33,79	2,31
	Mera	7,13	0,49
	Orman Alanlar	388,34	26,54
	Sulanabilen Alanlar	27,21	1,86
	Yerleşim Alanları	0,25	0,02
	Diğer Alanlar	734,87	50,23
	TOPLAM	1.463,05	100,00
Pertek	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	166,28	19,72
	Doğal Çayırlık	132,07	15,67
	Karışık Tarım Alanları	50,34	5,97
	Mera	0,42	0,05
	Orman Alanlar	51,91	6,16
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	29,12	3,45
	Yerleşim Alanları	0,29	0,03
	Diğer Alanlar	412,65	48,95
	TOPLAM	843,08	100,00
Pülümür	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	78,74	5,58
	Doğal Çayırlık	317,61	22,51
	Karışık Tarım Alanları	17,83	1,26
	Mera	2,31	0,16
	Orman Alanlar	333,60	23,64
	Sulanabilen Alanlar	0,03	0,00
	Diğer Alanlar	660,78	46,83
	TOPLAM	1.410,89	100,00

3.3. TRB1 BÖLGESİNDE TOPLAM TARIM ALANLARI

Toprakların kullanma kabiliyet sınıfları 8 adet olup, toprak verimlilik durumu ve sınıflandırmaları I. sınıftan VIII. sınıfa doğru giderek azalmaktadır. İlk dört sınıf arazi, iyi bir toprak idaresi altında bölgeye adapte olmuş kültür bitkileri ile orman, çayır-mera bitkilerini iyi bir şekilde yetiştirme yeteneğine sahiptir. V., VI. ve VII. sınıflar adapte olmuş yerli bitkilerin yetişmesine elverişlidir. Bunlardan V. ve VI. sınıflarda, toprak ve su koruma önlemleri alındığı takdirde bazı özel bitkiler de yetiştirilebilir. VII. sınıf arazilerde çok etkin ve pahalı ıslah çalışmaları ile ürün alınabilirse de, mevcut piyasa şartlarında elde edilecek ürün yatırım harcamalarını karşılayamaz.

TRB1 Bölgesine ait arazi kullanım kabiliyet sınıfına göre toprak dağılımı Tablo 26'da verilmiştir. Arazi kabiliyet sınıflarına göre dağılımda I - IV. sınıf topraklar tarımsal üretimde kullanılan işlemeli tarıma uygun arazileri, V - VIII. sınıf işlemeli tarıma uygun olmayan arazileri göstermektedir. TRB1 Bölgesinde I. sınıf kullanım kabiliyetine sahip 123.497 hektar işlemeli tarıma elverişli arazi vardır. Bölgenin, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf kullanım kabiliyetine sahip toplam 783.526 hektar işlemeli tarıma elverişli arazisi bulunmaktadır.

Tablo 26 TRB1 Bölgesinde Kullanım Kabiliyetine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı-hektar

İller	İşlemeli Tarıma Elverişli(1)				İşlemeli Tarıma Elverişli Olmayan(2)			Tarım Dışı Arazi(3)	GENEL TOPLAM (1+2+3)
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Malatya	70.177	81.399	126.517	124.076	0	149.854	647.086	42.091	**1.241.200**
Elazığ	40.525	58.921	86.697	69.101	655	91.022	557.736	10.478	**915.135**
Bingöl	10.557	27.791	33.363	79.461	1.843	123.820	527.519	20.946	**825.300**
Tunceli	2.238	9.257	32.674	54.269	0	71.772	527.785	79.445	**777.440**
TOPLAM	**123.497**	**177.368**	**279.251**	**326.907**	**2.498**	**436.468**	**2.260.126**	**152.960**	**3.759.075**

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007*

Elazığ Tarım Alanları, Faruk Akbaş

Tablo 26'da verilen değerlere göre, I – IV sınıf arası işlemeli tarıma elverişli toprakların genel toplama oranı Malatya ilinde %32, Elazığ'da %28, Bingöl'de %18 ve Tunceli'de %13'dür. TRB1 bölgesi toplamının ise %24'ünü oluşturmaktadır. İşlemeli tarıma elverişli olmayan, V, VI ve VII sınıf tarım arazileri toplamının genel toplama oranı; Malatya ilinde %64, Elazığ'da %71, Bingöl'de %79 ve Tunceli'de %77'dir. Bölge toplamının oranı ise %72'dir. Bu değerler tarımsal üretim olarak en potansiyelli illerin Malatya ve Elazığ olduğunu göstermektedir.

Türkiye genelinde olduğu gibi, TRB1 Bölgesinde de küçük tarım işletmeciliği egemen durumdadır.Tablo 27'de görüldüğü gibi, tarım işletmelerinin %70,3'ü 50 dekardan daha az arazi miktarına sahiptir. Buna karşılık bu işletmelerin işledikleri toplam arazi miktarı oranı %29,2'dir. Yani, arazi dağılımında da bir dengesizlik söz konusudur.

Tablo 27 TRB1 Bölgesinde Tarımsal İşletme Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı-2001

Arazi Büyüklüğü (dekar)	Toplam	
	İşletme Sayısı	Arazi Miktarı (dekar)
Arazisi Olmayan	3.903	-
<5	5.745	16.861
5-9	9.277	61.946
10-19	18.400	245.011
20-49	33.760	1.016.760
50-99	18.822	1.248.143
100-199	8.489	1.079.560
200-499	2.553	703.789
500-999	169	129.195
1000-2499	56	61.127
2500-4999	0	0
5000<	1	26.052
Toplam	**101.175**	**4.588.444**

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007*

3.4. TRB1 BÖLGESİNDE YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPILAN BİTKİSEL ÜRÜNLER

TRB1 Bölgesinin sahip olduğu iklim ve topografik koşullar bölgede illere göre değişmekle birlikte belirli ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlayabilmektedir.Tablo 28'de görüleceği gibi, en fazla yetiştiriciliği yapılan ürünler arasında tahıl grubu ön sırada gelmektedir. Tahıllar içinde de buğday %63,3 ile ilk sırada gelmektedir. Bölgede meyvecilik de önemli bir bitkisel üretim faaliyet alanıdır. 110.960 hektarlık alanda meyvecilik yapılmaktadır (Tablo 29).

Tablo 28 TRB1 Bölgesinde Başlıca Tahıl Ürünleri Ekiliş Alanları-2010 (ha)

BÖLGE	Toplam Tahıl	Buğday	Çavdar	Arpa	Mısır (Dane)	Çeltik	Mısır (Hâsıl)
TRB1	253.334	163.003	26	89.439	705	14	16
Türkiye	12.025.207	8.063.071	140.905	3.006.602	593.552	98.966	9.254

Kaynak: *TÜİK, 2010*

Tablo 29 TRB1 Bölgesinde Başlıca Diğer Ürünler Ekiliş Alanları-2010 (ha)

BÖLGE	Patates	Kuru Baklagiller	Şeker-Pancarı	Toplam Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği	Meyveler	Üzüm
TRB1	489	10.010	3721	293	233	110.960	18.157
Türkiye	140.685	812.399	328.651	768.789	641.343	2.108.536	477.786

Kaynak: *TÜİK, 2010*

TRB1 Bölgesinde sebze ekiliş alanları fazla yayılım göstermemiştir. 326.907 hektar toplam işlenebilir tarım arazisine sahip bölgede Tablo 30'de görüleceği gibi, 12.862 hektar alanda (%3,93) sebze tarımı yapılmaktadır. Oysa katma değeri diğer tarla ürünlerine göre daha yüksek olabilecek sebzeciliğin geliştirilmesi bölge tarım ekonomisi açısından önem taşımaktadır.

Tablo 30 TRB1 Bölgesinde Sebze Ekiliş Alanları (ha)

İller	Yaprağı Yenen Sebzeler	Baklagil Sebzeler	Meyvesi Yenen Sebzeler	Soğansı, Yumru, Kök Sebzeler
Malatya	202	94	5.911	68
Elazığ	153	697	3.134	275
Bingöl	72	196	1.215	137
Tunceli	-	124	550	34
TOPLAM	**427**	**1.111**	**10.810**	**514**

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007*

Bölgedeki baklagil üretim alanlarının baskın ürününü fasulye oluşturmaktadır. Toplam 857 ha alanda yapılan fasulye üretimi tüm baklagil üretim alnının %77'sini oluşturmaktadır.

Tablo 30'da görüldüğü üzere, bölgede meyvesi yenen sebzeler (domates, biber, patlıcan, karpuz, kavun) en fazla ekimi yapılan sebzelerdir. Meyvesi yenen sebzelerden başlıcalarının bölgedeki ekim alanlarının dağılımı Tablo 31'da gösterilmektedir. Tabloda gösterilen ürünler bölgedeki toplam meyvesi yenen sebze ekim alanlarının %81'ini oluşturmaktadır.

Tablo 31 TRB1 Bölgesinde Başlıca Meyvesi Yenen Sebzelerin Ekiliş Alanları (ha)

İller	Kavun	Karpuz	Hıyar	Patlıcan	Domates	Biber
Malatya	1.331	1.549	330	200	1.717	722
Elazığ	546	621	201	146	914	437
Bingöl	30	646	88	57	243	172
Tunceli	55	80	90	31	131	38
TOPLAM	**1.962**	**2.896**	**709**	**434**	**3.005**	**1.369**

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007*

TRB1 Bölgesi meyvecilik açısından önemli ürünlere sahiptir.Tablo 32'de görüleceği üzere, bölgede yaygın bir biçimde kayısı, üzüm ve elma yetiştiriciliği vardır. Bundan dolayı TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim katma değerinin artırılmasında meyvecilik lokomotif bir alt sektör görevi üstlenebilecektir. Bölgede Malatya ili kayısı sadece bölgenin değil Türkiye'nin önemli üretim merkezlerindendir. Nitekim ülkemiz üretiminin yaklaşık %50'sini tek başına Malatya ili gerçekleştirmektedir.

Tablo 32 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton

İller	Elma	Kayısı	Kiraz	Şeftali	Ceviz	Üzüm
Malatya	18.174	220.927	1.976	1.100	2.477	16.114
Elazığ	12.096	30.179	3.875	2.550	3.141	96.675
Tunceli	1.613	212	106	28	1.462	2.597
Bingöl	13.165	488	820	91	2.591	1.170
Toplam	**45.048**	**251.806**	**6.777**	**3.769**	**9.671**	**116.556**
Türkiye	2.600.000	450.000	417.905	178.142	539.403	3.793.492

Kaynak: *TUİK, 2010*

Yem bitkileri ekim alanı genelde hayvancılığa paralel bir gelişim gösterir. TRB1 Bölgesinde son yıllarda hem hayvancılıktaki ırksal dönüşümlerden hem de yem bitkilerine yönelik desteklerden dolayı bir eğilim vardır. Bundan dolayı da son yıllarda özellikle yoncaya bir yönelme vardır. Tablo 33'de görüleceği gibi, en önemli yem bitkilerinden olan yonca, bölgede 8.049 hektar bir alanda yayılma eğilimi göstermiştir.

Tablo 33 TRB1 Bölgesinde Yem Bitkileri Ekim Alanları-hektar-2010

İller	Mısır	Fiğ	Yonca	Korunga
Malatya	430	2.614	1.741	512
Elazığ	1.309	4.828	1.173	359
Bingöl	147	940	4.133	131
Tunceli	-	8.653	1.002	786
TRB1	1.886	17.035	8.049	1.788

Kaynak: *TÜİK, 2010*

Gezin Çileği, ?????

TRB1 Bölgesinde örtü altı yetiştiriciliği yaygın değildir. Tabi ki bunda bölgenin sahip olduğu topografya ile iklim koşullarının önemli rolü vardır. Malatya, Tunceli, Elazığ ve Bingöl İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri 2011 yılı verilerine göre Malatya ve Bingöl illerinde örtü altı tarımı yapılmamaktadır. Elazığ ilinde ise 52 adet işletme 88 da alanda örtü altı tarımı yapmaktadır. Örtü altı tarımda domates, hıyar ve biber ön plana çıkmaktadır. Bunların dışında karnabahar, kırmızı lahana, marul, maydanoz ve taze soğan da yetiştirilmektedir. Tunceli ilinde 23 adet işletme, 13,8 da alanda domates, hıyar, biber ve taze soğan üretimini örtü altında yapmaktadır.

Tablo 34'de bölgedeki örtü altı tarım yapılan alan büyüklükleri ve üretilen ürün miktarları verilmektedir. Bölgede yapılan seracılığın tamamı Elazığ ve Tunceli illerinde yapılmaktadır. Yapılan seracılık plastik örtü altı biçimindedir. Cam seracılık yapılmamaktadır.

Tablo 34 TRB1 Bölgesinde Örtü Altı Tarım Yapılan Alan ve Yetiştirilen Ürün Miktarları (2010-2011), Ton

İller	Alan Büyüklüğü (da)	Biber (Ton)	Domates (Ton)	Hıyar (Ton)	Diğer (Ton)	Toplam (Ton)
Malatya	-	-	-	-	-	-
Elazığ	88	8	108	464	19	599
Bingöl	-	-	-	-	-	-
Tunceli	14	7	29	104	21	161
TRB1	102	15	137	568	40	660

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

3.5. TRB1 BÖLGESİNDE ORGANİK BİTKİSEL ÜRETİM VE İYİ TARIM UYGULAMALARI

Çevrenin, doğal kaynakların korunması ve bozulan ekolojik dengenin yeniden tesisi, sürdürülebilir tarım, toprağın yaşatılması, flora ve faunanın korunması biyolojik çeşitliliğin devamı ve kimyasal kirlilik ile zehirli kalıntının da sonlandırılması son yıllarda tüm insanlığın ortak kesiştiği nokta haline gelmiştir. Tüm dünyada çevrenin, insan ve toplum sağlığının korunması konusunda ülkelere göre farklı düzeylerde olmakla birlikte büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Konvansiyonel tarımın üretim artışına yönelik aşırı miktarda sentetik ve kimyasal girdi kullanımı sonucu çevre kirliliği önemli boyutlara ulaşmıştır. Tarımın yarattığı kirlilik doğal dengenin bozulmasına neden olurken çevre kirliliği ve besin zinciriyle tüm canlılara ulaşılabilen hayati tehlikeye de yol açmaktadır. Konvansiyonel tarımda ürünün kalitesinin tam olarak dikkate alınmaması ekonomik üretim yapmak için mekanizasyonun artırılması ve bilinçsiz uygulamalar, toprağa büyük zararlar vermektedir. Bütün bu olumsuzluklar dünyada olduğu gibi ülkemizde de organik tarımı gündemin ilk sıralarına oturtmuştur.

TRB1 Bölgesi organik tarım açısından potansiyel göstermesine karşın, yaygın bir üretim alanı yoktur. Tablo 35'de görüldüğü gibi, Bölge genelinde 684 çiftçi organik bitkisel ürün üretiminde bulunmaktadır, bunların toplam işledikleri alan 5.014,99 hektardır. Bölge illeri organik tarım verileri il gıda, tarım ve hayvancılık müdürlüklerinden alınan 2011 yılı verileridir. Tabloda da görüleceği üzere bölgedeki organik bitkisel üretiminde üretim alanı olarak Malatya ili öne çıkmaktadır (%80). İşletme sayısı olarak Malatya ili bölgenin %52'sini, Tunceli ili ise %39'un sahiptir. Tunceli ilindeki işletme sayısı fazla olmasına rağmen alansal olarak %7'lik oran, işletmelerin küçük parçalı araziler üzerinde üretim yaptığını göstermektedir. Elazığ il müdürlüğünden alınan veride işletme sayısı belirtilmemiştir. Alansal olarak bölge içinde %1'lik paya sahip Elazığ'daki organik tarım işletme sayısı önemsenmeyecek ve ihmal edilebilir seviyede kabul edilmiştir.

Tablo 35 TRB1 Bölgesinde Organik Bitkisel Üretim Verileri (2011)

İller	İşletme Sayısı	Üretim Alanı (ha)
Malatya	355	4.020,80
Elazığ	-	7,00
Bingöl	60	648,21
Tunceli*	269	338,98
TRB1	684	5.014,99

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

** Tunceli İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre 89,63 ha çayır alanı ve bunların ait olduğu 46 üretici ve 146,75 ha nadas alanı ve bunların ait olduğu 69 üretici organik üretim verilerinde yer almaktadır. Bu alanların üretim değerleri olmadığı için hesaplamalara katılmamıştır.*

Malatya ilinin 2010 Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı verileri ve 2011 yılı İl Müdürlüğü verileri karşılaştırılacak olursa işletme sayısı ve üretim alanı büyüklüğünün hemen hemen eşit olduğu görülmektedir ancak üretim miktarı 2011 yılında yaklaşık iki katına çıkmıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre Malatya'da ve Bingöl illerinde organik tarım yapılan ürünler aşağıdaki Tablo 36'de verilmiştir. Bakanlık 2010 yılı verilerine göre Elazığ ve Tunceli'de üretim yapılmamaktadır. Malatya'da kayısı, mercimek ve nohut organik tarımı en fazla yapılan bitkisel ürünlerken; Bingöl'de organik buğday ve yonca üretimi yapılmaktadır.

Tablo 36 Malatya ve Bingöl Organik Tarım Ürünleri ve Üretim Miktarları (2010)

Malatya				Bingöl	
Ürün	**Üretim (Ton)**	**Ürün**	**Üretim (Ton)**	**Ürün**	**Üretim (Ton)**
Armut	3,70	Patlıcan	10,00	Buğday	180,73
Ayva	0,11	Şeftali	0,31	Yonca	74,75
Badem	2,90	Üzüm	10,54	**Toplam**	**255,48**
Biber	6,00	Vişne	5,55		
Buğday	782,13	Arpa	57,61		
Domates	411,00	Ceviz	53,31		
Dut	214,32	Fiğ	0,10		
Elma	54,66	Kavun	12,50		
Erik	0,34	Yonca	57,50		
Fasulye	133,00	Mısır	404,00		
Kayısı	9117,02	Zerdali	50,80		
Kiraz	11,20	Yem bitkisi	33,36		
Mercimek	3557,46	Cennet elması	0,22		
Nohut	2248,44	Çayır	1,86		
Toplam			**17239,95**		

Kaynak: *http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html, 2012*

Bitkisel üretimde olduğu gibi, Bölgede hayvancılıkta da organik faaliyetler sınırlıdır. İl müdürlüğünden alınan bilgiye göre Elazığ ilinde 1 işletme (yumurtacılık) organik hayvancılık faaliyetinde bulunmaktadır (2011). Malatya ilinde 4 üretici 435 adet kovanda 12 ton, Tunceli ilinde 2 üretici 525 adet kovanda 10 ton bal üretimi yapmaktadır (TUİK, 2010).

Tablo 37 TRB1 Bölgesinde Organik Hayvancılık Faaliyetleri-2010

İller	Çiftçi sayısı Toplamı	Hayvan Sayısı Toplamı	Et(ton) Toplamı	Süt(ton) Toplamı	Yumurta (adet) Toplamı
Malatya	-	-	-	-	-
Elazığ	1	30.000	-	-	12.297.600
Bingöl	-	-	-	-	-
Tunceli	-	-	-	-	-

Kaynak: *http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html, 2011; Elazığ Tarım, Gıda ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012*

3.6. TRB1 BÖLGESİNDE TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİ OLANAKLARI

Tıbbi ve aromatik bitkiler, başta ilaç sanayi olmak üzere, aromatik özelliklerinden dolayı kozmetik ve gıda endüstrisinde, temizlik endüstrisinde ve diğer endüstrilerde kullanımında önemli noktalara gelinmiş ve bu yönde dünya pazarının büyük kısımlarını oluşturan ekonomik değerler elde edilmiştir. Başta Çin, Hindistan, ABD olmak üzere bazı Avrupa ülkeleri de bu tıbbi bitkilerin ve onlardan elde edilen ürünlerin ticaretinden ciddi anlamda gelir elde etmektedirler. Türkiye tıbbi ve aromatik bitkiler yönünden dünyanın en önemli ülkelerinden birisi olmasına rağmen, bu bitkilerin ihracatı henüz istenilen düzeylerde bulunmamaktadır. Yıllara göre değişmekle birlikte 90 milyon Dolar civarlarında tıbbi ve aromatik bitki ihracatı gerçekleştirilirken, 11-12 milyon Dolar düzeylerinde de ithalat yapılmaktadır. Türkiye'de geleneksel olarak 500 bitki türü bitkisel tedavide kullanılmaktadır.

Türkiye'de nane, mercanköşk, adaçayı gibi birkaç bitki dışında genel eğilim bu bitkilerin tarımını yapmak yerine doğadan toplayıp kullanmaktır. Türkiye bir yandan tıbbi ve aromatik bitkiler ihraç ederken bir yandan da ithal etmektedir. Türkiye 110 ülkenin sıralandığı tıbbi bitki ihracatı yapan ülkeler listesinde 18. sırada yer almıştır. Doğu ve Güney Doğu Avrupa da ise Türkiye ihracatta 5. sırada iken ithalatta 8. sırada yer almıştır (Bayramoğlu vd., 2009). Türkiye'nin ihraç ettiği tıbbi ve aromatik bitkiler Tablo 38'de; ithal ettikleri de Tablo 39'de verilmektedir (Karik ve Öztürk, 2009).

Türkiye'nin ithalatçı konumunda olduğu çörekotu, kişniş ve adaçayının, TRB1 Bölgesinin çoğu yerinde yetişme potansiyeli bulunmaktadır. TRB1 Bölgesi genelinde farklı iklimsel koşulara sahip, muhtelif tıbbi ve aromatik bitki türlerini yetiştirilmeye uygun geniş alanlar bulunabilir ancak yetiştiricilikte ilk dikkate alınması gereken konu yetiştirici için sürekli ve güvenilir pazar, alıcı için uygun zamanda, yeterli miktarda ve sürekli ürün bulmaktır. Bir diğer önemli konu da rekabetçi olabilmektir.

Tablo 38 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İhracatı (2006-2008)

Ununler	2006		2007		2008	
	Miktar (ton)	Değer (ABD $)	Miktar (ton)	Değer (ABD $)	Miktar (ton)	Değer (ABD $)
Adaçayı	1.710	4.594	1.530	4.479	373	1.541
Anason	2.593	4.978	2.003	4.704	2.658	9.350
Biberiye	576	1.152	432	1.019	573	1.587
Çemen	160	172	94	156	51	74
Çörekotu	37	90	45	163	38	139
Defne yaprağı	7.262	17.336	7.519	20.301	6.934	20.020
Ihlamur	177	1.475	80	1.116	27	313
Keçiboynuzu	2.705	4.833	3.623	5.264	518	838
Kekik	12.202	22.608	11.308	39.493	9.683	42.878
Kimyon	4.900	7.730	4.209	9.228	2.367	6.832
Kişniş	96	86	41	51	19	71
Mahlep	104	1.007	109	908	102	897
Meyan Kökü	418	482	249	266	67	125
Nane	45	103	153	505	125	326
Rezene	1.294	2.224	1.057	2.125	1.945	3.793
Sumak	976	1.002	965	1.176	1.175	1.771
Toplam	**35.255**	**69.872**	**33.417**	**90.954**	**26.655**	**90.555**

Kaynak: *Karik ve Öztürk, 2009*

Bölgede tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliği konusunda yapılmış fazla bir çalışma bulunmaktadır. Fırat Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nde yapılan bir araştırmada, tıbbi amaçla yaygın kullanım alanı bulunan kantaronun bir türü olan *Hypericum scabrum*, araştırmada kullanılan mikroorganizmalara karşı en etkili ekstrakt olarak bulunmuştur (Kırbağ vd., 2005).

Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi tarafından hazırlatılan bir raporda, Elazığ ve yakın çevresinde "Tıbbi ve Ekonomik Bitkilerin Araştırılması ve Değerlendirilmesi" için geniş çaplı ve bilimsel tabanlı bir çalışmanın yapılması çok faydalı olacağı belirtilmektedir (Bağcı ve Akcan, 2010). Türkiye'nin ihraç ettiği tıbbi ve aromatik bitkilerin TRB1 Bölgesinde yetiştirilebilme ve doğadan toplanabilme olanakları Tablo 40'da verilmektedir.

Tablo 39 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İthalatı (2006-2008)

Ürünler	2006		2007		2008	
	Miktar (ton)	Değer (ABD $)	Miktar (ton)	Değer (ABD $)	Miktar (ton)	Değer (ABD $)
Anason	37	64	276	483	82	248
Biberiye	426	385	387	375	553	613
Çörekotu	478	213	1.617	1.195	1.505	1.254
Çöven	305	115	550	212	484	201
Defne	13	44	12	87	41	111
Ginseng	4	55	3	37	3	51
Ihlamur	77	278	113	523	137	1.163
Kakule	10	22	2	7	11	45
Karanfil	120	195	136	137	83	99
Keçiboynuzu	945	475	648	605	673	1.048
Kekik	320	497	2.341	4.456	851	2.486
Kimyon	587	941	688	1.270	507	903
Kişniş	268	84	304	138	202	183
Köri	44	30	39	35	102	81
Küçük Hindistan cevizi	6	14	18	45	4	22
Meyan	3	62	8	121	5	88
Rezene	205	206	111	116	266	386
Adaçayı	642	1.205	564	1.018	1.155	2.928
Sumak	168	28	274	27	140	14
Tarçın	899	530	829	500	670	413
Zencefil	323	197	247	172	235	215
Zerdeçal	277	287	384	191	109	150
Toplam	**6.157**	**5.927**	**9.551**	**11.750**	**7.818**	**12.702**

Kaynak: *Karik ve Öztürk, 2009*

Tablo 40 İhraç Edilen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilme-Doğadan Toplanabilme Olanakları

Ürünler	TRB1 Bölgesinde yetiştirilebilme olanağı	TRB1 Bölgesinde doğadan toplanabilme olanağı
Adaçayı	Kışı sert olmayan yerlerde	-
Anason	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Biberiye	Kışı yumuşak geçen yerlerde	-
Çemen	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Çörekotu	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Defneyaprağı	-	-
Ihlamur	Bahçe tarımı yapılan yerlerde	-
Keçiboynuzu	-	-
Kekik	Kışı yumuşak geçen yerlerde	Origanum dışında cinsler (Thymus)
Kimyon	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Kişniş	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Mahlep	Bahçe tarımı yapılan her yerde	-
Meyan Kökü	Sulama imkânı olan yerlerde	Taban suyu yüksek alanlarda
Nane	Bahçe tarımı yapılan her yerde	-
Rezene	Bahçe tarımı yapılan her yerde	-
Sumak	Bahçe tarımı yapılan her yerde	Doğada bulunmaktadır

Bu çizelgeye ek olarak ihracat listelerinde yer almayan ancak yurt dışı ve içi pazarlarda yer alan bazı türlerin TRB1 Bölgesinde yetiştirilebilme olanakları da Tablo 41'da değerlendirilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi aslında Bölge tıbbi ve aromatik bitkiler açısından zengin bir potansiyele sahiptir.

Tablo 41 TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilecek Diğer Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Yetiştirme Ortamları

Türkçe adı	Latince adı	Yetiştirme ortamı
Kantaron	*Hypericum perforatum*	Tarla tarımı
Kebere, kapari	*Capparri spinosa, C. ovata*	Engebeli, taşlık, bozuk marjinal alanlar; eğimli tarla-bahçe alanları
Kuşburnu	*Rosa türleri*	Engebeli, taşlık, bozuk marjinal alanlar; eğimli tarla-bahçe alanları
Meryemana dikeni	*Sylibum marianum*	Tarla tarımı
Ekinezya	*Echinasia purpurea*	Tarla tarımı
Altın çilek	*Physalis peruviana*	Örtü altı, ev bahçeleri

TRB1 Bölgesinin endemik bitkilerinden olan Tunceli Sarımsağı (*Allium tuncelianum*) doğadan sökülmek suretiyle tüketilmekte ve iç piyasada sarımsağın (*Allium sativum*) 3-4 katı fiyatla alıcı bulabilmektedir. Tunceli sarımsağının tek dişten oluşan korm (sert soğan) yapısındaki yumrularının çapı 5 cm'den daha geniş olabilmektedir. Doğadan aşırı miktarlarda sökülmekte olan bu endemik türün mutlaka koruma altına alınması gerekmektedir. Bunun sağlanması için Tunceli Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından çalışmalar başlatılmıştır. Tunceli sarımsağının kültüre alınmak suretiyle doğadaki populasyonları üzerindeki baskının azaltılması için 03.10.2011 tarihinde Fırat Kalkınma Ajansı ile bir sözleşme imzalanarak kültüre alma ve çiftçi eğitimi çalışmalarına başlanmıştır. 25Kasım 2011 tarih ve 28123 Numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan Doğal Çiçek Soğanlarının 2012 Yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 51) (Resmi Gazete, 2011) uyarınca "*Allium* (Yabani soğan) türlerinin hepsinin doğadan toplanarak ihracı yasaktır". Bu Tebliğ Tunceli Sarımsağı'nı da kapsamaktadır. İhracı yasak olmakla beraber iç pazarda büyük rağbet gören Tunceli sarımsağının doğadan toplanmasına da bir sınırlama getirmek şarttır. Bu amaçla başlangıç olarak eğitim, bilinçlendirme çalışmaları yanında sözü edilen Tebliğde doğadan toplanarak ihraç edilen kimi soğanlı bitki türlerindeki uygulamaya benzer şekilde belirli çevre uzunluğundan küçük olan yumruların satışının men edilmesi gibi önlemlere başvurulabilir.

Tunceli Sarımsağı Tarlası, Aysin Tektaş Keskin

3.7. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM GİRDİ TEDARİK KANALLARI

Tarımsal üretimin artırılmasında; tarım arazilerinin genişletilmesi yerine insan gücü, finansman, yeni teknoloji ve yeni girdi gibi mevcut kaynakların daha etkin kullanılarak hektara veya hayvan başına verimin artırılmaya çalışılması, kısaca verimliliğin artırılması önem kazanmaktadır. Tarımsal işletmelerin düzenli bir yapıya kavuşturulması, modern işletmelerin yaygınlaştırılması, tarımsal üretimi doğa koşullarına bağımlılıktan kurtarabilmek için gerekli alt yapının geliştirilmesi, toprağı en verimli şekilde kullanabilmek için temel ve geliştirilmiş teknolojik girdilerin üreticilere yeterince ve zamanında sağlanması gerekmektedir (Çelik, 2000). Bu durum TRB1 Bölgesi için de geçerlidir.

Tarımda girdi kullanımı, bitkisel üretimde verimin dolayısıyla üretim miktarının artmasında, kalitenin yükseltilebilmesinde en önemli unsurdur. Burada bitkisel üretimin temel girdileri olan gübre, tohumluk, fide-fidan, ilaç, sulama ve kredi önemli girdiler olarak ön plana çıkar. Bu girdilerin yoğun bir şekilde kullanılması, entansif bir tarımsal faaliyeti, o da daha ileri düzeyde bir gelişmeyi simgeler. Ancak, gereğinden fazla ve hatalı biçimde kullanılan girdilerin, ürün kalitesi yanında toprak ve su kirlenmesine yol açabilen olumsuz etkileri de söz konusudur. Bitkisel üretimde kalite ve yüksek verim, bir girdinin değil gerekli tüm girdilerin dengeli ve uygun biçimde kullanılmasına bağlıdır (Çelik, 2000). Girdiler arasında da tohum, gübre, ilaç, fidan vd. ön sırada yer alır.

TRB1 Bölgesinde tohumluk tedariki sebze üretiminde genelde piyasadan bayiler aracılığı ile temin edilmekte olup, üreticilerin örgütlü bir biçimde girdi tedarikinde bulunmaları yaygın değildir. Tahıllarda tohum temini ya üreticilerin kendi ürünlerinden ya da Tarım Kredi Kooperatiflerinden (TKK), TMO'ndan ve piyasadan yapılmaktadır. Bu arada şeker pancarında sözleşmeli tarımdan dolayı tohum, ilaç, gübre tedariki Şeker Şirketi tarafından da yapılabilmektedir.

TRB1 Bölgesinde sulu tarım alanlarında kimyasal gübre kullanımı biraz daha yaygındır. Buna karşılık özellikle Bingöl ve Tunceli ilinde gübre kullanımı göreceli olarak daha azdır. Aslında bölge özellikleri itibarıyla organik tarıma yatkınlık göstermektedir. Bu ise özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdeki ekonomik koşullardan dolayı girdi kullanımının azlığından kaynaklanmaktadır. Bölgede gübre piyasadan yoğunlukla TKK'nden temin edilmektedir.

TRB1 bölgesinde yapılan bazı görüşmelerde üreticilerin girdi kullanımında analitik bulguları değil, kendi üretim deneyimlerini ön plana aldığı görülmüştür. Bu nedenle, bölgede bitkisel üretimi geliştirme senaryolarında optimal girdi kullanımına yönelik çalışmalara mutlaka yer verilmelidir.

Bitkisel üretime doğrudan etki eden önemli faktörlerden birisi de sulamadır. TRB1 Bölgesi sulama açısından Türkiye ortalamasından

daha iyi bir konuma sahiptir. Türkiye tarım arazilerinin %18,8'i sulanmakta iken bu oran TRB1 Bölgesinde %42,6'dır. Ayrıca, Türkiye genelindeki sulamaların %80'i devlet sulaması niteliğinde olup, bu oran TRB1 Bölgesinde %42'dir. Türkiye genelinde olduğu gibi bölgede de basınçlı sulama sistemleri fazla yaygınlık göstermemektedir.

Şekil 2: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Girdi Tedarik Kanalları

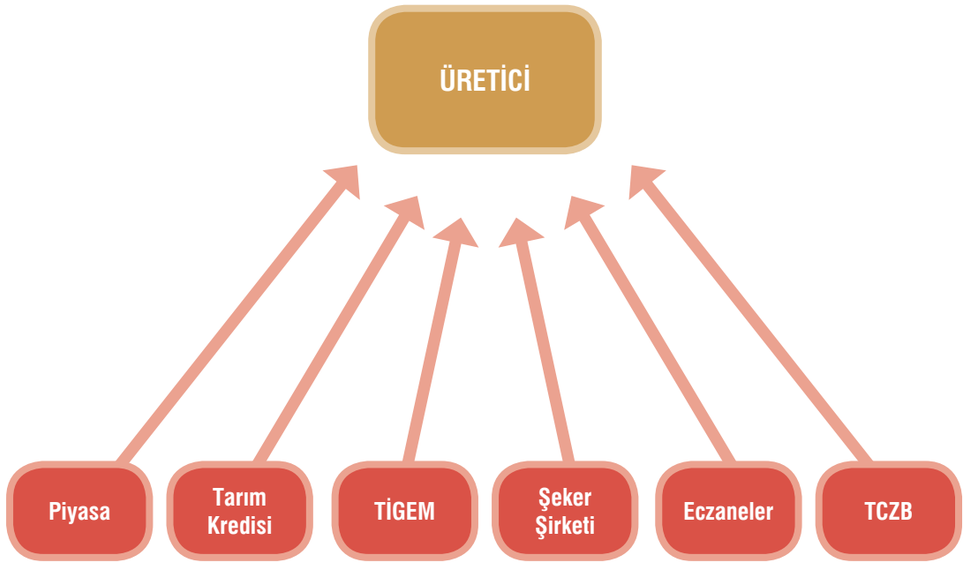

Tarımda kaliteli ve yeterli girdi kullanımı amacıyla devlet tarafından uygulanan destekler vardır. Bunun ile bir yandan kaliteli üretim amaçlanırken bir yandan da üreticiye doğrudan destek hedeflenmektedir. ***2012 yılı itibarıyla bitkisel üretimde ana destek miktarları şöyledir:***

Toprak analizi: 2,5 TL/dekar

Organik tarım: meyve, sebzeler için 35 TL/dekar, tarla bitkileri için 10 TL/dekar

İyi tarım uygulamaları: meyve, sebzeler için 25 TL/dekar, örtü altı tarımı için 100 TL/dekar

Mazot desteği:

Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali için 2,7 TL/dekar

Tahıl, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze, meyveler için 4 TL/dekar

Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri için 6,4 TL/dekar

Gübre desteği:

Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali için 3,7 TL/dekar

Tahıl, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze, meyveler için 5 TL/dekar

Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri için 6,3 TL/dekar

Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği:

Buğday, yonca için 6,0 TL/dekar

Arpa, tritikale, yulaf, çavdar için 4,5 TL/dekar

Çeltik, yer fıstığı için 8,0 TL/dekar

Nohut, kuru fasulye, mercimek için 7,0 TL/dekar

Susam, kanola, aspir için 4,0 TL/dekar

Patates, soya için 20,0 TL/dekar

Korunga, fiğ için 3,0 TL/dekar

Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği

Buğday 0,10 TL/kg

Arpa, Tritikale, Yulaf, Çavdar, Patates 0,08 TL/kg

Çeltik 0,25 TL/kg

Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek, Aspir, Korunga, Fiğ 0,50

Soya 0,35 TL/kg

Kanola 1,20 TL/kg

Susam 0,60 TL/kg

Yonca 1,50 TL/kg

Yer fıstığı 0,80 TL/kg

Yurt İçi Sertifikalı Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanım Desteği:

Bahçe Tesisi	Standart	Sertifikalı
Bodur Meyve Fidan Türleri ile	150 TL/dekar	350 TL/dekar
Yarı Bodur meyve fidan türleri ile	150 TL/dekar	300 TL/dekar
Bağ ve Diğer Fidanlar İle	100 TL/dekar	230 TL/dekar
Narenciye Bah. Aşılama ile Çeşit Değiştirme	–	250 TL/dekar
Zeytinde Yağlık Çeşitler ile	50 TL/dekar	100 TL/dekar
Virüsten Ari Fidanlara İlave	50 TL/dekar	100 TL/dekar
Sertifikalı Çilek Fidesi	–	300 TL/dekar

Biyolojik Mücadele Desteği:

1. Bitkisel üretime arız olan zararlı organizmalara karşı biyolojik ve/veya biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması ile kimyasal ilaç kullanımının azaltılması amacıyla örtüaltı bitkisel üretimde, paket toplamı 430 TL/dekar olacak şekilde;

a) Feromon + tuzak kullanan üreticilere 100 TL/dekar,

b) Tül kullanan üreticilere 80 TL/dekar,

c) Tekniğine uygun olarak faydalı böcek salımı yapan üreticilere 250 TL/dekar

destekleme ödemesi yapılır.

2. Açık alanda bitkisel üretime arız olan zararlı organizmalarla mücadelede kimyasal ilaç kullanımının azaltılması ile biyolojik ve biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması amacıyla, paket toplamı 60 TL/dekar olacak şekilde;

a) Açık alanda domates, turunçgil, elma ve bağda feromon + tuzak kullanan üreticilere 30 TL/dekar,

b) Açık alanda domates, turunçgil, elma ve bağda faydalı böcek kullanan üreticilere 30 TL/dekar, destekleme ödemesi yapılır.

Fark Ödemesi Destekleri:

Yağlık Ayçiçeği için 24 krş/kg

Kütlü Pamuk (yurt içerisinde üretilen sertifikalı tohumları kullananlar) 46 krş/kg

Soya Fasulyesi sertifikalı için 50 krş/kg, sertifikasız için 50 krş/kg

Kanola için 40 krş/kg

Dane Mısır için 4 krş/kg

Aspir için 40 krş/kg

Zeytinyağı için 50 krş/kg

Buğday için 5 krş/kg

Arpa, Yulaf, Çavdar, Tritikale için 4 krş/kg

Çeltik, Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek için 10 krş/kg

Yem Bitkileri Desteği:

Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı arazileri üzerinde kaliteli kaba yem üretmek amacıyla yem bitkileri ekilişi yapan üreticilere, üretim yaptıkları; yapay çayır-mera ve çok yıllık yem bitkisi ekilişlerinde ilk yıl için, tek yıllık yem bitkileri ekilişlerinde ise üretim yaptıkları yıl için, ürünü hasat etmeleri kaydıyla dekar başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılmaktadır.

Yonca (sulu) 130 TL/dekar

Yonca (kuru) 70 TL/dekar

Korunga 90 TL/ dekar

Tek yıllıklar 30 TL/dekar

Silajlık tek yıllıklar 45 TL/dekar

Silajlık mısır (sulu) 55 TL/dekar

Silajlık mısır (kuru) 30 TL/dekar

Yapay çayır-mera 75 TL/dekar

3.8. TRB1 BÖLGESİNDE HAYVAN VARLIĞI

TRB1 Bölgesinin tarımsal kalkınmasında hayvancılık önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 42'de görüleceği gibi, 2010 yılı verilerine göre TRB1 Bölgesinde toplam 305.270 adet büyükbaş hayvan, 1.284.255 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığının %29.55'ini kültür ırkı hayvanlar oluşturmaktadır.

Tablo 42 TRB1 Bölgesinde Hayvan Varlığı-2010

İller	Dana ve buzağı erkek (baş)	Dana ve buzağı dişi (baş)	Tosun 1-2 yaş (baş)	Düve 1-2 yaş (baş)	İnek 2 yaş ve üzeri (baş)	Boğa ve öküz 2 yaş ve üzeri (baş)	Manda (baş)	Koyun (baş)	Keçi (baş)
Malatya	9.087	10.582	8.265	14.456	56.686	2062	-	200.564	38.417
Elazığ	13.675	9.872	16.261	11.247	41.497	11.011	147	374.689	28.022
Bingöl	11.477	11.560	5.483	9.701	32.729	5.862	78	315.852	80.453
Tunceli	2.559	2.709	2.465	3.633	11.479	932	-	200.211	46.047
TRB1	**36.798**	**34.723**	**32.474**	**39.037**	**142.391**	**19.867**	**225**	**1.091.316**	**192.939**

Kaynak: *TÜİK, 2010*

Tablo 42'de görüldüğü gibi, en fazla koyun sayısı Elazığ ilinde iken, Bingöl ili keçi varlığı ile dikkat çekmektedir. Burada dikkati çeken önemli bir konu ise, Bölgede koyun-keçi sütü işlemeye yönelik bir işletme bulunmamaktadır.

Tablo 43 TRB1 Bölgesinde Irk Yapılarına Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları-2010

	Büyükbaş Hayvan - Adet			
İller	Yerli ırk	Melez ırk	Kültür ırkı	TOPLAM
Malatya	15.449	65.691	19.998	101.138
Elazığ	20.230	36.572	46.761	103.563
Bingöl	15.561	43.860	17.391	76.812
Tunceli	8.468	9.226	6.063	23.757
TRB1	**59.708**	**155.349**	**90.213**	**305.270**
Oran (%)	**19.56**	**50.89**	**29.55**	**100.00**

Kaynak: *TÜİK, 2010*

Tablo 43, dikkatli incelendiğinde önemli bulgular ortaya çıkmaktadır. Çünkü kültür ırkı büyükbaş hayvanların yarıdan fazlası Elazığ ilinde bulunmaktadır. Oransal olarak en fazla yerli ırk hayvan ise Tunceli ilinde bulunmaktadır.

Bingöl, Faruk Akbaş

3.9. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİ

Gerek bölge gerek ülke ekonomilerinin gelişiminde dış ticaretin önemli bir rolü vardır. Özellikle dış ticarette ihracatın fazlalığı ve sürekliliği hem üretilen ürünlerin değerlendirilmesi hem de istihdam yaratma açısından önem taşır. Bu nedenle, bölgesel kalkınma politikalarında üretim kadar ürünlerin dış ticareti de önemli bir stratejik plan alanı olarak görülür. Tablo 44'de görüleceği gibi, 2011 yılında TRB1 Bölgesinden 327.836.620 dolarlık bir ihracat gerçekleşirken bunun %10,3'ü tarım ve ormancılık ürünlerinden oluşmaktadır. Buna karşılık aynı dönemde 164.539.985 Dolarlık ithalatta bulunulmuş olup, bunun %26,8'i tarım ve ormancılık ürünlerinden oluşmaktadır. İhracatı yapılan ürünlerin %84,1'i ve ithalatı yapılan ürünlerin ise %70,8'i imalat sanayi ürünleridir. Diğer yandan, kişi başına ihracat değeri 197 dolar olup, ithalat değeri ise 99 Dolardır.

Tablo 46'de görüleceği gibi, Bölgede kişi başına ihracat değeri ithalatın iki katıdır. Türkiye genelinde kişi başına ithalat değeri neredeyse ihracat değerinin iki katı iken Bölgede bunun tam tersi olması olumlu olarak gösterilebilir. Fakat genel ekonominin canlılığı açısından kişi başına dış ticaret değerlerinin çok düşük olması ciddi olarak ele alınması gereken bir konu olmaktadır.

Tablo 44 TRB1 Bölgesi İhracat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar)

BÖLGE	Toplam	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz ve su	Toptan ve perakende ticaret	Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri
TRB1 (2007)	239.550	19.846	-	19.842	199.847	-	15	-	-
TRB1 (2008)	301.591	34.580	-	11.334	255.612	-	65	-	-
TRB1 (2009)	252.668	31.092	-	12.031	209.502	-	43	-	-
TRB1 (2010)	321.591	30.153	-	19.092	272.293	-	53	-	-
TRB1 (2011)	**327.839**	**33.850**	-	18.197	275.744	-	46	2	-
Türkiye (2007)	107.271.750	3.725.213	158.252	1.660.895	101.081.873	168.839	473.923	1.399	1.356
Türkiye (2008)	132.027.196	3.936.711	240.330	2.155.150	125.187.659	73.324	430.465	1.882	1.675
Türkiye (2009)	102.142.613	4.347.483	188.990	1.682.915	95.449.246	139.740	330.550	1.248	2.440
Türkiye (2010)	113.883.219	4.934.710	156.014	2.687.124	105.466.686	181.375	451.514	2.037	3.617
Türkiye (2011)	134.969.273	5.168.501	186.052	2.805.680	126.022.561	148.789	632.260	583	4.847

Kaynak: *TÜİK, 2012*

Tablo 45 TRB1 Bölgesi İthalat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar)

BÖLGE	Toplam	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz ve su	Toptan ve perakende ticaret	Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet Faaliyetleri
TRB1 (2007)	80.266	20.046	-	6.028	54.188	-	3	-	-
TRB1 (2008)	85.961	16.375	-	939	68.647	-	-	-	-
TRB1 (2009)	84.594	11.473	-	-	73.121	-	-	-	-
TRB1 (2010)	164.374	26.319	-	2.049	136.005	-	-	1	-
TRB1 (2011)	**164.540**	**44.127**	-	3.871	116.514	-	27	-	-
Türkiye (2007)	170.062.715	4.640.577	30.935	25.314.075	133.938.136	21.528	6.086.804	2.395	28.265
Türkiye (2008)	201.963.574	6.391.914	41.125	35.649.704	150.252.335	15.492	9.578.987	1.696	32.320
Türkiye (2009)	140.928.421	4.593.839	31.217	20.624.650	111.030.525	17.256	4.608.026	1.345	21.564
Türkiye (2010)	185.544.332	6.456.707	33.322	25.932.549	145.366.975	20.471	7.703.896	2.284	28.128
Türkiye (2011)	240.837.860	8.895.184	48.717	37.331.370	183.926.631	86.576	10.496.277	4.462	48.644

Kaynak: *TÜİK, 2012*

Tablo 46 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına İhracat ve İthalat Değerleri-2011, Dolar

BÖLGE	Kişi başına ihracat	Kişi başına ithalat
TRB1 (2011)	197	99
Türkiye (2011)	1806	3223

Kaynak: *TÜİK, 2012*

3.10. TRB1 BÖLGESİNDE TARIMA DAYALI SANAYİ VE KAPASİTE KULLANIMI

TRB1 Bölgesinin tarımsal kalkınmasında ve ilin sanayileşmesinde bitkisel üretime dayalı sanayi önemli itici güç rolünü üstlenecektir. Bu nedenle, bölge genelindeki tarıma dayalı işletmelerin türünü ve kapasitelerini ortaya koymak gereklilik göstermiştir. Tablo 47'da görüleceği gibi, TRB1 Bölgesinde tarımsal kalkınma açısından ön plana çıkan alt sektörlerde kapasite kullanım oranı genelde düşüktür. Tablo incelendiğinde alt sektörlere göre değişmekle birlikte, kapasite kullanım oranlarının genelde %60'ın altında kaldığı görülür. Bu durum bölgede yatırımlarda kapasite oluşturmanın ve kaynakları etkin kullanımının yatırım öncesi ciddi olarak ele alınması gereğini ortaya koymaktadır.

Tablo 47 Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Malatya				Elazığ			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	19	7.571,2	1.768,4	23,4	13	108.876,8	18.086,1	16,6
Süt ve Süt Ürünleri	7	23.107	11.930,2	51,63	43	8.885,6	3.994,8	45,0
Yumurta ve yumurta ürünleri	7	-*	-*	-	8	10.870,6	3.881,3	35,7
Arıcılık ürünleri	8	-*	-*	-	5	148	55	37,2
Tahıl, un ve unlu ürünler	314	65.893	33.183,8	50,4	349	432.421,3	310.662,6	71,8
Meyve ve sebze işleme	92	-*	-*	-	17	418,5	245	58,5
Baklagiller	13	-*	-*	-	11	35.407,8	864,1	2,4
Kuruyemiş ve çerezler	8	-*	-*	-	9	3.075,7	791,7	25,7
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	3	-*	-*	-	4	1.510,3	1.046,7	69,3
Şekerli ürünler	23	-*	-*	-	15	35.470,4	21.013,5	59,5

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010*
Not: *Bazı işletmelerde birden fazla ürün üretildiği için sayılar tek olarak verilmiştir.*
**: Veri yok*

Tablo 48 Devam-Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Bingöl				Tunceli			
	Adet	Kurulu Kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%	Adet	Kurulu Kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	2	870,0	0,45	0,01	2	1.493,3	189,8	12,7
Süt ve Süt Ürünleri	5	6.979,9	522,8	7,5	7	709,2	489,6	69,1
Yumurta ve yumurta ürünleri	3	877,5	447,3	51,0	-	-	-	-
Arıcılık ürünleri	14	1.348,2	430	31,9	2	630	38,5	6,1
Tahıl, un ve unlu ürünler	83	68.236,1	10.046,9	14,7	34	48.456,8	6.465,0	13,3
Bitkisel yağ ve margarin	1	82,94	-	-	-	-	-	-
Meyve ve sebze işleme	1	221,0	-	-	-	-	-	-
Baklagiller	-**	6.408	182,5	2,8	-	-	-	-
Kuruyemiş ve çerezler	2	2.376	65,5	2,8	-	-	-	-
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	1	204	1,13	0,5	-	-	-	-
Şekerli ürünler	3	2.293,64	540,5	23,6	1	1.500	189,3	12,6

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010*
Not: *Bazı işletmelerde birden fazla ürün üretildiği için sayılar tek olarak verilmiştir.*
***: İşletmeler kayıtlı değil*

3.11. TRB1 BÖLGESİ POTANSİYELİ YÜKSEK BİTKİSEL ÜRÜNLER

TRB1 Bölgesinde üretilen ve potansiyeli olan bitkisel ürünlerle ilgili değerlendirmeler saha çalışmaları, ilgili kişi ve kuruluşların görüşleri ve bu konularda daha önceden yapılmış araştırma ve çalışmalara dayanmaktadır. TRB1 bölgesinde bitkisel üretim olarak potansiyeli olan ürünler kayısı, üzüm, dut, ceviz, elma ile nohut ve fasulye'dir. Bu ürünler kuşkusuz daha da artırılabilir. Fakat yatırımlara, katma değer artırmaya ve işlenmeye konu olacak temel ürünler olarak bunlar ön plana çıkmıştır.

3.11.1. Kayısı

TRB1 Bölgesinde kayısı üretim alanı Malatya ilinin tamamını ve Elazığ ilinin Baskil ilçesini kapsamaktadır. Bingöl ve Tunceli'de kayda değer bir kayısı üretimi görülmemektedir. Malatya ilinde yapılan bitkisel üretimde en baskın ürün olarak kayısı öne çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde yetiştirilen kayısılar kuruyemiş ve reçel olarak pazara çıkartılmaktadır. Kuruyemişte genel olarak günkurusu ve kükürtlü kayısı olarak iki çeşit üretim yapılmaktadır. Kuruyemiş satışı yapan firmalar, hammadde olarak yetiştiriciden ve/veya tüccardan hem kükürtlenmiş hem de kurutulmuş olarak kayısıyı almaktadırlar. Söz konusu firmalar tarafından sadece paketleme, ambalajlama ve etiketleme yapılmaktadır. Bu şekilde çalışan firmalar aynı zamanda ihracat da yapmaktadır.

Bölgede faaliyet gösteren firmaların en çok sıkıntıya düştükleri hususlardan birisi yetiştirici elinden kükürtlenmiş olarak gelen kayısının ihracat standartlarına uygun olarak işlenmemesidir. Türk Standartları Enstitüsü'nün 01.08.1993 tarihinde yürürlüğe giren 485 nolu kuru kayısı standardına göre kükürt (SO_2) kalıntı miktarı ve nem oranı en önemli iki kriterdir. 16.11.1997 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Gıda Kodeksine göre kuru kayısıda maksimum kükürt miktarı 2000 ppm ve nem oranı % 25 olarak belirlenmiştir. Kayısı üreticilerinin bilinçlendirilerek ihracata yönelik ürün elde edilmesi konusunda uygulanan eğitim ve yayım çalışmaları kesinlikle arttırılmalıdır.

Kayısı, Faruk Akbaş

Kayısı işleyen firmaların bazıları yetiştiriciden kayısıyı ham olarak alıp kendi bünyelerinde kükürtleme yapmaktadır. Kayısı, kuruyemiş olarak aşağıdaki tabloda belirtilen ölçeklerde pazara çıkmaktadır.

Tablo 49 Kayısıda Pazara Çıkan Ürün Ölçeklendirilmesi (1 kg için)

Numara	En az (Adet)	En çok (Adet)
1 Numara	100	120
2 Numara	120	140
3 Numara	140	160
4 Numara	160	180
5 Numara	180	190
6 Numara	190	200

Kayısı üretim sürecinde hasatta ortaya çıkan kayıplar büyük ölçektedir. Bu kayıplar hasat işçiliğinin ihtisaslaşmamış olmasından hasat esnasında ürünün standartlarını bozacak şekilde toplanmasından kaynaklanmaktadır.

Hasat sonrasında yetiştirici tarafından stoklama yapıldığında yem veya gübre çuvallarında ürünün bekletilmesi, yetiştiricinin kayısı deposu olarak uygun ve hijyenik olmayan ortamları kullanması, kısmen de olsa depo olarak tanımlanabilecek mekanlarda doğal havalandırma için koridorların oluşturulmaması ve gerek çuvallarda gerek dökme olarak bekletilen ürünün fazla istiflenmesi özellikle kalite bakımından kayıplara yol açan unsurlardır.

Hem üretici hem de tüccar tarafından tedarik edilen ürünün safiyeti de maliyet bakımından kayıp oluşturan bir diğer unsurdur. Hasat sırasında ürün toprak veya kum ile karşılaşmazken hammadde olarak firmaya gelen ürünlerde toprak ve kum'dan kaynaklı fireler oluştuğu gibi toprak ile temas eden ürünün kalitesinde de bozulmalar oluşmaktadır. Tüm bu olumsuzluklar standart bir üründe aranan renk, koku, tat, yumuşaklık ve nem gibi kriterleri bozmaktadır.

Kayısı üretim sürecinde yan ürün olarak ortaya çıkan çekirdek; iç pazarda kuruyemiş olarak pazara çıkarken, kozmetik sanayinde de hammadde olarak kullanılmaktadır. Kayısının işlenmesi sürecinde ortaya çıkan kayıplar hay-

van yetiştiricilerine hayvan yemi olarak satılmaktadır.

Kayısıda verimlilik, ürün satış fiyatları, dekara masrafları incelendiğinde; TRB1 bölgesinde kayısıda ortalama olarak dekara verim 1 ton civarında olduğu, Bir dekar alana ortalama masrafın ortalama 450-500 TL civarında olduğu görülmüştür. Bölgede yapılan araştırmalar, sonucunda il gıda, tarım ve hayvancılık müdürlüklerinden alınan bilgilere göre kayısı üretiminde birim maliyetler ve gelir durumu Tablo 50'da gösterilmektedir.

Tablo 50 Kayısı Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	1.000,00	1.000,00	0,00	615,00	871,67
B	Dekara Masraf (TL)	670,35	414,00	0,00	321,00	468,45
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	1,30	1,70	0,00	1,50	1,50
D	Toplam Gelir (CxA)	1.300,00	1.700,00	0,00	922,50	1.307,50
E	Kazanç (D-B)	629,65	1.286,00	0,00	601,50	839,05

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

Kayısının pazarlama kanallarının tespitinin yapılması için ilgili kurum ve kuruluşlar ile sektörde bulunan aktörlerle görüşmeler yapılarak anket çalışmalarında bulunulmuştur. Tüm bu çalışmalar sonucunda Şekil 3'de görüleceği üzere kayısının pazarlama kanalları tespit edilmiştir.

Şekil 3 incelendiğinde, üreticiden çıkan kayısının sevkiyat ve ulaştırma görevini üstlenmesi için yerel toptancı olan tüccar ya da fason firma olarak bilinen küçük ölçekli KOBİ'ler pazarlama kanalına sokulmuştur. Bu aktörler stoklama maliyetini üstlenmekte olup küçük üreticilerin büyük ve uluslararası çalışan firmalara (genel toptancı) ya da büyük firmaların küçük üreticilerle ilişki kurmasını sağlamaktadır.

Yerel toptancılar ürünlerini satabilmek için paketleme, ambalajlama, etiketleme ve ihracat gibi uzmanlıklarının olmadığı konularda büyük firmaları kullanmaktadır.

Genel toptancı konumundaki firmalar uzmanlıklarını kullanarak hazırladıkları ürünü dış pazara ya da iç pazara sunabilmektedir. Kendi markası ile pazara sunduğu ürünlerde sevkiyat, ulaşım ve dağıtım kanallarını kullandığı Bölge Toptancısı ya da Bölge Perakendecisi ile son tüketiciye ürünü ulaştırmaktadır.

Şekil 3 Kayısı'da Pazarlama Kanalları, 2012

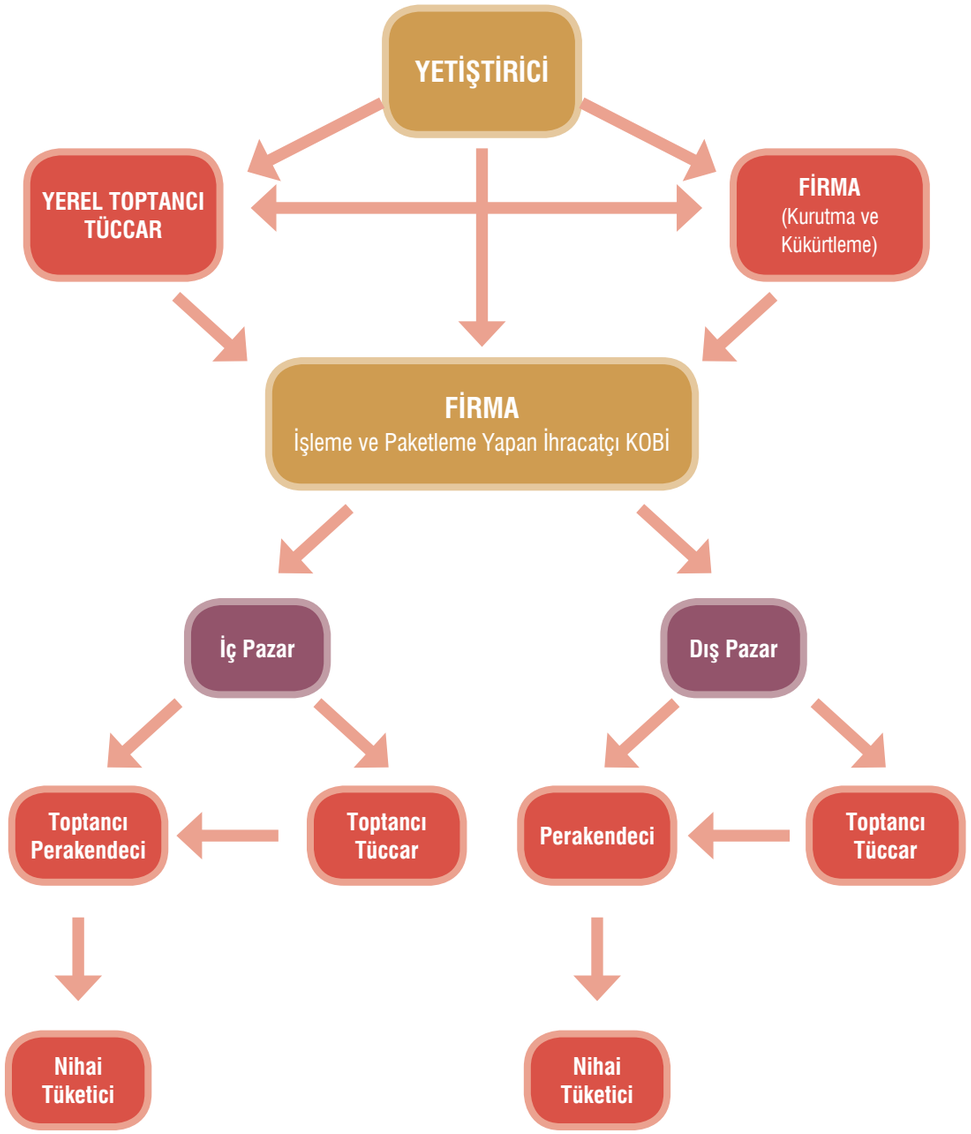

3.11.2. Üzüm

TRB1 Bölgesinde üzüm Elazığ ilinde tüm ilçelerde yetiştirilebilirken, Tunceli ilinde Murat Havzası, Keban Havzası ve Mazgirt ilçeleri ön plana çıkmaktadır. Malatya ilinde de Arapgir ilçesinde üzüm yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bingöl ilinde üzüm üretiminde alan tespit edilememiştir.

TRB1 Bölgesinde üzüm şaraplık ve sofralık olarak iki ayrı çeşit olarak üretilmektedir. Şaraplık olarak üretilen üzüm bölgede butik şarapçılık yapan küçük ve orta ölçekli işletmeler işledikleri ürünün tamamını TRB1 bölgesinden temin etmektedirler. Üzüm, şarap olarak işlenmesinin akabinde ambalajlanıp, paketlenip, etiketlendikten sonra ulusal düzeyde market zincirleri olan büyük alıcılara satılmaktadır.

Bölgede üzüm üretiminde Elazığ ili öne çıkakta, Malatya ili onu takip etmektedir. Tunceli ve Bingöl gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan verilerde bu iki ilde üzüm üretimine yönelik değerler bulunmamaktadır. Bölgedeki üzüm üretiminin birim maliyetleri, verimlilik ve gelir oranları Tablo 51'de verilmektedir.

Tablo 51 Üzüm Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	500,00	900,00	0,00	0,00	**700,00**
B	Dekara Masraf (TL)	405,70	403,00	0,00	0,00	**404,35**
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	1,50	1,50	0,00	0,00	**1,50**
D	Toplam Gelir (CxA)	750,00	1.350,00	0,00	0,00	**1.050,00**
E	Kazanç (D-B)	344,30	947,00	0,00	0,00	**645,65**

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

Elazığ Üzümü, İl Kültür Müdürlüğü

Elazığ ilinde ön plana çıkan üzüm; fazla sayıda çeşitten oluşmakla birlikte ağırlıklı olarak Tehannebi, Şilfoni, Öküzgözü, Boğazkere, Köhnü, Kabarcık, Ağın beyazı ve kırmızısı kısmen ise Besni, Kara erik, Kadın (Hatun) parmağı çeşitleri yetiştirilmektedir. Bunlardan Boğazkere şaraplık olup, Öküzgüzü ve Köhnü hem sofralık hem şaraplık, Tehannebi, Kara erik, Kadın parmağı, Ağın beyazı ve kırmızısı sofralık, Şilfoni ve Kabarcık ise şaraplık ve sofralık olarak üretilmektedir.

TRB1 Bölgesinde şaraplık ve sofralık üzüm üretimi ile ilgili kişi, kurum ve firmalarla yapılan görüşme ve anketler sonucunda pazarlama kanalları ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile Şaraplık ve Sofralık Üzüm pazarlama kanalları Şekil 4 ve Şekil 5'te gösterilmektedir. Bu çalışmada çıkan bir sonuç da şaraplık ve sofralık üzüm pazarlama kanalları arasında Üzüm Üreticileri Birliğinin bir aktör olarak yer almadığıdır.

Gerek şaraplık gerekse sofralık üzüm üretiminde TRB1 bölgesinde üretici-toptancı- perakendeci-tüketiciden oluşan pazarlama kanalı kullanılmaktadır. Bu kanalda nakliye görevini yüklenen toptancılar küçük üreticilerin perakendeci ile ilişki kurmasını sağlamış olmaktadır.

Şarap fabrikaları büyük ölçekli ürün alması sebebiyle direkt olarak üretici ile bağlantı kurabilmektedir. Bu kanal yapısında taşıma ve stoklama üretici tarafından üstlenilmektedir.

Şekil 4 Şaraplık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012

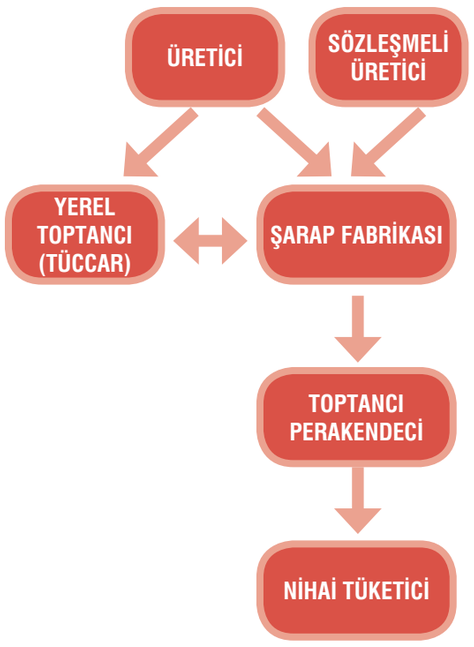

Şekil 5 Sofralık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012

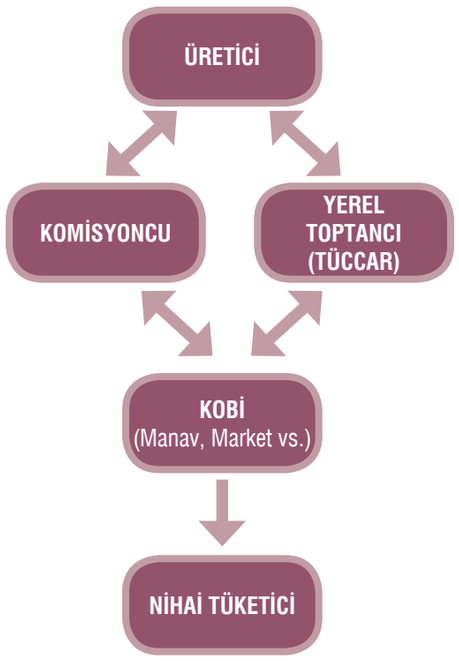

Elazığ Üzüm Bağları, Faruk Akbaş

Son yıllarda şarap sektöründe tüketicilerinin tutum, davranış zevk ve alışkanlıkları; büyük üreticilerden ziyade kırsal alanda yer alan küçük işletme ve çiftliklerde çok yüksek teknoloji kullanılmadan yapılan şaraplara doğru yön değiştirmektedir.

TRB1 Bölgesinde yerel üreticilerin kayıtlı işletmeler olması şartıyla butik şarapçılığın geliştirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Butik şarapçılık kurmak isteyen işletmelerin ortak kullanım laboratuarları (ORTKA) kurmak suretiyle kükürt ve şeker ölçüm laboratuarlarına sahip olması sağlanmalı ve kurulacak olan bu işletmelerde markalaşma, ambalajlama ve etiketlemeye önem verilmeli; şarap tüketicisinin zevk ve alışkanlıklarına yönelik piyasa araştırması yapılmalıdır. Söz konusu piyasa araştırması ve anketler sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek pazara giriş stratejisi belirlenmelidir.

TRB1 Bölgesinin kırsal turizm ve eko-turizm potansiyellerinden biriside şarapçılıktır. Bölgede son yıllarda bağ bozumu etkinlikleri ve şarap üretim süreci ile ilgili özelikle yurt içinden gelen ve artış eğilimi gösteren bir ilgi ve faaliyet görülmektedir.

3.11.3. Dut

Dut üretimi TRB1 bölgesinde ağırlıklı olarak Elazığ ve Tunceli illerinde görülmektedir. Dut üretiminde Elazığ ilinde merkeze bağlı Akçakiraz (Perçenç) ve Yazıkonak beldeleri; Tunceli ilinde ise Pertek ve Çemişgezek ilçeleri ön plana çıkmaktadır.

Dut, Darende Kaymakamlığı

Bölgede bulunan dut ve üzüm üreticileri tarafından bu ürünlerin bir kısmı pekmez olarak işlenmekte gerek yurt içi gerekse de yurt dışında yaşayan çevrelerine satılmaktadır.

Bölgede yapılan çalışmalarda görüşülen pekmez üreticileri, dut ve üzümü genel olarak bölgeden temin etmektedirler. Pekmez yapımında kullanılan keçiboynuzunu ise Adana, Mersin ve Antalya illerinden temin etmektedir. Firmalar hammadde olarak kullanılan ürünleri doğrudan yetiştiriciden de almakta ayrıca aracı ve toptancılardan da temin etmektedirler. İşlenen ürünler farklı illerde bulunan bayi, aracı ve toptancılar vasıtasıyla perakendecilere satılmaktadır.

Tablo 52 Dut Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	0,00	130,00	0,00	0,00	**130,00**
B	Dekara Masraf (TL)	0,00	314,00	0,00	0,00	**314,00**
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	0,00	7,00	0,00	0,00	**7,00**
D	Toplam Gelir (CxA)	0,00	910,00	0,00	0,00	**910,00**
E	Kazanç (D-B)	0,00	596,00	0,00	0,00	**596,00**

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

Bölgedeki dut pazarlama kanalı Üretici-Toptancı-Perakendeci ve tüketici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanalda yer alan toptancı ürünün sevkiyat ve ulaştırma görevini üstlenmektedir. Pekmez fabrikasının doğrudan yetiştiriciden ürün alması durumunda sevkiyat ve ulaştırma görevini kimi durumlarda pekmez fabrikası kimi durumlarda ise yetiştirici üstlenmektedir.

Pekmez işlenmesi sürecinde ara ürün olarak dut, üzüm ve keçiboynuzu şırası ortaya çıkmaktadır. Özellikle hayvan yetiştiriciliğinde ticari değere sahip bu ürünler yörede hayvancılık yapan yetiştiricilere verilmektedir.

Dut'da verimlilik, ürün satış fiyatları ve birim maliyetleri bölgede yapılan çalışmalar ve Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan veriler sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Elazığ il müdürlüğü dışında kalan diğer il müdürlükleri dut üretimine yönelik değerlerini bildirmemiştir. Saha çalışmalarında Tunceli ilinde dut üretimi ve işlenmesine yönelik önemli faaliyetler olduğu tespit edilmiş olup bu değerlere ulaşılamamıştır.

Şekil 6 Dut Pazarlama Kanalları, 2012

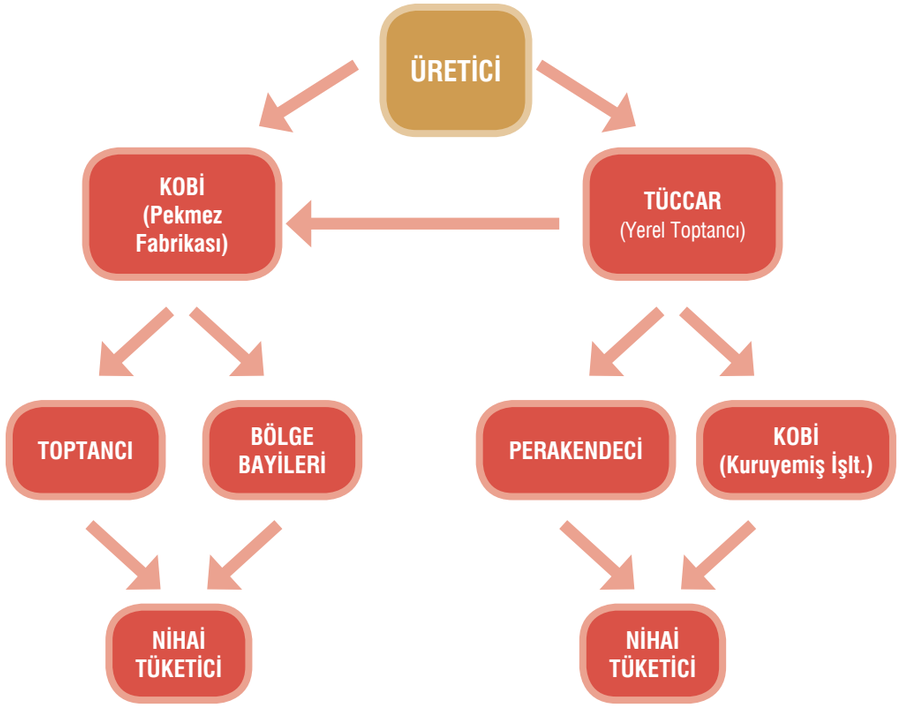

3.11.4. Ceviz

TRB1 Bölgesinde ceviz üretimi ağırlıklı olarak Tunceli ili Pülümür ve Nazimiye ilçeleri ile, Bingöl ili Genç, Ilıcalar, Sancak ve Kiğı, Malatya ili Hekimhan ilçelerinde gerçekleşmektedir,

Aşağıdaki tabloda Malatya, Elazığ ve Bingöl ve gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan verilere göre Ceviz'de ürün satış fiyatları, birim maliyetler ve gelir durumu ortaya konmaktadır. Tunceli ilinde ceviz üretimi olduğu bilinmekte ancak il müdürlüğü tarafından verilen bilgilerde ceviz üretimine ilişkin değerler yer almamaktadır.

TRB1 Bölgesince cevizde pazarlama kanallarında Üretici-Tüketici kanalı yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge dışına yapılan satışlarda Üretici-Perakendeci-Tüketici kanalı da görülmektedir. Ceviz üretiminde karşımıza çıkan doğrudan kanalda aracıların olmaması; aracıların hizmetlerinin birden ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bu hizmetleri üretici ya da tüketici üstlenmek durumundadır. Üretici perakendeciyi kullanmadığı durumda kapıdan ya da kargo aracılığı ile satış yapabilmektedir.

Tablo 53 Ceviz Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	300,00	475,00	0,00	500,00	425,00
B	Dekara Masraf (TL)	583,70	803,00	0,00	311,00	565,90
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	9,00	8,50	0,00	7,00	8,17
D	Toplam Gelir (CxA)	2.700,00	4.037,50	0,00	3.500,00	3.470,83
E	Kazanç (D-B)	2.116,30	3.234,50	0,00	3.189,00	2.904,93

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

Şekil 7 Ceviz Pazarlama Kanalları, 2012

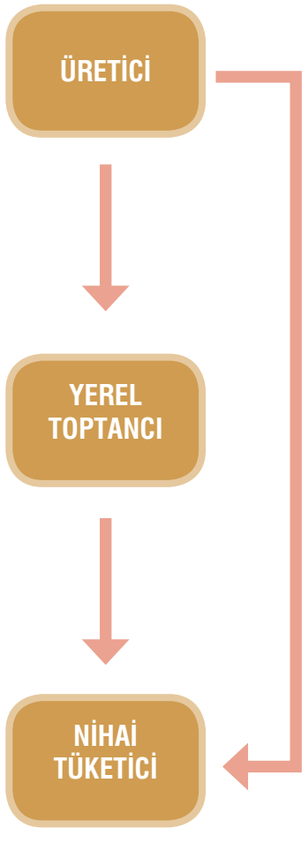

3.11.5. Elma

TRB1 Bölgesinde elma rekoltesi düşük olmakla birlikte, potansiyel üretim alanı olarak Malatya'da Doğanşehir, Surköy ve Erkenek ile Elazığ ili Sivrice ve Hoşköy ön plana çıkmaktadır.

Malatya, Elazığ ve Bingöl ve gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan bilgilere göre elma üretiminde dekara ortalama verim 1 ton'un biraz üzerindedir. Birim alana maliyet (dekar) yaklaşık 450 TL iken gelir yaklaşık 800 TL'dir.

Bölgede elma pazarlanmasında Üretici–Toptancı-Perakendeci-Tüketici kanalı kullanılmaktadır. Üreticiden perakendeciye kanalı büyük çaplı perakendecilerin doğrudan üreticiden ürün alması durumunda görülmektedir. Bu kanal yapısında taşıma ve stoklama üretici ya da perakendeci tarafından karşılanmaktadır.

Tablo 54 Elma Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	1.500,00	1.000,00	0,00	1.057,00	**1.185,67**
B	Dekara Masraf (TL)	637,00	446,00	0,00	298,00	**460,33**
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	1,25	1,00	0,00	1,00	**1,08**
D	Toplam Gelir (CxA)	1.875,00	1.000,00	0,00	1.057,00	**1.284,47**
E	Kazanç (D-B)	1.238,00	554,00	0,00	759,00	**824,14**

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

Şekil 8 Elma Pazarlama Kanalları, 2012

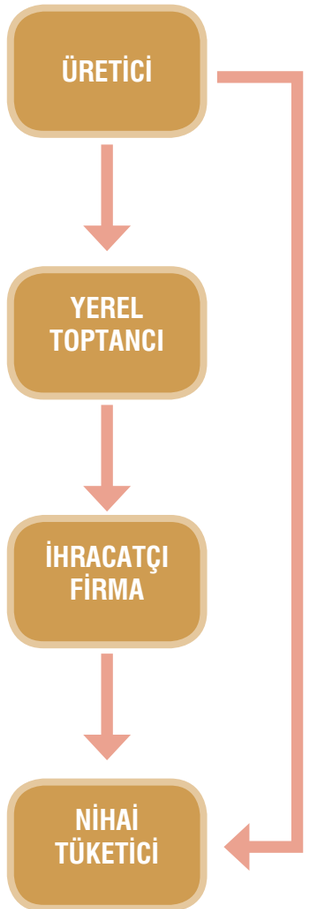

3.11.6. Nohut ve Fasulye

Nohut ve Fasulye üretiminde TRB1 bölgesinde Tunceli iline bağlı Ovacık ve Mazgirt ilçeleri, Bingöl ili Merkez ilçesi ve Elazığ Maden ilçesi ön plana çıkmaktadır. TRB1 bölgesinde yaklaşık 11.000 ton fasulye ve nohut yetiştirilmektedir.

Bölgede yapılan araştırmalarda nohut ve fasulye arzının çok düşük, bunun paralelinde talebinin çok yüksek olduğu görülmüştür. TRB1 Bölgesine nohut ve fasulye ağırlıklı olarak Konya ilinden gelmektedir ancak dönemsel olarak ülke içinde fiyatların yükselmesine bağlı olarak yurt dışından da ürün ithal edilmektedir.

Bölge gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan bilgilere göre Nohut ve Fasulye üretimi ile ilgili verim, birim maliyet ve ortalama gelir miktarı Tablo 55'de verilmektedir.

Kuru Fasulye, Darende Kaymakamlığı

Tablo 55 Nohut ve Fasulye Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler

	No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
Nohut	A	Dekara Verim (Kg)	103,00	136,00	125,00	135,00	**124,75**
	B	Dekara Masraf (TL)	153,50	135,50	155,50	235,50	**170,00**
	C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	2,00	3,30	2,00	1,60	**2,23**
	D	Toplam Gelir (CxA)	206,00	448,80	250,00	216,00	**277,57**
	E	Kazanç (D-B)	52,50	313,30	94,50	-19,50	**107,57**
Fasulye	A	Dekara Verim (Kg)	214,00	155,00	125,00	220,00	**178,50**
	B	Dekara Masraf (TL)	339,50	499,00	244,00	295,20	**344,43**
	C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	3,00	3,30	3,25	3,50	**3,26**
	D	Toplam Gelir (CxA)	642,00	511,50	406,25	770,00	**582,36**
	E	Kazanç (D-B)	302,50	12,50	162,25	474,80	**237,93**

Kaynak: *Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012*

TRB1 Bölgesinde nohut ve fasulye sektöründe pazarlama kanalı olarak Üretici-İşleyici (KOBİ)-Toptancı-Perakendeci-Tüketici kanalı kullanılmaktadır. Nohut ve Fasulye üreticisi ürünlerini toptancı veya perakendeciye pazarlayabilecek sınıflandırma, ambalajlama, paketleme, etiketleme gibi kaynaklara ve uzmanlığa sahip olmadığı için bu işi yapan firmalara ihtiyaç duymaktadırlar. Kendi satış gücünü kuramamış olan üreticiler, komisyoncular aracılığı ile ürünlerini ambalajlamadan satışa sunmaktadırlar.

Şekil 9 Nohut ve Fasulye Pazarlama Kanalları, 2012

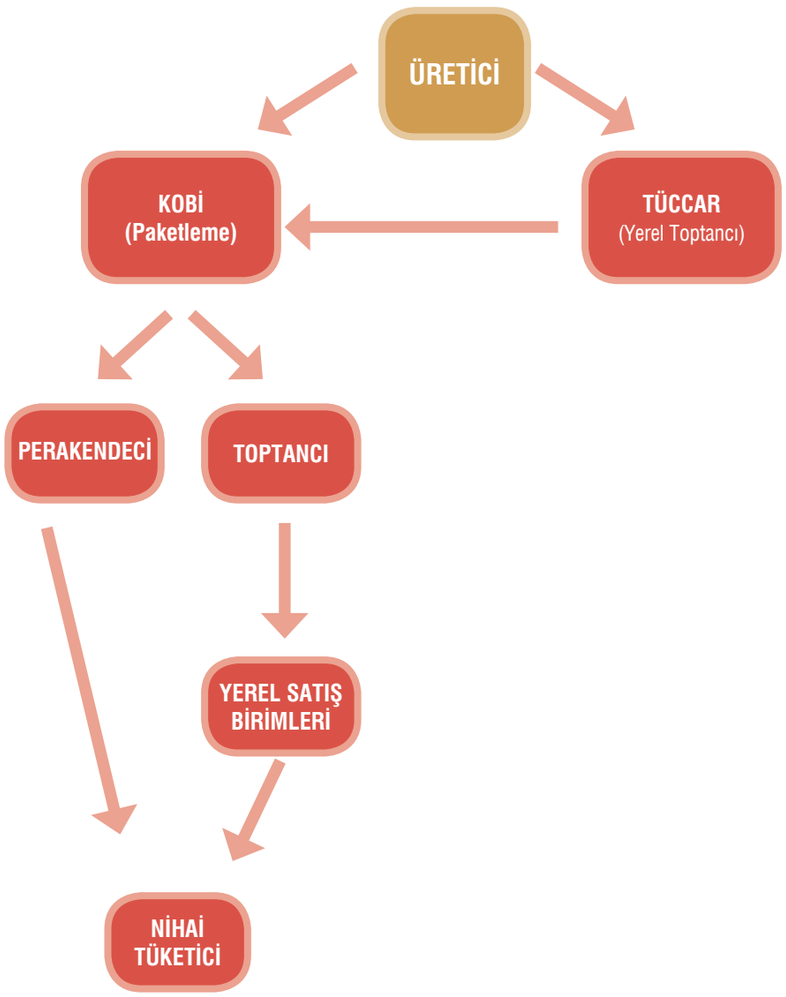

3.12. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK KURUMSAL YAPILANMALAR VE İŞLEVLERİ

Bitkisel üretim sektörü ülkemizin en önemli tarımsal faaliyet alanlarındandır. Bu nedenle gerek merkez ve taşra yapılanması ve gerekse Sivil Toplum Kuruluşları (STK) nezdinde kurumsal yapılanma fazladır. Türkiye'de bitkisel üretimle ilgili temel kuruluş "Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı"dır. Bakanlığın bünyesinde yer alan 4 adet Genel Müdürlük ve bu Genel Müdürlüklere bağlı 26 Daire Başkanlığı bitkisel üretimle ilgili görev ve sorumluklarını yerine getirmektedir. Ayrıca bakanlığın taşra teşkilatlanması ile il ve ilçe müdürlükleri de çalışmalarda bulunmaktadır. Bakanlığa bağlı birimler ve bunların görevleri detaylı olarak Ek 3'de verilmektedir.

TRB1 bölgesinde bitkisel üretimde görev, sorumluluk ve rolü olan diğer kuruluşlar olan DSİ Bölge Müdürlüğü, tarım kredi kooperatifleri, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile detaylı bilgiler Ek 3'de verilmektedir.

Bitkisel üretimde kurumsal yapılanmanın fazla olması nedeni ile özellikle TRB1 bölgesini yakından ilgilendiren özel kurumsal yapılanmalara yer verilerek bunların görev ve sorumlulukları bu bölüm kapsamında değerlendirilmektedir.

3.12.1.Kayısı Araştırma İstasyonu

Enstitü 1937 yılında Türk-Alman işbirliğiyle Ülkenin kayısı yetiştirilen tüm alanlarında faaliyet göstermek üzere Malatya ilinde kurulmuştur. Kayısı Araştırma İstasyonunun işlevi;

- Islah ve yetiştirme teknikleri ile pazar talepleri doğrultusunda yeni çeşit, hat, verim ve kaliteyi geliştirmek, hastalık, zararlı ve olumsuz çevre koşullarına dayanıklılığı artırmak, bu görevleri yaparken biyoteknoloji gibi yeni teknik ve teknolojileri kullanarak temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Tarımsal mekanizasyon ve bilgi teknolojileri, hassas tarım teknikleri veya erken uyarı sistemleri ile bitki besleme ve zirai mücadelede etkinliği artırmak, hasat ve hasat sonrası ürün kayıplarını azaltacak araştırmalar yapmak,
- Görev alanında biyolojik çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, bitkisel genetik kaynakların toplanması, muhafazası, tanımlanması, gerekli görüldüğünde kültüre alınması ve ıslah programında kullanılması konularında çalışmalar yapmak,
- Kayısı kurutma teknikleri konusunda uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Islah çalışmaları sonucunda geliştirilen çeşit ve hatları tescil ettirmek, ıslah materyalinin devamlılığını sağlamak,
- Sahibi olduğu çeşitlerde sertifikasyona esas olacak 1 ve 2 no'lu parselleri oluşturmak, baz materyali muhafaza etmek, talep eden fidancılara nitelikli çoğaltım materyali aktarmak,
- Kayısı hastalık ve zararlıları ile mücadele yöntemleri hakkında çalışmalar yapmak
- Tarımda suyun etkin kullanımı için uygun yöntem ve teknoloji geliştirmek,
- Bitki besin maddeleri ile toprak düzenleyicilerin toprak verimlilik ve kalitesine etkilerini araştırmak ve uygun gübreleme tekniklerini geliştirmek,
- Kayısıda vejetasyonu izlemek, gözlem yapmak, veri toplamak, gelişim ve hasat dönemlerinde rekolte tahmini de içeren raporlar hazırlayarak karar vericilere, muhtemel krizleri önleyici önerilerde bulunmak

(Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011b).

3.12.2. Bahçe Kültürleri Araştırma İstasyonu Müdürlüğü

Erzincan, Erzurum***, Malatya, Elazığ***, Muş, Bingöl, Bitlis, Van, Gümüşhane, Bayburt, Ardahan, Kars, Ağrı, Iğdır, Sivas, Tunceli illerinde faaliyet göstermek üzere meyvecilik, bağcılık, sebzecilik, süs bitkileri, yemeklik tane baklagiller, tıbbi aromatik bitkiler, bitki sağlığı ve toprak su kaynakları konularında faaliyet göstermek üzere Erzincan ilinde kurulmuştur.

İşlevi;

- Islah ve yetiştirme teknikleri ile pazar talepleri doğrultusunda yeni çeşit, hat, verim ve kaliteyi geliştirmek, hastalık, zararlı ve olumsuz çevre koşullarına dayanıklılığı artırmak, bu görevleri yaparken biyoteknoloji gibi yeni teknik ve teknolojileri kullanarak temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Tarımsal mekanizasyon ve bilgi teknolojileri, hassas tarım teknikleri veya erken uyarı sistemleri ile bitki besleme ve zirai mücadelede etkinliği artırmak, hasat ve hasat sonrası ürün kayıplarını azaltacak araştırmalar yapmak,
- Islah çalışmaları sonucunda geliştirilen çeşitlerin tescil edilmesini ve ıslah materyalinin devamlılığını sağlamak,
- Sahibi olduğu çeşitlerde sertifikasyona esas olacak 1 ve 2 no'lu parselleri oluşturmak, baz materyali muhafaza etmek, talep eden fidancılara nitelikli çoğaltım materyali aktarmak,
- Görev alanında biyolojik çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, başta kuşburnu ve dut olmak üzere bitkisel genetik kaynakların toplanması, muhafazası, tanımlanması, gerekli görüldüğünde kültüre alınması ve ıslah programında kullanılması konularında çalışmalar yapmak,
- Doğu Anadolu Bölgesi'ne hitap etmek üzere sertifikalı meyve fidanları üretmek,
- Doğu Anadolu Bölgesi'nde hububata ait önemli zararlılardan olan süne ve kımıl başta olmak üzere yürütülen mücadelelerde görev almak,
- Zararlı organizmalarla ilgili zirai mücadele teknik talimatları ve standart ilaç deneme metotlarının hazırlanmasında görev almak,
- Kültür bitkilerine arız olan zararlı organizmaların teşhisini, yayılışlarını, yoğunluk ve zarar düzeylerini tespit etmek,
- Zararlı organizmaların biyolojilerini, biyo-ekolojilerini ve epidemiyolojilerini inceleyerek en etkili ve en ekonomik mücadele metotlarını ortaya koymak ve

uygulama kuruluşları aracılığıyla üreticiye iletmek,

- Tarımda suyun etkin kullanımı için uygun yöntem ve teknoloji geliştirmek,
- Bitki besin maddeleri ile toprak düzenleyicilerin toprak verimlilik ve kalitesine etkilerini araştırmak ve uygun gübreleme tekniklerini geliştirmek,
- Görevli olduğu temel bitki gruplarında vejetasyonu izlemek, gözlem yapmak, gelişim ve hasat dönemlerinde rekolte tahmini de içeren raporlar hazırlayarak karar vericilere, muhtemel krizleri önleyici önerilerde bulunmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011b).

3.12.3. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Bayburt, Ağrı, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis, Van, Kars, Ardahan, Artvin, Iğdır, Elazığ ve Malatya illerinde tahıllar, endüstri bitkileri, yemeklik tane baklagiller, tıbbi aromatik bitkiler, çayır- mera ve yem bitkileri, toprak su, biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynaklar, hayvancılık ve arıcılık konularında faaliyet göstermek üzere Erzurum ilinde kurulmuştur.

İşlevi;

- Islah ve yetiştirme teknikleri ile pazar talepleri doğrultusunda yeni çeşit, hat, verim ve kaliteyi geliştirmek, hastalık, zararlı ve olumsuz çevre koşullarına dayanıklılığı artırmak, bu görevleri yaparken biyoteknoloji gibi yeni teknik ve teknolojileri kullanarak temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Tarımsal mekanizasyon ve bilgi teknolojileri, hassas tarım teknikleri veya erken uyarı sistemleri ile bitki besleme ve zirai mücadelede etkinliği artırmak, hasat ve hasat sonrası ürün kayıplarını azaltacak araştırmalar yapmak,
- Islah çalışmaları sonucunda geliştirilen çeşit ve hatları tescil ettirmek, ıslah materyalinin devamlılığını sağlamak ve geliştirdiği çeşitlerin elit ve orijinal kademede tohumluk üretimini gerçekleştirmek,
- Soğuğa dayanıklılık çalışmalarında ülkesel merkez görevini yürütmek,
- Görev alanında biyolojik çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, bitkisel genetik kaynakların toplanması, muhafazası, tanımlanması, gerekli görüldüğünde kültüre alınması ve ıslah programında kullanılması konularında çalışmalar yapmak,
- Çayır-mera ve yem bitkilerinde ülkesel seviyede yürütülen çalışmalar için kaynak materyal temin etmek ve geliştirmek,
- Hayvancılıkta verimliliği ve üretimi artırmak ve çeşitlendirmek amacıyla ıslah, yetiştirme teknikleri, tabii, suni tohumlama ve embriyo transferi konusunda araştırmalar yapmak, yaptırmak,
- Hayvancılıkta bakım-besleme, hayvan refahı ve sürü idaresi teknikleri ile barındırma sistemleri konularında araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmak,
- Evcil hayvan genetik kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı konularında araştırmalar yürütmek,
- Arıcılıkta verimliliği artıracak ıslah, yetiştirme ve üretim teknikleri üzerinde araştırmalar yapmak, arı ürünlerinde kalite ve verimlilik konularında çalışmalar yapmak,
- Tarımda suyun etkin kullanımı için uygun yöntem ve teknoloji geliştirmek, düşük nitelikli suların tarımsal sulamada kullanım koşullarını belirlemek,
- Toprakların verimlilik potansiyellerini belirlemek, bitki besin maddeleri ile toprak düzenleyicilerin toprak verimlilik ve kalitesine etkilerini araştırmak ve uygun gübreleme tekniklerini geliştirmek,
- Çalışma bölgesinde kar hidrolojisi çalışmaları yapmak, su kaynakları üzerindeki muhtemel etkilerini hesaplamak,
- Havzalarda su kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanımını sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak,
- Tuzluluk, erozyon ve çölleşmenin olumsuz etkilerinin azaltılması için alınması gerekli önlemleri belirlemek ve uygulanabilir ıslah yöntemlerini geliştirmek,
- İklim değişikliğinin toprak, su kaynaklarında ve bitkisel üretimde meydana getireceği muhtemel değişimleri belirlemek ve uygun adaptasyon önerileri geliştirmek,
- Hayvancılık sektörü ile ilgili gelişmeleri izlemek, gözlem yapmak, rapor hazırlamak ve karar vericilere ayrıntılı raporlar sunmak,

Görevli olduğu temel bitki gruplarında vejetasyonu izlemek, gözlem yapmak, gelişim ve hasat dönemlerinde rekolte tahmini de içeren raporlar hazırlayarak karar vericilere, muhtemel krizleri önleyici önerilerde bulunmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011b).

3.12.4. Bölge Dışında Yer Alan Özel Ürünlere Yönelik Enstitüler

TRB1 bölgesi dışında Türkiye genelindeki illerde TAGEM'e bağlı birçok enstitü yer almaktadır. Bu enstitülerden bazıları özel bitkisel ürünlerin üretimine yönelik araştırmalarda bulunmaktadır. Bunlar;

- Aydın Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,
- Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Niğde Patates Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,
- Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,

3.12.5. İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi

İnönü Üniversitesine bağlı olarak faaliyette bulunmaktadır. Kayısı ve diğer meyveler konusunda araştırma yapmak, bilimsel çalışmalara destek olmak, üreticilere yönelik eğitim-yayım faaliyetinde bulunmak ve dış ticarete yönelik çalışmalarda bulunmak amacını taşımaktadır.

3.12.6. Sektörde Faaliyet Gösteren Üretici ve Pazarlama Örgütleri

Ülkemizde özellikle üreticilerce kurulan ve üretim, pazarlama hizmetlerinin etkin hale gelmesi için kurulan ve yasalarca da hem tanınan hem de gerekli görülen kurumsal yapılar da

mevcuttur. Bunların başlıcaları;

i. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre, "tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküller" olarak kuruluşları yapılan ve bölgede faaliyet gösteren tarımsal amaçlı kooperatifler vardır. Bunların aşağıdaki biçimde örgütlenmektedir:

a. Tarımsal kalkınma kooperatifi
b. Sulama kooperatifi
c. Su ürünleri kooperatifi
d. Pancar ekicileri kooperatifi.

ii.5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa göre kuruluşu yapılan "gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamayı amaç edinerek" bölgede bulunan **Damızlık Birlikleri** vardır. Bunlar;

a. Damızlık sığır yetiştiricileri birliği
b. Damızlık arı yetiştiricileri birliği
c. Damızlık koyun keçi yetiştiricileri birliği

iii.5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanununa göre kurularak, "üretimi talebe göre plânlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünü artırıcı tedbirler almak üzere tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamak" amacı ile bölgede faaliyet gösteren **Tarımsal Üretici Birlikleri** vardır. Bunlardan bazıları;

a. Kiraz üreticileri birliği
b. Süt üreticileri birliği
c. Elma üreticileri birliği
d. Kayısı üreticileri birliği
e. Üzüm üreticileri birliği
f. Alabalık üreticileri birliği
g. Kırmızı et üreticileri birliğidir.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim alanında faaliyet gösteren birlikler:

- Elazığ Üzüm Üreticileri Birliği,
- Ağın Üzüm Üreticileri Birliği,
- Arapgir Üzüm Üreticileri Birliği,
- Doğanşehir Elma Üreticileri Birliği.

Üretici birliklerinin en temel sorunları arasında, ürercilerin birlikte hareket edememesi, yönetsel sorunlar, ulusal düzeyde politika geliştirme süreçlerine dahil olamama, üreticilerinin sorunlarını çözüm merkezlerine doğru ve zamanında iletememe, finansal sorunlar, teknik personel istihdamı, fon kaynaklarına erişim sayılabilir.

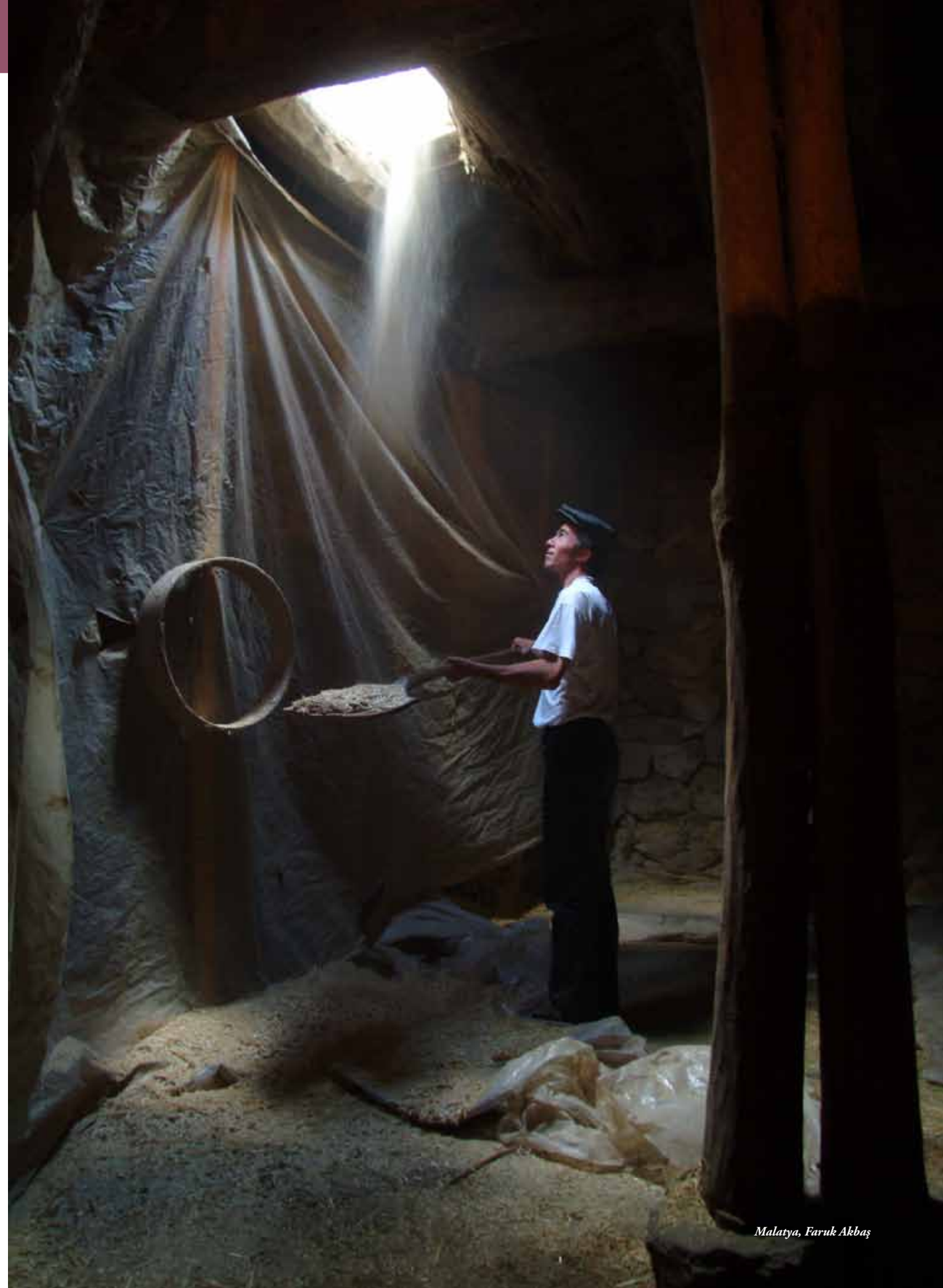

Malatya, Faruk Akbaş

4. TRB1 BÖLGESİ ALT SEKTÖRLERİ KÜME POTANSİYELİ ANALİZLERİ

Klasik uluslararası ticaret teorileri, nispi avantajların, ülkelerin gelecek nesillere bırakabileceği faktör havuzlarında yattığını söylemektedir. Bu faktör havuzları; ülke toprağı, doğal kaynaklar ve nüfus gibi kavramları içine alır. Porter ise, ulusların kalifiye işgücü, güçlü teknoloji, bilgi birikimi ve kültür gibi kendi ileri faktör havuzlarını yaratabileceğini ileri sürer. Porter, Ulusal Avantajın Belirleyici Unsurlarını *Rekabet Elması Modeli* ile açıklamıştır. Porter, bu model ile firmaların rekabet avantajı geliştirmelerinde etkiye sahip dört faktörü değerlendirmektedir. Elmasın dört köşesinde "faktör koşulları", "talep koşulları", "firma stratejisi ve rekabet yapısı" ve "ilgili ve destekleyici endüstrilerin varlığı" vardır. Porter, bu elmas modelini hangi firma ve endüstrilerin rekabet avantajına sahip olduğunu tespit etmekte kullanmıştır ve ilgili ve destekleyici endüstrilerin önemi, kümelenmelere olan ilgiyi teşvik etmiştir. Bu model ülkelerin endüstrileri için kurabileceği alanları temsil etmektedir (Porter, 1990). TRB1 Bölgesinde küme potansiyeli ortaya konulurken ve analiz edilirken temel yaklaşım olarak "Elmas Modeli"nden yararlanılmıştır. Çalışmada Porter'in dört ana faktörü firmaların rekabet avantajı geliştirmelerinde etkiye sahip olmaları yaklaşımında hareketle dikkate alınmış ve bu faktörler özetle şu biçimde ele alınmıştır; girdi koşulları, firma stratejisi ve rekabet yapısı, talep koşulları ile tamamlayıcı faktörler ile ilgili destekleyici koşulların varlığıdır. Buna ek olarak ayrıca devlet desteği de bir etkileyici faktör olarak dikkate alınmıştır. Burada her faktörün yanı sıra alt faktörler-değişkenler de analizlerde yer almaktadır. Bu değişkenler alt sektörlerin özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Tarım sektöründe alt faktörler-değişkenlerin tüm sektörlerde yer aldığına rastlanmaktadır. Alt faktörler-değişkenler hakkında aşağıdaki biçimde kısaca bilgiler sunulmuştur.

a. Faktör-girdi koşulları

Elmas modelinin önemli temel değişkenidir. Bu faktör bileşeninde işgücü, bilgi, hammadde ve katkı maddeleri kaynakları, coğrafi konum ve lojistik yer almaktadır.

b.Talep Koşulları

Bu faktör bileşeninde özellikle il veya bölge iç talep, dış talep, nitelikli talep, potansiyel umutvar pazarlar yer almaktadır.

c. Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı

Bu faktör bileşeninde işletmelerin yapısı, markalaşma, rekabet yapısı, firma yapısı yer almaktadır.

d. Tamamlayıcı sektörler

Burada ilgili ve destekleyici diğer sanayi değişkeni, kurumların varlığı ve etkinliği, ilgili sivil toplum kuruluşları, finansal kurumlar yer almaktadır.

e. Devletin rolü

Elmas Modelinde devlet faktörü önemli bir bileşen olarak ele alınmaktadır. Çünkü devlet teşvikleri, destekleri, denetim unsurları işletmeler açısından motive edici unsurlar olarak belirebilmektedir.

4.1. TRB1 BÖLGESİ BAĞCILIK VE ŞARAPÇILIK KÜME POTANSİYELİ ANALİZİ

4.1.1. Bağcılık ve Şarapçılık Değer Zinciri Analizi

Üzüm; asmagiller (Vitaceae) familyasının *Vitis* cinsinde yer alan asma bitkilerinin (özellikle de *Vitis vinifera*'nın) salkım halindeki tatlı ve sulu meyvesidir. *Vitis* cinsinin Kuzey Yarımküre'de yaygın 60 kadar türü vardır. Bunların içinde en çok yetiştirilen tür *Vitis vinifera'*dır. Üzüm; karbonhidrat içeriği dolayısıyla iyi bir enerji kaynağıdır. B1, B2 vitaminleri ve çeşitli mineral maddeler ihtiva eder. Özellikle bedensel gelişme, deri ve saç beslenmelerinde, iltihaplı-ateşli hastalıklar ve madensel tuz eksikleri, böbrek ve karaciğer hastalıklarında yararlılığı tıpça tespit edilmiştir. ***Üzüm; sofralık, şaraplık, kurutmalık, sirke, pekmez, pestil, reçel, meyve suyu, köfter, ezme ve diğer mamul ürünler şeklinde değerlendirilme olanağına sahiptir.*** Üzümün göze çarpan en önemli özelliği, kanda oksijenin taşınmasını sağlayan hemoglobin hücrelerinin oluşumunda gerekli olan demiri sağlaması, böbrekleri çalışması yönünde uyarması ve kalp atışlarının düzenlenmesini sağlayan potasyum deposu olmasıdır. Ayrıca çekirdeksiz kuru üzümün kolon kanseriyle mücadelede önemli bir yeri olduğu tespit edilmiştir. Son bilimsel araştırmalarda kuru üzümün kolonları sağlıklı tutan, inulin adlı bir madde içermekte olduğu ortaya çıkmıştır. Üzüm tarım kollarından biri olan bağcılık sektörünün bir ürünüdür. Bu sektörü üzüm üreten işletmeler oluşturmaktadır. Bu işletmelerden 2,5 milyon kişi gelir sağlamaktadır (Duran, 2003).

İklim ve toprak özellikleri nedenliye ülkemiz tarihsel olarak özellikle bağcılığın beşiği ve merkezi olmuştur. Bu uzun dönemde, Türkiye çok geniş asma çeşidi ve tipiyle zengin gen kaynaklarına sahip olmuştur (Ecevit ve Kelen, 1999). Günümüzde üzüm (Vitaceae)'ün 200 çeşidi yetiştirilmektedir. Modern türlerinin hepsi Akdeniz (*Vitris vinifera*) ve Kuzey Amerika (*Vitris labrusca*) da yetişen iki ana türden gelmektedir (Wayne's World, 2007).

Bağcılık özel bilgi ve beceri isteyen tarım koludur. Bakım işlerinin zamanında uygulanması çok önemlidir. Hastalık ve zararlılarla mücadele mutlaka yapılmalıdır. Ancak zamansız ve gereksiz ilaç kullanımı doğal dengeyi bozmakta, insan sağlığına zarar vermekte, üründe kalite ve verim kayıplarına yol açmaktadır. Yanlış yapılan ilaçlı mücadele sonucu meyvedeki ilaç kalıntıları, kuru üzüm ve şarap ihracatı ile yurt içi tüketimini olumsuz yönde etkilemektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007).

Türkiye bağcılık için en uygun iklim şartlarına sahiptir. Bu nedenle asma yetiştiriciliği yüzyıllardan beri yapılmaktadır. Asma hemen her toprakta yetişebilmektedir. Az sulamayla yetinmesi, yamaç arazileri de değerlendirmesi tercih edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca üzümün birçok değerlendirme şeklinin olması da dünya üzerinde en fazla üretilen meyve olmasına yol açmıştır.

Türkiye'de bağ alanlarında 2001-2010 yılları arasında bir azalma görülse de üzüm üretim miktarında bir artış söz konusudur. Bu kaliteli girdi kullanımından ve modern bağ tesis etmekten kaynaklanmaktadır. 2001-2010 yılları arasında gelişme eğilimine bakıldığında TRB1 Bölgesinin Türkiye ortalamasına göre daha iyi bir gelişme gösterdiği görülür. Nitekim 2001-2010 yılları arasında Türkiye genelinde bağ alanlarında %9,4 oranında bir azalış varken, üzüm üretim miktarında %30,9 oranında bir artış olmuştur. TRB1 Bölgesinde ise, aynı dönem içerisinde bağ alanlarında %4,3 oranında bir artış, üzüm üretim miktarında ise %143,7 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum bölge için üzümün önemli bir ekonomik kaynak olduğunu da ortaya koymaktadır.

Tablo 56 Türkiye'de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı

Yıllar	Türkiye		TRB1 Bölgesi	
	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (Ton)	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (Ton)
2001	525.000	3.250.000	17.407	47.830
2010	475.786	4.255.000	18.157	116.556

Kaynak: *TUİK, 2011*

Meyve suyu üretimindeki kullanımları dolayısıyla en çok üretilen üzüm türü Frenk Üzümü'dür. Bu alanda Rusya Federasyonu ve Polonya dünyanın en büyük üreticileri konumundadır. Rusya Federasyonu yıllık yaklaşık 200.000 ton, Polonya da 185.000 ton üretim yapmaktadır. Rusya Federasyonu üretiminin hemen tümünü kendi iç pazarında tüketirken, Polonya ürettiğinin yaklaşık olarak 1/3'ünü dış pazarlara sunmaktadır (Ağaoğlu, 2003).

Türkiye şarap üretimine uygun doğa koşullarına sahip olmasına ve büyük miktarlarda üzüm üreten bir ülke olmasına rağmen, üretilen üzümlerin %2 gibi çok küçük bir bölümü şarap üretiminde kullanılmaktadır. Bu oran Avrupa Birliği ülkelerinde %85, bağcılıkla uğraşan diğer ülkelerde ise ortalama %80 dolayındadır. Türkiye'de üretilen yaş üzümün %40'ı kurutmalık, %35'i sofralık, %23'ünün de pekmez, pestil ve sirke gibi ürünlerin üretiminde kullanıldığı görülmektedir. Diğer yandan ülkemizde yetiştirilen üzüm çeşidi 1000 civarında olmasına karşın, şarap üretiminde kullanılmaya uygun çeşit sayısı sadece 35 civarında olup, kaliteli şarap üretimine uygun üzüm üretimi de oldukça düşüktür.

Ülkemiz şaraplık üzüm yetiştiriciliğinde çeşit sayısının sınırlı, üretim miktarı ve kalitesinin ise yetersiz düzeylerde bulunması nedeniyle, şarap üreticisi bazı firmaların, bağcılık alanına yönelerek şarap üretimine uygun üzüm yetiştirmeye başladıkları görülmektedir.

4.1.2.Faktör Koşulları

a. İş Gücü Kaynakları

TRB1 Bölgesinde işsizlik oranı %12,5 olup, gizli işsizlik oranı daha da yüksektir. Nitekim bölgede bitkisel ürün işleyen işletmelerle yapılan görüşmelerde, işsizlik bölgenin önemli bir sorunu olarak gösterilmiştir. Üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi ile ilgili olarak 3 temel işgücü alanı vardır. Birincisi; üzüm tahıl üreticileri, ikincisi üzümü *sirke, pekmez, pestil, reçel, meyve suyu, köfter, ezme vd.* biçiminde işleyen işletmeler, üçüncüsü ise şarap üreticileridir. Burada üreticilikten *sirke, pekmez, pestil, reçel, orjik, meyve suyu, vd.* biçiminde işleyen işletmeler ile şarap üreticileri işgücü niteliği önem kazanmaktadır. Çünkü bu alanlar ihtisas gerektiren iş alanlarıdır. Üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi konusunda TRB1 Bölgesinde özellikle Elazığ ilinde bir birikim vardır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın 2010 yılı verilerine göre Elazığ ilinde üzüm ürünleri işleyen ve şarap üreten 10 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin yıllık kapasite kullanım oranı yalnızca %17,1'dir (963,34 ton). Bu durum şunu ortaya koymaktadır; bağcılık sektörü TRB1 Bölgesi için önemli bir istihdam ve ekonomik gelir kaynağı olmasına rağmen, bu kapasite yeterince kullanılmıyor. Diğer yandan, bazı üreticilerle yapılan görüşmelerde üzüm yetiştiriciliğinde işçilerin önemli bir bölümünün il dışından geldiği belirtilmiştir. Üzüm katma değeri yükselecek biçimde işlendiği durumda ilde bu alanda çalışacak birey sayısı da artabilecektir.

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi işletmelerin büyük çoğunun küçük ölçekli olmasıdır. Bu işletmelerde kalifiye işgücü kullanımı ve nitel koşullara bağlı üretim sınırlılık gösterebilmektedir. Diğer yandan işletmelerin önemli bir bölümü üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi alanında üretim yapan KOBİ'ler arasında kalite belge ve sertifika sahibi olan işletme sayısı azdır. Bu ise kalifiye işgücü kullanımının sınırlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bağcılık açısından da işletmeler genelde küçük işletmelerdir. Bundan dolayı üzüm üretimi yapanların önemli bir bölümünün modern işletmecilik anlayışından uzak küçük ölçekli aile işletmeleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünler sanayisi ile ilgili olarak işletmelerin yavaş da olsa artması, var olanların ölçek büyütme eğiliminde olması ve Bölge üniversitelerindeki programların etkisi ile işgücünü nitelik olarak geliştirmek olasıdır. Nitekim, görüşülen bazı işletmeler bu alanda çalışanlara özellikle bağcılık, pazarlama, hijyen konularında eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu eğitimlerin kurumsal olarak sürekli bir biçimde verilmesi sektörün gelişmesinde rol oynayabilecektir. Aslında TRB1 Bölgesinde özellikle Elazığ ilinde potansiyele bakıldığında üzüm ve üzüm ürünler sanayisinde işgücü ile ilgili olarak niteliksel olarak bir geçmişin varlığından söz edilebilir. Fakat gelişen ve değişen Pazar ve pazarlama koşulları, teknolojik ilerlemeleri, ürün çeşitlenmesi, lojistik konularında bazı yetersizlikler belirmiştir.

b. Bilgi Kaynakları

Sektörün ilerlemesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri, Meyvecilik Araştırma İstasyonları, üretici örgütleri, Sağlık İl Müdürlükleri, özel işletmeler ve üniversitelerdir. TRB1 Bölgesindeki üniversitelerin meslek yüksek okullarında Bağcılık Programı, Gıda İşleme Programı, Bahçe Tarımı Programı bulunmaktadır. Bu programların varlığı bölgede üzüm ve üzüm ürünleri sanayisinin gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde lokomotif görevi üstenebilirler. Bunun ile ilgili olarak bölgede şarapçılık alt sektörüne ilişkin bir programın da açılması önemli bir kazanç olacaktır. Ayrıca, Elazığ ilinde bulunan Üzüm Üreticileri Birliğinin kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi de bilgi kaynağı açısından güçlendirici bir rol oynayabilecektir.

c. Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

TRB1 Bölgesinin önemli bir bölümü bağcılığın yapılmasına elverişli bir bölge olmasına rağmen bölgede yetiştiriciliği yapılan üzüm çeşit sayısının fazlalığı ve değerlendirme ile ilgili yeterli yatırımların yapılmamış olması ürünün değerlendirilmesinde bazen tıkanmalara neden olmaktadır. Yalnızca Elazığ ilinde 12-13 çeşit üzüm yetiştiriciliği vardır. Bağ alanlarının küçük parçalar halinde olması ve çeşit standardizasyonunun bulunmayışı bağcılığın ekonomik olarak verimliliğini sınırlandırmaktadır. Üzümü yaş olarak stoklama imkânı bulunmamaktadır. Elazığ ilinde kamuya ait şarap fabrikasının kapanması sonucu üzümün değerlendirilmesi açısından ortaya önemli bir sorun alanı çıkmıştır. Son yıllarda özel sektörün yatırımları yavaş da olsa gelişme eğiliminde olup, bunun daha da artırılması canlandırıcı bir rol oynayabilecektir. Bölge genelinde çeşit ıslahına gidilmesi, kaliteli hammadde temini sektörün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

d. Coğrafi Konum ve Lojistik

TRB1 Bölgesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söylemek zordur. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına dezavantaj oluşturabilmektedir. Buna karşılık son yıllarda TRB1 Bölgesinde bölge dışına hitap eden işletme sayısının daha da arttığını belirtmişlerdir. Buna en güzel örnek, şarap üreten şirketleridir. Bunlardan bir kaçı ihtisaslaşmış olup, ulusal düzeyde tanınan birer markadır. TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayisinin önemli dezavantajlardan birisi işletmelerin dağınık ve birbirinden kopuk olmasıdır. Kümeleme yaklaşımı ile işletmelerin, konu ile ilgili paydaşların bir araya gelmesi ve Bölge kimliği altında üretimde, pazarlamada bulunması katma değer dönüşümünü daha da artırabilecektir.

4.1.3.Talep Koşulları

Sektörün talep durumunu il, bölgesel ve ulusal olmak üzere üç kategoride incelemek mümkündür. Çünkü bir yanda il düzeyinde faaliyette bulunan işletmeler, bir yanda bölgesel düzeyde üretim yapan ve bölgesel pazara hitap eden işletmeler, diğer yanda ise ulusal düzeyde pazara giren işletmeler vardır. Bu sanayi alanında bölge dışından gelip yatırımda bulunan işletmeler de mevcuttur. Örneğin şarap üretimi için gelen firmalar bulunmaktadır. Burada üzerinde düşünülmesi gereken nokta, işletmelerin kaliteli üzümü bölgeden nasıl sağlayabileceklerinin araştırılması ve bunun için neler yapılması gereği üzerinde düşünülmesidir. Özellikle yüksek kaliteli çıktı verecek ürünlerin yetiştirilmesi bölgenin bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınması için önemlidir.

Görüşülen paydaşlar Türkiye'de üzüm ve üzüm ürünleri konusunda İzmir, İçel, Manisa, Denizli, Nevşehir gibi illerin iyi ve rakip durumda olduğunu belirtmişlerdir. TRB1 Bölgesinde kaliteli üzüm ürünleri ve şarapçılık için uygun üzüm yetiştirilmesi, işletmelerin de kaliteli ve standartlara uygun ürün üretiminde bulunması ile TRB1 Bölgesinin bu alandaki payının daha da artabileceği ifade edilmiştir. İşletmelerin çoğunluğu işletme sermayelerinin güçlü olmaması sebebiyle düşük kapasite ile çalıştıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kapasiteleri ancak bölgeye yetmektedir. Sermaye artırımı, teşvikler, güç birliği oluştukça kazanım da artabilecektir.

4.1.4.Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri üreten işletmelerin çoğunluğu KOBİ nitelikli işletmelerdir. İşletmelerin %90'ına yakını il veya bölgesel ölçekte üretimde bulunmaktadır. Elazığ ilindeki şarapçılık firmaları ulusal ölçekte üretimde bulunmaktadır. Diğer üzüm işleyen işletmelerin önemli bir çoğunluğunun uluslararası standartlara uygun üretim yapamaması bu sektörün bölge ekonomisinden düşük pay almasına neden olmaktadır. Bu alanda işletmelerin yapısından kaynaklanan ve gerek kurumsallaşmanın tamamlanamamasından gerekse nitelikli işgücüne olan ilgisizlikten dolayı işletmeleri profesyonellerin yönetmemesi sebebiyle etkin yönetilememesi gibi olumsuzlukların azaltılması kalkınma açısından önemlidir.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bölgede sadece az sayıdaki işletme şarapçılık konusunda markalaşmıştır. Bu durum bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır. Bölgede yavaş da olsa artan işletme sayısının ekonomik açıdan rantabl olması ve bölge ekonomisine daha fazla katkıda bulunması için markalaşma, pazarlama, tanıtım gibi faaliyetlere önem verilmesi ile işletmelerin kapasite artırımı; sürece olumlu etkilerde bulunacaktır.

c.Rekabetin yapısı

Bölgede şarapçılık dışındaki işletmelerin çoğunluğu KOBİ niteliğinde olup, il veya bölgesel düzeyde çalışmaktadır. Kaliteli üzüm ve üzüm ürünleri üretimi konusunda bölgede bu alandaki işletmeler daha kaliteli ve fazla miktarda üretimde bulunabilmelidir. Bu durum rekabet açısından avantajlar oluşturabilecektir.

Bingöl, Faruk Akbaş

4.1.5. Tamamlayıcı Sektörler

Bölgede üzüme dayalı sanayinin gelişmesi üzüm üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı omca, hammadde kullanımı, modern bağların tesisi ile üretim hem artış hem de nitelik açısından değişim gösterebilecektir. Bu konularda bölge avantajlı sayılabilir. Yapılması gereken, yönlendiricilik ve yayım faaliyetlerine ağırlık vermektir. Bu konularda bölgede kurulu bulunan "üzüm üreticileri birlikleri"nin aktif ve etkin hale gelmesi sürece olumlu katkılarda bulunacaktır.

4.1.6.Devletin Rolü

Teşvikler-destekler ve denetim

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri TRB1 Bölgesinde yatırımların artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu desteklerin yerinde ve amacına uygun olarak kullanımında yerel bürokrasinin etkililiği ile üreticilerin ve işletmecilerin sahipliliği önemlidir.

4.1.7.Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
• *Faktör Koşulları*	• Sektör konusunda deneyimin olması • Bölgenin üzüm yetiştiriciliği için uygun olması • Şarap fabrikalarının varlığı • Devlet destekleri-teşvikleri • Basınçlı sulamaya geçişlerin artması	• Profesyonel, uzman iş gücünün yetiştirilmesi ve çalışanlarda iş disiplinin sağlanması • İşletmelerin nitelikli işgücünün önemi ile ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi • Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi • Tarım teşkilatının daha etkin çalışması • İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşımları konusunda çalışmaların yapılması • Fiziki alt yapını tamamlanması • Kaliteli üzüm üretimi • Üzüm ürünleirnde kaliteli ürün çeşitliliğine gidilmesi
• *Talep Koşulları*	• İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması • Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi • İşletmelerin kapasite artırma istekleri • İşletmelerin ölçeklerini bölgesel, ulusal boyuta çekme arzusu • Şarap üretimine talebin giderek artması	• Ürün çeşitlendirme • İşletmelerin giderek niteliklerini iyileştirmesi • Kaliteli üzüm üretiminin yaygınlaşması • Bölgede ürün işleme ve tesisleşme • Üzüm üreticileri birliğinin daha etkin hale gelmesi • Markalaşma gereksinimi
• *Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı*	• KOBİ olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar • Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları	• Geleneksel işletmelerin modernleşmesi • Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması • Ortaklık, girişimcilik ve firmalar arası işbilirliği kültürlerinin geliştirilmesi • Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi • Bölge kimliği ile pazarlamasının yapılması
• *Bitkisel üretim* • *ve diğer tamamlayıcılar*	• Bağ alanlarının varlığı • Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi	• İşleme tesislerinin kurulması • Şarap sektörünün bölgede kurulması
• *Devletin Rolü*	• Teşviklerin varlığı • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri • Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları • Tarım teşkilatının duyarlılığı	• Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizamsının sağlanması • Vergi ve benzeri kalemlerin yeniden düzenlenmesi • Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

Sektörün genel görünümü Şekil 10'da net olarak gözükmektedir.

Şekil 10: Sektörün Genel Görünümü

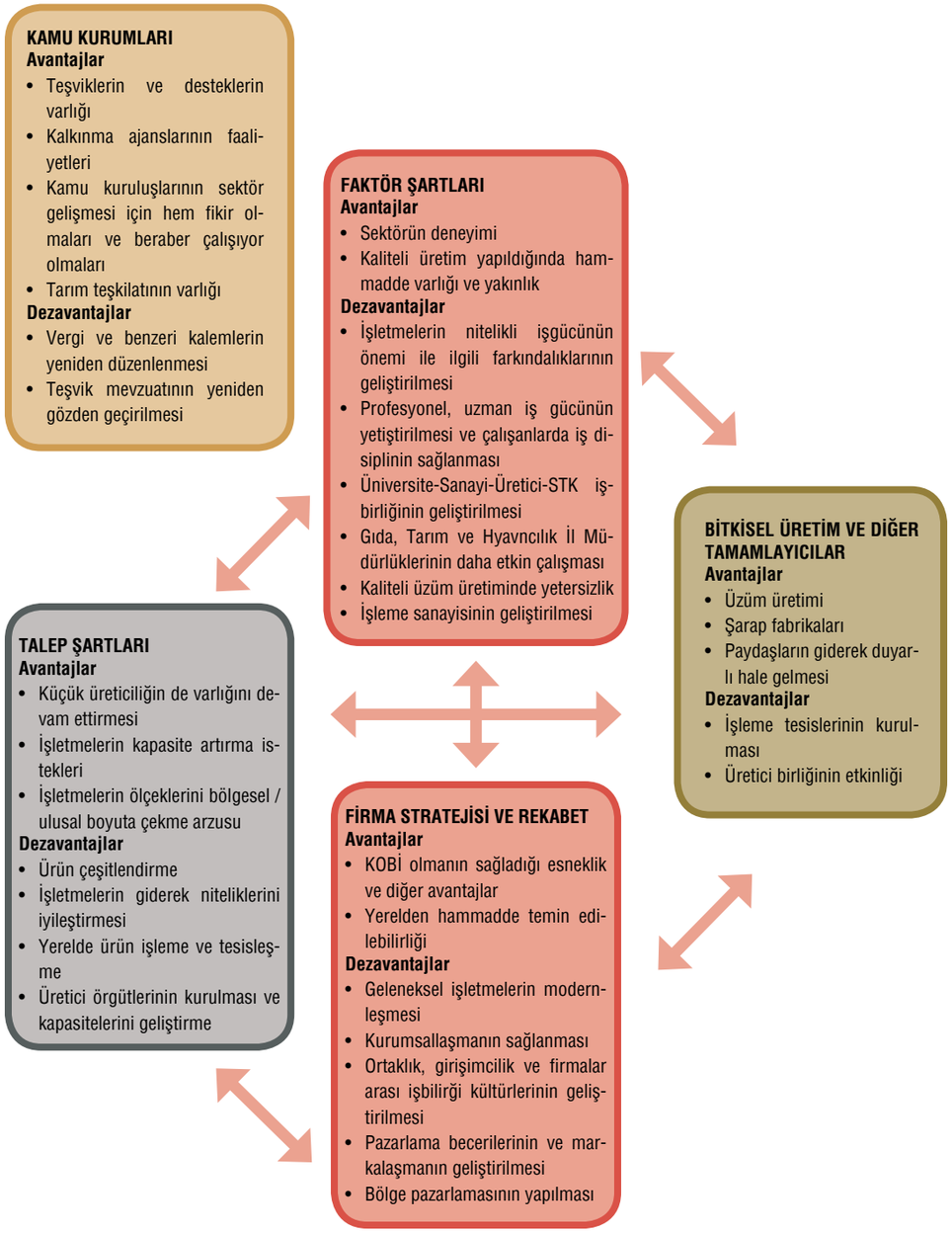

4.1.8.Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayi geçmişi olan ve gelişme eğiliminde olan bir sektördür. Son yıllarda bölgesel ve ulusal olarak üretimde bulunmak isteyen işletme sayısının artması sektör açısından önemli gelişmelerdir. Bunun için işlemeye yönelik tesislerin kurulması, desteklenmesi, ulusal marka yaratılması önemlidir.

Sektörde kaliteli üzüm temini önemli bir üretim sorunudur. Burada işletmelerin dağınık ve kopuk olması da önemli bir sorun alanıdır. Bölgedeki KOBİ'lerin, yetiştiricilerin güç birliği yapması ve kümelemeye gitmesi önemlidir.

Elazığ Üzümü, İl Kültür Müdürlüğü

4.2. TRB1 Bölgesi Sebzecilik Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim açısından meyvecilik kadar olmasa da sebzecilik de önemli bir potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sebzecilik açısından da küme potansiyeli, değer zinciri analizi yapılmıştır. Fakat sebzecilik açısından küme potansiyeli tartışmalı olup, değer zinciri bölge ekonomisi açısından uygun bulunmuştur. Bölgede sebzecilik açısından özellikle domates, biber, fasulye, karpuz, kavun ön plana çıkmaktadır.

4.2.1. Sebzecilik Değer Zinciri Analizi

Kök, gövde, sürgün, yaprak, çiçek, meyve ve tohum gibi çeşitli yerlerinden gıda olarak faydalanılan vitamin ve mineral kaynağı olarak kullanılan taze ve pişirilerek tüketilen tek veya çok yıllık otsu bitkilere sebze denilmektedir. Sebzeler içerdikleri vitaminler, mineral maddeler, karbonhidrat, protein ve diğer birçok özellikleri sayesinde beslenmede büyük rol oynayan besin maddelerinden birisidir. Sebze tarımı birim alanda yarattığı yüksek verim ve sağladığı gelir nedeniyle her geçen gün daha fazla ilgi bulmaktadır. (http://www.cinarziraat.com/sebzecilik/136-sebzeciligin-genel-tanimi.html;Abak, K. vd., 2010)

2010 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye genelinde 801.598 hektar alanda sebze tarımı yapılmaktadır. Bu miktar TRB1 Bölgesinde 11.645 hektardır. Bölgede 11.645 hektar sebze ekim alanının iller göre dağılımı ise şöyledir: Malatya 4.900 hektar, Elazığ 4.897 hektar, Bingöl 1.509 hektar ve Tunceli 330 hektar biçimindedir. Burada görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesinde sebze tarımı yapılan alanın %84'ü Malatya ve Elazığ illerinde yoğunlaşmıştır. Gerek illerde gerçekleştirilen paydaş toplantılarında gerekse resmi verilere göre Bölgede sebzecilik açısından ön plan çıkan ürünler domates, karpuz, kavun, biber ve fasulyedir. Bunlar arasında işlemeye tabi olacak ürünler arasında ise domates, biber ön plana çıkmaktadır. Bölgede gerek salça ve gerekse kurutmalık açıdan domates umutvar bir ürün olarak ortaya çıkmaktadır.

Özellikle Elazığ ilinde yetiştiriciliği yapılan beyaz dolmalık biber yöresel olarak talep görmektedir. Elazığ ilinde yapılan görüşmelerde biberin aroması nedeniyle tüketiciler tarafından tercih edildiğini ancak biberin taze olarak tüketilmesinde dayanıklılıktan dolayı sorun olduğu ve bu nedenle daha çok kurutmalık olarak talep gördüğü belirtilmiştir. Gerek literatür incelemelerinde gerekse görüşmelerde Elazığ ilinde olsun diğer illerde beyaz biberin yaygınlaştırılmasına ve dayanıklılığının artırılmasına yönelik deneme çalışmaları yapılmamıştır. Bu nedenle beyaz dolmalık biberin yörede daha fazla üretilmesi, pazara sunulmasında buna yönelik çalışmalar önemli görülmüştür. Mevcut üretim daha çok aile tüketimine yönelik olup öz tüketimden arta kalan kısım ise yerel pazara sunulmaktadır. Çünkü beyaz biberin bölge dışına satışının yok denecek kadar az olduğu ifade edilmiştir.

Elazığ ilinde yapılan görüşmelerde, literatür incelmesinde markalı ve bölgesel düzeyde turşu üretiminde bulunan bir işletmeye rastlanılmamıştır. Turşuculuk faaliyeti ya geleneksel yöntemlerle yapılmakta ve pazarlarda satışa konu olmakta ya da hanelerde hane tüketimine konu olmaktadır.

4.2.2. Faktör Koşulları

a. İş Gücü Kaynakları

Sebzecilik ve sebze işleme alt sanayisi ile ilgili olarak 2 temel işgücü alanı vardır. Birincisi; sebze yetiştiricileri, ikincisi özellikle domatesi salça, kurutma ve beyaz dolmalık biberi kurutmalık üzümü biçiminde işleyen işletmeler. Her iki temel uğraşı alanı fazla işgücü alanı açmamakla birlikte özellikle işleme alt sanayinin gelişmesiyle istihdam yaratabilir niteliktedir. Sebzecilik aslında seracılık biçiminde yapıldığında emek-yoğun bir işgücü gerektirmektedir. TRB1 Bölgesinde genelde açıkta sebzecilik yapıldığı için işgücü kullanımı seracılığa göre daha azdır. Sebzecilik ve sebze işleme tek yıllık bitkiler içinde işgücü niteliği açısından biraz daha fazla önem kazanmaktadır. Bölgede sebze işleme sanayine ilişkin ayırt edici veriler bulunmamakla birlikte, Mülga Tarım ve Köy işleri Bakanlığı'nın 2010 yılı verilerine göre Malatya ilinde 92, Elazığ ilinde 17 ve Bingöl ilinde 1 adet meyve-sebze işleme tesisi bulunmaktadır. Bunlardan sadece Elazığ ilindeki işletmelerin yılda 245 ton ürün işledikleri bilgisi mevcuttur. Bu durum şunu ortaya koymaktadır; sebzecilik TRB1 Bölgesi için istihdam ve ekonomik gelir kaynağı yaratma açısından potansiyelini değerlendiremiyor. TRB1 Bölgesinde sebzecilik açısından işletmeler genelde küçük işletmelerdir. Bundan dolayı sebze yetiştiriciliği yapanların önemli bir bölümünün modern işletmeciliği uygulamada zorluk çekebilecek küçük ölçekli aile işletmeleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde sebze yetiştiriciliği yapan bazı işletmeler sebzecilik ve işleme konusunda teknik yetiştiricilik, sulama, ürün işleme, pazarlama konularında eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu eğitimlerin kurumsal olarak ilgili paydaşlar tarafından sürekli bir biçimde verilmesi sektörün gelişmesinde rol oynayabilecektir.

b. Bilgi Kaynakları

Sebzeciliğin Bölgede ilerlemesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri, üretici örgütleri, özel işletmeler ve üniversitelerdir. TRB1 Bölgesindeki üniversitelerin meslek yüksek okullarında gıda işleme programı, bahçe tarımı programı bulunmaktadır. Bu programların varlığı bölgede sebzeciliğin ve buna bağlı işlemeciliğin gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde önemli görevler üstenebilirler. Ayrıca, Bölgede Malatya ve/veya Elazığ ilinde Sebze Üreticileri Birliğinin kurulması ve bunun da kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi bilgi kaynağı açısından güçlendirici bir rol oynayabilecektir.

c. Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

TRB1 Bölgesinde özellikle Malatya ve Elazığ illeri sebzeciliğin yapılmasına elverişli bir arazilere sahiptir. Fakat bu alanda ürün çeşitliliğinin sınırlı olması, işleme sanayinin gelişmemiş olması ürünün değerlendirilmesinde tıkanmalara neden olmaktadır. Elazığ ilinde beyaz biber yetiştiriciliğinin yaygın olduğu ve bu ürünün yerelde tutulan bir ürün olduğu belirtilmesine rağmen, uzun süre muhafaza edilememesi ve işlenmemesi nedeniyle üründe yeterince yararlanılamadığı belirtilmiştir. Eğer diğer sebze çeşitleri ile birlikte özellikle beyaz biberin dayanıklılığını artırmaya ve işlenmesine yönelik çalışmalar, yatırımlar yapılırsa sebzecilik bölgede önemli bir gelir alanı haline gelebilir. Bölge genelinde kaliteli hammadde temini de sektörün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

d. Coğrafi Konum ve Lojistik

TRB1 Bölgesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söylemek zordur. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına dezavantaj oluşturabilmektedir. Buna karşılık son yıllarda TRB1 Bölgesinde bölge dışına hitap eden işletme sayısı da artmaktadır. TRB1 Bölgesinde sebzecilik açısından önemli dezavantajlardan birisi henüz buna yönelik bir üretici örgütlenmesinin olmamasıdır.

4.2.3. Talep Koşulları

Sektörün talep durumunu il ve bölgesel olmak üzere iki kategoride incelemek mümkündür. Çünkü sektör kapasite olarak bölge dışına da hitap edebilecek büyüklükte değildir. Gelecek yıllarda yatırımların, çalışmaların gerçekleşmesiyle bölge dışına da yayılım gösterebilir. Burada özellikle yüksek kaliteli çıktı verecek ürünlerin yetiştirilmesi bölgenin bitkisel üretim kapasitesinin artması için önemlidir.

4.2.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde sebze işleyen az sayıdaki işletmelerin tamamı KOBİ nitelikli işletmelerdir. İşletmelerin hemen hemen tamamı il ölçeğinde üretimde bulunmaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki sebze işleyen işletmelerin de önemli çoğunluğu standartlara uygunluk açısından yeterlilik göstermemektir. Kapasitenin düşük ve de bu kapasitenin de kullanılamaması nedeniyle işletmeler ölçek ekonomisinden uzaktırlar.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün tamamında olduğu gibi sebzecilikte de önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır.

c.Rekabetin yapısı

Bölgede bitkisel üretim sektöründeki işletmelerin çoğunluğu KOBİ niteliğinde olup, il veya bölgesel düzeyde çalışmaktadır. İşletmeler kaliteli sebze üretimi ve işlemeciliğini gerçekleştirirse rekabet açısından avantajlar oluşabilir.

4.2.5. Tamamlayıcı Sektörler

Bölgede sebzeciliğin ve işleme sanayinin gelişmesi üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı tohum, hammadde kullanımı, modern bahçelerin kurulması ile üretim hem artış hem de nitelik açısından değişim gösterebilecektir. Bunun için de yapılması gereken yönlendiricilik ve yayım faaliyetlerine ağırlık vermektir. Bu konularda il/lerde kurulacak "sebze üreticileri birliği" sürece olumlu katkılarda bulunabilecektir.

4.2.6. Devletin Rolü

Teşvikler-destekler ve denetim

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri TRB1 Bölgesinde yatırımların artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu desteklerin yerinde ve amacına uygun olarak kullanımında yerel bürokrasinin etkililiği ile üreticilerin ve işletmecilerin sahipliliği önemlidir.

Elazığ Gezin Havzası, Taner Kıral

4.2.7. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	• Bazı ürünlerde deneyimin olması • Bölgenin sınırlı da olsa sebze üretimi için uygun olması • Devlet destekleri-teşvikleri • Basınçlı sulamaya geçişlerin artması	• Profesyonel, uzman iş gücünün yetiştirilmesi ve çalışanlarda iş disiplinin sağlanması • İşletmelerin nitelikli işgücünün önemi ile ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi • Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi • Tarım teşkilatının daha etkin çalışması • İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşımları konusunda çalışmaların yapılması • Fiziki alt yapını tamamlanması • Kaliteli sebze üretimi
Talep Koşulları	• İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması • Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi • Sebze yetiştiriciliği konusunda kapasite artırmanın sağlanması • İşleme tesisleri kurulması durumunda sebzeciliğe talebin giderek artabilecek olması	• Ürün çeşitlendirme • Kaliteli ve dayanıklı sebze üretiminin yaygınlaşması • Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme • Sebze üreticileri birliğinin kurulması • Markalaşma gereksinimi
Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı	• Küçük ölçekli olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar • Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları	• Geleneksel işletmelerin modernleşmesi • Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması • Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar	• Sulu tarım alanlarının varlığı • Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi	• İşleme tesislerinin kurulması
Devletin Rolü	• Teşviklerin varlığı • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri • Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları • Tarım teşkilatının duyarlılığı	• Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması • Vergi ve benzeri kalemlerin yeniden düzenlenmesi • Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

Sektörün genel görünümü Şekil 11'de net olarak gözükmektedir.

Şekil 11: Sektörün Genel Görünümü

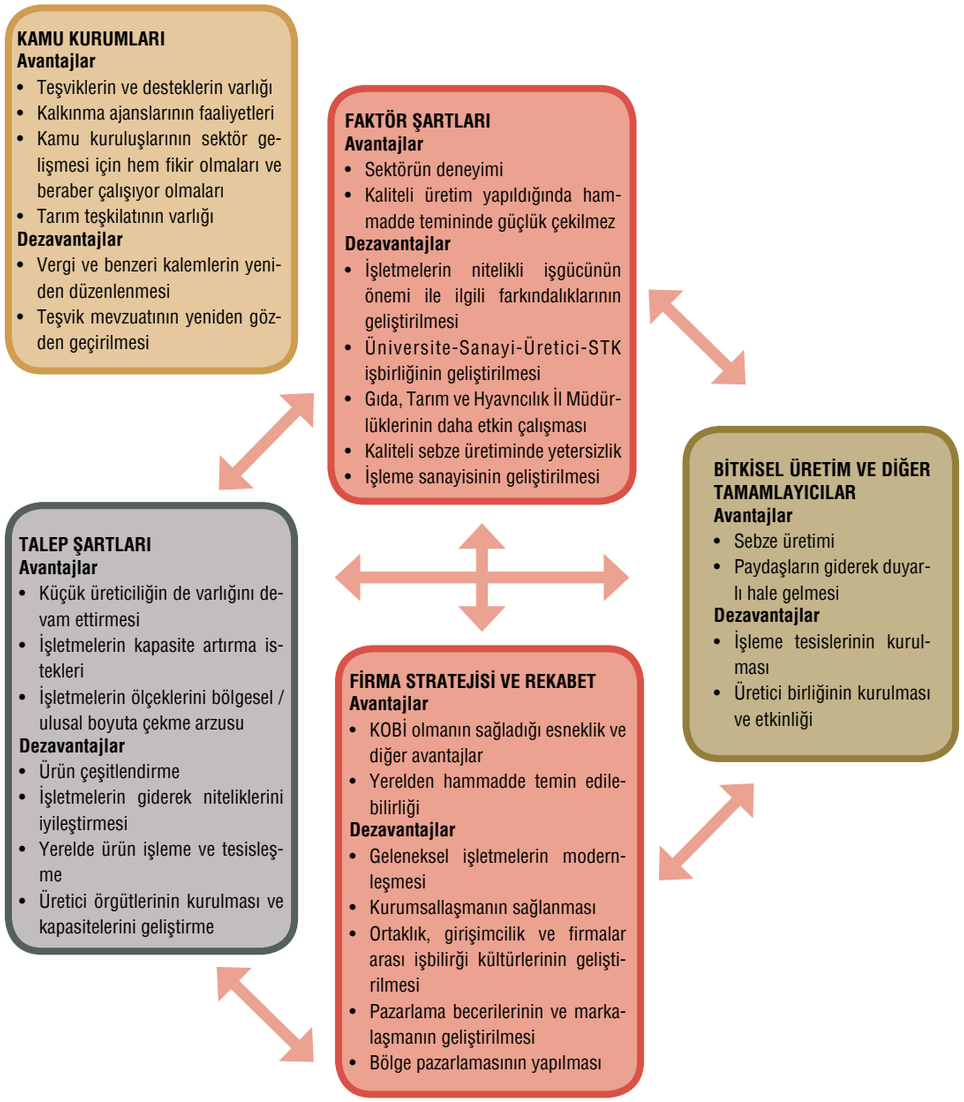

4.2.8. Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde sebzecilik ve sebze işlemeciliği profesyonel anlamda geçmişi olmamasına rağmen gelişme açısından potansiyel göstermektedir. Sektör açısından işlemeye yönelik tesislerin kurulması, desteklenmesi, bölgesel marka yaratılması önemlidir. Yereldeki ürünler kaliteli olursa ve işlemeye tabi tutularsa umutvar bir alan olarak belirmektedir.

4.3. TRB1 Bölgesi Baklagiller Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi

TRB1 Bölgesinde alan çalışmalarında edinilen bilgilere göre baklagiller Bölgenin önemli bitkisel ürünlerindendir. Bölgede coğrafi işarete konu olan Ovacık Fasulyesi, Ağın Leblebisi, Gezin Nohudu ve Kuru Fasulyesi gibi ürünler vardır. Bu nedenle bölgede nohut ve kuru fasulye ön plana çıkan baklagillerlerdir. Paydaş toplantılarında illerde marka değeri olan fakat değerlendirilemeyen ürünler arasında nohut ve kuru fasulye sürekli ifade edilmiştir. Bu nedenle baklagillere ilişkin değer zincirinde nohut ve kuru fasulye ön plana alınmıştır.

4.3.1. Baklagil Değer Zinciri Analizi

Nohut, mercimek, kuru fasulye, bezelye, bakla ve börülceyi içine alan yemeklik tane baklagiller binlerce yıldır insan beslenmesinde önemli bir yer tutmuştur. Beslenmede bitkisel proteinin ana kaynağını oluşturan yemeklik bu baklagiller dünya ve ülkemiz için çok önemlidir. Tarla bitkileri yetiştiriciliğinde ekim alanı ve üretim bakımından tahıllardan sonra baklagiller gelir . Baklagil tarımı hem beslenmedeki katkısı be hem de iyi işlendiğinde yüksek getirisi nedeniyle giderek daha fazla kabul görmektedir.

2010 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde 812.399 hektar alanda baklagil tarımı yapılmaktadır. Bu miktar TRB1 Bölgesinde 10.010 hektardır. Bölgede 10.010 hektar baklagil ekim alanının iller göre dağılımı ise şöyledir: Malatya 4.719 hektar, Elazığ 2.421 hektar, Bingöl 688 hektar ve Tunceli 2.183 hektar biçimindedir. Gerek illerde gerçekleştirilen paydaş toplantılarında gerekse resmi verilere göre Bölgede baklagil açısından ön plan çıkan ürünler nohut ve kuru fasulyedir.

Bölgede kuru baklagil olarak bu 2 ürün pazara konu olmaktadır. Alan çalışmalarında bu her iki ürünün de işleme, markalaşma ve pazarlamaya konu olacak şekilde yaygınlaştırılmasının bölgenin tarım ekonomisine önemli katkılarda bulunabileceği belirtilmiştir.

4.3.2. Faktör Koşulları

a. İş Gücü Kaynakları

Baklagiller ile ilgili olarak 2 temel işgücü alanı vardır. Birincisi; nohut, kuru fasulye üreticileri, ikincisi bunun paketleme ve pazarlamasını yapan işletmeler. Her iki temel uğraşı alanı da çok fazla işgücü alanı açmamaktadır. Baklagiller özellikle hasatta ve bitki mücadelesinde emek-yoğun bir işgücü gerektirmektedir. Bölgede ürünler bazında baklagil işleme sanayine ilişkin ayırt edici veriler bulunmamakla birlikte, Gıda Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 2010 yılı verilerine göre Malatya ilinde 13, Elazığ ilinde 11 adet baklagil işleme-paketleme tesisi bulunmaktadır. Malatya ilindeki tesislere ilişkin veri bulunmamakla birlikte, Elazığ ilindeki tesisler %2,4 (864,1 ton/yıl), Bingöl ilindeki tesisler ise %2,8 (182,5 ton/yıl) kapasite ile çalışmaktadır. Yine 2010 yılı verilerine göre TRB1 Bölgesinde 11.879 ton baklagil üretimi gerçekleşmiştir. Yukarıda görüldüğü gibi bunun sadece 1.046,6 tonu işlemeye tabi tutulmuştur. Bu durum şunu ortaya koymaktadır; baklagiller TRB1 Bölgesi için istihdam ve ekonomik gelir kaynağı yaratma açısından potansiyelini değerlendiremiyor. TRB1 Bölgesinde baklagiller açısından da işletmeler genelde küçük işletmelerdir. Bundan dolayı baklagil yetiştiriciliği yapanlar modern işletmeciliği uygulamada zorluk çeken küçük ölçekli aile işletmeleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde baklagil konusunda özellikle teknik yetiştiricilik, sulama, pazarlama konularında eğitimler ön plana çıkmıştır. Bu eğitimlerin kurumsal olarak ilgili paydaşlar tarafından sürekli bir biçimde verilmesi sektörün gelişmesinde rol oynayabilecektir.

b. Bilgi Kaynakları

Baklagil tarımının Bölgede ilerlemesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri, üretici örgütleri, özel işletmeler ve üniversitelerdir. TRB1 Bölgesindeki üniversitelerin meslek yüksek okullarında Gıda İşleme Programı bulunmaktadır. Burada baklagil tarımı eğitimini verecek bir programa da gereksinim duyulmaktadır. Bu programlar ile bölgede baklagil yetiştiriciliğinin ve buna bağlı işlemeciliğin gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde önemli görevler üstlenebilirler. Ayrıca, Bölgede Malatya, Elazığ, Tunceli'de Baklagil Üreticileri Birliğinin kurulması ve bunun da kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi bilgi kaynağı açısından güçlendirici bir rol oynayabilecektir.

c. Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

TRB1 Bölgesinde özellikle Malatya, Elazığ, Tunceli illeri baklagil tarımının yapılmasına elverişli bir arazilere sahiptir. Özellikle kuru fasulye ve nohutta işleme sanayinin ve paketlemenin gelişmemiş olması ürünün değerlendirilmesinde tıkanmalara neden olmaktadır. Nohut ve kuru fasulye bölgede bir çok yerleşimde özel isimlerde, mekânlarla anılmasına rağmen işlenmemesi nedeniyle üründen yeterince yararlanılamadığı belirtilmiştir. Özellikle yerel ve bölgesel tanınırlığı olan ürünlerin (Ağın Leblebisi, Ovacık Fasulyesi gibi) işlenmesine ve paketlemesine yönelik çalışmalar, yatırımlar yapılırsa baklagiller bölgede önemli bir gelir alanı haline gelebilir. Bölge genelinde kaliteli hammadde temini de sektörün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

d. Coğrafi Konum ve Lojistik

TRB1 Bölgesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söylemek zordur. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına dezavantaj oluşturabilmektedir. Fakat baklagillerin uzun süre dayanabilirliği, paketlendiğinde pazarlamasının uygunluğu ve kolaylığı bu dezavantajı giderebilir. TRB1 Bölgesinde baklagiller açısından önemli dezavantajlardan birisi henüz buna yönelik bir üretici örgütlenmesinin olmamasıdır.

4.3.3. Talep Koşulları

Sektörün talep durumunu il, bölgesel ve ulusal olmak üzere 3 kategoride incelemek müm-

kündür. Çünkü sektör kapasite olarak bölge dışına da hitap edebilecek büyüklüğe gelebilir. Aslında mevcut durumda bile bölge dışına baklagil satışı yapılmaktadır. Gelecek yıllarda yatırımların, çalışmaların gerçekleşmesiyle ulusal düzeyde yayılım gösterebilir. Burada özellikle standartlara uygun ve paketli-markalı ürünlerin sunulması bölgenin baklagil üretim kapasitesinin artması için önemlidir.

4.3.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde baklagil işleyen az sayıdaki işletmelerin tamamı KOBİ nitelikli işletmelerdir. İşletmelerin genelde il veya bölge ölçeğinde üretimde bulunmaktadır. İşletmelerin de çok büyük bir çoğunluğu düşük kapasitede çalışmakta ve bu nedenle işletmeler ölçek ekonomisinden uzaktırlar.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün tamamında olduğu gibi baklagillerde de önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır. Fakat burada bir noktayı hemen açıklamak gerekir; yerel isimlerle bilinen ürün çeşitleri bulunmasına rağmen bu markalaşmaya aktarılmamaktadır.

c.Rekabetin yapısı

Bölgede bitkisel üretim sektöründeki işletmelerin çoğunluğu KOBİ niteliğinde olup, il veya bölgesel düzeyde çalışmaktadır. Kaliteli baklagil üretimi ve işlemeciliği, paketlenmesi bölgede işletmeler tarafından iyi yapılırsa rekabet açısından avantajlar oluşabilir.

4.3.5. Tamamlayıcı Sektörler

Bölgede baklagil yetiştiriciliğinin ve işleme sanayinin gelişmesi, üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı tohum, hammadde kullanımı ve bilinçli üretim ile hem nicel artış hem de nitelik açısından değişim görülebilir. Bunun için de yapılması gereken yönlendiricilik ve yayım faaliyetlerine ağırlık vermektir. Bu konularda il/lerde kurulacak "baklagil üreticileri birliği" sürece olumlu katkılarda bulunabilecektir.

4.3.6. Devletin Rolü

Teşvikler-destekler ve denetim

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri TRB1 Bölgesinde yatırımların artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu desteklerin yerinde ve amacına uygun olarak kullanımında yerel bürokrasinin etkililiği ile üreticilerin ve işletmecilerin sahipliliği önemlidir.

4.3.7. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	• Baklagil üretimi konusunda deneyimin olması • Bölgenin baklagil üretimi için uygun olması • Devlet destekleri-teşvikleri	• Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi • Tarım teşkilatının daha etkin çalışması • İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşımları konusunda çalışmaların yapılması • Fiziki alt yapını tamamlanması • Kaliteli baklagil üretimi
Talep Koşulları	• İşletmelerin baklagil tarımını yaygınlaştırma eğiliminde olması • Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi • Yerel çeşitlerin tanınırlığı • İşleme tesislerinin tam kapasitede çalışması durumunda baklagillere talebin giderek artabilecek olması	• Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme • Baklagil üreticileri birliğinin kurulması • Markalaşma gereksinimi • Pazarlama gereksinimi
Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı	• Küçük ölçekli olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar • Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları	• Geleneksel işletmelerin modernleşmesi • Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması • Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar	• Baklagillerin uzun süre dayanabilirliği • Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi	• İşleme tesislerinin kurulması
Devletin Rolü	• Teşviklerin varlığı • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri • Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları • Tarım teşkilatının duyarlılığı	• Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması • Vergi ve benzeri kalemlerin yeniden düzenlenmesi • Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

Sektörün genel görünümü Şekil 12'de net olarak gözükmektedir.

Şekil 12: Sektörün Genel Görünümü

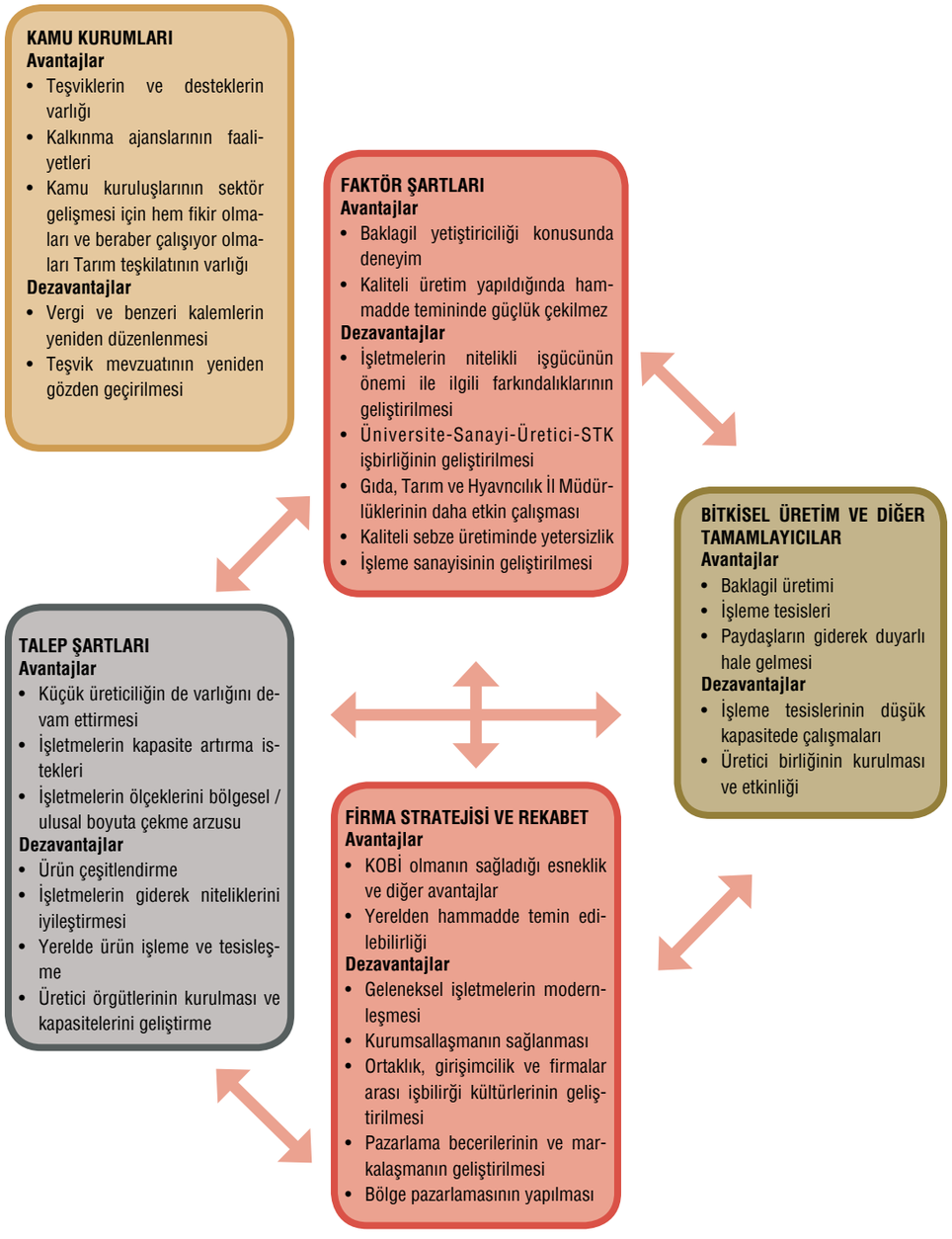

4.3.8. Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde baklagil üretimi ve işleme-paketleme potansiyel göstermesine rağmen kapasite kullanımı zayıftır. Sektör açısından işlemeye yönelik mevcut tesislerin kapasitelerini kullanmaları, desteklenmesi, bölgesel marka yaratılması önemlidir. Yereldeki ürünler kaliteli olursa ve işlemeye tabi tutularsa umutvar bir alan olarak belirmektedir.

4.4. TRB1 Bölgesinde Umutvar Bitkisel Ürün Analizleri Ve Yeni Ürün Arayışları

TRB1 Bölgesinde geleneksel olarak üretimi kayısı, baklagiller, bazı sebzelerin yanı sıra hem ürün çeşitliliği hem de üretimi yapılan ama pazarlamaya konu olmada zorluk çekilen ya da yüksek katma değerli biçimde değerlendirilemeyen ürünlerin ortaya konulması ve bunların da değer zinciri analizlerinin yapılması bölge tarımsal ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu ürünlerin değerlendirilmesi ile hem istihdam ve ek gelir kaynakları yaratılabilecek hem de bölgede işleme sanayinin yaygınlaşmasına katkıda bulunulmasına çalışılacaktır. Bundan hareketle bölgede hem potansiyeli olan hem de umutvar bir durum sergileyen dut, kiraz ve elmada değer zinciri analizleri yapılmıştır.

Belirli bir yöre için uygun tarımsal üretim modeli belirlemede dikkate alınması gereken en önemli faktörler şunlardır:

- Ürünlerin iklim, yükseklik, gün uzunluğu, toprak koşullarına uyumu,
- Üretim potansiyeli, verim,
- Tarımsal girdilerin maliyeti ve temini,
- Çiftçi davranışları,
- Yerel tüketim alışkanlıkları,
- Üretim maliyeti ve satış değerleri,
- Ürüne talep,
- Pazarlama kolaylıkları, ulaşım olanakları,
- Ürünün depolanabilme durumu, depolama olanakları,
- Ürün destekleri, teşvikler

Sıralanan bu faktörler irdelendiğinde TRB1 Bölgesinde eskiden bu yana kullanılagelmekte olan, halkın yetiştirmeyi bildiği, mamul maddelere çevirebildiği, depolanabilen ve uzun yola gidebilen ürünlerinin, başta kolay depolanabilen sert kabuklu meyveler olmak üzere, kurutularak ve pestil, pekmez vb. ürünlere dönüştürülebilen dut ve üzüm olduğu görülür. Bunlara ek olarak yumuşak çekirdekli meyveler ile çoğu sebzeler de kurutularak saklanabilmekte ve pazarlanabilmektedir. Ege Bölgesinde kurutulmuş domates ihracatı önemli kalemlerden bir haline gelmiştir. Ancak iklim koşulları TRB1 Bölgesi, sınırlı bir bölümünde buna olanak verebilir.

Ülkemizde yem bitkileri ekim alanları 10 yıl öncesinde tüm ekim alanlarının % 2,5'i kadar iken, verilen devlet destekleri yanında çiftçi talepleri sayesinde bu oran günümüzde % 10'a yaklaşmıştır. Buna rağmen gelişmekte olan hayvancılık sektörünün hala yem açığı vardır. Günümüzde yem bitkileri önü açık bir sektör olup üretimin tamamının pazarlanması mümkündür. Yöre halkı geleneksel olarak bu ürünleri eskiden beri yetiştirmektedir. Bu ürünlerin yaygın şekilde yetiştirilmesi durumunda yörenin diğer bir potansiyeli olan hayvancılık sektörü de gelişecek ve bölge, hayvancılık yatırımları için daha cazip bir hale gelecektir.

Türkiye'nin yemeklik yağ açığının karşılanması için yağlı tohumlu bitkilerin geliştirilmesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bu sektöre özel destekler vermektir. Yağlı tohumlu bitkilerin pazarlanması önünde de bir engel olmamakla beraber, sektörün yem bitkilerinde olduğu kadar tercih edilebilir olması kuşkuludur.

Tıbbi ve ıtri bitkilerden birçoğu TRB1 Bölgesinde doğada yetişmektedir. Bu bitki grubuyla birlikte yumrulu bitkilerden süs bitkileri ve yine tıbbi bitkiler sektöründe yer alan birçok bitki de bu bölgede doğal olarak yetiştirilmektedir. Halen Batıda yetiştiriciliği yapılan kimi türler, bu bölge ve yakın çevresinden yetiştirildikleri yörelere götürülmüştür. Buna ek olarak Güney ve Batı Bölgelerimizde bu işleri yapan sektör, çoğunlukla ihracata yönelik olarak çalışmakta, Avrupa'nın istediği niteliklerde standart ürün yetiştirmeyi de öğrenmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan TRB1 Bölgesinin, profesyonelleşmiş olan bölgelerle bu sektörde rekabet etmesi zordur. Bölge şimdilik sadece yerel tüketimi hedefleyen bir üretim yapabilir. Benzer durum yumrulu bitki yetiştiriciliği için de geçerlidir. Tunceli sarımsağı yetiştiriciliğinde alınacak mesafe ve başarı durumu, bu sektör için de yol gösterici olacaktır. Benzer durum örtü altı yetiştiriciliği için de geçerli olmakla beraber bu sektör de umutvar olanlardan biridir. Örtü altı yetiştiriciliği yaparak uygun alanlarda en azından birçok sebzeyi turfanda çıkarma ve yöredeki illere pazarlama olanağı da vardır. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları havza bazında yapılması gereken işlerdendir. TRB1 Bölgesi özellikle organik hayvancılık bakımından Türkiye'nin en parlak yörelerinden bir olmakla beraber yörenin özel koşullarından dolayı bu sektörün şimdilik beklemede kalması kaçınılmazdır. Organik bitkisel üretim bakımından uygun alanlar yine çoktur. Örgütlenme ve ortak hareket edebilme kültürünün gelişmesiyle bu sektörün canlılık kazanması olasıdır.

4.4.1. Dut Değer Zinciri Analizi

Ülkemizde meyvesinden yararlanılan ve hemen her bölgede yetiştirilen dut türleri *Morus alba* (beyaz dut), *M. nigra* (karadut) ve *M. rubra* (kırmızı veya mor dut) olmakla birlikte daha onlarca türü bulunmaktadır. Meyvecilik kültürü çok eskilere dayanan ülkemiz, dutun anavatanlarından ve doğal yayılış alanlarından olmasına karşın, bu genetik potansiyel yeterince değerlendirilememiştir. Meyve kalitesi bakımından oldukça üstün özelliklere sahip olan birçok genotip yalnızca kerestesinden yararlanmak amacıyla kesilerek yok edilmiştir. Bu nedenle 1970'li yıllarda Türkiye'nin yaklaşık 5 milyon adet dut ağacı ve 100.000 ton civarında üretimi bulunurken, bugün bu rakamlar; 2.500.000 adet dut ağacına ve 50.000 ton üretime gerilemiş durumdadır (www.tarimziraat.com).

Dut iklim ve toprak koşulları bakımından çok seçici olmadığından ülkemizin hemen hemen her ilinde rahatlıkla yetiştirilebilmektedir. Daha çok sıcak, ılıman ve bol güneşli bölgelerde yetişen bir üründür. Türkiye'nin meyve ağacı yetiştirilen pek çok yerinde dut ağacı da rahatlıkla yetiştirilebilmektedir. Dut üretiminin en yoğun olduğu iller; Malatya, Ankara, Erzincan, Elazığ, Erzurum, Ordu ve K.Maraş olarak verilebilmektedir. Erzincan ili 5.793

tonluk üretim ve %10.53'lük üretim payı ile ülkemiz dut üretiminde ilk sırada yer alırken bunu, 5.501 ton'luk üretim ve %10.0'luk üretim payı ile Malatya, 4.770 ton'luk üretim ve %8.67'lik üretim payı ile Ankara ili izlemektedir. Meyve veren yaşta ağaç sayısı bakımından ise 169.114 adet ile Erzincan yine ilk sırayı alır iken, 141.100 adet ile Elazığ ve 133.800 adet ile Malatya ili tarafından takip edilmiştir. Ağaç başına 67.06 kg verim değeri ile Erzurum ilk, 64.18 kg ile Ankara ikinci, 41.11 kg ile Malatya ili üçüncü sırada yer almaktadır.

Günümüzde taze tüketiminin yanı sıra işlenmiş ürünlerinin de besleyici özelliği sayesinde dut önemli bir potansiyele sahiptir. Yetiştiği yörelerde meyvesinden pekmez, reçel, pestil, dut ezmesi, dut kurusu, meyveli dondurma, cevizli sucuk, sirke, meyve suyu konsantresi, ispirto gibi onlarca ürün yapılmaktadır. Özellikle karadut suyu son yıllarda popüler olan bir içecek olup, herhangi bir koruyucu ilave edilmeden soğuk depolanma koşullarında 3 ay süreyle muhafaza edilebilmektedir (Lale ve Özçağıran, 1996; Machii vd., 2002; Martin vd., 2002).

Dut sevilerek yenen bir meyve olmasına karşın meyvesi çok yumuşak olduğundan soğukta saklama süresi çok kısadır. Bu yüzden taze olarak tüketimi sadece hasat dönemi ile sınırlı olan bir meyvedir. Ancak, özellikle karadut soğuk hava depolarında bir ay süre ile veya derin dondurucularda uzun süre saklanabilmektedir. Bu durum karadutun sanayide işlenmesi için bir avantaj sağlayabilmektedir.

Şekil 13: Tarım Bölgelerimize Göre Dut Üretim Değerleri

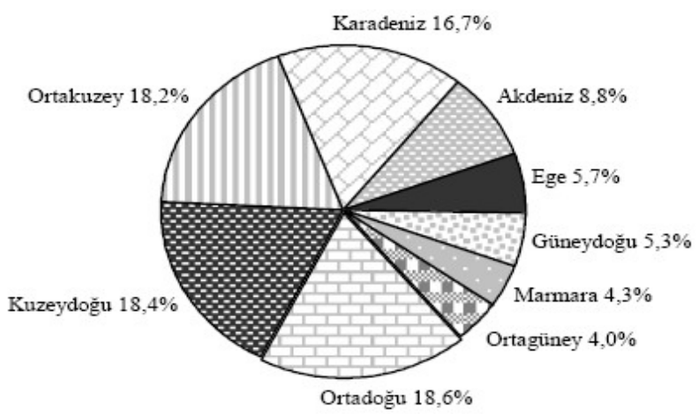

Türkiye'de üretilen dutun çeşit olarak oransal dağılımına baktığımızda beyaz dutun % 97, karadut ve kırmızı dutun ise % 3'lük paya sahip olduğu görülür. Üretilen dut meyvelerinin % 70'i pekmez üretiminde, % 10'u köme üretiminde, % 3'ü pestil, % 4 kuru dut ve % 5'i de sofralık olarak ve kalan % 8'lik oranı ise diğer üretim kollarında değerlendirilmektedir.

4.4.1.1. Firma Stratejisi

TRB1 Bölgesinde faaliyette bulunan işletmelerin yaklaşık %80'i gelenekçi bir yapıyla yönetilirken, %20'si kendi sektörlerindeki yenilikleri ve teknolojik gelişmeleri yakından takip ediyorlar. Bu bilgi; paydaşlarla yapılan görüşme, anket çalışmaları, toplantı, işletme ziyaretleri ve diğer etkinlikler sonucu tespit edilmiştir.

KOBİ'lerle ilgili en zayıf noktalardan birisi; işletmelerin sektördeki diğer işletmelerle, bağlı oldukları mesleki kuruluşlarla ve bankalarla ilişkileri konusudur. İşletmeler ürünlerini genelde bölgedeki illere ve büyük şehirlere pazarlamaktadırlar. Sahada yapılan çalışmalar sonucu ihracat oranı ise yaklaşık %15 düzeyinde kaldığı tespit edilmiştir. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmek için üretim, kalite, rekabet, satış ve satış sonrası hizmetlerle ilgili uzun vadeli bir stratejileri yoktur. Eğer ürettiği malı satıp parayı kazanmışsa, amacına ulaşmış sayılmaktadır.

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde Malatya dut üretiminde Türkiye'de ikinci sırada bulunmasına rağmen dut ürünleri işleyen işletmeler KOBİ niteliğinde olup çok az sayıdadır. İşletmeler kendi markalarıyla üretim yapmak yerine daha çok Türkiye'nin çeşitli illerindeki gıda firmaları adına fason üretimde bulunmaktadır.

İşletmeler dönem başında üretim planlaması yaptıkları için üretim sırasında ihtiyaç duydukları hammaddeye ulaşmada herhangi bir zorluk yaşamıyorlar. Üretim teknolojisi seçiminde ise devlet desteklerinden de yararlanılarak makinelerin zaman zaman yenilenmesi gerçekleştirilmektedir.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde dut ürünleri sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi de markalaşamamadır. Dut ürünleri üreten işletmelerin çoğunluğu mevcut durumda fason üretim yapmaktadır. Ancak, yapılan görüşmelerde ve işletme ziyaretlerinde işletmelerin fason üretim yerine kendi markaları ile üretim yapma eğimlinde olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerde bunun nedeni sorulduğunda, kendi markalarıyla satış rakamlarının düşük düzeyde kalacağı düşüncesinin olduğu, gerek ilde ve bölgede, gerekse Türkiye'de dut ürünlerine tüketici talebinin yetersiz olması ortaya çıkmaktadır. Bu durum bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır. Bölgede yavaş da olsa artan işletme sayısının ekonomik açıdan rantabl olması ve bölge ekonomisine daha fazla katkıda bulunması için markalaşma, pazarlama, tanıtım gibi faaliyetlere önem verilmesi ile işletmelerin kapasite artırımı; sürece olumlu etkilerde bulunacaktır.

4.4.1.2.Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	• Sektör konusunda deneyimin olması • Bölgenin dut yetiştiriciliği için uygun olması • Dut işleme tesislerinin bulunması • Devlet destekleri-teşvikleri	• Sektörde işten anlayan uzman iş gücünün yetiştirilmesi • İşletmelerin nitelikli işgücünün önemi ile ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi • Tarım teşkilatının daha etkin çalışması • Üretim ölçeğinin büyültülmesi
Talep Koşulları	• İşletmelerin fason imalattan ziyade kendi markalarıyla ürün üretme eğiliminde olmaları • İşletmelerin kapasite ve ürün çeşitlendirme istekleri • İşletmelerin üretimi ve satışı bütün yıla yayma isteği	• Ürün çeşitlendirme • İşletmelerin giderek niteliklerini iyileştirmesi • Bölgede ürün işleme ve tesisleşme • Markalaşma gereksinimi
Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı	• KOBİ olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar • Kaliteli ve yeterli hammadde temini	• Nitelikli işgücü varlığı • Sektördeki diğer firmalarla dikey entegrasyonun sağlanması • Pazarlama kanallarının etkin kullanımı
Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar	• Dut bahçelerinin çokluğu	• İşleme tesislerinin kurulması
Devletin Rolü	• KOSGEB Teşvikleri • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri	• Bürokratik ve yasal sınırlandırmalar konularının yeniden düzenlenmesi

4.4.1.3.Genel Değerlendirme

Türkiye'de dut üretimi bakımından TRB1 Bölgesi, özellikle Malatya 5.501 ton'luk üretim ve %10.'luk üretim payı ile (Türkiye'de ikinci sırada) ve Elazığ ili önemli üretim merkezleri konumunda olmasına rağmen gelişmiş bir dut ürünleri sanayisi söz konusu değildir. Saha çalışmaları esnasında duta dayalı gıda işletmesiyle yapılan görüşmede özellikle bürokratik ve yasal sınırlardaki katılığın, sektörde eğitim, vizyon ve organizasyon eksikliğinin ve markalaşamamanın ortaya çıkardığı sorunlar, sektörün bölgede gelişimini engellemekte ve beklenen katma değer potansiyel değerin çok altında kalmaktadır. Bölgede dut sektörüne ivme kazandırılmasında bir yandan KOBİ'lerin desteklenmesi, diğer yandan çiftçilerin dut üretimi konusunda bilgilendirilmesi, teşvik edilmesi büyük bir önem taşımaktadır.

4.4.2. Kiraz Değer Zinciri Analizi

Kirazın anavatanı Hazar Denizi, Güney Kafkasya ve Kuzey Anadolu'dur. Kiraz yetiştiriciliği için en ideal yerler, yazları çok sıcak olmayan ve yayla özelliği gösteren rakımı yüksek yerlerdir. Yaklaşık 1000 m. rakım yetiştiricilik için idealdir. Kış soğuklarının –20 ºC'nin altına düştüğü yerler kiraz yetiştiriciliği için uygun değildir. Türkiye coğrafi yapısı ve iklimi itibariyle diğer meyve türlerinde olduğu gibi, kiraz üretimi için de gerekli her türlü koşulu sağlayan ideal bir konuma sahiptir. Özellikle yurdumuzun güney yükseltilerinde doğal ortamlarda kirazın yabani çeşitlerine bol miktarda rastlanmaktadır. Dünya genelinde 1500 civarında kiraz çeşidi bulunmakla birlikte devam eden ıslah çalışmaları ile günden güne bu sayı artmaktadır. Ekonomik kiraz yetiştiriciliğinde, çiçekleri en az %25'in altında meyve tutumu veren kiraz çeşitleri az verimli, %25 ile %40 arasında meyve tutumu verenleri normal verimli ve %40'dan fazla meyve tutumu verenleri de çok verimli olarak sınıflandırılmaktadır.2006 yılı dünya kiraz üretiminin %16,6'sını gerçekleştiren Türkiye, hem kuzey yarıküre üretiminde hem de dünya kiraz üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Onu sırasıyla %13,5'lük payla ABD ve % 12'lik payla İran takip etmektedir. Kiraz üretimi dünyada geniş bir yayılım göstermekle birlikte, ticari üretim açısından Türkiye, ABD, İran ve İtalya önemli üretici ülkelerdendir. Türkiye kiraz üretim miktarı açısından 1. sırada gelmekle birlikte, üretim kalitesi ve ihraç edilebilir miktar yönünden hak ettiği seviyelere gelememektedir. Üretimimizin ancak %10 gibi düşük bir miktarı ihraç edilebilmektedir. İhracatta Türkiye birinci sırada olup, onu ABD, İspanya ve Şili takip etmektedir. İran, Rusya ve Romanya' nın ihracat rakamları düşüktür.

Tablo 57 Yıllara Göre Dünya Kiraz Üretimi (ton)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010
Türkiye	310.254	398.141	338.361	417.694	417.905
ABD	266.349	281.862	225.073	401.792	287.305
İran	225.000	200.000	198.768	225.000	255.500
İtalya	110.910	106.189	134.407	116.179	115.476
İspanya	91.672	75.738	72.466	96.400	80.300
Rusya	50.000	100.000	73.000	76.000	66.700
Romanya	104.791	65.163	67.664	67.874	70.290

Kaynak: *www.faostat.fao.org*

Kiraz özellikle mineral madde açısından oldukça zengindir. Sanayide kullanılan birkaç çeşit dışında üretilen kirazın hemen hepsi taze olarak tüketilmektedir. Sanayide ise meyve suyu, şarap, konserve, salamura, kurutulmuş ya da dondurulmuş olarak işlem görmektedir.

Ülkemizde uzmanların kontrol ve yönlendirmesi sonucu yürütülecek bir zirai program ile uygun arazi ve araziye uygun anaç seçimi, planlı olarak dikilen dölleyiciler, ilk yıllarda fidanlara şekil verilmesi, terbiye, budama, sulama, gübreleme, toprak işleme, yabancı ot kontrolü, hastalık zararlılarla mücadelenin uygun olarak yapılması ile vasıflı kiraz üretimimiz istenen ve hak ettiği seviyelere rahatlıkla çıkabilecektir. Kiraz ağacının bakımı da diğer meyvelere göre daha zahmetsizdir.

Kiraz, tüm Türkiye genelinde yetiştirilmekle birlikte, özellikle son yıllarda Isparta, Afyon, Manisa, Bursa ve İzmir illeri için temel bir geçim kaynağı olan bir üründür. Özellikle Isparta ili Uluborlu, Senirkent ve Barla bölgeleri ile Afyon ili Sultandağı bölgesinde yetiştirilen ve tamamı yurt dışına ihraç edilen '0900 Ziraat' tipi kirazlar, dünya genelinde bu kirazın 'Türk Kirazı' ve 'Uluborlu Kirazı' olarak bir isim yapmasını sağlamıştır. Kiraz üretiminin giderek önem kazanmasının nedeni, yurt dışından talep görmesi ve yüksek fiyatlardan satış imkanının olmasıdır. Kiraz piyasasında üreticinin pazarlama sorunu bulunmamakta, çünkü mevcut üretim kapasitesi yurt içi ve yurt dışı talebi karşılayacak düzeyin altındadır.

Tablo 58 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Kiraz Üretimi (ton)

Malatya	Elazığ	Bingöl	Tunceli	TRB1 Toplam	Türkiye
1.976	3.875	820	106	6.777	417.905

Tabloda da görüldüğü gibi, TRB1 bölgesinde üretilen kiraz miktarı Türkiye üretiminin sadece %1,62 'sine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bölgenin istihdamı, geliri, katma değeri, sanayisi, ihracatı ve gelişmesinde kirazın önemli bir payının ve diğer bölgelere göre bir rekabet üstünlüğünün bulunduğu söylenemez.

4.4.2.1. Firma Stratejisi

TRB1 bölgesindeki gerek kiraz üreticileri, gerekse kirazın ticaretiyle uğraşan işletmeler profesyonel bir yaklaşımla büyük ölçekli çalışmak yerine, daha kısa vadeli düşünerek ölçek ekonomilerinden yararlanma düşünce ve davranışlarından dolayı potansiyeli değerlendirememektedir. Üreticiler kapsamlı bir piyasa araştırması yapmadan genellikle ürününü il veya bölgedeki tüccara satmaktadır. Bu konuda belki de üreticinin korunabilmesi ve ürünün hak ettiği değeri bulabilmesi için "Kiraz Üreticileri Birliği" kurulabilir ve rasyonel işlemesi sağlanabilir. Bölgede ürünün sahiplenmesi anlamında sadece her yıl Malatya'nın Yeşilyurt ilçesinde Kiraz Festivali yapılmakta ve kiraz yarışması düzenlenmektedir.

Son yıllarda ihracat yapan bölge dışından firmalar hasat zamanı götürü usulde anlaşarak kiraz bahçelerindeki kirazları satın almakta, kendi elemanlarıyla kirazları toplatmakta ve soğuk hava depolu araçlarla nakliye işlemini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu örnekten de anlaşılıyor ki üretici her türlü risk, zahmet ve sıkıntıya katlanmasına rağmen, asıl kazancı aracılar kazanmaktadır. Dolayısıyla üründen beklenen katma değer ve kazanç bölge dışına kaçmaktadır.

Munzur Vadisi, Faruk Akbaş

4.4.2.3. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	• Kirazın özellikle Malatya ilinde yaygın üretiminin olması • Bölgede sınırlı da olsa kiraz üretimi için uygun alanların olması • Devlet destekleri-teşvikleri • Basınçlı sulamaya geçişlerin artması	• Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi • Tarım teşkilatının daha etkin çalışması • İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşımları konusunda çalışmaların yapılması • Fiziki alt yapını tamamlanması • Ulusal ve uluslar arası pazarlarda kabul görecek kaliteli kiraz üretimi
Talep Koşulları	• Üretci boyutunda kirazın giderek daha fazla tercih edilir olması • İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması • Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi • Şoklama-paketleme ve nakliye tesisleri kurulması durumunda kiraza talebin giderek artabilecek olması	• Kaliteli ve dayanıklı kiraz üretiminin yaygınlaşması • Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme • Kiraz üreticileri birliğinin kurulması • Markalaşma-depolama tesisi • gereksinimi
Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı	• Türkiye'nin kiraz üretiminde dünyada öncülüğü • Kaliteli fidan temin olanakları	• Geleneksel işletmelerin modernleşmesi • Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması • Pazarlama-şoklama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar	• Sulu tarım alanlarının varlığı • Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi • Dış ticaretin giderek daha fazla ön plana çıkması	• Şoklama tesislerinin kurulması • Depolama tesislerinin kurulması
Devletin Rolü	• Teşviklerin varlığı • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri • Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları • Tarım teşkilatının duyarlılığı	• Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması • Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

4.4.2.3.Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde üretilen kiraz miktarı Türkiye üretiminin %1,62 'sini oluşturmaktadır. Bununla birlikte bölgede kiraza dayalı işleme veya paketleme tesisi bulunmamaktadır. Kiraz toplanması esnasında kirazlarda oluşan zedelenmeler fiyatı ve pazarlanma şansını düşürdüğü için son dönemlerde kiraz ihracatı yapan ve bölge dışında faaliyet gösteren firmalar kendi personelleri ile bahçelerden kiraz toplatmakta, toplanan kirazları özel toplama kasalarına yerleştirerek soğuk hava depolu kamyonlarla taşımaktadırlar. Bundan şu çıkarımda bulunulabilir: kiraz üreticileri her türlü çabaya ve risklere katlanıp düşük bir kar elde ederken, örgütlenme eksikliğinden ve pazarlama kanallarının kullanılamamasından dolayı asıl kazanç bölge dışına ve üretimle ilgisi olmayan aracılara gitmektedir. Yani, ürünü tüketicilerin istediği şekle dönüştürerek pazarlanma fırsatı oluşturulamadığı için katma değer oluşturma, istihdama katkı ve ekonomik dönüşüm yaratılamamaktadır.

4.4.3. Elma Küme Potansiyeli Analizi

Ana vatanının Anadolu ve Kuzey Kafkasya olduğu düşünülen elmanın dünyada 6.500, ülkemizde ise 460 çeşidi bulunmaktadır. Çin, ABD, Türkiye, İran, İtalya, Hindistan, Polonya, Fransa, Brezilya ve Şili dünyanın önde gelen elma üreticisi ülkeleridir. Türkiye'nin 2010 yılı toplam elma üretimi 2 milyon 600 bin tondur. Tablo 59'den de görüleceği gibi, dünya elma üretiminde Çin'in açık ara büyük üstünlüğü bulunmaktadır. Çin'in elma üretim miktarı, kendinden sonraki ülkelerin toplamından daha fazladır. Türkiye'nin üretiminin ise, yıllar itibariyle istikrarlı bir tablo çizdiği ve arttığı görülmektedir. Zaman zaman dördüncü, beşinci sıraya düşse de genellikle Çin ve ABD'nin ardından üçüncü sıradaki yerini koruduğu görülüyor.

Elma yetiştirilme koşulu itibari ile ülkemiz Doğu Anadolu Bölgesinin kuzey kesimi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batı yarısı hariç hemen her bölgede az ya da çok üretimi yapılan bir meyvedir. Kıyı kesimlerinde ve bazı ovalarında elma yerine daha ekonomik ürünler tercih edildiğinden üretim önemsizdir. Elma üretiminde Akdeniz ile İç Anadolu arasındaki geçiş kuşağı ilk sırada yer almaktadır. Genel olarak Akdeniz bölgesinin kıyı şeridinin hemen gerisinde uzanan Toros dağlarının kuzey yamaçları elma üretimin en yoğun olduğu alanlara karşılık gelir. Üretimin en yoğunlaştığı yöre Orta Toroslar'ın kuzeye bakan yamaçları boyuncadır. Bu yörede üretim adeta güneybatı–kuzeydoğu doğrultusunda uzanan iç bölge ovalar zincirini takip eder. Karaman'dan Kayseri'ye doğru uzanan bölge Türkiye üretiminin % 35'ini karşılar. Üretimin yoğun olduğu ikinci yöre Batı Toroslar'ın kuzey yamaçlarına karşılık gelir. Büyük ölçüde Göller yöresine karşılık gelen bu yöre Türkiye toplam üretiminin % 27'sini karşılar. Genel olarak Orta ve Batı Toroslar'da görülen üretim toplam üretimin % 62'sine karşılık gelmektedir. Güney Marmara bölümünde; Bursa, İnegöl, Pamukova, Adapazarı Ovası ve Samanlı Dağları'nın kuzeyindeki alanlar toplam üretimin % 4'ünü karşılamaktadır.

Tablo 59 Yıllara Göre Dünya Elma Üretimi (ton)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010
Çin	26.064.930	27.865.853	29.850.763	31.684.445	33.265.186
ABD	4.568.630	4.122.880	4.369.590	4.402.070	4.212.330
Türkiye	2.002.030	2.457.850	2.504.490	2.782.370	2.600.000
İtalya	2.130.980	2.230.190	2.210.100	2.325.650	2.204.970
Hindistan	1.755.700	2.001.400	1.985.000	1.795.200	2.163.400
Polonya	2.304.890	1.039.970	2.830.660	2.626.270	1.858.970
Fransa	2.080.920	2.143.670	1.701.750	1.729.620	1.711.230
İran	2.700.000	2.660.000	2.718.780	2.000.000	1.662.430
Brezilya	863.019	1.115.380	1.124.160	1.222.890	1.275.850
Şili	1.350.000	1.400.000	1.280.000	1.090.000	1.100.000

Kaynak: *www.faostat.fao.org*

Tablo 59'de görüldüğü gibi, TRB1 bölgesinde üretilen elma miktarı Türkiye üretiminin çok küçük bir bölümünü, %1,73'ünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bölgede çok öncelikli bir ürün olduğu söylenemez. Ancak bölge illerinden özellikle Malatya ili Doğanşehir ilçesinin elma üretiminde öne çıktığı görülmektedir. İlçede Elma Üreticileri Birliği'nin de kurulmasıyla sektörde bir ivmelenmenin olduğu ve "İyi Tarım Uygulaması"na geçildiği belirtilmektedir. Doğanşehir'de resmi kayıtlara göre elma çeşitleri; (en çok) Starking, Golden, Delice, Kotlan, Granny-Smith, Amasya Elması, Fuji, Red Chief, Gala, Tokat Elması, Arap Kızı gibi çeşitlerdir. 2011 yılında 28.541 ton elma üretimi gerçekleştirilmiş olup, ihracat için Mersin bölgesine yoğun bir satış gerçekleştirilmiştir. İç pazar için ise daha çok yakındaki illere satış gerçekleştirilmektedir. Firmalar genellikle bahçelere gelerek satın alma işlemini yapmaktadırlar. Birlik, bağlayıcı olmamak üzere elmanın kg. fiyatını 2011 yılı için 50-70 kuruş olarak 2012 yılı için ise 70-90 kuruş aralığında belirlemiş. İlçede en çok ihtiyaç hissedilen şey soğuk hava deposudur. İlçede sadece 3.500 ton kapasiteli soğuk hava deposu mevcut. Birlik şu anda ABİGEM aracılığıyla "Soğuk Hava Deposu Projesi" hazırlayıp, AB Projesi olarak sunmuş bulunmaktadır.

Tablo 60 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Elma Üretimi (ton)

Malatya	Elazığ	Bingöl	Tunceli	TRB1 Bölge Toplamı	Türkiye
18.174	12.096	13.165	1.613	45.048	2.600.000

4.4.3.1.Firma Stratejisi

TRB1 Bölgesinde az da olsa (özellikle Malatya ilinde) elma ve diğer meyve kurutma tesisleri bulunmakta ve bunlar küçük işletme niteliğindedir. İşletmelerde markalaşma olmadığı için hangi ölçekte üretimde bulundukları bilinmemektedir. Hemen belirtmek gerekir ki meyve işleyen işletmelerin de önemli çoğunluğu standartlara uygunluk açısından yeterlilik göstermemektir. Kapasitenin düşük ve de bu kapasitenin de kullanılamaması nedeniyle işletmeler ölçek ekonomisinden uzaktırlar.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün tamamında olduğu gibi meyvecilikte de, elma işlemede de önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır.

Bölgede bitkisel üretim sektöründeki işletmelerin çoğunluğu küçük işletme niteliğinde olup, il veya kısmen de bölgesel düzeyde çalışmaktadır. İşletmeler kaliteli meyve işlemeciliğini gerçekleştirirse rekabet açısından avantajlar oluşabilir.

4.4.3.2. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
Faktör Koşulları	• Elmanın bölgede yaygın üretiminin olması • Bölgede elma üretimi için uygun alanların olması • Devlet destekleri-teşvikleri • Basınçlı sulamaya geçişlerin artması • Elma konusunda yetiştiricilik kültürünün yksek olması	• Elma konusunda kurutma kültürünün olması • Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi • Tarım teşkilatının daha etkin çalışması • İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşımları konusunda çalışmaların yapılması • Fiziki alt yapını tamamlanması • Ulusal ve uluslar arası pazarlarda kabul görecek kaliteli ve değişik çeşitlerde elma üretimi
Talep Koşulları	• Üretci boyutunda yeter gelir oluştuğunda elmanın tercih edilirliğinin yüksek olması • Elmada ürünün eld tutulabilirliği-depolanabilirliği • İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması • Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi • Depolama-paketleme ve nakliye tesisleri kurulması durumunda elmaya talebin giderek artabilecek olması	• Kaliteli ve değişik çeşitlerde elma üretiminin yaygınlaşması • Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme • Doğanşehir ilçesinde yer alan elma üreticileri birliğinin bölgede daha etkin hale gelmesi • Bölgede markalaşma-depolama tesisi • gereksinimi
Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı	• Türkiye'nin elma üretiminde dünyada söz sahibi olması • Kaliteli fidan temin olanakları	• Geleneksel işletmelerin modernleşmesi • Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması • Pazarlama-depolama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar	• Sulu tarım alanlarının varlığı • Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi • Dış ticaretin giderek daha fazla ön plana çıkması	• Depolama tesislerinin kurulması
Devletin Rolü	• Teşviklerin varlığı • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri • Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları • Tarım teşkilatının duyarlılığı	• Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması • Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

4.4.3.3.Genel Değerlendirme

TRB1 bölgesinde üretilen elma miktarı Türkiye üretiminin %1,73 'ünü oluşturmakta ve üretilen elmanın tamamı taze meyve şeklinde (hammadde olarak) pazarlanmaktadır. Bölgede elmaya dayalı bir sanayi bulunmamaktadır. Dolayısıyla elmanın bölgede istihdama, katma değere ve ekonomiye –birkaç üretim merkezi dışında- katkısının olduğu söylenemez. Fakat, bölgeye hitap edebilecek biçimde kurutma, komposto tesislerinin yanı sıra bir meyve suyu fabrikasının da markalı bir yaklaşımlar kurulması bölgede elma üretimini ekonomik açıdan cazip hale getirebilir.

5. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ MEVCUT PLAN VE PROGRAM ANALİZİ

5.1. ÜST ÖLÇEKLİ PLAN VE PROGRAMLARDA TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK PROJELER, HEDEFLER, STRATEJİLER

Tarımsal kalkınmaya ilişkin temel planlar ve belgelerde, gerçekleştirilmesi planlanan amaçlar olarak aşağıdaki hususlar sıralanmaktadır;

- Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,
- Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün arttırılması,
- Tarımsal pazarlama altyapısının güçlendirilmesi ve tarım-sanayi entegrasyonununsağlanması,
- Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi,
- Kırsal gelirlerin arttırılması ve kırsal toplum yasam şartlarının iyileştirilmesi.

Benzer şeklide TRB1 2010-2013 Bölge Planı'nda Tarım ve Gıda Sektörlerinin Geliştirilmesi Amaçları altında "Verimliliğin artırılması, Ürün değerinin artırılması ve İşbirliğinin geliştirilmesi" konuları 3 temel hedef olarak yer almıştır.

5.1.1. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi başlığı altında genel olarak Sekizinci Plan döneminde yapılan kurumsal ve yasal düzenlemeler üzerinde durulmakta ve yapılan düzenlemelerin sonuçlarını değerlendirmektedir.

2005 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasının arazi toplulaştırma, drenaj, sulama, toprak muhafaza vb. konularda yürütmenin sağlanması için ek önlemler ihtiyacına vurgu yapmaktadır. Plan'da 2005 yılında çıkarılan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu'nun tarım topraklarının korunmasına yönelik önemi belirtilmektedir.

Dokuzuncu Planda 2004 yılında Yüksek Planlama Kurulu (YPK) tarafından kabul edilen "Tarım Stratejisi 2006-2010", 2005 yılında çıkarılan"5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu" 2005'de yürürlüğe giren Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Kanunu ve 2006 yılında çıkarılan "5488 Sayılı Tarım Kanunu"na yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır. 2002 yılından itibaren uygulanan doğrudan gelir desteği ödemeleri ile üretici gelirlerinden belli bir istikrarın sağlandığı ifade edilmektedir.

Kalkınma Planında yasal altyapısı 2004 yılında oluşturulan Organik Tarım Kanunu ile organik tarımının arttığı belirtilmekte ve 2004 yılında kabul edilen "Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun" ile yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi ve ıslahatçı hakların korunduğu belirtilmektedir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) konusunda genel bir değerlendirme yapıldığında; Plan tarımda kurumsal yeniden yapılanmalar, bitki ıslahı, yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi, gen teknolojisi ve uluslar arası pazarlara uyum konularını ön plan çıkardığı görülmektedir.

5.1.2. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Dokuzuncu Kalkınma Planı "Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu" Türkiye geneli mevcut bitkisel üretimine yönelik verileri ve değerlendirmeleri vererek planlama dönemi içindeki hedef ve stratejileri ortaya koymaktadır.

Özel İhtisas Komisyonu Raporundan çıkan temel sonuç; Avrupa Birliği üyelik sürecinde mevzuat ve uygulamaların düzenlenmesini en öncelikli konu olarak görmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin stratejik konumda olduğu tarımsal ürünlerde bu pozisyonların korunması, AB ülkelerinde yüksek potansiyeli olan yaş sebze, meyve, organik ürünler ve tohumculuk konularında gelişme sağlanabilmesi için desteklerin arttırılması önerilmektedir.

Özel İhtisas Komisyonu Raporunda 21 başlıkta bitkisel ürün çeşitleri, destekler, kayıt ve arazi - parsel durumu ile ilgili AB mevzuatın uyum durumu değerlendirilmiştir. İncelenen başlıklardan 11 tanesinin AB mevzuatına uyumlu olmadığı, 9 tanesinin kısmen uyumlu olduğu ve 1 başlığın ise uyumlu olduğu görülmüştür. Uyumlu olan başlık Organik Tarım'la ilgili yasal düzenlemeleri içermektedir. 2004 yılında yürürlüğe giren Organik Tarım Kanunu AB mevzuatı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Komisyon raporunun Dokuzuncu Kalkınma Planına yansımaları başlığı altında bitkisel üretimde köklü değişiklikler beklenmediği, arazi ve işletme büyüklüklerinin arttırılması ve tarımda çalışan nüfusun azaltılmasının ülkenin ekonomik durumundaki iyileşmeye paralel olarak giderilmesi önerilmektedir. Plan döneminde bitkisel üretimde, çeşit geliştirme, sertifikalı tohum kullanımı gibi ilerleme sağlanan konularda eksiklerin giderilmesi ve verimliliğin arttırılması için bir eylem planı hazırlanması önerilmektedir. Ürünlerde standardizasyon, markalaşma, pazarlama ve yeni pazar alanlarının bulunarak stratejilerin geliştirilmesi vurgulanmaktadır.

Özel İhtisas Komisyonu Raporu aşağıda yer alan başlıklar altında Kalkınma Planına önerilerde bulunmaktadır.

- **AB'ye Uyum Stratejileri:** Bitkisel üretim konusunda Türkiye'nin AB içerisinde en şanslı olduğu alanlar olan, organik ürünler, yaş – sebze meyve, fide – tohumculuk ve turfanda üretiminin geliştirilmesi
- **Orta ve Uzun Vadeli Politikalar:** Sanayi hammaddesi olarak kullanılan pamuk, buğday ve yağlı tohumlu bitkilerin üretiminin arttırılması.
- **Tarım Bilgi Sistemi:** Çiftçi Kayıt Sistemi'nin Tarım Bilgi sistemine Dönüştürülmesi, Agro ekolojik bölgelerin kısa vadede belirlenmesi
- **Pazarlama Politika ve Stratejileri:** Yurt içi ve yurt dışı ürün pazarlama da üretici birlikleri ve TOBB ortaklaşa çalışmalı ve kaynak sağlamalıdır. Dış satıma yönelik teşvikler geliştirilmelidir.
- **Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı:** Biyolojik çalışmalarla üretimde yeni

türler kazandırılmalı, biyoteknoloji teknikleri kullanılarak endemik türlerin yok olması ve ekonomiye kazandırılması sağlanmalıdır.

- **Tohumculuk:** Araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından tohumculuk faaliyetlerinin geliştirilmesi elde edilen tohumların özel sektör tarafından çoğaltılarak yurt içi ve yurt dışına pazarlanması imkanları geliştirilmelidir.
- **Üretici Bilinç ve Beceri Düzeyi:** Bitkisel ürün üreticilerinin bilinçlendirilmesi için interaktif çiftçi eğitim programlarının başlatılması

Dokuzuncu BYKP "Bitkisel Üretim ÖİK Raporu" konusunda genel bir değerlendirme yapıldığında; tarımsal üretimde verimliliğin artırılması, doğal kaynakların etkin kullanımı, tarımsal bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, AB'ye uyum konularının ağır bastığı görülür. Aslında bu konular TRB1 Bölgesini de yakında ilgilendirmektedir. Çünkü bölge ekonomisini büyük ölçüde tarımda dayanmakta ve tarım içerisinde de bitkisel üretim ön plana çıkmaktadır. Kaliteli girdi kullanımı, dış pazarların bulunması, verimlilik gibi konular TRB1 bölgesinde de bitkisel üretimde görülen önemli sorun alanlarıdır.

5.1.3. Dokuzuncu Kalkınma Planı Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan "Gıda Sanayi Özel ihtisas Komisyonu Raporu", Türkiye geneli gıda sanayi ile ilgili verileri ortaya koymaktadır. Rapora göre, gıda sanayinde iç pazar çok önemli durumdadır. Bu sektörde kullanılan hammaddenin büyük bir kısmı Türkiye içinden sağlanmaktadır. Genelde küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan gıda sanayi işletmelerinin büyük bir çoğunluğu özel sektör kuruluşudur. Kapasite kullanım oranları %65-75 civarındadır.

Komisyon Raporuna göre, Türkiye'de üretilen domates salçasının yaklaşık %50-60'ı, dondurulmuş sebze ve meyvenin %90'ı konservenin %70-80'i, meyve suyunun %15-20'si ihraç edilmektedir. Organik ürün üretimi ve ihracı konusunda yüksek bir potansiyele sahiptir.

Kalkınma planı döneminde gıda sanayi ürünlerinin ihracat ve ithalat rakamlarının artması ön görülmektedir. Gıda sanayi için en önemli hammadde girişi tarımsal üretimden gelmektedir. Temel sorun kaliteli ve standartlara uygun hammadde üretimidir.

Komisyon Raporunun sonuç bölümünde temel amaç; "Gıda sanayinde tarım sektörüyle entegrasyon düzeyi arttırılarak yeterli ve güvenli ürünün teknoloji gücü yüksek ve sürdürülebilir rekabet gücüne sahip bir yapıda sağlanması hedeflenmektedir." Olarak belirtilmektedir. Temel amaca bağlı başlıklar şunlardır:

- "Ekonomide rekabet gücünün arttırılması.
  - İşletmelerin üretim maliyetlerinin düşürülmesi için düzenleme yapılması
  - Bitkisel ve hayvansal hammaddenin uluslararası fiyatlar ve kalite standartlarında temini için altyapı oluşturulması.
  - Tüketim ve gümrük vergilerinin kayıt dışılık ve haksız rekabetin azaltılması amacıyla yeniden düzenlenmesi.
  - Gıda alanında sanayinin bilim, teknoloji ve Ar-Ge'ye dayalı gelişim kültürünün geliştirilmesinin sağlanması.
  - İhracat desteklerinin potansiyel ürün ve pazarlara yönelik olarak çeşitlendirilmesi.
- İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
  - Ara kademe eleman ihtiyacına göre meslek liseleri ve teknik okulların yaygınlaştırılması.
  - Gıda üretim-tüketim zincirinde sivil inisiyatifin bilinçlendirilmesi ve güçlendirilmesi.
  - Nitelikli işgücü ve bilim insanı yetiştirilerek istihdamlarının öncelikle sağlanması.
- Kamuda İyi Yönetişimin Yaygınlaştırılması
  - Üretimden tüketime gıda denetiminin etkinleştirilmesi ve sanayide otokontrol sistemlerinin özendirilmesi.
  - Etkin denetim sisteminin koordinasyon içinde oluşturulması ve kayıt dışılığın giderilmesi.
  - Mevzuatın uygulanabilirliğinin temininde kurumsal işbirliğinin tesis edilmesi.
- Fiziki Altyapının İyileştirilmesi
  - İşletmelerin üretim altyapılarının gıda güvenliğini garanti etmek üzere desteklenerek geliştirilmesi.
  - Gıda ürünlerinin pazarlama ve dağıtım aşamalarındaki altyapı sorunlarının çözülmesi.
  - Gıda üretim ve pazarlama aşamalarında kontrol ve sertifikasyon işlemlerinin etkin, hızlı ve doğru yapılabileceği laboratuar – araştırma merkezlerinin kurulmasının desteklenmesi."

Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu'nun Dokuzuncu Kalkınma Planı'na temel yansımaları 2 başlıkta değerlendirilmiştir. Bunlar işletme içinden ve işletme dışından gelen sorunlardır.

İşletme içinden gelen sorunlar kapsamında yapılan değerlendirmelerden Bitkisel üretim açısından en önemli olanı; hammadde açısından tarım sektörünün önemi vurgulanmakta, yeterli ve kaliteli ürün ihtiyacı belirtilmektedir. Tarım sektöründe uygulanan politikaların doğrudan gıda sanayisini etkilediği vurgulanmaktadır. Tarımsal üretimde sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması, ürün borsalarının geliştirilmesi, tarımsal üretimin yoğun olarak sanayi de işlenmesi önerilmektedir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin sektörde baskın olması, Ar-Ge faaliyetlerinin yetersiz olması, planlama, pazarlama, satış, organizasyon seviyelerinin yetersiz olması, kapasite kullanımındaki eksiklikler diğer sorunlardır.

İşletme dışından kaynaklanan sorunların başında tarımsal üretimdeki düşük verimlilik ve kalite standartlarının düşük olmasıdır. Tarımsal üreticilerin örgütlülük seviyesinin çok

düşük olması, üretici satın alma gücü de düşüktür. Organik üretiminin teşvik edilmesi, sanayici ve organik üretici arasında sözleşmeli üretime geçilmesi önerilmektedir. Tarımsal üretim bölgelerinde ürün çeşitliliğinin arttırılması, üretim ve sanayide nitelikli iş gücünün arttırılması, işletmeci ve bilimsel kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilerek verimli ve teknolojik üretimin geliştirilmesi vurgulanmaktadır.

Dokuzuncu BYKP "Gıda Sanayi ÖİK Raporu"nda vurgulanan konuların bölge için de büyük önem taşıdığı görülür. Bitkisel ürünlerin sanayiye konu olması, işlenmesi, mevcut işletmelerin kapasite kullanımlarının artırılması, dış ticaret kapasitelerinin geliştirilmesi, sektörde insan kaynaklarının kapasite gelişinin sağlanması gibi konular bölge için de büyük önem arz etmektedir.

5.1.4. TRB Ortadoğu Anadolu Tarım Master Planı

Mülga Tarım ve Köy işleri Bakanlığı'nca 2007 yılında hazırlanan TRB Ortadoğu Anadolu Tarım Master Planı kapsamında geliştirilen stratejiler doğrultusunda TRB1 Bölgesini de kapsayacak şekilde bitkisel üretim sektörüne ilişkin stratejiler geliştirilmiştir. Bitkisel üretim sektörü, "Sürdürülebilirlik İlkesi Çerçevesinde Kaliteye Dayalı Üretim Artışı ile Gıda Güvenliği ve Gıda Güvencesinin Sağlanması" stratejisinin altında yer almaktadır. Bitkisel üretim özelinde belirlenen hedefler aşağıda sıralanmıştır;

- Arz açığı olan ürünlerin üretiminin artırılması
- Kaliteli ve rasyonel girdi kullanımı
- İyi tarım uygulamaları (İTU)
- Organik tarım uygulamaları
- Üretici odaklı üretimden tüketici odaklı üretime yönelme
- Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele
- Sulama ve tarla içi geliştirme hizmetleri uygulamaları
- Arazi toplulaştırması (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007).

TRB1 Bölgesi özellikle organik üretim açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Master Planında belirtilen İTU ve organik tarım uygulamalarının bölgede yaygınlaştırılması bölge tarımsal ekonomisine büyük katma değerler kazandırıcı nitelikte olacaktır.

5.1.5. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi" Türkiye geneline yönelik değerlendirmeleri içermektedir. Bu raporun Giriş bölümünde çalışmanın amacı aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

"Bu strateji belgesi;

- Kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak,
- Bu kapsamda 2006 yılında hazırlanması ve uygulamaya konulması öngörülen "Ulusal Kırsal Kalkınma Planı"na esas teşkil etmek,
- Ulusal ve uluslararası kaynaklarla finanse edilecek kırsal kalkınma program ve projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında ilgili kesimlere perspektif sağlamak, amacıyla hazırlanmıştır."

Strateji belgesi mevcut durum değerlendirmesini yaparak öncelikle ilkeleri ortaya koymaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde belirlenen "Stratejik Amaç ve Öncelikler" aşağıda maddeler halinde yer almaktadır. Her stratejinin öncelikleri belirlenmiş bu önceliklerde alt başlıklar halinde stratejilerin altında değerlendirilmiştir.

- Stratejik Amaç 1: Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının arttırılması
  - Öncelik 1.1: Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması
  - Öncelik 1.2: Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi
- Stratejik Amaç 2: İnsan Kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi.
  - Öncelik 2.1: Eğitim ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi
  - Öncelik 2.2: Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması
  - Öncelik 2.3: Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi
- Stratejik Amaç 3: Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin arttırılması
  - Öncelik 3.1: Kırsal altyapının geliştirilmesi
  - Öncelik 3.2: Kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunması
- Stratejik Amaç 4: Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi
  - Öncelik 4.1: Çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi
  - Öncelik 4.2: Orman ekosistemlerinin korunması ve orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması
  - Öncelik 4.3: Korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi

Stratejik Amaç 1'in ilk önceliği olan "Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması" konusunda yapılan öneriler, temel olarak verimlilik artışının sağlanması, örgütlülük düzeyinin arttırılması tarım ve sanayi arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi, kaliteli hammaddenin üretilmesi, kaynakların etkin kullanımın sağlanması ve bilgi ve teknoloji kullanımının geliştirilmesidir. 2. Öncelik "Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi"dir. Bu öncelik altında kırsal alanda yaşanların iş ve istihdam imkanlarının çeşitlendirilerek geliştirilmesi önerilmektedir.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nin 2. Stratejik amacı genel olarak tarımsal faaliyetleri yürüten kırsal alanda yaşanların donanımının, bilgisinin, vizyonunun, örgütlenme düzeylerinin artırılmasına ve sosyal haklarının geliştirilmesine yönelik önermeleri kapsamaktadır.

Stratejik Amaç 3, kırsal alanda yaşayanların yaşam konforunun arttırılması, altyapının geliştirilmesi ve mekansal düzenlemeler konularında genel olarak fiziksel düzenlemeleri kapsamaktadır.

Strateji belgesinin 4. Stratejik Amacı kırsal çevrenin korunmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla sürdürülebilir bir şekilde kaynak değerlerin korunması, tarımsal faaliyetlerde çev-

Tüysüz Kirpi Başı, Taner Kıral

reci uygulamaların geliştirilmesi gibi önermeler yer almaktadır.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi kurumsal yapılanmaya yönelik değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Bu başlıkta mevcut kırsal alanla ilgili faaliyet ve görevleri olan kuruluşlar sıralanarak yasal mevzuat ve yeni yapılan kurumsal düzenlemeler ışında değerlendirmeler yapılmaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde AB üyeliği ve uyum sürecinde kırsal kalkınma ile ilgili kurumların yapmaları gereken düzenlemeler aşağıda sıralanmaktadır.

- "İlgili kamu kuruluşlarından meydana gelen bir İzleme ve Yönlendirme Komitesi oluşturulması ve bu komitenin kamu dışı paydaşlarla işbirliği içinde çalışmasının sağlanması,
- Uygulama ve ödeme fonksiyonlarını yerine getirecek Kırsal Kalkınma Uygulama ve Ödeme Biriminin oluşturulması ve akreditasyonunun sağlanması,
- Hazine Müsteşarlığı bünyesindeki Ulusal Fon'da KMA Kırsal Kalkınma Bileşeni mali yönetimine ilişkin kapasite geliştirilmesi,
- İzleme ve Yönlendirme Komitesinin sekreteryasını yürütecek ve kırsal kalkınma planının hazırlanmasında ve koordineli bir şekilde uygulanmasında rol alacak Yönetim Otoritesinin görevlendirilmesi ve kapasitesinin geliştirilmesi,
- Uygulama ve Ödeme Birimi hesaplarının, yönetim ve kontrol sistemlerinin düzenli olarak incelenmesi ve raporlanmasından sorumlu, Uygulama ve Ödeme Biriminden bağımsız bir Sertifikasyon Kurumunun belirlenmesi gerekmektedir."

Ulusal Kırsal kalkınma Stratejisi "Mali Yönetim" başlığı altında belirlenen stratejik amaçlar ve öncelikler çerçevesinde uygulama ve faaliyetleri içerecek Kırsal Kalkınma Planlarının hazırlanması öngörülmektedir. Kırsal Kalkınma Planları ile kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik bütçe kaynakları, katılım öncesi AB fonları, uluslararası destek ve krediler belirlenecektir.

Kırsal kalkınma konusu son 15-20 yıldır dünyada olduğu gibi ülkemizde de çok fazla gündeme gelmektedir. Kırsal alanda yaşayanların refah düzeyini artırmayı hedefleyen kırsal kalkınma uğraşıları ülkemiz ortalamasına göre geri durumda bulunan TRB1 Bölgesi için de gereklilik göstermektedir. Ulusal Kırsal kalkınma Stratejisinde belirtilen ve hedeflenen; tarım ve gıda sektörlerinin geliştirilmesi, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, örgütlenme, yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi, çevrenin korunması gibi unsurlar bölge öncelikleri ile de bire bir örtüşmektedir.

5.1.6. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010-2014 Dönemi Stratejik Planı

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010-2014 Dönemi Stratejik Planında Bitkisel üretim konusu; Bitki ve Hayvan Hastalık ve Zararlılarını Eradike Etmek, Ürün Kayıplarını Önlemek ve Halk Sağlığını Korumak başlığı altında "*Bitkisel üretim alanlarının kimyasalların olumsuz etkilerinden korunması* yönünde kontrolünün sağlanması" ile Bakanlığın Görev ve Yetkileri başlığı altında *Halkın gereği gibi beslenmesini sağlamak ve tüketim taleplerini karşılamak için ihtiyaç duyulan çalışmaları yapmak, ihracat imkânlarını geliştirmek üzere bitkisel üretim ve hayvancılıkta verimliliği artırıcı tedbirleri almak ve üretimi çeşitlendirmek"* şeklinde yer almaktadır (2010-2014 Dönemi Stratejik Planı, 2010 s. 58, 76).

Burada özellikle gıda güvenliği ve gıda güvencesi konularına atıfta bulunulmaktadır. Kimyasallara yapılan vurgu ve sağlıklı beslenme olgusu TRB1 Bölgesi için de önemlidir. Çünkü buna aracılık edecek organik tarım ve iyi tarım uygulamaları faaliyetleri açısından bölge potansiyeli harekete geçirilebilir ve böylece çiftçilerin daha fazla gelir etmelerine katkıda bulunulabilir.

5.1.7. İl Tarım Master Planları

Bingöl Master Planı:

Plan, Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2006 yılında hazırlanmıştır. Planın amacı, tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunmasına katkı sağlamaktır. Master plan 2002-2010 dönemi için hazırlanan kalkınma amaçları, bu amaçlara ulaşmada stratejiler ve bu stratejilerin desteğinde muhtemel program ve projeleri içermektedir. (Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

- Bitkisel üretim özelinde Master Planının önerdiği hedefler:
- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımı,
- Bilinçli girdi kullanımı,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi,
- Nadas alanlarının daraltılması,
- Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi,
- Arazilerin parçalanmasının engellenmesi,
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması,
- Makineli tarımın yaygınlaştırılması,
- Ürün borsaları kurularak pazara yönelik tarımsal üretim yapılması ve
- Ürünlerin depolanması ve muhafazasının sağlanması (Bingöl Tarım Master Planı, 2006, s.80).

Elazığ Master Planı

Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2005 yılında hazırlanmıştır. Plan ile tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin arttırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması hedeflenmektedir (Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2005).

Bitkisel üretim özelinde Master Planının öner-

diği hedefler:

- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk ve fide/fidan kullanımı,
- Bilinçli girdi kullanımı,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi,
- Nadas alanlarının daraltılması,
- Tarıma elverişli olup kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi,
- Arazi parçalanmasının engellenmesi,
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması,
- Örgütlenmenin teşvik edilmesi,
- Sektörle ilgili sanayinin desteklenmesi (Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2005).

Malatya Tarım Master Planı:

Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2004 yılında hazırlanan plan ile tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması amaçlanmaktadır (Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2004).

Bitkisel üretim özelinde Master Planı'nın önerdiği hedefler:

- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımının teşviki,
- Bilinçli girdi kullanımının sağlanması,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi,
- Nadas alanlarının daraltılması,
- Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi,
- Arazilerin parçalanmasının engellenmesi,
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması (Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2004).

Tunceli Master Planı

Tunceli ili tarım master planının amacı; tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunmasıdır (Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

Bitkisel üretim özelinde Master Planının önerdiği hedefler:

- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımı
- Bilinç girdi kullanımı
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi
- Nadas alanlarının daraltılması
- Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi
- Arazilerin parçalanmasının engellenmesi
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması (Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

İl Tarım Master planları merkezi hükümetin almış olduğu karar neticesinde il müdürlükleri tarafından hazırlanması zorunlu bir belgedir. Bu çalışma ile ilin sahip olduğu mevcut tarımsal yapı ortaya konmakta, potansiyeller ve sorunlar belirlenerek bunlara yönelik önermeler yapılmaktadır. Ancak il müdürlükleri tarafından hazırlanan bu projeler bir örnekten çıkmış gibi hazırlanmaktadır. TRB1 Bölgesi içinde yer alan dört ilde hazırlanmış olan tarım master planlarında önerilen hedefler neredeyse birbirinin aynısıdır. Bu da il önceliklerinin gerçekten dikkate alınıp alınmadığı ve önerilen hedeflerin uygulanıp uygulanmadığı konusunu tartışmaya açmaktadır.

5.2. Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli ve TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Etkileri

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2010 yılından itibaren "Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli"ni uygulamaya koymuştur. Tarımda üretim ve destekleme modelini ürün yerine havza bazında desteklemeyi öngören yeni modele göre havza sayısı 30 olarak belirlendi. Hangi havzalarda hangi ürünlerin destekleneceğine yapılan çalışmalar sonucunda karar verilmiştir. Havzalar, ekolojik olarak benzer özellikleri olan, ülkenin idari yapılanmasına uygun, yönetilebilir büyüklükte ve tarım ürünlerinin en uygun yetiştirilmesi dikkate alınarak belirlenmiştir. Tarımsal destekler bundan sonra bu havzalara göre verilecek, bazı havzalar daha yüksek oranda destek alırken bazıları daha düşük oranda destek alacaktır. Modele göre hangi havzada hangi ürünlerin ne kadar üretileceğine yönelik; destek bütçesi, talep tahmini, dış ticaret, fiyatlar, havzaların üretim potansiyeli gibi veriler kullanılarak toplam refahı maksimize edecek sürdürülebilir üretim dağılımı yapılacaktır.

Tarımsal üretim bu yaklaşım ile havza modeline göre gerçekleştirilecektir. Bugüne kadar ürün bazında verilen destekler ise havza bazında verilecektir. Her havza için hangi ürünlerin destekleneceği modelde tek tek belirtilmektedir. Örneğin, bugüne kadar Türkiye'nin her yerinde ayçiçeğine destekleme primi veriliyordu. Havza bazlı destekleme modeli uygulamaya konulduğunda 24 havzada ayçiçeği üretimine destek verilecektir. Diğer 6 havzada ayçiçeği eken çiftçiler bu destekten yararlanamayacak. Söz konusu model ile ülkenin ihtiyacı, ihracat talebi dikkate alınarak üretim planlaması yapılması öngörülmektedir. Arz açığı olan ürünlere daha çok destek verilecek, üretim fazlası olan ürünler ise desteklenmeyecektir.

Havza üretim ve destekleme modeli ilk olarak halen prim desteği verilen 16 üründe ve 2010 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2010 yılından itibaren *arpa, aspir, ayçiçeği, buğday, çavdar, çay, çeltik, kuru fasulye, kanola, mercimek, mısır, nohut, pamuk, soya, yulaf ve yağlık zeytin* üreten çiftçiler havza bazlı desteklerden yararlanmaya başlamıştır. Böylelikle, üreticiler, hangi havzada hangi ürünlerin desteklendiğine bakarak üretime karar verecektir.

Modelin amacı ve hedefleri

- Tarım havzalarını belirlemek
- Sağlıklı tarım envanteri hazırlamak
- Üretim planlamasına imkân sağlamak
- Hangi ürünün nerede ne kadar üretilebileceğini belirlemek
- Çiftçinin gelirini artırmak
- Geleceğe ait talep projeksiyonları yapmak
- Destekleri rasyonel, yönlendirici ve etkin bir şekilde kullanmak
- Arz açığı olan ürünlerde üretim artışı sağlamak
- Doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak
- Havza bazlı planlama ve yönetimle ilgili sektör talebini karşılamak
- Değişik senaryolara göre üretimi planlamak

TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ "Fırat, Harput" havzasında yer alırken, Bingöl ili hem "Fırat, Harput" hem de "Malazgirt, Süphan, Van Gölü" havzasında, Tunceli ili ise hem "Malazgirt, Süphan, Van Gölü" hem de "Otlukbeli, Kösedağ, Munzur" havzasında yer almaktadır. Bazı illerin birden fazla havza içinde yer alması havzaların ilçe düzeyinde planlamasından kaynaklanmaktadır.

TRB1 Bölgesindeki illerin yer aldığı havzalar ve bu havzalarda desteklenecek ürünler aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 61: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Ürünlere Verilen Havza Bazlı Destek Ödemeleri

Tarım Havzası	Kapsadığı İl ve İlçeler	Havza Bazlı Fark Ödemesi Kapsamında Desteklenen Ürünler
Van Gölü Havzası	**Bingöl:** Adaklı, Karlıova, Kiğı, Yayladere, Yedisu **Tunceli:** Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Merkez, Nazımiye, Pertek	• Arpa • Aspir • Buğday • Çavdar • Dane mısır • Kuru fasulye • Nohut • Yağlık ayçiçeği
Fırat Havzası	**Bingöl:** Genç, Merkez, Solhan **Elazığ:** Ağın, Alacakaya, Arıcak, Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar, Maden, Palu, Sivrice **Malatya:** Akçadağ, Arapgir, Arguvan, Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Merkez, Pötürge, Yazıhan, Yeşilyurt	• Arpa • Buğday • Çavdar • Dane mısır • Kanola • Kuru fasulye • Kütlü pamuk • Mercimek • Nohut • Tritikale • Yağlık ayçiçeği • Zeytinyağı
Yukarı Fırat Havzası	**Tunceli:** Ovacık, Pülümür	• Arpa • Buğday • Çavdar • Dane mısır • Kuru fasulye • Nohut • Tritikale • Yulaf

5.3.TRB1 BÖLGESİNDE ÖN PLANA ÇIKAN TARIMSAL YATIRIM ALANLARI VE GIDA SANAYİ YATIRIM ALANLARI

Gerek illerde yapılan paydaş toplantıları gerek kurumsal görüşmeler ve gerekse veri derlemesi sonucunda TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimi geliştirmeye ve buna dayalı sanayiyi geliştirmeye katkıda bulunacak yatırım alanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunlar aynı zamanda bölgenin genel ve tarımsal kalkınmasına da katkı sunucu niteliktedir. Burada üretime ve sanayiye yönelik yatırım alanları önce bölge ölçeğinde daha sonra il ölçeğinde verilmiştir.

5.3.1. Bölge Ölçeğinde Bitkisel Üretim ve Buna Dayalı Alt Sanayi Yatırım Alanları

Burada yatırım alanları başlıklar halinde verilmektedir.

i- Bölge ölçeğinde

- Organik tarım; özellikle tıbbi-aromatik bitkiler, baklagiller, meyvecilik
- Sebzeciliği geliştirmeye yönelik girdi tedarik zinciri
- Sebze kurutma, salça ve paketleme, pazarlama tesisi
- Baklagil yetiştiriciliğini geliştirme ve yaygınlaştırma
- Baklagillerde ürün işleme paketleme tesisi
- Meyvecilikte verimliliği ve ürün çeşitliliğini artırma
- Meyve kurutma ve meyve suyu üretme tesisi
- Organik meyve suyu üretim tesisi
- Meyve fidanı üretme istasyonu
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin işlenmesi ve paketlenmesi tesisi
- Endüstri bitkileri alt sanayi: yem, yağ bitkileri gibi.
- Ürün paketleme ve ambalaj tesisleri
- Tohumculuk: özellikle bölgeye uyumlu-dayanıklı

ii- Malatya ilinde

- Dut işleme, paketleme ve pazarlama tesisi
- Kiraz şoklama ve pazarlama tesisi
- Salça üretim tesisi

iii- Elazığ ilinde

- Patates işleme ve paketleme tesisi
- Kuru fasulye üretim ve paketleme
- Gezin çileği üretimi ve işleme tesisi
- Beyaz biber kurutma tesisi
- Ağın leblebisi üretim ve paketleme tesisi
- Ağın'da badem işleme ve paketleme tesisi
- Pekmez imalathanesi
- Patates cipsi ve kuruyemiş üretimi tesisleri

iv- Bingöl ilinde

- Ceviz üretimi ve işleme-paketleme tesisi
- Organik meyve işleme ve paketleme tesisi

v- Tunceli ilinde

- Nohut ve Ovacık fasulyesi paketleme tesisi
- Ovacık sarımsağı üretim ve işleme-paketleme tesisi
- Kenger ve mantar gibi doğal ürünlerin toplanması, kültüre alınması ve işlenmesi tesisi
- Dut işleme, paketleme ve pazarlama tesisi

5.4. BİTKİSEL ÜRETİMİ DESTEKLEMEYE YÖNELİK ULUSAL VE ULUSLARARASI PROGRAMLAR

5.4.1. Tarımsal Girdi Destekleri

Tarımsal üretimin ve verimliliğin arttırılması amacıyla 2000 yılından itibaren tarımsal işletmelere destek verilmektedir. Bu destekler Doğrudan Gelir Desteği olarak başlamış daha sonra girdi desteğine dönüşmüştür. Tarımsal üretimde verilen girdi destekleri 7 başlık altında verilmektedir (www.tugem.gov.tr, 2010).

1. Alan bazlı destekler

Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği

Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Desteği

Alternatif Ürün Desteği

Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme

2. Fark ödemesi destekleri

Kütlü Pamuk Desteği

Yağlık Ayçiçeği Desteği

Soya Fasulyesi Desteği

Kanola Desteği

Dane Mısır Desteği

Zeytinyağı Desteği

Aspir Desteği

Hububat ve Baklagil Desteği

Yaş Çay Desteği

3. Hayvancılık destekleri

4. Kırsal kalkınma destekleri

5. Tarım sigortası destekleri

6. Telafi edici ödemeler kapsamındaki tarımsal destekler

Patates Siğili Desteği

Çay Budama Tazminatı Desteği

7. Diğer tarımsal amaçlı destekler

Yurtiçi Sertifikalı Tohum, Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanımı ile Sertifikalı Tohum Üretiminin Desteklenmesi

Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Desteği

Ar-Ge Destekleri

Türkiye'de tarımsal desteklerin toplam miktarı 2002 yılında 1,8 Milyar TL olarak gerçekleşirken 2011 yılında bu rakam 3,7 kat artışla 6,7 Milyar TL'yi bulmuştur. TRB1 Bölgesinin bu desteklerden tam olarak yararlanabilmesi için henüz Çiftçi Kayıt Sistemine dâhil olmamış üreticilerin sisteme girmeleri ve parçalı yapıdaki arazilerin bir araya getirilmesi gerekmektedir. 2011 yılı TAGEM veri sisteminde ÇKS'ye kayıtlı tarımsal alanların toplam tarım alanlarına oranına bakıldığında Bingöl %49, Malatya %46, Elazığ %44 ve Tunceli ise %39'luk değere sahiptir.

5.4.2. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP)

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2000 yılında hazırlanan Doğu Anadolu Projesi Ana Planı'nın 2.2. Bölümü Tarım Başlığı altında bölgesel kalkınmanın temel aracı olarak tarım ve özellikle hayvancılık gösterilmektedir. Bölgenin coğrafi koşulları, iklim durumu, topoğrafik yapısının ilerleyen dönemlerde de anahtar sektörün hayvancılık olacağını öngörmektedir. DAP Planının Tarım başlığı altında yer alan ana hedefi; "*Uzun vadede Bölge ekonomisini, sanayiye görece emek birimi başına düşük katma değer yaratan tarıma bağımlılıktan kurtarmaktır. Fakat Bölgenin konumu ile mevcut ve potansiyel göreli üstünlükleri bağlamında, bu hedefin gerçekleşmesi, öncelikle Bölge tarımının, özellikle de hayvancılığının geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır.*"

DAP planının "Bitkisel Üretim" başlığı altında bölgenin yıllık 450 mm yağış ortalamasına sahip Erzurum, Elazığ ve Gümüşhane illerinde nadas alanlarının yem bitkileri üretimine kaydırılması ön görülmektedir. Yıllık ortalama 450 mm yağış ortalamasına sahip Malatya, Bayburt, Erzincan, Iğdır ve Van illerinde genel olarak ekim nöbet sistemi ile nadas alanlarının yem bitkileri üretimine kaydırılması önerilmektedir.

Ön görülen ürün deseninde tahıl ve nadas alanlarının daraltılarak yem bitkileri üretim alanlarının %7,4'den %55'e çıkarılması önerilmektedir. Tahıl ekimi yapılan işlemeli tarıma elverişli olmayan VI. ve VII. sınıf arazilerin mera ve yem bitkileri üretimine kaydırılması önerilmektedir.

Bölge içinde özel mikro klima alanlarına sahip Malatya, Elazığ ve Iğdır illerinde sebzeciliğin, pazara yönelik üretiminin geliştirilmesi önerilmektedir. Planda, sebze üretimi için en potansiyelli il Iğdır olarak gösterilmektedir. Bölge genelinde küçük ölçekli olarak yapılan örtü altı sebze üretiminin mikro klima alanlarında yaygınlaştırılması önerilmektedir. Örtü altı sebzeciliğin geliştirilmesinin bölgenin istihdam imkânlarını geliştirecek ve bölgenin sebze ihtiyacını karşılamaya katkı verecektir.

Raporda Türkiye'deki kayısı üretiminin %64'ünün bölgeden sağlandığı belirtilerek özellikle Malatya bölgesinde kurutma tesislerinin yetersizliği ve yüksek kükürt miktarının ihracatta darboğaz teşkil ettiği söylenmektedir. Malatya'da yeterli ve modern koşullarda kurutma tesislerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Ana Plan'da, bölgede özellikle Elazığ ve Erzincan'daki bağ alanlarının arttırılması ve Van Gölü havzasında bağcılığın yaygınlaştırmasının ürün çeşitliliğini arttıracağı vurgulanmaktadır. Ceviz üretiminin bölge genelinde potansiyeli olduğu belirtilmekle beraber verimin çok düşük olduğu vurgulanmaktadır. Ceviz üretiminin arttırılması için kaliteli çeşit ve kültürel tedbirlerin alınmasının gerekliliği belirtilmektedir. Raporda, Bingöl ilinde badem ve Bingöl, Bitlis ve Hakkari'de Antep fıstığı yetiştiriciliği rezerv alanlar olarak görülmektedir.

DAP Ana Planı'nda bölgedeki bitkisel üretime yönelik önerilen projeler aşağıda yer almaktadır.

1. Doğu Anadolu Bölgesi'nde İşlemeli Tarıma Uygun Olmayan Alanların Rasyonel Kullanımı Projesi
2. Uygulama Alanı: Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt, Tunceli
3. Nadas Alanlarının Değerlendirilmesi Projesi
4. Uygulama Alanı: Tüm iller
5. DAP Çayır-Mer'a Alanlarının Tespit, Tahdit, Islah ve Amenajman Projesi
6. Uygulama Alanı: Tüm iller
7. DAP Şeker Pancarı Ekim Alanlarında Yem Bitkileri Üretimini Geliştirme Projesi
8. Uygulama Alanı: Macar fiği ve arpa+fiğ karışımı üretimi için; Ağrı, Bayburt, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Kars ve Van İlleri; Slajlık mısır, sorgun, sudan otu üretimi için; Elazığ, Malatya, Muş ve Iğdır illeri.
9. Sözleşmeli Patates Tohumluğu Üretim Projesi
10. Uygulama Alanı: Bayburt İli
11. DAP Örtü Altı Sebze Yetiştiriciliği Projesi
12. Uygulama Alanı: Tüm illerin mevcut mikro klima alanları

DAP Planı genel olarak bölgesel kalkınmanın hayvancılık sektörü temelli olacağını öngörmektedir. Bitkisel üretim, hayvancılığı destekler rolde önerilmektedir. Özellikle yem bitkilerinin üretim alanlarının ve ürün miktarının geliştirilmesi önerilmektedir. Bunun dışında kalan alanlardaki bitkisel üretime yönelik mevcut potansiyellerin (kayısı, üzüm, ceviz, örtü altı sebzecilik vb) değerlendirilmesi ve geliştirilmesi de vurgulanmaktadır.

5.4.3. IPARD Programı

IPARD Avrupa Birliği'ne aday ve potansiyel aday ülkelere katılım öncesi verilen desteklerin kırsal kalkınma bileşenidir. Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) beş bileşen içermektedir. Türkiye IPA tüzüğünün EK 1'inde yer alan aday ülke statüsünden ötürü bütün bileşenlerden faydalanabilmektedir.

Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)'nın beşinci bileşeni Kırsal Kalkınmadır. (IPA Rural Development- IPARD) IPARD, AB ortak tarım politikası AB'ye katılım sürecinde, kırsal kalkınmaya yönelik politika ve uygulamaları desteklemektedir. IPARD destekleri 2007-2013 yıllarını kapsayan çok yıllı "Kırsal Kalkınma Programı" kapsamında uygulanması gerekmektedir.

Türkiye'nin kırsal kalkınma öncelikleri katılım öncesi öncelik ve ihtiyaçlarına göre, IPA Kırsal Kalkınma Programı (IPARD Program) bağlamında tasarlanmıştır. Bu çerçevede, 2007-2013 yıllarını içeren 9. Kalkınma Planında, 2006-2010 yıllarını içeren Tarım Stratejisi ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi öncelikleri yanında Avrupa Birliği Çok Yıllı Gösterge Planlama Belgesi'nin stratejik öncelikleri de dikkate alınmıştır. AB'nin 1085/2006 IPA Konsey Tüzüğü ve tüzüğün uygulanması esasla-

rını içeren 718/2007 sayılı IPA Uygulama Tüzüğü, Programın dayanağını oluşturmaktadır. Program 2007-2013 yılları arasında 7 yıllık bir süreci içermekte olup, mali çerçevesi Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi (MIPD)'nin en son versiyonunda yer alan dönem için belirlenmiştir. Bu kapsamda, IPA ve IPARD için Türkiye'ye tahsis edilen fonlar, önceki ve hâlihazırda 2009-2011 yılları için MIPD belgesi temelinde, milyon Euro olarak aşağıda sunulmuştur (http://www.ipard.com.tr/ipard.html, 2012)

Tablo 62 2009-2011 yılları için Türkiye'ye tahsis edilen MIPD belgeli IPA ve IPARD fonları (M €)

Bileşen	2007	2008	2009	2010	2011	TOPLAM
Geçiş Desteği ve Kurumsal yapılanma	256,7	250,2	233,2	211,3	230,6	1182
Sınır Ötesi İşbirliği	2,1	8,8	9,4	9,6	9,8	39,7
Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	291,4	1053,5
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	299,7
Kırsal Kalkınma	20,7	53	85,5	131,3	172,5	463
Toplam	497,2	538,7	566,4	653,7	781,9	3037,9

Kaynak: *MIPD,www.tkdk.gov.tr, 2011*

IPARD kapsamında yer alan ve destek alan/alacak olan iller I. Uygulama Dönemi için; Amasya, Afyonkarahisar, Balıkesir, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Malatya, Ordu, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Van ve Yozgat olup, bu illerdeki projeler desteklenmektedir. Bunun yanı sıra II. Uygulama Döneminde ise Ağrı, Aksaray, Ankara, Ardahan, Aydın, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Elazığ, Erzincan, Giresun, Karaman, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Mardin, Mersin, Muş, Nevşehir ve Uşak illeri IPARD dâhil edilmiştir. Burada görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesindeki illerden Malatya I. Uygulama Döneminde IPARD kapsamına girmiş olup, Elazığ ise II. Uygulama Döneminde IPARD kapsamına girmiştir. IPARD kapsamında, kırsaldan kente göçü önleyecek, kırsaldakilerin yerinde geçinmesini sağlayacak projeler desteklenmektedir.

5.4.4. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP)

"Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımlar ile Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar" 19/02/2011 tarih ve 27851 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kapsamda Mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından "faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin üreticiler tarafından kullanımını yaygınlaştırarak; daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak, zor şartlarda ve bedenen çalışan üreticilerimizin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürerek uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir düzeye getirmek için makine ve ekipman alımının desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek" amacıyla 2011/11 sayılı tebliğ ile "doğal kaynaklar ve çevrenin korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun sağlanması için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, toplu basınçlı sulama sistemlerinin geliştirilmesi, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek" amacıyla 2011/9 sayılı tebliğ yayınlanmıştır.

Doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulmasına yönelik olan programda hibe oranı %50 olarak uygulanmaktadır (http://www.kobiline.com/destek-hizmetleri/avrupa-birligi-hibe-destekleri/kirsal-kalkinma-yatirimlarini-destekleme-programi, 2012

Kimler Başvurabilir: Gerçek ve tüzel bütün kişiler başvurabilir.

Program Hangi İllerde Uygulanmaktadır: Bütün illerde

Hangi Giderler Desteklenmektedir: Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik yeni yatırım tesislerinin yapımı, kapasite artırımı ve teknoloji yenilenmesine yönelik yatırımlar ve alternatif enerji kaynakları kullanan seraların yapımına yönelik yatırımlar.

5.4.5. Kalkınma Ajansları Destek Programları

Kalkınma Ajansları çeşitli ülkelerde, farklı yapılarda, statülerde ve işlevlerde kurulmuş olup 1950'li yıllardan bu yana hizmet vermektedir. Son 30 yıl içerisinde bölgesel gelişme ve bölge planlama anlayışlarının önemli ölçüde değişmesi ile birlikte ajanslar yaygınlaşmışlardır. Özellikle Avrupa'da yapısal fonlar desteğiyle bazı bölgelerin geliştirilmesinde asli rol üstlenmişlerdir. Günümüzde Avrupa'da ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren farklı yapı ve statülerde 200'ün üzerinde kalkınma ajansı bulunmaktadır.

Türkiye'de Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan ajanslar uygulamacı olmayan fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren birimlerdir. Kamu, özel yatırımcı ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, etkili kaynak kullanımını sağlamak ve yerel potansiyelin ortaya çıkarılmasını sağlamak üzere ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen politikalara uyumlu olarak

bölgelerde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve hızlandırmak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmaktadır. Kalkınma Ajansları farklı konu başlıkları altında "Doğrudan Finansman Desteği" veya "Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği" vermektedir.

Doğrudan finansman desteği, proje teklif çağrısı yöntemi ile kullandırılmaktadır. Ajansların belirlediği kurallar çerçevesinde karşılıksız olarak verilmektedir. Bunun yanı sıra ajanslar "Doğrudan Faaliyet Desteği" ve "Güdümlü Proje Desteği" isimleriyle doğrudan finans desteği vermektedir.

Kimler Başvurabilir: Doğrudan finansman desteklerine Yerel Yönetimler, Mahalli İdare Birlikleri, Üniversiteler, Meslek Okulları, Araştırma Enstitüleri, Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları, Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları, Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri, Sivil Toplum Kuruluşları başvurabilirler. Faiz desteği ve faizsiz kredi destekleri için ise Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), Çiftçi ve Çiftçi Grupları, Serbest Meslek Sahipleri başvurabilmektedir.

Program Hangi İllerde Uygulanmaktadır: Tüm illerden, ilgili düzey bölgesinin bağlı bulunduğu ajanslarca uygulanmaktadır.

Hangi Giderler Desteklenmektedir: Bir veya birden çok sektörü içeren, aralarındaki bağları en iyi şekilde kuran, bölge önceliklerini gözeten ve Dokuzuncu Kalkınma Planında yer alan gelişme eksenlerini kapsayan, ulusal teşvik sistemine uygun projeler, Bölge Planları temel alınarak desteklenmektedir. Bu kapsamda uygun bulunan projelerin giderleri, belirli oranlarda geri ödemesiz olarak Ajanslar tarafından karşılanmaktadır.

5.4.6. AB Tarım ve Balıkçılık Programı

Bu program "Sivil Toplum Diyalogu II" kapsamında Tarım ve Balıkçılık Hibe Programı adı altında uygulanmıştır. Hibe programı kapsamında kar amacı gütmeyen kuruluşlara 175.000 Euro'ya kadar hibe desteği sağlanmıştır. Hibe programından sivil toplum kuruluşları, odalar, borsalar, meslek örgütleri, kooperatifler, birlikler (üretici birlikleri, ihracatçı birlikleri, bölgesel birlikler) belediyeler, üniversiteler yararlanabilmiştir. Türkiye'de balıkçılık ve tarım alanında faaliyet gösteren kurumlarla Avrupalı ortaklarının işbirliğini geliştirmek için düzenlenen balıkçılık ve tarım alanındaki hibe programının toplam bütçesi 2 milyon 200 bin Euro. Sivil Toplum Örgütleri, üniversiteler, belediyeler, il özel idareleri, odalar ve borsalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler ve tüketici kuruluşların başvurduğu programda en az 50 bin Euro, en fazla 175 bin Euro hibe verilmiştir.

Programın Genel Hedefi: "Avrupa Birliği politikaları ve uygulamaları konusunda daha fazla bilgi sahibi olunmasını ve bu hususların daha iyi anlaşılmasını sağlamak; üye ülkeler ile Türkiye'deki balıkçılık, tarım, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı sektörlerindeki tüm aktörler arasında temasları güçlendirerek, karşılıklı deneyim alışverişi ile katilim için hazırlıklı olmalarına olanak vermektir. Tarım ve Balıkçılık Programı'nın özel hedefleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: Balıkçılık, tarım, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı sektörlerinde Türkiye ve AB üye ülkelerindeki sivil toplum kuruluşları arasında uzun vadeli işbirliği ve ortaklık yaratmak; AB politikalarının planlanması ve uygulanması hususunda en iyi uygulama ve bilgi alışverişini teşvik etmektir.

5.4.7. Birleşmiş Milletler GEF Tarım Programları

Küresel Çevre Fonu (Global Environment Facility -GEF), BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası tarafından yönetilen, ortak bir çevre programıdır. GEF'in misyonu küresel çevrenin korunmasıdır. Yerel ile küresel çevre sorunları, ulusal ile uluslararası kaynaklar arasındaki bağı kurmayı amaçlar. Görevi, idaresi, yönetimi ve iç usulleri, 1992 yılında Rio de Janeiro'da düzenlenen Dünya Zirvesi çıktılarına dayanır. Dört odak alandaki -biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, uluslararası sular ve ozon tabakasının delinmesi- projelere fon sağlayarak küresel çevre faydaları sağlamak amacı ile kurulmuştur. Bu odak alanlara, sonraki yıllarda, toprak bozulması, kalıcı organik kirleticiler (POPs) odak alanları da eklenmiştir. GEF'in Uygulayıcı Kuruluşları, Dünya Bankası, BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı'dır (UNDP). Hükümetler büyük ölçekli GEF programından fon temin etmek için doğrudan başvurabilirler. Orta ölçekli GEF projeleri ise, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar, ulusal ve uluslararası kurumlar ve özel sektör işletmeleri tarafından hazırlanabilir ve GEF desteği için sunulabilir. GEF'in büyük ölçeği 1 Milyon $'ın üzerindeki destekleri kapsarken, orta ölçeği 1 milyon $'a kadardır. GEF Küçük Destek Programı, GEF'in bir parçasıdır. 50,000 $'a kadar olan projeleri için, sadece sivil toplum kuruluşları ve topluluk örgütlerinin başvurularına açıktır. Burada tarım ile bağlantılı olarak yerel tohumların korunması, kaynakların etkin kullanımı, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, etkin su kullanımı gibi projelere de destek verilmektedir (www.gefsgp.net, 2012).

5.4.8. Bitkisel Üretimi Desteklemeye Yönelik Programlar Konusunda Genel Değerlendirme

Türkiye'de hükümet programları çerçevesinde ve bazen de AB'ye uyum süreci çerçevesinde tarıma yönelik desteklemelerde bulunmaktadır. Bu desteklemelerde ana amaç; üretimi kaliteli ve verimli bir biçimde teşvik etmek, kaliteli üretimi özendirmek, girdi desteğinde bulunmak, tarıma dayalı sanayiyi geliştirmek, tarımsal bilgi sistemlerini geliştirmek vb. biçiminde özetlenebilir. Desteklemeler konuya, mekâna, zaman bağlı olarak değişen ölçülerde başarıyla veya başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Bölgesel uygulamalar açısından bakıldığında destekleme araçlarının farklılıklar göstermesi gereği ortaya çıkmaktadır. Ulusal düzeydeki girdi desteklerinden her çiftçi yararlanabilmekte fakat bu bölgenin tarımsal verimliliği ve koşulları açısından dikkate alındığında

Yabani Böğürtlen, Taner Kıral

aynı başarılı sonuçları vermemektedir. Bunun için bölgesel nitelikleri dikkate alan desteklemeler önem kazanmaktadır. Bunun için havza temelli destek modellerinin bir an önce hayata aktarılması gerekmektedir. Diğer yandan tarımsal sanayi, gıda sanayi, kırsal sanayi gibi faaliyetleri geliştirme açısından verilen destekler de her bölgenin yararlanmasında eşitlik ve asgarilik düzeylerini ortaya koymamaktadır. Burada belirleyici olan ilin genel potansiyeli ve tarımsal gelişme düzeyi olmaktadır. Bunun için bazı bölgeler itibarıyla "pozitif ayrımcılığa" gidilmesi ve TRB1 gibi göreceli olarak tarımsal sanayinin daha az geliştiği bölgelere daha fazla, daha farklı ve daha etkin kullanılacak desteklerin verilmesi önem arz etmektedir.

5.5. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNDE YÜRÜTÜLEN BAZI PROGRAM VE PROJELER

Bu bölümde uluslararası, ulusal ve bölgesel düzeyde gerçekleştirilen bazı başarılı projeler hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu projelerin, TRB1 Bölgesi'nde gerçekleştirilecek çalışmalara model olabilecek yönleri detaylı olarak irdelenmiştir.

5.5.1.Uluslararası Projeler

Bitkisel üretim sektöründe uluslararası düzeyde projelendirilmiş ve uygulanmış başarılı projeler bu başlık altında değerlendirilmektedir. Seçilen projeler genel olarak TRB1 Bölgesi ile benzer özellikler gösteren ürün desenleri, potansiyel ürünler ve üretim biçimlerini kapsamaktadır. Seçilen projeler aşağıda maddeler halinde değerlendirilmektedir.

1. **Projenin Adı:** Fıstık ve Ceviz Geliştirme Projesi, Kırgızistan

   Başlama ve Bitiş Tarihi: 2009 – 2011

   Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

   Proje Yürütücüleri: Ormancılık ve Çevre Koruma Ajansı

   Projenin Amaçları: Kırgızistan kalkınma strateji planı (2009-2011) çerçevesinde;

   a. Yoksulluğun azaltılması,
   b. Ülke ormanlık alanlarına sahip çıkılması,
   c. İnsanların yiyecek açığının azaltılması,
   d. Ülkede kaliteli fıstık ve ceviz üretiminin sağlanmasıdır

   Proje Alanı: Kırgızistanın Jalalabat ve Batken illeri proje için seçilmiştir.

   Proje Bütçesi: USD 477.000

   Proje Özeti:

   Ülkede mevcut orman potansiyelini değerlendirmek, yeni üretim bahçeleri kurmak ve bu amaçla fıstık ve ceviz üretimini geliştirmek amacıyla bu proje oluşturulmuştur. Proje kapsamında pilot ceviz üretim bahçeleri kurulmuş, ormanlık alanda fıstık üretimi yapılmıştır. Sağlanan üretim bölge insanı içinde bir gelir kaynağı olmuş, ülke ekonomisine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda insan beslenmesi konusunda da katkı yapmıştır.

   Proje Çıktıları:

   a. Jalalabat ve Batken illerinde mevcut ormanlar içerisinde 100 ha bir alan belirlenen fıstık çeşitlerinin üretimi için yeniden dizayn edilmiştir.
   b. Bazar Korgon bölgesinin Leshoz alanında 10 ha bir alan ceviz üretimi için ayrılmış ve yeni üretim teknikleri açısından modernize edilmiştir. 8 ha alan yerel çeşitlerin üretimi için, 2 ha pay ise uluslar arası yaygın çeşitler için ayrılmıştır. Çalışılan çeşitlerin karakterizasyonu yapılmıştır.
   c. Sert kabuklu yemiş grubu hakkında temel bilgiler edinilmiş, pazarlama sistemleri geliştirilmiştir. Özellikle güvenli üretim

konusunda üreticiler bilgilendirilmiştir. Pazarlamada ürün bazında önemli olan kalite kriterleri tanımlanmış, çeşit ve üretim sonrası işlemlerin pazarlama açısından nihai ürün kalitesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

2. **Projenin Adı:** Bahçecilik Kalkınma Programı Desteği

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2006 –2007

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Proje Yürütücüleri: Güney Kore Cumhuriyeti

Projenin Amaçları: Güney Kore Cumhuriyeti Kooperatifçilik Programı ve BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) aracılığıyla;

a. Bahçecilik üretiminde sürdürülebilir tarım uygulamaları konusunda bir uzmanın İyi Tarım Uygulamaları (İTU) bölümünde bir yıl süreyle görevlendirilmesi,
b. Eğitim gören uzmanın, sebze ve meyve üretimi, işlemesi, dağıtım ve tüketim konularında teknik kapasiteyi arttırarak halka bilgiler aktarması
c. Eğitim ve bilgi paylaşımı sonucunda bu faaliyetlerin etkisiyle kapasitenin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Bütçesi: USD 169.070

Proje Özeti:

BM Gıda ve Tarım örgütünün kuruluş amacına yönelik tüm dünyada güvenli tarım ürünleri üretimi ve meyve-sebze tüketiminin insan sağlığı üzerine olumlu etkileri konusunda mevcut olan bilgi ve verilerin farklı coğrafyalardaki uzmanlar aracılığıyla o bölgelerdeki tarımsal üretim ve tüketimde yer alan tüm aktörlerle paylaşımı öngörülmüştür. Bu maksatla bu projede Güney Kore Cumhuriyeti'nden bir uzmanın bir yıl süre ile eğitimi ve sonucunda ülkesinde bu bilgi ve tecrübelerini paylaşımı gerçekleştirilmiştir.

Proje Çıktıları:

a. Yüksek kaliteli ve güvenli bahçecilik üretimi, bahçecilikte iyi tarım uygulamaları, ve ilgili program ve projelerin uyarlanması konularında gelişmiş rehberlik ve öneriler sağlanmıştır.
b. Güvenli ve yüksek kaliteli sebzelerin ve meyvelerin üretimi ve tüketimini teşvik eden bilgi ve verilerin küresel boyutta paylaşımı sağlanmıştır.
c. Artan meyve ve sebze tüketiminin sağlık açısından yararları ve gelişmiş gıda güvenliği hakkında küresel boyutta yükselen bir farkındalık için enstrümanlar geliştirilmiştir.

3. **Projenin Adı:** Kayısı Genetik Kaynaklarının Korunması ve Kullanılması, Ermenistan

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2010 – 2012

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Proje Yürütücüleri: Ermenistan, Tarım Bakanlığı – Toprak Bilimi, Tarım Kimyası ve Arazi Geri Kazanımı Bilim Merkezi

Projenin Amaçları:

a. Sağlam kayısı sektör kuruluşlarına kaysının genetik kaynaklarının toplanması ve korunması yoluyla destek verilmesi,
b. Uygun çeşitlerin, anaçların, meyve ve dikim malzemelerinin üretimi için uygun teknolojilerin tanıtılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Ermenistan'ın Armavir, Ararat, Aragatsotn, Kotayk, and Vayots Dzor bölgeleridir.

Proje Bütçesi: USD 353.000

Proje Özeti:

Bitkisel üretimde bahçe bitkilerinde en önemli üretim kalemleri Ermenistan için kayısı ve şeftalidir. Bunun başlıca nedeni ülkenin ortalama denizden yüksekliği ve toprak-iklim koşullarının bu ürünlerin üretimine uygunluğudur. Yüksek üretim potansiyeli ve ülkenin önemli pazarlar olan Rusya ve Avrupa Birliğine yakınlığı kayısı üretimini ülke ekonomisi açısından daha da önemli kılmaktadır. Bu proje ile mevcut üretimi yapılan kayısı çeşitlerinin gen kaynakları oluşturularak, koruma altına alınmaya çalışılmış, hem de kurulması planlanan ana bahçeler ve tesisleri sayesinde kişisel ve daha büyük organizasyonlara yönelik altyapı ve bilgi desteği sağlanması amaçlanmıştır (http://coin.fao.org/cms/world/armenia/en/Projects/NationalProjects, 2011).

Proje Çıktıları:

a. Gen kaynağının korunması için kayısı koleksiyonlarına ait bahçeler kurulmuştur.
b. Kayısı ağacı ve üretiminde faaliyet gösteren kişilere veya organizasyonlara yardımcı olmak amacıyla ana bahçelere sahip tesisler oluşturulmuştur.
c. Kayısı üretiminde bodur kök stoklar ve yeni teknolojiler kullanarak yoğun alanlar kurulmasıyla farklı bölgelerde tanıtım bahçeleri oluşturulmuştur. Yüksek verimli üretim için üreticilere gelişmiş kayısı üretimi hakkında uygun eğitimler verilmiştir (http://coin.fao.org/cms/world/armenia/en/Projects/NationalProjects.html, 2012).

4. **Projenin Adı:** Kaliteli Bitkisel Gen Kaynakları İçin Irak'ta Buğday, Arpa, Bakliyat ve Yem Bitkilerinin Yönetimi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2005-2008

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: ICARDA

Proje Yürütücüleri: Batı Avustralya Üniversitesi –Ziraat Enstitüsü, Adelaide Üniversitesi Avustralya, ICARDA-Suriye, Tarım Bakanlığı, Abu Ghraib Tarımsal Araştırma Merkezi –Bağdat- Irak, Tarım Müdürlüğü, Musul Üniversitesi

Projenin Amaçları:

a. Buğday, arpa ve baklagil yem bitkileri için geliştirilmiş yetiştirme tekniklerinin ve ürün yönetim sistemlerinin belirlenmesi, teş-

viki ve kuzey Irak bölgesindeki çiftçiler arasında yaygınlaştırılması

b. Kuzey Irak bölgesinde yer alan kuru tarım alanları için buğday, arpa ve baklagil yem bitkilerinin geliştirilmiş gen kaynaklarının tanıtımı, değerlendirilmesi ve seçimi,

c. Bölge için elverişli olan hasat yönetim seçeneklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi ve seçimi,

d. Bu çalışmalar ışığında potansiyel olarak değer taşıyan gen kaynaklarının ve daha iyi ürün/toprak yönetim teknolojilerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi, bunların çiftçiler tarafından adaptasyonunun teşviki için var olan Irak Araştırma ve Geliştirme Programının kapasitesinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Kuzey Irak

Proje Özeti:

Kuzey Irak bölgesinde kuru tarım alanlarında yapılan tarıma yönelik bazı tahıl ve baklagillerin üretiminde mevcut problemlerin tanımlanması ve bu problemlere yönelik çözüm politikalarının oluşturulması, bununla birlikte yüksek verimli ve kaliteli ürün yetiştiriciliği bu projenin amaçlarıdır. Bu kapsamda uluslar arası bilgi paylaşımı bölgesel üreticileri kapsayacak şekilde yapılmıştır. Ayrıca proje paydaşlarının tümünün katılımıyla değerlendirmeler yapılmış, kararlar alınmıştır.

Proje Çıktıları:

a. Üreticilerin mevcut uygulamaları incelenerek kuru koşullarda yetiştirilen ürünlerin üretimindeki kısıtlar ve engeller tanımlanmıştır.

b. Eldeki verilere dayanarak mevcut en iyi teknolojiler tanımlanmış ve sıralanmıştır.

c. Çiftlik tanıtımları yapılmıştır.

d. Adaptasyona yönelik potansiyel kısıtlar tanımlanmıştır.

e. Kabul edilebilir teknolojiler desteklenmiş ve yayılmıştır.

f. Potansiyel uyarlamalar ve etkileri değerlendirilmiştir.

g. Verimi yüksek ve/veya bölgesel pazarın ihtiyaçlarına cevap veren, hastalık direnci daha iyi, kuraklık direnci daha yüksek, ekmeklik kalitesi daha iyi ürünlerin tanımlanması ve değerlendirilmesi çiftçilerle birlikte araştırma merkezlerinde ve çiftçilere ait tarlalarda yapılmıştır.

h. Tanıtım ve araştırmalar için gerekli tohumların etkin üretimine yönelik sistemler kurulmuştur.

i. Yukarıda a maddesinde tanımlanan çıktılara göre alana has teknolojilerin gelişmemesinden kaynaklanan üretim kısıtları tanımlanmıştır.

j. Bu kısıtları çözümlemeye yönelik yeni ürün yönetim seçenekleri çiftçilerle birlikte test edilmiş ve değerlendirilmiştir.

k. Irak araştırma programının diğer araştırmalar ve özel eğitim programlarıyla iletişim kabiliyeti geliştirilmiştir.

l. Çiftçilerin sürece katılması durumunda, araştırma ve geliştirme personeli yeni teknolojilerin desteklemesi ve yayılmasında daha etkin olabilmiştir.

m. Geliştirilmiş teknolojilerin uyarlanmasının ve etkilerinin değerlendirilmesinde yönündeki kabiliyetler artırılmıştır.

n. Irak, ICARDA ve Avustralya'daki enstitü ve bilim insanları arasındaki uluslar arası işbirliği ağı etkinleştirilmiştir (http://www.icarda.org/ACIAR/Overview.html, 2012)

5. Projenin Adı: Doğu ve Güney Afrika'da Zararlılara Dayanıklı Mısır Çeşitlerinin Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2009-2013

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: CIMMYT, Sürdürülebilir Tarım için Syngenta Vakfı

Proje Yürütücüleri: Etiyopya, Kenya, Malavi, Mozambik, Tanzanya, Uganda, Zambiya, Zimbabwe

Projenin Amaçları:

a. Çalışmaların Kenya'da başlaması ve diğer katılımcı ülkelerde yaygınlaştırılması,

b. Böcek zararlılarına karşı dayanıklı mısır çeşitleri geliştirilmesi,

c. Katılımcı ülkelerdeki fakir çiftçilere böceğe dayanıklı mısır temin edecek bir sistemin oluşturulması,

d. Böceğe dayanıklı mısır çeşitlerinin etkisinin, ülkelerin tarım sistemleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi,

e. Böceğe karşı dayanıklı mısır çeşitlerini geliştirmek, değerlendirmek, yaygınlaştırmak ve izlemek için ülkelerin ihtiyacı olan teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi,

f. Projenin diğer gelişmekte olan ülkelerde de yayılması için proje basamaklarını ve kazanımlarının aktarılması, izlenmesi ve belgelenmesi amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Afrika ülkelerinde böcek zararlarının mısır üretimi üzerindeki etkisinin ve kayıpların azaltılması amacıyla bu proje hayata geçirilmiştir. Pilot ülke olarak Kenya'da başlayan faaliyetler kademeli olarak diğer katılımcı ülkelere aktarılmış ve adaptasyonları sağlanmıştır. Böcek direnci yüksek mısır çeşitleri geliştirilmiştir. Ayrıca proje kapsamında katılımcı ülkelerde proje gelişimini ve bölgesel adaptasyon durumlarını izlemek ve değerlendirmek için kapsamlı bir iletişim ağı oluşturulmuştur.

Proje Çıktıları:

a. En az üç ülkede mısır biti izleme kapasitesi oluşturulmuştur.

b. Böcek dayanımlı mısır gen kaynaklarının performans ve adaptasyonları en az üç ülkede test edilmiştir.

c. Kenya dışında iki ülkede daha

etkin böceğe dayanıklı mısır çeşitlerinin kullanımına ve tohum üretim ve ıslahı çalışmalarına Aralık 2013 tarihine kadar başlanmış olacaktır.

d. Kenya dahil üç ülkede Aralık 2013 tarihine kadar ikinci jenerasyon böcek dirençli mısır hibritlerinin ve açık tozlaşma ile üretilmiş çeşitlerin değerlendirilmesi yapılmış olacaktır.

e. Bilgi paylaşımı ve adaptasyonu yapılmış bölgesel gen kaynaklarının tanımlanması için fonksiyonel bir iletişim ağı oluşturulmuştur.

f. ikinci jenerasyon böcek dirençli mısır hibritlerinin ve açık tozlaşma ile üretilmiş çeşitlerin geliştirilmesi tamamlanmıştır (http://www.cimmyt.org/en/projects/insect-resistant-maize-for-africa/events, 2012)

6. **Projenin Adı:** Sürdürülebilir Sebze Üretim ve Pazarlama Sistemleri için Küçük ve Orta Ölçekli Girişimciliğin Desteklenmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1997-2000

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Komisyonu, Gelişmekte olan Ülkelerde Uluslararası İşbirliği Programı (INCO-DEV)

Proje Yürütücüleri: Münih Teknik Üniversitesi, Xavier Üniversitesi, Tarım Yüksekokulu, Bukidnon Tohum Kurumu (BUSECORP), Güney Vietnam Ziraat Mühendisliği Enstitüsü, Haddokkeo Bahçecilik Araştırma İstasyonu

Projenin Amaçları:

a. Hedefteki bölge şehirlerine yıl boyunca sağlıklı sebze sağlanması,

b. Bölgede kentsel kesimde yaşayanlara iş ve gelir sağlanması,

c. Küçük ve orta ölçekli tarım işletmeleri için ekonomik olarak yaşayabilen, çevre dostu ve kabul edilebilir sebze üretim sistemini geliştirerek bu işletmelerin marketlere ulaşımına olanak sağlanmasıdır.

Proje Alanı:

Proje güneydoğu Asya'da yer alan üç şehri çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu şehirler Cagayan de Oro, Ho Chi Minh City, ve Vientiane'dir.

Proje Özeti:

Avrupa Birliğince desteklenen bu proje ile güneydoğu Asya'da yer alan üç farklı şehirde sebzecilik sektörü üreticiden tüketiciye kadar tüm aktörleri de içine alarak irdelenmiş, sektör ile ilgili tüm etkin faktörler belirlenmiş, gerekli araştırmalar yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek proje amaçlarına yönelik olarak ortaya konulan hedeflere ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonuçlar hedef şehirlerde, bölge insanına, çevresel faktörlere ve ekonomik imkânlara en uygun sebze çeşitlerinin en yüksek verimle yetiştirilmesini, bu amaçla en uygun toprak ve sulama yöntemlerinin belirlenmesini ve üretici, tüketici ve satıcı arasında iletişimi sağlayacak en uygun pazarlama yönteminin geliştirilmesini sağlamıştır.

Proje Çıktıları:

a. Şehirlerdeki sebze üreticilerinin, satıcıların ve tüketicilerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri belirlenmiş,

b. Sebze tüketim şekilleri, tüketiciler açısından sebzelerin kalite kriterleri ve atık imha şekilleri değerlendirilmiş,

c. Farklı sebze yetiştirme uygulamaları tanımlanmıştır,

d. Sebze pazarlama sistemi tanımlanmış,

e. Domates, tatlı ve acı biber, patlıcan, kabak, karnabahar, brokoli, baklagiller ve papaya üretiminde gelişme sağlanmış,

f. Toprak yönetiminde kontrol, takip ve gübre uygulama yöntemleri değerlendirilmiş ve geliştirilmiş,

g. Pestisit kalıntısı-hastalık yönetim sistemi geliştirilmiş,

h. Sulama sistemleri üzerine çalışılmış, farklı sulama sistemleri verim, su tüketimi, yatırım ve işletme maliyetleri ve iş gücü tasarrufu açısından değerlendirilmiş,

i. Pazarlama sistemi geliştirilmiştir (http://puvep.xu.edu.ph/projects/inco/inco.htm, 2012).

7. **Projenin Adı:** Akdeniz Bölgesinde Sulu ve Kuru Tarım Yapılan Alanlarda Kayısı Çeşitlerinin Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1991 - 1995

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Tarımsal Araştırmalar Ulusal Enstitüsü, Fransa

Projenin Amaçları:

a. Üç adet bir birini tamamlayan çalışmayla kayısının pazarlanma potansiyelinin geliştirilmesi,

b. Bu çalışmalardan ilkinde farklı bölgelerin iklim koşullarına adapte olmuş yeni çeşitler geliştirerek daha geniş zaman aralığında yetiştirilmesinin mümkün kılınması ve bu sayede sezon içerisinde daha uzun süre tezgahlarda taze meyve olarak yer alabilmesi,

c. İkinci aşamada daha iyi koruma yöntemleri geliştirilerek meyvenin kendisinin ve ürünlerinin kalitesinin geliştirilmesi ve işlenmiş olan ürünlerin kullanımında çeşitliliğin sağlanması,

d. Son aşamada ise bakteriosis, klorosis gibi kayısı ile ilgili hastalıklara dirençli yeni çeşitlerin geliştirilmesiyle hastalık duyarlılığı ile savaşılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Fransa

Proje Özeti:

Kayısı üretimi beş birlik üyesi ülkede yapılmaktadır. Kayısı taze tüketimi ve işlenmiş ürünleri ile çok yüksek potansiyele sahip olmasına rağmen bu potansiyelden yararlanılması bazı sebeplerle çok zor olmaktadır. Bu projede bu sebepler üç kısımda irdelenmiş ve

birbirini tamamlayan çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Öncelikle farklı iklim koşullarına adapte olmuş çeşitler sezonsal olarak dengesizlik göstermektedir. Ayrıca adaptasyon bölgesi dışında üretimi daha da zor olmaktadır. Ayrıca kayısı meyvesi çok çabuk olgunlaşan bir ürün olduğu için nakliyesi ve pazara sunulması da çok zor olmaktadır. Bunların yanı sıra bakteriosis, klorosis ve sharka gibi hastalıklara karşı direnç gösterememekte ve üretim kayıplarına neden olmaktadır. Bu projede tüm bu kısıtları aşabilecek ve birbiri ile etkileşim içerisinde çözümler bularak Fransa'da kayısı üretimi açısından bir ilerleme kaydetmek amaçlanmıştır.

Proje Çıktıları:

a. Mevcut genetik farklılıktan faydalanmak için, önceden belirlenmiş çeşitlerin projede yer alan katılımcılar arası değişimi sağlanarak, bu çeşitlerin farklı bölgelerde göstermiş oldukları performanslar değerlendirilmiştir.
b. Kaynak çeşitlerin koleksiyonu oluşturulmuş, ana çeşitlerin floral uyumluluğu göz önünde bulundurularak araştırma başlatılmıştır.
c. İleride yapılacak seleksiyon çalışmaları için yeni genetik farklılığın yaratılması amacıyla melezlemeler gerçekleştirilmiştir. Hasat öncesi ve sonrası meyve kalitesinin karakterizasyonu için katılımcılar tarafından genel bir yaklaşım için protokol oluşturulmuştur.
d. Yapay atmosferik koşullarda yarı geçirgen film kullanılarak yapılan koruma, hasat sonrası kayısının hızlı olgunlaşması ile ilgili problem açısından umut vadeden bir yaklaşım gibi görünmüştür.
e. Patolojik açıdan farklı ülkelerde bulunan *Agrobacterium tumefaciens*, *Pseudomonas* ve *Xanthomonas prunil* suşlarının tanımlanması yapılmıştır. Yetiştiriciliği yapılan çeşitlerin sharka virüsüne karşı duyarlılığını ve direncini gösterecek sistematik bir araştırma başlatılmıştır.
f. Mevcut durumuyla bu çalışma uygulanan seleksiyon ve ıslah yöntemlerinin etkinliği bakımından olumlu sonuçlar vermiştir (http://cordis.europa.eu/projects/rcn/16556_en.html, 2012).

8. **Projenin Adı:** Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'daki Taş Çekirdekli Meyve Ağaçları Genetik Çeşitliliği (Şeftali, Kayısı ve Kiraz)

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2011-2014

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Tarımsal Araştırmalar Ulusal Enstitüsü-Fransa, İnönü Üniversitesi-Türkiye; Julius Kuhn Enstitüsü- Almanya

Projenin Amaçları:

a. İklim değişikliğine ve virüs bulaşısına karşı verilen tepkiyi direkt etkileyen bölgelerdeki genetik çeşitliliği değerlendirilmesi,
b. Kültürü yapılmasından sonra *Prunus* çeşitlerinin orijin merkezlerindeki ve yayılma güzergâhındaki geniş genetik çeşitliliğin değerlendirilmesi,
c. Hastalık etmeni virüs direncine ve iklimsel değişikliklere bağlı oluşan bölgelerdeki genetik değişimin analizi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Projede katılımcı olan ülkelerde seçilmiş olan bölgelerdir.

Proje Bütçesi: EURO 223.200

Proje Özeti:

Fransa, Türkiye ve Almanya'dan araştırma kuruluşları ve üniversitelerin katılımıyla bu ülkelerde mevcut sert çekirdekli meyvelerin genetik çeşitliliğinin ve bu çeşitlerin bölgeler bazında iklimsel ve hastalık direncine göre göstermiş olduğu genetik değişimin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu maksatla proje kapsamındaki ülkeler arasında bilim insanı değişimi ve bilgi paylaşımı gerçekleştirilecektir. Bu sayede kolektif çalışmalara imkan verilecek, Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya'da sert çekirdekli meyve grubunda yer alan kayısı, şeftali ve vişne meyvelerinin bölgesel manada biyoçeşitliliği karşılaştırılacaktır (http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11788254, 2012).

9. **Projenin Adı:** En İyi Uygulamalara Dayalı Gelişmiş Ekolojik Tarım Sistemlerinin Pilot Alanlardaki Organik Çiftçilerde Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1993-1997

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Catholique De Louvain Üniversitesi - Belçika; TEAGASC, İrlanda; DLO, Hollanda

Projenin Amaçları:

a. Bölgeye özel *ekolojik tarım sisteminin* seçilen bölgelerde oluşturulması,
b. Uygulama için pilot çiftliklerin kurulması,
c. Sonuçta Ekolojik Tarım Sistemi için bir strateji oluşturulması amaçlanmıştır.

Proje Bütçesi: EURO 1.748.711

Proje Özeti:

Bu projede bölgeye özel Ekolojik Tarım Sistemi (ETS) aşağıdaki faktörler göz önünde bulundurularak inşa edilmiştir:

- Toprak ve çevre,
- Ürün sağlı ve üretim kalitesi,
- Alan ve biyolojik kaynaklar

Prototip çiftlikler kurulmuş ve buralarda çalışmalar hedeflere ulaşılana kadar, kuruluşlar kendi başlarına hayatlarını idame ettirene kadar devam etmiştir. Böylece hem sistemin gereksinimleri belirlenmiş hem de bu amaca yönelik strateji oluşturulmuştur.

Proje Çıktıları:

a. Ekolojik Tarım Sisteminin hedefleri belirlenmiştir.
b. Bölgeye özel ETS için strateji oluşturulmuştur.
c. Bu amaçla pilot çiftlikler kurul-

muştur.

d. Bu tesislerin ETS adaptasyonu ve kendi ayakları üzerinde durması sağlanmıştır (http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11788254, 2012).

10. Projenin Adı: Meyve Kalite ve Güvenliğinin İyileştirilmesi için Sürdürülebilir Bahçe Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2006 – 2009

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Bilimsel Araştırma Kurumu Devlet Konseyi-İspanya, Liatni Nehri Yönetimi-Lübnan, Hassan II Tarımsal ve Veteriner Enstitüsü-Fas, Sapiama S.L., Fas; Abacotech S.L.-İspanya; Lübnan Tarımsal Araştırma Enstitüsü – Lübnan, Contadores De Riegos S.L., İspanya; Cartagena Politeknik Üniversitesi-İspanya; Wageningen Üniversitesi, Hollanda; Thessaly Üniversitesi-Yunanistan; Tarımsal Araştırmalar Ulusal Enstitüsü-Fransa; Universita' Degli Studi Di Foggia Üniversitesi- İtalya; Murcia Tarım Kooperatifleri Federasyonu-İspanya

Projenin Amaçları:

a. Sürdürülebilir tarım uygulamalarının geliştirilmesinde önemi açık olan sulama stratejisinin Birlik üyesi ülkelerde ve Akdeniz bölgesi ülkelerinde uygulanmak üzere geliştirilmesi,

b. Geliştirilen sulama uygulamasının üretim girdileri ve çıktıları üzerindeki etkilerinin araştırılması,

c. Sonuçların ve değerlendirmelerin üreticiler ile paylaşılması,

d. Yine proje sonunda elde edilen verilerin sulama sistemleri üreten sanayi ile paylaşılarak yeni sulama teknolojilerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Proje Bütçesi: EURO 3.684.294

Proje Özeti:

Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve özellikle Akdeniz ülkeleri girdi maliyetlerini azaltan, özellikle su maliyetini ve meyvelerin kalite ve güvenliği üzerindeki negatif etkiyi minimize eden sürdürülebilir tarım uygulamaları konusunda desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Sulanan tarım sistemlerinin sürdürülebilirliğinin geliştirilmesinde umut vadeden yöntemlerden birisi ürün kalitesini geliştirmeye yönelik su uygulamalarını düzenleyen ve ürün güvenliğini garanti altına alan bahçe sulama yönetiminin optimizasyonudur. Bu projede yeni sulama uygulamalarının değerlendirilmesi öngörülmüştür. Araştırma metodu Akdeniz bölgesindeki birkaç meyve ağaçlarının (şeftali, zeytin, badem, turunçgil) ilgili girdi (su, gübre) ve çıktıları (verim, meyve kalitesi ve güvenliği) üzerine bahsi geçen sulama uygulamasının etkilerini tahmin etmek amaçlı deneyler, saha analizleri ve modelleme araçlarının kombinasyonunu temel almaktadır. Daha önce yapılmış olan benzer çalışmalar ışığında farklı sulama stratejilerinin ürün fizyolojisi, kalitesi ve güvenliği üzerindeki etkilerinin bilinmesinin gerekliliği malumdur. Bu proje ile uygulanacak olan sulama stratejisinin etkileri gözlemlenmiştir.

Proje Çıktıları:

a. Yeni bir sulama uygulaması (kullanılan suyun dozunun ve kalitesinin belirlendiği, sulama sistemi üzerinden gübreleme sisteminin uygulandığı) değerlendirilmiştir.

b. Farklı meyve ağaçlarının kısıntılı sulamaya karşı göstermiş oldukları fizyolojik tepkilerini belirlemek ve optimum sulama programını oluşturmak için deneyler yapılmıştır. Ayrıca toprak ve ağaç köklerinin sulama sistemleriyle olan ilişkilerini açıklamaya dönük çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

c. Kullanılan suyun hastalık etmenlerine karşı güvenliğinin sağlanmasına dönük ultrasound uygulaması denenmiştir.

d. Farklı bölgelerde farklı meyve ağacı bahçelerinde kontrollü kısıntılı sulama sisteminin uygulama sonuçları tüm uygulama bölge ve ağaçlarında su verimliliğini artırdığını göstermiştir. Ayrıca gübre ve işçilik yönünden de verimli olduğu bölge ve çeşitler olmuştur.

e. Kontrol ve gerçek tarlalarda kısıtlı sulama sistemi denenmiş, çeşitlere göre verimlilik açısından farklılık göstermiştir. Ayrıca kullanılan suyun kalitesinin de çok önemli olduğu belirlenmiştir (http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=8820714, 2012).

11. Projenin Adı: Su Kaynaklarının Kısıtlı Olduğu Yerlerde Üretim Maliyetlerini Azaltmak için Sert Kabuklu Meyvelerin Üretiminde Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi (badem, fındık, ceviz, Antep fıstığı)

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1991-1995

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Ulusal Tarımsal Araştırma Enstitüsü, İspanya

Projenin Amaçları:

a. Sert kabuklu meyve çeşitlerinin (badem, fındık, ceviz ve fıstık) su ihtiyaçları ve buna bağlı fizyolojik gelişimlerinin belirlenmesi,

b. Veriler ışığında kontrollü kısıtlı sulama sisteminin uyarlanması,

c. Sert kabuklu meyvelerin üretim masraflarının düşürülerek diğer üretici ülkeler ile rekabet edebilirliklerinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Avrupa'da sert kabuklu meyve yetiştiriciliğinin diğer üretici ülkeler ile rekabet edebilmesi amacıyla üretim maliyetinin düşürülmesine yönelik olarak bu proje gerçekleştirilmiştir. Birim ürün maliyetinin düşürülmesini ancak verim artırılarak ve girdi maliyetleri azaltılarak veya

optimize edilerek mümkündür. Bu projede önemli tarımsal uygulamalardan birisi olan sulama sisteminin etkinliğinin artırılması ve bu sayede ürün maliyetinin düşürülmesi hedeflenmiştir. Çünkü Avrupa su kıt kaynaktır ve sert kabuklu meyvelerin üretimi üzerinde etkindir. Bu amaçla farklı sert kabuklu meyve çeşitleri (badem, fındık, ceviz ve fıstık) için etkin sulama sistemi analizi hedeflenmiştir.

Proje Çıktıları:

a. Sert kabuklu meyvelerin üretim maliyetlerindeki en önemli girdi olan sulama maliyeti düşürülmüştür.
b. Avrupa Birliği içerisinde yetiştirilen ve üretim fazlası veren meyve çeşitlerin (zeytin, üzüm, ve taze meyveler) alternatifleri oluşturulmuştur.
c. Avrupa Birliği için kıt kaynak olan suyun sulama sistemi ile kullanım miktarında tasarrufa gidilmesi o bölgeler için sosyal ve ekonomik fayda sağlamıştır (http://www4.wiwiss.fu-berlin.de/cordis/page/Project/119, 2012)

12. **Projenin Adı:** Uttar Pradesh'de Çeşitlendirilmiş Tarımsal Destek Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1996-1998

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Uttar Pradesh Hükümeti, IBRD, IDA

Proje Yürütücüleri: Uttar Pradesh Hükümeti (GOUP)

Projenin Amaçları:

a. UP'nin farklı tarımsal üretim sistemlerini destekleyerek tarımsal verimliliği artırılması,
b. Özel sektörün ilerlemesini teşvik edilmesi,
c. Kırsal altyapıyı geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Hindistan

Proje Bütçesi: USD 160.500.000

Proje Özeti:

Amacı tanımlanmış bu çalışma altı proje bileşeninden oluşmaktadır. Birincisi, teknolojik ilerlemeyi desteklemekte, araştırma koordinasyonu için kapasite artırmakta, öncelikli kısıtlar üzerindeki uyarlanabilir araştırmalarını desteklemek için rekabetçi tarımsal araştırma programı oluşturmakta, küçük tarımsal işletmelerin verimliliğini artırmakta, teknolojinin yayılması aktiviteleri için destek araştırmalarını güçlendirmektedir. İkincisi bölümleri rasyonelleştirerek, yönünü değiştirerek ve güçlendirerek talep-kontrollü teknoloji yayım sistemi oluşturmakta, bağımsız organizasyonların yardımı ile tarım topluluklarının katılımını artırmakta ve bilgi teknolojilerinin daha fazla kullanımını ve insan kaynaklarının gelişimini desteklemektedir. Üçüncü bileşen özel sektörün katılımını ve tarımsal ticaret ilerlemesinde kamu/özel sektör ortaklığını desteklemektedir. Dördüncü bileşen sistemlerin yayılmasını, ekonomik pazar hakkında bilgi toplanmasını, kırsal ekonomik pazarını ve proje kapsamındaki kırsal yollarını geliştirerek kırsal altyapının kalkınmasını desteklemektedir. Beşinci bileşen proje yönetimini ve ekonomik analiz için gelişmiş kapasiteyi desteklerken, son bileşen ise proje hazırlama aracını desteklemektedir.

Proje Çıktıları:

a. Araştırma uygunluğu ve araştırma koordinasyon ve kalitesinin etkinlik ve verimliliği artırılmış,
b. Tarımsal toplumların, STK'ların özel sektörün geniş katılımı ile merkezci olmayan ve talep kontrollü teknoloji yaymaya yönelik bir sistem geliştirilmiş,
c. Özel sektör katılımını sınırlayan kısıtlar azaltılmış, tarımsal endüstri girişimlerinde özel sektör yatırımları artırılmış, özel sektör katılımını engelleyen sübvansiyonlar azaltılmıştır (http://documents.worldbank.org/curated/en/1998/04/442207/india-uttar-pradesh-diversified-agricultural-support-project, 2012).

13. **Projenin Adı:** Tarım Reformu Destekleme Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1998 - 2005

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Uluslararası Kalkınma Birliği, Ermenistan

Proje Yürütücüleri: Tarım Bakanlığı

Projenin Amaçları:

a. Zirai işletmelere ve tarıma yönelik özel sektörü desteklemek,
b. Tarım sektörüne yönelik kredileri artırmak ve yaymak,
c. Araştırma, eğitim, bilgi ve yayıma yönelik tarımsal hizmetlerin verimliliğini artırmak amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Ermenistan

Proje Bütçesi: USD 19.800.000

Proje Özeti:

Projede Ermenistan'da tarıma dayalı özel sektörü ve araştırma enstitülerini destekleyerek tarımsal verimliliğin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsam içerisinde küçük üreticilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tarımsal kredi sistemi oluşturulmaya da çalışılmıştır. Bu proje üç bileşenden oluşmuştur. Birinci bileşen kapsamında küçük üreticilere ve girişimcilere işletme ve yatırım sermayesi amacıyla kredi sağlanmıştır. Özelleştirme kapsamında yeniden yapılandırmalarında özel tarımsal işletme ve pazarlama teşebbüslerine yardımcı olmak amacıyla proje finansına yönelik teknik yardım ve endüstriyel tarım eğitimi sağlanmıştır. Son bileşende küçük üreticileri kapsayan genişleme ve araştırma çalışmaları üzerine eğilerek tarım sektöründe kamu hizmetlerinin yeniden yapılandırılmasına başlanmıştır.

Proje Çıktıları:

a. 1999-2002 yılları arasında yaşanan finansal sorunlara rağmen istenilen amaçlara büyük oranda ulaşılmıştır. Proje süresince 17.500 üreticiye toplam 20 milyon USD üzerinde kredi sağlanmıştır. 1998 yılından 2004 yılına kadar ki süreçte tarıma ayrılan kredi desteğinin %20'si bu proje ile sağlanmıştır.
b. Endüstriyel tarımı geliştirme

merkezi bu süreçte üreticilere ve tarımsal endüstri yöneticilerine iş planı, finans yönetimi, pazarlama hakkında yardım, eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlamıştır. Bunun yanı sıra üreticilere, tüccarlara ve işletmenlere sürekli ve düzenli tarımsal istatistikler aktarılmıştır

c. Proje ile kırsal kesim üreticilerine ve tarım işletmelerine sağlanan krediler sayesinde önemli geri dönüşler alınmıştır. Özellikle üzüm, domates ve meyve üretiminde önemli büyümeler bu proje ile sağlanan likidite ile elde edilmiştir.

d. Küçük yatırımcılara ve üreticilere sürekli ve düzenli bilgi akışı sağlayan merkeziyetçi olmayan bir bilgi yayma sistemi oluşturulmuştur. Bu sayede kırsal kesim tarım politikalarının belirlenmesinde etkin olan sistem içerisinde üreticiler ve küçük yatırımcılarında yer almasının önü açılmıştır.

e. Araştırmacıları ve üreticileri bir araya toplayan ihtiyaç merkezli teknoloji değerlendirme programı oluşturulmuş, yapılan bilimsel çalışmaların üretici taleplerine yönelik olarak desteklenmesi sağlanmıştır.

f. Finanse edilen bu proje ile tarım sektöründe önemli büyüme, çeşitlilik ve gelişme kaydedilmiştir.

g. Tarımsal üretim ve üretici fiyatlarında önemli artışlar olmuştur. Bu fiyatlardaki artış tarım ürünleri işleyen endüstriden gelen talepler doğrultusunda olmuştur.

h. İhracat değerlerinde de önemli artışlar olmuştur. Özellikle işlenmiş meyve ve meyve suyu, domates salçası, şarap ihracatında artışlar ön plana çıkmıştır.

(http://www.worldbank.org/projects/P035806/agricultural-reform-support-project?lang=en, 2012)

Değerlendirme

Bitkisel üretime yönelik olarak uygulanan uluslararası projeler genel dolarak değerlendirildiğinde şu sonuçlar özet olarak belirmektedir;

- Projeler özellikle doğal kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanımı, gıda güvenliği, hastalık ve zararlılarla mücadele, verimlilik, gen kaynaklarının korunması, kalite vd. konuları öncelik olarak ele almaktadır.
- Gen kaynaklarının korunması giderek önem taşımaktadır. Bunda da en ilginç olan uygulama Ermenistan'da kayısı ile ilgili gen kaynaklarını korumaya yönelik projedir.
- Projelerin yoksulluk, açlığın azaltılması gibi amaçları içermesi de dikkati çekmektedir.
- Projeler genelde iyi yönetişimi de dikkate alarak katılımcı bir yaklaşım ile uygulanmaktadır.

5.5.2. Ulusal Projeler

Ulusal projeler bölümünde Türkiye'de Bitkisel üretime konu olmuş ve uygulaması gerçekleştirilmiş ve TRB1 bölgesine örnek olabilecek çalışmalar değerlendirilmektedir. Maddeler halindeki örnek projeler aşağıda yer almaktadır.

1. **Projenin Adı:** Balıkesir-Burhaniye'de Zeytin Yetiştirilen Alanların Belirlenmesi ve Zeytin Veri Tabanı Oluşturulması" Pilot Projesi

   Başlama ve Bitiş Tarihi: 2004 – 2005

   Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

   Proje Yürütücüleri: Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Bölüm Başkanlığı, Türkiye; Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, Türkiye; Burhaniye Tarım İlçe Müdürlüğü, Türkiye; Avrupa Birliği Ortak Araştırma Merkezi (JRC)

   Projenin Amaçları:

   a. Avrupa Birliği (AB) Müktesebatı ile uyumlu olarak, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama kullanılarak zeytin veri tabanı kaydı oluşturulması

   b. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde aday ülkelere veritabanı oluşturulmasında kullanılan metodoloji ile ilgili bilgi sağlanması amaçlanmıştır.

   Proje Alanı: Balıkesir-Burhaniye

   Proje Özeti:

   Zeytinciliğin Türkiye ekonomisine katkısı bakımından büyük öneme sahip olması ve AB'ne aday ülkelerden uyum süreci kapsamında AB Ortak Tarım politikasına gereğince 2004-2009 yılları arasında CBS destekli ve Entegre Yönetim Kontrol Sistemi (IACS) ile uyumlu bir veri tabanı oluşturulması istenmektedir. Bu çalışmada kadastral haritalar ve yüksek çözünürlüklü uydu görüntüleri Avrupa Birliği Ortak Araştırma Merkezi (JRC) tarafından geliştirilen OLICOUNT yazılımı zeytin veritabanı oluşturulması amacıyla zeytin ağaçlarını saymak için kullanılmıştır.

   Proje Çıktıları:

   a. Sayım sonuçlarının analizine göre 2291 zeytin ağacı bulunan test alanlarında söz konusu yazılımın sayıma dahil etmeme (ommission error) hatası %11.1 ve yanlışla dahil etme (commisison error) hatası %2.94 olarak bulunmuştur.

   b. Zeytin ağaçlarının belirlenmesinin % 90.37 doğrulukla ve oldukça güvenirli bir şekilde yapılabileceğini göstermiştir (http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_zeytin.html, 2012).

2. **Projenin Adı:** Fındık Alanlarının Uzaktan Algılama ile Tespit Edilmesinde Arazi Topoğrafyasının Etkisinin İncelenmesi ve Alternatif Tarım Ürünlerine Uygunluğunun Belirlenmesi

   Başlama ve Bitiş Tarihi: 2007 - 2009

   Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

   Proje Yürütücüleri: Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Araştırmaları Bölümü, Türkiye; Giresun Fındık

Araştırma Enstitüsü, Türkiye; AB Ortak Araştırma Merkezi

Projenin Amaçları:

a. Çalışma alanındaki fındıklıkların belirlenmesi, topografik özellikler yönünden sınıflandırılması,
b. Alternatif tarım ürünlerinin üretimine daha uygun olan fındık bahçelerinin belirlenmesi,
c. Fındık parsellerinin otomatik segmentasyonu,
d. Topografyanın görüntü işlemeye etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Karadeniz Bölgesi

Proje Özeti:

Fındık Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan ve aynı zamanda da önemli bir ihraç ürünü olması bakımından büyük öneme sahip bir ürünüdür. Türkiye dünya fındık üretiminin % 70'ini gerçekleştirmektedir. Tarımsal planlama yetersizliğinden dolayı fındıklık alanlarda her geçen gün artan bir eğilim söz konusudur. Böylece fındık üretimi iç tüketimi ve ihraç edilen miktarı aşmaktadır. Bu problem karşısında fındık tarımının en uygun alanlara yönlendirilmesini ve ovalarda oluşturulmuş olan fındıklıkların sökülmesini sağlamak amacıyla bir kanun çıkarılmıştır. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP, 2003)'nin uygulanmasıyla ihraç edilemeyen ve iç tüketimi aşan fazla fındık üretimine ve desteklemelerle devlet bütçesine fazla maliyete neden olan fındıklıkların azaltılması planlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre 750 m yükseltinin altında bulunan, I ve II sınıf tarım arazileri ve eğimi %6'dan az olan III sınıf tarım arazilerinde fındık yerine alternatif ürün üretiminin yapılması öngörülmüştür. Proje bu kanuna yönelik verilerin elde edilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Proje Çıktıları:

a. Hedef alan içerisinde fındık dikili alanların toplam yüzölçümü 10463 Ha olarak belirlenmiştir. Bu da hedef alanın %71'nin fındıklıklarla kaplı olduğunu göstermektedir.
b. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARİP) bakımından değerlendirme yapıldığında alternatif tarım ürünleri yetiştiriciliğine uygun tarım alanına rastlanmamıştır.
c. Yapılan sınıflandırma işleminin doğruluğu belirlemek için arazi çalışmalarından toplanan koordinatlı verilerle doğruluk testleri gerçekleştirilmiştir. Genel doğruluk %79.41 olarak ve yeterli bulunmuştur (http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_findik.html, 2012).

3. **Projenin Adı:** Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2004-2012

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: IBRD, GEF, T.C. Hükümeti

Proje Yürütücüleri: *Çevre ve Orman Bakanlığı (Koordinatör Kuruluş), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı*

Projenin Amaçları:

a. Orta Anadolu ve Karadeniz bölgelerindeki sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin ve katılımcı planlamanın sağlanması,
b. Doğal kaynaklara baskının azaltılması, çevreyle dost tarım ve ormancılık faaliyetlerinin benimsenmesi,
c. Kurumsal kapasitenin artırılması ve halkın bilinçlendirilmesi,
d. AB'ne uyum sürecinde su ve besin yönetimi ile ilgili politikaların geliştirilmesidir.

Proje Bütçesi: USD 27.900.000

Proje Çıktıları:

a. Çiftçilere yönelik eğitim çalışmaları yapılmıştır ve devam etmektedir.
b. Nadas alanlarında azalma 2.069 ha ulaşmıştır. Marjinal tarım alanlarının doğru kullanımı için faaliyetler 1.163 ha alanda gerçekleştirilmiştir. 12 ha alanda çevre dostu tarım tekniklerine yönelik uygulamalar yapılmıştır. Orman dışı mera alanlarının rehabilitasyonu kapsamında 892 ha alan değerlendirilmiştir. Ayrıca bu kapsamdaki alanlara 29 adet sıvat alımı yapılmıştır.
c. 98 ünitede 15'er kovanlı arıcılık faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Tarla kenarı ağaçlandırma faaliyeti kapsamında 24.190 adet lik ağaçlandırma çalışması yapılmıştır. Kuru ve sulu alanlarda bağ-bahçe üretimi sırası ile 159 ha ve 284 ha alanlarda gerçekleştirilmiştir. Sulu alanlarda yem bitkisi üretimi 1.150 ha yapılmıştır. Sebze üretim alanı 35 ha olmuştur.
d. Proje kapsamında bugüne kadar bozulmuş doğal kaynakların rehabilitasyonu ve gelir artırma amacıyla yapılan faaliyetlerde kullanılmak üzere tohum, fide, fidan, ve gübre alınmış ve demonstratif faaliyetler çerçevesinde çiftçi şartlarında damla sulamanın yaygınlaştırılması amacıyla 100 ünite damla sulama tesisi kurulmuştur.
e. Proje kapsamında; uygulamaların devam ettiği İl Müdürlükleri için 1 adet GPS cihazı, 6 adet yem kırma değirmeni, 17 adet dipkazan, 2 adet anıza ekim makinesi, 3 adet mibzer, 1 adet su tankı, 11 adet masaüstü bilgisayar, 4 adet dizüstü bilgisayar, 3 adet projeksiyon cihazı, 6 adet fotoğraf makinesi ve dijital kamera, 5 adet yazıcı alınarak alet ve ekipman ihtiyaçları da karşılanmıştır (http://www.tugem.gov.tr/ContentViewer.aspx?ContentId=20, 2012).

4. **Projenin Adı:** Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Mevzuatına Uygun Olarak Sürdürülebilir Mera Yönetimi Metotlarının Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2008 - 2009

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Hollanda Hükümeti (G2G07/TR/9/3 Project)

Proje Yürütücüleri: Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) -Çayır Mera ve Havza Daire Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü, Sivas Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Kırıkkale Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Projenin Amaçları:

a. Orta Anadolu'da Avrupa Birliği'nin kırsal kalkınma mevzuatı ile uyumlu olarak sürdürülebilir mera yönetim metotlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Meraların yönetimi hem meraların kullanımı hem de besicilik açısından hayvan otlatmada istenilen katkının sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak eski yönetim metotları güncelliğini kaybetmiş, meralar hızlı bir şekilde kan kaybetmiştir. Bu proje ile Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Mevzuatına uygun, ve Avrupa'da geçerli olan teknikler kullanılarak mera yönetiminde değişiklik yapılması öngörülmüştür. Proje kapsamında Kırıkkale ve Sivas illerinde iki alan pilot mera alanı olarak seçilmiştir. Uygulamada modern teknikler kullanılırken ülke gerçekleri de göz önünde bulundurulmuştur. Böyle hem Avrupa Birliği Mevzuatlarına uygun hem de ülkeye adaptasyonu sağlanmış yeni bir sürdürülebilir mera yönetim sistemi geliştirilmiştir. Burada pilot alanlardan yapılan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan veriler tüm ülkedeki mera alanlarının değerlendirilmesi amacıyla da kullanılacaktır. Tabi önemli bir nokta olan iki pilot bölgenin tüm ülke mera alanlarını temsil edemeyeceği gerçeği unutulmamış, bu veriler çıkış noktası olarak ele alınmıştır. Çünkü proje sonuçları etkin yönetim sisteminin belirlenmesinde çevresel, kültürel ve sosyal etkilerinde önemli rol oynadığıdır.

Proje Çıktıları:

a. Kırkkale ve Sivas'ta iki pilot alan detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.
b. Sonuçlar genel bir yaklaşımla Türkiye'de geri kalan mera alanlarının durumunun değerlendirilmesi için kullanılmıştır.
c. Eski mera yönetim sisteminin çağ dışı kaldığı ortaya konulmuştur.
d. Uygun bir sürdürülebilir mera yönetim sistemi oluşturulmuştur (http://www.tarlabitkileri.gov.tr/arsiv/001_baklagil_gelistirme_programi.pdf., 2012)

5. **Projenin Adı:** Türkiye-CIMMYT-ICARDA Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Projesi Materyalinin Sarı Pasa Dayanıklılığı Bakımından Değerlendirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1995 -

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: CIMMYT ve ICARDA

Projenin Amaçları:

a. Geliştirilen kışlık buğday çeşitlerinin sarı pasa karşı göstermiş olduğu dayanıklılığın belirlenmesi amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Programı (IWWIP), Türkiye Cumhuriyeti, Uluslararası Mısır ve Buğday Geliştirme Merkezi (CIMMYT) ve Uluslararası Kuru Alanlar Araştırma Merkezinin (ICARDA) ortaklaşa yürüttüğü bir faaliyettir. Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü (TARM) ile Uluslararası Mısır ve Buğday Geliştirme Merkezi (CIMMYT) ve Uluslara arası Kurak Alanlar Araştırma Merkezi (ICARDA) tarafından birlikte yürütülen çeşit geliştirme programları kapsamında geliştirilen çeşitli kademelerdeki ekmeklik ve makarnalık buğday ıslah materyali her yıl sarı pasa karşı test edilmektedir.

(http://www.tarlabitkileri.gov.tr/arsiv/001_baklagil_gelistirme_programi.pdf, 2012).

6. **Projenin Adı:** Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1997 -

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Ülke öz kaynakları

Proje Yürütücüleri: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Müdürlükleri ve Araştırma Enstitüleri, Türkiye

Projenin Amaçları:

a. Toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden; bitki, hayvan ve insan sağlığını azami derecede koruyarak, organik ürünlerin üretimini artırıp, tüm gelir gruplarının tüketebileceği kaliteli organik tarımsal üretimi ve gıdayı sağlamak için Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Üretilen Ürünlerin Kontrolünü amaçlanmıştır.

Proje Alanı: GAP illeri

Proje Bütçesi: 2011 yılı bütçesi 2.300.000 TL'dir.

Proje Özeti:

Proje Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde yürütülmektedir. Projenin içeriğini illerde uygulanan demonstrasyon ve eğitim projeleri, GAP Eylem Planı kapsamında (2009-2012) yer alan ve GAP illerinde yürütülen organik tarım ile ilgili demonstrasyon ve eğitim projeleri ile Bakanlığımız Araştırma İstasyonlarında yürütülen organik tarım araştırma projelerinden oluşmaktadır.

Proje Çıktıları:

a. Organik bitkisel üretimi geliştirmek amacı ile Organik Çilek, Elma, Fındık, Kiraz,Üzüm, Ceviz, Buğday, Nohut, Ahududu, Kavun, Sebze demonstrasyonlar kurulmuştur.
b. Organik hayvancılığı geliştirmek amacı ile yumurta tavukçuluğu, piliç yetiştiriciliği, besi toklusu yetiştiriciliği, arıcılık konularında demonstrasyonlar kurulmuştur.
c. Organik su ürünleri üretimini geliştirmek amacıyla organik alabalık ve sazan yetiştiriciliği konularında demonstrasyonlar kurulmuştur.
d. Proje dâhilindeki illerde üretici-

lere yönelik eğitim, yayım, kurs, seminer ve toplantılar düzenlenmiştir.

e. Organik tarım çalışanlarının eğitimi amacı ile uluslar arası eğitim, seminer, fuar ve toplantılara katılım sağlamak."Organik Tarım Eğitimi'' konulu eğitim düzenlenmiştir.

f. Araştırma İstasyonlarında başta organik kompost olmak üzere organik tarım konusunda araştırma projeleri yürütülmektedir.

g. Ülkemiz organik ürün konusunda son yıllarda hızlı bir gelişme göstermiştir. Yasal düzenlemelerin başlatıldığı 1994 yılında 1.705 çiftçi tarafından 5.216 hektar alanda 8.843 ton üretim yapılmakta iken, üretim 2010 yılında 42.097 çiftçi tarafından 510.033 hektar alanda 216 ürün çeşidinde zeytin, kayısı, kiraz, tahıllar v.b. toplam 1.343.737 ton dur (http://www.tugem.gov.tr/document/otykp.html, 2012)

7. **Projenin Adı:** Çatalan İçme Suyu Havzasında Organik Tarımın Yaygınlaştırılması Projesi

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Proje Yürütücüleri: Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Projenin Amaçları:

a. Organik üretim yapılan alanların Çatalan Beldesinin tümüne yayılması,

b. İçme suyu havzasının bütününe yayılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Çatalan İçme Suyu havzası

Proje Özeti:

Organik tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucunda kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insan ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren; sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar, ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklayan; organik ve yeşil gübreleme, rotasyon, toprak muhafazası, bitki direncini arttırma ve doğal düşmanlardan yaralanmayı tavsiye eden, üretimde sadece ürün miktarını değil, aynı zamanda ürün kalitesinin de artmasını amaçlayan, alternatif bir üretim şeklidir. Bakanlıkça yürütülen Türkiye'de Organik Tarımın Yaygınlaştırılması Projesi kapsamında Adana ilinde yapılmış olan araştırmalar neticesinde Çatalan İçme Suyu Havzasının organik tarım yapmaya elverişli olduğu ve buradaki çiftçilerin de istekli oldukları gözlemlenmiştir. Bu proje ile bu potansiyelin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Çıktıları:

c. Organik zeytin, nar ve elma yetiştiriciliği yapılmaktadır.

d. 2009 Ocak ayında organik tarım yapmaya gönüllü 15 üretici ile 450 da alanda başlanan proje 2010 yılında 15 üreticiye ve 750 da alana ulaşmıştır (http://www.adanatarim.gov.tr/sayfa.aspx?ID=133, 2012).

8. **Projenin Adı:** Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2011 - 2017

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Japon Bankası (JBIC) ve özkaynaklar

Proje Yürütücüleri: Çevre ve Orman Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Özel İdareleri

Projenin Amaçları:

a. Çoruh Nehri Havzasında; vejetasyon, toprak ve su kaynaklarının entegre rehabilitasyonu, sürdürülebilir kullanımı ve halkın yaşamının çeşitli gelir getirici faaliyetlerle iyileştirilmesi suretiyle doğal çevrenin korunmasına ve yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Artvin, Bayburt ve Erzurum illerinde toplam 604.301 ha alanı kapsayan, 242 köy ve tahmini 55.000 kırsal nüfusu içeren 12'si öncelikli olmak üzere toplam 18 adet Mikro-havzada yoksul ve sosyal olarak zayıf kesimler düşünülerek faaliyet gösterilecektir.

Proje Bütçesi: 109.100.000 TL

Proje Özeti:

Çoruh Nehri havzasında yukarıda belirtilen amaca yönelik olarak gerçekleştirilecek faaliyetler aşağıdaki gibidir:

Projenin alt bileşenleri:

- **Bileşen-A:** Doğal Kaynakların Korunması, Rehabilitasyonu ve Sürdürülebilir Yönetimi
- Orman dışı mera mera rehabilitasyonu ve sürdürülebilir yönetimi
- **Bileşen-B:** Yöre Köylerinde Yaşam ve Geçimin İyileştirilmesi
- Gelir Getirici Faaliyetler
  - Hayvancılığın geliştirilmesi
  - Tarımın geliştirilmesi
- Çok Mikro Havzaya Hizmet Eden Pazarlama Yardımı
  - Pazar araştırması ve fizibilite çalışmaları
- **Bileşen-C:** Kapasite Geliştirme
  - Tarım Bakanlığı elemanlarının eğitimi
- **Bileşen-D:** Danışmanlık Hizmetleri

Proje Çıktıları:

a. Türkiye Cumhuriyeti adına Çevre ve Orman Bakanlığı ile Japonya Hükümeti Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) arasında 19 Nisan 2002 tarihinde imzalanan işbirliği anlaşması çerçevesinde Çoruh Nehri Katılımcı Havza Rehabilitasyonu Master Planı hazırlanarak, 2004 yılında tamamlanmıştır.

b. Proje ön hazırlıkları gerçekleştirilmiştir.

c. Proje öncesi kapasite geliştirme çalışmaları kapsamında 23 Ocak 2011 - 11 Şubat 2011 tarihleri arasında Japonya'da "Ormancılık ve Orman Yönetimi; Bir Köy Bir Ürün" adı altında 20 günlük bir eğitim programı gerçekleştirilmiştir (http://www.tugem.gov.tr/document/cnhrp.html, 2012).

9. **Projenin Adı:** Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2007 – 2012

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Proje Yürütücüleri: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Projenin Amaçları:

a. Proje illerinin kırsal bölgelerindeki nüfusun, ekonomik ve sosyal statüsünün geliştirilmesine yardımcı olunması,
b. Proje illerinde yer alan köylerdeki mevcut üretim ve istihdam imkânları esas alınarak, verimlilik ve yaşam kalitesinin arttırılması, tarım ve tarım dışı alanlarda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi,
c. Hedef kitlenin istihdam edilebilirliğinin arttırılması için bireysel ve kurumsal kapasite gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinin az gelişmiş bölgeleri.

Proje Bütçesi: USD 36.919.000

Proje Özeti:

Ülkenin kalkınması bölgesel anlamda kalkınma ile mümkün olacağından benzer sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip alanların oluşturduğu kalkınma bölgeleri belirlenmiştir. Bu proje ile de Diyarbakır, Batman ve Siirt illerini kapsayan bir bölgede yerleşik nüfusun, ekonomik ve sosyal statüsünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Proje kapsamı içerisinde yer alan illerde gerçekleştirilen çalışmalar aşağıdaki alt başlıklar altında gruplandırılmıştır.

Projenin Bileşenleri:

- **Bileşen-A:** Köy Geliştirme Programı
  - A1- Bilinçliliği Artırma
  - A2- Çiftçi Eğitimi ve Öğretim
  - A3- Köy İyileştirme Altyapısı
- **Bileşen-B:** Kırsal Ekonomik Büyüme
  - B1- Tedarik Zinciri Yönetimi
  - B2- Katkı Hibeleri
  - B3- İş Aracılık Hizmetleri
  - B4- Kapasite Oluşturma
- **Bileşen-C:** İstihdam İçin Kapasite Oluşturma
- **Bileşen-D:** Program Organizasyonu ve İdaresi

Proje Çıktıları:

a. Proje İllerinde meyveciliğin ve bağcılığın geliştirilmesi amacıyla, Diyarbakır'da 130 da, Batman'da 132 da, Siirt'te 238 da alanda olmak üzere toplam 500 da alanda demonstrasyon çalışması yapılmıştır. Ayrıca Diyarbakır ilinde 400 da'lık alanda demonstrasyon amaçlı fidan dağıtımı yapılmıştır.
b. Eğitim faaliyetleri kapsamında; hayvancılık ve bitkisel üretim (meyvecilik ve bağcılık) ile ilgili farklı konularda çiftçilere eğitimler verilmiştir.
c. Ayrıca bölgede proje gerçekleştirilen organizasyonlara destekler sağlanmıştır.
d. 2011 yılında yapılacak demonstrasyon faaliyetleri için; Fidan, Anahtar Teslim Damla Sulama Alımları ile İhata Yapımına ve Tarımsal Alet ve Ekipman Alımına ilişkin ihaleler tamamlanmıştır.
e. Proje illerinde kullanılacak IT ekipmanı alımı gerçekleştirilmiştir.
f. Toplam 13 köyde; 41.500 m kanalizasyon hattı, 13 adet foseptik tank, 13 adet doğal arıtma tesisi yapılarak, yaklaşık 8.000 kırsal nüfusun sağlıklı bir ortamda yaşaması; su kaynaklarının ve ekolojik dengenin korunması; atık suların yeniden kazanılarak sulamada kullanılması hedeflenmiş olup, bu amaçla Kanalizasyon ve Doğal Arıtma Altyapı İnşaat İhalesi (11 Nisan 2008 tarihinde) yapılmıştır.
g. Siirt ili Kurtalan ilçesi Beykent Köyü "İçme Suyu Deposu" inşaatı tamamlanmıştır.
h. 6 adet Hayvan İçme Suyu Göleti, 5 adet Su İletim Kanalı Projelendirme ihalesi gerçekleştirilmiş olup, idareye iş teslim edilmiştir.
i. "Diyarbakır ili Sağdıçlı Köyü İtram Mezrası İçme Suyu Deposu Yapım İşi" inşaatı tamamlanmış ve geçici kabulü yapılmıştır.
j. Diyarbakır ilinde, bağcılık, meyvecilik ve süt sektörleri kapsamında toplam 1.191.800 TL; Batman İlinde, Bağcılık ve Süt sektörü kapsamında toplam 641.100 TL, Siirt ilinde ise Zivzik Narı Yetiştiriciliği sektöründe toplam 154.886 TL. katkı hibesi ödemesi yapılmıştır. Belirtilen sektörler kapsamında toplam ödenen katkı hibesi tutarı 1.987.786 TL'dir.
k. Diyarbakır ilinde, meyvecilik sektörü ve süt sektörüne yönelik ilana çıkılmış toplam 71 adet başvuru uygun görülmüş olup, 67 bireysel yatırımcı ile sözleşme imzalanmıştır.
l. Batman ili bağcılık Sektörüne ilişkin hibe başvuruları gerçekleştirilmiş ve başvurular değerlendirilmiş, 39 adet başvuru uygun görülmüş olup, 39 yatırımcı ile sözleşme imzalanmıştır.
m. Siirt ilinde, Zivzik Narı Yetiştiriciliğine yönelik ilana çıkılmış, toplam 16 adet başvuru uygun görülmüş olup, 16 yatırımcı ile sözleşme imzalanmıştır (http://www.tugem.gov.tr/document/dbskp.html, 2012).

10. Projenin Adı: Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2007 - 2013

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA)

Projenin Amaçları:

a. Çiftlik Geliştirme metodunu 6 proje ilindeki küçük ölçekli çiftçilere yayılması ve model alandaki küçük ölçekli çiftçilerin gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Artvin, Rize, Trabzon, Gü-

müşhane, Giresun ve Ordu illeridir.

Proje Özeti:

Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Planı (DOKAP)" çerçevesinde bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye katkıda bulunmak üzere, 2003 yılında yapılan teknik işbirliği teklifi üzerine, 2004 yılında "Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi" hedeflerini karşılayan bir projenin uygulanması uygun bulunmuş ve T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Yatırım Programına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda projenin uygulanmasına başlanması için 24 Mart 2005 tarihinde JICA (Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı) ile "Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır.

Bu kapsamda, 20 Ekim 2006 tarihinde "Teknik İş Birliği Anlaşma Metni" imzalanmıştır. 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren aktif olarak projenin uygulanmasına başlanmıştır.

Proje Çıktıları:

a. Trabzon ilinde 3 köy (Of ilçesinin Uğurlu, Akçaabat ilçesinin Kuruçam, Maçka ilçesinin Çoşandere köyleri) model alan olarak seçilmiştir. Bu model bölgelerde çiftçi grupları oluşturulmuş olup, faaliyet konuları tanımlanarak uygulamalara başlanmıştır.

b. Model alanlarda; turfanda ve yarı turfanda çilek, mavi yemiş, destek sistemli kivi, Trabzon Hurması bahçe tesisleri, silaj ve düşük maliyetli sera yapım metodu, Tatlı patates, kuşkonmaz ve Gynmight gibi yeni ürün demonstrasyonları, kurulmuştur. Küçük ölçekli çiftçiler için alternatif gelir kaynağı olarak, peyzajlık fidan üretimi yaptırılmıştır.

c. Model alanlarda; Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği yapılarak, 1 adet kurdele işlemeciliği, 1 adet okuma yazma, 3 adet hasır işlemeciliği, 1 adet iğne oyası ve 1 adet gümüş telkari kursu açılması sağlanmıştır. Kursiyerlerce el beceri ürünleri üretimi sürdürülerek, pazarlanmakta ve aile bütçesine katkı sağlanmıştır.

d. Proje çalışmaları için JICA tarafından hibe edilen 1 adet Minibüs ve 3 adet çay hasat makinesi teslim alınarak, Trabzon İlindeki proje ofisinde ve proje çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır.

e. Trabzon ilinde ilk yıl seçilen model köylerdeki " Çoklu Tarım Sistemi" ile ilgili edinilen tecrübeleri, diğer proje illerine de aktarmak üzere, Trabzon ilinin Akçaabat ilçesinin Darıca, Gümüşhane ilinin Torul ilçesinin Altınpınar, Giresun ilinin Çanakçı ilçesinin Deregözü, Artvin ilinin Şavşat ilçesinin Kocabey, Rize ilinin Fındıklı ilçesinin Ihlamur ve Ordu ilinin Perşembe ilçesinin Kırlı köyü Yayım alanı olarak seçilmiştir. Yeni yayım alanlarında 393 çiftçi ile 13 ürün grubu oluşturulmuş olup, faaliyetlere başlanılmıştır.

f. Farklı konularda çiftçilere eğitim programları hazırlanmıştır (http://www.tugem.gov.tr/document/dkkocykip.html, 2012).

11. Projenin Adı: Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1979 - 2008

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Özkaynaklar

Proje Yürütücüleri: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı

Projenin Amaçları:

a. 81 ilde farklı bitkisel üretim alt başlıklarında yetiştirilen ürünlerin tüm yönleriyle geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: 81 İl ve 23 Müessese

Proje Bütçesi: 85.761 Milyar TL

Proje Özeti:

T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından 1979 yılından 2008 yılına kadar ki süreçte yürütücülüğü yapılan Bitkisel Üretimi Geliştirme projesi Hububat ve Baklagil Üretimini Geliştirme, Yağlı Tohumlu Bitkiler ve Sanayi Bitkileri Üretimini Geliştirme, Bağ-Bahçe Üretimini Geliştirme, Dane Ürünlerin (Mısır, Çeltik, Soya, Buğday, Ayçiçeği gibi) Kurutulması, Tarım Alet Ve Makinaları Test Merkezi Müdürlüğünün Uluslararası Geçerliliği Olan Akredite Olmuş Bir Kuruluş Haline Getirilmesi, Mısır Üretimini Geliştirme, Çeltik Üretimini Geliştirme, Aromatik ve Tıbbı Bitkiler Üretimini Geliştirme, Polinasyon Çalışmaları, Kimyevi Gübre Kullanımı, Denetimi ve Analizi, Buğdayda Kaliteli Üretimi Artırma, Tohumculuğu Geliştirme ve İyi Tarım Uygulamaları alt başlıklarında faaliyetlerini sürdürmüştür. Bitkisel üretimi tüm yönleriyle ele alan ve süreç içerisinde yer alan bütün aktörlerin geliştirilmesini hedefleyen bir proje olmuştur. Kapsam olarak da tüm ülke coğrafyasını kapsamasıyla ülkenin önemli projeleri arasında yerini almıştır.

Bir tarım ülkesi olan ülkemizde, nüfusun % 40'ı kırsal kesimde yaşamakta olup; bunun % 75'i tarımla uğraşmaktadır. "Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi" gerek ürün bazındaki çeşitliliği ve gerekse kapladığı alan yönünden büyük bir üretici kitlesine hitap eden en kapsamlı projelerden birisi olmuştur. Proje çerçevesinde; Bakanlık taşra teşkilatının ana hizmet konularını oluşturan yayım, tanıtım ve demonstrasyon hizmetleri üreticiye ulaştırılmıştır. Bu yönüyle "Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi" tarım sektörünün gelişmesi ve üretimin artırılmasında lokomotif görevi yapmıştır.

Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesinin genel hedefi; ülke ihtiyaçlarına cevap verecek miktarda ve kalitede ürünün istenilen yer ve zamanda pazara sunulabilmesi, diğer ülkelerle rekabette üstünlüğün sağlanarak dış satımın artırılması, ayrıca bu sektörde hizmet verenlerin sosyo-ekonomik koşullarının iyileştirilerek refah düzeylerinin yükseltilmesi, doğal koşullara bağımlılığın azaltılması yanında doğal kaynakların korunması, üretim faktörlerinin etkin kullanılmasını sağlayarak çevreye ve insan sağlığına

zarar vermeyen tekniklerin kullanılması, dolayısıyla üretimin artırılması ve kalitenin yükseltilmesi şeklinde ifade edilmiştir.

Yine bu proje ile, birim alandan alınan verimin artırılması, üretim alanlarının ve girdilerin rasyonel kullanımının sağlanması, mekanizasyonun geliştirilmesi, tarımsal sanayinin ihtiyacı olan hammaddenin üretilmesi, dolayısıyla pazara hareketlilik kazandırılarak üretici gelirinin ve kırsal alandaki istihdamın artırılması amaçlanmıştır.

Proje Çıktıları:

a. Hububat ve Baklagil Üretimini Geliştirme faaliyetleri 1.152.110 da alan içerisinde gerçekleştirilmiştir.
b. Yağlı Tohumlar ve Sanayi Bitkileri Üretimini Geliştirme çalışmaları kapsamında 22.500 da alanda 6.714 ton'luk bir üretim gerçekleştirilmiştir.
c. 16.647 da bir alanda Bağ-Bahçe Üretimini Geliştirme çalışmaları yapılmıştır.
d. 5 adet kurutma makinesi alımı gerçekleştirilmiştir.
e. Mısır Üretimini Geliştirme, Çeltik Üretimini Geliştirme ve Aromatik ve Tıbbi Bitkiler Üretimini Geliştirme faaliyetleri sırasıyla 65.200 da, 102.000 da ve 175 da alanlarda gerçekleştirilmiştir.
f. Polinasyon Projesi kapsamında 2.600 da alanda 58 adet kovan ve 39 bal arısı koloni alımı ile yapılmıştır.
g. Kimyevi gübre piyasa denetimleri ve analizleri yapılmıştır.

Tüm bu proje çıktılarına 2004 yılı içerisinde ulaşılmıştır (http://www.tugem.gov.tr/document/bitksuretgelproje.html, 2012).

12. Projenin Adı: Deveci Havzası Meyvecilik Entegrasyon Projesi

Proje Yürütücüleri: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Yozgat Sanayi ve Ticaret Odası, İlçe Tarım Müdürlüğü, Kadışehri Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği, Kabalı Köyü Çiftçileri

Projenin Amaçları:

a. Kabalı köyüne ait 4.991 da alanda profesyonel meyve bahçesi işletmesi kurularak örnek bir model geliştirilmesi,
b. Model üzerinde gerçekleştirilen üretimin her safhasının planlanması ile uygulamada çiftçiye iş kolaylığı ve iş gücü tasarrufu sağlanması, alternatif üretimler için zaman kazandırılması,
c. Projeyle birlikte kullanılacak olan teknoloji sayesinde e-tarıma geçiş ve izlenebilirlik sağlanması,
d. Avrupa Birliğine girme sürecinde tarımsal üretimde geçiş aşamasında olduğumuz **"İyi Tarım Uygulamaları"** yönetmeliğine geçiş için gerek ve ön şartların tamamlanmasına imkân sağlanması,
e. İşletme modeli ile suyun ve enerjinin etkin kullanımının sağlanması, tarımsal üretim içerisinde kullanılan girdilerin çevreye verdiği zararların minimize edilmesi,
f. Kabalı köyü çiftçileri ortak hedefte bir araya gelebildiğinden projenin uygulama aşamalarında ortak makine ve girdi kullanımı sayesinde kar marjlarının artması ve pazarlama için ortak girişimlerin şekillenmesi,
g. Projenin devam eden süreçte Deveci Havzasına uyarlanması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Kadışehri ilçesi Kabalı Köyü, Yozgat

Proje Özeti:

Yozgat ili 2023 vizyonu gereği; *Modern tekniklerle tarımsal arazilerin işlendiği tarımsal sanayinin merkezi, üretimi ile dünya pazarına entegre olmuş kaynakların etkin ve verimli kullanılabilen, doğal ve kültürel kaynaklarını iyi pazarlayan, enerji ihtiyacını kendi potansiyeli ile karşılayan ve ülkeye öncülük eden ve sürekli kendini geliştiren yenilikçi bir Yozgat* için Kadışehri ilçesi Kabalı Köyünde toplamı 10.920 da olmak üzere 1. etabı olan 4.991 da alanda ihracata yönelik meyve üretmek amacıyla bodur meyve bahçesi kurulması planlanmıştır. İşletme tesisi otomatik damla sulama sistemi temel alınarak tek bir işletme olarak tasarlanmıştır. Katılımcı damlama sulama işletmeciliği modeli ile üretim küçük parsellerde yapılan bireysel üretim şekli olmaktan çıkacak bölgesel ve daha büyük bir işletme (Kadışehri – Sulusaray – Yeşilyurt – Artova; Deveci Havzası) haline dönüşecektir. Proje uygulamaya konulduğunda yüksek kalibrasyonlu homojen meyve üretimi gerçekleştirilecektir. İşletme büyüklüğü uygun ölçekte olacağından zirai ilaç kullanımı minimalize edilip ihraç edilen yaş meyvelerdeki kalıntı sorunu ortadan kaldırılmış olacaktır (İzlenebilirlik). Projeyle beraber profesyonel çiftçilik, mali anlamda gelir artışı ve yaşam standardı AB normlarına ulaşacaktır.

Proje Çıktıları:

a. İşletmenin kuruluş maliyetleri ve işletme maliyetleri küçük parçalı işletmelere göre çok daha düşüktür bu nedenle ürünü daha ucuza imal edip daha yüksek kar marjıyla satış yapılacaktır buda zamanla bölgedeki işletmelerin bu şekilde birliklerle büyük işletmelere dönüşünü sağlayıp modern tarım tekniğini kullanarak doğru üretim yapan işletmelerin bölgedeki artışı sağlanacaktır.
b. Bu projenin hedeflendiği gibi tüm Deveci Havzasına yayıldığında ve ürünlerin ihracatı yapıldığında sadece bölgenin değil ülkemizin ekonomisine çok büyük katkılar sağlayacaktır (http://www.kadisehri.gov.tr/default_B0.aspx?content=1010, 2012).

5.5.3. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Yönelik Projeler

Bu bölümde TRB1 bölgesinde yapılmış olan proje ve araştırmalar değerlendirilmektedir. Bölüm kapsamı genel olarak bölgenin mev-

cut üretim alanları ve üretim desenine yönelik araştırma ve projeleri içermektedir.

1. **Projenin Adı:** Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi

   Başlama ve Bitiş Tarihi: 1993-2001

   Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: GEF

   Proje Yürütücüleri: Dünya Bankası, Orman Bakanlığı, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

   Projenin Amaçları: Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi, toprak aşınmasını azaltma, toprak verimliliğini artırma yoluyla, mikro havzalarda mera ve ormancılık faaliyetleri ile tarımsal faaliyetleri iyileştirmeyi, sürdürülebilir hale getirmeyi ve bu yolla kırsal fakirlik ve doğal kaynakların bozulması sorunlarını ele almak üzere tasarlanmıştır. Proje Dünya Bankası kredi desteği ve katılımcı bir yaklaşımla yürütülmüştür. Su havzalarının yukarı kısımlarındaki doğal kaynakların rehabilitasyonunu hedeflemiştir.

   Proje Alanı: Doğu Anadolu Bölgesi (Elazığ ve Malatya da dahil 11 il)

   Proje Bütçesi: USD 110.000.000 (77 Milyon ABD $'ı Dünya Bankası Kredisi) Projeden doğal kaynak rehabilitasyonuna ayrılan pay proje bütçesinin % 60'nı oluşturmuştur.

   Proje Özeti:

   Proje ile Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ve Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü aynı mikro havzada çalışmıştır. KHGM havzaya tarımsal alt yapı hizmetleri götürmüş, TÜGEM örnek tarımsal uygulamalar yapmış, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY)gelir getirici faaliyetlerle çiftçileri desteklemiş, Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü (AGM) ise üst havzalarda ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve mera ıslahı çalışmalarını yürütmüştür.

   Projenin ağaçlandırma ve erozyon kontrol ayağında 85 mikro havza içerisinde 73.156 ha toprak muhafaza ağaçlandırması, 19.882 ha mera ıslahı, 81 ha galeri Ağaçlandırması, 2.240 ha meşe rehabilitasyonu ve 1.687 ha sedir rehabilitasyonu tesis programı 43.027.000 Dolar harcayarak gerçekleştirmiştir.

   Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi amacıyla proje kapsamında TÜGEM 7.888 ha agronomik paket uygulaması, 9.813 ha nadas alanlarının daraltılması, 1.588 ha demonstrasyon çalışması, 1.224.000 adet Antep fıstığı aşılaması, 238.049 adet tarla kenarı ağaçlandırması, 1.903 ha suluda yem bitkileri üretimi, 8.864 ha bağ ve bahçe tesisi gerçekleştirmiştir. Projeyle çiftçilere 34.560 adet arı kovanı dağıtılmış olup bu işler için 6.067.000 Dolar harcanmıştır.

   Sulama olanaklarının geliştirilmesi için 1.069.498 m sulama kanalı, 1.260 adet sulama havuzu, 2.643 hat tarımsal teras inşaatı gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucu 12.368 ha arazi sulamaya açılmış olup bu işler için 29.258.000 dolar harcanmıştır. Bu şekilde projeyle toplam 78.333.000 ABD Doları harcamıştır.

   Proje Çıktıları:

   a. Uygulama alanlarında şimdiye değin toprak ve su kaynaklarının kaybına yol açmak suretiyle tarımsal verimliliği ve üretimi olumsuz yönde etkileyen toprak erozyonu sorununa çözüm getirmek, yeni geliştirilmiş agronomi paketlerinin uygulanması ve tanıtımıyla çiftçilerin modern bitkisel üretim yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi,
   b. Mera ıslahı yoluyla sürdürülebilir hayvancılık için vazgeçilmez bir kaynak olan mera alanlarının verimlerinin artması,
   c. Farklı bakanlıklara ait kurumların eşgüdüm içinde ve ortak çalışma ruhuyla projeye katkı koymaları,
   d. Havza bazında örnek bir çalışma olması.

2. **Projenin Adı:** Hazar Gölü Havzasında Geleneksel Ürünlerin Canlandırılması Projesi

   Başlama ve Bitiş Tarihi: Mayıs 2011-Mayıs 2012

   Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

   Proje Yürütücüleri: Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi (AnaDOKU)

   Projenin Amaçları: Hazar Gölü Havzasında geleneksel tarımsal üretimi teşvik etmek ve yerel ürünlerin üretimindeki düşüşü tersine çevirmek amacıyla tasarlanmıştır. Proje kapsamında yörede geleneksel olarak yetiştirilmekte olup verimleri ve üretimleri düşen çilek, üzüm, patates ve fasulye ürünleri projenin konusunu oluşturmuştur.

   Proje Bütçesi: EURO 131.000

   Proje Alanı: Hazar Gölü Havzası Elazığ

   Proje Özeti:

   Avrupa Birliği tarafından desteklenen çalışma, Hollanda ile işbirliği içinde son dönemlerde ülkemizde ve dünyada gelişmeye başlayan iyi tarım uygulamalarının tanıtılması, desteklenmesi ve geleneksel ürünler için pazarlama olanaklarının araştırılması şeklinde yürütülmüştür. Proje faaliyetleri Türk ve Hollandalı katılımcılar arasındaki uzun vadeli ilişkiler kurulmasına katkı sağlayacaktır.

   Proje ile yerel üreticilerin örgütlenme, bilinçlenme ve eğitimi yoluyla üretim yöntemlerinin geliştirilebileceği görülmüş olup projenin başarıya ulaşması yönünde önemli işaretler alınmıştır.

   Proje Çıktıları:

   a. İyi tarım uygulamaları ortak tarım politikaları hakkında bilinç artırılmıştır,
   b. Geleneksel ürünlerin önemi, değeri ve sürdürülmesi konularında bilinç oluşturulmuştur,
   c. Yerel kurumlarla ortaklaşa üretim ve pazarlama stratejileri geliştirilmiştir,
   d. Geleneksel ürünler için pazarlama olanaklarının geliştirilmesi ve pazarlama ağının kurulması yö-

nünde gelişmeler kaydedilmiştir,

e. Geleneksel ürünlerin pazarlanması konusunda kurumsallaşma yönünde adımlar atılmıştır,

f. Söz konusu kurumsallaşma içinde iyi tarım uygulamalarının geliştirilmesi konusunda adımlar atılmıştır,

g. Geleneksel tarım ürünleri ve yaşam alanları hakkında farkındalık yaratılması ve tercih edilebilirliğinin arttırılmıştır.

3. **Projenin Adı:** Bazı Ilıman İklim Meyve Tür ve Çeşitlerinde Soğuğa Dayanıklılık Islahı

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1992-1994

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: TÜBİTAK

Projenin Amaçları:

a. Meyve tür ve çeşitlerinin düşük sıcaklıklara dayanıklılıkları araştırmak,

b. Canlılık testleri yapılarak soğuklara dayanıklılık ile çeşitlerin karbonhidrat ve bitki besin madde içerikleri arasındaki ilişkileri incelemek,

c. Önemli meyvecilik bölgelerinden seçilen bazı ilçe ve illerin dört yıllık kış sıcaklıkları ele alınarak, bu bölgelerin soğuklama süreleri ve kış aylarındaki minimum sıcaklık derecelerini saptamaktır.

Proje Alanı: Elazığ

Proje Özeti:

Araştırma, 1992-1994 yıllarında dört elma, dört şeftali, iki nektarin ve beş kaysı çeşitleriyle yürütülmüştür. Denemede, ele alınan meyve tür ve çeşitlerinin düşük sıcaklıklara dayanıklılıkları araştırılmış ve bu amaçla canlılık testleri yapılarak soğuklara dayanıklılık ile çeşitlerin karbonhidrat ve bitki besin madde içerikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, önemli meyvecilik bölgelerinden seçilen bazı ilçe ve illerin dört yıllık kış sıcaklıkları ele alınarak, bu bölgelerin soğuklama süreleri ve kış aylarındaki minimum sıcaklık dereceleri saptanmıştır.

Proje Çıktıları:

a. Proje ile soğuğun en uzun süre devam ettiği iller Elazığ, Malatya, Niğde ve Tokat olarak belirlenmiştir.

b. Bu illere uygun çeşit önerisi yapılmak istendiğinde don testlerinde canlılığını en yüksek düzeyde koruyan elma türü ve bu tür içerisinde de özellikle Granny Smith ve Starkrimson çeşitleri önerilmiştir.

c. Şeftali çeşitlerinden J.H.Hale ve Monroe, nektarinlerden Maygrand ve kaysılardan Precoce de Colomer ve Canino çeşitlerinin de soğuk bölgelere önerilebilecek çeşitler olduğu belirlenmiştir.

d. Proje, ikisi TRB1 bölgesi illeri olmak üzere önemli 4 meyvecilik bölgesinde yürütülmüş olup soğuğa dayanıklılık gibi kritik bir konuya çözüm aramıştır.

e. Proje oldukça başarılı ve yönlendirici sonuçlar vermiş olup burada önerilen Granny Smith, Starkrimson, J.H.Hale, Precoce de Colomer ve Canino çeşitleri hala Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü tavsiye listelerinde yer almaktadır.

4. **Projenin Adı:** Malatya'da Kayısı Yetiştiriciliğinin Sorunları ve Çözüm Yollarının Araştırılması

Başlama ve Bitiş Tarihi: 01.05.1999-01.05.2000

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: İnönü Ü. Araştırma Fon Saymanlığı (İ.Ü. AFS 99/12)

Proje Yürütücüleri: İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü

Projenin Amaçları: Dünyanın en önemli yaş ve kuru kayısı üretim merkezi olan Malatya'da kayısı üretimi sırasında yöre üreticilerinin karşılaştıkları sorunların araştırılması ve uygulanabilir çözüm yollarının ortaya konmasıdır

Proje Alanı: Malatya

Proje Özeti:

Ülke ekonomisine yılda yaklaşık 100-150 milyon $ döviz girdisi sağlayan kuru kayısı ile ilgili gerek üreticilerin ve gerekse bu konuda çalışma yapan araştırıcıların başvuracakları kaynak bir kitabın bulunmayışı dikkate alınarak öncelikle yöre üreticisinin ihtiyaçlarına cevap verecek ve kuru kayısı üretimine yönelik bir kayısı yetiştiriciliği kitabı hazırlanmıştır.

Proje Çıktıları:

a. Önemli bir ihraç ürünü olan kayısı hem Malatya hem de Türkiye adına ekonomik katkı sağlayacak bir ürün olmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı uluslararası pazarda hak ettiği yerde değildir.

b. Dış ülke marketlerinde satılan kayısı fiyatı ile üreticiden çıktığı andaki kayısı fiyat arasında uçurum vardır.

c. Üreticinin cebine girmesi gereken paranın büyük kısmı yurt dışındaki büyük marketlerin kasasına girmektedir.

5. **Projenin Adı:** Malatya'nın Önemli Meyve Genetik Kaynaklarının Belirlenmesi ve Muhafaza Edilmesi.

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2000 - 2003

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: İnönü Üniversitesi

Proje Yürütücüleri: İnönü Üniversitesi

Projenin Amaçları: Bu proje Malatya'da çeşitli meyve türlerine ait mahalli çeşitlerin varlığının belirlenmesi, biyolojik özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi ve koruma altına alınmasını amacıyla yapılmıştır.

Proje Alanı: Malatya

Proje Özeti:

Malatya'nın meyve tür ve çeşit zenginliği ile ilgili bugüne kadar en kapsamlı çalışma 1933-1936 yılları arasında Prof. Dr. Lütfü Ülkümen tarafından yapılmıştır. Çalışmanın yapıldığı yıllarda Malatya'nın mahalli 12 elma, 12 armut ve 11 erik çeşidi saptanmış, 1994-1996 yılları arasında yapılan bir ön inceleme

çalışmasında bu elma, armut ve erik çeşitlerinden birçoğunun kaybolduğu belirlenmiştir.

Proje Çıktıları:

a. Proje kapsamında birçoğu kaybolmaya başlamış Barguzu, Kırmızı Kav ,Kokulu Elma Çıtlık Mayhoş), Çıtlık (Tatlı), İngiliz, Sarı Kav, Tavşanbaşı, Şarban, Ağ Elma, Abbas, Efendi, Kafagıran, Bal Armudu, Dudunun Armudu, Aliseydi Armudu, Çil, Göksulu, Parlak (Ankara), Kış Armudu, Kış beyi, Limon armutları ve Sarılök kayısısı İnönü Üniversitesinde kurulan Meyve Genetik Kaynakları bahçesinde koruma altına alınmıştır.

b. Son yıllarda bütün dünyada biyolojik çeşitlilik bakımından mevcut türlerin kaybolmasının önlenmesi ve koruma altına alınması ile ilgili yoğun çalışmalar yapılmakta ve bu konu üzerinde önemle durulmaktadır. Çalışma mevcut genetik kaynaklarımızı gelecek nesillere aktarma bakımından önemlidir.

Ulusal ve TRB1 Bölgesinde Uygulanan Projelere İlişkin Değerlendirme

Bitkisel üretime yönelik olarak uygulanan gerek ulusal gerekse TRB1 Bölgesindeki projeler genel dolarak değerlendirildiğinde şu sonuçlar özet olarak belirmektedir;

- Ulusal projeler arasında yer alan "Zeytin Yetiştirilen Alanların Belirlenmesi ve Zeytin Veri Tabanı Oluşturulması" ve "Fındık Alanlarının Uzaktan Algılama ile Tespit Edilmesinde Arazi Topografyasının Etkisinin İncelenmesi ve Alternatif Tarım Ürünlerine Uygunluğunun Belirlenmesi" gibi CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) tabanlı çalışmalar Bölge için de örnek olabilir. Böyle bir proje, ulusal ve uluslararası anlamda kayısı üretiminde önemli bir konumda olan TRB1 bölgesinde de kayısı için hazırlanabilir. Proje, kayısı üretim alanlarının belirlenmesi, izlenmesi, bir veri tabanı oluşturulması ve sorgulamaların yapılabilmesine imkân verebilir. Elde edilen tüm bilgilerin mekânsal verilerle ilişkilendirilmesi de böyle bir proje ile sağlanabilir. İkincil olarak benzer bir çalışma bölgede önemli bir potansiyeli olan bağcılık alanları kapsamında da değerlendirilebilir.
- Projeler başta su olmak üzere doğal kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanımı, alternatif ürün, mera yönetim sistemleri, organik tarım, İyi Tarım Uygulamaları, kırsal kalkınma, verimlilik, gen kaynaklarının korunması, kalite vd. konuları öncelik olarak ele almaktadır.
- Gen kaynaklarının korunması tüm dünyada giderek önem taşımaktadır. Bu konuda hem ülkemizde hem de bölgedeki projelerin sınırlılığı göze çarpmaktadır.
- Projelerde katılımcılık boyutu sınırlı kalmakta ve yerel katılımına yönelik yaklaşım sergilenmekte belirsiz kalkınmaktadır.
- Projenin kurumsal ve politik sürdürülebilirliğine ilişkin önlem ve yaklaşım yetersizliği dikkati çekmektedir.
- Projeler pilot ve sınırlı bir alanda uygulanmasının doğallığının yanı sıra yaygınlaştırıldığına ve yaygınlaştırılabileceğine ilişkin gösterge yoktur.
- Projelerde cinsiyet dengeli yaklaşımlara ilişkin veri, bilgi ya bulunmamakta ya da çok sınırlı kalmaktadır.

6. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM KALKINMA STRATEJİSİNE İLİŞKİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YANLAR, FIRSATLAR VE TEHDİTLER (GZFT) ANALİZİ

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim paydaşları ile yapılan toplantı sonuçları dikkate alınarak yapılan genel bir değerlendirme sonucunda bölgenin bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma açısından SWOT (GZFT) analizi ortaya konulmuş ve aşağıda sunulmuştur. Bunun ile bölgenin bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma stratejisinde hangi konu alanlarının ön plana alınması saptamasının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tablo 63 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretime Dayalı Kalkınma Stratejisi GZFT Analizi

Konu Alanı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
İnsan kaynağı potansiyelinin geliştirilmesi	Bölgede bitkisel üretim kültürünün varlığı Bölgede her ilde üniversite olması Malatya ve Bingöl illerinde Ziraat Fakültelerinin varlığı Bölgesel kalkınma ajansının varlığı İşgücü maliyetinin düşük olması Bölgenin gelişmesi için kamu ve özel sektörün ortaya koyduğu ortak irade Tarım teşkilatının her il ve ilçede konuşlanmış olması	Kalifiye eleman azlığı AR-GE yatırımlarının azlığı İşletme sahiplerinin çalışanlarının kapasitelerini geliştirmeye yönelik faaliyetlere şimdiye kadar yer vermemesi İnsan kaynaklarına yönelik hizmet verecek kurumsal yapılanmaların yetersizliği Birim çalışan başına katma değer üretimi düşük	Bitkisel üretim için yeterli alanların varlığı ve sulama olanlarının varlığı İşgücü geliştirmeye yönelik ulusal ve uluslar arası fonlar İşletmelerin eğitim konusuna-insan kaynakları konusuna az da olsa ilgi göstermesi Tarım danışmanlığı yayım hizmetlerinin artma eğiliminde olması	Kırsal nüfusun giderek azalması Tarıma olan çalışma isteğinin-talebinin azlığı Kayıt dışı çalışma koşullarının fazlalığı Tarım dışı istihdam alanlarının sınırlılığı Bölgede motivasyon eksikliği ve umutsuzluk
Pazara erişebilirlik ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi	OSB'lere yönelik girişimlerin olması Ürün işleme konusunda deneyimlerin varlığı Tarımsal üretim potansiyelinin yüksekliği Özellikle Malatya ve Elazığ illerinde Sanayi ve Ticaret Odalarının pazar araştırmalarına yönelik faaliyetlerinin artma eğiliminde olması Lojistik hizmetlerinin ve yatırımlarının artması İki ilde havalimanının varlığı	Bölgenin birçok marka değerinin keşfedilememiş olması Hammaddeye yakınlık Tanıtım konusunda yetersizlik Pazarlama kanallarına yönelik araştırma eksikliği Yerel farkındalığın zayıflığı Pazarlamaya yönelik faaliyette bulunacak organizasyonların yetersizliği TRB1 Bölge kimliğinin tüm illeri kapsayacak düzeyde henüz benimsenmemesi	Organik ürün potansiyelinin yüksek olması Gıda işleme potansiyelinin yüksek olması Markalaşmaya çalışan bazı firmaların çabaları İç piyasaya yönelik pazar araştırmalarının hız kazanması Başka illerde düzenlenen tanıtım günleri Ortadoğu ülkelerine yakınlık	TRB1 Bölge kimliğinin benimsenmesindeki yetersizlikler ve bunu kabullenmede yaşanan zorluklar Dış ticarete yönelik AR-GE faaliyeti olmaması Kayıt dışı çalışan işletmeler Kaliteden ödün veren işletmelerin bulunabilirliği
Bitkisel üretimde sektörel yoğunlaşma – kümeleme	Kayısıda kümelenmeye yönelik çalışmalar Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinin alt kolları itibarıyla varlığı Tarımsal işleme sanayi yatırımları için arazi sorunu olmaması OSB'lerin yavaş da olsa gelişme yolunda olması Organik üretim potansiyeli yüksek Yerel çeşitlerin varlığı Tıbbi ve aromatik bitkiler açısından zenginlik Sözleşmeli üretimde deneyim Yerel ürünlere artan talep	İhtisaslaşmanın azlığı Üniversite-tarım paydaşları işbirliğinin zayıf olması İş yapma kültürünün tam olarak gelişmemiş olması Yerli sermayeyi çekememe Kümelenme konusunda çekingenlik ve güvensizlik Bireysel davranışlar Organize olma konusunda deneyimsizlik	Turizmin gelişme eğiliminde olması Teşvik kapsamında yer alması Gıda üretimine giderek artan talep Bazı illerde IPARD Ajansının varlığı Organik tarım potansiyeli Giderek artan çözüm arayışları	İşletmelerin ortak davranma kültürü konusundaki isteksizliği Rekabet konusunda güç birliği yapmama Civar bölgelerde tarımsal potansiyelin varlığı ve giderek artan rekabet koşulları Küresel iklim değişikliği
Yenilik ve girişimcilik kapasitesi	Girişim kültürünün giderek artması Yenilik konusunun daha fazla algılanması Bölgede Ticaret ve Sanayi Odalarının giderek artan çalışmaları Üniversitelerin varlığı	Finans kaynaklarının sınırlı olması İşletmeler arası işbirliğinin azlığı Üniversite-sanayi-tarım işbirliğinin zayıf olması Kapasite kullanım oranının düşük olması ya da hiç olmaması Veri temininde güçlükler Danışmanlık hizmetlerinin azlığı	İşletmelerde bu konularda az da olsa artan ilgi Bilgiye erişim olanaklarının giderek artması Artan fon kaynakları Bölgesel teşvikler Artan fuarlar Bu konuda örgütlenme eksikliği	Piyasa belirsizlikleri Artan rekabet İşletmelerin bu konudaki yatırımları gereksiz bulabilmesi Ekonomik belirsizlikler Genç nüfusun bölge dışı göç eğilimi Yenilikçi proje geliştirmede yaşanan dar boğazlar

GZFT Analizinde ortaya çıkan değerlendirmelere göre TRB1 Bölgesinde bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma için temel yaklaşımlar maddeler halinde şu biçimde özetlenebilir;

1. Bölge tarımsal alanların varlığı, bozulmamış toprak kaynakları ve su varlığı nedeniyle avantajlı konumdadır.
2. Bölge meyvecilik, baklagil ve tıbbi-aromatik bitkiler açısından zengindir.
3. Bölgede bölge dışı ticaret olanaklarının artırılması için arayışlar olmakla bitlikte, ortak davranış ve çözüm arayışı zayıftır.
4. Her ilde üniversitenin varlığı fırsattır. Fakat bu fırsatın daha etkin üniversite-sektör ilişkisine dönüştürülmesi gerekir.
5. Teşvik yasaları ve arazi sıkıntısının olmaması nedeniyle bölge dış yatırımcı çekilebilir.
6. Yurtdışı ve diğer illerdeki Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tuncelililerin bölgeye, illerine yatırım yapma konusunda yönlendirilmesi sağlanabilir.
7. Gıda sektöründe özellikle de bitkisel üretimde (meyvecilik, baklagiller) kümelemeye gitmek avantajlıdır.
8. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi ara mal üretiminin özendirilmesi önemlidir. Örneğin; paketleme, şoklama, depolama tesisleri gibi.
9. Büyük illerdeki ve yurtdışındaki Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tuncelililerle işbirliği yaparak "marka imajı" yaratmak ve tanıtıma ağırlık vermek bitkisel üretim kalkınma sürecine katkıda bulunacaktır.
10. Gerek özel sektör ve gerekse kamu arasında işbirliğini ve güçlü iletişimi sağlamak önemlidir.
11. Sivil Toplum Örgütlerinin aktif ve duyarlı hale getirilmesi sorunların sahiplenilmesi açısından önemlidir.
12. Tarımsal sulamada (özellikle meyvecilikte) basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve su yönetimi konusunda kurumsal yapılanmaların etkinliğinin artırılması ürün çeşitliliğinin artışına katkıda bulunabilir.
13. Bölgedeki tarım kuruluşlarında küresel iklim değişikliklerine uygun ürün geliştirmeye ağırlık vermesi ve yerel tohum, fidan gereksinimini karşılayacak çalışmalarda bulunması üretimin sürekliliği açısından önemlidir.
14. Bölgede insan kaynaklarını, yenilik kapasitesini artırma, dış ticaret vd. konularda danışmanlık hizmetlerine yönelik girişimler rağbet bulabilecektir.

7. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ GELİŞİM STRATEJİSİ

TRB1 Bölgesi için bitkisel üretim yapısına ilişkin ortaya çıkan genel durum aşağıdaki maddeler biçiminde tanımlanabilir.

- Bölgede halen tarım sektöründe çalışanların oranı yüksek, birim çalışan başına katma değer üretimi düşüktür.
- Bitkisel üretim önemli bir geçim kaynağıdır.
- Bitkisel üretimde önemli gelişmeler var. Giderek meyvecilik ön plan çıkmakta, kaliteli girdi kullanımı artmakta, sulama teknikleri yavaş da olsa gelişme halindedir.
- Bölge meyvecilik açısından zengin sayılabilir.
- Meyvecilikte ürün çeşitliliği fazla ama değerlendirme ve yaygınlaştırma zayıftır.
- Bitkisel ürün sanayi gelişmemiş olup, arayışlar mevcuttur.
- Bölgede yerel tanınırlılıkları yüksek olan ürünler vardır.
- Bölgede coğrafi işarete konu olan/olacak (Gezin çileği, Tunceli sarımsağı, Ovacık fasulyesi vd.) ürünler vardır.
- Kayısı, elma, dut, ceviz, armut en yaygın meyvecilik kollarıdır.
- Tahıllar en fazla üretilen bitkisel ürünlerdir.
- Bölge genelinde tarım dışı istihdam alanlarının sınırlılığı tarımdan kopuşa neden olmaktadır.
- Bölgeye özel sektör ilgisi ve yatırımları kısıtlıdır.
- Tarım-turizm sektörü etkileşimi markalaşma ile artabilir.
- Bölge teşvik fırsatlarından yeterince yararlanamıyor.
- Bölgede üretici örgütlenmesi etkin değildir.
- Bölgede meyvecilik, baklagiller için kümelenme potansiyeli yüksektir.
- Bölgede depolama konusunda son yıllarda bazı girişimler olmasına rağmen halen yetersizlik göstermektedir. Özellikle meyve ve sebze işleme sanayinin bölgede gelişme eğiliminde olması ve ürün çeşitliliğine gitme eğimli gelecek yıllarda depolama konusunu daha fazla gündeme getirebilir.

Bitkisel üretim sektörü için dinamizm yaratacak işleme tesislerinde kapasite kullanım oranı düşüktür.

TRB1 Bölgesi sahip olduğu tarımsal potansiyel ve kullanılma durumu açısından bitkisel üretim alt sektörü temel belirleyicidir. Bölgede hayvancılığın gelişmesi de özellikle yem bitkileri temini ve kümelenme açısından bitkisel üretim sektörüne bağımlılık gösterebilir. Bölgede bitkisel üretim sektörünün gelişmesi ve yerel ekonomiye daha fazla katkıda bulunması gelişme eksenlerinin doğru tespiti ve analizi ile gerçekleşebilir. Bunun için TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün gelişmesine katkıda bulunacak gelişme eksenleri konular bazında stratejik amaçları ve hedefleri ile birlikte değerlendirmeye alınmıştır.

7.1.TRB1 BÖLGESİ GENEL TARIMSAL SAPTAMALARI VE BİTKİSEL ÜRETİMDE STRATEJİK PLANA YÖNELİK ANA FAALİYET UNSURLARI VE GÖSTERGELER

TRB1 Bölgesi için bitkisel üretim sektörünün gelişmesine yönelik olarak ortaya çıkan ana plan faaliyet unsurları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Bingöl Çalıştayı, Aysin Tektaş Keskin

Tablo 64 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Tarımda Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları

Destekleyici Faktörler / Ana Faaliyet Unsurları	Markalaşma	İşgücü yetiştirme	Altyapı geliştirme	Mevcut işletmeleri geliştirme	Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmek	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinde bilgi ve paylaşım kanallarını geliştirme
Bitkisel tarım ürünlerinin Bölgede işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması	Baklagiller Meyveler Sebzeler	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	Meyvecilik Tıbbi ve aromatik bitkiler Bağcılık Organik tarım-İTU	Hangi ürün ve/veya ürün grupları var ise	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
Bölge ve ulusal düzeyde yüksek fiyatla pazarda yer alabilecek işlenmiş ürünlere geçilmesi	Baklagiller Kurutulmuş meyveler Meyve suyu Salça, Konserve-reçel	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	Tüketim alışkanlığı, tanıtım, yerel bilinç, güvenilir ürünler	Yerel üretimi ve ürün değerlendirmeyi artırmak için	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
Bitkisel ürünleri paketleyecek, ambalajlayacak ve de koşulara göre depolayabilecek tesislerin kurulması	Baklagiller, Kurutulmuş meyveler Meyve suyu Salça Konserve-reçel için	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	İşletme kurulumu, işletme genişletme, güvenilir ürünler	Yerelde markalı ve kaliteli üretim için	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimden ve buna dayalı gıda sanayinden elde edilen katma değerin artırılması	Refah, istihdam ve kalkınma için	Farkındalık ve karşılılık	Teknik, insan gücü ve kurumsal kapasite geliştirilmesi	Gelir ve kapasite artırımı için	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
TRB1 Bölgesinde meyvecilikte, baklagillerde **gıda kümelemesine** gidilmesi	Gıda sanayi kümelemesi	Teknik destek ve gruplar	Teknik destek ve gruplar	Tek çatı altında birleştirmek ve TRB1 Bölgesini markalaştırmak	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
TRB1 Bölgesinde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"** oluşturulması.	Yerel sahiplenme, içselleştirme	Kurumsal paylaşım	Kurumsal paylaşım	İyileştirme	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim

Yukarıda görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları 6 ana unsur altında toplanabilir. Bunlar;

1. Bitkisel tarım ürünlerinin Bölgede işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması
2. Bölge ve ulusal düzeyde yüksek fiyatla pazarda yer alabilecek işlenmiş ürünlere geçilmesi
3. Bitkisel ürünleri paketleyecek, ambalajlayacak ve de koşullara göre depolayabilecek tesislerin kurulması
4. TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimden ve buna dayalı gıda sanayinden elde edilen katma değerin artırılması
5. TRB1 Bölgesinde meyvecilikte, baklagillerde **gıda kümelemesine** gidilmesi
6. TRB1 Bölgesinde her ilde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"** oluşturulması.

Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik destekleyici faktörler ise;

1. Markalaşma
2. İşgücü yetiştirme
3. Altyapı geliştirme (özellikle pazarlama kanallarını geliştirmek ve pazarlara daha hızlı erişebilmek için ulaşım ve lojistik altyapısını güçlendirmek)
4. Mevcut işletmeleri geliştirme
5. Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmek ve
6. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinde bilgi ve paylaşım kanallarını geliştirme

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma için stratejik planda ön plana çıkan özellikler olan; bitkisel ürünlerin işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, ürünlerin paketleme ve ambalajlama tesislerinin bölgede kurulması, markalaşma faktörünün sağlanması ve gıda kümelemesinin gerçekleşmesi ile bölge ekonomisine daha fazla katkı sunabilecektir. Markalaşma, bölgenin ve ürünlerinin tanınırlılığına aracı olacak ve bu durum tarımsal ekonomiyi de canlandırıcı bir nitelik olarak belirecektir. Burada tabii ki, hem üretim hem markalaşma için işgücü yetiştirme, kalifiye hale getirme önemlidir. Bunun ile hem işletmelerin verimliliği artacak hem de kayıtlı işgücü varlığı artabilecektir.

TRB1 Bölgesinde özellikle; meyvecilik, baklagiller, tıbbi ve aromatik bitkiler, bağcılık, organik tarım-İTU konusunda çalışmalarda bulunulması, bunların üretiminin geliştirilmesi, artırılması, bitkisel üretimden elde edilecek katma değerin yükseltilmesine katkıda bulunacaktır. Bu durum aynı zamanda ürün çeşitliliği, yüksek değerli bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği açısından da önemlidir.

Gerek Türkiye'de gerekse TRB1 Bölgesinde giderek artan tüketici bilinç düzeyi, güvenilir ürünlere talebin artması bazı ürünlerin üretimini gereklilik haline getirmektedir. Piyasa değeri daha yüksek olan bu ürünlerin (baklagiller, organik ürünler, kurutulmuş meyve, meyve suyu vb.) yetiştirilmesi, işlenmesi istihdam ve tarımsal katma değer açısından önem taşımaktadır.

Doğal olarak yukarıda belirlenen faaliyetler

öncelikle var olan çiftçilerin ve de işletmelerin kapasitelerini geliştirme ile olası olacaktır. Bu ürünlerin yüksek katma değer kazanması, işlenmesi, kaliteli ve markalı üretim için olması gereklilik göstermektedir. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyetlerin gerçekleştirilmesine 2 temel unsur anahtar niteliğindedir. Bunlar; TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde **gıda kümelemesine** gidilmesi ve TRB1 Bölgesinde yer alan her ilde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"** oluşturulmasıdır. Bu 2 temel unsurun uygulamaya aktarılması hem sorunların sahiplenilmesi, hem çözüm paydaşlarının aktif rol alımı ve hem de bölgede güç birliği sağlanması açısından önemlidir.

TRB1 Bölgesinde mevcut bitkisel üretim potansiyelinin harekete geçirilmesi, ürün çeşitliliğine gidilmesi, kaliteli üretimde bulunulması, markalaşmanın sağlanması, ürünlerin yerinde işlenerek değer kazanması ancak yerel sahiplenme, kurumsal işbirliği ve paylaşım ile olasıdır. Bunun için TRB1 Bölgesinde yer alan her ilde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"** oluşturulması ve bunun aktif işlev kazanması gerekmektedir. Kurulda bütün paydaşların yani kamu ve kamu dışı kurum ve kuruluş temsilcilerinin yer alması, aktif sorumluluklar üstlenmesi, zamanında kararlar alması ve güç birliği yapması katkı sağlayıcı rol sağlayabilecektir.

"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu[1]": oluşumu ve çalışma esasları:

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimi ve buna dayalı gıda sanayini, KOBİ'leri güçlendirmek ve bu biçimdeki gıda sanayinin bölge ekonomisine katkılarını sistematik bir biçimde artırmak için ve yapılacak çalışmaların etkin ve kalıcı olabilmesi bölgede yer alan illerde "Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun" oluşturulması yerel-bölgesel sahiplenme, katılım ve güç birliği açısından önem taşımaktadır. Bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayinin temel paydaşlarını kapsayacak biçimde temsil ve seçim yöntemiyle oluşacak ve işleyecek "Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu" alanda bitkisel üretime dayalı tarımsal ekonomik kalkınma, bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin-gıda sanayi işletmelerinin oluşumu, ürünlerin işlenmesi gibi sorunların çözümünde önemli bir aracı olacaktır. Kurulun çalışma yöntemi, üye sayısı, karar önerme ve/veya alma yeterliliği, temsil ve uygulama gücü vb konular illerde katılımcı bir biçimde üzerinde uzlaşma sağlanarak yazılı şekle dönüştürülebilir. İllerde ve bölge genelinde yürütülecek bitkisel üretim, tarımsal kalkınma ve gıda sanayi odaklı etkinliklere ilişkin olarak ilgili eğitim-yayım hizmetlerinde bulunma, paydaşları aktifleştirme, yönlendirme, taraflarla ilişki kurma, tesisler kurma, yeni proje hazırlama, öneri geliştirme, sonuçları izleme-değerlendirme vb konularda görev alacak kurul kendi çalışma plan ve takvimini de oluşturarak hedeflerine ne ölçüde ulaşabildiği konusunda öz değerlendirmeler de yapabilir. İllerdeki kurullar yılda bir sefer tüm bölgede bitkisel üretim paydaşlarıyla geniş katılımlı toplantılar düzenleyebilir ve burada bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi özelinde sorunları, yapılanları ve yapılması gerekenler ile alınacak önlemler detaylı olarak tartışabilir ve bunu ilgili tüm birimlere iletebilir.

Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunu <u>oluşturacak çalışma grupları:</u>

Kurulda ilde oluşturulacak ve aşağıda verilen çalışma gruplarını temsilen üyeler bulunur. Kurul için önerilen çalışma grupları ve çalışma alanları şunlardır;

1. **Ticaret ve Sanayi Odası:** İlde bitkisel üretim-gıda sanayi-tarıma dayalı KOBİ alanındaki farklılaşmayı, ürün çeşitlendirmeyi, ticareti canlandıracak faaliyetler konusunda öneriler geliştirmek, iş alanındaki iş adamlarının, işletmelerin sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri üretmek, bölgeye mal olabilecek baklagillere, meyvelere, meyve suyuna, işlenmiş meyvelere, organik vd ürünlere yönelik pazar yaratma ve markalaşmaya katkıda bulunmak, bölgede üretilen ürünlerin ilde (bölgede) işlenmesine yönelik çalışmalarda bulunmak, bitkisel üretime dayalı KOBİ'leri oluşturmak, kümeleme konularına yardımcı olmak vd.
2. **Ziraat Odası:** Üreticileri bilinçlendirmek, üreticilere bilgi desteği sağlamak, örgütlenmelerine yardımcı olmak ve sanayici ile üretici arasında köprü görevi görmek, destekler ve yenilikler konusunda bilgiler vermek.
3. **Üretici Birlikleri:** Konu alanlarına giren ürün gruplarında üreticilere bilgi ve yayım desteğinde bulunmak, küçük üreticilerin ürünlerin işlenmesine, pazarlanmasına katkıda bulunmak, kaliteli üretim konusunda duyarlılık yaratmak.
4. **Baklagil ve Baklagil Ürünleri İşleme Sanayisi grubu:** Kaliteli ürün üretimi, yerel çeşitlerin korunması ve geliştirilmesi, ürünlerin işlenmesi, pazarlanması, markalaşma, üreticilere ilgili konularda gereksinim duyulması halinde eğitimlerin verilmesi ve buna öncülük edilmesi (bu grup illere göre değişiklik gösterebilir).
5. **Meyvecilik ve Meyve İşleme Sanayisi Grubu:** Kaliteli ürün üretimi, ürün çeşitliliğinin artırılması, yerel çeşitlerin korunması ve geliştirilmesi, ürünlerin işlenmesi, pazarlanması, meyve suyu ve kurtulması konularında girişimlerde bulunulması, markalaşma, üreticilere ilgili konularda gereksinim duyulması halinde eğitimlerin verilmesi ve buna öncülük edilmesi (bu grup illere göre değişiklik gösterebilir).
6. **Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grubu:** Doğayı gözetmek, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanmak, tehdit altındaki bitkilerin korunmasını sağlamak ve kültüre alınması konusunda girişimlerde bulunmak, ürün çeşitlendirmesi, pazarlanması, markalaşma, üreticilere ilgili konularda gereksinim duyulması halinde eğitimlerin verilmesi ve buna öncülük edilmesi (bu grup illere göre

[1] Not: Bunun isminin platform veya kurul olacağına yerel sahipleniciler katılımcı bir yaklaşım ile karar vereceklerdir. Bu platformun iller bazında ayrı ayrı ve/veya bölge düzeyinde oluşturulmasına bölge paydaşları karar verir.

değişiklik gösterebilir).

7. **Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü:** İl genelindeki tarımsal sorunlara bütüncül çözüm aramak, ortak girişimlerde bulunmak, diğer gruplardaki çalışmalara yardımcı olmak, kaliteli ürün yetiştirilmesine katkıda bulunmak, yerel halk ile kamu birimleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek, ürün çeşitliliğine katkıda bulunmak, üretici eğitim-yayım hizmetlerinde belirleyici olmak.
8. **Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü / Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü:** İllerde ticareti canlandıracak faaliyetler konusunda öneriler geliştirmek, pazar araştırmalarına yardımcı olmak, iş adamlarının, işletmelerin sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri üretmek, konu ile ilgili eğitim gereksinimlerini saptamak, yenilik ve inovasyon konusunda bölgede duyarlılık yaratmak, kümeleme konularına yardımcı olmak.
9. **Valilikler-Kaymakamlıklar:** İldeki kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanmasına katkıda bulunmak, bölgenin kalkınmasına yönelik stratejilerin belirlenmesi ve bunların izlenmesinde rol almak, kamu birimlerini harekete geçirmek ve bölgede bürokratik işlemlerde kolaylaştırıcı rol oynamak.
10. **STK'lar:** Bölgenin kalkınmasına yönelik çalışmalarda kamuoyu duyarlılığı yaratmak, üyelerini konu hakkında aktif ve duyarlı hale getirmek, stratejilerin uygulanmasında kolaylaştırıcı rol oynamak.
11. **Belediyeler:** Altyapı çalışmalarına katkıda bulunmak, kümeleme bölgelerinin oluşturulmasına katkıda bulunmak, teksislerin kurulmasında kolaylaştırıcı rol oynamak ve bölgenin markalaşmasına aktif katkıda bulunmak.
12. **Üniversite:** Bitkisel üretime yönelik araştırmalarda bulunmak, demonstrasyon çalışlarında bulunmak, eğitim-danışmanlık hizmetlerini yönlendirmek ve gerçekleştirmek, yenilik ve inovasyon süreçlerini başlatmak, ürün geliştirme ve markalaşma, dış ticaret konuların çalışmalarda bulunmak.

Çalışma gruplarına isteyen ve konu ile ilgili olan herkes katılabilir. Burada ortaya çıkan sayıya göre grupta yer alacak üye sayısı belirlenir. Bu sayı çalışma konusunun genişliğine ve ilgili grubu ilgilendiren işletme, personel miktarına bağlı olarak değişebilir. Her grup kendi içinden grup temsilcisini seçer. Gruplar en az 6 ayda bir sefer toplanır ve gündemdeki konuları görüşür, tartışır, toplantılarını ve varsa kararlarını kayda alarak bir sonraki toplantı gününü belirler. İhtiyaç olması durumunda daha sık aralıklarla toplanabilir. Mevcut durumdan hareketle yukarıda önerilen çalışma gruplarının sayısı, fonksiyon birleştirmeler yoluyla azaltılabilir veya zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre yeni çalışma grupları da oluşturulabilir.

Kurul her çalışma grubundan bir temsilciden olmak üzere 12 ve 1 üye de Fırat kalkınma Ajansından olmak üzere toplam 13 üyeden oluşur. Gruplardan bir üye, **Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu** başkanı olarak 2 yıllığına en fazla 2 dönem için oy çokluğuyla seçilir. Kurul illerde bitkisel üretim sektörü ile ilgili olarak yukarıda belirtilen konularda yürütülecek çeşitli etkinliklere ilişkin kararları oy çokluğu ile alır ve bunların uygulanması ile ilgili olarak izleme görevini üstlenir.

Aşağıdaki şemada da görüleceği gibi **Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu**'nun oluşumunda her grup kendi temsilcisini seçmekte ve bu kişi kurulun üyesi olmaktadır. Bu üyeler kurul başkanını seçmektedir.

Şekil 14: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştire Kurulu

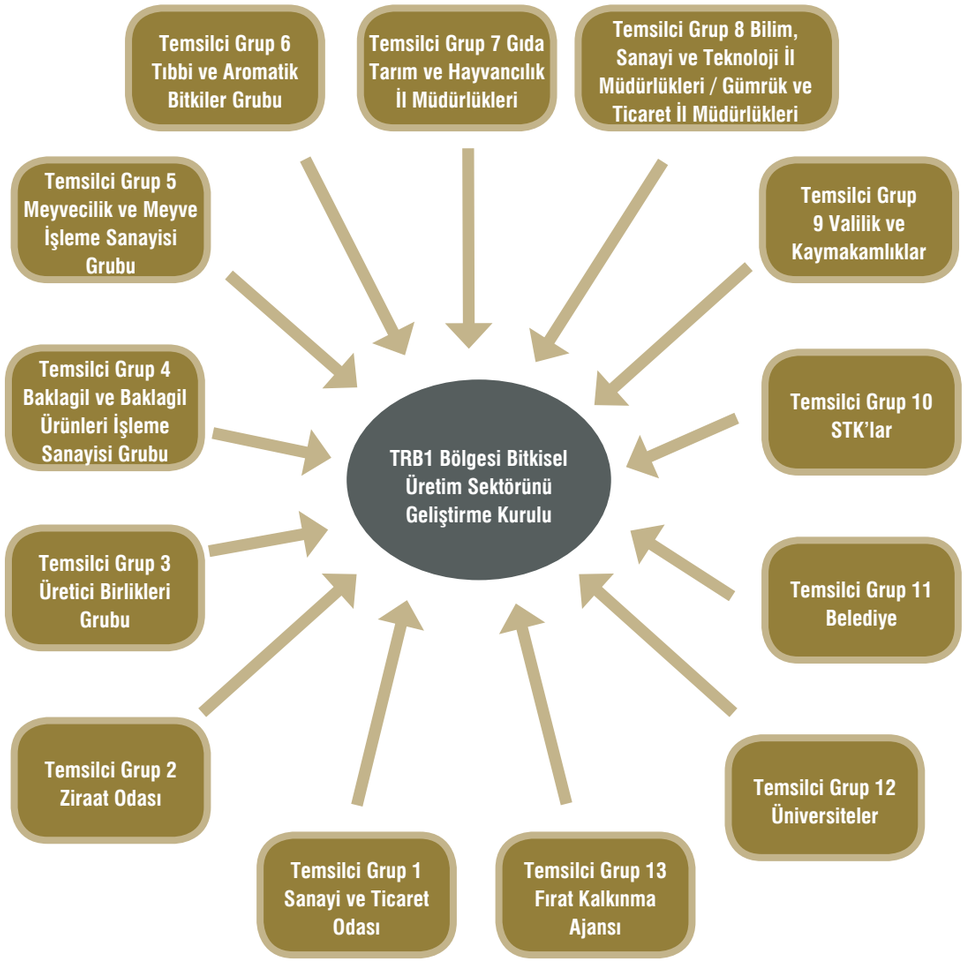

7.2. VİZYON, STRATEJİLER VE UYGULAMA HEDEFLERİ

TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: *"B*itkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi potansiyelini yenilikçi bir anlayışla yüksek değerli ürünlere dönüştürebilen, ürünlerini pazarlayabilen, kalite anlayışı önceliği ile ulusal ve uluslararası alanda bilinen ve tercih edilen dinamik, üretken ve güvenilirliği yüksek bir üretim ve işleme bölgesi olmaktır". Bu vizyona erişebilmek için aşağıdaki tabloda verilen stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler aynı zamanda vizyona erişmek için gerekli misyonu da oluşturmaktadır.

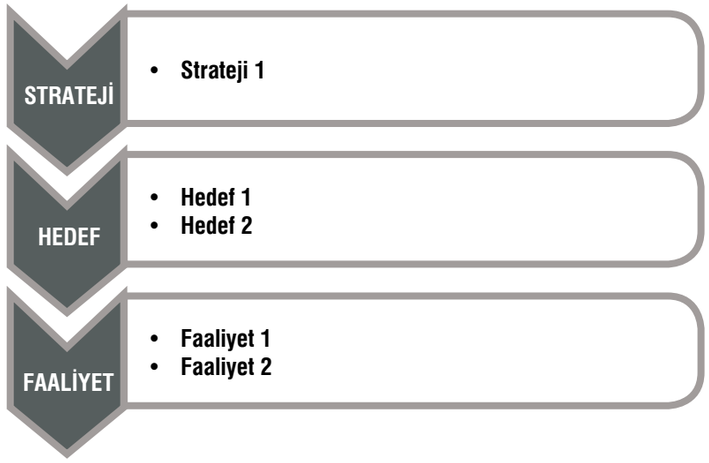

VİZYON: TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: "Bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi potansiyelini yenilikçi bir anlayışla yüksek değerli ürünlere dönüştürebilen, ürünlerini pazarlayabilen, kalite anlayışı önceliği ile ulusal ve uluslararası alanda bilinen ve tercih edilen dinamik, üretken ve güvenilirliği yüksek bir üretim ve işleme bölgesi olmaktır".	
Strateji 1	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi
Strateji 2	TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi
Strateji 3	Bitkisel Üretim Sektörü Alanında İnsan Kaynağı Stratejisi
Strateji 4	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi
Strateji 5	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi
Strateji 6	Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi
Strateji 7	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması
Strateji 8	Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi
Strateji 9	Yönetişim Modelinin Geliştirilmesi

Strateji 1: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi

Bitkisel üretim sektörünün geliştirilmesinde öncelikle hedef, sektörün genel durumunu ortaya koyarak aksayan yönleri gidermektir. Bunun için öncelik üretimde verimliliği, kaliteyi etkileyen unsurları ortaya çıkarmaktır. Bunun için temel strateji üretimde gerekli altyapıyı, dengeli ve sürdürülebilir bir biçimde doğal kaynak potansiyelini ve insan kaynaklarını geliştirmek ve üretim süreçlerine dâhil etmektir.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimin geliştirilmesi için belirlenen faaliyetler agro-ekolojik alt bölgeler bazında değerlendirilmiştir. TRB1 Bölgesi içindeki yerleşim alanları, agro-ekolojik ve sosyo-ekonomik bakımdan tekdüze bir yapıda olmayıp, hem iller içinde hem de iller arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle de bölge illeri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Müdürlüklerinin Tarım Master Planlarında yapıldığı gibi nispeten homojen yapıya sahip agro-ekolojik alt bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Agro-ekolojik alt bölgelendirme, arazinin çevresel özellikleri, potansiyel verim ve arazi uygunluğu benzer olan özelliklere sahip alanlara bölünmesi anlamında olup sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine iklim, toprak yapısı ve arazi örtüsüne göre belirlenmektedir. Bu değerlendirmeler üzerinden TRB1 Bölgesi illerinden Malatya 4, Elazığ 3, Bingöl 2 ve Tunceli de 2 agro-ekolojik alt bölgelere ayrılmıştır. İllerin Alt Bölgeleri ve bu bölgelerin kapsadığı ilçeler aşağıda verilmektedir.

Strateji 2: TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Gerek ülkemizde gerekse dünyada üretim kadar üretilen ürünlerin değerlendirilmesi giderek daha fazla önem taşıyan bir konu haline gelmektedir. Ürünlerin katma değerinin artırılması, işleme yoluyla ürün değerlendirmede çeşitliliğe gidilmesi, ürünlerin değer artışı yoluyla çiftçi eline daha fazla gelir geçmesi ve istihdam yaratılmasına yönelik stratejilerin oluşturulması bitkisel üretimin geliştirilmesinde önem taşımaktadır.

Strateji 3: Bitkisel Üretim Sektörü Alanında İnsan Kaynağı Stratejisi

Hangi sektörde olursa olsun "insan kaynakları" artık işletmelerin en önemli kaynaklarındadır. Bitkisel üretimde ve buna dayalı sanayide çalışanların, işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin çalışma verimliliklerinin artırılması, işletmelerin kapasite kullanımlarında kalite ve güvenilirliği ön plana çıkarmaları ve buna dayalı insan kaynakları planlaması bitkisel üretim sektörüne dayalı kalkınma açısından stratejik önem taşımaktadır.

Strateji 4: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi

Bitkisel üretimi geliştirmenin öncelikli koşulu basınçlı sulama, tohum, fide, fidan vd. girdilerin kaliteli ve sürdürülebilir tedariki ile olasıdır. Tedarik koşullarının zaman içerisinde Bölge içerisinden temin edilebilir ve üretilebilir olmasıdır. Bunun için Bölgenin bitkisel üretim altyapısının güçlendirilmesi ve buna yönelik

yatırımların yapılması, destek mekanizmalarının oluşturulması önemlidir.

Strateji 5: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi

Tarımsal ürünlerin değer zinciri analizinde önemli halkalardan biri ürünlerin bulunduğu yerde işlenmesi, değerlenmesi, paketlenmesidir. Bunun için değer zinciri analizinde her halkanın yani üretim, işleme, pazarlama, lojistik vd. işlemlerinin Bölgede yapılması ve bunun için de Bölgede tarıma dayalı KOBİ'lerin oluşturulması ve bu KOBİ'lerin de ortak çıkar etrafında bir araya gelerek yatırımların çarpan etkisini artırmak, yönetişim sisteminde etkin bir biçimde yer almaları önemlidir.

Strateji 6: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi

Bitkisel üretimde ürünlerden elde edilen katma değerin artırılması ve Bölge-İl ekonomilerine daha fazla katkıda bulunulmasında gıda sanayi önemli rol üstlenir. Bu rolün gereğince yerine getirilmesi için sektörün hem insan kaynakları yapısı, hem işleme ve hem de standartlara uygun üretim yaparak piyasaya, pazara girmesi stratejik önemdedir. Bundan hareketle sektörün güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin paydaşların ve tanımlanması gereklilik göstermektedir. Burada da bunlar üzerinde ağırlıkla durulmaya çalışılmıştır.

Strateji 7: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması

Tarımsal KOBİ'lerin oluşturulması, kurulması kadar bunların rekabet güçlerini artırması, piyasada tutunabilmesi ve sürekli ürün arzı da önem taşır. İşletmelerin verimliliği artırmada, farklılaşmada, kaliteli üretimde bulunmalarında inovasyon ve Ar-Ge çalışmaları önemlidir. Bölgede faaliyette bulunan ve/veya bulunacak işletmelerin piyasa gerisinde kalmamak için, sürekli ve kaliteli üretim inovasyona yatırımlarında bulunmaları, Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermesi bölge ekonomisi için gereklilik arz etmektedir.

Strateji 8: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi

Bölgede bitkisel üretimde katma değeri artırmak amacıyla kurulu bulunan ve/veya kurulacak olan işletmelerin ulusal ve uluslar arası düzeyde rekabet edebilirlikleri öncelikle pazara erişebilirlik, pazarların tanınması ve de işletmelerin istenilen düzeyde ve kalitede pazarlama kabiliyeti ile olacaktır. Burada da pazarlama kanlarlı, Pazar analizleri, pazarlardaki aktörlerin tanınması ve buna yönelik pazarlama stratejilerin ortaya konulması önem taşıyor. Bunun için işletmelere yönelik bu alanda eğitim, kapasite geliştirici programların uygulanması pazarlama stratejisi açısından önemlidir.

Strateji 9: Yönetişim Modelinin Geliştirilmesi

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün geliştirilmesi, buna yönelik işleme ve pazarlama, inovasyon, Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve Bölge kalkınmasında bitkisel üretim sektörünün katkısının artırılması ancak bütün süreçlerde etkili ve etkin olabilecek bir yönetişim yaklaşımı ile mümkün olacaktır. Çiftçiler, üretici örgütleri, sivil toplum örgütleri, kamu birimleri ve yerel yöneticilerin konu alanlarına göre bir araya gelebilecekleri, sektöre yönelik çözüm önerileri ortaya koymaları, sorumluluk üstlenmeleri ve bunların izleme/değerlendirme yaklaşımı ile sürekliliğinin sağlanması Bölgede bitkisel üretime yönelik çalışmaların sahiplenilmesinde ve süreklilik kazanmasında önemli bir yaklaşım olacaktır. Bunun için TRB1 Bölgesinde bölgesel düzeyde ve her ilde **"Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu"**nun oluşturulması ve bunun aktif işlev kazanması önem taşımaktadır.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün ulaşmak istediği temel hedefi; bölgenin doğal kaynaklarını akılcı ve sürdürülebilir bir biçimde kullanılması, ürünlerin kaliteli üretilmesi ve işlenmesi yoluyla katma değerinin artırılması, üretim ve yetiştiricilik koşullarının iyileştirilmesi, ürün çeşitliliğine gidilmesi, organik tarımda ve İyi Tarım Uygulamalarında ulusal düzeyde belirleyici bir konuma gelinmesi, sahip olduğu bitkisel ürünler ile ulusal ve uluslar arası pazarlarda tanınması, markalaşma ve tanınırlık yoluyla da pazarda süreklilik kazanması ve nihayetinde bitkisel üretim sektörünün bölge kalkınmasına daha fazla katkıda bulunmasıdır. Bunların gerçekleştirilmesi ise ancak hedeflerin planlı, sistemli ve kurumsal olarak hayata geçirilmesi ile mümkündür. Hedefler burada dönemsel olarak kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere 3 aşamada ele alınmıştır ve yapılacak faaliyetler için öngörülen aşamalar eylem planında gösterilmiştir (Ek 9).

Belirlenen vizyona erişebilmek için öngörülen stratejiler, hedefler ve faaliyetlerin uygulanması sonucunda TRB1 Bölgesinin Bitkisel Üretim Sektöründe beklenen sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Bölgedeki tüm bitkisel ürünleri işleyerek tarım sektörünün katma değerini artırması
- Çiftçilerin bitkisel üretimden elde ettikleri geliri en az %50 artırması
- Bitkisel üretimin sanayileşmesi yoluyla istihdam ve ek gelir kaynaklarını artırması
- Dış ticaret konu olan ürün sayısını ve miktarını artırması
- Bölgede gerçekleşen dış ticarette gıda sanayinin katkısını artırması
- Bölgeyi gıda işletmeleri için cazip kılacak eğitimli işgücü ile cazip hale getirmesi
- Bölgeyi bitkisel üretim ve gıda sanayi cazibe merkezi haline getirmesi
- Bitkisel üretim sektörünü turizm ve sanayi ile koordinasyon ve uyum içerisinde geliştirmesi
- Bölge bitkisel ürünlerini marka yapmak ve meyvecilikte, baklagillerde, organik tarımda, bağcılıkta, tıbbi ve aromatik bitkilerde. ulusal ve uluslar arası tanınırlılıklarını artırılması

STRATEJİLER VE HEDEFLER

Stratejiler	Hedefler
1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi	1.1. TRB1 bölgesinde bitkisel üretimin agro-ekolojik alt bölgeler bazında geliştirilmesi 1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması 1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi 1.4. Bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve ürün çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi
2. TRB1 Bölgesinde Ön Plana Çıkan – Umutvar ve Yerel Özellikleri Olan – Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi	2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması 2.2.Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması 2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması 2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının arttırılması
3. Bitkisel Üretim Sektöründe Mevcut İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin arttırılması 3.2. Bölgede tarım ile uğraşan kadınların bitkisel üretim konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi 3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahiplerinin, yöneticilerin ve çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi
4. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi	4.1. Sulama altyapısının güçlendirilmesi ve sulama sistemlerinin yenilenmesi 4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması 4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi 4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamaya arttırılması 4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması
5. Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi	5.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerde ortak davranış kültürü ile pazarlama ağının, pazarlama altyapısının bölge kimliğini ön plana çıkaracak şekilde geliştirilmesi
6. Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi	6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması 6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değerin (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi
7. Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde İnovasyon ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması	7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi 7.2. Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda etkililiğin arttırılması amacıyla üniversitelerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesi ve üretici örgütlerinin de bu konuda duyarlılıklarının arttırılması 7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması
8. Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi	8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansa erişimlerinin geliştirilmesi 8.2. İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi 8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi 8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmez; kayısı-kozmetik vb) 8.5. Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı çalışmalarının tamamlanması, işletmelerde duyarlılık ve farkındalık yaratılması ve kaliteye yönelik gerekli belgelerin teminine yönelik çalışmalarda bulunulması (işletmelerde ortak davranış kültürü devreye konulmalıdır) 8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması
9. Bitkisel Üretim Sektörü Yönetişim Modelinin Geliştirilmesi	9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması 9.2.İllerde Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması 9.3Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumluluklarının ortaya konulması 9.4. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlanması 9.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde ve Bölgede de güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturulması

Hedefler için belirlenen ve eylem planının altlığını oluşturmak ve hedeflere ulaşabilmek için faaliyetler belirlenmiştir.

HEDEFLER VE FAALİYETLER

HEDEFLER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	1.1.1. Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.2. Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.3. Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.4. Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünlerin Geliştirilmesi
	1.1.5. Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.6. Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.7. Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.8. Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.9. Bingöl ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.10. Tunceli İli I. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.11. Tunceli İli II. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	1.2.1. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek
1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi	1.3.1. Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek
	1.3.2. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda üreticiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayım faaliyetleri düzenlemek
1.4. Bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve ürün çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi	1.4.1. Pazar değeri yüksek bütün ürünlerde (elma, kiraz, erik, ceviz, badem, çilek, kuru fasulye, patates, dut vd) kalite ve verimliliğin arttırılmasına yönelik eğitim-yayım çalışmaları ve kurumsal kapasiteyi arttırmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması	2.1.1. Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak 2.1.2. Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak 2.1.3. Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak 2.1.4. Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak 2.1.5. Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak 2.1.6. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak
2.2. Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması	2.2.1. TRB1 Bölgesinde tanınırlığı olan ve satılan yöresel ürünleri belirlemek (Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb) 2.2.2. Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak 2.2.3. Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak 2.2.4. Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak – 2.2.5. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak
2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması	2.3.1. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak 2.3.2. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan ürünlerin geleceği için kültüre alma yoluyla yaygın üretimine geçmek
2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının arttırılması	2.4.1. İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin arttırılması	3.1.1. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek 3.1.2. Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.) 3.1.3. İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek 3.1.4. Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek 3.1.5. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite arttırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek
3.2. Bölgede tarım ile uğraşan kadınların bitkisel üretim konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi	3.2.1. Kadınlara yönelik bitkisel üretim konusunda eğitim ihtiyaç analizi yapmak ve bundan hareketle eğitim-yayım programları düzenlemek 3.2.2. Kadınların özellikle teknoloji/bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek 3.2.3. Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek
3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi	3.3.1. İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek 3.3.2. İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek 3.3.3.İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek 3.3.4.Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek 3.3.5.İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek
4.1. Sulama altyapısının güçlendirilmesi ve sulama sistemlerinin yenilenmesi	4.1.1.Yapımı Devam Eden ve/veya Atıl Durumdaki Sulama Kanallarının, Göletlerinin Tamamlanması, Yeniden İşletmeye Konulması 4.1.2. Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak 4.1.3. Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek
4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması	4.2.1. Rüzgâr ve güneş enerjisinden daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi	4.3.1. Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması 4.3.2. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak
4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın arttırılması	4.4.1. Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak
4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması	4.5.1. Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak
5.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerde ortak davranış kültürü ile pazarlama ağının, pazarlama altyapısının bölge kimliğini ön plana çıkaracak şekilde geliştirilmesi	5.1.1.Ortak hareket etme ve davranış kültürünün gerekliliği ve çıkar birlikteliği hakkında seminer, konferans vb faaliyetleri organize etmek 5.1.2. Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek 5.1.3. Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek 5.1.4. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek
6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması	6.1.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek
6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değerin (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi	6.2.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak 6.2.2. Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek
7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi	7.1.1. Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek
7.2. Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda etkililiğin arttırılması amacıyla üniversitelerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesi ve üretici örgütlerinin de bu konuda duyarlılıklarının arttırılması	7.2.1. Bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge konusundaki çalışmalarını ve uzman alt yapısını ortaya koymak 7.2.2. Malatya'da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi) 7.2.3. Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması	7.3.1. Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)
8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansa erişimlerinin geliştirilmesi	8.1.1. İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin artırmak 8.1.2. İşletmelerin özellikle innovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, Kalkınma Ajansı, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak
8.2. İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi	8.2.1. İşletme Sahip/Yöneticileri ve Çalışanlar Düzeyinde Kalite-Standardizasyon Kültürünün Geliştirilmesi 8.2.2. Dış Ticareti Geliştirmek İçin Sektörel Bir Platform, Dernek, Birlik vb STK Kurulması, Bu Platformların Etkin Bir Şekilde Yönetimini sağlamak
8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi	8.3.1. Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak 8.3.2.Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek 8.3.3. Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi
8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmez; kayısı-kozmetik vb)	8.4.1. Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek 8.4.2. Yan ürünlere yönelik Pazar araştırmalarında bulunmak
8.5. Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı çalışmalarının tamamlanması, işletmelerde duyarlılık ve farkındalık yaratılması ve kaliteye yönelik gerekli belgelerin teminine yönelik çalışmalarda bulunulması (işletmelerde ortak davranış kültürü devreye konulmalıdır)	8.5.1. Ürün işleyen işletmelerin gıda güvenliği ve ulusal-uluslar arası sertifikalar konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek 8.5.2. Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek 8.5.3. Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak
8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması	8.6.1. Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/kuruluşları hakkında bilgilendirmek 8.6.2. İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek

HEDEFLER	FAALİYETLER
9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması	9.1.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.1.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerini sağlamak 9.1.3. Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
9.2.İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması	9.2.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.2.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak 9.2.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak

Aşağıdaki tabloda ise stratejiler için belirlenen hedeflerle birlikte faaliyetlerin detaylandırılmış halleri verilmektedir

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	Malatya I. Alt Bölge	1.1.1. Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Malatya I. Alt Bölgenin tamamı	1.1.1.1. I. Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, elma, tahıl ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Arapgir	1.1.1.2. Arapgir ilçesinde kiraz, vişne, Antep fıstığı, dut, kuru fasulye, nohut ve kavun yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Doğanşehir	1.1.1.3. Doğanşehir ilçesinde kayısı, kiraz, erik, çilek, armut, tahıl, kuru fasulye, şeker pancarı ve biber yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Kuluncak	1.1.1.4. Kuluncak ilçesinde kayısı, dut, armut, nohut, mercimek, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirmek
	Malatya II. Alt Bölge	1.1.2. Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Malatya II. Alt Bölgenin tamamı	1.1.2.1. II. Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, dut yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirmek
	Hekimhan	1.1.2.2. Hekimhan ilçesinde ceviz, kayısı, kiraz, fiğ ve nohut yetiştiriciliği geliştirmek
	Arguvan	1.1.2.3. Arguvan ilçesinde elma, armut, kavun, karpuz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirmek
	Pötürge	1.1.2.4. Pötürge ilçesinde kayısı, yonca ve fiğ yetiştiriciliği geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	Malatya III. Alt Bölge	1.1.3. Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	III. Alt Bölgenin tamamı	1.1.3.1. III. Alt Bölgenin tamamında kayısı, ceviz, badem ve dut yetiştiriciliğini geliştirmek
	Merkez	1.3.3.2. Merkez ilçede kiraz, şeftali, erik, armut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı ve domates yetiştiriciliğini ve bağcılığı geliştirmek
	Akçadağ	1.3.3.3. Akçadağ ilçesinde taş çekirdekli meyveler, elma, tahıl, nohut, yonca, fiğ, silajlık mısır, karpuz ve domates yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Darende	1.3.3.4. Darende ilçesinde armut, tahıl, fasulye, nohut, yonca, korunga, fiğ, kavun, karpuz ve biber yetiştiriciliğini geliştirmek
	Yeşilyurt	1.3.3.5. Yeşilyurt ilçesinde taş çekirdekli meyveler, çilek ve elma yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Malatya IV. Alt Bölge	1.1.4. Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünlerin Geliştirilmesi
	Battalgazi	1.1.4.1. Battalgazi ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates, fasulye ve biber yetiştiriciliğini geliştirmek
	Doğanyol	1.1.4.2. Doğanyol ilçesinde kayısı, badem, karpuz ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek
	Kale	1.1.4.3. Kale ilçesinde kayısı, çilek yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirmek
	Yazıhan	1.1.4.4. Yazıhan ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, tahıl, nohut, yonca, fiğ, şeker pancarı, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	Elazığ I. Alt Bölge	1.1.5. Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Ağın	1.1.5.1. Ağın ilçesinde badem, nohut ve kavun yetiştiriciliğini geliştirmek
	Baskil	1.1.5.2. Baskil ilçesinde kayısı, kiraz, ceviz, badem, dut, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Keban	1.1.5.3. Keban ilçesinde kayısı, ceviz, dut, nohut, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Kovancılar	1.1.5.4. Kovancılar ilçesinde ceviz, dut, tahıl, nohut, fiğ, kavun, domates ve biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Merkez	1.1.5.5. Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, ceviz, badem, dut, çilek, elma, armut, tahıl, fasulye, nohut, fiğ, yonca, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Sivrice	1.1.5.6.Sivrice ilçesinde kiraz, vişne, erik, ceviz, çilek, fasulye, nohut, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Alacakaya	1.1.5.7. Alacakaya ilçesinde (sınırlı ölçüde de olsa) domates yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirmek
	Elazığ II. Alt Bölge	1.1.6. Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	II. Alt Bölgenin tamamı	1.1.6.1. II. Alt bölgenin tamamında bağcılığı geliştirmek
	Arıcak	1.1.6.2. Arıcak ilçesinde yonca ve silajlık mısır yetiştiriciliğini geliştirmek
	Maden	1.1.6.3. Maden ilçesinde çilek, kuru fasulye, patates, yonca, fiğ ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek
	Palu	1.1.6.4. Palu ilçesinde silajlık mısır ve şeker pancarı yetiştiriciliğini geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	Elazığ III. Alt Bölge	1.1.7. Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Karakoçan	1.1.7.1. Karakoçan ilçesinde nohut, kuru fasulye, yonca ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	(III. Alt Bölgenin tamamı)	
		1.1.8. Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	I. Alt Bölgenin tamamı	1.1.8.1. I. Alt Bölgede ceviz, elma ve yonca yetiştiriciliğini geliştirmek
	Merkez	1.1.8.2. Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, badem, dut, armut, tahıl, nohut, korunga, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliğini geliştirmek
	Genç	1.1.8.3. Genç ilçesinde dut, tahıl, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Solhan	1.1.8.4. Solhan ilçesinde armut yetiştiriciliğini geliştirmek
		1.1.9. Bingöl ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Adaklı	1.1.9.1. Adaklı ilçesinde kayısı, kiraz, erik, ceviz ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Karlıova	1.1.9.2. Karlıova ilçesinde ceviz, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirmek
	Kiğı	1.1.9.3. Kiğı ilçesinde ceviz, elma ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Yedisu	1.1.9.4. Yedisu ilçesinde dut ve yonca yetiştiriciliğini geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	Tunceli, I. Alt Bölge	1.1.10. Tunceli İli I. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	I. Alt Bölgenin tamamı	1.1.10.1. I. Alt Bölgenin tamamında kiraz, badem, ceviz, dut, elma, yonca ve fiğ yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Merkez	1.1.10.2. Merkez ilçede kayısı, erik, ve armut tarımını geliştirmek
	Çemişgezek	1.1.10.3. Çemişgezek ilçesinde kayısı ve tahıl tarımını geliştirmek
	Mazgirt	1.1.10.4. Mazgirt ilçesinde armut ve tahıl yetiştiriciliğini geliştirmek
	Pertek	1.1.10.5. Pertek ilçesinde tahıl, nohut, karpuz ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek
	II. Alt Bölge	1.1.11. Tunceli İli II. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	II. Alt Bölgenin tamamı	1.1.11.1. II. Alt Bölgenin tamamında ceviz ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Hozat	1.1.12.2. Hozat ilçesinde kiraz, elma, armut, yonca ve karpuz yetiştiriciliğini geliştirmek
	Nazimiye	1.1.12.3. Nazımiye ilçesinde kuru fasulye ve nohut yetiştiriciliğini geliştirmek
	Ovacık	1.1.12.4. Ovacık ilçesinde kuru fasulye, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirmek ve endemik çeşit olan Ovacık Menşeli Tunceli Sarımsağını kültür yoluyla yetiştiriciliğinin teşviki
	Pülümür	1.1.12.5. Pülümür ilçesinde bağcılık ile kayısı, kiraz, erik, elma, armut, kuru fasulye ve yonca yetiştiriciliğini geliştirmek
1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	TRB1 Bölgesi	1.2.1. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek
	Malatya, Elazığ	1.2.1.1. Öncelikle Malatya ve Elazığ illerinde iyi tarım uygulamalarını ön plana çıkaracak uygun alanları ve ürünleri belirlemek
	Bingöl, Tunceli	1.2.1.2. Öncelikle, Bingöl ve Tunceli illerinde organik tarım alanlarını ön plana çıkaracak uygun alanlar ve ürünleri belirlemek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	1.3.1. Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek
	Malatya, Elazığ	1.3.1.1. Malatya ve Elazığ illerinde öncelikli olmak üzere örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları ve ürünleri belirlemek (sebzeler, meyve fidanları, fide ve süs bitkileri)
	Bingöl, Tunceli	1.3.1.2. Bingöl ve Tunceli illerinde iklim ve ekonomik açıdan uygun olabilecek küçük alanları ve ürünleri belirlemek (sebzeler, fide)
	TRB1 Bölgesi	1.3.2. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda üreticiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayım faaliyetleri düzenlemek
1.4. Bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve ürün çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	1.4.1. Pazar değeri yüksek bütün ürünlerde (elma, kiraz, erik, ceviz, badem, çilek, kuru fasulye, patates, dut vd) kalite ve verimliliğin arttırılmasına yönelik eğitim-yayım çalışmaları ve kurumsal kapasiteyi arttırmak
		1.4.1.1. Pazara konu olan fakat düşük değerde satılan ürünlerde kalite ve verimliliği arttırmak
		1.4.1.2. Kamu tarım paydaşlarının kalite ve verimliliğe yönelik Ar-Ge çalışmalarını ve eğitim-yayım faaliyetlerini arttırmak
2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer	2.1.1. Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak
		2.1.2. Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak
		2.1.3. Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak
		2.1.4. Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak
		2.1.5. Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak
		2.1.6. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
2.2. Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması	TRB1 Bölgesi Türkiye (Yurt içinde düzenlenen tarım ve turizm fuarları)	2.2.1. TRB1 Bölgesinde tanınırlığı olan ve satılan yöresel ürünleri belirlemek (Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb) 2.2.2. Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak 2.2.3. Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak 2.2.4. Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak – 2.2.5. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak
2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması	TRB1 Bölgesi (Özellikle Tunceli ve Bingöl illeri için)	2.3.1. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak 2.3.2. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan ürünlerin geleceği için kültüre alma yoluyla yaygın üretimine geçmek
2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının arttırılması	TRB1 Bölgesi (Özellikle Elazığ ve Malatya illeri için)	2.4.1. İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak 2.4.1.1. Dut, ceviz, kiraz, çilek, elma gibi ürünleri işleyecek işleme tesislerini kurmak 2.4.1.2. Bu ürünlerin kalite ve paketleme boyutları ile pazar ağlarını oluşturmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin arttırılması	TRB1 Bölgesi	3.1.1. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek 3.1.2. Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.) 3.1.3. İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek 3.1.4. Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek 3.1.5. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite arttırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek
3.2. Bölgede tarım ile uğraşan kadınların bitkisel üretim konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	3.2.1. Kadınlara yönelik bitkisel üretim konusunda eğitim ihtiyaç analizi yapmak ve bundan hareketle eğitim-yayım programları düzenlemek 3.2.2. Kadınların özellikle teknoloji/bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek 3.2.3. Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek
3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	3.3.1. İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek 3.3.2. İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek 3.3.3.İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek 3.3.4.Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek 3.3.5.İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
4.1. Sulama altyapısının güçlendirilmesi ve sulama sistemlerinin yenilenmesi	TRB1 Bölgesi	4.1.1.Yapımı Devam Eden ve/veya Atıl Durumdaki Sulama Kanallarının, Göletlerinin Tamamlanması, Yeniden İşletmeye Konulması 4.1.2. Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak 4.1.3. Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek
4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması	TRB1 Bölgesi	4.2.1. Rüzgâr, güneş ve biyogaz gibi alternatif enerji kaynaklarından daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak
4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi	TRB1 Bölgesi	4.3.1. Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması 4.3.2. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak
4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın arttırılması	Malatya, Elazığ illeri öncelikli olmak üzere	4.4.1. Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak
4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması	TRB1 Bölgesi	4.5.1. Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak
5.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerde ortak davranış kültürü ile pazarlama ağının, pazarlama altyapısının bölge kimliğini ön plana çıkaracak şekilde geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi Ulusal ve Uluslararası platformlar	5.1.1.Ortak hareket etme ve davranış kültürünün gerekliliği ve çıkar birlikteliği hakkında seminer, konferans vb faaliyetleri organize etmek 5.1.2. Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek 5.1.3. Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek 5.1.4. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek
6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması	TRB1 Bölgesi	6.1.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek
6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değerin (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi	TRB1 Bölgesi	6.2.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak 6.2.2. Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi	TRB1 Bölgesi (Malatya ve Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)	7.1.1. Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek 7.1.1.1. İnovasyon ve Ar-ge konularında eğitimler vermek, bilgilendirme toplantıları düzenlemek 7.1.2.İnovasyon ve Ar-Ge konularında potansiyeli ortaya koymak ve temel eksiklikleri belirlemek 7.1.3.İşletmelere inovasyon ve Ar-Ge konularında destek veren kurum ve kuruluşlar ile maddi kaynaklar hakkında bilgi vermek 7.1.4.İşletmelerde İnovasyona yönelik faaliyetlerde bulunmak 7.1.5.İşletmelerin Ar-Ge çalışmalarına bütçe ayırmasını teşvik etmek 7.1.6.İnovasyon ve Ar-Ge yoluyla ürün değişikliklerine ve çeşitlendirmeye gidilmesini sağlamak
7.2. Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda etkililiğin arttırılması amacıyla üniversitelerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesi ve üretici örgütlerinin de bu konuda duyarlılıklarının arttırılması	TRB1 Bölgesi Malatya	7.2.1. Bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge konusundaki çalışmalarını ve uzman alt yapısını ortaya koymak 7.2.2. Malatya'da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi) 7.2.3. Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak
7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması	TRB1 Bölgesi	7.3.1. Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)
8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansa erişimlerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	8.1.1. İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin artırmak 8.1.2. İşletmelerin özellikle innovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, Kalkınma Ajansı, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
8.2. İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	8.2.1. İşletme Sahip/Yöneticileri ve Çalışanlar Düzeyinde Kalite-Standardizasyon Kültürünün Geliştirilmesi 8.2.2. Dış Ticareti Geliştirmek İçin Sektörel Bir Platform, Dernek, Birlik vb STK Kurulması, Bu Platformların Etkin Bir Şekilde Yönetimini sağlamak
8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	8.3.1. Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak 8.3.2.Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek 8.3.3. Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi
8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmez; kayısı-kozmetik vb)	TRB1 Bölgesi	8.4.1. Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek 8.4.2. Yan ürünlere yönelik Pazar araştırmalarında bulunmak
8.5. Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı çalışmalarının tamamlanması, işletmelerde duyarlılık ve farkındalık yaratılması ve kaliteye yönelik gerekli belgelerin teminine yönelik çalışmalarda bulunulması (işletmelerde ortak davranış kültürü devreye konulmalıdır)	TRB1 Bölgesi	8.5.1. Ürün işleyen işletmelerin gıda güvenliği ve ulusal-uluslar arası sertifikalar konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek 8.5.2. Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek 8.5.3. Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak
8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması	TRB1 Bölgesi	8.6.1. Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/kuruluşları hakkında bilgilendirmek 8.6.2. İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek
9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması	TRB1 Bölgesi	9.1.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.1.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerini sağlamak 9.1.3. Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
9.2.İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması	TRB1 Bölgesi İlleri	9.2.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.2.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak 9.2.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak

7.2. FAALİYETLER VE EYLEM PLANI

Sürdürülebilir kalkınmanın bir alt kümesi olarak bitkisel üretim sektörü; üretim, işleme, pazarlama ve satış faaliyetlerini kapsamaktadır. Bitkisel üretim sektörünün yönetimi, ürün geliştirme bağlamında "tasarım ve planlama", bunun hayata geçirildiği "uygulama", ve her sürece geri bildirimde bulunan "izleme ve değerlendirme" safhalarından oluşmaktadır.

Belirlenen stratejilere ulaşabilmek için hedefler, bu hedeflerin hayata geçirilebilmesi için de aşağıdaki şekilde özetlenen süreçte faaliyetler belirlenmiş, bu faaliyetlerin nerede, kim tarafından, kiminle, ne zaman, nasıl ve neden yapılması gerektiği açıklanmıştır.

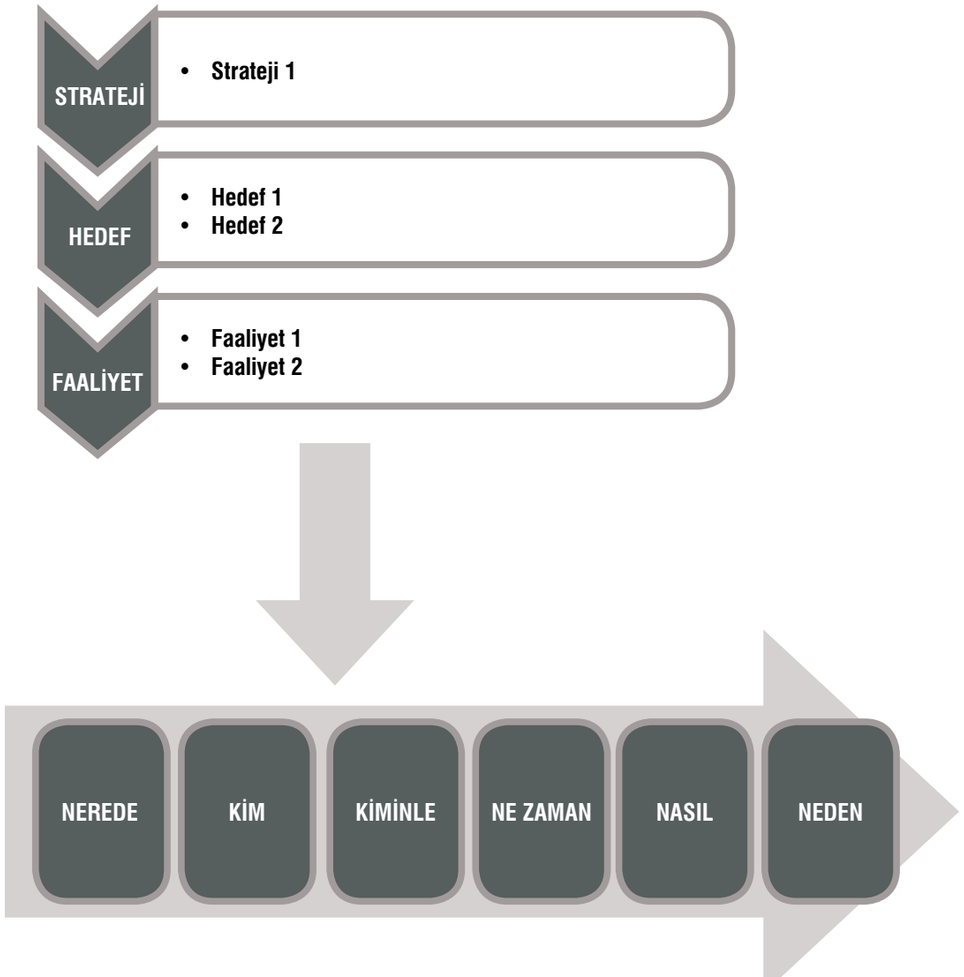

STRATEJİ 1: TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİMİN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya 1. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.1. 1 – 4
Faaliyet:	Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, elma, tahıl ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirilecektir.* *Arapgir ilçesinde kiraz, vişne, dut, kuru fasulye, nohut ve kavun yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirilecektir.* *Doğanşehir ilçesinde kayısı, kiraz, erik, çilek, armut, tahıl, fasulye, şeker pancarı ve biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir.* *Kuluncak ilçesinde kayısı, dut, armut, nohut, mercimek, yonca ve korunga yetiştiriciliği geliştirilecektir.*
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Arapgir, Doğanşehir, Kuluncak
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Araştırma İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Ceviz ve badem I. Alt Bölgenin tamamında geleneksel olarak yetiştiriciliği yapılmaktadır Geliştirilme potansiyeli yüksektir Alt Bölgenin özellikle kuru alanları tahıl ve fiğ için uygundur
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.2. 1 – 4
Faaliyet:	Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *II. Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, dut yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir* *Hekimhan ilçesinde ceviz, kayısı, kiraz, fiğ ve nohut yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Arguvan ilçesinde elma, armut, kavun, karpuz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Pötürge ilçesinde kayısı, yonca ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Arguvan, Hekimhan, Pötürge
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Ceviz, badem ve dut II. Alt Bölgenin tamamında geleneksel olarak yetiştiriciliği yapılmaktadır Geliştirilme potansiyeli yüksektir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.3. 1 – 5
Faaliyet:	Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *III. Alt Bölgenin tamamında kayısı, ceviz, badem ve dut yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Merkez ilçede kiraz, şeftali, erik, armut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı ve domates yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir* *Akçadağ ilçesinde taş çekirdekli meyveler, elma, tahıl, nohut, yonca, fiğ, silajlık mısır, karpuz ve domates yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Darende ilçesinde armut, tahıl, fasulye, nohut, yonca, korunga, fiğ, kavun, karpuz ve biber yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Yeşilyurt ilçesinde taş çekirdekli meyveler, çilek ve elma yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir*
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Akçadağ, Darende, Merkez, Yeşilyurt
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları,
Faaliyetin gerekçesi:	Kayısı, ceviz, badem ve dut II I. Alt Bölgenin tamamında geleneksel olarak yetiştirilmektedir Geliştirilme potansiyeli yüksektir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.4. 1 – 4
Faaliyet:	Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *Battalgazi ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates, fasulye ve biber yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Doğanyol ilçesinde kayısı, badem, karpuz ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Kale ilçesinde kayısı, çilek yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir* *Yazıhan ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, tahıl, nohut, yonca, fiğ, şeker pancarı, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Battalgazi, Doğanyol, Kale, Yazıhan
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Anılan ilçeler önerilen ürünler için uygundur Bu ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Elazığ I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.5. 1 – 7
Faaliyet:	Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgelerinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *Ağın ilçesinde badem, nohut ve kavun yetiştiriciliğini geliştirilecektir* *Baskil ilçesinde kayısı, kiraz, ceviz, badem, dut, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Keban ilçesinde kayısı, ceviz, dut, nohut, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Kovancılar ilçesinde ceviz, dut, tahıl, nohut, fiğ, kavun, domates ve biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, ceviz, badem, dut, çilek, elma, armut, tahıl, fasulye, nohut, fiğ, yonca, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Sivrice ilçesinde kiraz, vişne, erik, ceviz, çilek, fasulye, nohut, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Alacakaya ilçesinde (sınırlı ölçüde de olsa) domates yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir*
Kim?	Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Ağın, Alacakaya, Baskil, Keban, Kovancılar, Merkez, Sivrice,
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Elazığ II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.6. 1 – 4
Faaliyet:	Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgelerinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *II. Alt bölgenin tamamında bağcılık geliştirilecektir* *Arıcak ilçesinde yonca ve silajlık mısır yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Maden ilçesinde çilek, kuru fasulye, patates, yonca, fiğ ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Palu ilçesinde silajlık mısır ve şeker pancarı yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Arıcak, Maden, Palu
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Alt Bölgenin tamamı bağcılık için uygundur Bağcılığın gelişme potansiyeli yüksektir Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Elazığ III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.7. 1
Faaliyet:	Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgelerinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *III. Alt Bölgeyi oluşturan Karakoçan ilçesinde nohut, kuru fasulye, yonca ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Karakoçan
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	III. Alt Bölgeyi oluşturan Karakoçan ilçesi, nohut, yonca ve fiğ yetiştiriciliği için uygundur Önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Bingöl I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.8. 1 – 4
Faaliyet:	Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *I. Alt Bölgede ceviz, elma ve yonca yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, badem, dut, armut, tahıl, nohut, korunga, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Genç ilçesinde dut, tahıl, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir* *Solhan ilçesinde armut yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Genç, Merkez, Solhan
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	İlin tamamı ceviz yetiştiriciliği için uygundur I. Alt Bölgenin tamamı elma ve yonca yetiştiriciliğine uygundur halen yetiştiriliyor Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Bingöl II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.9.
Faaliyet:	Bingöl ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirilecektir *Adaklı ilçesinde kayısı, kiraz, erik, ceviz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Karlıova ilçesinde ceviz, yonca ve korunga yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Kiğı ilçesinde ceviz, elma ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Yedisu ilçesinde dut ve yonca yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Adaklı, Karlıova, Kiğı, Yedisu
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan meyve bahçesi sayısı • Meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Tunceli I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.10. 1 – 5
Faaliyet:	Tunceli ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirilecektir *I. Alt Bölgenin tamamında kiraz, badem, ceviz, dut, elma, yonca ve fiğ yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir. Ayrıca potansiyeli olan ilçelerde üzümsü meyvelerin de yaygınlaştırılması sağlanacaktır* *Merkez ilçede kayısı, erik ve armut tarımı geliştirilecektir* *Çemişgezek ilçesinde kayısı ve tahıl tarımı geliştirilecektir* *Mazgirt ilçesinde armut ve tahıl yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Pertek ilçesinde tahıl, nohut, karpuz ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Çemişgezek, Mazgirt, Merkez, Pertek
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	İlin tamamı ceviz yetiştiriciliğine uygundur Alt Bölgenin tamamı kiraz, badem, dut, elma, yonca ve fiğ tarımı ile bağcılık için uygundur Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir İlde giderek artan başka illerden gelen yatırımcı ilgisi (Gümüşhane gibi)
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Tunceli II. Agro-ekolojik Alt Bölgesi
Faaliyet no:	1.1.11. 1 – 5
Faaliyet:	Tunceli ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek *II. Alt Bölgenin tamamında ceviz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Hozat ilçesinde kiraz, elma, armut, yonca ve karpuz yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Nazımiye ilçesinde kuru fasulye ve nohut yetiştiriciliği geliştirilecektir* *Ovacık ilçesinde kuru fasulye, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirilecektir ve endemik çeşit olan Ovacık Menşeli Tunceli Sarımsağını kültür yoluyla yetiştiriciliği teşviki* *Pülümür ilçesinde bağcılık ile kayısı, kiraz, erik, elma, armut, kuru fasulye ve yonca yetiştiriciliği geliştirilecektir*
Kim?	Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Hozat, Nazımiye, Ovacık, Pülümür
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	İlin tamamı ceviz yetiştiriciliğine uygundur Alt Bölgenin tamamı fiğ tarımı için uygundur Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.2.	Organik Tarım (OT) Ve İyi Tarım Uygulamaları (İTU) Kapsamındaki Üretimin Geliştirilmesi Ve Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.2.1.
Faaliyet:	Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek *Öncelikle Malatya ve Elazığ illerinde iyi tarım uygulamalarını ön plana çıkaracak uygun alanları ve ürünler belirlenecektir* *Öncelikle, Bingöl ve Tunceli illerinde organik tarım alanlarını ön plana çıkaracak uygun alanlar ve ürünler belirlenecektir*
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak belirlemeler yapılacak, belirlenen alanlar üçer yıllık aralıklarla güncellenecek
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgenin bütününün özellikle organik tarım açısından uygunluk göstermesi Bölgenin organik tarıma ve İTU'ya uygun olacak ürün çeşitliliğinin fazla olması Bölgenin tamamında mevcut organik tarım ve İTU potansiyelini harekete geçirmek için ilk aşamada potansiyel alanların yer ve uydu verileri kullanarak belirlenmesi. Organik Tarım ve İTU kapsamındaki ürünlere artan talep
Göstergeler	• Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için belirlenen alanlar • Organik tarım ve iyi tarım uygulamasına geçen çiftçi sayısı, uygulama alanı, üretim

Hedef 1.3.	Örtü Altı Yetiştiriciliği Konusunda Farkındalık Yaratılması Ve Potansiyeli Olan Yerleşimlerde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.3.1.
Faaliyet:	Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek *Malatya ve Elazığ illerinde öncelikli olmak üzere örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanlar ve ürünler belirlenecektir (sebzeler, meyve fidanları, fide ve süs bitkileri)* *Bingöl ve Tunceli illerinde iklim ve ekonomik açıdan uygun olabilecek küçük alanlar ve ürünler belirlenecektir (sebzeler, fide)*
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak üretim desenini oluşturmaya yönelik belirleme çalışmaları yapılacak, bu çalışma içinde örtü altı yetiştiriciliğine uygun olduğu belirlenen alanlar haritalara işlenecek. Haritalar 3 yılda bir güncellenecek.
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları,
Faaliyetin gerekçesi:	Örtü altı yetiştiriciliğinde elde edilen verim ve gelirin göreceli olarak fazla olması Bölge koşulları dikkate alındığında bölgede yetiştirilen ürünlerin 30-40 gün önce pazara verilmesine olanak sağlayabilir Bölgenin yüksek ve sarp kısımları dışındaki düz alanlarda, göllere ve baraj göllerine yakın olan kesimlerinde halen sınırlı ölçülerde de olsa örtü altı yetiştiricilik yapmaktadır.
Göstergeler	• Örtü altı yetiştiriciliğe uygun olduğu belirlenen alanların haritaları • Örtü altı yetiştiriciliğine giderek artan destekler ve kamu ilgisi

Hedef 1.3.	Örtü Altı Yetiştiriciliği Konusunda Farkındalık Yaratılması Ve Potansiyeli Olan Yerleşimlerde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.3.2.
Faaliyet:	Örtü altı yetiştiriciliği konusunda çiftçiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayım faaliyetleri düzenlemek
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli GTHB İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK,
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak üretim desenini oluşturmaya yönelik belirleme çalışmaları yapılacak, bu çalışma içinde örtü altı yetiştiriciliğine uygun olduğu belirlenen alanlar haritalara işlenecek. Haritalar 3 yılda bir güncellenecek.
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör
Faaliyetin gerekçesi:	Örtü altı yetiştiriciliği, bölgede sınırlı şekilde yapılmaktadır. Bu konudaki kapasite arttırma çalışmaları ile örtü altı tarımda verim artışı kaydedilebilir Örtü altı yetiştiriciliğine giderek artan talep karşısında yaygınlaştırma işleminin kaynakların etkin kullanımı ilkesinden hareketle yapılması
Göstergeler	• Örtü altı yetiştiriciliği konusunda yapılan eğitim-yayım çalışmaları sayısı • Örnek işletme sayısı

Hedef 1.4.	Bitkisel Üretimde Verimlilik, Kalite ve Ürün Çeşitliliğinin Arttırılması ve Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.4.1.
Faaliyet:	Pazar değeri yüksek bütün ürünlerde (elma, kiraz, erik, ceviz, badem, çilek, kuru fasulye, patates, dut vd) kalite ve verimliliğin arttırılmasına yönelik eğitim-yayım çalışmaları ve kurumsal kapasiteyi arttırmak *Pazara konu olan fakat düşük değerde satılan ürünlerde kalite ve verimlilik arttırılacaktır* *Kamu tarım paydaşlarının kalite ve verimliliğe yönelik Ar-Ge çalışmalarını ve eğitim-yayım faaliyetleri arttırılacaktır*
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ankara Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Bölümü, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitülerinin ve İstasyonları Agronomi Bölümleri,
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak üretim desenini oluşturmaya yönelik belirleme çalışmaları yapılacak, bu çalışma içinde konvansiyonel tarıma uygun olduğu belirlenen alanlar haritalara işlenecek. Haritalar 3 yılda bir güncellenecek.
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Çiftçiler, çiftçi birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede bitkisel üretimde yanlış üretim tekniklerinin kullanılması Yanlış üretim tekniklerinden dolayı kalite ve verimlilik kayıpları Yetersiz eğitim ve yayım hizmetleri
Göstergeler	• Yapılan eğitim-yayım çalışmaları sayısı • Verim ve kalite üzerinde yapılan Ar-Ge çalışmaları sayısı • Ürünlerde verim artışı miktarı

Strateji 2: TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.1.
Faaliyet:	Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde yörelere has ürünlerin bazıları terk edilmeye yüz tutmuş, bazılarının da yetiştiriciliğinde sorunlar yaşanmaktadır. Tunceli sarımsağı gibi tamamen doğadan toplanmak suretiyle tüketilen ürünler de aşırı toplama sonucu giderek azalmaktadır. Doğada giderek yok olmaya ya da azalmaya yüz tutmuş olanların yeniden canlandırılması, doğadan toplananlarda ise doğa üzerindeki baskının azaltılması için yetiştirme tekniklerinin geliştirilerek kültüre alınması gereklidir. Doğada giderek yok olmaya ya da azalmaya yüz tutmuş ürünlerin kültüre alınma amacıyla demo alanlarının oluşturulması ve çıktılarının eğitim-yayım kuruluşları aracılığıyla çiftçilere iletilmesi gerekmektedir.
Göstergeler	• Demo uygulamalarından elde edilen sonuçlar • Demo sonuçlarının uygulamaya aktarılabilirliği • Demo sonucu geliştirilen yetiştirme tekniği paketleri • Tunceli sarımsağında geliştirilen üretim tekniği sonucu elde edilecek ürünün kalite ve miktarı

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.2.
Faaliyet:	Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde üretim tekniklerinin çoğunlukla (özellikle küçük işletmelerde) geleneksel üretim süreçleri sonucunda elde edilen bilgiye dayanması Bölgede modern tarım tekniklerine uygun analizlerin, demoların yapılmaması ve bu nedenle ortaya düşük verimliliğin çıkması Çiftçi eğitim-yayım hizmetlerinde yaşanan yetersizlikler
Göstergeler	• Bölgede üretime yönelik girdi analizleri • Eğitim-yayım çalışmaları sayısı ve katılım düzeyi • Teknik amaçlı işletme ziyaretleri sayısı • Ürün kalitesinde ve verimliliğinde sağlanan iyileşme • Girdi kullanımında azalmalar (gübre, ilaç vb)

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.3.
Faaliyet:	Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	Yöresel tanınırlığı olan ürünlerin kontrol altına alınması gereği Doğadan toplanan ürünler üzerindeki baskı Yöreselliği ağır basan ve doğal olarak toplanan ürünlerin kültüre alınma işlemlerinin bugüne kadar tamamlanamaması
Göstergeler	• Kültüre alınan ürün sayısı ve yetiştirilen alan miktarı

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.4.
Faaliyet:	Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde görülen depolama tesisi eksikliği Depolama yoluyla ürünün pazara arz sürecinin uzatılması Ürünlerin dayanma süresinin uzatılması
Göstergeler	• Oluşturulan depolama tesisleri sayısı • Depoya konan ürün miktarı • Depolama yoluyla açılan istihdam alanları

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.5.
Faaliyet:	Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	Ürünlerin standartlara uygun hale getirilerek düzgün şekilde paketleme ve pazara sunuşu yapılamamaktadır Yöresel ürünlerin standartlara uygun üretimi ve işlemesi yapılmamaktadır
Göstergeler	• Kalite ve standartlara uygun olarak pazara arz edilen işlenmiş ürün miktarı

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.6.
Faaliyet:	Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, Üretici birlikleri, Kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer (Ovacık, Gezin, Doğanşehir, Hekimhan vd)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	Ürünlerin gerçek değeri üzerinden piyasaya sunulamaması Yöresel ürünlerin ayırt edici özelliklerinin tanımlanamaması Yöresel ürünlerin yöresel sahipliliğinin oluşturulamaması Yöresel ürün çeşitliliğinin zenginliğine göre coğrafi işarete konu olan ürün sayısının oldukça az olması
Göstergeler	• Coğrafi işaret almış ürün sayısı • Ürünlerin fiyatlarında görülen artışlar

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.1.
Faaliyet:	TRB1 Bölgesinde tanınırlığı olan ve satılan yöresel ürünleri belirlemek (Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb)
Kim?	Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede yöresel olarak üretilen ve tanınırlığı olan ürünlerin tanımlanması Yöresel ürünlerin pazarlama kanallarının bilinmemesi
Göstergeler	• Yöresel ürünlerin pazarlama kanalındaki halkalarının tanımlanması ve Pazar etkinliğinin arttırılması • Tanınırlığı ve pazarlanabilirliği belirlenmiş ürün sayısı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.2.
Faaliyet:	Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak
Kim?	Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, FKA,
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede düzenlenen fuarların bölge ürünlerinin tanıtımına ve pazarlamasına beklenen düzeyde katkı yapamaması Fuarlarda üreticilerin ve üretici örgütlerinin yeterince etkin olamaması
Göstergeler	• Bölgede düzenlenen sağlanan fuar sayısı • Fuarlara katılan üretici ve üretici örgütü sayısı • Fuarlarda sergilenen ürün miktarı ve sayısı • Fuarlar aracılığı ile satışı yapılan veya bağlantısı yapılan ürün miktarı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.3.
Faaliyet:	Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak
Kim?	Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, FKA,
Nerede?	Yurt içinde düzenlenen tarım ve turizm fuarları
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge dışındaki fuarlara tarımsal amaçlı sektörlerin düşük katılımı Bölge dışındaki fuarlarda bölge tarımsal ürünlerinin yeteri kadar tanıtımının ve temsiliyetinin yapılmaması
Göstergeler	• Katılım sağlanan fuar sayısı • Fuarlara katılan üretici ve üretici örgütü sayısı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.4.
Faaliyet:	Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak –
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, OSB Yönetimleri, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, FKA, Üniversiteler başta olmak üzere TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelinde yer alması önerilen tüm üyeler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge ürünlerinin değerlendirilmesinde ortak bir hedef ve amaç birlikteliğinin olmaması Dağınık ve tamamlayıcı olmayan rekabet yapısı Bölge düzeyine hitap edecek bir Pazar organizasyonunun olmaması
Göstergeler	• Tanıtım ve pazarlama konularında kurulan ortaklık sayısı • Ortak pazarlama yoluyla değerlendirilen ürün sayısı ve miktarı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.5.
Faaliyet:	Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak
Kim?	TRB1 Bölgesi (Ovacık, Gezin, Doğanşehir, Hekimhan vd)
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Ticaret Borsaları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede yöresel ürünlere yönelik markalaşma çalışmalarının olmaması Yöresel ürünlerin ulusal tanınırlığının olmaması ya da sınırlı olması
Göstergeler	• Yöreye özgü ürünler arasında markalaşmaya konu olan ürün sayısı • Markalı ürün pazarlayan firma sayısı

Hedef 2.3.	Bölgede Yaygın Olarak Var Olan Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Doğal Kaynak Tabanı Gözetilerek ve Korunarak Toplanmasının ve Zaman İçinde Kültüre Alma Yoluyla Üretiminin Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.3.1.
Faaliyet:	Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Özellikle Tunceli ve Bingöl illeri için)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, FKA, Üniversiteler, Üreticiler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Faaliyetin gerekçesi:	Tıbbi ve aromatik bitkiler üzerindeki yoğun toplama baskısı Tıbbi ve aromatik bitki potansiyelinin tam olarak bilinmemesi Yerel halkta farkındalık ve duyarlılık eksikliği
Göstergeler	• Duyarlılık ve farkındalık yaratmaya yönelik düzenlenen toplantı sayısı • Duyarlılık ve farkındalık yaratmaya yönelik düzenlenen kampanyalar • Potansiyeli belirlenen ve koruma altına alınan tıbbi ve aromatik bitki sayısı

Hedef 2.3.	Bölgede Yaygın Olarak Var Olan Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Doğal Kaynak Tabanı Gözetilerek ve Korunarak Toplanmasının ve Zaman İçinde Kültüre Alma Yoluyla Üretiminin Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.3.2.
Faaliyet:	Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan ürünlerin geleceği için kültüre alma yoluyla yaygın üretimine geçmek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Üreticiler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Özellikle Tunceli ve Bingöl illeri için)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, FKA, Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Tıbbi ve aromatik bitkiler üzerindeki baskıların azaltılamaması Tehdit altında olan tıbbi ve aromatik bitkilerin kültüre alınma işlemlerinin tamamlanamaması Giderek azalan Tunceli sarımsağı gibi tıbbi ve aromatik bitkilerin varlığı
Göstergeler	• Kültüre alınan bitki sayısı • Yaygın üretim yapılan tıbbi-aromatik bitki sayısı ve miktarı

Hedef 2.4.	Yöreye Özgü Umutvar Ürünlerin İşleme, Kalite ve Pazarlama Yoluyla Bölgeye Ekonomik Katkısının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.4.1.
Faaliyet:	İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak *Dut, ceviz, kiraz, çilek, elma gibi ürünleri işleyecek işleme tesislerini kurmak* *Bu ürünlerin kalite ve paketleme boyutları ile pazar ağlarını oluşturmak*
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Özel Sektör Temsilcileri, OSB Yönetimleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Özellikle Elazığ ve Malatya illeri için)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, FKA, Üniversiteler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Faaliyetin gerekçesi:	Umutvar ürünlerde işleme ve paketleme tesislerinin olmaması Umutvar ürünlerin düşük değerde pazara arz edilmesi
Göstergeler	• Kurulan işleme ve paketleme tesisi sayısı • Paketlenen ürün çeşidi sayısı • Ürün fiyatlarındaki değişim

STRATEJİ 3: BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ ALANINDA İNSAN KAYNAĞI STRATEJİSİ

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.1.
Faaliyet:	Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek
Kim?	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, Tarımsal Danışmanlık hizmeti veren firmalar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar
Faaliyetin gerekçesi:	Çiftçilere yönelik eğitim ihtiyaç analizlerinin yapılmaması Bölge genelinde çiftçilere yönelik eğitim-yayım hizmetlerinin etkin olamaması
Göstergeler	• Eğitim ihtiyaç analizi raporunun iller düzeyinde hazırlanması • Çiftçilerden gelen eğitim-yayım talebi

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.2.
Faaliyet:	Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.)
Kim?	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, Tarımsal Danışmanlık hizmeti veren firmalar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Tarım teşkilatının diğer birimleri, Üniversiteler, Ziraat Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Bugüne kadarki eğitim-yayım hizmetlerinin kamu öncelikli yürütülmesi Eğitim-yayım hizmetlerinin ihtiyaç analizi yapılmaksızın götürülmeye çalışılması Girdi maliyetlerinin azaltılmasında eğitim-yayım hizmetlerinden yeterince yararlanılamaması
Göstergeler	• İhtiyaç analizleri sonucunda düzenlenen eğitim-yayım hizmeti sayısı • Girdi kullanımında meydana gelen miktar ve nitelik değişimleri

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.3.
Faaliyet:	İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, İş Güvenliği Uzmanları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Tarımdaki iş kazalarının nitelik ve nicelikleri hakkında bilgi sahibi olunamaması Tarımsal işletmelerin iş güvenliği, iş sağlığı konusunda duyarlılıklarının oluşmamış olması
Göstergeler	• Seminerler, toplantılar • İş güvenliği sertifikası alan işletme sayısı (Eğitimleri izleyen 3 yıl içinde) • Tarımda iş kazalarında görülen azalma sayısı

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin Ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.4.
Faaliyet:	Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Özel danışmanlık firmaları, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Tarımda çalışanlara yönelik mesleki beceri kazandırma programlarının bölgede uygulanmaması Tarımda çalışanların iş gücü verimliliğinin düşük olması
Göstergeler	• Gerçekleştirilen eğitim etkinliği sayısı • Eğitimlere başvuran çalışan sayısı • Sertifika almaya hak kazanan çalışan sayısı

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin Ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.5.
Faaliyet:	Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite arttırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek
Kim?	GTH Bakanlığı
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Kamuda çalışanların bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik ihtiyaç analizinin yapılmamış olması Kamuda çalışan teknik personele yönelik sürekli eğitim programlarının uygulamaması
Göstergeler	• Ortaya çıkan eğitim ihtiyacı konu sayısı • Gerçekleştirilen eğitim etkinliği sayısı • Oluşturulan eğitim programı sayısı • Eğitimlere katılan teknik personel sayısı

Hedef 3.2.	Bölgede Tarım İle Uğraşan Kadınların Bitkisel Üretim Konusunda Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.2.1.
Faaliyet:	Kadınlara yönelik bitkisel üretim konusunda eğitim ihtiyaç analizi yapmak ve bundan hareketle eğitim-yayım programları düzenlemek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Ziraat Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Kadınların bitkisel üretimdeki rol ve ağırlıklarının bilinmemesi Kadınların sorunlarının ve önceliklerini saptanmamış olması Kadınların daha çok emek-yoğun işlerde ve sosyal güvenceden yoksun çalışmaları Kadınlara yönelik özel eğitim-yayım programlarının olmaması
Göstergeler	• Kadınlara yönelik tarımsal eğitim ihtiyaç analizi raporu • Eğitim-yayım hizmetleri sayıları ve değerlendirme anketlerinin sonuçları

Hedef 3.2.	Bölgede Tarım İle Uğraşan Kadınların Bitkisel Üretim Konusunda Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.2.2.
Faaliyet:	Kadınların özellikle teknoloji/bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek
Kim?	STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2014 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Ziraat Odaları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Kadınların daha çok emek-yoğun işlerde ve sosyal güvenceden yoksun çalışmaları Kadınlara yönelik tarımsal teknoloji ve yenilikçilik programlarının olmaması Kadınların teknoloji-yoğun faaliyetlere geçememesi nedeniyle ekonomik ve sosyal hayata yeterince aktif katılamaması – düşük statü
Göstergeler	• Kadınlara yönelik teknoloji kullanım alanlarının belirlenmesi • Kadınların teknoloji ve yenilikçi üretim süreçlerinde yer almalarına katkıda bulunmak amacıyla desteklenen proje sayıları ve proje sonucunda üretime katılan kadınların sayısı

Hedef 3.2.	Bölgede Tarım İle Uğraşan Kadınların Bitkisel Üretim Konusunda Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.2.3.
Faaliyet:	Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek
Kim?	FKA, Hibe Kuruluşları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2014 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTH Bakanlığı, Ziraat Odaları, Üniversiteler, STK'lar
Faaliyetin gerekçesi:	Tarımsal örgütler içerisinde kadın üye sayısının çok az olması Türkiye'de olduğu gibi bölgede de çiftçi kadınların örgütler içerisinde aktif yer alamaması Bölgede örnek, rol model olan tarımsal amaçlı kadın örgütlenmesinin olmaması Bizzat kadınlar tarafından geliştirilen, uygulanan proje olmaması
Göstergeler	• Tarımsal örgütlerde kadın üye sayısı • Desteklenen proje sayısı • Kurulan kadın kooperatif, dernek sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.1.
Faaliyet:	İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin kurumsal kimliklerinin zayıf olması Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin sahiplerine ve yöneticilerine yönelik sürekli eğitim programlarının olmaması Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin sahiplerinin kurumsallaşma ve profesyonelleşme konusunda gösterdikleri direnç
Göstergeler	• Sürekli eğitim programı uygulayan işletme sayısı • İlgili alanlarda verilen eğitim sayısı • İşletme yönetim sertifikası almış işletme sayısı • Kurumsallaşma ve kurum kültürü eğitim programlarına katılan işletme sahibi ve yönetici sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen KOBİ'lerde İşletme Sahipleri Ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.2.
Faaliyet:	İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Kalifiye insan gücünün yeterli olmaması Bölgede her yönüyle örnek olabilecek "örnek işletme " sayısının çok az olması İşletmelerde kapasite geliştirmeye yönelik eğitim programlarının az olması
Göstergeler	• Düzenlenen toplantı sayısı • Ziyaret edilen işletme sayısı • Örnek hale gelebilen işletme sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen Kobi'lerde İşletme Sahipleri Ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.3.
Faaliyet:	İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bankalar, Leasing-factoring şirketleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede markalaşmış ürün sayısının azlığı Bölgeye hitap edecek Pazar araştırmaları merkezinin, biriminin olmaması Markalaşma ve Pazar araştırmalarına yönelik sürekli eğitim verilecek bir birimin oluşturulamamış olması
Göstergeler	• Markalaşmış ve tanınan ürün sayısı • Düzenlenen eğitim sayısı • Bölgeye özel markalaşma ve Pazar araştırmaları raporu • Bölgeye özgü markalaşma ve Pazar araştırmaları merkezi

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen KOBİ'lerde İşletme Sahipleri ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.4.
Faaliyet:	Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	KOSGEB, Bankalar, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin kurumsal kimliklerinin zayıf olması Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin yöneticilerine yönelik sürekli eğitim programlarının olmaması Bölgede profesyonel yönetici bulma konusunda yaşanan sıkıntılar
Göstergeler	• Sürekli eğitim programı uygulayan işletme sayısı • İlgili alanlarda verilen eğitim sayısı • Kurumsallaşma ve kurum kültürü eğitim programlarına katılan yönetici sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen KOBİ'lerde İşletme Sahipleri Ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.5.
Faaliyet:	İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, STK'lar
Faaliyetin gerekçesi:	İşletmelerde insan kaynakları biriminin olmaması veya olanların da aktif olmaması İşletmelerde çalışma performansını arttırmak için insan kaynakları yönetimi (ekip çalışması, etkin zaman kullanımı vb) konularında bölge genelinde görülen eksiklikler
Göstergeler	• İnsan kaynakları birimi oluşturan işletme sayısı • İnsan kaynaklarını geliştirmeye yönelik sürekli eğitim programı uygulayan işletme sayısı

STRATEJİ 4: TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM ALTYAPISININ GÜÇLENDİRİLMESİ

Hedef 4.1.	Sulama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Sulama Sistemlerinin Yenilenmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.1.1.
Faaliyet:	Yapımı Devam Eden ve/veya Atıl Durumdaki Sulama Kanallarının, Göletlerinin Tamamlanması, Yeniden İşletmeye Konulması
Kim?	DSİ, İl Özel İdareleri, Sulama Kooperatifleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Arguvan, Kuluncak, Akçadağ, Yeşilyurt, Hekimhan, Yazıhan, Battalgazi, Kale, Ağın, Keban, Elazığ Merkez, Pertek, Çemişgezek, Hozat, Sivrice, Mazgirt, Kovancılar, Palu, Karakoçan, Bingöl Merkez, Genç, Karlıova, Yedisu)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTH Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Su kaynaklarının etkin değerlendirilememesi Bazı su işletim tesislerinin atıl veya verimsiz halde olması
Göstergeler	• Sulamaya açılan tarım arazileri miktarı • Yeni devreye girecek su işletme tesisleri (birlik, kooperatif gibi)

Hedef 4.1.	Sulama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Sulama Sistemlerinin Yenilenmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.1.2.
Faaliyet:	Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak
Kim?	Valilikler, GTHB İl Müdürlükleri, Yerel Yönetimler
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, İl Özel İdareleri, DSİ, Sulama örgütleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede sulama örgütlenmesinin zayıf olması Mevcut sulama örgütlerinin ekonomik ve teknik açıdan yetersiz kalabilmeleri Sulama örgütlerinin insan kaynakları kapasitelerinin yetersizliği
Göstergeler	• Ekonomik ve teknik açıdan kendi kendine yetebilen sulama örgütü sayısı • Sulama örgütlerinde çalışan teknik personele yönelik eğitim-yayım çalışması sayısı

Hedef 4.1.	Sulama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Sulama Sistemlerinin Yenilenmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.1.3.
Faaliyet:	Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, İl Özel İdareleri, DSİ
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Ziraat Odaları, Sulama örgütleri, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede geleneksel sulama sistemlerinin yaygın olması Basınçlı sulama sistemlerinin yaygınlaşamaması Basınçlı sulama sisteminin yüksek maliyeti Basınçlı sulama sistemlerine yönelik destekler konusunda çiftçilerin yeterli bilgiye sahip olmaması
Göstergeler	• Basınçlı sulamaya geçen çiftçi sayısı ve arazi miktarı • Basınçlı sulama desteklerinden faydalanan çiftçi sayısı

Hedef 4.2.	Tarımda Alternatif Enerji Kullanımının Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.2.1.
Faaliyet:	Rüzgâr, güneş ve biyogaz gibi alternatif enerji kaynaklarından daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Üniversiteler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Elazığ ve Malatya illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	İl Özel İdareleri, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge tarımında rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanılmaması Bölge tarımında rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanımının yeterince bilinmemesi Girdi maliyetlerinin düşürülmesinde rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanımının zorunluluğu
Göstergeler	• Rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanılması konusunda düzenlenen eğitim-yayım hizmetleri ile bunlara katılan çiftçi ve teknik personel sayısı • Pilot uygulama sayısı

Hedef 4.3.	Bitkisel Üretimde Girdi Temini Altyapısının Güçlendirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.3.1.
Faaliyet:	Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Üreticiler, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Elazığ öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Orman ve Su İşleri Şube Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede bitkisel girdi üretiminde bulunan işletme sayısının azlığı Girdi maliyetlerinin yüksekliği Bölgeye özgü ürün çeşitliliğinin korunması
Göstergeler	• Bölgede tohum, Fide, Fidan, Anaç gibi girdi üreten işletme ve kamu birimi sayısı

Hedef 4.3.	Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.3.2.
Faaliyet:	Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Tohumculuk ve Fidancılık Şirketleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımının sınırlı olması Bu konudaki destekler ile ilgili bilgi düzeyinin düşük olması Bölgede kaliteli ve sertifikalı girdi üreten işletmelerin yetersiz olması
Göstergeler	• Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanan çiftçi sayısı

Hedef 4.4.	Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.4.1.
Faaliyet:	Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak
Kim?	Kayısı Araştırma İstasyonu, İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Malatya, Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Başta kayısı olmak üzere hasat sırasında oluşan ürün kayıpları Emek-yoğun iş gücünün kullanılması Tarımsal teknoloji konusunda Ar-Ge çalışmalarının sınırlı olması
Göstergeler	• Ar-Ge çalışmaları raporları • Yeni teknikleri kullanan üretici ve işletme sayısı

Hedef 4.5.	Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.5.1.
Faaliyet:	Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak
Kim?	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 - 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgedeki arazilerin küçük ve işletmelerin de çok parselli yapıda olmaları
Göstergeler	• Toplulaştırılan arazi miktarı

STRATEJİ 5: BİTKİSEL ÜRÜNLERE DAYALI TARIMSAL KOBİ'LERDE ORTAK DAVRANIŞ KÜLTÜRÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1
Faaliyet no:	5.1.1.
Faaliyet:	Ortak hareket etme ve davranış kültürünün gerekliliği ve çıkar birlikteliği hakkında seminer, konferans vb faaliyetleri organize etmek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin üretim, işleme ve pazarlamada etkinlikleri konusunda bireysel davranış içerisinde olması İşletmelerin ortak davranış kültürüne inanmamaları
Göstergeler	• Düzenlenen seminerler, toplantı, konferans sayısı ve bunlara katılan KOBİ sayısı

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	5.1.2.
Faaliyet:	Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Valilikler
Nerede?	Ulusal ve Uluslararası Platformlar
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri
Faaliyetin gerekçesi:	Fuarlara dağınık katılım nedeniyle yararlılığının düşük olması Fuarlarda bölge temsiliyetinden çok işletme temsiliyetinin öne çıkması
Göstergeler	• Toplu biçimde katılım gösterilen organizasyon sayısı

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	5.1.3.
Faaliyet:	Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri, Sanayi ve Ticaret Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede bitkisel ürünlerin işlenmeksizin pazara arz edilmesi Gıda sanayisine konu olan ürün miktarının az olması İşlenmiş olan ürünlerin tanıtımının sınırlı olması Bölge dışından gelecek talebi buluşturacak organizasyonun olmaması
Göstergeler	• Düzenlenen fuar sayısı • Fuara katılan işletme sayısı • Dışarıdan fuara katılan işletme ve alıcı sayısı

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	5.1.4.
Faaliyet:	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek
Kim?	Üniversite, İşletmeler, STK, Kamu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri, üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel üretimde verimliliği, kaliteyi, katma değeri arttırmak amacıyla organizasyon eksikliği ve paydaşların bir araya gelmelerinde yaşanan zorluklar Paydaş temelli proje hazırlamasında ve uygulamasında görülen eksiklikler
Göstergeler	• Hazırlanan ve uygulamaya aktarılan proje sayısı

STRATEJİ 6: BİTKİSEL ÜRETİME DAYALI GIDA SANAYİ SEKTÖRÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ

Hedef 6.1.	Bölgede Yetiştirilen Bitkisel Ürünlerin Bölgede İşlenmesinin Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	6.1.1.
Faaliyet:	Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek
Kim?	Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Elazığ, Malatya illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB, FKA, Üniversite
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesine katkıda bulunacak tarımsal KOBİ'lerin azlığı Konu ve ürün bazında faaliyet gösteren tarımsal KOBİ'lerin kapasite kullanım oranlarının düşük olması
Göstergeler	• Bölgede tarımsal KOBİ sayısındaki artışlar • KOBİ'lerde kapasite kullanım oranlarındaki artışlar

Hedef 6.2.	Bitkisel Üretimden Gelen Katma Değerin (Gıda Sanayi Aracılığı İle) Yükseltilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	6.2.1.
Faaliyet:	Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2019 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlayacak yeni tarımsal KOBİ'lerin kurulması Tarımsal KOBİ'lerin bölgedeki iller bazında dağılımının il potansiyellerine bağlı olarak belirlenmesi
Göstergeler	• Bölgede tarımsal KOBİ sayısındaki artışlar ve illere göre dağılımları • KOBİ'lerde işlenen bölgesel ürün miktarı

Hedef 6.2.	Bitkisel Üretimden Gelen Katma Değerin (Gıda Sanayi Aracılığı İle) Yükseltilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	6.2.2.
Faaliyet:	Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri,
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede markalaşmış ürün sayısının azlığı Markalaşamama nedeniyle ürünlerin düşük değerden alıcı bulması Bölgede yerel tanınırlılığın markalaşmanın önüne geçmesi
Göstergeler	• Ulusal düzeyde marka değeri olan ve tanınan ürün sayısı • Marka değeri nedeniyle ürün fiyatlarında görülen değişiklikler

STRATEJİ 7: BİTKİSEL ÜRÜNLERE DAYALI TARIMSAL KOBİ'LERDE İNOVASYON VE AR-GE KAPASİTELERİNİN ARTIRILMASI

Hedef 7.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge Konularında Bilinçlendirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.1.1.
Faaliyet:	Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek *7.1.1.1. İnovasyon ve Ar-ge konularında eğitimler vermek, bilgilendirme toplantıları düzenlemek* *7.1.2. İnovasyon ve Ar-Ge konularında potansiyeli ortaya koymak ve temel eksiklikleri belirlemek* *7.1.3. İşletmelere inovasyon ve Ar-Ge konularında destek veren kurum ve kuruluşlar ile maddi kaynaklar hakkında bilgi vermek* *7.1.4. İşletmelerde inovasyona yönelik faaliyetlerde bulunmak* *7.1.5. İşletmelerin Ar-Ge çalışmalarına bütçe ayırmasını teşvik etmek* *7.1.6. İnovasyon ve Ar-Ge yoluyla ürün değişikliklerine ve çeşitlendirmeye gidilmesini sağlamak*
Kim?	Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Malatya ve Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 - 2014
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, TÜBİTAK
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge bitkisel ürünlere dayalı çalışan KOBİ'lerde innovasyon ve Ar-Ge yatırımlarının yetersizliği veya hiç olmaması Bölgedeki işletmelerin önemli bir bölümünde innovasyon ve Ar-Ge'nin bir eksiklik olarak hissedilmemesi İşletmelerin innovasyon ve Ar-Ge çalışmalarına pay ayırmamaları
Göstergeler	• İnnovasyon ve Ar-Ge konularında düzenlenen eğitim ve toplantı sayısı • İnnovasyon ve Ar-Ge konularına pay ayıran işletme sayısı • Bölgedeki yenilikçi ürün sayısındaki artışlar

Hedef 7.2.	Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge Çalışmaları Konusunda Etkililiğin Arttırılması Amacıyla Üniversitelerin Bilimsel Çalışmalarının Desteklenmesi ve Üretici Örgütlerinin De Bu Konuda Duyarlılıklarının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.2.1.
Faaliyet:	Bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge konusundaki çalışmalarını ve uzman alt yapısını ortaya koymak
Kim?	Üniversiteler, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2015
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede üniversitelerin innovasyon ve Ar-Ge konusunda daha etkin ve aktif hale gelmelerinin getirdiği zorunluluk Özellikle yeni kurulan üniversitelerde innovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda yaşanan sınırlılıklar
Göstergeler	• Mevcut durum raporları • Üniversitelerde innovasyon ve Ar-Ge konusunda oluşturulan birimler ve bu birimlerde çalışan uzman sayısı

Hedef 7.2.	Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge Çalışmaları Konusunda Etkililiğin Arttırılması Amacıyla Üniversitelerin Bilimsel Çalışmalarının Desteklenmesi ve Üretici Örgütlerinin De Bu Konuda Duyarlılıklarının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.2.2.
Faaliyet:	Malatya'da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi)
Kim?	Malatya Valiliği, İnönü Üniversitesi, TİGEM, GTHB İl Müdürlüğü, FKA
Nerede?	Malatya
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede innovasyon ve Ar-Ge konularında destek almak isteyen teşviklerden yararlanmak isteyen işletmelerin yer bulabileceği bir organizasyon ve mekân eksikliğinin varlığı. Tarım tekn-kenti aracılığıyla bu eksikliği giderilmesi Bölgede innovasyona konu olan ürün sayısının azlığı
Göstergeler	• Tarım tekno-kenti faaliyetleri • Tarım tekno-kenti içerisinde yer alan işletme sayısı

Hedef 7.2.	Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge Çalışmaları Konusunda Etkililiğin Arttırılması Amacıyla Üniversitelerin Bilimsel Çalışmalarının Desteklenmesi ve Üretici Örgütlerinin De Bu Konuda Duyarlılıklarının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.2.3.
Faaliyet:	Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak
Kim?	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, GTHB İl Müdürlükleri, Üniversiteler, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018 (Malatya ve Elazığ öncelikli olmak üzere)
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TÜBİTAK, FKA, Özel firmalar, Üretici birlikleri ve kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	Üretici örgütlerinin innovasyon ve Ar-Ge konusunda bilgi sahibi olmaması ve personel yapısının buna uygun olmaması Üretici örgütlerinin innovasyon ve Ar-Ge yatırımları içerisinde yer almamaları
Göstergeler	• Düzenlenen eğitim ve toplantı sayısı • İnnovasyon ve Ar-Ge konusunda istihdam edilen personel sayısı

Hedef 7.3.	Tarım İle İlgili Kamu Paydaşlarının İnnovasyon ve Ar-Ge Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.3.1.
Faaliyet:	Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)
Kim?	Üniversiteler, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TÜBİTAK, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Kamuda innovasyon ve Ar-Ge konularında çalışan personel eksikliği Kamu birimleri arasında innovasyon ve Ar-Ge konularında ortak çalışma davranış eksikliği Kamuda innovasyon ve Ar-Ge çalışmalarının sınırlılığı
Göstergeler	• Kamuda oluşturulan innovasyon ve Ar-Ge çalışma birimleri • Düzenlenen eğitim ve toplantı sayısı • Kamuda innovasyon ve Ar-Ge konularında çalışan personel sayısı

STRATEJİ 8: BİTKİSEL ÜRETİME DAYALI GIDA SANAYİ İŞLETMELERİNİN PAZARA ERİŞEBİLİRLİK VE PAZARLAMA KABİLİYETİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 8.1.	Bitkisel Üretime Dayalı KOBİ'lerin Finansa Erişimlerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.1.1.
Faaliyet:	İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin artırmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, TC Ziraat Bankası, Özel Bankalar, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	KOBİ'lerin finans konusunda yaşadıkları sorunlar Yeni finans kaynakları ve kullanım biçimleri konusunda yetersiz bilgi İşletme sahiplerinin geleneksel finans kaynaklarına daha fazla eğilimli olmaları
Göstergeler	• Eğitim, toplantı sayısı • Leasing yoluyla kredi kullanan işletme sayısı

Hedef 8.1.	Bitkisel Üretime Dayalı KOBİ'lerin Finansa Erişimlerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.1.2.
Faaliyet:	İşletmelerin özellikle innovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, FKA, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak
Kim?	Hibe Kuruluşları, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TUBİTAK, Özel Danışmanlık Büroları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede proje hazırlama ve uygulama kültürünün zayıf olması Bölgedeki projelerin daha çok üretim odaklı olması Proje kaynakları konusunda yeterli bilgi sahibi olunmaması Projeler karşı oluşan önyargılar ve hazır beklentiler
Göstergeler	• Başvurulan proje sayısı • Proje eğitim ve tanıtım çalışmaları • Uygulamaya geçen proje sayısı

Hedef 8.2.	İşletmelerin Ticaret - İhracat Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.2.1.
Faaliyet:	İşletme Sahip/Yöneticileri ve Çalışanlar Düzeyinde Kalite-Standardizasyon Kültürünün Geliştirilmesi
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı olarak
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TSE, GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	İşletmelerin ölçek nedeniyle kalite ve standardizasyona yeterli öneme yer vermemeleri Bölgede henüz hiçbir üründe kümelemeye gidilememiş olması Ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama yapabilen ve markalaşmış ürünü olan işletme sayısının çok az olması
Göstergeler	• Kalite standardı sertifikası alan işletme sayısı • Kalite ve standartlara uygun pazarlaması yapılan ürün miktarı

Hedef 8.2.	İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.2.2.
Faaliyet:	Dış ticareti geliştirmek için sektörel bir platform, dernek, birlik vb STK kurulması, bu platformların etkin bir şekilde yönetimini sağlamak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgedeki sınırlı olan dış ticaretin dağınık bir yapıda gerçekleşmesi Dış ticaret konusunda ortak bir amaç birlikteliğinin olmaması Dış ticarete yönelik paydaşları bir araya getiren bir organizasyon olmaması
Göstergeler	• Kurulan platformlar ve platforma dahil olan işletme sayısı

Hedef 8.3.	İşletmelerin Üretim Öncelikli Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.3.1.
Faaliyet:	Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak
Kim?	GHT İl Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Tarımsal İşletmeler
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde girdi kullanımında kaliteye özen gösterilmemesi Kaliteli girdi kullanılmaması nedeniyle ürünlerin düşük değerde oluşması
Göstergeler	• Sertifikalı tohum, fidan, fide, gübre vb kullanan tarımsal işletme sayısı

Hedef 8.3.	İşletmelerin Üretim Öncelikli Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.3.2.
Faaliyet:	Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek
Kim?	Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Malatya ve Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, KOSGEB, TİGEM
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede üretilen ürünlerin bölgede işlenmemesi ve bu nedenle de düşük değerde elden çıkarılması
Göstergeler	• Kurulan işletme ve tesis sayısı • Bu işletmelerde işlenen ürün miktarı

Hedef 8.3.	İşletmelerin Üretim Öncelikli Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.3.3.
Faaliyet:	Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi
Kim?	Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel üretim için gerekli girdilerin çoğunlukla bölge dışından temini Girdi temini nedeniyle maliyetlerin yüksek olması
Göstergeler	• Kurulan işletme sayısı • Bölgede kullanılan girdi miktarının bölgeden karşılanma miktarı

Hedef 8.4.	Gerek Üretilen Ürünler Bazında, Gerekse De Ürün İşleme Anlamında Çeşitliliğinin Arttırılması ve Geliştirilmesi (Dut-Pekmez; Kayısı-Kozmetik vb)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.4.1.
Faaliyet:	Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek
Kim?	Araştırma Enstitüleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTHB İl Müdürlükleri, TİGEM
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel ürünlerden elde edilen gelirlerin birincil düzeyde kalması Bitkisel ürünlerde tali ürünlerin değerlendirilememesi Ürün çeşitliliğinin azlığı
Göstergeler	• Geliştirilen yan ürün sayısı ve bu yolla elde edilen gelir miktarı

Hedef 8.4.	Gerek Üretilen Ürünler Bazında, Gerekse De Ürün İşleme Anlamında Çeşitliliğinin Arttırılması ve Geliştirilmesi (Dut-Pekmez; Kayısı-Kozmetik vb)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.4.2.
Faaliyet:	Yan ürünlere yönelik pazar araştırmalarında bulunmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2014
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Yan ürünlerin alıcıları hakkında yeterli pazar analizinin olmaması Yan ürünlerin bölge dışında daha fazla değerlendirilmesi
Göstergeler	• Pazar araştırması raporları

Hedef 8.5.	Gıda Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Altyapı Çalışmalarının Tamamlanması, İşletmelerde Duyarlılık ve Farkındalık Yaratılması ve Kaliteye Yönelik Gerekli Belgelerin Teminine Yönelik Çalışmalarda Bulunulması (İşletmelerde Ortak Davranış Kültürü Devreye Konulmalıdır)
Yer:	TRB1 bölgesi
Faaliyet no:	8.5.1.
Faaliyet:	Ürün işleyen işletmelerin gıda güvenliği ve ulusal-uluslar arası sertifikalar konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek
Kim?	Ulusal ve Uluslararası sertifika kuruluşları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2014
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, Sağlık İl Müdürlükleri, Üniversiteler, GTH Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Gıda güvenliği konusunda işletmelerin yeterli hassasiyeti göstermemeleri Ulusal ve uluslararası sertifika alan işletmelerin azlığı Gıda güvenliği konusunda duyarlılık ve farkındalığın az olması
Göstergeler	• Eğitim, toplantı sayısı • Ulusal ve uluslararası sertifika alan işletme sayısı

Hedef 8.5.	Gıda Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Altyapı Çalışmalarının Tamamlanması, İşletmelerde Duyarlılık ve Farkındalık Yaratılması ve Kaliteye Yönelik Gerekli Belgelerin Teminine Yönelik Çalışmalarda Bulunulması (İşletmelerde Ortak Davranış Kültürü Devreye Konulmalıdır)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.5.2.
Faaliyet:	Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek
Kim?	Ulusal ve Uluslararası sertifika kuruluşları, TSE, TPE
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	İşletmelerde gıda güvenliği ve sertifikalar konusunda çalışan uzman eksikliği İşletmelerin sertifika alma konusunda verilen destekler konusunda bilgi sahibi olmamaları
Göstergeler	• Alınan sertifika sayısı • Sertifika alan işletme sayısı • İşletmelerde gıda güvenliği ve sertifikalar konusunda çalışan personel sayısı

Hedef 8.5.	Gıda Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Altyapı Çalışmalarının Tamamlanması, İşletmelerde Duyarlılık ve Farkındalık Yaratılması ve Kaliteye Yönelik Gerekli Belgelerin Teminine Yönelik Çalışmalarda Bulunulması (İşletmelerde Ortak Davranış Kültürü Devreye Konulmalıdır)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.5.3.
Faaliyet:	Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTH ve Sağlık İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Gıda güvenliği konusunda bölgesel düzeyde işbirliği ve koordinasyonun olmaması
Göstergeler	• Kurulan işbirliği ortaklığı sayısı

Hedef 8.6.	Bitkisel Üretimde Bulunan Çiftçilerin İşletme Büyütme, Teknoloji Yenileme ve Girdi Temini Gibi Konularda Finansa Erişimlerinin Sağlanması-Kolaylaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.6.1.
Faaliyet:	Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/kuruluşları hakkında bilgilendirmek
Kim?	Üretici birlikleri ve kooperatifleri, GTHB İl Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı olarak
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TC Ziraat Bankası, Özel Bankalar, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularla ilgili teşvik ve desteklerden habersiz olmaları Çiftçilerin finans kaynaklarına erişimde sorun yaşamaları
Göstergeler	• Eğitim, toplantı sayısı • Yeni finans kaynaklarına başvuran çiftçi sayısı

Hedef 8.6.	Bitkisel Üretimde Bulunan Çiftçilerin İşletme Büyütme, Teknoloji Yenileme ve Girdi Temini Gibi Konularda Finansa Erişimlerinin Sağlanması-Kolaylaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.6.2.
Faaliyet:	İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTH Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Finans kuruluşları ile çiftçilerin bir araya yeterince gelememeleri
Göstergeler	• Eğitim, toplantı sayısı

STRATEJİ 9: YÖNETİŞİM MODELİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 9.1.	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.1.1.
Faaliyet:	Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak
Kim?	FKA, GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü / Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Ziraat Odası, Üretici Birlikleri, Baklagil ve Baklagil Ürünleri İşleme Sanayisi grubu, Meyvecilik ve Meyve İşleme Sanayisi Grubu, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grubu, Valilikler-Kaymakamlıklar, STK'lar, Yerel Yönetimler, Üniversite
Faaliyetin gerekçesi:	Tüm bölgeyi kapsayacak bitkisel üretim örgütlemesinin olmaması Bitkisel üretimde paydaş tanımlamalarının yapılmamış olması Paydaşlar arasındaki kopukluk
Göstergeler	• Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu üyelerinin tanımlanmış rol ve sorumlulukları • Kurulun toplanma sıklığı ve alınan kararlar

Hedef 9.1.	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.1.2.
Faaliyet:	Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerini sağlamak
Kim?	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	
Faaliyetin gerekçesi:	Paydaş tanımlamalarının yapılmaması Paydaşların dağınık hareket etmesi Bölgede ortak çalışma kültürünün oluşmaması
Göstergeler	• Gerçekleşen işbirliği ortaklıkları sayısı

Hedef 9.1.	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.1.3.
Faaliyet:	Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
Kim?	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgedeki paydaşların dağınıklığı nedeniyle güç birliğine gidilememesi Bölge çıkarlarını savunacak lobilerin oluşmaması
Göstergeler	• Bölge ürünlerinin ulusal düzeyde tanınırlık düzeyi • Lobilerin bölge dışındaki etkinlikleri

Hedef 9.2.	İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.2.1.
Faaliyet:	Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak
Kim?	İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Faaliyetin gerekçesi:	İlleri kapsayacak bitkisel üretim örgütlemesinin olmaması Bitkisel üretimde paydaş tanımlamalarının yapılmamış olması Paydaşlar arasındaki kopukluk
Göstergeler	• İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu üyelerinin tanımlanmış rol ve sorumlulukları • Kurulun toplanma sıklığı ve alınan kararlar

Hedef 9.2.	İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.2.2.
Faaliyet:	Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak
Kim?	İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
Faaliyetin gerekçesi:	Paydaş tanımlamalarının yapılmaması Paydaşların dağınık hareket etmesi İller düzeyinde ortak çalışma kültürünün oluşmaması
Göstergeler	• Gerçekleşen işbirliği ortaklıkları sayısı

Hedef 9.2.	İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.2.3.
Faaliyet:	Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
Kim?	İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	
Faaliyetin gerekçesi:	İllerdeki paydaşların dağınıklığı nedeniyle güç birliğine gidilememesi İller düzeyinde tarım paydaşlarının çıkarlarını savunacak lobilerin oluşmaması
Göstergeler	• İllerin ürünlerinin ulusal düzeyde tanınırlık düzeyi • Lobilerin iller dışındaki etkinlikleri

7.3. BİTKİSEL ÜRETİMDE KATMA DEĞERİ ARTIRMAYA YÖNELİK ÖN FİZİBİLİTE ANALİZLERİ

TRB1 Bölgesinde üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi, bitkisel üretimin ihtiyaç duyduğu girdi ve hammadde üretime yönelik ve bölge ekonomisine katkı sağlanması amacıyla; Bölgedeki bitkisel üretim potansiyelleri göz önüne alınarak çeşitli tesislerin kurulmasına yönelik fizibilite etütleri yapılmıştır. Bu etütler;

- Meyve Suyu Üretim Tesisi,
- Üzüm İşleme ve Butik Şarapçılık Tesisi,
- Meyve Fidanı Üretim Tesisi,
- Kayısı Kurutma ve Paketleme Tesisi,
- Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisidir.

Yapılan fizibilite çalışmalarında birincil ve ikincil veri kaynakları kullanılmıştır. Fizibilite yapılacak alana yönelik yapılan araştırma ve raporlar ikincil veriler olarak kullanılırken, kurulması tasarlanan tesisin verilerinin toplanmasında hâlihazırda faaliyette bulunan işletmelerden ve çeşitli şirketlerden yüz yüze görüşme yolu ile toplanan veriler, birincil veri olarak kullanılmıştır.

Fizibilitelerde bölge koşullarına uygun yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın hazırlanması esnasında, konu ile ilgili genel literatür taramasının yanı sıra direkt olarak yatırım yapılması tasarlanan alanlar ziyaret edilmiş ve bölgenin potansiyeli hakkında fikir edinildiği gibi, bölgeye ait veriler de toplanmıştır. Gelir-gider hesaplamalarında da bölgeden toplanan ortalama veriler dikkate alınmıştır.

7.4.1. Meyve Suyu Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Türkiye'de meyve suyuna işlenen başlıca meyveler; elma, kayısı (zerdali dahil), şeftali, vişne portakal, üzüm ve nardır. Bu yedi meyvenin 2000 yılındaki üretim miktarları 8,2 ton iken, 2007 yılında yaklaşık 8,9 ton, 2008 yılında ise 9 tona ulaşmıştır. 2000 – 2008 yılları arasındaki artış %9,1 iken önceki yıla göre artış %1,2'dir. Tablo 65'de, Türkiye'de meyve suyuna işlenen meyvelerin yıllara göre üretim miktarları gösterilmektedir.

Tablo 65 Türkiye'de Meyve Suyuna İşlenen Başlıcav Meyvelerin Üretimi (2000-2008) (bin ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Elma	2.400	2.450	2.200	2.600	2.100	2.570	2.002	2.450	2.505
Kayısı	579	517	352	499	350	894	483	570	751
Şeftali	430	460	455	470	372	510	553	543	552
Vişne	106	120	100	145	138	140	122	170	185
Portakal	1.070	1.250	1.250	1.250	1.300	1.445	1.536	1.441	1.427
Üzüm	3.600	3.250	3.500	3.600	3.500	3.850	4.000	3.612	3.448
Nar	59	60	60	80	73	80	91	102	128
TOPLAM	**8.244**	**8.107**	**7.197**	**8.644**	**7.833**	**9.489**	**8.787**	**8.888**	**8.996**
Önceki Yıla Göre Değişimi (%)	**0,0**	**-1,7**	**-2,3**	**+9,2**	**-9,4**	**+21,1**	**-7,4**	**+1,1**	**+1,2**

Kaynak: *Meyve Suyu Üreticileri Derneği*

TRB1 Bölgesinde meyvecilik de önemli bir tarımsal faaliyet alanıdır. Bölgede toplamda 110.960 hektar alanda meyvecilik yapılmaktadır.

Tablo 66 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton

İller	Elma	Kayısı	Kiraz	Şeftali	Üzüm
Malatya	18.174	220.927	1.976	1100	16.114
Elazığ	12.096	30.179	3.875	2.550	96.675
Tunceli	1613	212	106	28	2.597
Bingöl	13.165	488	820	91	1170
Toplam	**45.048**	**251.806**	**6.777**	**3769**	**116.556**
Türkiye	2.600.000	450.000	417.905	178.142	3.793.492

Kaynak: *TÜİK, 2010*

2. Kapsam ve Gerekçe

Türkiye Ziraatçılar Derneği'nin ''Sebze-Meyve 2006'' raporuna göre, Türkiye'de bir yılda 43-45 milyon ton meyve sebze üretiliyor. Türkiye'nin sebze üretimi AB üyesi ülkelerin toplam üretiminin yaklaşık %20'sini, meyve üretimi de %40'ını oluşturmaktadır.

Dünya Sağlık örgütü tarafından günde ortalama 400 gr meyve ve sebze tüketilmesi önerilmekte olup bu miktar yaklaşık olarak 185 ml meyve suyuna denk gelmektedir. Bu durum kişi başına yıllık 67,2 lt meyve suyu tüketilmesi anlamına gelmekte olup Türkiye meyve suyu açığı en fazla olan ülkeler arasındadır.

3. Üretim Metodu

Meyve Suyu üretimi aşağıda yer alan şekilde gösterilen akım şemasında gösterilmektedir.

Şekil 15: Üretim Akış Şeması

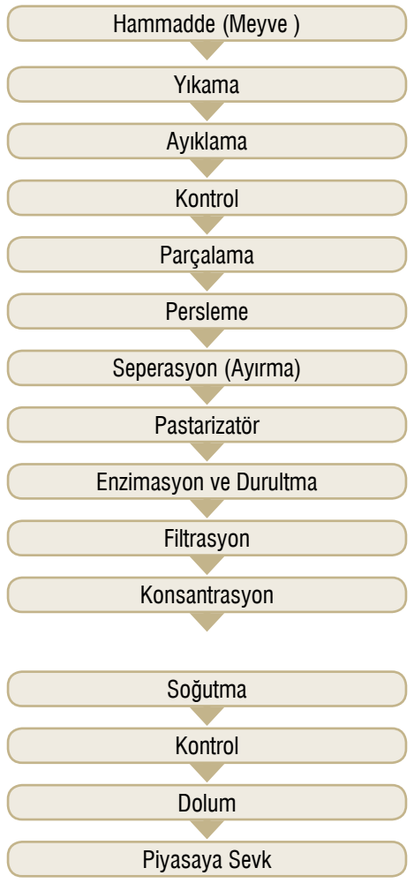

3.1. Meyve Girişi: Havuzlara boşaltılan meyveler su yardımıyla taşınarak elevatörler yardımıyla seçme bandına gelir. Seçme bandında çürük ve küflü meyveler, sap, çöp vb. atıklar karşılıklı ikişer kişi tarafından ayıklanır. Seçilen meyveler değirmende parçalanır ve stoklanır.

3.2. Presleme (I. Durum): Parçalanan meyve, depolandığı tankdan pompalar yardımıyla preslere basılır. Burada bantlar arasında sıkılarak (ön presleme) % 60 (ortalama) suyu alınır. Geriye kalan % 40 posa olarak atılır. Pres çıkışında enzim dozajlanır. Bu enzim, hücre duvarlarını parçalayarak meyve suyu verimini artırmaya yardımcı olmaktadır. Enzimlenen mamul mevcut iki adet tanka alınır. Burada 20-30 dakika bekletilir. Enzimasyon sonrası preslerle alınan son meyve suyu proseste bulanık meyve suyu olarak adlandırılır ve öncelikle vibro eleklerde ön tortusu alınır (partikül çapları>0,5 mm). Buradan da separatör besleme tanklarına alınır.

3.3. Presleme (II. Durum): Parçalanan meyve, depolandığı tanktan tek pompayla başka bir prese basılır. Bant preste ön sıkma yapıldıktan sonra çıkan bulanık meyve suyunun eleklerde kalan tortusu alınır. Bant presten çıkan mamule enzim dozajlanır ve bant presler arasındaki tanka alınır. Buradan çıkan mamul, ikinci bant preslerde son kez sıkılır. Çıkan meyve suyu vibro eleklerden geçirilir. Çıkan posa helezon yardımıyla atılır. Bu aşamada aynı zamanda değirmenden çıkan mamule enzim dozajlanarak tanka alınır. Enzimasyon sonrası vibro eleklerden geçirilir. II. durumda bant presler ayrı, diğer presler ayrı çalışmaktadır. Bu şekilde kapasitenin artırılması amaçlanmaktadır.

3.4. Seperasyon: Merkez kaç sistemi ile çalışmaktadır. Seperatörden geçirilen bulanık meyve suyunun ince ve kaba tortusu ayrılır.

3.5. Pastörizatör: Seperatörlerden çıkan meyve suyu pastörizatöre aktarılır. Pastörizasyon sıcaklığı 100-105 ºC oluncaya kadar ısıtılarak meyve suyu mikro organizmalardan arındırılır.

3.6. Enzimasyon – Durultma: Burada sıcaklığın 50-55 ºC olması, ilave edilen enzimlerin bu sıcaklıkta optimum çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Enzimler, pastörizatör çıkışında, meyve suyunda bulanıklık nedeni olan pektin ve nişastayı parçalamak amacıyla (pektinaz pektini, amilaz nişastayı parçalar) ilave edilir. Enzim ilave edilen meyve suyu durultma tanklarına alınır. Yaklaşık 1,5 saat maksimum enzimasyon sağlandıktan sonra, parçalanmış pektin ve nişastayı tutmak için jelatin ve bentonit ilavesi yapılır. Bu işleme flokulasyon denir. Maksimum 2,5-3 saat içinde işlem tamamlanır.

3.7. Filtrasyon: Meyve suyunun yarısı, vakum tambur filtreden, yarısı ultra filtreden alınır. Meyve suyunun yarısı tamburdan alınacağı için, filtrasyon yardımcı malzemesi olan perlit önce tambura sarılır. Daha sonra vakum altında meyve suyu süzülür. Buradan plakalı filtreye girmeden önce filtrasyonu sağlayan kizelgur meyve suyuna karıştırılır. Kizelgur filtre kâğıdı üzerinde bir katman oluşturarak filtrasyonu etkin ve kolay bir hale getirir. Meyve suyunun kalan yarısı ise, direkt olarak ultrafiltreden alınır. Filtrasyon aşamasından sonraki meyve suyuna berrak meyve suyu denir.

3.8. Konsantrasyon: Berrak meyve suyu evaparatörlerden paralel veya seri olarak geçirilerek suyu uçurulup 70-71 Brix'e getirilir (Brix : çözünmüş katı madde yüzdesi).

3.9. Soğutma: Çıkan konsantre sıcaklığı 60-80 ºC olup, soğutucudan geçirilerek 4-10 ºC'a düşürülür.

3.10. Dolum: Dolum tanklarına stoklanan konsantre otomatik dolum yardımıyla net 250 kg konsantre olacak şekilde çift polietilen torbalı sac varillere doldurulur.

Değerlendirme: Gerek Türkiye'de gerekse bölgede meyve üretim miktarları ve de meyve suyu sanayinin gelişimine bakıldığında tüm bölgeyi kapsayacak bir "meyve suyu" işleme tesisinin kurulması ön fizibilite açısından uygunluk göstermektedir. Burada özellikle bölgenin giderek üstün duruma geldiği "üzümsü meyveler" konusuna ağırlık verilmesi ve de İyi Tarım Uygulamaları"nı kapsayacak biçimde üretimi gözetlemek uygun olabilecektir.

7.4.2. Üzüm İşleme ve Butik Şarapçılık Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Bağcılık özel bilgi ve beceri isteyen tarım koludur. Bakım işlerinin zamanında uygulanması çok önemlidir. Hastalık ve zararlılarla mücadele mutlaka yapılmalıdır. Ancak zamansız ve gereksiz ilaç kullanımı doğal dengeyi bozmakta, insan sağlığına zarar vermekte, üründe kalite ve verim kayıplarına yol açmaktadır. Yanlış yapılan ilaçlı mücadele sonucu meyvedeki ilaç kalıntıları, kuru üzüm ve şarap ihracatı ile yurt içi tüketimini olumsuz yönde etkilemektedir (Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı Pazarlama Araştırmaları: Bağcılık- TRB1, 2007).

Dünya'da yaklaşık 7,5 milyon hektar alanda bağcılık yapılmaktadır ve dünyada yıllık üzüm üretim miktarı yaklaşık 65-66 milyon ton olup Türkiye'de 530 bin hektar bağ alanlarında üretilen yaş üzümün 90-110 bin tonu şarapçılıkta kullanılmaktadır.

Ülkemizin hemen her bölgesinde üzüm yetiştirilebilmekte olup topraklarımız üzüm yetiştiriciliğine oldukça uygundur. Bugün dünyanın birçok bölgesinde şarap yetiştirebilmek için farklı yöntem ve teknikler kullanılmakta ilen ülkemizde topraklarımızda doğal halde yetişen üzümlerin kalitesinin korunması ile Türkiye Şarapçılık sektörü Dünya ölçeğindeki saygınlığını ve yerini yavaş yavaş almaktadır.

Tablo 67 Türkiye'de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı

	Türkiye		TRB1 Bölgesi	
	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (ton)
2001	525.000	3.250.000	17.407	47.830
2010	475.786	4.255.000	18.157	116.556

Kaynak: *TÜİK, 2011*

2. Kapsam ve Gerekçe

Türkiye şarap üretimine uygun doğa koşullarına sahip olmasına ve büyük miktarlarda üzüm üreten bir ülke olmasına rağmen, üretilen üzümlerin %2 gibi çok küçük bir bölümü şarap üretiminde kullanılmaktadır. Bu oran Avrupa Birliği ülkelerinde %85, bağcılıkla uğraşan diğer ülkelerde ise ortalama %80 dolayındadır. Türkiye'de üretilen yaş üzümün %40'ı kurutmalık, %35'i sofralık, %23'ünün de pekmez, pestil ve sirke gibi ürünlerin üretiminde kullanıldığı görülmektedir. Diğer yandan ülkemizde yetiştirilen üzüm çeşidi 1000 civarında olmasına karşın, şarap üretiminde kullanılmaya uygun çeşit sayısı sadece 35 civarında olup, kaliteli şarap üretimine uygun üzüm üretimi de oldukça düşüktür (Eraslan, 2011).

Son yıllarda en gözde alkollü içecek haline gelen şarap sektöründe şarap tüketicilerinin tutum, davranış zevk ve alışkanlıkları, büyük üreticilerden, geleneksel yollarla ve ileri teknoloji kullanılmadan üretilen butik şarapçılığa doğru kaymaktadır.

Kayıtlı ve butik şarapçılık yapan işletmeler aynı zamanda eko-turizm ya da agro-turizm faaliyetleri ile gelirlerini arttırabilir ve bölge kalınmasına katkı sağlayabilirler. Bu anlamda TRB1 bölgesinde bazı çalışmalar başlatılmış ve önümüzdeki yıllarda bu çalışmaların devam edeceği ön görülmektedir.

3. Üretim Metodu

3.1. Hasat (Bağbozumu): Üzümlerin olgunlaştıktan sonra toplanması işlemidir. Şarabın kalitesi ve cinsi kullanılan üzümün doğru zamanda hasat edilmesi ile direkt olarak ilgilidir. Üzümler olgunlaştıkça içerdikleri şeker miktarı arttığı için hasatın üretilecek şarabın cinsine uygun zamanda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Şarabın içindeki alkol, üzümün sekerinden oluştuğundan, 11 derecelik alkol elde edebilmek için üzümdeki sekerin belli bir seviyeye gelmesi gerekmektedir. Bu nedenle hasat zamanının doğru tespit edilebilmesi ve bunun için de üzümün olgunlaşma döneminin kesin ölçümlerle belirlenmesi gerekmektedir. Hasat zamanını tespit edebilmek için örnekler alınarak üzümlerin asit ve şeker miktarı ölçülmektedir. Diğer yandan hasat elle yapılmalı ve bozulmuş, eksi ve küflenmiş üzümler ayrılmalıdır.

3.2. İşletmeye Nakil: Bu aşamada dikkat edilecek en önemli nokta, üzümlerin fabrikaya getirilmesinde oksijenle bozulmaması, ezilmemesi ve kirlenmemesi ile ilgili olarak gerekli önlemlerin alınmasıdır. Bu amaçla hasat edilen üzümler kasalara konularak, mümkün olan en kısa süre içinde ve en az hasar görecek şekilde isletmelere nakledilmelidir.

3.3. Sap Ayırma ve Ezme: Üzümün veya o üzümün isleneceği şarabın niteliğine göre sap ayırma işleminin yapılıp yapılmamasına karar verilebilir. Kırmızı şarapların burukluğunu veren tanen maddesinin sapta çok yoğun olarak bulunması nedeniyle, genellikle siyah üzümler saplarından ayrılmadan direkt olarak ezme işlemine alınırlar. Beyaz üzümler ise bazı istisnalar dışında saplarından ayrıldıktan sonra üretime geçilmektedir. Bu aşamada üzümler önce taşıyıcılar yardımı ile üzüm değirmeninin hunisine dökülür. Üzüm değirmeninde salkım saplarını danelerden ayıran 600-1200 devir/dakika hızla dönen pedallar bulunmaktadır. Değirmenin üst kısmında saplarından ayrılan daneler, alt kısımda üzeri lastik kaplı merdaneler arasından geçerek ezilir ve değirmenin en altındaki mayse (sıralı cibre) toplama haznesine gelir. Ezmede amaç, presleme (sıkma) işlemi şırasında daha iyi sıra elde edebilmek için, üzüm kabuğunun çatlatılmasıdır. Danelerin ezilmesi et kısmının parçalanacağı, buna karşılık çekirdeklerin kırılmayacağı şekilde yapılmalıdır. Bazı üzüm değirmenleri mayse pompası ile kombine şekilde yapılmıştır. Ezilerek altta toplanan üzüm maysesi, burada bulunan pompa ile prese gönderilir. Eğer herhangi bir nedenle presleme işlemi gecikecekse mayse kükürtlenmeli ve zararlı mikroorganizmaların çalışması önlenmelidir.

3.4. Maserasyon: Ezilmiş üzüm tanelerinin, şırası ile birlikte belirli sürelerde bekletilmesi işlemine denir. Bu işlem kırmızı ve roze şarap yapımında, kabuk hücrelerinde bulunan renk ve burukluk veren tanen maddelerinin, beyaz yapımında ise aromatik maddelerin sıraya geçmesi için uygulanmaktadır. Cibre fermantasyonu da denilen bu işlem, normal koşullarda 5-6 gün sürer. Bu sürenin geçirilmesi durumunda tanen miktarı artacağından, daha uzun bir dinlendirme süresi gerekir. Günümüzde maysenin erken preslenmesi yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Bu durum şarabın daha az tanen ve renk maddesi içermesine karsın daha çabuk olgunlaşmasını sağladığı için yaygın olarak kullanıldığı ifade edilmektedir.

Preslemeden önce sıra alma amacıyla döner delikli silindir seklindeki düzeneklerden yararlanılır. Böylece sıranın bir kısmı önceden ayrıldığından preslerin kapasitesi arttırılmış olur. Mayseden sıranın ayrılması amacıyla basit elekleme düzenleri de kullanılabilir.

3.5. Presleme: Üzüm suyunun (şırasının) elde edilebilmesi için pres makinelerinde üzümün sıkılması işlemidir. Sıkma işlemi çok hızlı olursa iyi sıra elde edilemeyeceğinden, işlem mümkün olduğunca yavaş gerçekleştirilir. Ezilen veya kısmen şırası alınmış mayse, preslerde sıkılarak şırası alınır. Tesisin büyüklüğü ve kullanılan teknolojiye bağlı olarak, el presleri, hidrolik presler, hava basınçlı presler, meka-

nik sıkma düzenli presler ve sürekli isler vidalı presler gibi değişik pres çeşitleri kullanılabilmektedir. Preslerde sıkma şırasında henüz basınç uygulanmadan kendiliğinden akan sıra, "ilk sıra" olarak adlandırılır. Birinci presleme ile "ikinci sıra", ikinci presleme ile de "üçüncü sıra" elde olunur. Bu sıralar tat ve bileşim yönünden birbirinden farklıdır. ilk sıra ve birinci pres şırası tat yönünden yumusak olup, seker ve asitçe daha zengindir. Daha sonra elde olunan sıralar ise kabuklardan fazla miktarda tanen ve diğer maddeler geçtiği için göreceli olarak kaba bir tatta olurlar. Kaliteli şarap üretiminde farklı parti sıraları, birbirinden ayrı islenmektedir. Bu tip üretimde, genellikle ilk sıra ve birinci pres şırası beraber, diğer pres sıraları da ikinci kalite olarak birlikte fermantasyona bırakılır. Ancak kalitenin önem arz etmediği durumlarda, tüm sıralar birlikte islenebilmektedir. Presleme işlemi ile elde edilen sıralar, fermantasyondan önce "kükürtleme" işlemine tabi tutulur. Böylece üretime alınıncaya kadar beklemiş ve presleme işlemi ile ezilmiş üzümlerin üzerindeki mikroorganizmaların, fermantasyon şırasında oluşabilecek olumsuz etkileri ortadan kaldırılmış olur. Presten akan sıra, açık tekne ve kaplarda bekletilmeden ve hava ile fazla temasa imkân vermeden kükürtlenmelidir.

3.6. Şıra Çökeltme (Tortu Alma): Kükürtlenen sıra, "tortu alma" işlemi için fıçı veya beton tanklara doldurulur ve 12-24 saat bekletilir. Böylece sırada bulunan süspansiyon durumundaki katı maddeler ve kükürt dioksitin etkisi ile ölen veya etkisiz hale gelen mikroorganizmalar tortu halinde kabın dibine çökerek sıradan ayrılması sağlanır. Tortu alma işleminde tesisin kullandığı teknolojiye bağlı olarak santrifüjler de kullanılabilmektedir. Şarap üretiminde kullanılan santrifüjler, nozzle sistem adı verilen ve belirli aralıklarla biriken tortuyu dışarı atabilen santrifüjlerdir. Böylece şarapta sonradan oluşacak tortu miktarı da yarıya indirilmiş olmaktadır. Bu işlem yapılmadığı taktirde sıra, fermantasyon tankına bulanık gider ve istenmeyen kaba aromalar ortaya çıkar. Tortu alma işlemi ile daha üstün aromaya sahip kaliteli şaraplar elde edilmektedir. Tortu alma işlemi şırasında fermantasyon başlamamalı ve böylece tortunun dibe oturmasını önlememelidir.

3.7. Fermantasyon: Sıranın şaraba dönüşmesi işlemidir. Üzümün içinde doğal olarak bulunan seker, şarap mayaları tarafından alkol (etil alkol) ve karbondioksit gazına dönüştürülür ve böylece üzüm şırası şarap haline geçmiş olur. Şarap mayaları, sekeri besin maddesi olarak kullanır ve ortamda seker kalmadığı zaman mayaların aktiviteleri de durur. Böylece alkol üretimi ve fermantasyon da bitmiş olur. Sek (içinde seker bulunmayan) şaraplar bu şekilde oluşmaktadır. Fermantasyon bir süre devam ettikten sonra dışarıdan müdahale ederek mayaların yaşamaları, dolayısıyla ortamda hâlâ seker bulunduğu halde alkol üretmeleri engellenebilir. Bunun için sıcaklığın birden düşürülmesi yeterlidir. Yarı tatlı ve tatlı şarapların üretimi de bu şekilde gerçekleştirilmektedir.

Fermantasyon işleminin aşamaları söyle özetlenebilir:

Tortu alma işleminden sonra sıra, önce açık bir tekneye aktarılarak biraz hava alması sağlanır ve buradan fermantasyon tankına pompalanır. Böylece kükürtleme ile oksijensiz kalmış olan sıraya, mayanın gelişebilmesi için gerekli olan oksijen verilmiş olur. Tortu alma işlemi uygulanmış sıralarda fermantasyon, mutlaka kükürtte alıştırılmış maya ile yapılmalıdır. Aksi taktirde fermantasyonun gecikmesine neden olunmaktadır. Sıraya fermantasyondan önce asit ilave edilmesi, dinlendirme şırasında ilave etmeye göre daha düzgün bir fermantasyon ve dolayısıyla daha kaliteli şarap elde edilmesini sağlar. Sıraya fermantasyonda %2 kadar saf maya verilmesi genel kabul görmüş bir uygulamadır. Şarabın çeşit ve kalitesine bağlı olarak bazı değişiklikler olabilmekle birlikte ideal fermantasyon sıcaklığının 10-16°C olduğu belirtilmektedir. Genel olarak 21°C üzerindeki fermantasyon sıcaklığı, tat, aroma ve bukeye zarar vermektedir. Fermantasyonda oksidasyon ve aroma kaybını önlemek için kapalı, paslanmaz çelik veya benzeri tankların kullanılmasının olumlu sonuç verdiği ifade edilmektedir.

3.8. Kolaj (durultma, inceltme, çökeltme): Elde edilen şarapların şişelenmeye hazırlanması işlemlerinin ilk aşamasıdır. Fermantasyonu biten şaraplar görüntü olarak bulanıktır ve bazen keskin bir tada sahiptir. Durultma, şaraplara görüntü ve tat açısından olumsuz etkileri olan organik maddelerin çöktürülerek şaraptan ayrıştırılması işlemidir. Böylece şaraplar hem tat, hem de görüntü açısından şişelenmeye uygun hale gelir. Fermantasyon bitince şarap kolaj işlemi için hemen aktarılmalıdır. Aktarma, şarabın nakil, durultma veya diğer nedenlerle baksa bir tanka sevk edilmesidir. Aktarma zamanı esas olarak Kasım, Aralık veya Ocak başı olmakla birlikte sıcak mahzenlerde söz konusu tarihlerin bir süre sonrasına bırakılmaktadır. Birinci aktarmanın zamanı sek şaraplarda pratik olarak, ortamda şeker kalmadığı andır. Bazı durumlarda şarapta seker kalmış olmasına rağmen, fermantasyon durur ve maya çöker. Sıcak bölgelerde ve yüksek şekerli sıralarda bu durum görülebilir. Bu durumlarda zaman geçirilmeden şarap aktarılmalıdır. Ancak bazen az seker kalmış şaraplarda fermantasyonun durması halinde tortuyu karıştırarak mayayı çalıştırmak mümkün olabilmektedir.

Birinci aktarmadan 4-8 hafta sonra şarap durulunca ikinci aktarma yapılır. Birinci aktarma aşamasında durulmuş olan şarap, ikinci aktarma ile birlikte tekrar bulanır. Ancak kısa bir süre sonra tekrar durulmaya başlar ve oluşan tortu dibe oturur. Bu tortu aktarma şırasındaki oksidasyonla çözünmez hale geçen maddeler, şarap tası ve mayadan oluşur. ikinci aktarma, ülkemizde havaların henüz ısınmadığı Şubat ayı veya Mart başında yapılır. Eğer şarapların dinlendirilmesine devam ediliyorsa sonbaharda şarap üçüncü kez aktarılır.

Bundan sonra yılda bir kez aktarma yeterlidir. Aktarma işlemi, şarabın olgunlaşmasına yardımcı olmakla birlikte, fazla aktarma şarabın

aşırı oksidasyonunu, tat ve aromanın yavanlaşması gibi olumsuz sonuçlara da neden olabilir. Aktarmalar şırasında ayrılan tortuda %50-60 kadar şarap kalmaktadır. Günümüzde separatör ve vakum filtreler kullanılarak bu şarap alınabilmektedir.

Aktarma şırasında uygulanacak havalandırma ile şarapta bulunan istemeyen kokular uzaklaştırılabilir. Ancak aşırı havalandırmanın da şaraba zarar vereceği göz önünde tutulmalıdır. Şarapların dinlendirilmesinde mahzen sıcaklığı yaklaşık 12°C civarında bulunmalı, yaz ve kış sıcaklık farkı ise 5°C'den fazla olmamalıdır. Uygun nispi nem miktarı da %75'dir. Dinlendirme şırasında tanklar tam dolu tutulmalı, şarabın oksijenle temasına izin verilmemeli ve gerekirse karbondioksit veya azot gazı uygulanmalıdır. Büyük tanklarda eskime daha yavaş ilerlediği için dinlendirmenin son aşamaları meşe fıçılar gibi daha küçük kaplarda yapılmalıdır.

Değerlendirme: Bölgede şarapçılık giderek ön plana çıkmaktadır. Özellikle Elazığ ilinde yerel üzüm çeşitlerinin varlığı ve bunların şarapçılığa uygunluğu son yıllarda özel sektörün ilgisini bu alana çekmiştir. Malatya ili de üzüm yetiştiriciliği açısından potansiyel göstermektedir. Bölgede üzüm üretim miktarı ve üzümlerin kalitesi dikkate alındığında Elazığ ili temelli "sirke ve şarapçılık" tesisinin kurulması ön fizibilite açısından uygunluk göstermektedir. Burada da özellikle İyi Tarım Uygulamaları"nı kapsayacak biçimde üretimi gözetlemek uygun olabilecektir.

Bunun yanı sıra 30 Aralık 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanan Bağcılık Yönetmeliğinin

MADDE 6 – Veri tabanı ve bağ işletme belgesi'nin (1) Bendine göre *"halihazırda bin metrekare (1 dekar) ve üzeri alanda bağcılık yapanlar, bir yıl içinde beyanname vermek suretiyle Bakanlığa bildirimde bulunmakla yükümlüdürler. "* ibaresi yer almakta olup yine aynı maddenin üçüncü bendinde *"bir dekar ve üzeri alanda yeni bağ alanlarının tesis edilmesi ve bağ alanlarında çeşit değiştirilmesi, söküm ve yeniden dikim yapılması Bakanlık iznine tabidir. İzin verilecek üreticilerin üretim alanlarında gerekli inceleme ve kontroller Bakanlıkça yapılır. "* ifade edilmiştir.

Ayrıca, Türkiye Alkol Piyasası Düzenleme Kurulunun mevzuatına göre 300 lt ve üzerinde şarap üretimi yasal izne tabidir.

7.4.3. Meyve Fidanı Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Ülkemizde meyve yetiştiriciliği bugüne kadar çok büyük gelişmeler kat etmiştir. Türkiye'de yetiştirilen hemen hemen bütün meyve türleri ülkesel ihtiyaçları karşılamakta olup ihracata da çok ciddi katkılar sağlamaktadır.

Tablo 68 Türkiye'de Yetiştirilen Meyve Ağacı Sayısı

Meyve Türleri	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Yumuşak Çekirdekliler	55.054.048	15.821.940	70.875.988
Tas Çekirdekliler	58.921.699	16.525.837	75.447.536
Turunçgiller	30.375.605	5.124.744	35.500.349
Sert Kabuklular	397.423.278	28.699.923	426.123.201
Üzüm ve Üzümsüler	24.839.866	7.550.320	32.390.186
Toplam	566.614.496	73.722.764	640.337.260

Kaynak: *TÜİK, 2010*

Tablo 68'de görüldüğü üzere ülkemizde meyve veren yaşta toplam 566.614.496 ağaç bulunmakta olup meyve vermeyen yaşta 73.722.764 ile toplamda 640.377.260 ağaç bulunmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde meyve bahçesi üretimine açılacak alanlar bulunmakta olup gerek il özel idareleri gerekse Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan proje bazlı destekler ile bu sayı arttırılmaktadır.

2. Kapsam ve Gerekçe

Fidanlık yeri seçiminden sonra, seçilen yerin daha önceden değerlendiriliş şekline bağlı olarak uygun bir şekilde sürülür. Yine gerekli ise tesviye işlemleri yapılır. Toprak analiz sonuçlarına göre gereken bitki besin maddeleri verilir. Ana sulama ve drenaj sistemlerinin alt yapısı planlanır ve uygulanır.

Tüm bu işlemler tamamlandıktan sonra fidanlık parselasyonuna geçilir. Bir fidan parselasyonunda aşılı fidan parseli, tohum tavaları, çöğür şaşırtma parseli, çöğür parseli gibi belirli aralıklarla yer değiştiren parseller yanında daha uzun sürelerde yer değiştiren klon anaç damızlığı, çöğür anaç damızlık parselleri bulunur. Yumuşak çekirdekli meyveler çeşit damızlığı, sert çekirdekli meyveler çeşit damızlığı bulunur.

Şekil 16 Fidan Üretim Tesisi Örnek Parselasyon

Modern ve karlı bir meyveciliğin temeli fidancılıktır. Fidan seçiminden dikim tekniğine kadar gösterilecek titizlik karlı bir yetiştiricilik için şarttır. Yetiştirici bahçesinde kullanılacak fidanı, anacını ve kaleminin menşeini bilmesi, bu bahçeye uygulayacağı bakımla da yakından ilgilidir. Bu bakımdan sertifikalı fidan kullanımı büyük bir önem arz etmektedir.

İyi bir meyve yetiştiriciliği için iyi fidan gereklidir. Sertifikalı fidan üretimine öncelik vermek gerekmektedir. Sertifikalı fidan üretimi ile üretilen fidanların pazarlanmasında da birçok kolaylıklar bulunmaktadır.

Ülkemizde fidan yetiştirme sistemleri, ilgili tüm üretim faaliyetlerinin bir bütün olduğu şekilde uygulanmaktadır. Yani bir fidanlıkta tohumdan aşılı fidan elde edilmesine kadar tüm faaliyetler yapılmaktadır. Bazı durumlarda ise sadece çöğür üretimi gibi özel üretim yapan ihtisaslaşmış işletmeler de mevcuttur.

Buna karşın ülkemiz genelinde meyveciliğin temeli olan fidan yetiştiriciliğine gerekli hassasiyet gösterilmemektedir. Ülke genelinde bir taraftan meyvecilik desteklenirken diğer taraftan aynı paralelde fidan yetiştiriciliğinin de desteklenmesi ve bölge şartlarına adaptasyon sağlayacak fidanların bölge içerisinde yetiştiriciliğinin sağlanması gerekmektedir.

3. Üretim Metodu

Fidan üretim tesisinin üretim akış şeması ve üretim aşamaları Şekil 17'de gösterilmektedir.

Şekil 17 Fidan Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması

3.1. Fidan Üretim Parsellerinin İşlenmesi: Yatırımın işletmeye geçiş zamanına göre ilkbahar başlangıcı veya sonbahar ayında toprak 50-60 cm derinlikte işlenmelidir.

3.2. Fidanlık Üretim Parsellerinin Gübrelenmesi: Gübrelemede mümkün olduğunca çiflik gübresi verilmesi tavsiye edilir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda toprak analizi sonuçlarına göre kimyasal gübreleme yapılmalıdır.

3.3. Tohum Tavalarının Oluşturulması: Genel olarak kullanılan ideal tohum tavaları 80 cm eninde ve 5 m boyunda hazırlanır. Hazırlana tohum tavalarına çiftlik gübresi atılır ve tohum tavası bellenerek gübrenin toprağa karışması sağlanır. Bir kaç gün sonra yani toprak ve gübre karışımı havalandıktan sonra tırmıkla tavalar düzeltilir. Hazırlanan tohum tavalarına doğadan toplanan her bir tohumun kendi kalınlığının iki katı derinliğine sıravari yöntem ile ekilmesi sağlanır.

3.4. Fidan Üretim Ünitelerinin Oluşturulması: Meyve fidanı yetiştiriciliğinde anaçlar genellikle doğada serbest halde bulunan ağaçlardan alınan yabani tohumlardan elde edilir. Yabani

tohumlardan elde edilen çöğürler hazırlanan tohum tavalarına yerleştirilir. Elde edilen sağlıklı çöğürler aşı parseline aktarılarak fidancılıkta gerekli olan diğer teknik uygulamalar yapılır.

- Aşı Kalemi Damızlıkları
- Çelik Damızlıkları
- Tohum Damızlıkları
- Şaşırtma Parselleri
- Aşı Parselleri
- Üretim Parselleri

Değerlendirme: Mevcut veriler incelendiğinde fidan üretim tesisi hem Türkiye hem de TRB1 bölgesi için gerekli ve avantajlı bir yatırım kalemi olarak gözükmektedir.

Yukarıda belirtilen iş akış şeması ve üretim yöntemi incelendiğinde TRB1 bölgesinde bulunan arazisi olan çiftçilerin gereken zamanlarda traktör kiralama yaparak sıfır sermaye ile fidan üretim tesisi kurabileceği ortaya çıkmaktadır. TRB1 bölgesi için gerekli olan fidan üretim tesisi için sadece teknik bilginin bölgeye aktarılması yani orta veya uzun vadede Meslek Yüksek Okullarında fidancılık bölümünün açılması kısa vadede de sertifikalı Fidancılık eğitimin verilerek çiftçilerin teşvik edilmesi gereklidir. Bunun yapılamaması durumunda fidancılık bölümü mezunu teknikerlerin çalıştırılması şartıyla fidan yetiştiriciliği yapacak girişimciler desteklenebilir.

7.4.4. Kayısı Kurutma ve Paketleme Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde en önemli katma değeri kayısı ve kayısı ürünleri oluşturmaktadır. Bölge içerisinde Malatya ili kayısı üretimdeki en önemli ve dünya çapında bir yer konumundadır. Ülkemiz bu üretim potansiyeli sayesinde dünya kayısı pazarında özellikle kurutulmuş kayısı pazarında en büyük aktör konumundadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayımlamış olduğu 2006-2010 yılları arası verilerine göre yapılan değerlendirmede Malatya ili, TRB1 bölgesi ve Türkiye açısından kayısı üretiminin durumu incelenmiştir (Tablo 69).

Tablo 69 Malatya-TRB1-Türkiye Ekseninde Beş Yıllık Kayısı Üretim İstatistikleri (TUİK 2006-2010)

Ülke-Bölge-İl	Yıl	Meyve veren Ağaç Sayısı (Adet)	Meyve veren Ağaç Payı TRB1 içinde (%)	Meyve veren Ağaç Payı Türkiye içinde (%)	Meyve vermeyen Ağaç Sayısı (Adet)	Meyve vermeyen Ağaç Payı TRB1 içinde (%)	Meyve vermeyen Ağaç Payı Türkiye içinde (%)	Toplam Ağaç Sayısı (Adet)	Toplam Ağaç Payı TRB1 içinde (%)	Toplam Ağaç Payı Türkiye içinde (%)	Üretim (ton)	Üretim Payı TRB1 içinde (%)	Üretim Payı Türkiye içinde (%)
Malatya	2006	6.648.770	93	54	428.313	64	21	7.077.083	90	50	242.871	90	53
	2007	6.740.050	93	53	471.490	66	21	7.211.540	90	48	267.733	88	48
	2008	6.803.250	88	51	486.480	76	22	7.289.730	87	47	362.873	83	51
	2009	6.889.000	88	51	501.280	79	23	7.390.280	87	47	340.085	83	51
	2010	6.912.350	87	50	539.850	79	23	7.452.200	87	46	220.927	88	49
TRB1	2006	7.179.940	-	59	665.258	-	33	7.845.198	-	55	269.281	-	59
	2007	7.279.337	-	58	710.711	-	31	7.990.048	-	54	302.884	-	54
	2008	7.764.532	-	59	642.805	-	29	8.407.337	-	54	436.341	-	61
	2009	7.848.000	-	58	637.416	-	29	8.485.416	-	54	408.319	-	62
	2010	7.904.661	-	57	685.734	-	30	8.590.395	-	53	251.806	-	56
Türkiye	2006	12.202.078	-	-	2.021.369	-	-	14.223.447	-	-	460.182	-	-
	2007	12.605.467	-	-	2.288.088	-	-	14.893.555	-	-	557.572	-	-
	2008	13.261.418	-	-	2.200.198	-	-	15.461.616	-	-	716.415	-	-
	2009	13.489.693	-	-	2.221.379	-	-	15.711.072	-	-	660.894	-	-
	2010	13.769.675	-	-	2.314.970	-	-	16.084.645	-	-	450.000	-	-

Kaynak: *TÜİK, 2011*

Son beş yıllık periyot içinde Malatya ilinde meyve veren ağaç sayısı sürekli bir artış göstermiştir. Aynı şekilde TRB1 bölgesi genelinde de meyve veren kayısı ağaçlarında artış gözlenmiştir. Bu eğilim ülke genelinde de aynen devam etmiştir. Ancak Malatya ilinin meyve veren ağaç sayısında TRB1 bölgesi içerisindeki payı yıllar bazında sürekli bir azalış göstermiştir. Bu düşüş 2010 yılına gelindiğinde 2006 yılı payına göre %6 seviyelerine ulaşmıştır. Benzer şekilde ülke geneli içerisindeki payı da %4 azalmıştır. TRB1 bölgesinde meyve veren ağaç sayısının ülke geneli içerisindeki oranı da 2006 yılındaki payında %2'lik bir azalma ile 2010 yılında %57'ye kadar düşmüştür. Malatya ili meyve veren ağaç sayısındaki genel artış trendine rağmen TRB1 bölgesi içerisindeki ve ülke genelindeki payının azalması kayısı üretiminde diğer bölgelerin yatırımlarını artırdığını göstermektedir. Özellikle Malatya ilinin kayısı sektöründe dünya pazarındaki marka değerinden faydalanmak isteyen TRB1 bölge illerinin yatırımlarının arttığı görülmüştür. Bu durum bölgenin uzun yıllar bu sektörde ülke içerisinde ve dünya pazarındaki liderliğini sürdüreceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan ülke genelinde meyve veren ağaç sayılarındaki artış, TRB1 bölgesi dışındaki illerde gerçekleşen yatırımlar hakkında bilgi vermektedir. Özellikle iç pazar açısından rekabet edebilirliklerinin arttığının önemli bir göstergesidir. Bu durum özellikle mevsiminde iç pazarın taze tüketiminin karşılanmasında bölge dışı illerin önemli bir rekabet gücünün olduğunun ve TRB1 bölgesinin iç piyasada taze kayısı tüketiminde pazar payını geliştirmede önemli problemler yaşayacağının belirtisidir. Buradan yola çıkarak özellikle son dönemde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de başlamış olan doğala yönelim, gıda ürünlerini mümkün olduğunca doğal haliyle tüketme isteği konusu üzerine eğilmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada meyve ve sebzelerin kurutularak mevsimi dışında da doğala en yakın haliyle tüketilmesinin önü açılmıştır. TRB1 bölgesi ve özellikle Malatya ili kayısı üretim potansiyelini düşündüğümüzde iç piyasada artan kurutulmuş meyve sebze ihtiyacını karşılama adına kurutulmuş kayısı ile iç pazar payının artırılması olasıdır. Ayrıca dünya genelinde yaygınlaşan en az seviyede işlenmiş gıda olgusuna paralel olarak doğala en yakın haliyle ürünlerin kurutulması gerekmektedir. Bu maksatlarla mevcut altyapıya ek olarak başta kayısı olmak üzere bölge bitkisel üretiminde yer alan ve kurutma işlemine uygun meyve ve sebzelerin kurutulması amacıyla kurulacak bir kurutma tesisi gerekliliği haiz olmuştur. Bu tesisin kuruluşunda genel kurutma amaçlı olarak planlanması çok önemlidir. Çünkü bölge içi kayısı üretim mevsimi belirli aylarla sınırlı olmaktadır ve genel kurutma amaçlı bir tesis bu aylar dışında bölgede yetiştirilen diğer meyve ve sebzelerin işlenmesinde de kullanılabilecektir. Kurutulmuş kayısı ile tüm yıla yayılmış bir iç tüketim durumunda dış pazarda da fiyat konusunda daha belirleyici duruma gelinebilecektir.

2. Kapsam ve Gerekçe

Ön değerlendirmesi yapılan kurutma tesisi genel amaçlı tasarlanmaktadır. Önceliği TRB1 bölgesi ve Malatya ili için en önemli bitkisel üretim kalemi olan kayısı olan bu tesiste ayrıca bölge içerisinde üretilen diğer meyve ve sebze çeşitlerinin kurutulabilmesi de öngörülmektedir. Bunun başlıca nedenleri kayısı üretimin belirli aylarla sınırlı olması sonucunda tesisin sezon dışında atıl kalmasının önüne geçilmesi, Malatya ilinde tekel olmuş kayısı üretime karşı desteklenmesi öngörülen ürün çeşitliliği sonucunda ortaya çıkan mahsullerin değerlendirilmesidir. Bu amaçla tesiste kullanılacak kurutma makine ekipmanları sezonlara göre yaşanacak ürün çeşitliliğini karşılayabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Tercih edilen tepsili kurutucu sayesinde farklı işleme özelliklerine sahip hammaddeler kurutulabilecektir. Paketleme amacıyla başta iç piyasaya yönelik olarak nihai tüketicileri hedef alan küçük ölçekli ambalajlara uygun makine tercih edilmelidir. Bu sayede üretilen nihai ürün başka bir işleme gerek kalmaksızın direkt pazarda tüketiciye dönük olarak raflardaki yerini alabilecektir. Kayısı dışındaki meyve ve sebzelerin işlenmesinde kurutma öncesi dilimleme ihtiyacı olan kalemler için tesis bünyesinde bir dilimleme makinesine de yer verilmelidir. Ayrıca tesisin farklı ürünlerin işlenmesine yönelik özelliği sayesinde pazardan gelen ürün talepleri bölgenin hammadde potansiyeline göre de karşılanabilecektir.

Günümüzde tüketici alışkanlıklarının ve farkındalıklarının değişip gelişmesi beraberinde yeni talepler ve düzenlemeler getirmiştir. Global ve ülkesel manada öne çıkan en az seviyede işlenmiş gıda, organik ürün gibi olgular tüketici taleplerinin doğala en yakın ürünlere doğru kaydığını, gıdaların işlenmesinde kimyasal etkilerin en aza indirilmesinin istendiğini göstermektedir. Bitkisel üretim kalemlerinin en önemli sorununun hasat sonrası hızlı bir bozulma ve kalite kaybı sürecine girmesi olduğu düşünüldüğünde, gıda sektörünün üzerinde en çok durduğu konu bu ürünlerin içinde bulunduğu bu sürecin (raf ömrü) günlerden haftalara, aylara uzatılması yönünde kullanılacak teknolojiler ve uygulamalardır. Bu kapsamda gıda sanayinde farklı koruma yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlar dayandıkları teknolojilere bağlı olarak bitkisel ürünlere uygulanmasında farklılıklar göstermektedir. Uygulanan bu teknolojiler içerisinde en eski ve en ucuz olanlardan birisi de kurutma teknolojisidir. Bitkisel hammaddelerin kurutulmasıyla ürünler taze durumdaki raf ömürlerine göre çok daha uzun sürelerde doğal ve taze haline en yakın şekilde korunabilmektedirler. Ayrıca kurutulmuş ürünler depolama ve nakliye açısından da büyük kolaylıklar getirmektedir. Bu ön fizibilite çalışmasında TRB1 bölgesinde mevcut üretimi açısından ön plana çıkan, bölge ve ülke ekonomisine önemli katkılar yapan kayısı başta olmak üzere TRB1 bölgesi bitkisel üretim mahsullerinin değerlendirilmesi ve katma değerinin artırılması amacıyla bir kurutma tesisinin kurulumu öngörülmüştür. Bölge potansiyeli ve mevcut sorunları ele alındığında bölgede gerçekleştirilecek bitkisel üretim yatırımlarının orta vadede oluşturacağı ürün

çeşitliliği ve üretim miktarlarının değerlendirilerek iç piyasa sunulmasının ve uzun vadede özellikle kayısıda dış pazarda fiyat konusunda söz sahibi olunabilmesinin önü açılacaktır. Ayrıca sağlıklı bir üretim tesisi inşa ederek nihai üründe mevcut geleneksel yöntemlerden kaynaklanan kalıntı kükürt, mikrobiyel gelişme (küf gelişimi), kimyasal bulaşı gibi sorunlarının önü alınmış olacaktır. Bunlara ek olarak bölge için çok önemli olan kayısı üretimine ek olarak desteklenecek ürün çeşitliliğinin sağlanmasına da katkıda bulunulacak, bölge ve ülke ekonomisinin gelişmesinde etkin olunacaktır. Uygun ambalajlama ölçüleriyle mevcut büyük ölçekli ambalajlamanın yanı sıra nihai tüketiciye yönelik ürün üretimi sağlanarak, yukarıda değindiğimiz tüketici algısında meydana gelen gelişmelere paralel olarak tüketim potansiyeli artış gösteren iç pazar kurutulmuş meyve ve sebze talebine cevap verilebilecek, bu ürünlerde iç piyasada etkin rol oynanabilecektir.

3. Üretim Metodu

Kurutma tesisinde olması gereken makine ve ekipmanlar aşağıda listelenmektedir.

- Besleme Elevatörü
- Yıkama Ünitesi
- Yükleme Elevatörü
- Ayıklama Bandı
- Doğrama Makinesi ve Yükleme Elevatörü
- Tepsili Kurutma Makinesi (500 kg/gün kapasiteli)
- Yükleme Elevatörü
- Paketleme Makinesi

Tesisin verimli ve ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde çalışabilmesi için fabrikayı oluşturacak yapılaşmalar ve gerekli alansal düzenlemeleri şunlardır:

- İnşaat işleri öncesi çevre düzenlemesi
- Ana Üretim Binası
- Ofis
- Hammadde Kabul Ünitesi
- Yardımcı Madde Deposu
- Ürün Deposu
- Yakıt Deposu (Doğalgaz kullanımı durumunda gerekli değildir.)
- Su Deposu

Tüm binalar tasarlanırken mevcut durum ve gelecekte kapasite artış potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kurutma makinesi açısından artan kapasiteye göre bazı meyve ve sebzeler için bantlı sistem kurutma makineleri öngörülebilir.

Gerekli araçlar;

- Forklift (Manuel veya motorlu olabilir).
- Kamyon (Ürün dağıtımı için).

Değerlendirme: Tüm veriler göz önüne alındığında bölgede kurulacak genel amaçlı bir kurutma tesisinin başta kayısı olmak üzere TRB1 bölgesi bitkisel üretimine önemli bir katma değer katacağı orta vade de iç piyasadaki pazar payını artıracağı, uzun vade de bunun etkilerine paralel olarak uluslararası pazarda bölgenin fiyat konusunda da belirleyici rol oynamasına katkıda bulunacağı açıktır.

7.4.5. Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Türkiye, gerek zengin kuruyemiş çeşitleri ve üretim teknikleri ile gerekse kuruyemiş tüketiminin yüksek olduğu bir ülkedir. Kuruyemişler Türk mutfağında tamamlayıcı tatlar ve çeşni olarak geleneksel bir yer edinmiştir. Türkiye, yılda 800 bin ton kuruyemiş tüketimi ile bu alanda 3 milyar dolarlık bir pazara sahiptir ve kişi başına yıllık 3 kg. kuruyemiş tüketimi ile dünyada ilk sırada yer almaktadır. Leblebi ise Türkiye'de önemli miktarlarda üretilen, yaygın olarak tüketilen, ticari açıdan önem taşıyan bir kuruyemiş türüdür.

Kuruyemiş dendiğinde hem tatlı hem tuzlu çeşitleriyle akla ilk gelen isim olan leblebi, geçmesi gereken işlemler ve süresi dikkate alındığında üretimi en zor olan gıdalardan biridir. Daha çok yurtiçi pazarında tüketilen leblebi, yurtdışından, özellikle Avrupa ülkelerinden de talep görmektedir.

Sektörün en büyük sıkıntısı, Türk leblebisinin yurtdışında tanıtımı problemidir. Hammaddesiyle, işçiliğiyle tamamen ülkemizde imal edilen leblebinin ihracatı, bu yüzden potansiyelin altında kalmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, çoğu aile isletmesi olan üreticilerin marka oluşturma konusunda geri kalmalarıdır. Oysa üreticiler arasında oluşturulacak güçlü ve profesyonel bir yapılanma, doğru politikalarla bir araya gelerek yurtdışında bu ürünün tanıtımının basarılı bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Özellikle fazla kiloya sebep olacağı inancının aksine, uzmanların günde belirli bir miktarda kuruyemiş tüketiminin sağlıklı bir beslenme diyeti için şart olduğu göz önünde bulundurulursa doğru bir lansman kampanyasıyla leblebiye olan talebin gerek yurtiçinde gerek yurtdışında artacağı açıktır.

Hammaddesini bitkisel üretim sektöründen temin eden leblebicilik, gıda sanayi alt sektörleri içinde sebze ve meyve işleme sanayi içinde yer alır. Bununla birlikte üretimde şeker, kakao ve çikolatanın kullanımı, şekerli mamuller sanayi ile ilişkisini de ortaya koymaktadır. Nohudun leblebiye dönüşmesi yaklaşık bir buçuk ayı bulan bir süreçte, çok sayıda işlemin sonucunda olmaktadır. Bu üretim sürecinde leblebicilik sektörü, tarım sektöründen sağladığı taleplerin (nohut, şeker, baharatlar) yanı sıra ambalaj, ulaşım, enerji ve endüstriyel mutfak sektörü ürünlerine de ihtiyaç duymaktadır. Bu özelliği ile leblebi imalatı ve ticareti, istihdamı çoğaltıcı katkısının yanı sıra bazı sektörlerin gelişimini de desteklemektedir.

Türkiye leblebi sektörü bazı eksikleri nedeniyle yurt dışı pazarlarda rekabet gücünden ve kalıcı olmaktan henüz uzaktır. Leblebi ihracatının önündeki başlıca engeller standart üretimin sağlanması, markalaşma, kalite yönetimi, sektörde örgütlenme, paketleme ve ambalaj, ihracat için gerekli olan bürokratik engellerin aşılması konularındadır. Bu alandaki boşluğun yabancı firmalar tarafından değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin ihracat yeterliliğine sahip Yunan dış ticaret firmaları Denizli bölge-

sinden nohut alıp işleyerek kendi markalarıyla Kanada, ABD ve diğer Avrupa Birliği ülkelerine pazarlamaya başlamıştır. Bu açıdan Türk leblebisinin coğrafî işaret tescilin yapılması da önem taşıyan bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslar arası pazarlarda leblebi üreten merkezlerin rekabeti giderek artmaktadır. Rekabetin son yıllardaki gücü kalitenin garantisinin markalaşarak pekiştirilmesi olmaktadır. Kalite yönetim sistemleri de markaların pazar gücünü artıran bir faktördür.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi Türkiye'de 4 milyon 556 bin 900 dekar alanda nohut üretimi yapılmakta olup TRB1 gölgesinde 58 bin 26 dekar alanda nohut üretimi yapılmaktadır.

Leblebi üretimi yapan firmalar ile yapılan yüz yüze görüşmelerde gerek ülke genelinde gerekse TRB1 bölgesinde yetiştirilen nohut hiçbir şekilde iç pazarın ihtiyacını karşılamamaktadır.

Tablo 70 Türkiye ve TRB1 Bölgesi Nohut Üretimi (TUİK 2010)

	Ekilen alan (dekar)	Hasat Edilen Alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
TRB1	58.026	58.026	5.845	101
Türkiye	4.556.900	4.462.175	530.634	119

Kaynak: *TÜİK, 2010*

2. Kapsam ve Gerekçe

Leblebinin hammaddesi olan nohut Fabaceae familyasi, *Cicer arietinum* L. türündendir. Taze sebze olarak yendiği gibi sekerli ve tuzlu çerez olarak da tüketilen nohut içerdiği zengin protein, mineral maddeler ve vitaminler nedeniyle asırlardır önem taşıyan bir besin maddesidir. Taneleri ağırlıkları oranında %18-31 protein içermektedir.

Nohut kuru tarım alanlarında, özellikle nadas alanlarının değerlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Pek çok bitki ile ekim nöbetine giren nohut, organik maddece fakir toprakların verimliliğini de arttırmaktadır.

Oldukça önemli bir protein kaynağı olan leblebinin %74'ü suda çözünen karbonhidrat, % 22'si proteindir. Leblebinin bel ağrılarına, diş etlerine ve bağırsaklara iyi geldiği; vücuttaki su miktarını dengelediği bilinmektedir. Ayrıca yok denecek kadar az yağ içeren leblebi, vücuttaki asit fazlasını alarak mideyi rahatlatmaktadır. Ayni zaman kilo kaybında da etkisi olduğu söylenmektedir. Leblebinin hammaddesi olan nohut ise kolesterolü kontrol eden asitler içermektedir. Medikal olarak ise afrodizyak, bronşit, nezle, kolera, kabızlık, ishal, mide rahatsızlıkları, yılan ısırması, güneş çarpması ve siğiller için kullanılmaktadır.

3. Üretim Metodu

Şekil 18: Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması

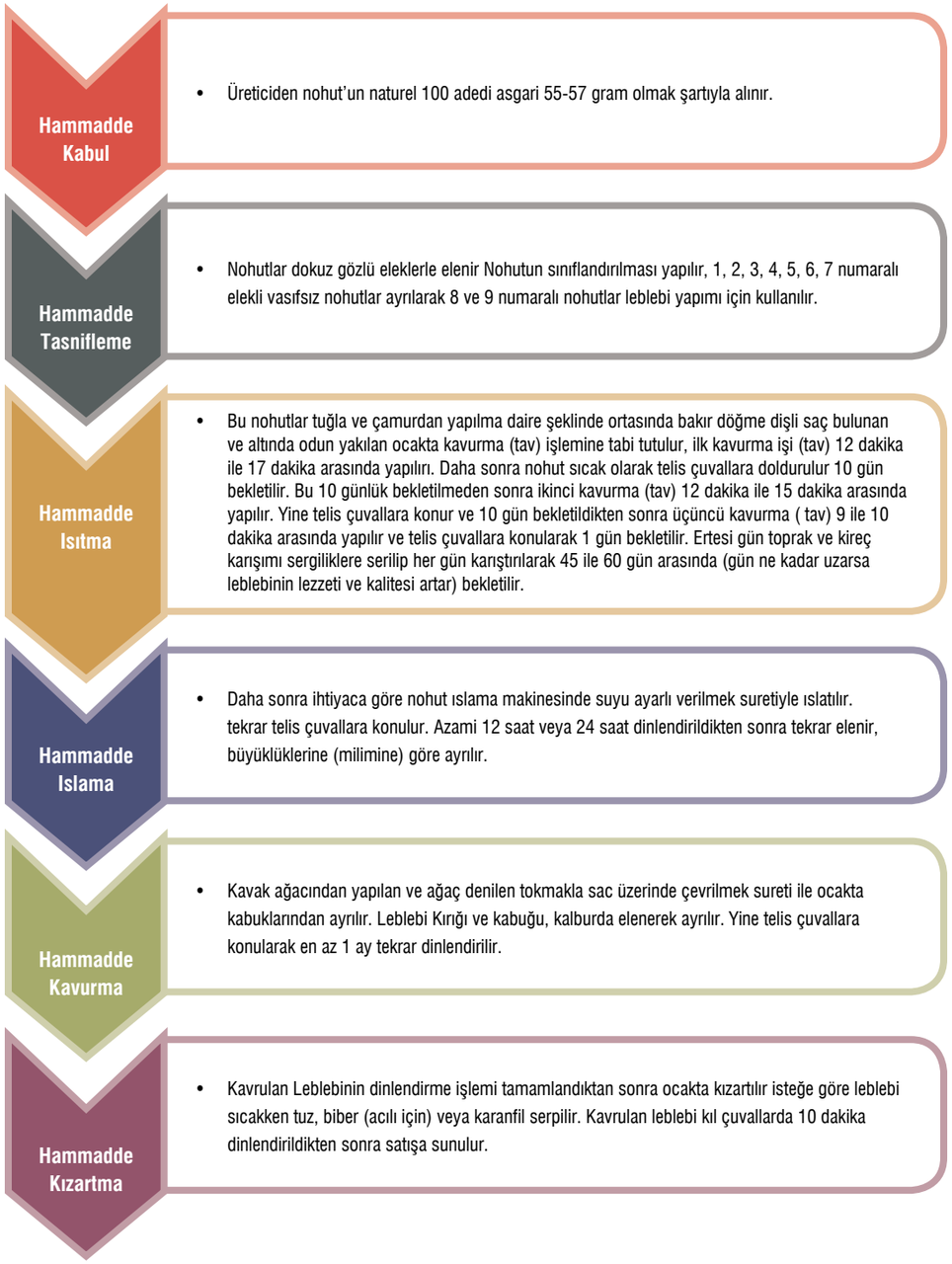

Değerlendirme: Mevcut veriler incelendiğinde kuruyemiş üretim tesisi hem Türkiye hem de TRB1 bölgesi için gerekli ve avantajlı bir yatırım kalemi olarak gözükmektedir. Bölge genelinde özellikle nohut üretimine yönelik potansiyeli yüksek ve uygun alanlar bulunmaktadır. Ancak üretim miktarı yetersizdir.

Bölgede tarımsal ürün deseni içinde ürün çeşitliliğini arttırmaya yönelik uygulamalar sonucunda nohut üretiminin desteklenmesi gerekmektedir. Mevcut üretim miktarı bölge ihtiyacını karşılamamaktadır. Böyle bir tesisin kurulması üretimi de teşvik edecektir.

7.4.6. Yatırım Maliyetleri

Uygulanabilir ve karlı yatırım fikri üretilmesi, yatırım sürecinin ilk ve belki de en önemli aşamasıdır. Mevcut veriler incelendiğinde söz konusu tesisler hem Türkiye hem de TRB1 bölgesi için gerekli ve avantajlı bir yatırım kalemi olarak gözükmektedir. Buna karşın öncelikle yatırımın amacı belirlenmelidir. Şöyle ki; yatırıma esas konu mevcut yatırımların makine parkının yenilenmesi olabileceği gibi tamamlama yatırımı ya da komple yeni bir tesis olabilir.

Makine parkının yenilenmesi yani sabit duran varlıkların modernize edilmesi amaçlanıyorsa yenilenme yatırımına yönelik ön fizibilite hazırlanır. Böylesi bir durumda yenilenme yatırımı ile aynı zamanda yeni bir ürün veya hizmet geliştirilmesi de amaçlanıyorsa, şirketlerin öncelikle geliştirecekleri yeni ürün için sektör analizi yaptırmaları ve ürünlerini/hizmetlerini sektörde nasıl konumlandıracaklarını belirlemeli ve söz konusu konumlanmada iyimser ve kötümser senaryoları da oluşturmaları, bu senaryolara ilişkin stratejileri de belirlemeleri gereklidir.

Bunun paralelinde yatırım konusunun komple yeni bir tesis olması durumunda ise yatırımın yapılacağı yer, yatırım yapılacak arazinin konumu, gerekli kapalı alan ihtiyacı ve yatırımın kapasitesi, söz konusu kapasite için gerekli makine ve ekipman ihtiyacı, gerekli teknik işgücü ihtiyacı v.s. konularının bilinmesi gereklidir. Aksi takdirde herhangi bir maliyet kalemlerinde oluşacak en ufak bir hareket yatırımın yönünü ve yatırım kararını değiştirebilir.

Bitkisel üretime yönelik ürün işleme tesisi olarak bakıldığında öncelikle ilgili sektör detaylı olarak incelenmeli, uzun dönemli karlılık ve firmanın sektörde kendisini nasıl konumlandıracağı da yapılacak analizin odak noktası olmalıdır. Sektörler, rekabet düzeyleri, tedarikçilerin, tüketicilerin güçleri, malların ikame edilebilirliği ve sektöre girişte gereken minimum sermaye tutarları analiz edilmelidir. Bunun yanında sektörü düzenleyen yasal çerçeve ve vergi mevzuatı konularında da kapsamlı bilgi sahibi olunması gereklidir.

Yukarıda ifade edilen hususlar dikkate alındığında sözkonusu tesislere ait ön fizibiliteler için finansal planlar ve ekonomik analizlerin yapılabilmesi için gerekli alt yapının oluşmadığı TRB1 bölgesinde yapılacak yatırımın yeri, kapasitesi, gerekli kapalı alan ihtiyacı (inşaat), ulaşım durumu, teknik ve diğer işgücü ihtiyacının nasıl karşılanacağı gibi etkenler net olmadığı için burada yapılacak hesaplamaların yanıltıcı olacağı varsayıldığından Yatırım Maliyeti kalemleri detaylandırılmamıştır.

7.4. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİME UYGUN ALANLAR

Tarım alanları sadece üretim yapılan yerler olmaktan çok üretime destek olan flora, fauna, iklim gibi elemanlarla birlikte biyolojik çeşitliliği destekleyen en önemli unsurdur. Bu açıdan bakıldığında toprakların en ekonomik şekilde kullanımı yanında korunmaları ve geliştirilmeleri de önem taşır. Bunun yapılması arazilerin doğal özellikleri ve kullanım ihtiyaçları belirlenerek kategorilere ayırıp her kategorinin ihtiyaç duyduğu kullanım şeklinin önceden belirlenmesi ile sağlanabilir. Genel olarak ortalama iklim koşullarında belirli özelliklere sahip (derinlik, eğim, taşlılık, toprak tekstürü, toprak reaksiyonu, organik madde içeriği, makro ve mikro bitki besin maddeleri içeriği, taban suyu derinliği, sulama olanakları, tuzluluk, çoraklık, vd.) toprakta hangi ürünlerin ekonomik olarak yetiştirilebileceği bellidir.

İnsan kullanımından kaynaklanan her türlü uygulamaya karşı oldukça hassas olan toprakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik olarak kullanımının sağlanması için, doğal özellikleri dikkate alınalı ve planlı bir şekilde kullanılmalıdır. Bunun da temel koşulu toprakların doğal özellikleri ve kullanım ihtiyaçları belirlenerek kategorilere ayrılıp her kategorinin ihtiyaç duyduğu kullanım şeklinin önceden belirlenmesidir.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun 8. maddesi tarım arazilerini; doğal özellikleri ve ülke tarımındaki önemine göre *mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ve marjinal tarım arazileri* olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma tarım yapılan alanlar için çok kaba bir sınıflandırma şekli olup belirlenen parsel büyüklüğü; *mutlak tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektar ve marjinal tarım arazilerinde 2 hektardan küçük olamaz* hükmünü getirmektedir.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği Madde 10; "*Arazi kullanım planlarında tarım arazileri olarak belirlenen alanlar; toprağın derinliği, taşlılığı ve diğer fiziksel, kimyasal ve biyolojik özellikleri ile eğimi, konumu gibi arazi faktörleri, iklim şartları ve yapılacak tarımsal faaliyetlerin özellikleri göz önüne alınarak, toprak kaybı ve arazi bozulmasına neden olmayacak şekilde nasıl kullanılması gerektiği tarımsal amaçlı arazi kullanım plan ve projelerinde belirlenir*" hükmünü getirmektedir .

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği uyarınca TRB1 Bölgesinde tarımsal üretime uygun alanların belirlenmesinde, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan alınan sayısal toprak haritaları, topoğrafik veriler, iklimsel yapı, Bitkisel üretim türlerinin ihtiyacı olan asgari koşular (toprak yapısı, toprak derinliği, su ihtiyacı, eğim durumu vb.) ve DSİ tarafından sulamaya açılacak alanların verileri kullanılmıştır. Yapılan analizlerde kullanılan verilerin açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

1. Toprak Derinliği: Bu özellik için Bakanlık'tan

alınan sayısal toprak haritaları kullanılmıştır. Bu haritaların veri tabanında toprak derinliği, 0-20, 20-50, 50-90 ve 90 cm olmak üzere 4 kategoriye ayrılmıştır. Etkili kök derinliği olarak bir yıllık bitkilerde 50 cm ve üzeri, meyve ağaçları ve çok yıllık bitkiler için de 90 cm ve üzeri derinlikler uygun alanlar olarak belirlenmiştir. Ancak bu alanlar mevcut durumu gösterir, CORINE Arazi Örtüsü verisindeki tarım alanlarına göre çok daha az bir alanı kapsamaktadır. Bunun nedeni halkın kullanıma uygun olmayan alanlarda tarım yapmakta olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca toprak verisinde tarıma elverişli olan Alüvyal topraklar için derinlik ve eğim belirtilmemiştir, ancak bu alanlar tarıma zaten uygun olduğu için doğrudan uygun alanlar olarak kullanılmıştır (**Harita 18**).

2. Arazi Kullanım Kabiliyeti: Toprak haritalarında 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Toprak ve Arazi Sınıflandırması Standartları Teknik Talimatı (TÜGEM, 2008) ve diğer birçok temel doküman ve ders kitaplarında belirtildiği gibi, Arazi Kullanım Kabiliyeti I-IV arası topraklar uygun alanlar olarak analizde kullanılmıştır. Ancak bölgede halen VI ve VII sınıf topraklarda bile tarım yapıldığı bilinmektedir.

3. Yükseklik: Sayısal Arazi Modeli kullanılarak ağaç sınırı olarak bilinen 2000 metrenin altındaki alanlar meyve ağacı yetiştirmeye uygun alanlar olarak analizde kullanılmıştır. Bir yıllık ve otsu bitkilerin yetiştiriciliğinde yükseklik faktörü dikkate alınmamıştır.

4. Eğim: Sayısal Arazi Modelinden elde edilen eğim verisi ile toprak haritasındaki eğim karşılaştırıldığında bu iki verinin büyük ölçüde örtüştüğü görülmüştür. Uygun eğimin kuru ve sulu tarım alanlarıyla bir yıllık ürünler ve meyve ağaçları için farklı olabileceği bilinmektedir. Ayrıca belirli bir eğim derecesine kadar arazi koruyucu önlemler alınarak (teraslama, eğime dik toprak işleme) tarımsal üretim yapılması mümkündür. Eldeki verilere göre % 15 ve altı eğime sahip alanlar tarımsal üretime uygun alanlar olarak değerlendirilmiştir (**Harita 19**).

5. Taşlılık: Taşlılık karakteri meyve ağaçları için fazla bir önem taşımamakla beraber bir yıllık ve otsu bitkilerde önemlidir. Taşlılık, arazi kullanım yüzeyini sınırlandırmak, toprak işlemeyi zorlaştırma gibi olumsuz etkileri yanında belirli bir büyüklük ve miktarın üzerinde olmamak kaydıyla su ve toprak erozyonunu azalmak gibi olumlu etkilere de sahiptir. Çalışmada taşlılıkla ilgili güvenilir bir veriye ulaşılamadığından bu kriter değerlendirmeye alınmamıştır.

6. Yağış: Genel olarak yıllık toplam ortalama yağışın 400 mm ve üzeri olduğu alanlar kuru tarım yapmaya uygundur. Bilindiği gibi ülkemizin tahıl ambarı olarak bilinen Orta Anadolu'nun toplam yıllık yağış ortalaması 350 mm civarındadır. Çalışmada 350 mm ve üzeri yağış alan bölgeler bu kuru tarım yapmaya uygun olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'nin uzun yıllar ortalama sıcaklık ve yağış değerlerinin verildiği Toprak ve Arazi Sınıflandırması Standartları Teknik Talimatı ve İlgili Mevzuat'ta (TÜGEM, 2008) TRB1 illerinin yıllık ortalama sıcaklık (C°), yıllık ortalama toprak sıcaklığı (C°) ve yıllık ortalama yağış miktarları (mm) Tablo 71'de verilmektedir

Tablo 71 TRB1 İllerinin Yıllık Ortalama Sıcaklık, Yıllık Ortalama Toprak Sıcaklığı ve Yıllık Ortalama Yağış Miktarları

İl Adı	Yıllık Ortalama Sıcaklık (Co)	Yıllık Ortalama Toprak Sıcaklığı (Co)	Yıllık Ortalama Yağış (mm.)
Malatya	13,7	15,8	374.1
Elazığ	13,0	15,8	396.9
Bingöl	12,1	16,8	939.8
Tunceli	12,5	17,0	799.1

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr*

Tablo 71'de görüldüğü gibi Bölgenin en az yağış alan Malatya İli bile bu eşik değerin üzerinde (382,6 mm) yağış almaktadır.

7. İlk Don Tarihi: Tarımsal üretimi etkileyen faktörlerden bir olan ilk don tarihi özellikle açık alanlarda yapılan sebze üretiminde etkili olmaktadır. Don görülme olaylarının Ekim ayı ortasından itibaren başlayan alanlar uygun alanlar olarak analizde kullanılmıştır.

8. Son Don Tarihi: Ceviz, taş çekirdekli meyveler ve bağlar ilkbaharda diğer meyvelere oranla daha önce uyandıklarından ilkbaharın son donlarından olumsuz etkilenmektedir. Bazı kültürel uygulamalar (geç budama, çift budama, kuzey bakılı yerlerde tesis etme, eğimli alanları tercih etme, bağ-bahçeyi otlu bırakma) son donların etkisi azaltmak için uygulanabilse de son donların olumsuz etkilerinden kaçmak genellikle mümkün olmamaktadır. Analizde Nisan'ın 4. haftasına kadar don görülen alanlar özelikle meyvecilik ve bağcılık için uygun alanlar olarak değerlendirilmiştir.

9. Sulamaya Açılacak Alanlar: DSİ'den alınan verilere göre sulamaya açılacak yeni alanlarda ilk planda tahıl ve bahçe bitkilerinin sulaması yaygınlaştırılabilir. Bunun yanı sıra yonca, silaj mısır ve tane mısır öncelikli olarak bölgede teşvik edilebilir. Ayrıca bahçe tarımı yapılan yerlerde bu ürünlerin verim ve kalitesinin artması için de sulama suyundan yararlanılmalıdır.

Malatya'da halen yapımı süren Kapıkaya Barajı Malatya il merkezine kuş uçumu yaklaşık 25 km mesafede doğu yönünde yer almaktadır. Mamikhan Çayı üzerine kurulmakta olan baraj tamamladığında 3.662 ha alanı sulayabilecektir. Denizden yüksekliği yaklaşık 800 m civarında olacak olan göl aynasıyla, Karakaya Baraj Gölünün yaklaşık 150 m yukarısında ve göle en yakın yeri kuş uçumu yaklaşık 8 km

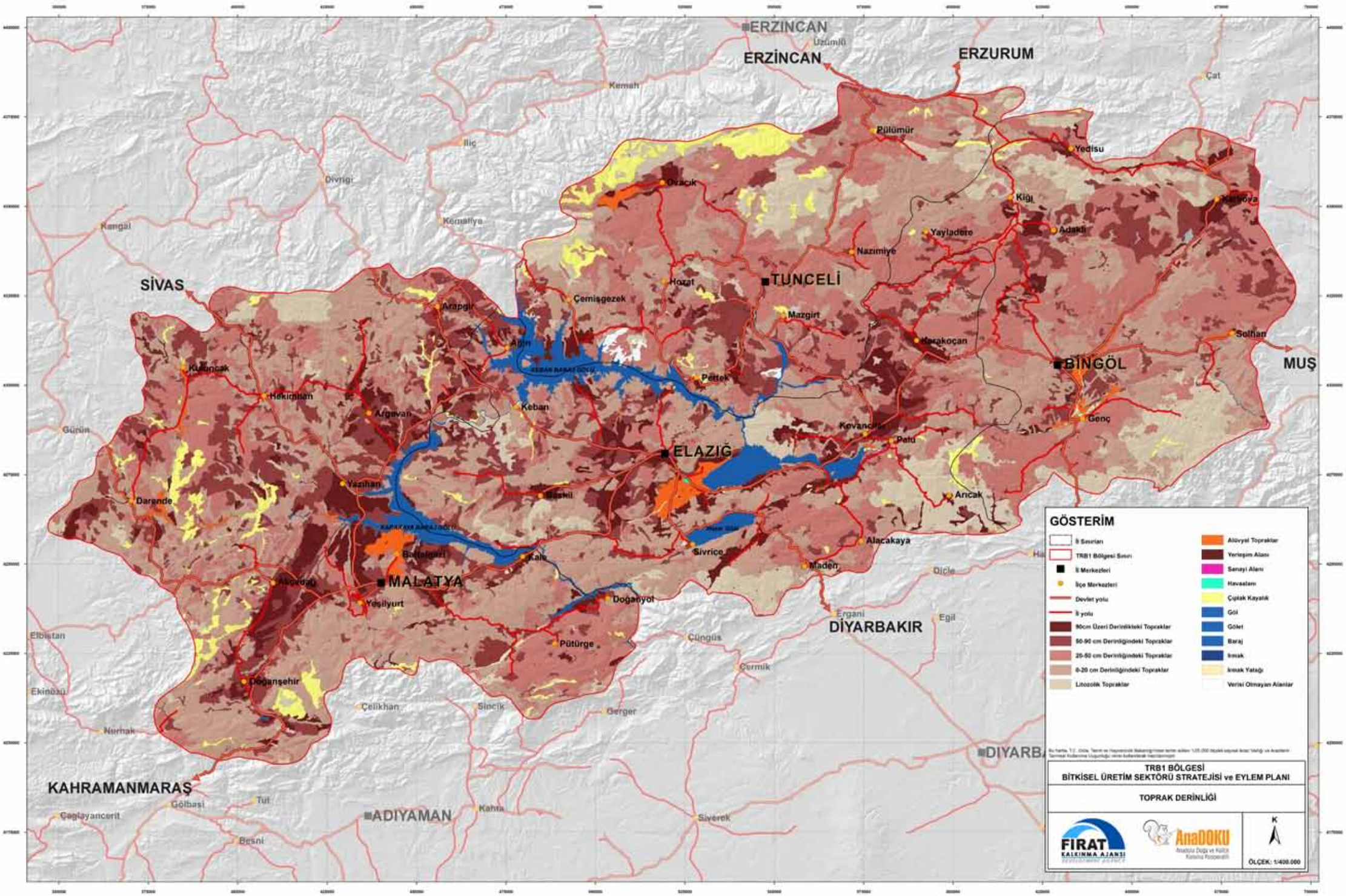

Harita 18 Toprak Derinliği Haritası

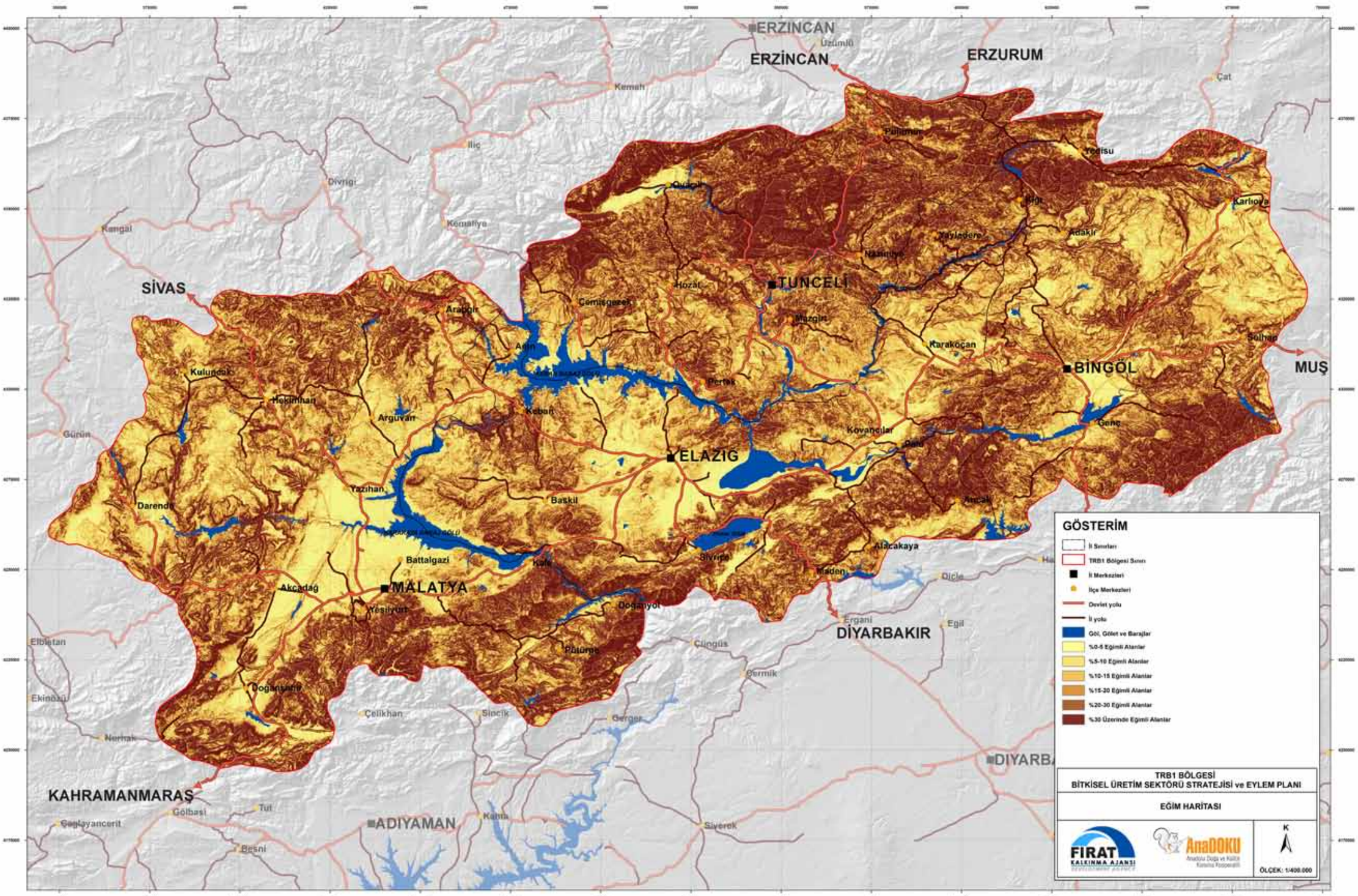

Harita 19 Eğim Haritası

civarındadır. Bu haliyle barajın özellikle kuzeybatı yönünde yer alan nispeten daha düşük rakımlı ve düzlük az engebeli tarım alanlarına su temin etmesi mümkündür. Sulama yapılarının da tamamlanması durumunda Kuzey-Kuzeybatı ile Kuzeydoğu yönleri arasında kalan bölgede, Kapıkaya - Karakaya arasındaki alanın tamamına yakını sulama imkânına kavuşabilir. Karakaya Baraj Gölünün yumuşatıcı etkisiyle birlikte nispeten düşük rakımda yer alan bu alan, sulamayla birlikte tarımsal üretimi ve verimliliği 3-4 katına çıkarabilecektir. Yapılacak tarımsal planlamalarda Kapıkaya – Karakaya arası bölge özel olarak değerlendirilmelidir.

Arguvan ilçesi yakınlarındaki Yoncalı Barajının temeli 1996 yılında atılmış olmasına karşın halen muhtelif nedenlerden dolayı bitirilememiştir. Baraj tamamlandığında Malatya'nın en az yağış alan Arguvan ilçesinin 1250 m üzerinde rakıma sahip 12.045 ha genişliğinde nispeten engebeli alanlarına hizmet verecektir. Baraj Malatya il merkezine 100 kilometre, Arguvan ilçesine 31 kilometre uzaklıkta, Maslakbaşı Çayı üzerinde inşa edilmektedir. Yapıldığı alanın fiziksel koşulları, alanın tarımsal potansiyeli, yerleşim yerlerine olan uzaklığı ve rakım dikkate alındığında Yoncalı Barajının tarımsal üretim ve verimlilik üzerinde Kapıkaya barajı kadar etkili olması beklenmemelidir. Ancak sulama yatırımlarının çok yıllık yem bitkileri ve silaj mısıra yönelik olarak geliştirilmesi durumunda yörenin hasıl yem üretiminde lider duruma gelmesi mümkün olabilir. İlçe alanlarının %24'ünü bulan çayır potansiyeliyle yem bitkileri üretim olanaklarının birleştirilmesi durumunda yörede hayvancılık sektöründe önemli atılımlar yapılması mümkün olabilecektir.

Elazığ'ın doğusundan başlayarak Hazar Gölünün kuzeybatısı yönünde uzanan alanda, plan-proje aşamasındaki sulama yatırımlarının gerçekleşmesi durumunda Elazığ'ın doğusunda geniş bir göl aynası yapan Keban Baraj Gölünün batı hattı boyunca uzanan nispeten düz, doğu batı yönünde irtifa kazanan ve 1000 m altında yükseltiye verimli tarım alanları suya kavuşacaktır. Bu bölgenin iklimi Keban Baraj Gölü ve Hazar Gölü etkisiyle nispeten yumuşamış durumdadır. Sulamanın gerçekleşmesiyle bu alanda başta her türlü bahçe bitkisi ile örtü altı tarım olmak üzere yonca, tane mısır, silaj mısır tarımı yapılabilecektir. Benzer şekilde Kovancılar ilçesi doğu yönünde planlanan ve nispeten düzlük ve 1000 metreden düşük rakımlı anları suya kavuşturacak olan yatırımların yem bitkileri yetiştiriciliğini geliştirecektir.

Karakoçan ilçesinin doğusunda yer alması planlanan ve Kalecik Barajından beslenecek olan sulama yatırımları, ilçenin güneydoğusundaki nispeten düz tarım alanlarını sulayacaktır. Alanın 1100 metreden daha yüksek rakımlı olması ürün seçimini zayıflatmakla beraber yörenin temel ürünü olan yonca tarımının daha da gelişmesi için bir fırsattır.

Bingöl ili Karlıova ilçesi güneybatısında plan, proje aşamasında olan ve master plan ön inceleme safhasındaki sulama yatırımlarının, 1700 m ve üzeri rakıma sahip ve kışları çok sert geçen bu yörede en fazla yonca tarımına katkıda bulunması beklenebilir. Benzer durum Yedisu ilçesinin 1400 metreden fazla yüksekliğe sahip batı kısımları için de geçerlidir.

Tunceli ili Hozat ilçesi batısındaki verimli yüksek ovayı sulaması amacıyla planlanan yatırım, alanın 1400 metre üzerinde rakımı nedeniyle meyvecilik ve yem bitkileri için kullanılabilir. Keban Baraj Gölünün yumuşatıcı iklim etkisi altında olan verimli topraklara sahip Çemişgezek ilçesinin güneyinde ve Ağın ilçesinin doğusunda yapılması planlanan sulama yatırımları, baraj gölüne bitişik alanlarda her türlü bahçe bitkisi ve yem bitkilerinin yetiştirilmesi için uygun ortam sağlayacaktır.

10. Pazara Uygunluk: TRB1 Bölgesinde bitkisel ürünlerde bölge içi ve bölge dışı elma, kayısı, armut, üzüm ve biraz da kiraz bölge dışına gönderilen ve talep olacak ürünler arasında sayılmaktadır. Kayısı aynı zamanda yurtdışına pazarlanmaktadır. Bunu yanı sıra elma ve armut kuruları yurtiçine satılmaktadır. Üzüm ayrıca kuru ve pekmez olarak bölge dışına satılmaktadır. Özellikle Elazığ'da ülke düzeyinde son zamanlarda şarapçılık alanında satışa konu bir ürün olmaktadır. Yerel düzeyde tanınırlığı yüksek olan Ovacık fasulyesi, Tunceli, sarımsağı, Ağın leblebisi vb ürünler geleneksel yöntemlerle ulusal düzeyde de satışa sunulmaktadır.

Yapılan değerlendirme ve analizlere göre TRB1 bölgesinde çıkan bitkisel üretime uygun alanlar aşağıda il bazında değerlendirilmiştir

Malatya ili, Merkez ilçe dâhil olmak üzere Karakaya Gölü kenarındaki Battalgazi, Kale ve Yazıhan, Karakaya Baraj Gölüne nispeten yakın mesafedeki Yeşilyurt ile nehir kenarındaki Doğanyol ilçelerinde deniz seviyesinden 740 m yüksekten başlayıp çevreye doğu giderek irtifa kazanmaktadır. Merkezden itibaren yükseklik, Kuzey ve Kuzeybatıda Kuluncak, Arguvan, Arapgir, Hekimhan ilçeleri, Batıda Darende, Güneybatıda Doğanşehir, Batı yönünde de Akçadağ ve Darende yönünde 1.300 m'ye kadar çıkmaktadır. İl genelinde yerleşim merkezleri itibarıyla Bölgenin Doğusundan daha düşük ortalama yükseltiler söz konusu olup bu durum iklim değerleri ve tarımsal ürün yetiştirme potansiyeli bakımından olumludur. Tarım ürünleri yetiştirme potansiyelini yansıtan poligonlar "merkez" olarak adlandırabileceğimiz Karakaya Baraj Gölü ve çevresinde daha geniş alanlar kapsamaktadır. Bu görüntüsüyle merkez dışında kalan yörelerde çayır-mera alanlarının fazlalığı belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. İlin en önemli tarım ürünü olan kayısı ve taş çekirdekli meyveler bakımından Karakaya Gölü kenarındaki ve yakınındaki tüm ilçeler (Akçadağ, Merkez, Kale, Yazıhan, Battalgazi, Yeşilyurt) yanında nispeten düşük irtifalı Darende ve Hekimhan ilçeleri potansiyeli yüksek alanlardır. Sıralananlar dışında kalan ilçeler de tarla bitkileri üretimine, çayır ve mera kültürüne daha uygundur. Aynı durum yumuşak çekirdekli ve üzümsü meyveler için de geçerlidir. Sert kabuklu meyveler nispeten daha serin ve yağışlı olan daha yüksek yükseltili alanlar için daha uygundur.

Elazığ ili genelinde yerleşim alanları 1.000 m

ve civarındadır. Yüksek alanlarda kurulu olmalarına rağmen Sivrice ve Baskil ilçeleri (1.250 m ve üzeri), Hazar Gölü ve Karakaya Baraj Göllerinin yumuşatıcı iklim etkilerinden yararlanmaktadır. Benzer şekilde 1.000 m altında yükseltiye sahip Ağın ve Keban ilçeleri Keban Baraj Gölü kıyısında olup Akdeniz iklimine yakın ilçelerdendir. Bu iki ilçeden daha yüksekte olmasına rağmen Merkez ilçe de Keban Baraj Gölünün etkisindedir. Haritada da işaretlendiği üzere Keban, Karakaya ve Hazar Gölleri civarı tarımsal üretim potansiyeli yüksek alanlardır. İlin önemli tarımsal ürünlerinden olan taş çekirdekli meyveler açısından göl etkisindeki tüm alanlar potansiyel taşımaktadır. Benzer durum yumuşak çekirdekli meyveler için de geçerlidir. Bağcılık açısından il genelinde tek sınırlayıcı unsur toprak derinliği ve verimliliği olmaktadır. Bu faktör dışında yağış ve etkili toplam sıcaklık değerleri bağcılık yapmaya uygundur. Batıda Keban ve Baskil'den başlayarak doğu yönüne doğru Sivrice, Alacakaya, Palu yönündeki uzanan nispeten düze yakın alanlar tarla ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği bakımından uygun alanlardır. Palu'dan kuzeydoğu yönünde uzanan hat ile Maden civarındaki sarp ve engebeli arazi yapısı buna engeldir.

Bingöl ili TRB1 Bölgesinde su potansiyeli bakımından oldukça yüksek olmasına karşın tarımsal verimlilikte etkili olan iklimsel veriler, toprak, topografya, yükseklik gibi faktörlerce olumsuz özelliklere sahip olması nedeniyle bitkisel üretimde birçok kısıtları vardır. Arazinin çok engebeli olmasından dolayı tarımsal üretime uygun alanlar çok ve parçalı poligonlar halinde harita üzerinde işaretlenmiştir. Tarımsal üretimi kısıtlayan faktörlerin başında yıllık toplam sıcaklık değerleri ve deniz seviyesinden olan yükseklik gelmektedir. Bağcılık için yıllık toplam yağış ortalamasının 900 mm altında olması idealdir. Bu miktarın üzerinde yağış alan yerlerde mantari hastalıkların oluşması bakımından uygun olacağından bağcılığın yapılması zorlaşmaktadır. Bu bakımdan Bingöl'de bağcılığın yapılabileceği alanlar nispeten düşük irtifalı Merkez ilçe, Genç ve Solhan olmaktadır. Bu alan aynı zamanda yumuşak çekirdekli meyveler için de uygundur. Taş çekirdekli meyveler bakımından il, bölgedeki Malatya ve Elazığ ile rekabet edebilme potansiyelinden çok uzaktır. Bu bakımdan Merkez ilçe en avantajlı koşullara sahiptir. Ceviz bitkisi yağışlı, serin ve yüksek alanlara daha iyi adapta olabildiğinden ilin yüksek alanlarında daha iyi yetiştirilme potansiyeline sahiptir. Bu bakımdan ilin en yüksek irtifaya sahip Karlıova ilçesi de dâhil olmak üzere neredeyse tamamı ceviz için uygun alanlara sahiptir. Bingöl'de tarla bitkileri üretim alanı olarak nispeten düz alanlara sahip olan Merkez ilçe ve Genç ilçesi öne çıkmaktadır. İl merkezinin kuzeyine gidildikçe arazi koşullarının engebeli hale gelmesi, tarla tarımını güçleştirmektedir. Bu alanlar bir yıllık ve özellikle çok yıllık yem bitkileri bakımından uygun bir konuma gelmektedir.

Tunceli ili genellikle 1.000 m üzeri yükseltiye sahip sarp ve engebeli alanlardan oluşmaktadır. Aynı zamanda bölge içinde oransal olarak en fazla orman alanına sahip ildir. İlin çevresi, kuzeybatı ve kuzeydoğu yönünde geniş ormanlık alanlar vardır. Bu durum tarımsal üretim potansiyelini önemli ölçüde azaltmaktadır. Bölgenin en değerli tarım ürünü olan taş çekirdekli meyveler bakımından Pertek, Merkez ilçe ve Çemişgezek gibi nispeten düşük yükseltili, su kenarındaki yerler yanında geniş düzlüklere sahip Ovacık ilçesi potansiyel taşır. Yumuşak çekirdekliler bakımından yine Ovacık ve Merkez ilçe sayılabilir. Sert kabuklu meyveler bakımından yine ilin en önemli tarım alanlarından biri olan Ovacık yanında Pülümür, Hozat gibi yüksek irtifalı serin ilçeler potansiyele sahiptir. Dut üretimi için ilin tamamına yakını uygundur. Bağcılık açısından da gerek toplam yağış gerek etkili toplam sıcaklık değerleri il genelinde uygundur. TRB1 Bölgesinde organik tarım potansiyeli bakımından en uygun ilin Tunceli olduğu söylenebilir. Havza bazında yapılması gereken bir faaliyet olan organik tarım için Tunceli'nin Kuzeybatı, Kuzeydoğu ve Güney bölgelerinde çok sayıda vadiler vardır.

7.5.1. Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi Önerilen Ürün Grupları

TRB1 Bölgesinde alt bölgeler bazında önerilen ürün grupları genelde ilçe yerleşimleri dikkate alınarak sunulmuştur. Bu ürün gruplarının yerlerini göstermek için "tarla bitkileri, taş çekirdekli meyveler, taş çekirdekliler dışındaki meyveler ile sebzeler" için olmak üzere 4 adet harita hazırlanmıştır (**Harita 20, 21, 22, 23**). Taş çekirdekli meyvelerin farklı bir grup olarak ele alınmasının nedeni, Bölgenin ve özellikle Malatya ve Elazığ illerinin başta kayısı olmak üzere taş çekirdekli meyveler bakımından taşıdığı önemden kaynaklanmaktadır. Haritaların hazırlanmasında sulama durum, iklim değerleri, yükselti, mevcut ürünler yanında Bakanlık teşvikleri ve ürünlerin gelecekte vaat etme potansiyelleri göz önüne alınmıştır.

TRB1 Bölgesinde en fazla ürün çeşitliliğine sahip olan il Malatya'dır. Bunda ilin yüzey genişliği yanında farklı iklim ve yetiştirme koşullarının mevcudiyeti, iklim ve toprak koşullarının muhtelif ürünlerin yetiştirilmesine uygunluğu gibi faktörler de etkilidir. Taş çekirdekli meyvelerin işaretlendiği **Harita 20**'de görüldüğü gibi Malatya ilinin Arguvan ve Kale dışında kalan tüm ilçeleri taş çekirdekli meyveler bakımından ön plandadır. Elazığ'da da I. Alt Bölgenin Baskil, Keban, Merkez İlçe ve Kovancılar gibi suya yakın nispeten yumuşak iklime sahip yerleri, Bingöl'ün Merkez İlçe ve Adaklı; Tunceli'nin de Nazımiye ve Ovacık dışında kalan ilçeleri bu meyve grubu bakımından önem taşımaktadır.

Taş çekirdekli dışında kalan meyveler **Harita 21**'te verilmektedir. Malatya İli genelinde başta ceviz, badem ve dut olmak üzere bağcılığın oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Arapgir, Doğanşehir, Darende ve Yeşilyurt gibi ürün çeşitliliğinin en fazla olduğu ilçelerde Antep fıstığı yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Malatya'da bağcılık, dut, elma ve armut yetiştiriciliği IV. Bölge dışında çok yaygındır. Elazığ'da sert kabuklu meyveler, dut ve yumuşak çekirdekli meyveler I. Alt Bölgenin Alacakaya dışındaki ilçelerinde görülürken bağcılık Ağın ve Baskil dışında tüm ilçelerde yapılmak-

tadır. Bingöl ili ceviz ile ön plana çıkmaktadır. Ceviz Yayladere ve Yedisu gibi yüksek ve sarp ilçeler dışında yaygındır. Fazla nemden olumsuz etkilenen asma, Genç ilçesinde yaygındır. II. Alt Bölge içinde taş çekirdekli meyve dışında kalan meyveler için Yedisu'da dut ve Kiğı'da elma yetiştiriciliği ön plandadır. I. Alt Bölgenin tamamına yakınında bu ürünler görülmektedir. Tunceli'nin tamamı ceviz yetiştiriciliği bakımından önem taşırken dut, bağ, badem ve yumuşak çekirdekli meyveler sadece I. Alt Bölgede ön plandadır.

TRB1 Bölgesinde tarla bitkileri bakımından öne çıkan ilçeler **Harita 22**'de verilmektedir. Tarla bitkileri içinde son yıllarda ülke çapında büyük bir atılım yapmış olan yem bitkileri yetiştiriciliğinin Bölgenin tamamına yakın bölümünde ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle fiğ ve yonca yetiştiriciliği Tunceli'nin neredeyse tüm ilçelerinde, Malatya ve Bingöl'ün çoğu ilçelerinde yapılmaktadır. Bu bakımdan Elazığ İli nispeten Bölge içinde geri bir durumdadır. Sulama olanakları olan ilçelerde silaj mısır yetiştiriciliği potansiyel taşımakta ve yaygınlaşmaktadır. Tahıl yetiştiriciliği Bölgenin tamamında uygun alanlarda az ya da çok yapılmakla beraber, Malatya İlinin çoğu ilçesinde, Elazığ'ın Merkez ve Kovancılar ilçelerinde, Bingöl'ün Genç ve Merkez İlçelerinde, Tunceli'nin de I. Alt Bölgesinde ön plana çıkmış durumdadır. Bölge'nin bazı ilçeleri yemeklik tane baklagiller yetiştiriciliği yaygındır. Elazığ'ın I. Alt Bölgesinde nohut, Tunceli'nin yüksek kesimleri fasulye, Bingöl Merkez İlçede fasulye ve nohut ekiliş alanı bulurken Malatya İlinin I. ve III. Alt Bölgelerinde bu ürünler yetiştirilmektedir. Pancar ve yumrulu bitkiler yetiştiriciliği bölgenin tamamında Türkiye geneline oranla daha az yaygındır. Bu bakımdan Malatya ve Elazığ İlleri Bölge içinde önder durumdadır.

Harita 23 ile verilmekte olan haritaların dördüncüsü sebzeler için hazırlanmıştır. Sebzecilik bakımından Elazığ ve Malatya İlleri Bölgenin diğer yörelerinden daha ileridedir. Elazığ'ın sulama olanaklarına sahip ilçelerinde kavun, karpuz, domates, biber sebzeleri yetiştirilmektedir. Tunceli'de iklim, toprak ve sulama olanakları bakımından uygun olan Pertek ilçesi ile benzer durumda olan Bingöl'ün Genç ve Merkez İlçelerinde sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Malatya'da ise diğer ürünlerin ön plana çıktığı I. ve II. Alt Bölgeler dışında kalan yerlerde sebzecilik daha yaygındır.

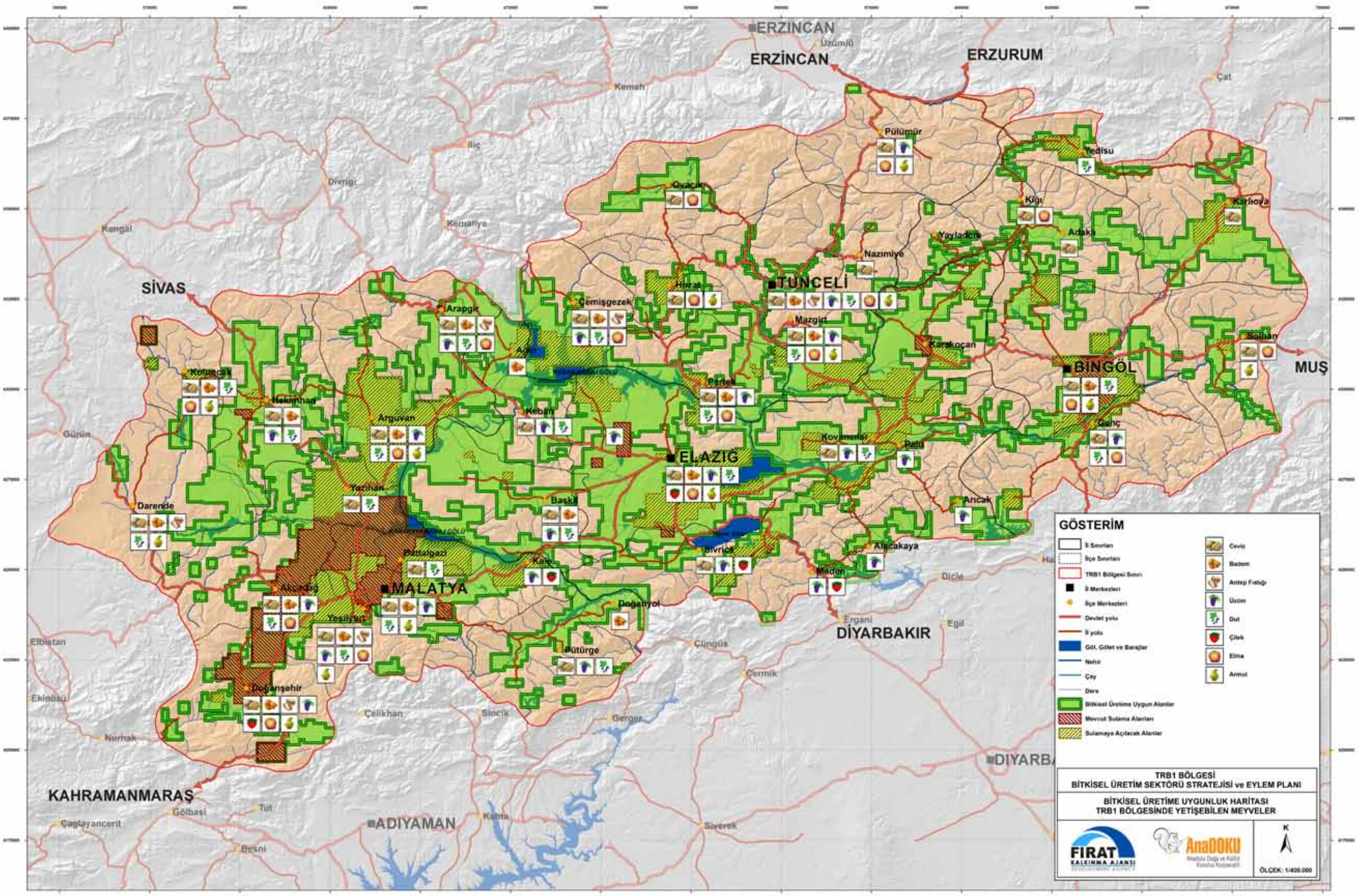

Harita 20 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Meyveler Haritası

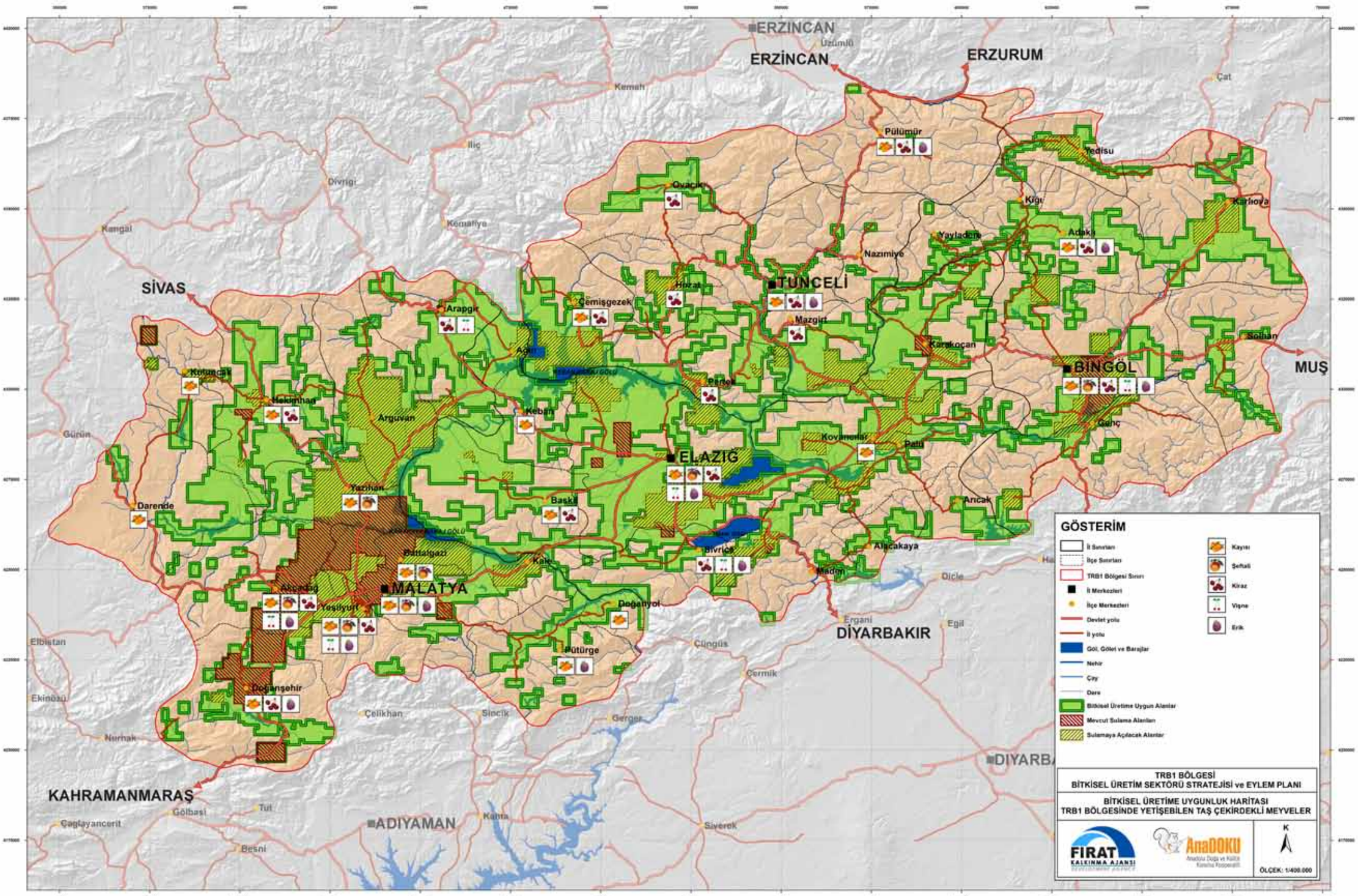

Harita 21 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Taş Çekirdekli Meyveler Haritası

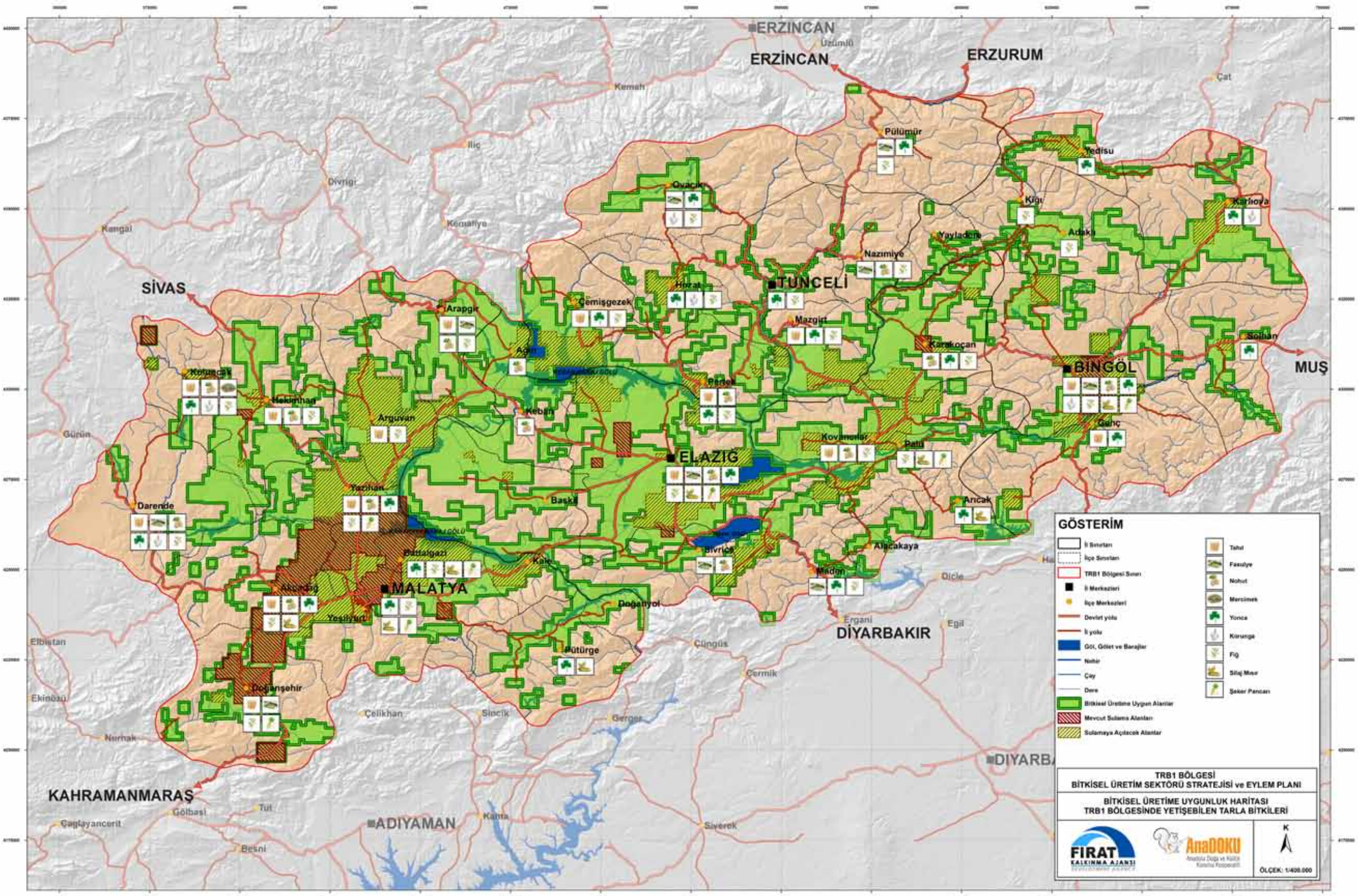

Harita 22 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Tarla Bitkileri Haritası

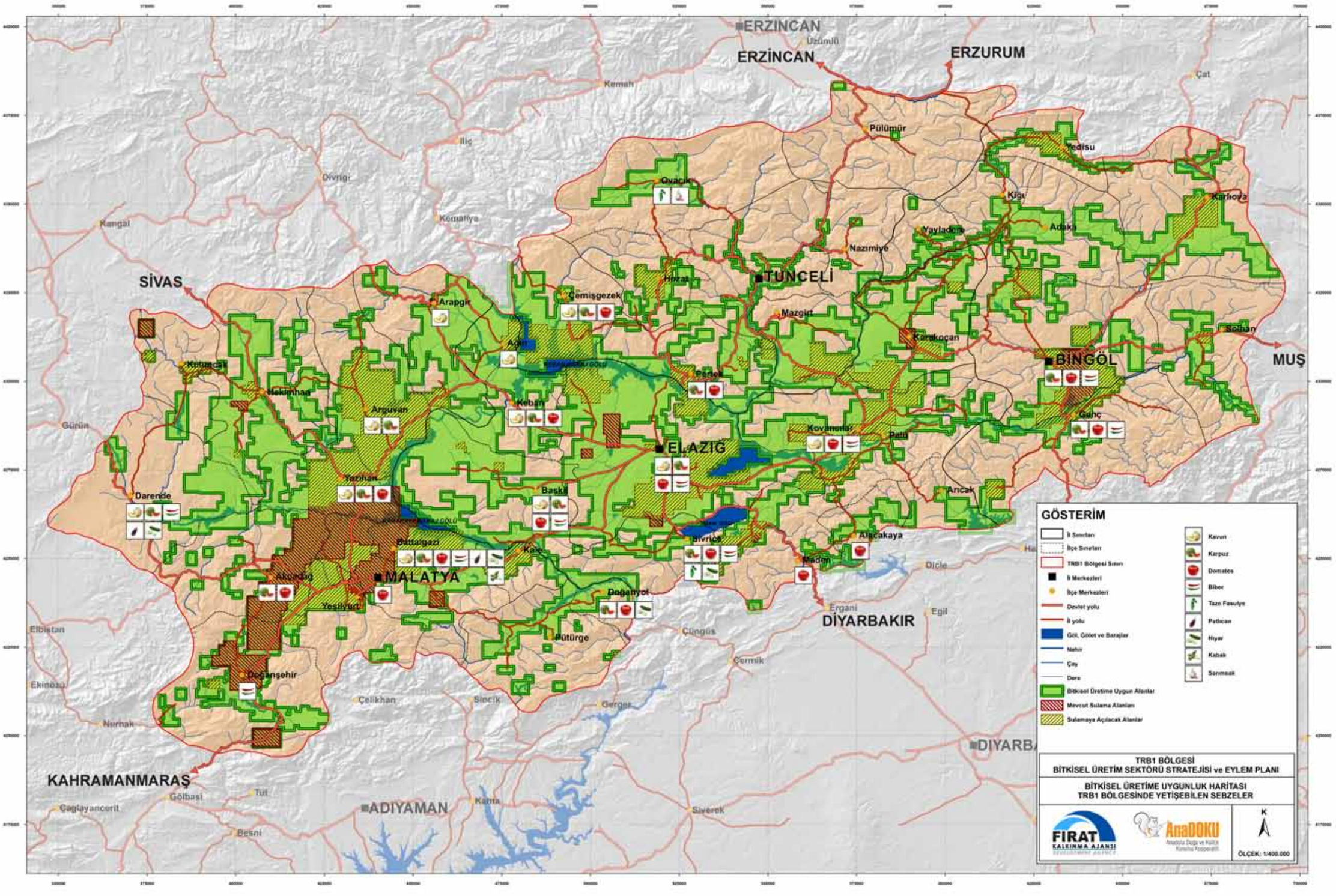

Harita 23 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetişebilen Sebzeler Haritası

8. SONUÇ VE STRATEJİK ANALİZ DEĞERLENDİRMELERİ

TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Strateji belgesi, bölgenin bitkisel üretim odaklı gelişimi için mevcut durumun analizi ve sektörün gelişim araçlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre TRB1 Bölgesi geniş bir bitkisel üretim potansiyeline sahiptir. Fakat bu potansiyeli değerlendirmede sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Bölgede işleme tesisleri yetersiz durumda olup, ürün çeşitlendirmede sorunlar yaşanmakta ve kaynaklar etkin olarak değerlendirilememektedir.

TRB1 Bölgesi sahip olduğu bitkisel üretim potansiyeli ile bölge ekonomisinde daha önemli bir yere gelebilir. Önemli olan potansiyelin farkında olmak ve bunu olanaklar ölçüsünde harekete geçirmektir. TRB1 Bölgesinde bitkisel ürünlerin yerinde işlenmesi yoluyla daha yüksek katma değer yaratılmasında ve buna dayalı sanayinin gelişmesi ile istihdam olanaklarının artırılmasında bitkisel ürün işleyen KOBİ'ler daha aktif rol üstlenebilir. Bu KOBİ'lerin neler olduğu veya olabileceği ile ilgili bilgiler raporda sunulmuştur. TRB1 Bölgesinde bitkisel ürün işleyen işletmelerin kuruluş yerini belirleyen en önemli unsurun hammaddeye yakınlık, girdi maliyeti ve ürün çeşitlendirme olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesi mevcut bitkisel üretim potansiyeli ve buna bağlı olarak gelişebilecek bitkisel ürün işleyen KOBİ'ler ile kalkınmaya fiziki faktörler açısından daha fazla katkıda bulunulabilir. Yani, bölgedeki bitkisel üretim potansiyeli tarıma dayalı sanayileşme stratejisi açısından zayıf durumda değildir. Aslında TRB1 Bölgesi son yıllarda yavaş da olsa gelişen küçük ölçekli ürün işleyen işletmeler ve bunların gelişimi ile birlikte bu potansiyeli daha iyi değerlendirebilir. Bölgede sınırlı sayıda ürüne yönelik çalışmalar dışında (kayısı, elma gibi) bölgedeki işletmeler ile üniversiteler arasında güçlü bir işbirliği mevcut değildir. Özellikle finansman, Ar-Ge çalışmaları, kurumsallaşma, dış pazarlara açılma, çalışanların eğitimi gibi konularda işletmeler ile üniversiteler arasında işbirliği sağlanmalı, işletmeler üniversitelerin eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanmalıdır.

TRB1 Bölgesindeki bitkisel üretime dayalı gıda sanayinin, ekonomik kalkınmaya katkılarının arttırılabilmesi için sağlanan yatırım ve ihracat teşviklerinden daha fazla yararlanabilmesi için; teşvikler ile ilgili bürokrasinin azaltılması, işletme ölçeklerinin büyütülmesi, işletmeler arasında iş birliğinin geliştirilmesi ve ihracat için sektörel dış ticaret şirketlerinin kurulması zorunluluk arz etmektedir. Bu saptamalar bölgede yapılan paydaş analizlerindeki temel saptamalardandır. Gıda sanayine yönelik KOBİ'lerin geliştirilmesinde ve bölge ekonomisine katkılarının arttırılmasında, gerek yatırım gerekse üretim aşamasındaki kredi ihtiyaçlarının uygun koşullarla sağlanabilmesi oldukça önemlidir.

TRB1 Bölgesinde az sayıda da olsa bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerdeki nitelikli işgücünün artırılması sağlanmalıdır. Bu işletmelerin ürettikleri ürünlerde gıda güvenliğinin sağlanması açısından stratejik bir öneme sahip olduğundan öncelikli bir gerekliliktir. İşletmelerin bölgesel, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilmelerinde; eğitim, teknoloji kullanımı, üretim, pazarlama ve Ar-Ge gibi konular önemli rol onamaktadır. Bu bağlamda KOBİ'lere yönelik danışmanlık hizmetleri sağlanmalı ve bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin özellikle bölge dışı pazarlardaki rekabet edilebilirlikleri arttırılmalıdır. Bu danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasında bölgede üniversite, sanayi, ticaret odaları ve üretici örgütlerinin işbirliği ile kurulacak olan "Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Kümeleri" önemli faydalar sağlayacaktır.

Bölgede bitkisel üretim sektörünün gelişmesinde kurumsal yapılanma ve sahiplilik önemlidir. Sorunların belirlenmesi, çözümler geliştirilmesi, geleceğe yönelik hedefler çizilmesi ve bunun takibinin yapılması ancak kurumsal ve buna dayalı örgütsel sahiplilik ile gerçekleşebilir. Bunun için geliştirilen ve önerilen **TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu'nun** oluşturulması ve işler hale getirilmesi yerinde olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, bölgede bitkisel üretimi geliştirmenin uzun vadedeki hedefi; **bölge bitkisel ürünlerini marka yapmak, ulusal, uluslararası tanınırlıklarını artırmak ve böylece bölge ekonomisine ile kalkınmasına katkılarını artırmaktır.** Bunun için de özellikle bölge ürünleri bölgede işlenmeli ve bölgede pazarlanmalıdır. Mevcut işletmeler kapasitelerini etkin kullanmalı ve dünyadaki gelişmeleri sürekli takip etmelidir. Bölgede bitkisel üretim paydaşları arasındaki güç birliği, örgütlenme ve sahiplilik sorunların çözümünde en önemli araçlar olacaktır.

ARAŞTIRMA EKİBİ KISA ÖZGEÇMİŞLERİ

AnaDOKU Ekibi

Aysin Tektaş Keskin, Proje Koordinatörü

Aysin Tektaş Keskin 16 Ağustos 1976 tarihinde Ankara'da doğdu. 1998 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. 2001 yılında Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Bölümünde Yüksek Lisans çalışmalarını tamamladı.

Profesyonel iş yaşamını TÜSTAŞ Danışmanlık Ofisi, WWF Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Doğa Koruma Merkezi gibi ulusal Sivil Toplum Kuruluşları çatısı altında yürüttü. Son olarak Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi kurucu üyeleri arasında yer aldı ve halen Genel Müdür olarak görev yapmaktadır. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların projelerinde danışman olarak görevler aldı. Şehir Plancıları Odasında Yönetim Kurulunda 2006 – 2010 yılları arasında iki dönem görev yaptı. Ulusal ve Uluslar arası projelerde Sürdürülebilir Kalkınma, Katılımcı Planlama, Doğa Koruma ve Planlama, Kırsal Kalkınma, Kamuoyu Etkinlikleri yaratma konularında 15 yılı aşkın süredir deneyim sahibidir. Bu kapsamda, proje geliştirme, proje koordinasyonu, proje uygulaması, izleme ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirdi. Hazar Gölü Yönetim Planı, Kaçkar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı, Karpaz Yarımadası Araştırma Projesi gibi birçok projenin Koordinasyonunu yürüttü.

Türkiye'de, 58 ilde çeşitli proje çalışmalarına katılım sağladı, 18 ilde ise doğrudan proje uyguladı. Ayrıca, 10 farklı ülkede uluslararası proje uygulamalarına aktif olarak katıldı, Gürcistan ve KKTC'de proje koordinatörlüğü yaptı.

Genel editörlüğünü yaptığı iki kitabı onlarca makale ve gezi yazısı bulunmaktadır. Birçok akademik yayın çalışması ve raporlama sürecinde yer aldı. 10'un üzerinde fotoğraf sergisinde doğa konulu fotoğrafları sergilendi. Yüzlerce gazete haberi yayınlandı, 50 ye yakın televizyon ve radyo programına konuk olarak katıldı.

Murat Özden, Proje Koordinatör Yardımcısı

Gazi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olan Özden Bölgesel Planlarda, nazım imar ve uygulama imar planlarının araştırma, değerlendirme ve planlama çalışmalarında, Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları, Yönetim Planları, çeşitli projelerin sosyal, ekonomik ve mekânsal verilerinin toplanarak dökümü ve bunların değerlendirilmesi, altyapı projelerinde yerleşim alanlarının gelişme potansiyelleri ve projeksiyonları konularında uzmanlaşmıştır. Bunun yanı sıra tarım, turizm, doğal kaynak kullanımı konularında da çalışmaları bulunmaktadır.

Doğan Sözbilen, Proje Asistanı

1980 yılında Bartın'da doğdu. İlkokulu Bartın'da bitirdikten sonra ortaokul, lise ve üniversite lisans eğitimlerini Ankara'da tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nü bitirdikten sonra Pamukkale Üniversitesi'nde "Deniz Kaplumbağalarında Kan Fizyolojisi" konusunda yüksek lisansını tamamladı. Muğla/Dalyan'da Kurulan Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi'nin (DEKAMER) kuruluşunda görev aldı. Ortaokul, lise ve üniversite yıllarında aktif voleybol oynadı. Öğrencilik döneminden itibaren birçok doğa koruma projesinde ve bilimsel çalışmada görev aldı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında doğa koruma ve gençlik projeleri yürüttü. Halen AnaDOKU'nun yürüttüğü ulusal ve uluslararası projelerde proje sorumlusu olarak görev yapmaktadır.

Levent KESKİN, Strateji Planlama Uzmanı

1966 Yılında Ankara'da doğdu. 1989 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. Yüksek Lisans çalışmasını Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde çevrebilim alanında yaptı.

Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında şehir plancısı olarak çalıştı. 1995 – 1998 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezinde (Habitat) uluslararası uzman olarak çalıştı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kurucuları ve yönetim kadroları arasında yer aldı. Halen AnaDOKU bünyesinde ulusal ve uluslararası proje geliştirme ve uygulama süreçlerinde aktif görevler almaktadır.

Cihan Odabaşı, Proje Destek Uzmanı

Cihan Odabaşı 1986 yılında Kayseri'de doğdu. İlkokul, ortaokulu ve lise eğitimini Kayseri'de tamamladı. 2011 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2007-2010 yılları arasında Ekolojik Araştırmalar Derneği (EKAD) ve Doğa Araştırmaları Derneği (KAD) ile Akdeniz sahillerinde deniz kaplumbağaları koruma ve kurtarma projesine alan sorumlusu ve eğitmen olarak katıldı. Samsun ve Kars'ta kuş halkalama ve gözlem projesi ve Gürcistan-Batum'da yırtıcı kuş göçü projesi çalışmalarında görevler aldı. Muğla-Fethiye kuş gözlem okuluna katıldı. Aksaray-Güzelyurt ilçesinde Uluslararası yaz akademisine katılarak, fotoğrafçılık eğitimi aldı. Halen Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifinde (AnaDOKU) çalışmaktadır.

Danışman Ekibi

Prof.Dr. Bülent GÜLÇUBUK

İlk, Orta ve Lise öğrenimini Gaziantep'te tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'ne girdi. 1989 yılında mezun olarak "Ziraat Mühendisi" unvanını aldı. Kırsal Sosyoloji alanında "Yüksek Lisans", Kırsal Kalkınma alanında "Doktor"a çalışmasını tamamladı. Halen, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Tarım Politikası ve Yayım Ana Bilim Dalında "Prof. Dr." olarak görev yapmaktadır. Kırsal Kalkınma, Kırsal Sosyoloji, Kırsal Sanayi, Tarımsal Kalkınma Stratejileri, Kırsal Alanda ve Tarımda Kadın, Tarım Politikası, Girişimcilik Ekonomisi ve İnsan Kaynakları konularında çalışmalarda bulunmakta ve dersler vermektedir. Başta ABD, İngiltere, Almanya, Yunanistan, İspanya olmak üzere birçok ülkede uzmanlık alanına giren konular ile ilgili çalışmalarda bulundu, bazı eğitim programlarına katıldı ve ulusal-uluslar arası çok sayıda projede yer aldı. Çok sayıda Sivil Toplum Kuruluşunun kurulmasına kurucu üye olarak yer aldı ve bazılarında halen yönetim görevinde bulunmaktadır. Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu üyesidir. II nci Tarım Şurasında "Kırsal Kalkınma" komisyonu başkanlığı yaptı ve Beş Yıllık Kalkınma Planlarının çoğunda yer aldı. Halen kısa adı AKÇAM olan "Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi" Müdürlüğü görevini sürdürmekte olup, özel bir televizyon kanalında tarımın ve kırsal alanın güncel sosyolojik, tarımsal, politik konularına ilişkin program yapmaktadır. Uzmanlık ve çalışma alanına giren konularda kitap, proje, makale, bildiri niteliğinde 120'den fazla eseri vardır. Evli olup, İngilizce bilmektedir.

Doç. Dr. Alptekin Karagöz

Alptekin Karagöz 1953 yılında Keçiborlu'da doğdu. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü'nden 1980 yılında mezun oldu Aynı yıl Ankara Çayır-Mera ve Zootekni Araştırma Enstitüsü'nde göreve ve Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Yüksek Okulu'nda Doktora eğitimine başladı. Tarla Bitkileri Bölümü'nün Çayır-Mera ve Yem Bitkileri Kürsü'sünde başladığı doktora çalışmasını 1986 yılında tamamladı. Aynı enstitüdeyken 1982 yılında eski SSCB'nde UNEP ve USSR Commission for UNEP tarafından düzenlenen "Rangeland Ecology, Management and Productivity" konulu 5 hafta süreli kursa katıldı. Çayır-Mera ve Zootekni Araştırma Enstitüsü'nde birçok ekim nöbeti, yem bitkisi yetiştirme ve ıslah çalışmalarını yürüttü. Aynı enstitü bünyesinde yürütmekte olduğu ıslah çalışmaları kapsamında Çayırdüğmesi (*Sanguisorba minor*) bitkisine ait "Bünyan-80" çeşidini 1996 yılında tescil ettirdi. Enstitünün 1987 yılında Orta Anadolu Bölge Zirai Araştırma Enstitüsü ile birleşmesinin ardından adı Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü (TBMAE) Olarak değişmiştir.

TBMAE tarafından 1987 yılında BM/FAO'nun finans desteğiyle başlatılan "Establishment of a gene bank for medium term conservation of crop germplasm" adlı projenin koordinatörlüğüne getirilerek bu görevi proje sonuna dek sürdürdü. Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından Sinop İlinde uygulanan "Durağan İlçesi ve Köyleri Kırsal Kalkınma Projesi'nde" 1993-1994 yıllarında Tarım Danışmanı olarak görev yaptı. Dünya Bankası Küresel Çevre Fonu (GEF) tarafından desteklenen ve dünyada bu konuda en geniş kapsamlı olduğu bilinen "*In situ* conservation of plant genetic diversity" adlı projenin Güneydoğu Anadolu'da yürütülen bölümünün liderliğini yaptı (1993-1998). BM/FAO'nun talebi üzerine 2000 yılında "Yem bitkileri çayır ve mera ülke raporunu" ve 2001 yılında da "Ülkesel Çayır-Mera ve Yembitkileri Eylem Planı'nı" yazdı. Yem bitkileri çayır ve mera ülke raporunu her yıl güncellenerek FAO'nun web sitesinden halen yayınlanmaktadır. Avrupa Komisyonu LIFE Fonu destekli "Ecosystem conservation for threatened plant species" adlı projede görev aldı (2000-2002). International Center of Advanced Mediterranean Agronomic Studies (CIHEAM) bünyesinde faaliyet gösteren Doğal Yenilenebilir Kaynaklar Çalışma Grubu Türkiye Temsilciliği görevini 2000-2003 yılları arasında yürüttü. Bu kapsamda yurtdışı ve yurtiçinde düzenlenen çeşitli uzman grubu toplantılarına temsilci olarak ve düzenlenen bir uluslar arası kursa eğitici olarak katıldı. UNEP Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (BÇS) ile ilgili olarak BM tarafından düzenlenen çeşitli toplantılar ile yurtdışı ve yurt içinde çalışma konuları ile ilgili olarak düzenlenen birçok toplantı, kongre, sempozyum gibi etkinliklere katıldı. Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca yürütülen "Tuz Gölü Biyolojik Çeşitliliği Projesi'nde" arazi kullanım modellemesi için danışmanlık yaptı. TBMAE'nde Bitki Genetik Kaynakları Bölüm Başkanı olarak 22 yıl görev yaptıktan sonra 2008 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak Aksaray Üniversitesine geçti. 2011 yılında Doçent oldu ve halen Aksaray Üniversitesinde eğitim öğretim faaliyetleri yanında Üniversitenin "Kırsal Kalkınma Araştırma ve Uygulama Merkezi" Müdürlüğü görevini sürdürmektedir.

Doç. Dr. Levent Gökdemir

Orta öğrenimini Eskişehir Anadolu Lisesi'nde, Yüksek öğrenimini ise İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat bölümünde tamamlamıştır. 1991 yılında İnönü Üniversitesi İİBF İktisat bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamış ve 2008 yılında Doçent Doktor olmuştur. Halen İnönü Üniversitesi'nde görevine devam etmektedir.

Nazlı Koca

1978 yılında Ankara'da doğdu. Ege Üniversitesi Besicilik Programını (2001), Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi bölümünü (2005) bitirdi. Üniversite stajını Münih Teknik Üniversitesi Tarım Ekonomisi bölümü Organik Tarım kısmında yaptı.

2011 yılından beri Eskişehir İlinde kayıtlı Sazak Ziraat İşletmelerinde İşletme Müdürü olarak görev yapmaktadır. 2010-2011 yıllarında Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştircileri Merkez Birliği'nde Teknik İşler Şube Müdürü olarak görev yaptı. 2010-2006 yıllarında Bakü Tiflis

Ceyhan Şirketinin Kahramanmaraş, Adana ve Osmaniye'de yürüttüğü Kırsal ve Bölgesel kalkınma projelerinde; uzman olarak farklı pozisyonlarda görev aldı. Çalıştığı bu süre zarfında dil eğitimi için kısa süreli Londra'da bulundu.

Dr. Erkan KARACABEY

İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü'ne girdi. 2001 yılında mezun olarak "Gıda Mühendisi" unvanı aldı.

2009 yılında Gıda Teknolojileri ve Gıda Mühendisliğinde Temel İşlemler alanlarındaki tezi ile "Doktor" unvanını aldı. Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümünde Gıda Teknolojileri Anabilim Dalında "Araştırma Görevlisi" olarak görev yapmaktadır.

Gıda Teknolojileri, Gıda Mühendisliğinde Temel İşlemler (Meyve Suyu İşleme, Kurutma, Ekstraksiyon) ve Gıdalardaki Bioaktif Maddeler ve Fonksiyonları üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

Uzmanlık alanında ulusal ve uluslararası alanda yayınlanmış makaleleri, bildirileri, tebliğleri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Y.S. (2003). Türkiye'de Üzümsü Meyvelerin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Ulusal Kivi ve Üzümsü Meyveler Sempozyumu 23–25 Ekim 2003*. Ordu.

Bağcı, E. ve Akcan, İ. (2010). *Elazığ ve Yakın Çevresinde Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yetiştirilmesi ve Değerlendirilmesi İmkanlarının Araştırılması Projesi Ön İnceleme Raporu*. Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi Sekreterliği.

Bayramoğlu, M.M., Toksoy, D., Şen, G. (2009). Türkiye'de Tıbbi Bitkiler Ticareti. *II. Ormancılıkta Sosyoekonomik Sorunlar Kongresi, 19-21 Şubat, 2009*. Isparta, SDÜ.

BİLSAM. (2011). *Malatya Vizyon 2023*. Malatya.

Bingöl İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2005). *Bingöl İl Çevre Durum Raporu*.

Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2006). *Bingöl Tarım Master Planı*. Bingöl.

Bulu, M., Eraslan İ.H., Şahin, Ö., 2004. Elmas (Diamond) Modeli ile Ankara Bilişim Kümelenmesi Rekabet Analizi, 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

Çelik, N. (2000). *Tarımda Girdi Kullanımı ve Verimliliğe Etkileri*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Yayın No:2521.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Doğu Anadolu Projesi Ana Planı*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). *Yüksek Planlama Kurulu Tarım Stratejisi*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Ulusal Kalkınma Stratejisi (2007-2013).*

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı Pazarlama Araştırmaları: Bağcılık- TRB1*. Elazığ: AKKM Yayınları.

Duran, M. (2003). Üzüm Etüdü. *İstanbul Ticaret Odası.*

Ecevit, F. M. ve Kelen, M. (1999). Isparta (Atabey)'de Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry*. Sayı: 23.

Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlü-

ğü. (2005). *Elazığ Tarım Master Planı*. Elazığ.

Fırat Kalkınma Ajansı. (2010). *TRB1 Bölge Planı 2010 – 2013*.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2006). *Bingöl Tarım Master Planı*. Bingöl.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2007). *TRB Ortadoğu Anadolu Bölgesi Tarım Master Planı*. Ankara.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2010). *2010- 2014 Stratejik Plan.*

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2010). *Gıda Sanayi Envanteri*. Ankara,Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2011a). *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Merkez Teşkilatı Görev Yönergesi*.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. **(2011b). Tarımsal Araştırma Enstitüleri ve İstasyonları Görev Yönergesi.**

Kalkınma Bakanlığı. (2012) İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Güncellemesi.

Karik, Ü., Öztürk, M. (2009). *Türkiye Dış Ticaretinde Tıbbi ve Aromatik Bitkiler*. Bahçe 38 (2): 21 – 31.

Kırbağ, S., Kurşat, M., Zengin, F.K. (2005). Elazığ'da Tıbbi Amaçlar İçin Kullanılan Bazı Bitki Ekstraktlarının Antimikrobiyal Aktiviteleri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları.* 168-171.

Malatya İl Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2011). *Malatya İli Turizm Master Planı*. Ankara: BELDA Planlama Ofisi.

Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2004). *Malatya Tarım Master Planı*. Malatya.

Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2010). *2010 yılı çalışma raporu*.

Malatya Ticaret ve Sanayi Odası. (2010). *Malatya Ekonomisi.*

Meyve Suyu Üreticileri Derneği. *Meyve Suyu Endüstrisi İstatistiki Değerlendirme Raporu*.

MİAD. (2007). *Malatya İli Yerel Ekonomik Araştırma*.

Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S. (ed). (2005). *Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı*. İstanbul: WWF Türkiye.

Porter, M.E. 1990. The Competitive Advantage of Nations. The MacMillan Press Ltd., London and Basingstoke.

Resmi Gazete. (2009). 12.11.2009, 27404

Tunceli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2005). *Tunceli İli Çevre Durum Raporu.* Tunceli.

Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2006). *Tunceli Tarım Master Planı*. Tunceli.

TÜİK (2001). *Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (1980 – 2000).* Ankara.

TÜİK (2009). *Tarımsal Yapı,2007*. Ankara.

TÜİK. (2010). *Bölgesel İstatistikler*. Ankara.

TUİK. (2010). *Bölgesel Göstergeler TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli*. Ankara.

TUİK. (2010). *İstatistiklerle TRB1(Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli)*. Malatya.

TUİK. (2011). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2010 – 2011).* Ankara.

TUİK. (2012). *Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı*.

Elektronik Adresten Yararlanılan Kaynaklar:

Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü. (2012). *Çatalan İçme Suyu Havzasında Organik Tarımın Yaygınlaştırılması Projesi*. http://www.adanatarim.gov.tr/sayfa.aspx?ID=133, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

ACIAR-Icarda. (2012). *Better crop germplasm and management for improved production of wheat, barley and pulse and forage legumes in Iraq*. http://www.icarda.org/ACIAR/Overview.htm internet adresinden 10 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Avrupa Birliği. (2012). *Kırsal Kalkınma Yatımlarını Destekleme Programı*. http://www.kobiline.com/destek-hizmetleri/avrupa-birligi-hibe-destekleri/kirsal-kalkinma-yatirimlarini-destekleme-programi internet adresinden 10 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). Improvement of apricot tree varieties, health and fruit quality: non-surplus fruit species for farming diversification in dry and irrigated Mediterranean. http://cordis.europa.eu/projects/rcn/16556_en.html internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Genetic diversity of Stone Fruit Trees (Peach, Apricot and Cherry) in Europe, Caucasus and Central Asia*. http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11788254 internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Advanced Ecologıcal Farming Systems Based On Best Practices With Organic Farmers Pilot Groups*. http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_LANG=EN&PJ_RCN=334118&pid=0&q=4E16BB115E6BEA656CA50565B1FA7BC6&type=sim internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Sustainable Orchard Irrigation For Improving Fruit Quality And Safety.* http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=8820714 internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Improvement of Irrigation Efficiency in Nut Crops- Sert Kabuklu Meyveler- (Almond, Hazel (fındık), Walnut and Pıstachıo) in Areas Wıth Limited Water Resources in Order To Reduce Production Costs*, http://www4.wiwiss.fu-berlin.de/cordis/page/Project/119, internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Improvement of Irrigation*

Efficiency in Nut Crops- Sert Kabuklu Meyveler- (Almond, Hazel (fındık), Walnut and Pıstachıo) in Areas Wıth Limited Water Resources in Order To Reduce Production Costs. http://www4.wiwiss.fu-berlin.de/cordis/page/Project/119 internet adresinden 22 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

FAO. (2011). *National TCP Projects in Armenia*. http://coin.fao.org/cms/world/armenia/en/Projects/NationalProjects.htmlb internet adresinden 25 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

GEF. (2012). *GEF Tarım Projeleri.* http://www.gefsgp.net, internet adresinden 18 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). *Organik Tarım İstatistikleri*. http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma *Mevzuatına Uygun Olarak Sürdürülebilir Mera Yönetimi Metotlarının Geliştirilmesi.* http://www.tarlabitkileri.gov.tr/arsiv/001_baklagil_gelistirme_programi.pdf internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

International ***Maize*** and Wheat Improvement Center (***CIMMYT***). (2012). http://www.cimmyt.org/en/projects/insect-resistant-maize-for-africa/events internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

IPARD. (2012). *IPARD Programı.* http://www.ipard.com.tr/ipard.html, internet adresinden 11 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kadışehri Kaymakamlığı. (2012). *Deveci Havzası Meyvecilik Entegrasyon Projesi*. http://www.kadisehri.gov.tr/default_B0.aspx?content=1010 internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Malatya İli Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliği. (2011). http://kooperatif.tarimkredi.org.tr/temsilciler.php?il=44, internet adresinden 27 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

Malatya Meteoroloji Bölge Müdürlüğü (2012). İstatistiki Veriler. http://www.malatya.dmi.gov.tr, internet adresinden 3Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2011). *Tunceli İli iklim verileri.* http://www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=TUNCELI, internet adresinden 20 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2012). İstatistiki veriler. http://www.mgm.gov.tr internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TAGEM. (2012). *Balıkesir-Burhaniye'de Zeytin Yetiştirilen Alanların Belirlenmesi ve Zeytin Veri Tabanı Oluşturulması" Pilot Projesi*. http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_zeytin.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TAGEM. (2012). *Fındık Alanlarının Uzaktan Algılama ile Tespit Edilmesinde Arazi Topoğrafyasının Etkisinin İncelenmesi ve Alternatif Tarım Ürünlerine Uygunluğunun Belirlenmesi.* http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_findik.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tarımsal Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. (2012). *Tarımsal Kırsal Kalkınmayı Destekleme Programları*. http://www.tkdk.gov.tr internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü* http://www.tugem.gov.tr/document/otykp.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TUGEM. (2012). *Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi*. http://www.tugem.gov.tr/ContentViewer.aspx?ContentId=20 internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TUİK (2012). İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Hava Meydanlarında İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı ile İç ve Dış Hatlarda Taşıma, 1, 2, 3. Düzey. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=379 internet adresinden 20 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi*. http://www.tugem.gov.tr/document/cnhrp.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi.* http://www.tugem.gov.tr/document/dbskp.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi*. http://www.tugem.gov.tr/document/dkkocykip.html, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi*. http://www.tugem.gov.tr/document/bitksuretgelproje.html, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği. (2011). *Türkiye Ziraat Odaları Birliği yapısı.* http://www.tzob.org.tr/tzob_web/hakkında.htm, internet adresinden 29 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

TURKŞEKER. (2011). http://www.Türkseker.gov.tr/hakkimizda.aspx, internet adresinden 29 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

University College of Agriculture. (2012). *Urban and Periurban Small and Medium-Sized Enterprise Development for Sustainable Vegetable Production and Marketing Systems*. http://puvep.xu.edu.ph/projects/inco/inco.html internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Wayne's World. (2007). *Grape Family (Vitaceae), An Online of Textbook on Natural History*. http://waynesword.palomar.edu/ecoph18.htm internet adresinden 18 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

World Bank. (2012). *Uttar Pradesh Di-*

versified Agricultural Support Project. http://documents.worldbank.org/curated/en/1998/04/442207/india-uttar-pradesh-diversified-agricultural-support-project, internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

World Bank. (2012). *Agricultural Reform Support Project*. http://www.worldbank.org/projects/P035806/agricultural-reform-support-project?lang=en, internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

EKLER

Ek 1: Bitkisel Üretimde Kurumsal Yapılanma

Ek 2: Malatya Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 3: Elazığ Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 4: Bingöl Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 5: Tunceli Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 6: Faaliyet Takvimi

T.C. FIRAT KALKINMA AJANSI

TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı

Araştırma Raporu

Ekler

Eylül 2012

FIRAT KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

Fırat Kalkınma Ajansı tarafından AnaDOKU'ya (Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi) hazırlatılmıştır.

EKLER

Ek 1: Bitkisel Üretime Yönelik Kurumsal Yapılanmalar

Ek 2: Malatya Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 3: Elazığ Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 4: Bingöl Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 5: Tunceli Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 6: Faaliyet Takvimi

Ek 1: Bitkisel Üretime Yönelik Kurumsal Yapılanmalar

1. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI

Türkiye'de tarımsal faaliyetlerin ve politika uygulamalarının ana aktörü TC Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'dır. 3.6.2011 tarih ve 639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili maddeleri ile 27.9.1984 tarih ve 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanunun 37 nci maddesi hükmüne dayanılarak hazırlanmış olan Bakanlık Merkez Teşkilatı Görev Yönergesi'nde çalışmanın konusuna esas teşkil eden Bitkisel Üretim ile ilgili Genel Müdürlükler ve Daire Başkanlıkları'nın yapısı ve işlevleri aşağıda sunulmuştur.

1.1.Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü

i.Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı

a. Kalkınma plan ve programlarında öngörülen hedeflere uygun olarak bitkisel üretim kaynaklarının en iyi şekilde kullanılması, üretimin, verimliliğin ve çeşitliliğin artırılması, kalitenin iyileştirilmesi ile ilgili projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulamaya koymak ve yürütülmesini sağlamak, izlemek, değerlendirmek,
b. Tarla bitkileri üretiminde verimliliğin arttırılması, ürünlerin çeşitlendirilmesi, kalitenin iyileştirilmesi ile ilgili projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulamaya koymak,
c. Sebze üretiminde verimliliğin artırılması, ürünlerin çeşitlendirilmesi, kalitenin iyileştirilmesi ile ilgili projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulamaya koymak, açıkta ve örtü altında sebze üretimini arttırmak,
d. Bağ ve bahçe üretim kaynaklarının değerlendirilmesi, verimliliğin artırılması, ürünlerin çeşitlendirilmesi, kalitenin iyileştirilmesiyle ilgili uygulama projelerini hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamaya koymak, kapama meyve bahçeleri ile bağ tesislerinin kurulmalarına yardımcı olmak,
e. Itri ve tıbbi bitkilerin üretimlerinin artırılması, ürünlerin çeşitlendirilmesi, kalitenin iyileştirilmesi ile ilgili uygulama projelerini hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamaya koymak,
f. Süs bitkileri üretimini geliştirmeye yönelik projeleri hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak,
g. Bitkisel üretimin arttırılmasına ve ürün geliştirilmesine yönelik, laboratuar ve benzeri tesislerin kurulması için teklifte bulunmak ve kurulmalarını desteklemek ve teknik yardımda bulunmak,
h. Uygulanan bitkisel üretim ve geliştirme projeleri ile ilgili personel, hizmet içi eğitim ve bütçe ihtiyaçlarını tespit etmek ve bunların yıllık programlar çerçevesinde temini için ilgili birimlerle işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak,
i. Bitkisel üretimde dünyadaki gelişmeleri ve yapılan uluslararası etkinlikleri takip etmek, iş birliği yapmak, katılımları sağlamak, uygulama imkânı olan yeni çeşit ve tekniklerin çiftçilerimize ulaştırılmasına yardımcı olmak,
j. Bitkisel üretim konuları ile ilgili mevzuat çalışmaları yapmak,

k. Sivil toplum örgütleri ile yapılan ortak projeleri incelemek, değerlendirmek ve uygulanmasını sağlamak, ürün konseyleri ile ilgili görevleri yerine getirmek,

l. Uluslararası ürün piyasalarını izlemek, ulusal ve uluslararası projeleri uygulamak, uygulatmak,

m. Üretimi artırmaya Genel Müdürlük faaliyetleri kapsamında tedbirler almak, takip etmek ve kayıt sistemlerini oluşturmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

ii. Çayır, Mera ve Yem Bitkileri Daire Başkanlığı

a. Çayır, mera, yaylak ve kışlaklar ile umuma ait otlak ve çayırların tespit, tahdit ve tahsisi ile ilgili programlar hazırlamak, hazırlatmak ve uygulanmalarını sağlamak,

b. Devletin hüküm ve tasarrufu altında veya mülkiyetinde bulunan çayır ve meraların geliştirilmesi amacıyla imar, ıslah ve ihya tedbirlerini almak, mevzuata uygun kullanımını temin etmek için gerekli program ve projeleri hazırlamak, hazırlatmak ve uygulanmasını sağlamak,

c. Ekolojisi uygun olan bölgelerde ve marjinal alanlarda çok yıllık yem bitkileri üretiminin artırılması ve yapay mera kurulması için projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, bununla ilgili teşvik tedbirlerini almak ve uygulatmak,

d. Sulu ve kuru tarım alanlarında yem bitkileri, ot ve tohum üretimini geliştirmek için gerekli projeleri hazırlamak, hazırlatmak ve uygulanmasını sağlamak,

e. Uygulanan ve uygulanacak olan projelerin personel, hizmet içi eğitim, bütçe ve kredi ihtiyaçlarını tespit etmek, karşılanması için programlar hazırlamak, ilgili birimlerle koordinasyonu sağlamak,

f. 25.2.1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu ile verilen diğer görevleri yapmak,

g. Ülke hayvancılığının ihtiyacı olan kaliteli kaba yem ihtiyacının giderilmesi için gerekli çalışmaları yapmak, bununla ilgili yurtiçi ve yurtdışı projeler hazırlamak ve hazırlatmak, uygulamasını sağlamak, silaj yapımının yaygınlaştırılması için gerekli tedbirleri almak,

h. Bakanlığın çalışma sahası içerisinde erozyonu önleyici tedbirleri almak, ilgili kuruluşlarla ortak projeler hazırlamak, hazırlanan projelere katkı sağlamak, sivil toplum örgütleri ile ortak çalışma programları hazırlamak ve hazırlatmak,

i. Konusu ile ilgili mevzuat teklifleri hazırlamak ve ilgili mevzuat çalışmalarına katılmak,

j. Konusu ile ilgili desteklere ilişkin teklifler geliştirmek, takip etmek ve destekleme faaliyetlerini yürütmek,

k. Ülke genelinde çayır, mera ve yem bitkileri ile ilgili bilgi sistemleri kurmak, veri tabanı oluşturmak ve uygulanmasını sağlamak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iii. Tohumculuk Daire Başkanlığı

a. 31.10.2006 tarihli ve 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,

b. 8.1.2004 tarihli ve 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunmasına İlişkin Kanun ile Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,

c. Bakanlığın tohumluk ile ilgili politikalarını belirlemek ve uygulamak, bu politikalar çerçevesinde projeler hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamak,

d. Sertifikalı tohumluk üretiminin artırılması ve kullanımının yaygınlaştırılması için gerekli teşvik ve destek tedbirlerini almak ve uygulamak,

e. Ülkemiz tohumluk ihtiyaçlarını tespit etmek, teminini ve tahsisini sağlayıcı tedbirleri almak,

f. Uluslararası rekabete uygun bir tohumculuk sektörünün oluşturulması ve güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar yapmak,

g. Tohumculuk ile ilgili ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerekli ortak faaliyetleri yürütmek,

h. Süs bitkileri çoğaltım ve üretim materyallerinin üretim ve pazarlamasına ilişkin düzenlemeler yapmak,

i. Nesli Tehlike Altında Olan Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin Sözleşme (CITES) kapsamında canlı bitki türleri için uygulamaları yürütmek,

j. Ülkemiz florasında bulunan soğanlı bitki türlerinin doğadan toplanması, üretilmesi ve ticaretine ilişkin uygulamaları yürütmek,

k. Görev alanı ile ilgili eğitim çalışmaları yapmak, yayımlar hazırlamak ve hazırlatmak,

l. Görev alanı ile ilgili istatistikî bilgileri toplamak, veri tabanı oluşturmak ve raporlamak,

m. Tohumculuk ile ilgili sertifikasyon ve test kuruluşlarının çalışmalarını düzenlemek ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,

n. Görev alanı ile ilgili tohumluk ve bitkisel çoğaltım materyallerinin ithalat ve ihracatı ile ilgili düzenlemeleri ve uluslararası ticaretin geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak ve uygulamak,

o. Görev alanı ile ilgili mevzuat çalışmalarını yapmak, uygulamak ve diğer kurum ve kuruluşlarca yapılacak olan ilgili mevzuat çalışmalarına katılmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iv. Bitki Besleme ve Teknoloji Geliştirme Daire Başkanlığı

a. Gübrelerin yurt içi ve yurt dışından temini ve dağıtımı ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak, uygulamak ve uygulatmak,

b. Gübre üretici ve ithalatçı kuruluşların piyasaya arz ettiği ürünlerin çiftçilere olan etkilerini değerlendirmek amacı ile fiyat analizi çalışmaları yapmak,

c. Piyasaya arz edilen kimyevi gübreler, organik gübreler, organomineral gübreler, mikrobiyal gübreler ile diğer gübre nitelikli ürünlerin ithalat ve ihracat izin belgelerini düzenlemek,

d. Kalkınma planları doğrultusunda gübre üretim ve tüketim miktarlarını tespit etmek, ürünler bazında gübre tüketimlerini belirlemek,

e. Toprak analizlerine dayalı gübre kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, hizmet

içi eğitim programları düzenleyerek her çeşit gübrenin bilinçli kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulamak veya uygulatmak,

f. Yurtiçinde pazarlanan her türlü kimyevi gübrelerin AB kriterlerine uygunluğunun denetimini, ilgili mevzuat hükümlerine göre yapmak veya yaptırmak, standardı olmayan kimyevi gübrelerin normlarını belirlemek, Türk Standartları Enstitüsü ile işbirliği yaparak standartlarını hazırlatmak ve uygulamaya konulmasını temin etmek,

g. Üretilerek veya ithal edilerek piyasaya arz edilen organik gübreler, organomineral gübreler, mikrobiyal gübreler, toprak düzenleyicileri ile diğer her türlü kimyevi gübreler ve gübre nitelikli ürünler için tescil belgesi, bu gübreleri ithal eden ve üreten firmalara lisans belgesi, ayrıca organik gübreler, organomineral gübreler, toprak düzenleyicileri, mikrobiyal gübreler ile diğer gübre nitelikli ürünleri üretenlere üretim izni belgesi düzenlemek, bunlarla ilgili standartları oluşturmak, Türk Standartları Enstitüsü ile iş birliği yaparak uygulamaya konulmasını temin etmek,

h. Gübre ve gübre nitelikli ürünlerin üreticisi, ithalatçısı ve ihracatçısı ile bu kuruluşların bayilerine ait istatistikleri tutmak,

i. Ülke genelinde gübre denetimi yapacak Bakanlık personelinin hizmet içi eğitimini yapmak veya yaptırmak, eğitim görmüş personele belge düzenlemek veya düzenlettirmek,

j. Tarımsal mekanizasyon araçlarının üretimi, kullanımı ve geliştirilmesi konularında standardizasyon ve uyum çalışmalarını yürütmek, ruhsatlandırılacak tarımsal mekanizasyon araçlarının Bakanlıkça onaylanmış deney ilkelerine uygun şekilde deneye tabi tutularak, deney raporlarının hazırlanmasını sağlamak, deney raporlarında belirtilen teknik özelliklerine uygunluğunun denetimini sağlayıcı tedbirler almak,

k. Genel Müdürlükçe uygulanan iç ve dış kaynaklı projeler için ihtiyaç duyulan taşıt, alet ve ekipman ihtiyaçlarına ait teknik şartnameleri hazırlamak, hazırlatmak ve tahsisi için gerekli koordinasyonu yapmak,

l. Tarım alet ve makine parkına ilişkin envanter çalışmalarını yürütmek,

m. Tarımsal mekanizasyon araçlarının tekniğine uygun kullanımı ile ilgili olarak kamu kurumları ve özel kuruluşlarla işbirliği yapmak ve üreticilerin bu makinelerin etkin kullanımını temin amacıyla eğitilmesine yardımcı olmak,

n. Tarımda kullanılan veya tarımsal ürünlerden elde edilen biyoenerji ve elektrik enerjisi çalışmaları ile ilgili genel politikaları oluşturmak amacıyla diğer ilgili bakanlıklarla ortak çalışmalar yürüterek mevzuat hazırlamak, uygulamak, uygulatmak,

o. Tarımsal Mekanizasyon Kurulu ile Gübre Danışma Kurulu'nu düzenlemek, sekretaryasını yürütmek, kurulda alınan kararların uygulanması için gerekli koordinasyonu sağlamak,

p. Görev alanına giren konularda yapılan ulusal ve uluslararası araştırmaları, toplantıları, deneyleri takip etmek,

q. Görev alanına giren konularla ilgili mevzuat teklifleri hazırlamak, mevzuat çalışmalarına katılmak,

r. Konusu ile ilgili destek teklifleri Geliştirmek ve takip etmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

v. İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı

a. Organik tarım ve iyi tarım uygulamalarını geliştirmek ve yaygınlaştırmak için politika geliştirmek, uygulamak ve uygulatmak,

b. Mevzuat hazırlamak, uygulamak, uygulatmak, ulusal ve uluslararası mevzuatı takip etmek,

c. Projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulamak ve uygulatmak,

d. Kontrol veya sertifikasyon faaliyetinde bulunmak üzere başvuruda bulunan kuruluşların başvurularını inceleyerek yetkilendirilmek üzere ilgili komitelere sunmak, yetkilendirilmiş kuruluşlar ile organik tarım ve iyi tarım uygulamaları faaliyetinde bulunanları izlemek, incelemek, denetimlerini yapmak ve yaptırmak,

e. Yetkilendirilmiş kuruluşlarda görev alacak kontrolör ve sertifikerleri yetkilendirmek, faaliyetlerini izlemek, kayıt altına almak ve kimlik vermek,

f. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşları ile sözleşme yapan üretici, üretici örgütü veya müteşebbislerin faaliyetlerini izlemek, kontrol ve sertifikasyon sistemini takip etmek üzere veri tabanı hazırlamak veya hazırlatmak, hazırlanan veri tabanı kullanıcılarını yetkilendirmek,

g. İlgili mevzuatta yer alan komitelerin sekretarya işlemlerini yürütmek,

h. Taşra teşkilatı elemanlarını eğitmek, kimlik vermek, faaliyetlerini izlemek,

i. Ulusal ve uluslararası düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak ve gelişmeleri takip etmek üzere düzenlenen etkinlikleri izlemek ve katılım sağlamak,

j. Ulusal ve uluslararası eğitim programı, seminer, panel, sempozyum, toplantı, fuar, kongre gibi etkinlikler yapmak, yaptırmak, katkı ve katılım sağlamak,

k. Konusu ile ilgili destekler geliştirmek, teklifler hazırlamak ve takip etmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

vi. Tarım Havzaları Daire Başkanlığı

a. Tarım havzalarının belirlenmesi, geliştirilmesi ve idaresi ile ilgili çalışmalar yapmak,

b. Tarımsal ürünlerin talep tahmini ve destekleme kararlarının oluşturulması için, üretim, tüketim ve benzeri verileri üretmek, havza bazlı üretim politikalarını oluşturmak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

c. Konusu ile ilgili her türlü istatistikî bilgileri toplamak, derlemek ve veri tabanı (tarım envanteri) oluşturmak ve mevcut tarım envanterini geliştirmek,

d. Verileri değerlendirmek, karar vericilere hazır hale getirmek,

e. Tarım havzalarına dayalı projeler yapmak,

f. Tarım havzalarına dayalı desteklerin oluşturulmasına ilişkin teklif hazırlamak ve koordinasyonunu sağlamak,

g. Tarım havzaları ile ilgili bilgi işlem alt yapısını oluşturmak ve geliştirmek, diğer bilgi işlem sistemleri ile uyum sağlamak ve gerekli tedbirleri almak,
h. Bakanlık içi ve dışı birimlerle işbirliği yapmak,
i. Tarım havzaları ile ilgili mevzuat çalışmaları yapmak,
j. Çevre-tarım etkileşimi konusunda çalışmalar yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

1.2. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü

i. Bitki Sağlığı ve Karantina Daire Başkanlığı

a. Kültür bitkilerine arız olan zararlı organizmalar ile teknik talimatlara göre mücadele edilmesini sağlamak, izlemek ve kontrol etmek,
b. Entegre mücadele programlarını hazırlamak, hazırlatmak ve uygulatmak,
c. Ülke genelinde yapılacak mücadele çalışmalarında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak,
d. Salgın zamanlarında mücadele programlarını yapmak, uygulatmak ve kontrol etmek,
e. Araştırma enstitüleri ve üniversitelerin araştırma sonuçlarının uygulamaya donuk olanlarını uygulamaya vermek,
f. Ülkeye yeni giren karantina zararlılarının temiz bölgelere bulaşma ve yayılmasını önleyici tedbirler almak,
g. Zirai karantinaya tabi zararlı organizmaların survey programlarını hazırlamak, çalışmalarını takip ederek değerlendirmek,
h. Korunmuş bölgeleri ve bu bölgelerin yönetimine ilişkin kuralları belirlemek,
i. Karantina zararlılarının yayılmasını önlemek için yeni stratejiler geliştirmek,
j. Bitki pasaportu, sağlık sertifikası ve benzeri uygulamalara ilişkin işlemleri yürütmek,
k. İstatistikî verileri toplamak, analizlerini yapmak,
l. Zararlı risk analizini yapmak,
m. Destek hizmetlerini yürütmek,
n. Yayım, basım, eğitim ve ikmal hizmetlerini yürütmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

ii. Gıda İsletmeleri ve Kodeks Daire Başkanlığı

a. Gıda işletmelerinin onay ve kayıt işlemleri ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
b. Onaylı ve kayıtlı gıda işletmelerinin taşıması gereken teknik şartları ve hijyen şartlarını belirlemek,
c. Gıdanın güvenilir bir şekilde üretilmesini sağlamak amacıyla politikalar oluşturulmasını sağlamak,
d. Kesim sırasındaki hayvan refahı ile ilgili esasları belirlemek ve resmi kontrolleri yürütmek.
e. Görev alanına giren konularda istatistikî verileri toplamak ve analiz etmek,
f. Gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerle ilgili kodeksleri hazırlamak,
g. Kodeks Alimentarius Komisyonunun çalışmalarını takip etmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iii. Gıda Kontrol ve Laboratuarlar Daire Başkanlığı

a. Gıda ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin piyasa gözetimi ve denetimini yapmak, yaptırmak,
b. Gıda üretim, işleme ve dağıtım aşamalarında gıda güvenilirliği ve hijyen kuralları ile ilgili resmi kontrolleri koordine etmek,
c. Gıda güvenilirliğine ilişkin politikalar oluşturmak ve gelişmeleri takip etmek,
d. Hızlı alarm bildirimlerine ilişkin hizmetleri yürütmek,
e. Gıda üretim, işleme ve dağıtım aşamalarında izlenebilirliğe yönelik esasları belirlemek,
f. Gıdalara ilişkin acil eylem planları oluşturmak ve kriz yönetimini sağlamak,
g. Ülke genelinde resmi kontrollere yönelik verilerin toplanması ve değerlendirilmesi için gerekli enformasyon sistemi-nin isletilmesini sağlamak,
h. Görev alanına giren konularda istatistikî bilgileri toplamak ve analiz etmek,
i. Gıda güvenilirliği, gıda denetimi ve kontrolü konusunda faaliyet gösteren kontrol görevlilerinin hizmet içi eğitimlerini koordine etmek,
j. Gıda denetimi ve kontrolü ile ilgili mevzuat ve prosedürleri hazırlamak,
k. İlgili kurumlarca yürütülen beslenme ile ilgili proje ve eğitim çalışmalarına destek sağlamak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iv. Bitki ve Bitkisel Ürünler Sınır Kontrol Daire Başkanlığı

a. Bitki ve bitkisel ürünlerin ülkeye girişi ile ilgili işlemleri ve resmi kontrolleri yapmak,
b. Bitki ve bitkisel ürün sınır kontrol noktaları ile ilgili işlemleri yürütmek,
c. Bitki ve bitkisel ürünlerin ülkeye girişi ile ilgili sağlık şartlarını belirlemek,
d. Avrupa Bitki Koruma Organizasyonu (EPPO), Dünya Ticaret Örgütü (DTO) ve benzeri uluslararası kuruluşları takip ederek ülkemiz karantina listesinde bulunmayan ancak risk teşkil edebilecek karantina etmenlerini belirlemek, izlemek ve karantina kurallarını belirleyerek ilgili kurumlara bildirmek,
e. İhtiyaç duyulan ithal ve ihraç kapılarını belirlemek,
f. Zirai karantina etmenlerinin teşhisini yapabilecek analiz laboratuarlarını kurmak ve laboratuarların kapasitesini arttırmak için gerekli çalışmaları yapmak,
g. Risk analiz sonuçlarına göre bitki, bitkisel ürünler ile ahşap ambalaj malzemeleri ve zararlı organizma taşıma riski bulunan diğer maddelere ilişkin ithalat şartlarını belirlemek,
h. Bitkisel kökenli gıda ve yemlerin ülkeye girişi ve ihracatı ile ilgili işlemleri ve resmi kontrolleri yapmak,
i. Bitkisel kökenli gıda ve yemlerin ihracatı ile ilgili resmi kontrolleri yapmak ve sağlık sertifikası düzenlemek,
j. Bitkisel kökenli gıda ve yemler için sınır kontrol noktaları ile ilgili işlemleri yürütmek,
k. Bitkisel kökenli gıda ve yemlerin ülkeye girişi ile ilgili sağlık şartlarını belirlemek,
l. Bitki ve bitkisel ürünler ile bitkisel kökenli gıda ve yemlere ilişkin karantina ve sağlık önlemleri ve gıda güvenilirliği ile ilgili diğer ülkelerle yazışmaları yap-

mak, gerekli hallerde bu ülkelerle ilgili anlaşmaları hazırlamak, diğer birimlerle koordinasyonu sağlayarak görüş oluşturmak,

m. Yapılan anlaşmaların yürütülmesi ile ilgili birimler arası koordinasyonu sağlamak,

n. Resmi kontrolleri yapacak kontrol görevlilerini yetiştirmek amacıyla kurs açmak ve hizmet içi eğitimlerini yapmak,

o. Ticari amaçla fumigasyon yapacak gerçek ve tüzel kişi ve kuruluşlar ile diğer resmi kurum ve kuruluşların müracaatlarının değerlendirilerek uygun olanlara ruhsat vermek ve düzenli denetimlerini yapmak,

p. Fumigasyon operatörü ve operatör yardımcılarının yetiştirilmesi amacıyla kurs açmak,

q. Ahşap ambalaj üreten isletmelerin ısıl işlem ruhsatı almak isteyenlere ruhsat vermek ve rutin denetimini yapmak,

r. Isıl işlem operatörü yetiştirmek,

s. Ülkemize yeni bulaştığı tespit edilen karantina etmenlerini uluslararası kuruluşlara deklare etmek,

t. Görev alanına giren konularda istatistikî verileri toplamak ve analiz etmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

v.Bitki Koruma Ürünleri ve Alet Daire Başkanlığı

a. Bitki koruma ürünlerinin onay ve kontrollerini yapmak,

b. Bitki koruma ürünlerinin depolanması, satışı ve kontrolünü yapmak,

c. Bitki koruma ürünleri ile zirai mücadele alet ve makinelerinin ithalat ve dağıtımı ile ilgili esasları düzenlemek ve yürütmek.

d. Zirai mücadele alet ve makinelerinin onay ve kontrollerini yapmak,

e. Görev alanına giren konularda eğitim vermek, istatistikî verileri toplamak ve analiz etmek,

f. Bitki koruma ürünleri, zirai mücadele alet ve makineleri üretim yerlerinin onay ve kontrolünü yapmak,

g. Bitki koruma ürünleri, zirai mücadele alet ve makineleri ile ilgili mevzuat hazırlamak, piyasaya sunumla ilgili usul ve esasları belirlemek,

h. Bitki koruma ürünleri ve üretim yerleri ile ilgili yıllık ve çok yıllık kontrol planları hazırlamak,

i. Görevi ile ilgili ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

vi. Yem Daire Başkanlığı

a. Yem işletmelerinin onay ve kayıt işlemlerini yapmak,

b. Onaylı ve kayıtlı yem işletmelerinin teknik ve hijyen şartlarını belirlemek,

c. Yem işletmelerinin ve piyasaya arz edilen yemlerin denetim ve kontrolünü yapmak,

d. Yem mevzuatını hazırlamak, yemlerin piyasaya sunumu ve kullanımı ile ilgili usul ve esasları belirlemek,

e. Yem güvenilirliğini sağlamak ve bu konuda politikalar oluşturulmasına katkı sağlamak,

f. Yıllık ve çok yıllık kontrol planları hazırlamak,

g. Yapılan kontroller ile ilgili yıllık faaliyet raporu hazırlamak ve yayımlamak,

h. Yem amaçlı kullanılacak hayvansal yan ürün işleme tesislerinin resmi kontrollerini yürütmek,

i. Yemlerde fiziksel, kimyasal ve biyolojik tehlikeleri izlemek ve kontrollerini yapmak,

j. Onaya tabi yemler ile ilgili işlemleri yürütmek,

k. Hızlı alarm bildirimlerine ilişkin hizmetleri yürütmek,

l. Risk yönetimi ve iletişimi ile ilgili faaliyetleri yürütmek,

m. Yemlerin üretim, işleme ve dağıtım aşamalarında izlenebilirliği sağlamak,

n. Yem üretim miktarlarını ve fiyatlarını izlemek ve değerlendirmek,

o. Görevi ile ilgili ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği yapmak,

p. Yem sektörünün ve hayvancılığın gelişmesi için politikalar oluşturmak, raporlar hazırlamak,

q. Yeme ilişkin acil eylem planları oluşturmak ve kriz yönetimi sağlamak,

r. Görev alanına giren konularda kayıtları tutmak, istatistikî verileri toplamak ve analiz etmek,

s. Yem kontrolleri ile ilgili olarak sahada görev yapan personelin hizmet içi eğitim almalarını sağlamak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

Tunceli, Faruk Akbaş

1.3.Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü

i.Tarla Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanlığı

a. Tarla, çayır-mera ve yem bitkileri üretim kaynaklarının etkili kullanılması, verimliliğin artırılması, ürünlerin çeşitlendirilmesi, ürün kalitesinin iyileştirilmesi ve mekanizasyonu ile ilgili araştırma projelerini hazırlamak, hazırlatmak, uygulamak, izlemek ve değerlendirmek,

b. Tarla, çayır-mera ve yem bitkileri araştırmalarından elde edilen sonuçların tescilini sağlamak, ıslah çalışmaları sonucu elde edilen materyalin devamlılığını temin etmek, üretim programında olan çeşitlerin elit ve orijinal tohumlukların üretimini yapmak,

c. Biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynakların ıslah programlarında kullanılması, toplanması, karakterizasyonu, muhafazası ve sürdürülebilir kullanımı konusunda projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulatmak, izlemek ve değerlendirmek,

d. Araştırmalardan elde edilen sonuçların ve bulguların yayınlanmasını ve uygulamaya aktarılması için ilgili kurum ve kuruşlarla işbirliği yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

ii. Bahçe Bitkileri Araştırmaları Daire Başkanlığı

a. Bahçe bitkileri konusunda araştırma projelerini hazırlamak, hazırlatmak, uygulatmak, izlemek ve değerlendirmek,

b. Bahçe bitkileri araştırmaları ve ıslah çalışmaları sonucu elde edilen yeni çeşitlerin tescilini sağlamak, tescil edilen çeşitlerin devamlılığını temin etmek, üretim programında olan çeşitlerin elit ve orijinal tohum ve vejetatif çoğaltım materyalleri ile sertifikalı fidan üretimine yardımcı olmak,

c. Bahçe bitkilerinde genetik kaynakların toplanması, karakterizasyonu, muhafazası ve sürdürülebilir kullanımı konusunda projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulatmak, izlemek ve değerlendirmek,

d. Hasat sonrası kayıpların azaltılmasına yönelik teknolojiler geliştirmek amacıyla projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulatmak, izlemek ve değerlendirmek,

e. Araştırmalardan elde edilen sonuçların ve bulguların yayınlanmasını ve uygulamaya aktarılması için ilgili kurum ve kuruşlarla işbirliği yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iii.Toprak - Su Kaynakları Araştırmaları Daire Başkanlığı

a. Toprak ve su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir kullanımı, sınıflandırılması ve veri tabanı oluşturulması ile toprak rutubetinin yerinde muhafazası konularında araştırma projelerini hazırlamak, hazırlatmak, izlemek, değerlendirmek,

b. İklim değişikliği, çölleşme, erozyon, toprak ve su kirliliği konularında araştırma projelerini hazırlamak, hazırlatmak, izlemek, değerlendirmek,

c. Gübre ve toprak düzenleyicilerin bitki verim ve kalitesi üzerine etkinliğini artıracak, kimyasal gübre kullanımında tasarruf sağlayacak alternatif yöntemler konusunda projeler hazırlamak, hazırlatmak, uygulatmak, izlemek, değerlendirmek,

d. Teknoloji kullanımında yeni modellerin ve teknolojilerin geliştirilmesini ve adaptasyonunu sağlamak,

e. Araştırmalardan elde edilen bulguların ve sonuçların yayınlanmasını ve uygulamaya aktarılması için ilgili kurum ve kuruşlarla işbirliği yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iv. Bitki Sağlığı Araştırmaları Daire Başkanlığı

a. Bitki hastalık ve zararlıları, yabancı otlar, bitki koruma ilaç ve aletleri, kalıntı, alternatif mücadele yöntemleri, fizyoloji ve toksikoloji konularında araştırma projeleri hazırlamak, hazırlatmak, gelişmelerini takip etmek, değerlendirmek,

b. Türkiye'deki kültür bitkilerinde zarar yapan, ekonomik öneme haiz hastalık, zararlı ve yabancı otlarla mücadele esaslarını belirleyen "Zirai Mücadele Teknik Talimatları"nı hazırlanmak ve uygulama kuruluşlarına intikalini sağlamak,

c. Ruhsat, araştırma veya tavsiye amaçlı yapılacak ilaç denemelerinin, EPPO standartlarına uygun olarak yapılabilmesini ve "standart ilaç deneme metotları" ile pestisitlerin faydalı böceklere karsı yan etkileri konularında deneme metotlarını hazırlanmak ve ilgili kuruluşlara intikalini sağlamak,

d. Bitkilere zarar veren canlılar ile bunların doğal düşmanı olan parazitoitler, predatorler ve entomopatojenlerin faunasını belirlemek, bunların türleri ve yayılışlarını teşhis ve tespit etmek, taksonomik çalışmalarda bulunmak, bunlarla ilgili araştırma projeleri hazırlamak, surveyler yapmak ve yaptırmak,

e. Biyolojik mücadelede kullanılan tüm canlılara ait gen kaynaklarının toplanması, muhafazası ve değerlendirilmesi ile ilgili projeleri hazırlamak, hazırlatmak, uygulatmak, izlemek ve değerlendirmek,

f. Araştırmalardan elde edilen bulguların ve sonuçların yayınlanmasını ve uygulamaya aktarılması için ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

1.4.Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

i.Kırsal Kalkınma Daire Başkanlığı

a. Rekabetçi bir tarım sektörünün oluşması, fiziki potansiyelin, çevre ve arazinin geliştirilmesi, kırsal alanlardaki yasam kalitesinin ve ekonomik çeşitliliğin iyileştirilmesi, yerel kırsal kalkınma kapasitesinin oluşturulması için programlar hazırlamak, uygulamak ve izlemek,

b. Avrupa Birliği kaynakları ve diğer uluslararası kaynaklarla yürütülen kırsal kalkınma programlarına ilişkin koordinasyonu sağlamak,

c. 5648 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca kurulan İzleme Komitesi'nin sekretarya işlemlerini yürütmek,

d. Kırsal alanda proje ve program uygulamaları ile genel müdürlüğün görev alanına giren diğer konularda Bakanlık içi ve dışı kuruluşlarla işbirliği yapmak,

e. Kırsal alanda altyapı, çevre ve yöresel ürünlerin işlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik projeksiyonlar yapmak veya yaptırmak, projelere hibe desteği vermek ve uygulatmak,

f. İç kaynaklı kırsal kalkınma projeleri hazırlamak, hazırlatmak ve yürütmek, projelerin belirli periyotlarla fiziki ve nakdi performanslarını izlemek, gelişmelere ilişkin raporları ilgili birimlere göndermek,

g. Kırsal alanda yürütülen projelere ait bütçe teklifini, kalkınma plan ve program esaslarına göre hazırlamak, projelere ilişkin yatırım programını yapmak, izlemek ve değerlendirmek,

h. Kırsal alanda yürütülen projelere ait yatırım bütçesinin ödeme emirlerini takip etmek, ilgili birimlere iletmek,

i. Genel müdürlükçe yürütülen kırsal kalkınma projelerinde görevli elemanların yurtiçi eğitim programlarını hazırlamak ve bu konularda Bakanlığın ilgili birimleri ile işbirliği yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

ii. Teşkilatlanma Daire Başkanlığı

a. Çiftçilerin teşkilatlanması ve kooperatifçiliğin geliştirilmesi için etüt ve araştırmalar yapmak, yaptırmak, tarımla ilgili birlikler, ortaklıklar, konsey ve şirketlerin kurulma ve çalışma esaslarını belirlemek,

b. Kooperatifler Kanunu kapsamındaki tarımsal amaçlı kooperatif ve üst kuruluşları ile tarım kredi kooperatifleri ve üst kuruluşlarının kuruluş taleplerini incelemek, işlemlerini yürütmek,

c. Tarımsal amaçlı kooperatifler ve tarımsal amaçlı birliklerin kuruluş işlemlerini gerçekleştirmek, çiftçi kuruluşlarının ana sözleşme ve tüzük değişiklikleri ile ilgili taleplerini incelemek, uygun görülenleri kabul etmek, olağan ve olağanüstü genel kurullarında gerektiğinde temsilci bulundurmak, genel kurul evraklarını incelemek, fesih ve birleşme işlemlerini yapmak,

d. Çiftçi kuruluşları için tip ve örnek ana sözleşme, tüzük, statü geliştirmek ve bunlarla ilgili uygulamaları takip etmek,

e. Gerekli hallerde kooperatifleri ve üst kuruluşları ile tarımsal amaçlı birlikleri olağanüstü genel kurul toplantısına götürmek, ana sözleşme değişikliklerini yapmak,

f. Ulusal ve uluslararası nitelikteki çiftçi kuruluşları, meslek odaları, vakıflar ve benzeri hizmet yapan kuruluşların teşkilatlanmasına yardımcı olmak,

g. Kooperatif ve birliklerin eğitim faaliyetlerinin ve ödüllendirmeleri ile ilgili mali konuların mevzuata uygun olarak yürütülmesini sağlamak,

h. Uluslararası çiftçi örgütleri ile işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak,

i. Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde faaliyette bulunmak,

j. Kuruluşları bakanlığımızca yapılan kooperatiflere ait bilgileri toplamak, değerlendirmek,

k. Tarımsal teşkilatların, yürürlükte olan gıda ve sağlıkla ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun üretim yapmalarına yardımcı olmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iii. Pazarlama Daire Başkanlığı

a. Tarımsal ürünlerin pazarlanması ile ilgili çalışmalar yapmak,

b. Tarımsal teşkilatlarca üretilen mal ve hizmetlerin yurt içi ve yurt dışı pazarlama imkânlarını araştırmak,

c. Kooperatiflerce üretilen mal ve hizmetlerin tanıtımını sağlamak amacıyla; sergi ve fuarların açılmasına, açılmış olanlara ise katılımın sağlanmasına yardımcı olmak, görsel ve yazılı basın ile işbirliğini sağlamak,

d. Tarımsal teşkilatların ürünlerinin pazarlanması ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanmasına yardımcı olmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

iv. Tarımsal Desteklemeler Daire Başkanlığı

a. Bakanlığın destekleme politikalarının belirlenmesine katkıda bulunmak ve bu politikaları uygulamak için gerekli tedbirleri almak,

b. 18/4/2006 tarihli ve 5488 sayılı Tarım Kanunun 19 uncu maddesinde istinaden Genel Müdürlükçe yapılan tarımsal destekler ile ilgili bütçe ve ödemelere ait iş ve işlemleri gerçekleştirmek,

c. 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa göre kamuoyuna açıklanacak raporları periyodik olarak hazırlamak,

d. Tarımsal desteklerle ilgili olarak Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü ve diğer birimler ile koordinasyonu sağlamak,

e. Tarım sektörüne ve kırsal kesimlere verilecek desteklere ilişkin çalışmalar yapmak, teklifte bulunmak ve 5488 sayılı Tarım Kanunu uyarınca kurulan Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu'nun sekretarya hizmetlerini ve koordinasyon faaliyetlerini yürütmek,

f. Tarımsal ve kırsal kalkınma desteklerinin uygulanmasına ilişkin gerekli işlemleri yapmak, kontrol etmek ve ödemeleri gerçekleştirmek,

g. Kırsal alanda uygulanacak projelerle ilgili olarak uluslararası ikili ve teknik işbirliği anlaşmaları çerçevesinde görüş oluşturulması amacıyla koordinasyonu sağlamak, anlaşmalarda öngörülen hususların gerçekleşmesine yardımcı olmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

v. Tarım Arazileri Değerlendirme Daire Başkanlığı

a. Toprak ve arazilerin sınıflandırılması ve değerlendirilmesi için Bakanlık standartlarını oluşturmak,

b. Toprak ve arazilerin korunması, geliştirilmesi ve verimli kullanılması ile ilgili çalışmalar yapmak, konu ile ilgili mevzuat hazırlamak, uygulanmasını sağlamak, izlemek ve değerlendirmek, toprak, su, biyolojik çeşitlilik gibi doğal kaynakların doğal olaylar veya arazi kullanımından kaynaklanan bozulmalarını önlemek için gerekli tedbirleri almak,

c. Tarım dışı arazi kullanım taleplerini değerlendirmek,

d. Hazine arazisinin kamu kuruluşlarına tahsis işlemlerini yapmak,

e. Tarım alanlarının korunması ve amacına uygun kullanımını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırmak ve zorunlu hallerde amacı dışında kullanımına izin vermek,

f. Dağıtılmayan hazine arazilerinin değerlendirilmesini sağlamak,

g. Diğer kamu kurum ve kuruluşları ile iş-

birliği yaparak, arazi değerlendirmesine esas nüfus, iklim, toprak, bitki, hidroloji, jeoloji ve diğer arazi bilgilerini temin etmek,

h. Tarım arazilerinin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili projeye esas etüt çalışmalarını yürütmek, uygulanmış veya planlanan projelerin tarımsal üretime etkilerini incelenmek ve değerlendirmek, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak, yatırım önceliklerinin belirlenmesine yardımcı olmak,

i. Tarım arazilerinin bölünmesini engellemek amacı ile gerekli çalışmaları yapmak

j. Tarım arazilerine ilişkin tevhid, ifraz ve vasıf değişikliği gibi talepleri değerlendirmek,

k. Toprak koruma kurullarının çalışma usul ve esaslarını belirlemek,

l. Ülke genelinde arazi ve toprak etüdü, sınıflama ve haritalama işlemlerini yapmak, yaptırmak,

m. Ülke genelinde yapılan tüm toprak haritalarını kontrol etmek, onaylamak ve ulusal toprak ve arazi veri tabanını oluşturmak,

n. Toprak ve sulama suyu ile ilgili analizleri yapmak ve yaptırmak,

o. Arazi kullanım planlarını yapmak, yaptırmak,

p. İhaleye esas birim fiyat çalışmaları yapmak,

q. İhale ve kesin hesap işlemlerini yapmak,

r. Tarımsal üretim potansiyeli yüksek ovaların belirlenmesi işlemlerini yapmak, yaptırmak,

s. Tarımsal amaçlı arazi kullanım planlarını hazırlamak, hazırlatmak

t. Toprak ve sulama suyu analiz laboratuarlarının kuruluş esaslarını belirlemek,

u. Avrupa Birliği arazi kullanım politikaları ile Ülkemizde tarım arazilerinin kullanım politikalarının uyumlu hale gelmesi için gerekli çalışmaları yapmak, yaptırmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

vi. Tarım Sigortaları ve Doğal Afetler Daire Başkanlığı

a. Tarımsal ürünlere, riskler bölgeler ve isletme ölçekleri itibariyle sağlanacak prim desteğine ilişkin planlamalar yaparak, tekliflerin Bakanlar Kurulunun onayına sunulmasını sağlamak,

b. Tarım Sigortaları Kanunu ile Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,

c. Bakanlık Çiftçi Kayıt Sistemi'ndeki ve Bakanlıktaki diğer kayıtları dikkate alarak, havuz veri tabanında Bakanlar Kurulu Kararı'nca teminat altına alınan riskler için sigorta şirketleri tarafından düzenlenecek standart devlet destekli tarım sigortaları poliçelerine istinaden devlet tarafından karşılanacak toplam prim desteğine tarım sigortaları havuzu hesabına aktarılmasını sağlamak,

d. Tarım sigortaları havuzu yönetimi tarafından onaylanan risk paylaşımı ve reasürans planına göre oluşabilecek hasar fazlasına ilişkin tarım sigortaları havuzuna devlet tarafından taahhüt edilecek hasar fazlası desteğine ilişkin karar tekliflerinin Bakanlar Kurulu'nun onayına sunumunu ve oluşabilecek hasar fazlası desteğin tarım sigortaları havuzu hesabına aktarılmasını sağlamak,

e. Hasar tazminat ödemelerinin kontrolünü sağlamak ve düzenli bir şekilde yapılmasını sağlamak,

f. Havuz eksperliği konusunda eğitim düzenlemek ve bu eğitimle ilgili belge vermek,

g. Tarım sigortası ile ilgili çalışmalara ve uygulamalara katılmak,

h. 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun çerçevesinde tüm tarımsal varlığı zarar gören çiftçilere Kanunda belirtilen yardımların yapılması amacı ile afet tertiplerine aktarılan ödeneğin tahsisini sağlamak,

i. Afete uğrayan ve durumları 2090 sayılı Kanun çerçevesinde değerlendirilecek kredi verilen çiftçilerin kredi dönüşlerini takip etmek,

j. 2090 sayılı Kanun çerçevesinde kredi kullanan ve tekrar afete uğrayan çiftçilerin kredi borçlarının bir yıl sure ile ertelenmesini sağlamak,

k. Tarım arazilerinin, ekili ve dikili alanlar ile bunların ürünlerinin, meyveli ağaçların ve çiftçi mallarının korunmasını sağlamak için ilgili kuruluşlarla is birliği yapmak. Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki 4081 sayılı Kanunun uygulanmasını sağlamak,

l. Küresel iklim değişiklikleri, kuraklık, çölleşme ile ilgili çalışmalar yapmak ve yaptırmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

vii. Arazi Toplulaştırma ve Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri Daire Başkanlığı

a. Arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile ilgili etüt, proje ve uygulama işlemlerini yapmak, yaptırmak,

b. İhale ve kesin hesap işlemlerini yapmak,

c. 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında yapılan özel arazi toplulaştırma taleplerini değerlendirmek, kontrol etmek ve onaylamak,

d. Arazi derecelendirme işlemlerini yapmak, yaptırmak,

e. Arazi edindirme işlemlerini yürütmek,

f. Yeter gelirli isletme büyüklüğünü bölgelere göre hesaplamak, sürdürülebilir isletme ölçeği ile ilgili çalışmalar yapmak,

g. Arazi dağıtım ve kiralama çalışmalarını yapmak, yaptırmak,

h. Kamulaştırma işlemlerini yürütmek,

i. Kırsal alan düzenlemesi ve altyapı çalışmalarını yapmak, yaptırmak,

j. İhaleye esas birim fiyat çalışmaları yapmak,

k. Bölgesel olarak optimum isletme büyüklüklerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda işletme yapısının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmak,

l. Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan veya özel mülkiyetinde bulunup da kamu hizmetlerinde kullanılmayan, orta malı olup ihtiyaç fazlası olarak belirlenen, devletçe ıslah edilen gol, nehir ve bataklıklardan kazanılan arazilerin tarımsal isletmelerin kullanımına geçmesi amacıyla hazine adına tescili ve dağıtım esaslarını belirlemek,

m. Devletin hüküm ve tasarrufu altında

veya Hazine adına kayıtlı olup kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere planlanmamış olan tarım arazilerinin, topraksız veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilere dağıtılmasını veya kiralanmasını düzenlemek, ayrıca bu üreticilerin donanımlarının desteklenmesini sağlayacak tedbirler almak,

n. Tarım reformu uygulama alanlarında 3083 sayılı Kanun gereği dağıtılan araziden, dağıtım tarihinde geçerli bulunan yasal kurallara uygun olarak isletilmeyen arazinin geri alınmasıyla ilgili işlemleri uygulamak, Danıştay, mahkeme ve yönetim kararları gereğince yapılması gerekli düzeltme ve ıslah işlemlerini, dağıtım tarihinde geçerli hükümlere göre yürütmek,

o. 3083 ve 5403 sayılı kanunlar çerçevesinde arazi dağıtım hizmetlerini yürütmek,

p. 3083 sayılı Kanun kapsamındaki uygulama alanlarında köy gelişim alanlarının belirlenmesi, koy imar planları ve altyapı hizmetlerinin yapılması veya yaptırılması,

q. 3083 sayılı Kanun kapsamındaki uygulama alanlarında idari bağlılık değişikliklerine ilişkin is ve işlemlerin yürütülmesi,

r. Yeter gelirli isletme büyüklüğünü bölgelere göre hesaplamak, Sürdürülebilir İsletme ölçeği ile ilgili çalışmalar yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

viii. Arazi Islahı ve Sulama Sistemleri Daire Başkanlığı

a. Sulama projelerinin etüt ve uygulamalarını yapmak, yaptırmak,

b. Mevcut sulama şebekelerinde sulama sonuçlarını bitkisel üretim, sulama ve toprak koruma acısından izlemek değerlendirmek ve iyileştirici tedbirler almak,

c. İhale ve kesin hesap işlemlerini yapmak,

d. Tarımsal sulamada verimliliği artırmak, uygun sulama tekniklerinin kullanılmasını sağlamak, uygun sulama tesislerini yaptırmak,

e. Bakanlığın sulama ile ilgili politika ve stratejilerini belirlemek,

f. Sulama alanlarında su tasarrufu sağlayacak modern sulama sistemlerin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapmak, projeler yapmak, yaptırmak ve desteklemek

g. Su kullanıcı örgütleri ile işbirliği yaparak sulamada verimliliği artırıcı çalışmalar yapmak, yaptırmak,

h. Sorunlu tarım arazilerini tespit etmek, ettirmek,

i. Arazi ıslah projelerini hazırlamak, hazırlatmak,

j. Drenaj projelerinin etüt ve uygulamalarını yapmak, yaptırmak,

k. İhaleye esas birim fiyat çalışmaları yapmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

ix. Özel Projeler ve Kredilendirme Daire Başkanlığı

a. Kalkınma planları ve hedefleri doğrultusunda uluslararası finans kuruluşlarından temin edilecek kredilerle yürütülecek entegre tarımsal ve kırsal kalkınma projelerinin hazırlanması ve bunlarla ilgili koordinasyonu sağlamak,

b. Dış kaynaklı entegre kırsal kalkınma projelerini hazırlamak ve hazırlatmak, uygulamaya koymak ve yürütülmesini sağlamak,

c. Uygulanan projeler için gerekli taşıt, alet, makine, ekipman ve diğer girdileri tespit etmek, bunların tedariki ve tahsisini sağlayıcı tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak, personel, hizmet içi eğitim ve bütçe ihtiyaçlarını tespit etmek ve bunların yıllık programlar çerçevesinde temini için ilgili birimlerle işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak,

d. Kredilendirilmek suretiyle desteklenen tarımsal amaçlı kooperatifler, birlikler ve diğer

e. üretici örgütleri ile üst birliklerine ait proje yapmak, yaptırmak ve kredi işlemlerini yürütmek,

f. Uygulanan projeler kapsamında verilen kredilerin yerinde kullanılıp kullanılmadığını takip etmek,

g. Kredilendirilmek suretiyle desteklenen tarımsal amaçlı kooperatifler, birlikler ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklere ait projeleri takip etmek ve gerektiğinde teknik kontrolleri yapmak,

h. Rehabilite edilebilecek kooperatif, birlik ve üst birliklerin projelerine ait çalışmalar yapmak,

i. Kredilendirilmek suretiyle desteklenerek isletmeye alınan kooperatif, birlikler ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerine ait projeler ile ilgili istatistiki çalışmalar yapmak, değerlendirmek,

j. Kooperatifler, birlikler ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerinin desteklenmesiyle ilgili kredi tahsis belgeleri ve eklerinin idari, mali ve hukuki yönden değerlendirilmesini yaparak kredilendirme ile ilgili yönetmeliğe göre kredi alabileceklerin tespitini yapmak,

k. Kooperatifler, birlikler ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerinin yatırımlarının desteklenmesi amacıyla bütçeye konulacak ödeneklerin ilgili örgütlere tahsis işlemlerini yapmak,

l. Kooperatiflerin, birliklerin ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerinin yarım kalan projeli yatırımlarının desteklenmesi ve isletme sermayesi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla bütçeye konan ödeneklerin, tahsisi ile ilgili işlemleri yürütmek,

m. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin, birliklerin ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerinin yatırım faaliyetlerinin mali yönden desteklenmesi ile ilgili hesap ve muhasebe islerini yürütmek, kooperatiflere tahsis edilen kredilerin mahalline tahsisi için gerekli işlemleri yapmak ve gerektiğinde ilgili mercilere bilgi vermek,

n. Kooperatifler, birlikler ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerine tahsis edilen ödeneklerin geri dönüşünü, tahsil ve tenkis işlemlerini takip etmek,

o. Kooperatiflerin, birlikler ve diğer üretici örgütleri ile üst birliklerinin yatırım ve isletme sermayeleri için yeni finans kaynakları temin etmek, kredilendirilerek desteklenecek olanları belirlemek ve kredilerin kullanımını sağlamak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

x. Coğrafi Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı

a. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi kapsamında kurulacak Arazi Parsel Tanımlama Sistemi için gerekli Coğrafi Bilgi Sistemine (CBS) dayalı çalışmaları gerçekleştirmek
b. CBS çalışmaları kapsamında arazi kullanım sınıflarına ilişkin çalışmalar yapmak, bu çalışmaların iklim değişikliği ve Entegre İdare ve Kontrol Sistemi kapsamında kullanımına yönelik entegrasyonu sağlamak.
c. Genel Müdürlüğün hizmet konuları ile ilgili harita, uydu görüntüsü ve diğer verileri sağlamak,
d. Hizmet konuları ile ilgili teknolojik gelişmeleri takip etmek ve hizmetlerde kullanımını sağlamak,
e. Kurum içi ve kurumlar arası veri değişim standartlarını belirlemek,
f. Genel Müdürlüğün Görev alanına giren konulardaki veri kaynaklarının tespiti ve veri tabanının oluşmasını sağlamak,
g. Entegre idare ve kontrol sistemi dahil olmak üzere, Görev alanına giren konularda bilgi sistemleri kurmak, isletmek ve güncel tutmak,
h. Tarımsal verileri toplamak ve istatistikleri oluşturmak,
i. Çiftlik muhasebe veri ağını kurmak ve isletmek,
j. Bakanlık içi ve dışı birimlerle işbirliği yapmak, diğer bilgi işlem sistemleri ile entegrasyonu sağlamak üzere her türlü tedbiri almak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

2. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI TAŞRA TEŞKİLATI

3.6.2011 tarihli ve 639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 inci maddesi hükümlerine dayanılarak hazırlanmış olan Bakanlık Taşra Teşkilatı Görev Yönergesi'nde proje konusuna esas teşkil eden Bitkisel Üretim ile ilgili birimlerin yapısı ve işlevleri aşağıda ifade edilmiştir.

2.1. İl Müdürlükleri

Bakanlık İl Müdürlükleri, il müdürü yönetiminde ve aşağıdaki şube müdürlüklerinden oluşur.

a. Gıda ve Yem Şube Müdürlüğü
b. Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü
c. Hayvan Sağlığı, Yetiştiriciliği ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü
d. Tarımsal Altyapı ve Arazi Değerlendirme Şube Müdürlüğü
e. Kırsal Kalkınma ve Örgütlenme Şube Müdürlüğü
f. Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şube Müdürlüğü
g. İdari ve Mali İsler Şube Müdürlüğü

İhtiyaçların özelliğine göre ve gerek duyulması halinde, il müdürlüğüne veya şube müdürlüğüne bağlı hizmet birimleri oluşturulabilir. Bu birimlerin oluşturulması Görev ve yetkileri Bakan Onayı ile belirlenir.

Görevleri

- İlin tarımsal envanterini çıkarmak ve ilin tarım üretim potansiyelini mevcut teknolojiye göre belirlemek,
- Her türlü il yayım programlarını hazırlamak ve yayınların kendi elemanlarına, tüketicilere ve çiftçilere ulaştırılmasını sağlamak,
- Çevreye duyarlı doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirlikle ilgili yeni teknolojileri ve bilgileri çiftçilere ulaştırabilmek, ilin tarımsal yayım programını hazırlamak programın gerçekleşebilmesi için üretici, üretici örgütleri, üniversite, özel sektör ile işbirliği yapmak,
- Araştırma kuruluşları ile doğrudan merkeze bağlı olan benzeri kuruluşlarla işbirliği halinde uygulamaya donuk deneme ve demonstrasyonlar programlamak ve yürütmek,
- İlde çiftçilerin karsılaştığı problemleri araştırma enstitülerine iletmek, çözümlerin çiftçilere iletilmesini sağlamak, ilde Görev yapan personelin hizmet içi eğitimlerini koordine etmek,
- Tarım ürünlerinin islenip, değerlendirilmesine, pazarlamasına ve bunun için gerekli tesislerin kurdurulmasına yardımcı olacak çalışmaları yapmak, bu konuda üreticileri ve müteşebbisleri yönlendirmek,
- İlin tarım ürünlerini ekiliş, verim ve üretimlerini tahmin çalışmaları yapmak, tarımla ilgili her türlü istatistik bilgilerinin zamanında toplanmasını sağlamak,
- Hayvan ve bitki sağlığı ile gıda ve yem konusunda il düzeyinde risk kriterlerini ve yönetimi esaslarını belirleyerek de-

ğerlendirme yapmak ve gerekli iletişimi sağlamak,

- İldeki hayvanların refahının sağlanması ile salgın ve paraziter hastalıklardan korunmasını sağlamak, bulaşıcı hastalıkların yurt çapında yayılmasını önlemek amacıyla il çapında plan, program ve projeler hazırlamak, gerek bunları, gerekse Bakanlık tarafından belirlenenleri, ilde uygulamak, izlemek, denetlemek,
- İl dahilinde çözümlenemeyen hastalık, teşhis ve tedavi problemlerini ilgili araştırma merkezlerine ve Bakanlığa intikal ettirmek, araştırma ve teşhis sonuçlarına göre gerekli tedbirleri almak,
- Suni tohumlama hizmetlerini yürütmek ve soy kütüğü sisteminin yurt çapında yaygınlaştırılması için il bazında gerekli çalışmaları yapmak,
- Bakanlığa bağlı hayvan sağlığı ile ilgili hastane, klinik v.b. merkezleri yönetmek; özel sektörce kurulacak bu çeşit tesislere Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre izin vermek ve kurulmuş olanları denetlemek,
- Hayvan sağlığı ile ilgili madde ve malzemelerin üretim, satış, ihracat, ithalat, taşıma, muhafazası ile ilgili kayıtları tutmak, Bakanlıkça belirlenmiş esaslarla ve yetkiyle sınırlı olarak faaliyetleri ile ilgili izin vermek, izlemek, kontrol etmek ve denetlemek
- Özel sektörce kurulacak suni tohumlama istasyonları ve damızlık yetiştirme isletmelerine Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre izin vermek ve denetlemek,
- İl dahilinde uygulanan entegre ve münferit tarım ve kırsal kalkınma projelerinin gerektirdiği hizmetleri yapmak, yeni yapılacak projelerin gerektirdiği on etüt ve envanter çalışmalarını yürütmek,
- Projeye dayalı olarak kurulacak islet-melere ait kredi taleplerini inceleyerek uygun olanların gerekli proje ve çiftlik geliştirme projelerini hazırlamak,
- İl dâhilindeki bitki ve hayvan sağlığı ile ilgili iç ve dış karantina hizmetlerini mevzuatı doğrultusunda yürütmek, resmi ve özel mezbaha ve kombinaları sağlık yönünden denetlemek, ildeki damızlık boğa, koç, teke ve aygırların sağlık kontrollerini yapmak, uygun olmayanları enemek,
- İl dâhilinde bitkilere zarar veren zararlı hastalık ve organizmaların tespitini yapmak ve koruma programlarını hazırlamak, onaylanmış programların uygulanmasını sağlamak,
- İl dâhilinde faaliyette bulunan bitki koruma ürünleri, zirai mücadele alet makineleri, tohum ve gübre bayileri ile ilaçlama yapan özel ve tüzel kişilerin kontrolünü yapmak, gıda ve yem stokları, gıda ve yem konularını ilgilendiren etüt ve envanterleri hazırlamak, ruhsatlı yem fabrikalarını asgari teknik ve sağlık şartları bakımından denetlemek, gıda ve yem sanayileri ürünlerinin belirlenmiş esaslara uygunluğunu denetlemek, ihracat ve ithalatında Bakanlık ile ilgili işlemlerinin il düzeyindekilerini yürütmek,
- Bitki, hayvan, gıda ve yem güvenirliğini gözeterek tüketiciyi ve halk sağlığını koruma amacıyla il düzeyinde tedbirler almak, Bakanlıkça belirlenen tedbirlerin ilde uygulanmasını sağlamak, izlemek, değerlendirmek, konusunda faaliyet gösteren laboratuarları mevzuatı çerçevesinde belgelendirilmek, kaydını almak, izlemek, yetkili oldukları hususlarda denetlemek,
- Su ürünlerinin ve su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilirlik temelinde işletilmesi ve geliştirilmesini sağlamak, buna yönelik koruma önlemlerini gerçekleştirmek, avcılık ve yetiştiriciliğe, su ürünlerinin islenmesi ve pazarlanmasına, balıkçı barınakları ve balıkçılık ve su ürünleri alt yapılarının geliştirilmesi ve işletilmesine, su ürünleri ile ilgili her türlü bilgi ve belge toplanmasına ve bu bilgilere yönelik kayıt sisteminin geliştirilmesine ilişkin düzenlemeleri uygulamak, getirilen düzenlemeler kapsamında izleme, kontrol ve denetim ile cezai müeyyideleri gerçekleştirmek, su ürünleri ile ilgili inceleme ve değerlendirmeler yapmak ve her türlü teşvik ve koruma tedbirlerinin alınmasını, üretim alanlarının kiralanması ve isletilmesini ve buralarda verimliliğin artırılmasını sağlamak, su kaynaklarının kirletilmesini önleyecek ve su ürünlerini zarardan koruyacak tedbirleri almak ve aldırmak, balıkçılık ve su ürünleri ilgili ihracat, ithalat işlemlerini mevzuatı çerçevesinde yürütmek.
- Mera tespit tahdit, ıslah ve tahsis ile mera dışına çıkarılma ve bu gibi yerler ile ilin içerisinde bulunduğu tarım havzasına dair faaliyetlerde mevzuatı doğrultusunda işlemler yürütmek, tarım arazisinde ekili, dikili alanlarının ve bunların ürünlerinin taşınır ve taşınmaz çiftçi mallarının korunmasını ve tabii afetlerden zarar gören çiftçilere özel mevzuatına göre yardım yapılmasını sağlamak için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak ve çalışmalara yardımcı olmak,
- Projeler çerçevesinde köylerde istihdam imkânlarını artırmak amacıyla el sanatlarının geliştirilmesini, yayılmasını ve tanıtılmasını sağlayıcı ve mamullerinin pazarlanmasını kolaylaştırıcı tedbirler almak,
- Çiftçilerin kooperatif veya birlik seklinde teşkilatlanmasını ve kooperatifçiliği teşvik etmek, bu amaçla etüt ve projeler hazırlamak, kooperatiflerin ve birliklerin kurulması için teknik ve yetkisi dâhilinde mali yardımda bulunmak ve denetlemek,
- Örnek çiftçi yetiştirmek gayesi ile çiftçi kadınlar ile çiftçi çocukları ve gençleri için eğitim programları ve projeleri uygulamak,
- Gıda, gıda katkı maddeleri ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemeler konusunda faaliyette bulunan yerlerin gerekli kayıtları yapmak, izinleri vermek, üretim işleme ve satış yerlerini mevzuatı çerçevesinde denetlemek, bu malzemelerin ihracat ve ithalatında Bakanlık ile ilgili işlemlerinin il düzeyinde olanlarını yürütmek,
- Tohumluk üretimlerinin beyanname kabulü, tarla kontrollerini yapmak ve numune alarak ilgili kuruluşlarına göndermek,
- Tohumluk piyasasında yetkilendirme ile ilgili faaliyetleri yürütmek,
- Tohumluk üretici ve bayilerinin kontrolünü yapmak,

- Tohumluk, süs bitkileri, doğal çiçek soğanları ve kesme çiçek ile ilgili ithalat ve ihracat işlemlerini yürütmek,
- Bakanlıkça yürütülen iç ve dış kaynaklı entegre ve münferit bitkisel üretim, hayvancılık ve su ürünleri üretim, değerlendirme, pazarlama ve kırsal kalkınma projelerinin ili ile ilgili kısımları uygulamak, uygulatmak, hibelerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılmasını takip ve kontrol etmek,
- Küresel iklim değişiklikleri, tarımsal çevre, kuraklık, çölleşme ile ilgili çalışmalar il düzeyinde olanları yürütmek, diğer afetler ve tarım sigortası ile ilgili olarak 14/6/2005 tarihli ve 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu çerçevesindeki uygulamaların yaygınlaştırılmasına yönelik eğitim, yayım ve tanıtım ve mevzuatla verilen diğer çalışmaları yapmak,
- Hayvan ıslahı faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin veri tabanı çalışmalarını yürütmek, Bakanlıkça düzenlenen suni tohumlama kurslarına ilişkin koordinasyonu sağlamak, suni tohumlama yapma izni vermek, sperma ve embriyo üretim merkezleri ve laboratuarlarının kontrol ve denetimlerini yapmak,
- Büyükbaş ve küçükbaş damızlık yetiştiriciliği yapılan isletmelerin teknik yönden kontrolünü yapmak,
- Hayvancılık projeleriyle ilgili personel eğitimi ve bütçe ihtiyaçlarını tespit etmek ve ilin hayvancılık konusunda üretim potansiyelini belirlemek, mevzuatı doğrultusunda projeler yapmak, yürütmek, ilde hayvansal üretimin insan sağlığı ve ekolojik dengeyi koruyucu yöntemlerle yapılmasına ilişkin çalışmalar yapıp bunları denetlemek.
- Projeye dayalı olarak kurulmak istenen hayvancılık isletmelerine ilişkin teknik yardım taleplerini değerlendirmek,
- İl dâhilinde faaliyette bulunan her türlü gübre ve toprak düzenleyicilerin üretim yerleri, gübre bayileri ile bu bayilerin depolarını ve buralardaki piyasaya arz edilmiş ürünleri belirlenmiş esaslara göre uygunluğunu denetlemek,
- Bakanlığın il müdürlüklerine yetki devri yaptığı gübreler için ithalat uygunluk belgelerini düzenlemek,
- İlde ilk defa faaliyete gecen gübre fabrikaları ile gübre üretim yerleri için lisans başvurularında, bu fabrika ve üretim yerlerinin mevzuata uygunluğunu denetlemek, uygunluk raporunu Bakanlığa göndermek,
- İlde bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimi ile ilgili bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılmasını sağlamak,
- Kayıt sistemleri veri girişleri ve kayıt sistemlerine dayalı destekleme uygulamalarını yapmak,
- Tarımsal üretimi arttırmak, geliştirmek, kolaylaştırmak, kalitesini arttırmak ve maliyeti düşürmekle ilgili iş ve işlemleri usulünce yürütmek, çiftlik muhasebe veri ağının il ile ilgili kısımlarını mevzuatı çerçevesinde gerçekleştirmek,
- Üreticilerce toprak analiz sonuçlarına dayalı gübre kullanımını sağlamak için eğitim çalışmaları yapmak,
- İlde bulunan toprak-bitki –sulama suyu analiz laboratuarlarının yetkilendirilmesi ve faaliyetleri ile ilgili olarak Bakanlıkça istenen hususları yerine getirmek,
- Alternatif üretim tekniklerine yönelik üretici, üretici örgütleri, müteşebbis ve tüketicilere eğitim ve yayım hizmetlerinde bulunmak, denetim faaliyetlerini yürütmek, alternatif tarımsal üretim tekniklerine yönelik Bakanlıkça verilecek görevleri yapmak.
- Sulamaya acılan alanlarda tarım tekniklerini çiftçilere öğretmek ve yaymak,
- İlin, tohum, fidan, fide, gübre, ilaç, ası, serum, zirai alet ve makine, damızlık hayvan, yumurta, civciv, balık yavrusu ve yumurtası, ipek böceği tohumu, ana arı, kovan, sperma zirai kredi gibi girdi ihtiyaçlarını ilçelerden gelen bilgiler ışığında tespit etmek, bunların tedarik ve dağıtımı için T.C. Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri, tarımsal amaçlı kooperatifler, döner sermaye, bütçe imkânları ve varsa fon gibi kaynaklardan yararlanmak üzere tedbirler almak,
- Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerini düzenleyen, 8/9/2006 tarih ve 26283 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik kapsamındaki is ve işlemleri yapmak, uygulamaları yaygınlaştırmak için eğitim, yayım ve tanıtım çalışmaları yapmak,
- İlde kurulu bulunan döner sermaye isletmesi ile ilgili is ve işlemleri mevzuatına uygun olarak yürütmek,
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile arazi edindirme, tarım arazilerinin parçalanmasını önlemek, arazi düzenlemesi ve toplulaştırması, sulama verimliliğini arttırmak için uygun sulama tekniklerinin kullanılması ve tesislerinin yapılması, toprak kaynaklarını korumak, tarla içi geliştirme hizmetlerini yürütmek, 3083 sayılı Kanun çerçevesinde ve Bakanlıkça verilen yetki ve görevler dâhilinde gerekli faaliyetleri yapmak,
- İlde bulunan Bakanlık kuruluşları arasında merkezden istenen verilerin toplanarak merkez kuruluşlarına bildirilmesi ve Bakanlıkça verilen talimat çerçevesinde koordinasyonu sağlamak,
- Bakanlıkça önceden tespit edilen ilke ve esaslar çerçevesinde hazırlanan il yıllık yatırım ve bütçe tekliflerinin planlanmasını, uygulamasını ve değerlendirmesini yapmak,
- İlde, Bakanlığın orta ve uzun vadeli strateji politikaları çerçevesinde çalışmalarını yürütmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

2.2. İlçe Müdürlükleri

Bakanlık ilçe müdürlüğü, bir müdür ile yeterli sayıda personelden meydana gelir.

Görevleri

- İlçenin kalkınması, çiftçilerin gelir ve hayat seviyelerinin yükselmesi için hizmet ve görev alanına giren konularda program ve projelerin hazırlanması için gerekli bilgileri toplamak ve teklifte bulunmak,
- Program ve projelerin ilçeyi ilgilendiren bölümlerini uygulamak ve sonuçlarını değerlendirmek,
- Çiftçinin eğitimi için yayım programları

hazırlamak ve uygulamasını sağlamak,

- Üst kuruluşlarca hazırlanıp kendilerine intikal ettirilmiş olan örnek çiftlik geliştirme planlarına göre işletme kurulmasına yardımcı olmak,
- İlçenin tarım, hayvancılık ve su ürünleri ile ilgili her türlü tarım girdileri ve kredi ihtiyaçlarını tespit ederek il müdürlüğüne bildirmek, temininde yardımcı olmak, dağıtımlarını yapmak,
- İlçede bitki ve hayvan sağlığını korumak amacıyla mevzuatında belirtildiği şekilde hastalık ve zararlılarla mücadeleyi sağlamak,
- İlçenin tarımla ilgili istatistiklerini üst kuruluşlarca verilen formlara uygun olarak zamanında derlemek ve ilgili yerlere intikal ettirmek,
- İlçenin program ve projelere dayalı yıllık bütçe teklifini hazırlayarak zamanında il müdürlüğüne göndermek,
- Toprak analiz sonuçlarına dayalı gübre kullanımını sağlamak için eğitim çalışmaları yapmak,
- Verilen yetki çerçevesinde ilçede denetim faaliyetlerini yürütmek,
- Her türlü hayvan ıslah faaliyetini yürütmek, Bakanlık tarafından uygulamaya konulan kayıt sistemlerine veri girişlerini yapmak ve veri kaydına dayalı destekleme işlemlerini uygulamak,
- Kayıt sistemleri veri giriş işlemleri ve sistemlere bağlı destekleme uygulamalarını il müdürlüğü ile koordineli olarak yürütmek (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011a).

3. DSİ BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, ülkemizdeki bütün su kaynaklarının plânlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, Merkezi Yönetim Bütçesi'ne tabii genel bütçeli yatırımcı bir kuruluştur. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlıdır. Çevre ve Orman Bakanlığı 04.07.2011 tarih ve 27984 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 645 sayılı KHK ile faaliyetlerini Orman ve Su İşleri Bakanlığı olarak yürütmektedir.

Bir kamu kuruluşu olarak kendine verilen; taşkın koruma, sulu ziraatı yaygınlaştırma, hidroelektrik enerji üretme ve büyük şehirlere içme suyu temini yanı sıra Belediye Teşkilâtı olan yerleşim yerlerine de içme suyu temini gayelerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi bakımından, söz konusu dört maksadın ortak noktası olan baraj çalışmaları konusunda öncelikli faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu sebeple DSİ Genel Müdürlüğü e barajlar yapan bir kuruluş olarak bilinir. Aynı zamanda ülkemizdeki su kaynaklarının çeşitli kullanım maksatlarına tahsisinde de otorite kuruluştur. DSİ Genel Müdürlüğü faaliyetlerini; 6200, 167 ve 1053 Sayılı Kanunlara göre yürütür.

4. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ

Tarım Kredi Kooperatifleri, çalışanlarıyla birlikte, bir milyonun üzerindeki çiftçi ortaklarımızın tarımsal faaliyetlerinde kullanmak üzere her türlü ihtiyaçlarını sağlayarak üretimlerine katkıda bulunmayı, kooperatifçilik ilkeleri çerçevesinde dayanışmayı ve Türk tarımı ile ekonomisine hizmet etmeyi amaçlamış olup çiftçilerimizin tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılamak, beklentilerine kalite ve istikrarla karşılık vermek ilk önceliğidir. TRB1 Bölgesinde Malatya İlinde Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliği kurulmuştur. (http://kooperatif.tarimkredi.org.tr/temsilciler.php?il=44, 2011)

5. TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A.Ş. (TÜRKŞEKER)

Sektörde en büyük şirket durumundaki Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TÜRKŞEKER), faaliyetlerini başta 4634 sayılı Şeker Kanunu, 233 sayılı K.H.K. ve Şirket Ana Statüsü'ne göre yürütmekte olup, sermayesinin tamamı devlete ait bir İktisadi Devlet Teşekkülü'dür. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olup, merkezi Ankara'dadır. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., Tarım, İmalat-Gıda, İmalat-Kimya, İmalat-Elektriksiz Makine, İmalat-Meslek Bilim Ölçü Kontrol Optik Donanım sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde şeker pancarı üretimi, her yıl üreticilerle yapılan "Şeker Pancarı Üretim Sözleşmesi" ile yapılmaktadır. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş., şeker pancarı üretimini, 4634 sayılı Şeker Kanunu ve ilgili yönetmelikler gereğince; Şeker Kurulu tarafından tahsis edilen kota çerçevesinde, mevcut stoklarını ve bünyesinde bulunan fabrikaların kapasitelerini göz önünde bulundurarak yapmaktadır. Ayrıca TÜRKŞEKER, üretim planlamasını, Bakanlar Kurulu Kararı Eki Karar ile yayımlanan "Genel Yatırım ve Finansman Programının Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar" çerçevesinde yapmaktadır. Teşekkülümüz tarım sektöründe; 1976 yılında faaliyete geçen Tohum İşleme Fabrikasında pancar üretim iş programına uygun olarak, ham tohumdan ülkemiz koşullarına en uygun şekilde geliştirilmiş kalibre edilmiş tohum elde etmektedir (http://www.Türkseker.gov.tr/hakkimizda.aspx, 2011).

6.TÜRKİYE ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ

6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği (TZOB) Kanunu 1957 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak, kanuna ilişkin tüzüğün zamanında çıkarılmaması nedeni ile ziraat odalarının faaliyete geçmeleri 1963 yılından itibaren başlamıştır. Aradan geçen süre içerisinde, 6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat odaları Birliği Kanunu'nun bazı maddeleri, 1971 yılında 1330 Sayılı Kanun'la, 1984 yılında 2979 Sayılı Kanunla, 2004 yılında is 5184 ve 5234 sayılı Kanunlarla değişikliklere uğramıştır. Çiftçilik ile uğraşanların yasal kuruluşu olan ziraat odaları da, diğer meslek kuruluşları gibi hukuki dayanağını Anayasa'dan alan kamu kurumu niteliğinde mesleki kuruluştur.

Ziraat Odalarının görev tanımı, 6964 Sayılı Kanun'un 5184 Sayılı Kanun'la değişik 1 inci maddesinde yapılmıştır. Buna göre; "Ziraat odaları, meslek hizmetleri görmek, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslek faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilik mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini

sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak, meslek disiplin ve ahlakını kollayıp gözetmek, çiftçilikle iştigal edenlerin mesleki hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır" (http://www.tzob.org.tr/tzob_web/hakkında.htm, 2011). TRB1 Bölgesindeki tüm illerde ve bazı ilçelerde Ziraat Odaları çiftçilere hizmet götürmek amacıyla kurulu durumdadır.

Ek 2: Malatya İli Bitkisel Üretim Alt Sektörü

1. MALATYA İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 33
1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya 33
1.2.Topografya 33
1.3. İklim Durumu 33
1.4. Bitki Örtüsü 35
2. MALATYA İLİ TARIM PROFİLİ 36
2.1. Malatya İlinde Nüfus Dağılımı 36
2.2. Malatya İlinde Arazi Varlığı ve Kullanım Biçimleri 36
2.3. Malatya İlinde Toplam Tarım Alanları 37
2.4. Malatya İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi 40
2.5. Malatya İlinde Hayvan Varlığı 51
2.6. Malatya İli Bitkisel Üretim Sektörü Dış Ticareti 54
2.7. Malatya İlinde Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapasite Kullanımı 55
2.7.1.Malatya İlinde Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri 55
3. MALATYA İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ 56
3.1.İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı 56
3.2.Malatya İlinde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı 56
3.3.Bitkisel Üretime Yönelik Potansiyeli Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar 56
3.4.Malatya İlinin Dış Ticareti 57
3.5.Malatya İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri 58

1. MALATYA İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Malatya ili Doğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır. İlin yüzölçümü 12.146 km^2 ile Türkiye'nin %1,53'ünü oluşturmakta ve kilometrekareye 62 kişi düşmektedir. Ankara'ya karayolu ile 646 km uzaklıkta olan Malatya ili güneyinde Adıyaman, doğusunda Elazığ ve Diyarbakır, batısında Kahramanmaraş ve kuzeyinde ise Sivas ve Erzincan illeri ile komşudur. İl Elazığ'a 101 km, Erzincan'a 364 km, Sivas'a 247 km, Kahramanmaraş'a 223 km, Adıyaman'a 165 km, Diyarbakır'a ise 252 km uzaklıktadır. Denizden yüksekliği ortalama 900 metredir ve iklim, karasal ile Akdeniz iklimi arasında mikroklimadır.

1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya

Malatya ili Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi Yukarı Fırat havzasında yer almaktadır. Tarihsel süreç içinde önemli bir kavşak noktası olan il, İpek Yolu ve Kral Yolu gibi önemli güzergâhların üzerindedir. Konumu, zengin su kaynakları ve arazi yapısı ile tarih boyunca pek çok önemli uygarlık ve yerleşime ev sahipliliği yapmıştır.

Malatya ili günümüzde de önemli bir düğüm noktasıdır. Malatya'da birleşen yollar kuzeye doğru Kafkaslara kadar uzanmakta, güneye inen yollar ise Çukurova, Suriye ve Mezopotamya'ya ulaşmaktadır. Malatya ilinin batı kesimi, İç Anadolu Bölgesi aracılığıyla Türkiye'nin batısına açılmakta, Elazığ ve Bingöl aksıyla da İran'a ulaşılabilmektedir.

1.2.Topografya

Malatya genel olarak dağlık ve geniş ovalar ile kaplıdır. İldeki büyük dağlar Torosların uzantısıdır. İlin güneyinde yüksek dağlar (Güneydoğu Toroslar) bulunmaktadır. Malatya'da mevcut yüksek dağlardan Akdağ 2608 metre, Bozdağ 2581 metre, Şakşak ise 2237 metre yüksekliğe sahiptir. Güneydoğu Torosların kuzeyinde Malatya ovası yer alır.

Başlıca ovaları; Doğanşehir, İzollu, Mığdı, Sürgü, Akçadağ, Yazıhan, Mandara, Çaplı, Distrik ve Erkenek Ovalarıdır. Başlıca akarsuları ise; Söğütlü Çayı (17,5 km), Sultansuyu (21,5 km), Morhamam Çayı (22,5 km), Surgü Suyu (30 km), Tohma Çayı (52,5 km), Kuruçay ise (67 km)'dir. İldeki barajlardan Karakaya Barajı 298 km^2, Sürgü Barajı 5,10 km^2, Medik Barajı 1,62 km^2, Polat Barajı 2,99 km^2, Sultansuyu barajı 2,26 km^2, Çat Barajı ise 14,30 km^2'lik alana sahiptir.

1.3. İklim Durumu

Fırat Havzası'nda yer alan Malatya, kışları yağışlı ve soğuk, yazları sıcak ve kurak bir iklime sahiptir. Denizden yüksekliği yaklaşık 900 m olan Malatya'da yılın en yağışlı mevsimi ilkbahardır. İlde sıcaklık farkı çok büyüktür. Kışın -30 °C'ye düşen sıcaklık yazın 42 °C'ye kadar çıkmaktadır.

İlde yıllık ortalama yağışlar ile yaz aylarında düşen yağışlar arasındaki büyük fark, çok şiddetli yaz kuraklığının somut bir göstergesidir. Malatya ikliminin bu özelliği, tarımsal üretimde sulamayı zorunlu kılmaktadır.

Tablo 1. Malatya İli İklimsel Verileri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık (°C)	0,0	1,8	7,1	13,0	18,0	23,3	27,5	27,0	22,4	15,3	7,4	2,1
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	3,5	5,9	12,1	18,5	23,9	29,6	34,1	33,8	29,3	21,5	12,2	5,6
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-2,9	-1,8	2,5	7,6	11,8	16,3	20,2	19,9	15,6	9,9	3,5	-0,7
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3,3	4,2	5,4	7,1	9,3	11,4	12,3	11,5	9,6	7,2	5,1	3,2
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	10,5	11,2	11,4	12,1	10,7	5,3	1,0	1,0	2,2	7,2	9,4	10,8
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	35,3	36,0	49,9	59,4	45,8	18,1	2,3	1,8	6,4	38,0	41,4	38,3

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx*

Tablo1'de görüldüğü gibi, uzun yıllar ortalamasına göre aylar itibarıyla Malatya ilinde hava sıcaklığı "sıfır" derecenin altına düşmemekle birlikte, bazı günlerde düşmektedir. Bu durum özellikle Nisan, Mayıs aylarında meyvelerde don zararına yol açabilmektedir.

Tablo 2. Malatya Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En düşük Sıcaklık Değerleri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
En Yüksek Sıcaklık (°C)	14,2	18,6	27,2	33,7	36,0	40,0	42,2	41,5	38,8	33,1	25,0	18
En Düşük Sıcaklık (°C)	-18,3	-18,2	-13,9	-4,2	0,1	7,0	10,0	12,4	5,7	-1,2	-12	-19

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx*

Malatya ili Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu Bölgelerinin kesişme noktasında bir geçiş ilidir. İklimsel özellikleri de bu üç bölgenin karakterini taşımaktadır. Genel olarak, ova alanları fazla olan ilde karasal iklim görülmektedir. İklim şartları kayısı yetiştiricilliği için çok uygundur.

Malatya genelinde hâkim rüzgâr yönü güneybatı, güney ve güneydoğudur. Ortalama rüzgâr hızı 1,3 m/sn.dir. Ortalama nispi nem değeri % 53'dür. Nemin en fazla olduğu ay % 75 ortalama ile Aralık, en az olduğu ay ise % 32 ile Temmuz ayıdır.

1.4. Bitki Örtüsü

Bitki örtüsü yönünden çok zengin desene sahip olan Malatya'nın toplam arazisinin % 93'ü kültür arazisi olarak kullanılmaktadır. Malatya'da doğal alanlar özellikle Pütürge, Hekimhan ve Doğanşehir ilçelerinde zengindir. Diğer ilçelerde de orman alanları mevcuttur.

2010 yılında hazırlanan Malatya-Elazığ-Tunceli-Bingöl 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı analizlerinde Malatya genelindeki orman varlığı tüm arazi varlığının yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır. Yapılan çalışmaya göre Malatya ilinde 15.863 ha orman alanı bulunmaktadır. İl genelinin %47'si ise çayır ve mera alanlarından oluşmaktadır.

2. MALATYA İLİ TARIM PROFİLİ

2.1. Malatya İlinde Nüfus Dağılımı

Malatya ili 2011 yılı nüfusunun ilçelere dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. İl toplam nüfusu 757.930'dur. Toplam nüfusun %66'sı kentsel, %34'ü kırsal nüfustan oluşmaktadır. Tablo 3'de de görüleceği gibi merkez ilçe, il genelinin en fazla nüfusu olan yerleşimidir. İl merkezi toplam nüfusun %64'ünü, kentsel nüfusun %84'ünü ve kırsal nüfusun %26'sını oluşturmaktadır.

Tablo 3. Malatya İli Nüfus Dağılımı

İlçeler	İl/İlçe merkezleri	Belde/Köyler	TOPLAM
Merkez	419.959	68.288	488.247
Akçadağ	8.081	21.777	29.858
Arapgir	6.288	4.840	11.128
Arguvan	1.804	6.206	8.010
Battalgazi	17.148	12.679	29.827
Darende	9.530	21.623	31.153
Doğanşehir	10.902	30.423	41.325
Doğanyol	1.578	3.108	4.686
Hekimhan	7.069	18.036	25.105
Kale	1.725	4.435	6.160
Kuluncak	2.157	6.794	8.951
Pütürge	2.512	16.849	19.361
Yazıhan	2.128	13.440	15.568
Yeşilyurt	7.707	30.844	38.551
Toplam	**498.588**	**259.342**	**757.930**

Kaynak: *TUIK, 2011*

2.2. Malatya İlinde Arazi Varlığı ve Kullanım Biçimleri

Malatya İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün 2010 yılı çalışma raporuna göre il genelindeki 1.241.200 ha alanın %34'ü tarım alanıdır. Çayır ve mera alanları genel toplamın %47'sini oluşturmaktadır. Malatya ilinin arazi varlığı Tablo 5'de gösterilmektedir. Tabloda da görüleceği gibi, tarım alanlarının %40,8'i sulu tarım alanıdır. Bu durum katma değeri yüksek bitkisel ürünlere geçiş açısından avantaj olarak görülebilir.

Tablo 4. Malatya İli Arazi Dağılımı

Arazinin Karakteri		Miktarı (Ha)	Toplam Alan (Ha)
Tarım Alanı	Sulanan Arazi	173.389	425.450
	Sulanabilir Arazi	218.557	
	Susuz Arazi	33.504	
Mera ve Ormanlık Alan	Çayır-Meralar	580.423	729.551
	Orman ve Fundalıklar	149.128	
Diğer Alanlar	Taşlık-Kayalıklar	58.910	86.199
	Su Satıhları	18.022	
	Yerleşim Alanları	9.267	
Toplam Alan (ha)		1.241.200	1.241.200

Kaynak: *Malatya Tarım İl Müdürlüğü, 2012*

2.3. Malatya İlinde Toplam Tarım Alanları

Daha önce de belirtildiği gibi, Malatya ilinin toplam 1.241.200 ha olan arazi varlığının %34'ü (425 450 ha) tarımsal amaçlı kullanılabilir arazi özelliğine sahiptir. Tarım dışı alan ise 729 551 ha düzeyinde olup, il arazisinin yaklaşık 2/3'üne tekabül etmektedir. Tablo 5'de görüldüğü gibi, tarım alanlarının %40,8'i sulu tarım alanıdır. Bu durum katma değeri yüksek bitkisel ürünlere geçiş açısından avantaj olarak görülebilir. Yaklaşık 25.8 milyon ha olan Türkiye tarım alanlarının %1,65 kadarı Malatya ili sınırları dâhilinde bulunmaktadır. Malatya ve diğer TRB1 illerinin tarımsal arazi kullanım durumu incelendiğinde bölgede tarım arazisi oranı en yüksek olan ilin %34,3 ile Malatya olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. Malatya İli Alanlarının Arazi Kullanım Kabiliyetlerine Göre Dağılımı

Alt Bölgeler	Toplam Alan	Arazi Kabiliyet Sınıflarına Göre Dağılım				
	ha	1	2	3	4	5 - 8
1. Alt Bölge Arapgir, Doğanşehir, Kuluncak	**304.736**	6.352	15.528	28.896	43.566	210.395
I.Alt Bölge içindeki payı (%)		2,1	5,1	9,5	14,3	69,0
Toplam alan içindeki payı (%)	**25,3**	0,5	1,3	2,4	3,6	17,5
2. Alt Bölge Arguvan, Hekimhan, Pütürge	**361.199**	2.347	20.207	28.696	36.766	273.182
II.Alt Bölge içindeki payı (%)		0,6	5,6	7,9	10,2	75,6
Toplam alan içindeki payı (%)	**30,0**	0,2	1,7	2,4	3,0	22,7
3. Alt Bölge Merkez, Akçadağ, Darende, Yeşilyurt	**424.735**	36.304	28.610	42.508	43.220	274.092
III.Alt Bölge içindeki payı (%)		8,5	6,7	10,0	10,2	64,5
Toplam alan içindeki payı (%)	**35,2**	3,0	2,4	3,5	3,6	22,7
4. Alt Bölge Battalgazi, Doğanyol, Kale, Yazıhan	**115.000**	19.081	13.270	20.257	6.900	55.492
IV.Alt Bölge içindeki payı (%)		16,6	11,5	17,6	6,0	48,3
Toplam alan içindeki payı (%)	**9,5**	1,6	1,1	1,7	0,6	4,6
Genel Toplamı	**1.205.670**	64.085	77.614	120.358	130.452	813.161
Toplam Alana Oranı	**100,0**	5,3	6,4	10,0	10,8	67,4

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı sayısal toprak haritalarından derlenmiştir*

Tablo 6. Malatya İli Genelinde Arazinin Kullanım Kabiliyet Sınıfları İtibarıyla Dağılımı

Sınıflar	Sürekli Sulanan Alanlar	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Karışık Tarım Alanları	Meyve Bahçeleri	Uzum Bağları	Mera ve çayır	Orman Alanları	Diğer Alanlar	Toplam	Toplama Oranı	Alt Toplam
1. Sınıf	16.785	12.340	25.042	3.239	26	1.578	1	5.074	64.085	5,3	**392.493 % 32,6**
2. Sınıf	6.859	23.547	21.851	3.353	82	4.341	1	17.576	77.611	6,4	
3. Sınıf	4.078	29.097	23.166	1.426	574	10.089	285	51.643	120.358	10,0	
4. Sınıf	2.988	16.922	19.872	2.505	1.240	20.072	370	66.471	130.440	10,8	
5. Sınıf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0	**813.008 % 67,4**
6. Sınıf	1.264	10.115	14.799	809	111	28.786	1.473	94.685	152.043	12,6	
7. Sınıf	578	4.972	28.168	1.346	944	144.630	10.754	422.146	613.539	50,9	
8. Sınıf	39	34	850	229	0	3.943	59	42.274	47.427	3,9	
TOPLAM	32.591	97.027	133.748	12.906	2.977	213.440	12.942	699.870	**1.205.501**	100,0	
Toplama Oranı	2,7	8,0	11,1	1,1	0,2	17,7	1,1	58,1	100,0		

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı sayısal toprak haritalarından derlenmiştir*

2.4. Malatya İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi

Malatya Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2011 yılında Malatya ilinde en fazla üretimi yapılan ürünler tarla ürünleridir. Üretilen önemli tarla ve bahçe ürünlerinin üretim alanları, üretim miktarları ve verimleri Tablo 7 ve Tablo 9 ve Tablo11'de yer almaktadır. Türkiye genelinde olduğu gibi, Malatya ilinde de en fazla tarımı yapılan ürünler tahıllardır. Tahıllar arasında ilk 2 sırayı buğday ve arpa almaktadır. Toplam 1119.300 dekar alanda buğday ve arpa ekimi yapılmakta olup, bu miktar toplam tarım alanının %26.3'üne denk gelmektedir.

Tablo 7. Malatya İli Tarla Ürünleri Üretimi (2011)

Ürünler	Ekim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Buğday	789.793	172.409	218
Arpa	329.507	81.194	246
Fasulye (Kuru)	6.075	1.303	214
Nohut	33.019	3.397	103
Mercimek (Kırmızı)	4.134	461	112
Soğan (Kuru)	1.519	3.378	2.224
Patates	460	1.050	2.283
Şeker Pancarı	8.500	42.370	4.985
Tütün	4.647	743	160
Ayçiçeği (Çerezlik)	1.400	238	170
Mısır (Silaj)	8.624	48.429	5.616
Yonca (Yeşil Ot)	21.072	88.723	4.210
Korunga (Yeşil Ot)	6.836	7.868	1.151
Fiğ (Yeşil Ot)	24.208	29.582	1.222
Mürdümük (Yeşil Ot)	38.879	37.609	967

Kaynak: *Malatya Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012*

Tablo 8. Tarla Bitkileri Üretiminin Alt Bölgelere Dağılımı (Sebze hariç)

Alt Bölgeler	İlçeler	Tahıl (da)	Baklagil (da)	Endüstriyel Bitkiler (da)	Yumru Bitkiler (da)	Yem Bitkileri (da)	Toplam (da)	%
I.Alt Bölge	Arapgir	67.999	1.780	0	38	3.000	72.817	6,2
	Doğanşehir	68.184	5.275	6.180	330	2.410	82.379	7,0
	Kuluncak	73.088	3.618	0	130	5.499	82.335	7,0
Ara toplam		**209.271**	**10.673**	**6.180**	**498**	**10.909**	**237.531**	**20,2**
II. Alt Bölge	Arguvan	185.189	1.160	152	187	3.457	190.145	16,1
	Hekimhan	98.876	13.226	0	186	1.957	114.245	9,7
	Pütürge	14.553	829	0	191	9.109	24.682	2,1
Ara toplam		**298.618**	**15.215**	**152**	**564**	**14.523**	**329.072**	**27,9**
III. Alt Bölge	Merkez	133.005	1.553	1.867	220	8.788	145.433	12,3
	Akçadağ	69.778	2.555	1.005	250	8.740	82.328	7,0
	Darende	107.936	1.049	385	172	6.397	115.939	9,8
	Yeşilyurt	36.189	774	270	16	1.200	38.449	3,3
Ara toplam		**346.908**	**5.931**	**3.527**	**658**	**25.125**	**382.149**	**32,4**
III. Alt Bölge	Battalgazi	34.245	52	1.603	158	3.981	40.039	3,4
	Doğanyol	3.405	147	0	21	1.137	4.710	0,4
	Kale	4.100	114	0	28	612	4.854	0,4
	Yazıhan	169.226	4.617	1.660	180	4.450	180.133	15,3
Ara toplam		**210.976**	**4.930**	**3.263**	**387**	**10.180**	**229.736**	**19,5**
Toplam	Adet	**1.065.773**	**36.749**	**13.122**	**2.107**	**60.737**	**1.178.488**	
	%	90,4	3,1	1,1	0,2	5,2		100,0

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2012*

Malatya ilinde 2011 yılı itibarıyla sebzecilik açısından ön plana çıkan ürünler kavun, karpuz ve domatestir. Daha sonra da değinileceği gibi, domates bölgede endüstriye konu olması açısından potansiyeli yüksek ve umutvar bir üründür.

Tablo 9 Malatya İli Sebze Ürünleri Üretimi (2011)

Ürünler	Ekim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Kavun	28.605	14.433	505
Domates (Sofralık)	7.927	35.511	4.480
Biber(Dolmalık)	3.999	9.060	2.266
Hıyar (Sofralık)	3.976	15.216	3.827
Karpuz	3.539	14.047	3.969
Patlıcan	3.378	9.191	2.721
Ispanak	1.448	1.772	1.189
Biber (Sivri, Çarliston)	1.426	1.991	1.396
Fasulye (Taze)	952	710	746

Kaynak: *Malatya Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012*

Tablo 10. Malatya İli Sebze Ürünleri Üretiminin Alt Bölgelere Dağılımı (2011)

Alt Bölgeler	İlçeler	Biber (Sivri) (ton)	Biber (Dolmalık) (ton)	Domates (Sofralık) (ton)	Fasulye (Taze) (ton)	Hıyar (Sofralık) (ton)	Ispanak (ton)	Kavun (ton)	Karpuz (ton)	Patlıcan (ton)	Toplam (ton)	%
I.Alt Bölge	Arapgir	54	858	1.128	0	612	0	3.270	0	248	6.170	6,1
	Doğanşehir	405	1.470	2.584	338	1.776	30	0	98	473	7.174	7,0
	Kuluncak	81	261	1.517	33	1.040	31	92	287	264	3.606	3,5
Ara toplam		**540**	**2.589**	**5.229**	**371**	**3.428**	**61**	**3.362**	**385**	**985**	**16.950**	**16,6**
II. Alt Bölge	Arguvan	78	146	1.025	0	440	0	4.615	1.120	252	7.676	7,5
	Hekimhan	73	272	1.248	32	840	23	202	250	199	3.139	3,1
	Pütürge	44	122	658	21	462	0	0	194	168	1.669	1,6
Ara toplam		**195**	**540**	**2.931**	**53**	**1.742**	**23**	**4.817**	**1.564**	**619**	**12.484**	**12,3**
III. Alt Bölge	Merkez	199	543	3.079	56	2.643	35	924	881	1.239	9.599	9,4
	Akçadağ	281	578	4.550	10	1.980	0	600	3.773	725	12.497	12,3
	Darende	108	328	2.452	94	1.879	44	495	401	545	6.346	6,2
	Yeşilyurt	9	130	418	10	160	0	0	624	78	1.429	1,4
Ara toplam		**597**	**1.579**	**10.499**	**170**	**6.662**	**79**	**2.019**	**5.679**	**2.587**	**29.871**	**29,3**
III. Alt Bölge	Battalgazi	435	3.780	7.650	61	768	1.560	840	1.312	690	17.096	16,8
	Doğanyol	42	38	474	0	286	0	35	308	80	1.263	1,2
	Kale	90	213	1.150	16	966	0	0	0	310	2.745	2,7
	Yazıhan	92	323	7.579	41	1.365	0	3.360	4.800	3.920	21.480	21,1
Ara toplam		**659**	**4.354**	**16.853**	**118**	**3.385**	**1.560**	**4.235**	**6.420**	**5.000**	**42.584**	**41,8**
Toplam	Adet	**1.991**	**9.062**	**35.512**	**712**	**15.217**	**1.723**	**14.433**	**14.048**	**9.191**	**101.889**	
	%	2,0	8,9	34,9	0,7	14,9	1,7	14,2	13,8	9,0		100,0

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Malatya ilinde meyvecilik önemli bir yer tutmaktadır. 2011 yılı verilerine göre Malatya ilinde yaklaşık meyve veren yaşta kayısı ağacı sayısı 7 milyondur ve bu ağaçlardan 562.295 ton ürün elde edilmiştir. Kayısıyı sırasıyla elma, üzüm, dut, armut ve ceviz izlemektedir.

Tablo 11. Malatya İli Meyve Ürünleri Üretimi (2011)

	Meyveli Ağaç Sayısı	Meyvesiz Ağaç Sayısı	Toplam Ağaç Sayısı	Üretim (ton)	Ort. Verim (kg/ ağaç)
Kayısı	6.971.800	565.600	7.537.400	562.295	81
Elma	462.595	94.170	556.765	22.877	49
Armut	178.615	15.285	193.900	4.398	25
Dut	140.345	3.671	144.016	7.905	56
Ceviz	133.325	62.420	195.745	2.826	21
Kiraz	87.890	31.980	119.870	1.676	19
Antep Fıstığı	52.220	750	52.970	383	7
Şeftali	51.775	4.130	55.905	1.508	29
Zerdali	48.800	1.700	50.500	3.024	62
Badem	39.385	93.145	132.530	467	12
Üzüm Toplam	60.775	-	60.775	15.794	260
Üzüm (Sofralık) (da)	*47.650*	-	*47.650*	*11.351*	*238*
Üzüm (Kurutmalık) (da)	*8.445*	-	*8.445*	*1.731*	*205*
Üzüm (Şaraplık) (da)	*4.680*	-	*4.680*	*2.712*	*579*

Kaynak: *Malatya Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012*

Tablo 12. Malatya İli Meyve Üretiminin Alt Bölgelere Dağılımı (2011)

Alt Bölgeler	İlçeler	Armut (da)	Elma (da)	Kayısı (da)	Kiraz (da)	Ceviz (da)	Dut (da)	Toplam (da)	%
I.Alt Bölge	Arapgir	5	645	2.700	330	120	2	3.802	0,5
	Doğanşehir	250	11.170	40.250	600	400	0	52.670	6,9
	Kuluncak	125	1.230	34.750	160	130	0	36.395	4,7
Ara toplam		**380**	**13.045**	**77.700**	**1.090**	**650**	**2**	**92.867**	**12,1**
II. Alt Bölge	Arguvan	190	1.295	15.250	100	275	160	17.270	2,2
	Hekimhan	10	936	76.800	400	500	0	78.646	10,2
	Pütürge	10	225	17.500	55	850	0	18.640	2,4
Ara toplam		**210**	**2.456**	**109.550**	**555**	**1.625**	**160**	**114.556**	**14,9**
III. Alt Bölge	Merkez	255	1.735	112.700	155	220	13	115.078	15,0
	Akçadağ	45	6.775	162.000	490	400	0	169.710	22,1
	Darende	160	1460	108.500	110	450	0	110.680	14,4
	Yeşilyurt	745	2.360	26.650	2.660	170	0	32.585	4,2
Ara toplam		**1.205**	**12.330**	**409.850**	**3.415**	**1.240**	**13**	**428.053**	**55,7**
VI. Alt Bölge	Battalgazi	46	469	55.500	75	130	10	56.230	7,3
	Doğanyol	0	14	15.000	14	75	10	15.113	2,0
	Kale	35	50	15.500	50	40	0	15.675	2,0
	Yazıhan	16	186	46.000	71	60	0	46.333	6,0
Ara toplam		**97**	**719**	**132.000**	**210**	**305**	**20**	**133.351**	**17,3**
Toplam	Adet	**1.892**	**28.550**	**729.100**	**5.270**	**3.820**	**195**	**768.827**	
	%	0,2	3,7	94,8	0,7	0,5	0,0		100,0

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Malatya ilinde yıllara göre değişimi karşılaştırabilmek için 2006-2010 yılları arasındaki verilere de yer verilmiş ve 5 yıllık dönemde gerçekleşen değişim tespit edilmiştir.

Malatya ilinde 2006-2010 yılları arasında yıllık önemli bitkisel üretim grupları aşağıdaki tablolarda verilmektedir. Tablo 13'da görüleceği gibi, 2010 yılı verilerine göre, 53.117 dekarlık alanda yem bitkileri ekimi gerçekleşmekte olup, 130.605 ton ürün elde edilmiştir.

Tablo 13. Malatya İli Yem Bitkileri Üretimi (2006-2010)

Yem Bitkileri	Ekilen tarla alanı (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim(kg/da)
2006	67.301	67.301	74.341	1.105
2007	99.038	99.038	69.164	698
2008	70.935	70.935	50.863	827
2009	53.303	53.303	51.038	958
2010	53.117	53.117	130.605	2.459

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Malatya ilinde yağlı tohumlar ekimi yaygın değildir. Tablo 14'da görüleceği gibi, yıllara göre artış göstermekle birlikte 2010 yılı itibarıyla 1.290 dekar alanda yağlı tohumlar üretimi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 14. Malatya İli Yağlı Tohumlar Üretimi (2006-2010)

Yağlı Tohumlar	Ekilen tarla alanı (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2006	637	151	22	146
2007	169	169	23	145
2008	442	253	31	123
2009	749	749	146	195
2010	1.290	1.290	240	186

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Yumru bitkiler açısından da Malatya ili zengin sayılmaz. Tablo 15'de görüldüğü gibi, yıllara göre azalmakla birlikte 2010 yılında 2.859 dekar alanda yumru bitkiler ekimi yapılmıştır.

Tablo 15. Malatya İli Yumru Bitkiler Üretimi (2006-2010)

Yumru Bitkiler	Ekilen tarla alanı (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2006	3.698	3.698	6.525	1.764
2007	3.441	3.441	6.261	1.820
2008	3.280	3.280	6.262	1.909
2009	3.116	3.116	6.453	2.071
2010	2.859	2.859	6.156	2.153

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Türkiye genelinde olduğu gibi, Malatya ilinde de en fazla tarımı yapılan ürünler daha önce de belirtildiği gibi tahıllardır. Tablo 16'de görüleceği gibi, 2010 yılı verilerine göre 1.206.540 dekar alanda tahıl ekimi gerçekleşmekte olup, bu toplam tarım alanının yaklaşık %28'ine denk gelmektedir.

Tablo 16. Malatya İli Tahıl Üretimi (2006-2010)

Tahıllar	Ekilen tarla alanı (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2006	1.460.959	1.460.959	249.217	171
2007	1.369.236	1.364.257	193.185	142
2008	1.297.124	840.211	89.546	107
2009	1.239.757	1.239.757	176.333	142
2010	1.206.540	1.206.540	185.911	154

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Malatya ilinde başta şekerpancarı olmak üzere endüstriyel bitkiler önemli tarımsal üretim konularını oluşturur. Fakat şekerpancarındaki kota uygulamalarının Malatya ilinde de ekim alanlarını daralttığı görülmektedir. Nitekim 2006 yılında 27.240 dekar olan endüstriyel bitkiler ekim alanı 2010 yılında 14.662 dekara gerilemiştir. Bunda şeker pancarındaki kota uygulamalarının önemli etkisinin olduğu belirtilebilir.

Tablo 17. Malatya İli Endüstriyel Bitkiler Üretimi (2006-2010)

Endüstriyel Bitkiler	Ekilen tarla alanı (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2006	27.240	27.221	134.745	4.950
2007	18.305	18.305	75.831	4.143
2008	13.480	13.224	57.451	4.344
2009	10.530	10.530	51.168	4.859
2010	14.662	14.184	59.559	4.199

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

TRB2 Bölgesi açısından baklagil ürünler umutvar ürünlerdir. Özellikle kuru fasulye ve nohut burada ön plana çıkmaktadır. Tablo18'de görüldüğü gibi, 2010 yılı itibarıyla son 3 yılda azalma göstermesine rağmen 47.416 dekar alanda baklagil ürünleri üretimi yapılmaktadır. Bölgede değer zincirinin geliştirilmesi ve kümeleme çalışmaları ile baklagillerin önemli bir ekonomik alan olacağı söylenebilir.

Tablo 18. Malatya İli Baklagiller Üretimi (2006-2010)

Baklagiller	Ekilen tarla alanı (da)	Hasat edilen alan (da)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2006	74.029	74.029	10.193	138
2007	60.473	60.473	7.358	122
2008	46.979	43.409	4.851	112
2009	46.060	46.060	5.244	114
2010	47.416	47.416	5.707	120

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Malatya ilinin katma değeri en yüksek bitkisel ürünleri arasında meyvecilik ön plana çıkmaktadır. Tablo 19'de görüleceği gibi 2010 yılı itibarıyla elma, armut gibi yumuşak çekirdekli meyve üretim alanları 28.940 dekar olup, yıllar içerisinde yetiştirme alanları giderek artış göstermektedir.

Tablo 19. Malatya İli Yumuşak Çekirdekliler Üretimi (2006-2010)

Yumuşak Çekirdekliler	Toplu meyveliklerin alanı (da)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2006	25.872	17.312	30	568.905	84.410	653.315
2007	26.223	17.461	30	584.240	103.215	687.455
2008	26.657	19.356	33	590.070	99.660	689.730
2009	27.970	22.834	38	606.653	107.610	714.263
2010	28.940	22.840	36	628.295	113.135	741.430

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Ceviz ve badem gibi sert kabuklu meyveler TRB1 bölgesinde giderek ön plan çıkan ürünlerdendir. Bu durum Malatya ili için de geçerlidir. Tablo 20'da görüldüğü gibi, yıllara göre artış gösteren sert kabuklu meyveler üretim alanı 2010 yılı itibarıyla 6.578 dekara ulaşmıştır. Bunun üretim açısından daha da aratacağı beklenmektedir. Çünkü halen mevcut meyve veren meyve ağaçlarının yaklaşık yarısı kadar meyve vermeyen yaşta ağaç vardır.

Tablo 20. Malatya İli Sert Kabuklular Üretimi (2006-2010)

Sert Kabuklular	Toplu meyveliklerin alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2006	3.919	1.385	7	191.100	67.345	258.445
2007	4.104	1.953	10	193.665	66.510	260.175
2008	4.301	2.535	12	204.325	61.315	265.640
2009	4.734	2.828	13	212.010	73.770	285.780
2010	6.578	3.062	14	212.260	110.930	323.190

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Türkiye genelinde özellikle üzümsü meyveler giderek daha fazla rağbet görmektedir. Tabi burada üretim kadar işleme sanayi de önem taşımaktadır. TRB1 bölgesinde meyve işleme sanayinin gelişmesi bütün meyveler açısından önemli çıktılar sağlayacaktır. Tablo 21'de görüldüğü gibi, 2010 yılı itibarıyla 62.875 dekar alanda üzüm ve böğürtlen, dut, karadut gibi üzümsü meylerin üretimi yapılmaktadır.

Tablo 21. Malatya İli Üzüm ve Üzümsüler Üretimi (2006-2010)

Üzüm ve Üzümsüler	Toplu meyveliklerin alanı(da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2006	71.363	20.955	1494	199.905	8.425	208.330
2007	68.415	22.000	1535	213.647	20.560	234.207
2008	68.474	23.960	1473	215.634	19.785	235.419
2009	65.421	23.035	1332	218.600	14.545	233.145
2010	62.875	23.527	1786	221.057	13.245	234.302

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Malatya ili erik, şeftali gibi taş çekirdekli meyvelerin yoğun üretildiği bir alandır. Bu durum önemli avantaj sergilemektedir. 2010 yılı itibarıyla taş çekirdekli meyve üretim alanı 718.415 dekara yükselmiştir (Tablo 22).

Tablo 22. Malatya İli Taş Çekirdekliler Üretimi (2006-2010)

Taş Çekirdekliler	Toplu meyveliklerin alanı(da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2006	683.237	248.273	186	6.900,535	449.613	7.350,148
2007	687.373	273.563	198	6.994,685	502.285	7.496,970
2008	695.659	369.748	235	7.059,985	516.365	7.576,350
2009	708.328	347.045	233	7.148,720	539.875	7.688,595
2010	718.415	227.619	198	7.180,195	584.250	7.764,445

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

Malatya'da marka, ürün vb. denilince ilk akla gelen kelime kayısıdır. Kayısı il ile özdeşleşmiştir. Her şeye rağmen kayısı üretim alanı artmakta ve 2010 yılı itibarıyla kayısı üretim miktarı 220.927 ton olmuştur. Fakat 2010 yılı itibarıyla kayısı rekoltesinde düşüş görülmektedir. Bunda iklim koşulları ana belirleyici olmaktadır.

Tablo 23. Malatya İli Kayısı Üretimi (2006-2010)

Kayısı	Toplu meyveliklerin alanı (da)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2006	675.920	242.871	37	6.648.770	428.313	7.077.083
2007	679.990	267.733	40	6.740.050	471.490	7.211.540
2008	688.290	362.873	53	6.803.250	486.480	7.289.730
2009	700.150	340.085	49	6.889.000	501.280	7.390.280
2010	709.880	220.927	32	6.912.350	539.850	7.452.200

Kaynak: *http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul, 2011*

2.5. Malatya İlinde Hayvan Varlığı

2010 yılı TÜİK verilerine göre, Malatya ilinin hayvan varlığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre Malatya ilinde toplam 125.824 adet sığır bulunmakta ve bunun da yaklaşık %27'si kültür ırkıdır. TRB1 Bölgesinde sığır varlığının 1/3'ü Malatya ilindedir. İlde 211.205 adet koyun bulunmakta olup, bu ise bölgedeki popülasyonun 1/5'ine denk

Tablo 24. Malatya İlinde Büyükbaş Hayvan Varlığı (2011)

Alt Bölgeler	İlçeler	Sığır (Kültür)	Sığır (Melez)	Sığır (Yerli)	Toplam	%
I.Alt Bölge	Arapgir	350	3.671	1.264	5.285	4,2
	Doğanşehir	1.382	8.978	228	10.588	8,4
	Kuluncak	1.500	1.047	1.050	3.597	2,9
Ara toplam		**3.232**	**13.696**	**2.542**	**19.470**	**15,5**
II. Alt Bölge	Arguvan	2.903	7.510	381	10.794	8,6
	Hekimhan	1.973	4.206	1.085	7.264	5,8
	Pütürge	344	2.928	4.980	8.252	6,6
Ara toplam		**5.220**	**14.644**	**6.446**	**26.310**	**20,9**
III. Alt Bölge	Merkez	9.706	21.703	667	32.076	25,5
	Akçadağ	3.468	6.465	307	10.240	8,1
	Darende	958	4.984	450	6.392	5,1
	Yeşilyurt	2.984	2.868	142	5.994	4,8
Ara toplam		**17.116**	**36.020**	**1.566**	**54.702**	**43,5**
IV. Alt Bölge	Battalgazi	4.670	6.950	510	12.130	9,6
	Doğanyol	251	1.013	1.383	2.647	2,1
	Kale	648	897	143	1.688	1,3
	Yazıhan	2.889	4.327	1.661	8.877	7,1
Ara toplam		**8.458**	**13.187**	**3.697**	**25.342**	**20,1**
Toplam	Adet	**34.026**	**77.547**	**14.251**	**125.824**	
	%	27,0	61,6	11,3	100,0	

Tablo 25. Malatya İlinde Küçükbaş Hayvan Varlığı (2011)

Alt Bölgeler	İlçeler	Koyun (Merinos)	Koyun (Yerli)	Keçi (Kıl)	Keçi (Tiftik)	Toplam	%
I.Alt Bölge	Arapgir	219	31.565	8.390	0	40.174	16,1
	Doğanşehir	167	20.575	4.000	435	25.177	10,1
	Kuluncak	0	12.400	1.480	0	13.880	5,6
Ara toplam		**386**	**64.540**	**13.870**	**435**	**78.796**	**31,6**
II. Alt Bölge	Arguvan	0	29.163	7.605	0	36.768	14,8
	Hekimhan	0	10.423	1.881	0	12.304	4,9
	Pütürge	0	2.160	3.545	0	5.705	2,3
Ara toplam		**0**	**41.746**	**13.031**	**0**	**54.777**	**22,0**
III. Alt Bölge	Merkez	0	15.612	1.594	0	17.206	6,9
	Akçadağ	0	17.791	948	0	18.739	7,5
	Darende	0	31.000	1.935	0	32.935	13,2
	Yeşilyurt	0	17.853	4.640	0	22.493	9,0
Ara toplam		**0**	**82.256**	**9.117**	**0**	**91.373**	**36,7**
III. Alt Bölge	Battalgazi	0	2.600	10	0	2.610	1,0
	Doğanyol	0	265	293	0	558	0,2
	Kale	0	58	110	0	168	0,1
	Yazıhan	0	19.354	1.120	0	20.474	8,2
Ara toplam		**0**	**22.277**	**1.533**	**0**	**23.810**	**9,6**
Toplam	Adet	**386**	**210.819**	**37.551**	**435**	**249.191**	
	%	0,2	84,6	15,1			100,0

***Kaynak**: www.tuik.gov.tr, 2011*

2.6. Malatya İli Bitkisel Üretim Sektörü Dış Ticareti

2009 yılı ihracat rakamlarına göre, Malatya ili TRB1 bölgesinde gerçekleştirilen bitkisel ürün ihracat miktarının (değer olarak) %99'undan fazlasını tek başına yapmaktadır. Bölge ihracatının %94'den fazlasını da yine Malatya ili kuru meyve ve mamulleri kalemindeki girdilerinden elde etmektedir. Buradan da kuru kayısının bu il için ne kadar önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 26. Sektörel Bazda Bitkisel Ürünler İhracat Rakamları ($1000), 2009

Alt Sektörler	Malatya	TRB1
Kuru Meyve ve Mamulleri	180.429,9	180.430,2
Yaş Meyve ve Sebze	5.187,1	5.188,1
Tahıl, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	2.217,5	2.256
Meyve Sebze Mamulleri	220,4	262,7
Fındık ve Mamulleri	2.482	2.482
Zeytin ve Zeytinyağı	0,5	0,5
Bitkisel Ürünler Toplam	**190.537,4**	**190.619,5**

Kaynak:*TİM, 2010*

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2011 yılı verilerine göre, Malatya ilinde toplam 280 Milyon Dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Bu değer bölge toplamının %86'sını oluşturmaktadır. Tablo 23'de 2011 yılı itibarıyla Malatya ilinden gerçekleştirilen ihracatın sektörlere dağılımı verilmektedir.

Tablo 27'de görüldüğü gibi, imalat sanayi toplam ihracatın %88'ini oluşturmaktadır. Yine TUİK verilerine göre işlenmiş sebze ve meyvelerin ihracat değeri (194.233.078 $) imalat sanayinin %79'unu, toplam ihracatın ise %69'unu oluşturmaktadır.

Tablo 27. Sektörel Bazda İhracat Rakamları ($), 2011

Alt Sektörler	Malatya
Tarım ve ormancılık	33.850.002
Madencilik ve taşocakçılığı	1.047.972
İmalat sanayi	245.435.360
Toptan ve perakende ticaret	46.004
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	1.908
Toplam	**280.381.246**

Kaynak: *TÜİK, 2012*

2.7. Malatya İlinde Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapasite Kullanımı

2.7.1.Malatya İlinde Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri

2009 yılı verilerine göre Malatya İlinde tahıl, un ve unlu ürünler alt sektörü, 314 işletme ile ilk sırada yer almaktadır. Un sektörünü 92 adet işletme ile meyve ve sebze işleme alt sektörü izlemektedir.

Tablo 28. Malatya İlinde Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Malatya			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı (%)
Et ve Et Ürünleri	19	7.571,2	1.768,4	23,4
Süt ve Süt Ürünleri	7	23.107	11.930,2	51,6
Yumurta ve yumurta ürünleri	7	-*	-*	-
Arıcılık ürünleri	8	-*	-*	-
Tahıl, un ve unlu ürünler	314	65.893	33.183,8	50,4
Meyve ve sebze işleme	92	-*	-*	-
Baklagiller	13	-*	-*	-
Kuruyemiş ve çerezler	8	-*	-*	-
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	3	-*	-*	-
Şekerli ürünler	23	-*	-*	-

Kaynak: *TKB-KKGM, 2010*

Not: Bazı işletmelerde birden fazla ürün üretildiği için sayılar tek olarak verilmiştir.

**: Veri yok*

3. MALATYA İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ

3.1.İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı

İlin sanayisi, büyük çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Sanayi alt yapısında, planlı sanayileşmede ve sanayinin gelişmesinde büyük rol oynayan organize sanayi bölgeleri, il sanayisinin de itici gücünü oluşturmuş ve il sanayisinin gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. Tekstil ve gıda sektörleri il sanayisinde önemli bir yer tutmakta, her ikisi beraber % 50'lerin üzerine çıkmaktadır. Bunun yanı sıra İlde sanayi sektörü; plastik ve kimya, inşaat ve yapı malzemeleri, metal ve makine, madeni eşya, cam ve mobilya gibi değişik sektörlerde de faaliyet göstermektedir. Bu durum, ilin ihracat durumuna da yansımakta ve sanayinin çeşitliliği açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

İlin iktisadi faaliyet kollarına göre GSYH oranları içinde sanayi sektörü: % 27,1, ticaret: % 24, devlet hizmeti: % 17,4, tarım: % 16,9 ulaştırma ve haberleşme: % 12,2 oranlarında yer tutmaktadır.

Malatya İlinde sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı 366'dır. Toplam sanayi işletmesi içerisinde %0,5 lik bir oran ile sanayisi orta gelişmiş iller arasında yer almaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesindeki İllerin sanayisine göre bir değerlendirilmesi yapılacak olursa, Malatya ilinin %29'luk bir oran ile bölge illeri arasında birinci sırada yer aldığı görülecektir. Malatya ilini sırasıyla Elazığ (%18), Erzurum (%13), Erzincan (%9), Van (%9), Ağrı (%5), Kars (%3), Bingöl (%3), Bitlis (%3), Ardahan (%2), Iğdır (%2), Muş (%2), Hakkâri (%1) ve Tunceli (%1) takip etmektedir.

3.2.Malatya İlinde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı

Malatya ilinde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına baktığımızda, %31'lik bir oran ile gıda ürünleri imalatının ilk sırada olduğu görülmektedir.Sanayi sicil kayıtlarına göre, Malatya ilinde kayıtlı işletmelerde çalışan toplam personel sayısı 14.205'dir. Ar-Ge birimi bulunan firma sayısı 31, Kalite Kontrol birimi bulunan firma sayısı 87'dir. Malatya ilinin sanayi sektörlerinin dağılımının yerel hammadde kaynaklarına göre gelişim gösterdiği görülmektedir. Sanayide çalışanların, %39'u tekstil ürünleri imalatı sektöründe, %25'i gıda sektöründe istihdam edilirken, %12'si giyim eşyası sektöründe istihdam edilmektedir. Malatya ilinde bulunan sanayi işletmelerinin %33'ü Mikro Ölçekli, %54'ü Küçük Ölçekli, %10'u Orta Ölçekli, %3'ü Büyük Ölçekli işletmelerdir.

3.3.Bitkisel Üretime Yönelik Potansiyeli Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar

Malatya ili bitkisel üretim potansiyelini değerlendirmek üzere bölgede meyve suyu ve reçel üretimine dönük yatırımlar hem kayısıya bağımlılığı azaltacak, hem de son ürün anlamında çeşitlilik katacaktır. Yeni kurulacak tesisler sayesinde ortaya çıkan hammadde talebi artacak, buna paralel olarak iklim özelliklerine uygun farklı meyve çeşitleri üretilecektir. Böylece, en önemli üretim ve ihracat kalemi olan kayısının katma değeri artırılmış olacaktır. Ürün çeşitliliği kayısı üretiminin iç pazarda artmasını sağlayacak ve dünyada kayısı fiyatı belirlemede ihracatçıların elini kuvvetlendirecektir. Ayrıca, iş gücü talebi artacak, tesislerde çalışacak personelin gelir düzeyi de buna paralel olarak artacaktır.

Tablo 29. Malatya İli Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı

Sanayi Türü	İl Bazında Dağılımı-%
Gıda ürünleri imalatı	31
Tekstil ürünleri imalatı	11
Diğer madencilik ve taşocakçılığı,	9
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat,	8
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı,	6
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	6
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı,	4
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı,	4
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	4
Kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı,	3
Metal cevherler madenciliği,	2
Elektrikli teçhizat imalatı,	2
Ana metal sanayi,	2
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı römork imalatı,	2
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı.	1
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi ve dağıtımı,	1
İçecek imalatı,	1
Mobilya imalatı,	1
Diğer imalatlar	1
Diğer	1

Kaynak: Sanayi Genel Müdürlüğü, 2011

3.4.Malatya İlinin Dış Ticareti

Malatya ili ihracat rakamları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere ihracatta özellikle 2009 yılında dünya genelinde yaşanan durgunluk ve ekonomik krizlerin sonucu bir düşüş olmakla birlikte 2010 yılı ihracatı 2008 yılının da üzerinde gerçekleşerek krizden güçlenerek çıkmıştır.

Tablo 30. Malatya İli İhracatçı Firma ve İhracat Değerleri (2008-2010)

Yıl	İhracatçı Firma Sayısı	İhracat Değeri (1.000 USD)
2008	119	255.607
2009	141	221.155
2010	142	275.311

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Malatya ili 2008-2010 ithalat verilerine bakıldığında en önemli sonucun Malatya ilinin ticaret dengesinin ihracat yönünde olduğudur. Bunda en önemli aktör kayısı üretimidir. Bu noktadan yola çıkarak özellikle iklim ve toprak durumu meyveciliğe çok elverişli olan bu ilimizin daha da gelişmesinde, bu sektöre yapılan yatırımlar dış ticaret noktasında büyük fayda getirecektir. Özellikle potansiyel konumundaki meyvecilik sektörüne paralel olarak bu ürünleri hammadde olarak kullanan gıda sektörüne de yatırım yapılması durumunda Malatya ilinde dış ticaret fazlasının daha ileri noktalara geleceği açıktır.

Tablo 31. Malatya İli İthalatçı Firma ve İthalat Değerleri (2008-2010)

Yıl	İthalatçı Firma Sayısı	İthalat Değeri (1.000 USD
2008	99	55.721
2009	87	47.058
2010	112	91.904

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

3.5.Malatya İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri

1. Malatya Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi: (Sicil No:119)

- 300 hektar büyüklüğündedir.
- 1993 yılında altyapı inşaatı, 2002 yılında ise arıtma tesisi tamamlanmıştır.
- Bölgedeki; 164 adet sanayi parselinin, 160 adedi tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin; 158 adedi üretim, 1 adedi inşaat, 1 adedi proje aşamasındadır. 4 adet parsel tahsis edilmemiştir.
- Üretime geçen parsellerde yaklaşık 9.480 kişi istihdam edilmektedir.
- Ağırlıklı sektör grubu; dokuma-giyim, gıda ve plastik sanayidir.

2. Malatya II. Organize Sanayi Bölgesi : (Sicil No:141)

- 350 hektar büyüklüğündedir. 2010 yılında tamamlanmıştır.
- Bölgede; 154 adet sanayi parselinin tamamı tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin; 91 adedi üretim, 51 adedi inşaat, 12 adedi proje aşamasındadır.
- Üretime geçen parsellerde yaklaşık 3.450 kişi istihdam edilmektedir.
- Ağırlıklı sektör grubu; gıda, dokuma-tekstil ve elektronik sanayidir.

3. Darende Organize Sanayi Bölgesi : (Sicil No:132)

- 2011 yılı Yatırım Programında “48 hektar” olarak ve 2.350.000.-TL ödenekle yer almaktadır.
- Bölgedeki; 35 adet sanayi parselinin, 3 adedi tahsis edilmiş olup, proje aşamasındadır.
- Altyapı yapım işi keşif bedeli 2010 yılı BF ile 4.615.630.-TL ve fiziki gerçekleşmesi % 38’dir.

4. Malatya Organize Sanayi Bölgesi (I. İlave Alan–1224 hektarlık kısım) (Sicil No: 119)

- 2011 yılı yatırım programında “1.180 hektar (ilk etapta 100 hektar)” olarak ve 400.000 TL ödenekle yer almaktadır.
- İmar planı yapım aşamasındadır

Ek 3: Elazığ İli Bitkisel Üretim Alt Sektörü

1.ELAZIĞ İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 63
1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya 63
1.2. Topografya 63
1.3. İklim Durumu 64
1.4. Bitki Örtüsü 66
2. ELAZIĞ İLİ TARIM PROFİLİ 67
2.1. Nüfus Dağılımı 67
2.2.Elazığ İlinin Arazi Varlığı ve Kullanım Biçimleri 68
2.3. Elazığ İlinde Toplam Tarım Alanları 68
2.4. Elazığ İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi 70
2.5. Elazığ İlinde Hayvan Varlığı 89
2.6. Elazığ İlinde Bitkisel Üretim Dış Ticareti 93
2.8. Elazığ İlinde Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapasite Kullanımı 93
3. ELAZIĞ İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ 94
3.1.İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı 94
3.2. Elazığ İlinde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı 94
3.3. Elazığ İlinin Dış Ticareti 96
3.4. Elazığ İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri 97

1.ELAZIĞ İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Elazığ ili Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneybatısında, bölgede Yukarı Fırat Bölümü olarak ayrılmış saha içerisinde yer almaktadır. Ankara'ya karayoluyla 760 km uzaklıktadır. İlin denizden yüksekliği ortalama 1.067 metredir. İl batıdan Malatya, doğudan Bingöl, kuzeyden Tunceli, kuzeybatıdan Erzincan, güneyden ise Diyarbakır illeri ile çevrelenmiştir. Yüzölçümü 9.313 km^2'dir.

Elazığ ili Doğu Anadolu Bölgesinin batıya açılan kapısı konumundadır. İlin batı, doğu ve güney kesimleri dağlarla çevrilidir. Bu dağlar ortalama 2000 m civarındadır. İl geneli dağlık alanlar, ovalar ve platolardan oluşmaktadır. İlin orta ve kuzey kesimi ova ve platolardur.

1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya

Horasan'dan yolculukları sırasında mola veren azizlerin "Harpid" ismini verdiği, Hititlerin Harputevas dedikleri Elazığ, değerli maden yatakları ile en klasik dönemlerden beri bilinmektedir.

Malatya ile birlikte Palelolotik döneme kadar yerleşim görülen Elazığ'da yerleşik olarak hüküm süren ilk kavim Hurriler olarak karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. 2000'li yıllarda egemenliğini geliştiren Hurrilerin yerini Malatya ile paralel bir şekilde Hititliler almıştır. Hititlileri Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Araplar takip etmiştir. 1085 yılında Çubuk Bey tarafından fethedilen bölge, o dönemden itibaren Türk egemenliğinde kalmıştır. O dönem Harput ismini taşıyan Elazığ, 1112 yılında Nuruddevle Balak Gazi döneminde önemli savaşlar görmüştür. Haçlı seferlerine karşı aldığı önemli zaferler sonrasında "Müslüman Orduları Baş Kumandanı" unvanını alan Balak Gazi'nin Elazığ tarihinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Elazığ'ın yazılı tarihçesi Asur ve Hitit dönemine kadar gitmektedir. Hititlilerden kalma belgelerde Harput yöresine İşuva dendiği görülmektedir. Asurluların metinlerinde Karpata adıyla geçen Harput, Urarturlar döneminde Karberd olarak anılmaktaydı. Taş anlamına gelen Kar ve kale anlamına gelen Bend kelimelerinden o dönemde Taşkale olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 1300'lü yıllarda Hititliler tarafından Harputtaş olarak anıldığı görülen Harput, M.Ö. 800'lü yıllarda ise Harputtavanas olarak anılmaktadır. Daha sonraları farklı isimlerle anılmaya devam eden Elazığ, Osmanlı döneminde Harputluların şimdiki Elazığ bölgesine taşınmasının ardından Sultan Abdülaziz döneminde Mamuret'ül Aziz adı verilmiştir. Halk arasında zamanla "Elaziz" olarak kullanılmaya başlayan şehrin ismi, 1937 yılında Atatürk'ün önerisi ile Elazık olarak değiştirilmiş, daha sonra günümüzdeki hali Elazığ halini almıştır.

1.2. Topografya

Elazığ'daki Olbe Vadisi TRB1 Bölgesi'ndeki önemli vadiler arasındadır. Elazığ'da Güneydoğu Toroslara ait dağ sıraları üç sıra halinde uzanır. Diyarbakır il sınırını da meydana getiren en güneydeki sırayı, orta bölümünde Dicle nehrinin açmış olduğu derin yarma vadi ile iki-

ye ayrılmış olan Maden Dağları oluşturur. Bu dağlar, ilin güneydoğu köşesinde 2620 metre yükseklikteki Akdağ ile Elazığ il sınırları içinde en yüksek noktaya ulaşır. Kuzeyde ikinci dağlık sırayı Kamışlık (2016 m), Hazar (2347 m), Yaylım Dağı (2046 m) Kuşağı oluşturur ve en batıda Fırat Nehri'nin açmış olduğu derin boğazda (Kömürhan Boğazı) son bulur. Karga Dağı (1925 m), Kuşakçı Dağı (1908 m), Çelemlik Dağı (1724 m), Mastar Dağı (2171 m) kuşağından oluşan üçüncü dağ sırası ile güneyde yer alan ikinci silsile arasındaki çukurluğa Hazar Gölü yerleşmiştir. Yukarıda belirtilen Güneydoğu Toroslara ait dağ kuşaklarının kuzeybatı ve kuzeydoğu kenarları boyunca, adeta 4. ve 5. sıralar şeklinde uzanan diğer dağlık alanlar da bulunmaktadır. Güneydeki dağ sıraları arasına yerleşmiş boyuna depresyonların dışında ilin asıl ovalarını, bu kuşağın kuzey kenarı boyunca sıralanmış ve birbirinden fazla belirgin olmayan eşiklerle ayrılan ovalar zinciri oluşturur. Güneydeki dağlık kuşak içinde boyuna uzanan ova ve havzalara da rastlanılmaktadır. En belirgin yüksek plato sistemini, batıda Kuzova'dan başlayarak doğuda Murat Boğazı'na kadar uzanan ve doğuya doğru ise Asker Dağı olarak devam eden ilin kuzeyindeki Harput Platosu oluşturur. Karakoçan ilçesi çevresinde ise, volkanik platolar görülür. Murat Nehri, Peri Çayı, Karasu, Haringir ve Arapkir Çayı, Fırat Irmağı, Behramaz deresi ve Keydan Deresi'nin yanı sıra; Keban, Kalecik ve Cip Barajı ile Hazar Gölü Elazığ'ın topografyasını şekillendiren diğer unsurlardır (Elazığ Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

1.3. İklim Durumu

Elazığ İlinde Doğu Anadolu Bölgesinin genelinden daha yumuşak bir iklim egemendir. İlin gerek coğrafi konumu, gerekse morfolojik özellikleri bu elverişli durumun ortaya çıkmasında en büyük etken olmuştur. Gerçekten Elazığ ve çevresi 1.300-1.400 m dolaylarındaki ortalaması ile bölgenin diğer bölümlerine oranla düşük bir yükseltiye sahiptir. Sahanın güneyinde bir duvar gibi uzanan Güneydoğu Toroslar, mevcut Maden Oluğu ve Kömürhan Boğazı gibi geçitler özellikle kış mevsiminde, güneyin daha ılık olmasına ve nemli hava kütlelerinin yöreye zaman zaman sokulmasına yardımcı olmaktadır. Bütün bunlara bağlı olarak yöre iklimi, özellikle ilin kuzeydoğusunda tipik olarak gördüğümüz karasal iklime oranla oldukça ılıman bir yapıya bürünmüştür.

İl merkezinde 1970 – 2011 yılları arasında yıllık yağış ortalaması 397 mm olarak gerçekleşmiştir. Yağışın %29,7'si kış, %41,2'si ilkbahar, %24,8'i sonbahar ve %4,3'ü yaz mevsimlerinde görülür. Yağışlar kışın yağmur ve yüksek kesimlerde kar halindedir. En fazla yağış mart, nisan en düşük yağış temmuz, ağustos aylarında düşmektedir. Uzun yıllar sıcaklık ortalaması 13,03°C'dir. Ortalama yağışlı gün sayısı 97,6 gündür. Ortalama en yüksek sıcaklık 34,3°C (Temmuz) ve en düşük ortalama sıcaklık -4,0°C (Ocak), ekstrem sıcaklık değerleri de -22,6 °C (Ocak) ve 42,2°C (Temmuz) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1. Elazığ İli İklimsel Verileri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-0,9	0,7	6,0	12,0	17,1	22,9	27,4	26,7	21,5	14,5	6,9	1,6
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2,9	5,0	11,3	17,8	23,5	29,6	34,3	34,1	29,4	21,7	12,3	5,3
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-4,0	-3,1	1,2	6,4	10,5	15,0	19,3	18,9	14,2	8,8	2,7	-1,3
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	2,5	3,5	5,3	6,5	9,2	11,5	12,3	11,5	10,0	7,0	4,4	2,3
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11,3	11,4	11,9	12,8	10,8	4,5	1,2	0,8	2,3	7,3	9,2	11,3
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	37,2	39,5	50,4	65,5	50,0	13,0	2,0	0,6	7,5	43,8	45,6	42,2

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx, 2012*

Tablo 2. Elazığ İlinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En düşük Sıcaklık Değerleri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
En Yüksek Sıcaklık (°C)	12.4	17.3	26.4	32.2	34.4	38.4	42.2	41.2	37.8	31.7	21.8	19.6
En Düşük Sıcaklık (°C)	-22.6	-21.4	-17.0	-5.8	0.0	6.7	6.7	11.0	1.0	-1.5	-15.2	-17.7

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx, 2012*

Tablo 2'de görüldüğü gibi, uzun yıllar ortalamasına göre, en düşük sıcaklık Ocak ayında, en yüksek sıcaklık ise Temmuz aylarında görülmüştür.

1.4. Bitki Örtüsü

Elazığ İli orman varlıkları bakımından zengin değildir. İlin orman-fundalık alanı 150.000 ha civarındadır. Ormanların çoğu bozuk koru ve bozuk baltalık vasfındadır. Elazığ işletmesi ormanları saf meşe ağaçlarından meydana gelir. Munzur ve Murat Vadilerinde yer yer yabani ormanlara rastlanır. Söğüt ve kavak su boylarında çok sayıda görülen ağaçlardır. Kevenler, Mastar Dağı'nın kuzey yamaçlarında 1000 m'ye kadar inmektedir. Hazar Gölü civarındaki Hazarbaba dağında dikenli bitkiler cinsinden katırtırnağı ile kekik otu bulunur. Fazla yüksek olmayan sahalarda Anadolu'nun maki karakteristik bitkilerinden sumağa çok sayıda rastlanmaktadır.

Daha düzlük olan Uluova, Palu ve Elazığ Ovası, step karakterdedir. Bitkiler içinde kışın yapraklarını döken meşeler hâkim durumdadır. Yabani meyvelerden ardıç ve armutlar fazla yükseklikler bir tarafa bırakılırsa her yerde bulunur. Harput dolaylarında çok sayıda sakız ağacı yetişir. Bunların birçoğu fıstığa aşılanmış ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Elazığ'da orman içleri ve meralar flora ve fauna bakımından zengin sayılabilir. Çeşitli türlerde buğdaygiller ve baklagiller yem bitkileri, kuşburnu, kekik, geven vs. yörede bol miktarda bulunan bitkilerdir. Polence zengin yerel flora bitkilerinden kaliteli bal elde edilmektedir. Doğal formda yetişen Işkın'a (Uşkun) (*Rheum ribes*) (Alacakaya-Arıcak ilçelerinde) bahar aylarında önemli miktarlarda talep olmaktadır. Soğanımsı bitki olup Baskil ilçesinde yöresel olarak adlandırılan "Dombala" ilaç sanayii için aranan bir bitkidir. Yine orman envanteri bitkilerden olan Menengiç (Çedene) (*Pistachia terebinthus*) ağacı meyveleri kahve yapımında kullanılmak suretiyle gıda sektöründeki yerini almıştır.

Elazığ'da yerel çeşitlerin en önemlileri çok kaliteli şaraplık çeşitler olarak ün yapmış Öküzgözü ve Boğazkere üzüm çeşitleridir. Bunların yanında Ağın beyazı, Ağın kırmızısı, Şilfoni, Kabarcık, Tilkikuyruğu, Kıtkıtı ve Hatun parmağı üzüm çeşitleri de vardır. Çiftçi elinde yetiştirilen diğer yerel çeşitlerden bazıları şunlardır: Paşa, Abbasi, Bal, Kara, Gevrik (Piran), Fillori ve Şakuk armudu; Şıkşıkı, Saka, Ahmediye, Haşim Bey elması elma çeşitleri; Mollakendi kavunu, Kuyulu çileği, Kara erik, fasulye ve çok sayıda yerel domates çeşitleri bulunmaktadır.

2. ELAZIĞ İLİ TARIM PROFİLİ

2.1. Nüfus Dağılımı

Elazığ ilinin 2011 itibarıyla nüfusu 558.556'dir. Bu nüfusun % 73,5'i il ve ilçe merkezlerinde, % 26,5'i de belde ve köylerde yaşamaktadır. İl genelinde 2010 yılında kırsal nüfus oranı %27,5'dir. İl toplam nüfusunda artış görülürken kırsal nüfusta azalma görülmektedir. İl genelinde ortaya çıkan nüfus artışının Türkiye ortalamalarının çok gerisinde kalması Elazığ nüfusundan dışarıya göç olduğu şeklinde yorumlanabilir. Elazığ ili 2011 yılı nüfusunun ilçelere dağılımı Tablo 3'de görülmektedir. Tabloda da görüleceği üzere, Malatya ile benzer şekilde Merkez ilçe en fazla nüfusu olan yerleşim merkezidir. Kentsel nüfusun %83'ü, kırsal nüfusun %40'ı ve toplam nüfusun %72'si il merkezinde veya bağlı birimlerde yaşamaktadır.

Tablo 3. Elazığ İli Nüfus Dağılımı (2011)

İlçeler	İl/İlçe merkez	Belde/Köy	Toplam
Merkez	341.220	59.420	400.640
Ağın	1.751	1.050	2.801
Alacakaya	2.363	5.154	7.517
Arıcak	3.096	12.299	15.395
Baskil	4.491	9.999	14.490
Karakoçan	12.999	16.023	29.022
Keban	4.733	1.908	6.641
Kovancılar	21.891	17.597	39.488
Maden	5.276	7.921	13.197
Palu	8.775	11.734	20.509
Sivrice	4.030	4.826	8.856
Toplam	410.625	147.931	558.556

Kaynak: *TUIK, 2011*

2.2.Elazığ İlinin Arazi Varlığı ve Kullanım Biçimleri

İlin toplam yüzölçümü 915.135 ha olup, bunun 264.180 hektarı tarım arazisi, 450.965 hektarı çayır-mera arazisi, 130.403 hektarı orman-fundalık arazi, 69.587 hektarlık alan ise diğer araziler olarak dağılım göstermektedir. Elazığ'da çayır mera alanlarının oranı % 49,3 gibi yarısına yakın yüksek bir değerdir. Buna karşılık orman alanlarının oranı ise düşüktür (% 14,3). Elazığ ilinde çayır mera alanlarının fazlalığı hayvancılık için bir potansiyel olmaktadır. Tarım alanlarının oranı ise %28,9'dur.

Tablo 4. Elazığ İli Arazi Dağılımı

Arazinin Türü		Miktarı (Ha)	Toplam Alan (Ha)
Tarım Alanı	Sulu	81.845	264.150
	Kuru	182.305	
Mera Ve Ormanlık Alan	Çayır-Meralar	450.965	581.372
	Orman	130.407	
Diğer Alanlar		69.613	69.613
Toplam Alan (ha)		**915.135**	**915.135**

Kaynak: *Elazığ Tarım İl Müdürlüğü, 2006*

2.3. Elazığ İlinde Toplam Tarım Alanları

Elazığ ilinde iklim bakımından tarımsal üretime en uygun olan kesimleri Ağın, Baskil, Keban, Kovancılar, Merkez ve Sivrice ilçelerinden oluşan I. Alt Bölgedir. Bu bölge 595.277 ha'lık bir alana sahiptir. I. Alt Bölge'nin tarım yapmaya uygun olan I-IV sınıf toprakları toplam 191.373 hektardır (Tablo 5).

Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu ilçelerinden oluşan II. Alt Bölge 214.783 ha büyüklükte olup 24.109 ha alan I-IV sınıf topraklara sahiptir. Bu düşük oran II. Alt Bölgenin sarp, dağlık ve kayalık bir yapıda olduğunun göstergesidir. Bölgede V-VIII sınıf alanların geniş olması burada daha çok hayvancılık ağırlıklı bir tarım sisteminin uygun olacağını göstermektedir (Tablo 5).

Sadece Karakoçan ilçesiyle temsil edilen III. Alt Bölge diğer iki bölgeye oranla daha sert bir iklime sahiptir. Tarıma uygun alanların oranı ilçe varlığının % 37,85'ine karşılık gelen 39.762 hektardır (Bkz Tablo 5).

Elazığ'ın alt bölgeler itibarıyla arazi kullanım durumu Tablo 5'da verilmiştir. 915.135 ha olan alanın %65,05'i I. alt bölgede, %11,22'si II. alt bölgede ve %37,84'ü III. alt bölgededir.

İl topraklarının %27,9'i tarla tarımı yapmaya müsait olan I-IV sınıf topraklardan oluşur.

Toplamı 264.150 ha olan tarım alanlarının % 31'inde sulu, geri kalan %70'inde kuru tarım yapılmaktadır. Sulu tarım yapılan alanların il yüzölçümüne oranı % 9,0, kuru tarım alanlarının oranı % 20,0'dir.

İlin toplam alanları içinde çayır-mera alanları % 49,28 gibi yarıya yakın bir değerdedir. Bu oran Elazığ'ın hayvancılık bakımından taşıdığı potansiyelin göstergesidir. Mera dağılımı bakımından en zengin bölge I. alt bölgedir. Bölge arazilerinin % 49,91'ine karşılık gelen 297.089 ha çayır-meralardan oluşur. Bu oran II. alt bölgede %52,19 (112.098 ha) ve III. alt bölgede %39,76'dır (41.778 ha).

Orman ve fundalıklar İl genelinin %14,25'ini oluşturur. En geniş orman alanı 68.811 hektarla II. alt bölgededir. Bunu 32.042 hektarla III. alt bölge ve 29.550 hektarla da I. alt bölge izlemektedir. Tarım dışı alanların toplam alana oranı %7,60'dır (69.587 ha).

Tablo 5. Elazığ İli Alanlarının Arazi Kullanım Kabiliyetlerine Göre Dağılımı

Alt Bölgeler	Alan	Alanın Arazi kabiliyet sınıflarına göre dağılımı				
		1	2	3	4	5-8
I. Alt Bölge Ağın, Baskil, Keban, Kovancılar, Merkez, Sivrice (ha)	**595.277**	33.697	49.442	62.436	45.798	403.904
I.Alt Bölge içindeki payı (%)		5,66	8,31	10,49	7,69	67,85
Toplam alan içindeki payı (%)	**65,05**	**3,68**	**5,40**	**6,82**	**5,00**	**44,14**
II. Alt Bölge Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu (ha)	**214.783**	4.005	3927	8.326	7851	190.674
II. Alt Bölge içindeki payı (%)		1,86	1,83	3,88	3,66	88,78
Toplam alan içindeki payı (%)	**23,47**	**0,44**	**0,43**	**0,91**	**0,86**	**20,84**
III. Alt Bölge Karakoçan (ha)	**105.075**	2.823	5.552	15.935	15.452	65.313
III. Alt Bölge içindeki payı (%)		2,69	5,28	15,17	14,71	62,16
Toplam alan içindeki payı (%)	**11,48**	**0,31**	**0,61**	**1,74**	**1,69**	**7,14**
Toplam 11 ilçe (ha)	**915.135**	**40.525**	**58.921**	**86.697**	**69.101**	**659.891**
Toplam alana oranı	**100**	**4,43**	**6,44**	**9,47**	**7,55**	**72,11**

Kaynak: *Elazığ Tarım İl Müdürlüğü, 2006*

Tablo 6. Elazığ İli Genelinde Arazinin Kullanım Kabiliyet Sınıfları İtibarıyla Dağılımı

Sınıflar	Sulu	Kuru	Çayır-Mera	Orman	Diğer	Toplam	Alt toplam	Toplama oranı
1. Sınıf	28.715	7.551	157	0	4.102	40.525	255.244 (% 27,9)	4,4
2. Sınıf	25.104	31.887	1.175	0	755	58.921		6,4
3. Sınıf	17.683	63.663	1.580	2.841	930	86.697		9,5
4. Sınıf	9.156	48.681	6.852	3.578	834	69.101		7,6
5. Sınıf	0	0	651	4	0	655	659.891 (% 72,1)	0,1
6. Sınıf	814	30.109	45.770	13.892	407	90.992		9,9
7. Sınıf	373	414	394.780	110.092	2.142	507.801		55,5
8. Sınıf	0	0	0	0	60.443	60.443		6,6
TOPLAM	**81.845**	**182.305**	**450.965**	**130.407**	**69.613**	**915.135**		**100,0**
Toplama oranı-%	**8,9**	**19,9**	**49,3**	**14,3**	**7,6**	**100,0**		

Kaynak: *Elazığ Tarım İl Müdürlüğü, 2006*

2.4. Elazığ İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi

Elazığ ilinde tarım yapmaya elverişli olduğu kabul edilen I-IV arazilerin toplamı 255.244 hektardır. Ancak, elverişsiz alanların bir kısmı da tarım alanı olarak kullanıldığından bu rakam 264.180 hektara ulaşmaktadır. Elazığ ilinde sebzeler hariç tutulduğunda 133.228 ha alanda tarım yapılmaktadır. Bu rakama 4.500 ha kadar olduğu tahmin edilen sebze alanları eklendiğinde toplam işlemeli tarım arazisi miktarı 137.728 ha olmaktadır. Nadasa ayrılan ve kullanılmayan tarım arazilerinin toplamı 126.452 hektar (% 48) gibi büyük bir değerdedir.

Tarım yapılan alanlar içinde en büyük pay % 67,3 ile tahıllara aittir. Bunu % 7,5'i taş çekirdekli meyveler olmak üzere toplamı % 10,2'yi bulan meyve alanları izler. Bağcılığın geleneksel olarak yapıldığı, Öküzgözü ve Boğazkere gibi dünyaca ünlü iki üzüm çeşidinin yetiştirildiği ilde bağ alanları tarım yapılan alanların % 8,3'ünü kapsar. Yem bitkileri yetiştiriciliği son yıllarda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının teşvikleriyle yurt çapında olduğu gibi Elazığ'da da gelişmektedir. 2010 yılı itibarıyla yem bitkileri yetiştirilen alan %6,6'yı bulmuştur.

Tarımsal faaliyetler bakımından I. alt bölge diğerlerine oranla daha önde gitmektedir. Toplam tahıl ekilişlerinin %79,8'i, meyve alanlarının da % 81,2'si bu bölgededir. İlçeler içinde meyvecilik bakımından ön plana çıkan ilçe Baskil'dir. Malatya'ya yakın bir mesafede ve Keban Baraj Gölünün kıyısında olan ilçe tek başına taş çekirdekli meyve alanlarının %40'ını barındırmaktadır. Bu bakımdan Malatya iliyle bir anılan kaysı yetiştiriciliğinde hiç kuşkusuz ilde bir numaradır. İlde yemeklik tane baklagiller, yağ bitkileri, endüstri bitkileri ve yumrulu bitkilerin ekiliş alanı toplamın sadece %4,5 gibi küçük bir oranına sahiptir.

2.4.1. Tarla bitkileri

2.4.1.1. Tahıllar

Elazığ ilinde 2010 yılında toplam 92.607 ha tahıl ekilmiş ve 226.404 ton ürün alınmıştır. Buğday 49.369 ha (%53,3), arpa 42.789 ha (46,2) ve diğer tahıllar (yulaf, mısır ve tritikale) da 449 ha (%0,5) ekilmiştir. Ürünün %49,6'sını arpa (112.214 t), %49,5'ini buğday (112.047 ton) ve geri kalan %0,9'luk oranını (2.143 ton) da diğer tahıllar oluşturmuştur. Alt bölgelerden birincisi toplam üretimin %80,9'unu, ikinci alt bölge %11,1'ini ve üçüncü alt bölge de %8,0'ını vermiştir. Toplam üretime katkı bakımından Merkez İlçe 5 40,2 ile ilk sırayı alırken Kovancılar ikinci (%20,4) ve Baskil (%10,9) üçüncü sırayı almıştır. Birinci alt bölge dışında ilk üç sıraya giren ilçe olmazken bunları en yakından izleyen ilçe Karakoçan (%8,0) olmuştur. Arpa ve buğday tüm ilçelerde yetiştirilirken tritikale (16 ha) ve yulaf (55 ha) sadece Merkez ilçede ekim alanı bulmuştur. Gelecek vaat eden ve Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığının üretimini teşvik ettiği dane mısır her üç alt bölgede de ekim alanı bulmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. İşlenen Arazilerin Ürün Grupları Bazında Dağılımı (Sebze hariç) 2010

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Tarla Bitkileri								Meyve ve Bağ					Toplam
		Tahıl	YT Baklagil	Yem Bitkileri	Yumrulu Bitkiler	Şeker Pancarı ve Yağ bitkileri	Ara Toplam	Sert Kabuk	Üzümsü	Bağ	Yumuşak Çek	Taş Çek.	Ara Top.		
I. Alt Bölge	Ağın	2.187	30	71	2		2.290	120	19	348	75	87	649		2.939
	Baskil	10.671	521	529		243	11.939	171	12	227	77	6.604	7.091		19.055
	Keban	2.178	658	490	12		3.338	35	1	125	13	403	577		3.914
	Kovancılar	17.967	118	2.402	40	268	20.792	32	0	429	132	124	717		21.511
	Merkez	35.992	207	2.670	1.042	1.479	41.358	264	163	5.765	1.342	2.623	10.157		51.546
	Sivrice	4.804	216	864	166	32	6.082	505	25	435	150	313	1.428		7.510
Ara toplam		**73.799**	**1.749**	**7.026**	**1.262**	**2.022**	85.797	**1.127**	**220**	**7.329**	**1.789**	**10.153**	**20.618**		**106.476**
II. Alt Bölge	Alacakaya	4.173		105			4.278	6	0	867	51	26	950		5.228
	Arıcak	1.986		217	1		2.204	6	0	1.980	45	0	2.031		4.235
	Maden	2.101	44	566	417	19	3.147	0	120	893	122	90	1.225		4.372
	Palu	3.160	312	553	32	147	4.204	6	0	337	6	**1**	350		4.554
Ara toplam		**11.420**	**355**	**1.441**	**450**	**166**	13.832	**18**	**120**	**4.077**	**224**	**117**	**4.556**		**18.388**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**22.840**	55	**585**	82	**21**	8.128	**25**	0	41	123	**44**	**233**		**8.364**
Toplam	**Hektar**	**108.059**	**2.159**	**9.052**	**1.794**	**2.209**	107.757	**1.170**	**340**	**11.447**	**2.136**	**10.314**	**25.407**		**133.228**
	%	**67,3**	**1,6**	**6,6**	**1,3**	**1,6**		**0,9**	**0,2**	**8,3**	**1,6**	**7,5**			**96,8**

Not: İlin tarım arazisinin %3,2 sinde sebze tarımı yapılmaktadır.

Kaynak: www.tuik.gov.tr (2011)

Tablo 8. Elazığ İlinde Tahıl Tarımı Verileri-2010

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Arpa		Buğday		Diğer (Mısır, yulaf, tritikale)		Ekilen alan toplamı (ha)	Ekilen alana oranı (%)	Üretim toplamı (ton)	Toplam üretime oranı (%)
		Ekilen (ha)	Üretim (ton)	Ekilen (ha)	Üretim (ton)	Ekilen (ha)	Üretim (ton)				
I. Alt Bölge	Ağın	2.049	5.346	139	291			2.187	2,4	5.637	2,5
	Baskil	3.700	8.778	6.963	15.836	8	52	10.671	11,5	24.666	10,9
	Keban	1.600	3.796	578	996			2.178	2,4	4.792	2,1
	Kovancılar	9.380	25.222	8.587	21.030			17.967	19,4	46.252	20,4
	Merkez	18.790	51.263	17.113	39.519	89	173	35.992	38,9	90.955	40,2
	Sivrice	1.250	3.163	3.548	7.696	6	34	4.804	5,2	10.893	4,8
Ara toplam		**36.769**	**97.568**	**36.927**	**85.368**	**103**	**259**	**73.798**	**79,7**	**183.195**	**80,9**
II. Alt Bölge	Alacakaya	500	1.028	3.360	6.589	313	1722	4.173	4,5	9.339	4,1
	Arıcak	200	380	1.763	3.453	23	108	1.986	2,1	3.941	1,7
	Maden	300	724	1.801	3.782			2.101	2,3	4.506	2,0
	Palu	1.200	2.847	1.958	4.385	2	11	3.160	3,4	7.243	3,2
Ara toplam		**2.200**	**4.979**	**8.882**	**18.209**	**338**	**1.841**	**11.420**	**12,3**	**25.029**	**11,1**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**3.820**	**9.667**	**3.560**	**8.470**	**8**	**43**	**7.388**	**8,0**	**18.180**	**8,0**
Toplam		**42.789**	**112.214**	**49.369**	**112.047**	**449**	**2.143**	**92.607**	**100,0**	**226.404**	**100,0**
Ekilen alana oranı-%		**46,2**	**53,3**			**0,5**		**100,0**			
Üretim miktarına oranı-%			**49,6**		**49,5**		**0,9**	**100,0**			

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.4.1.2. Yağlı tohumlu bitkiler

Yağlı tohumlu bitkilerin üretimi Elazığ ilinde yaygın değildir. İl genelinde 2010 yılında çoğunluğu susam olmak üzere 62,8 ha susam ekilmiş ve 63 ton ürün alınmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Elazığ İlinde Yağlı Tohumlu Bitkiler Ekimk Alanı, Üretim ve Verim Değerleri

İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan(ha)	Üretim (ton)	Verim (ton/ha)
Merkez	Susam	32	27	0,84
Baskil	Susam	25	20	0,08
Kovancılar	Aspir	3,3	14	4,24
Karakoçan	Ayçiçeği (Yağlık)	2,5	2	0,08
Toplam		**62,8**	**63**	

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.4.1.3. Endüstri bitkileri

Elazığ'da en fazla üretimi yapılan endüstri bitkisi şekerpancarıdır. Şekerpancarının %90,6'sı I. alt bölge, %8,6'sı II. alt bölgede yetiştirilmektedir. III. alt bölge ise %0,8 gibi çok küçük bir değerdedir (Tablo 10).

Tablo 10. Elazığ'da Şeker Pancarı Ekim Alanı, Üretim Ve Verim Değerleri-2010

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Ekilen alan (ha)	Üretim (t)	Verim (t/ha)	Oran
I. Alt Bölge	Baskil	218	11.579	5.371	11,2
	Kovancılar	265	14.944	5.916	14,5
	Merkez	1.447	66.269	4.848	64,2
	Sivrice	32	650	6.190	0,6
Ara toplam		**1.962**	**93.442**	**22.325**	**90,6**
II. Alt Bölge	Maden	19	966	5.308	0,9
	Palu	147	7.880	5.465	7,6
Ara toplam		**165**	**8.846**	**10.773**	**8,6**
III. Alt Bölge	**Karakoçan**	**18**	**873**	**4.797**	**0,8**
Toplam		**2.145**	**103.161**	**37.895**	**100,0**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.4.1.4. Yemeklik tane baklagiller

Elazığ ilinde temel baklagiller ürünü olarak beliren nohut, fasulye ve mercimek ekim alanları toplam 2.159 ha'dır. Ekim alanlarının %81,0'i I. alt bölgede, % 16,5'i II. alt bölgede ve geri kalanı da Karakoçan ilçesiyle temsil edilen III. alt bölgededir (Tablo 11).

Tablo 11. Elazığ İlinde Yemeklik Tane Baklagiller Ekim Alanları-2010

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Nohut	Mercimek (Kırmızı)	Fasulye	Toplam	Oran
I. Alt Bölge	Ağın	30			30	1,4
	Baskil	500	21		521	24,1
	Keban	650	6	1,5	658	30,5
	Kovancılar	75	42	1,0	118	5,4
	Merkez	135	17	55,0	207	9,6
	Sivrice	150	8	58,0	216	10,0
Ara toplam (ha.)		**1.540**	**93**	**115,5**	**1.749**	**81,0**
II. Alt Bölge	Maden	24	11	9,0	44	2,0
	Palu	19	13	280,0	312	14,4
Ara toplam (ha.)		**43**	**23**	**289,0**	**355**	**16,5**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**55**			**55**	**2,5**
Toplam (ha.)		**1.638**	**117**	**405**	2.159	
%		75,9	5,4	18,7		

2.4.2.Yem bitkileri

Elazığ'da 2010 yılında yem bitkileri ekim alanları 9.052 ha ve toplam yeşil ot üretimi 187.748 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 12). Tablo12, 13 ve 14'de görüleceği gibi, ekim alanlarında ve üretim miktarında I. alt bölge diğerlerine göre daha fazla ekim alanına sahiptir. İlde yeşil ot yetiştiriciliği yanında 270 ha alanda dane fiğ ve mürdümük yetiştirilmektedir. Birinci bölge, ilin toplam yem bitkileri ekiliş alanlarının % 77,6'sine ve yeşil ot üretiminin de %79,3'üne sahiptir. Bu oranlar ikinci alt bölgede %15,9, % 17,0; üçüncü alt bölgede %6,5 ve %3,7'dir. Tablolarda görüleceği gibi, Karakoçan İlçesi verimleri il genelinden bir hayli düşüktür.

Elazığ'da yeşil ve kuru ot üretimi yanında bir miktar da dane fiğ ve dane mürdümük yetiş-

tiriciliği yapılmaktadır. Yapılan üretim kısmen tohumluk olarak ayrılmakta, önemli bir bölümü de hayvanların kışlık protein ihtiyacını karşılamak üzere kırılarak yeme karıştırılmaktadır. İl toplamında 270 ha alanda 304 ton dane fiğ ve mürdümük üretilmektedir. Üretimin 72,7'si Merkez ilçede, %18,1'i Karakoçan'da ve %18,1'i de Karakoçan ilçesinde gerçekleşmektedir.

Tablo 12. Elazığ İlinde Yem Bitkileri Ekim Alanları-hektar (2010)

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Fiğ	Burçak	Silaj mısır	Yonca	Korunga	Toplam	Oran
I. Alt Bölge	Ağın	56			15		71	0,8
	Baskil	410	85		4	30	529	5,8
	Keban	150			100	240	490	5,4
	Kovancılar	1.800		60	540	2	2.402	26,5
	Merkez	1.050	290	1.210	42	78	2.670	29,5
	Sivrice	110	45	4	701	4	864	9,5
Ara toplam		**3.576**	**420**	**1.274**	**1.402**	**354**	**7.026**	**77,6**
II. Alt Bölge	Alacakaya	5			100		105	1,2
	Arıcak	12			205		217	2,4
	Maden	450	40	25	47	4	566	6,3
	Palu	200			352	1	553	6,1
Ara toplam		**667**	**40**	**25**	**704**	**5**	**1.441**	**15,9**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**585**					**585**	**6,5**
Alan		**4.828**	**460**	**1.299**	**2.106**	**359**	**9.052**	
%		**53,3**	**5,1**	**14,3**	**23,3**	**4,0**		

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tablo 13. Elazığ İlinde Yeşil Ot Üretimi (ton) (2010)

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Fiğ	Burçak	Silaj mısır	Yonca	Korunga	Toplam	Oran (%)
I. Alt Bölge	Ağın	504			660		1.164	0,6
	Baskil	3.280	383		140	240	4.043	2,2
	Keban	1.200			3.500	1.920	6.620	3,5
	Kovancılar	23.400		2.100	24.300	26	49.826	26,5
	Merkez	10.500	1.450	41.445	1.344	936	55.675	29,7
	Sivrice	880	432	147	29.944	50	31.453	16,8
Ara toplam		**39.764**	**2.265**	**43.692**	**59.888**	**3.172**	**148.781**	**79,3**
II. Alt Bölge	Alacakaya	60			2.500		2.560	1,4
	Arıcak	144			7.380		7.524	4,0
	Maden	5.400	280	1.000	2.120	48	8.848	4,7
	Palu	1.002			12.000	13	13.015	6,9
Ara toplam		**6.606**	**280**	**1.000**	**24.000**	**61**	**31.947**	**17,0**
III. Alt Bölge	**Karakoçan**	**7.020**					**7.020**	**3,7**
Toplam		**53.390**	**2.545**	**44.692**	**83.888**	**3.233**	**187.748**	**100,0**
Oran		**28,4**	**1,4**	**23,8**	**44,7**	**1,7**		

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tablo 14. Elazığ'da Dane Fiğ ve Mürdümük Ekim Alanları Ve Üretimi (2010)

İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan (ha)	Üretim (ton)	Verim (ton/ha)	Oran (%)
Merkez	Fig (Dane)	65	78	1,2	25,7
Merkez	Mürdümük (Dane)	130	143	1,1	47,0
Sivrice	Fig (Dane)	25	28	1,1	9,2
Karakoçan	Fig (Dane)	50	55	1,1	18,1
TOPLAM		**270**	**304**	**1,1**	**100,0**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.4.3. Yumrulu bitkiler

Elazığ ilinde toplam 428,1 ha alanda yumrulu bitkiler (patates, sarımsak ve kuru soğan) yetiştirilmektedir. Üretimin %70,35'i I. alt bölgede, %25,08'i II. alt bölgede ve %4,57'si III. alt bölgede yapılmaktadır (Tablo15). Ekim alanlarının 348,5 hektarı (%81,41) I. alt bölgede, 52,1 hektarı (%12.17) II. alt bölgede ve 27,5 hektarı (%6,42) da III. alt bölgede yapılır. Merkez ilçe toplam 299,5 ha ekim alanıyla ildeki tüm yumrulu bitkiler ekim alanlarının %69,96'sına sahiptir.

Tablo 15. Elazığ'da Yumrulu Bitkiler Üretim Alanı (ha), Üretim (ton) ve Verimleri (ton/ha) (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Ürün	Ekilen (ha)	Üretim (ton)	Verim (ton/ha)
I. Alt Bölge	Ağın	Soğan	2,0	24,0	12,00
	Keban	Soğan	2,0	24,0	12,00
		Sarımsak	1,0	6,0	6,00
	Kovancılar	Soğan	15,0	195,0	13,00
		Sarımsak	2,5	15,0	6,00
	Merkez	Soğan	217,0	2821,0	13,00
		Sarımsak	17,5	105,0	6,00
		Patates	65,0	780,0	12,00
	Sivrice	Soğan	11,0	149,0	13,55
		Sarımsak	4,5	22,0	4,89
		Patates	11,0	110,0	10,00
Ara toplam			**348,5**		
II. Alt Bölge	Arıcak	Soğan	1,0	14,0	14,00
	Maden	Soğan	5,2	68,0	13,08
		Sarımsak	1,1	7,0	6,36
		Patates	40,1	521,0	12,99
	Palu	Soğan	1,7	21,0	12,35
		Sarımsak	3,0	24,0	8,00
Ara toplam			**52,1**		
	Karakoçan	Soğan	21,5	258,0	12,00
		Sarımsak	6,0	36,0	6,00
Ara toplam			**27,5**		
TOPLAM			**428,1**		

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.4.5. Meyve ve bağcılık

Elazığ'da 2010 yılında toplam 25.407 ha meyve ve bağ alanı vardır. Bu rakam sadece toplu olarak tesis edilmiş meyve ve bağ alanlarını göstermekte olup, dağınık vaziyette ve bireysel olarak dikilmiş olanları kapsamamaktadır. Verim hesabı yapılırken tüm meyve veren ağaç ve omcaların verimi dikkate alınmıştır.

Tablo17'de görüleceği gibi, toplamı 25.407 ha olan meyve ve bağ alanlarının % 81,2'si I. alt bölgede, % 17,9'u II. alt bölgede ve geri kalan % 0,9'luk bölüm de III. alt bölgede yer almaktadır. Merkez İlçe tek başına tüm meyve ve bağ alanlarının % 40'ına sahiptir.

Bağ alanları tüm meyve ve bağ alanları içinde % 43,1 ile ilk sırayı alırken, bunu % 42,0 ile taş çekirdekli meyve alanları izler. Yöre halkının özellikle pekmez yapımında kullandığı ve kurutarak değerlendirdiği üzümsü meyveler toplu tesisler olarak %1,4 gibi küçük bir değerde görülse de yörede ev bahçelerinde, yol kenarlarında, ortak kullanılan kimi alanlarda, cami bahçelerinde istatistiklere girmeyen birkaç dut ağacı bulunmaktadır.

Tablo 16. Elazığ İlinde Toplu Olarak Tesis Edilmiş Meyve ve Bağ Alanları (ha) (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Sert Kabuklu Meyveler	Üzümsü Meyveler	Bağ	Yumuşak Çekirdekli Meyveler	Taş Çekirdekli Meyveler	Toplam	Oran (%)
I. Alt Bölge	Ağın	120	19	348	75	87	649	2,6
	Baskil	171	12	227	77	6.604	7.092	28,9
	Keban	35	1	125	13	403	577	2,3
	Kovancılar	32	0	429	132	124	717	2,9
	Merkez	264	163	5.765	1.342	2.623	10.157	41,4
	Sivrice	505	25	435	150	313	1.428	5,8
Ara toplam		**1.127**	**220**	**7.329**	**1.789**	**10.153**	**20.618**	**84,0**
II. Alt Bölge	Alacakaya	6	0	867	51	26	949	3,9
	Arıcak	6	0	1.980	45	0	2.031	8,3
	Maden	0	120	893	122	90	1.225	5,0
	Palu	6	0	337	6	1	350	1,4
Ara toplam		**18**	**120**	**3.210**	**224**	**117**	**3.689**	**15,0**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**25**	-	41	123	**44**	233	0,9
TOPLAM	Alan (ha)	**1.170**	**340**	**10.580**	**2.136**	**10.314**	**24.540**	**100,0**
	Oran (%)	4,8	1,4	43,1	8,7	42,0		100,0

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Elazığ ili dünyaca ünlü şaraplık üzüm çeşitleri olan Öküzgözü ve Boğazkere'nin orijin merkezi olarak bilinir. Bu nedenle ilde şaraplık üzüm yetiştiriciliği geleneği vardır ve hala sürdürülmektedir. Elazığ'da üzüm ve üzümsü meyve yetiştirilen alanların içinde, toplu olarak tesis edilmiş bağ alanları toplam 11.443,5 ha ile ilk sırayı alır (Tablo18). Bunun yarısından çoğu (%53,5) sofralık üzümdür. Bağ alanlarının yarısından fazlası (%50,34) Merkez ilçeye aittir. I. ara bölge toplam 7.329,20 ha (%64,05) bağ alanıyla en geniş dikim alanına sahip bölgedir. İlde üzüm ve üzümsü meyvelerden pestil, pekmez, nar ekşisi, reçel gibi muhtelif ürünler yapılmaktadır. Ayrıca üzüm, dut ve incir kurutulmak suretiyle de değerlendirilmektedir. İl genelinde üzümden yaygın bir yararlanma şekli de üzüm pekmezi içine ipe dizilmiş cevizlerin daldırılması yoluyla yapılan "orcik" olarak adlandırılan bir tatlıdır. Üzüm pekmezi yanında glikozun kaynatılmasıyla da üretilebilen "orcik" Elazığ ili yerel pazarlarında bol miktarda satılmaktadır.

Asmadan sonra ikinci sırayı toplam 297,8 ha ile çilek alırken bunu 20,9 ha ile dut ve 17,7 ha ile nar ve son olarak da 2,2 ha ile incir izlemek-

Tablo 17. Elazığ İlinde Toplu Üzüm ve Üzümsü Meyve Üretim alanları (ha) (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Çilek	Dut	İncir	Nar	Üzüm (Şaraplık)	Üzüm (Sofralık)
I. Alt Bölge	Ağın	0,8	10,4		7,7	140,0	208,0
	Baskil			2,2	10,0	1,2	226,0
	Keban	0,5				50,0	75,0
	Kovancılar					78,0	351,0
	Merkez	151,5	10,5			3710,0	2.055,0
	Sivrice	25,0				140,0	295,0
Ara toplam		**177,8**	**20,9**	**2,2**	**17,7**	**4.119,2**	**3.210,0**
II. Alt Bölge	Alacakaya					41,5	825,1
	Arıcak					780,0	1.200,0
	Maden	120,0				330,0	560,0
	Palu					45,0	292,0
Ara toplam		**120,0**				**1.196,5**	**2.877,1**
III. Alt Bölge	Karakoçan					**11,3**	**29,4**
TOPLAM		**297,8**	**20,9**	**2,2**	**17,7**	**5.327,0**	**6.116,5**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr (2011)*

Tablo 18. Elazığ İlinde Üzüm Ve Üzümsü Meyve Üretimi (ton) (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Çilek	Dut	İncir	Nar	Üzüm (Şaraplık)	Üzüm (Sofralık)	Trabzon Hurması
I. Alt Bölge	Ağın	16	300	5	108	770	1.352	
	Baskil		950	5	99	12	2.386	50
	Keban	8	850	8	15	550	825	23
	Kovancılar		580			624	2.884	
	Merkez	3.030	1.675	369	74	33.245	21.660	21
	Sivrice	313	28			1.120	2.260	
Ara toplam		**3.367**	**4.383**	**387**	**296**	**36.321**	**31.367**	**94**
II. Alt Bölge	Alacakaya			2	15	166	5.601	
	Arıcak		130			7.800	10.000	32
	Maden	2.400	125	12	23	2.065	2.700	
	Palu		84			315	18	
Ara toplam		**2.400**	**339**	**14**	**38**	**10.346**	**18.319**	**32**
III. Alt Bölge	Karakoçan		**91**			**90**	**244**	
TOPLAM		5.767	4.813	401	334	46.757	49.930	126

Kaynak: *www.tuik.gov.tr (2011)*

tedir. Trabzon hurması henüz toplu dikim alanı olarak istatistiklere girecek bir değer ifade etmemektedir. Tablo19 ile ifade edilen toplu bağ ve üzümsü meyve alanları dışında dağınık durumda çok sayıda meyve ağacı ve bağ alanları mevcuttur. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın destekleri böyle alanları kapsamamaktadır. Elazığ ilinde çilek umutvar ürünlerden birisi olup, işlemeye konu olacak ürünlerdendir. Elazığ ilinde sert çekirdekli meyvelerin üretimi özel bir önem taşımaktadır. Bu meyvelerin uzun süre bozulmadan muhafaza edilebilmeleri yanında yöre halkının uzun yıllardan beri bu meyvelerle ürettikleri tarımsal ürünler bu meyvelerin değerini arttırmaktadır. Aynı zamanda sert çekirdekli meyveler yurt çapında da geniş pazarı olan ürünlerdir.

Elazığ'da üzüm ve üzümsü meyve üretimleri içinde en büyük pay toplamı 96.687 ton ile üzüme aittir (Tablo18). Bu rakamın 46,757 tonu (%48,36) şaraplık, 49,930 tonu (%51,64) de sofralık üzümdür. Üzüm üretiminin %70,0'ının I. alt bölgeden, %29,65'inin II. alt bölgeden ve %0,35 gibi ihmal edilebilir bir oranının da III. alt bölgeden alındığı görülür. Üzüm üretimini çilek (5.767 ton), dut (4.813 ton), incir (401 ton), nar (334 ton) ve son olarak da Trabzon hurması (126 ton) izler.

Üzüm ve üzümsü meyveler üretiminde I. alt bölge ürünlere göre değişmek üzere %58,38-96,51 arasında pay almaktadır. Merkez ilçe dut, çilek, incir üretiminde öncü konumdadır. Çilek Sivrice ilçesinin önemli ürünlerindendir. Son yıllarda Trabzon hurması yetiştiriciliği özellikle I. alt bölgede giderek yaygınlaşmaktadır.

Alt bölgeler bazında yapılacak incelemede Merkez ilçenin nar dışında tüm ürünlerdeki üretimde ilk sırayı aldığı görülür. II alt bölgede yer alan Arıcak ve Alacakaya ilçelerinde hatırı sayılır derecede üzüm yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Elazığ ilinde sert çekirdekli meyvelerin üretimi özel bir önem taşımaktadır. Bu meyvelerin uzun süre bozulmadan muhafaza edilebilmeleri yanında yöre halkının uzun yıllardan beri bu meyvelerle ürettikleri tarımsal ürünler bu meyvelerin değerini arttırmaktadır. Aynı zamanda sert çekirdekli meyveler yurt çapında da geniş pazarı olan ürünlerdir.

Sert çekirdekli meyve denince akla ilk gelen iki ürün ceviz ve badem olmaktadır. Ceviz tek başına çerez olarak veya muhtelif tatlılarda, hamur işlerinde ve birçok gıda maddesi içinde değerlendirilmektedir. Cevizin yaygın bir kullanım alanı da yukarıda belirtildiği gibi orcik ham maddesi olarak kullanılmasıdır. Benzer şekilde badem de çerez olarak tüketimi yanında birçok tatlıların yapımında kullanılır.

Antep fıstığının toplam 2 ha ekilişinin tamamı Baskil ilçesinde yapılmaktadır. Toplam 252,20 ha olan ceviz alanlarının %83,66'sı (211 ha) I. alt bölgede, %9,91'i (25,00 ha) III. alt bölgede ve %6,42'si (16,20 ha) da II. alt bölgededir. Toplamı 475 ha olan toplu badem alanlarının %99,58'i (363 ha) I. alt bölgede, %0,55'i (2 ha) II. alt bölgede yer alır (Tablo19). Ceviz ise en yaygın sert kabuklu meyvedir (Tablo 19).

Tablo 19. Elazığ İlinde Sert Kabuklu Meyve Üretim alanları (ha) (2010)

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Ceviz	Badem
I. Alt Bölge	Ağın	10,00	110,00
	Baskil	60,00	110,00
	Keban	30,00	5,00
	Kovancılar	32,00	0,00
	Merkez	32,00	232,00
	Sivrice	47,00	16,00
Ara toplam		**211,00**	**473,00**
II. Alt Bölge	Alacakaya	5,00	1,00
	Arıcak	5,00	1,00
	Maden	0,00	0,00
	Palu	6,20	0,00
Ara toplam		**16,20**	**2,00**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**25,00**	**0,00**
TOPLAM		**252,20**	**475,00**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Elazığ'da 2010 yılında 3.141 ton ceviz ve 1.6,4 ton badem üretilmiştir (Tablo21). Toplam 3.141 ton olan ceviz üretiminin %69,50'si (2.183 ton) I alt bölgede, %24,74'ü (777 ton) II alt bölgede, %5,76'sı (181 ton) da II alt bölgeden alınır. Badem üretim oranları da benzer şekilde I alt bölgede %71,51 (1.147 ton), II alt bölgede %25,19 (404 ton) ve II alt bölgede de % 3,30 (53 ton) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 20. Elazığ İlinde Sert Kabuklu Meyve Üretimleri (ton) (2010)

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Ceviz	Badem
I. Alt Bölge	Ağın	78,00	328,00
	Baskil	649,00	242,00
	Keban	620,00	240,00
	Kovancılar	203,00	22,00
	Merkez	460,00	214,00
	Sivrice	173,00	101,00
Ara toplam		**2.183,00**	**1.147,00**
II. Alt Bölge	Alacakaya	83,00	60,00
	Arıcak	444,00	107,00
	Maden	134,00	114,00
	Palu	116,00	123,00
Ara toplam		**777,00**	**404,00**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**181,00**	**53,00**
TOPLAM		**3.141,00**	**1.604,00**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Taş çekirdekli meyve üretim alanların toplamı olan 9.118,40 hektar alanın büyük bölümünü, yörenin geleneksel ve dünyaca ünlü meyvesi kayısı kapsar. Malatya kayısı olarak ün yapmış olan kayısının % 40 gibi önemli bir bölümünün aslında bu ilde üretildiği belirtilmektedir. Kayısı üretim alanları toplamı 8.136 hektar olup bunun da 6.500 hektarı Baskil, 1.004,50 hektarı Merkez ilçe ve 400 hektarı da Keban ilçelerinde yer alır (Tablo 19). Birinci alt bölgenin toplam üretim alanı içindeki payı %99,45'tir. Kayısıdan sonra ikinci toplu meyve üretim alanları vişneye aittir. Toplamı 376 hektar olan vişneliklerin %93,88'i (353 ha) yine I. alt bölgededir. Diğer meyvelerde de ilk sıra I. alt bölgededir. Zerdali dikili alanların tamamı yine bu alt bölgeye aittir.

İlde toplamı 42.230 ton olan taş çekirdekli meyve üretiminin %94,10'u I. bölgede, %5,11'i II. alt bölgede, %0,79'u da III. alt bölgeden elde edilir. Bölgenin temel meyve türü olan kayısı üretimi toplam 27.344,00 ton olup bunun %97,75'ine karşılık gelen 26.730,00 tonu I. alt bölgeye aittir. Bu duruşuyla I. alt bölge neredeyse kayısı üretiminin tamamını karşılamaktadır. Bu bölge tüm taş çekirdekli meyve üretiminde önder durumunda olup toplamı 18 ton kadar olan kızılcık üretiminin de tamamını verir (Tablo 22).

Tablo 21. Elazığ İlinde Toplu Taş Çekirdekli Meyve Üretim alanları (ha-2010)

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Erik	Kayısı	Zerdali	Kiraz	Vişne	Nektarın	Şeftali
I. Alt Bölge	Ağın	11,20	31,00	10,20	10,20	21,00	2,00	2,00
	Baskil	4,10	6.500,00	0,00	75,10	0,00	0,00	25,10
	Keban	0,00	400,00	0,00	2,00	0,50	0,00	0,00
	Kovancılar	10,00	60,50	0,00	25,00	5,00	0,00	20,00
	Merkez	17,20	1004,50	51,00	40,40	251,50	46,00	19,30
	Sivrice	45,00	95,00	0,00	80,00	75,00	0,00	18,00
Ara toplam		**87,50**	**8.091,00**	**61,20**	**232,70**	**353,00**	**48,00**	**84,40**
II. Alt Bölge	Alacakaya	4,00	0,50	0,00	1,20	10,00	0,00	10,00
	Arıcak	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Maden	0,00	26,00	0,00	14,60	13,00	5,20	30,50
	Palu	0,00	0,50	0,00	0,80	0,00	0,00	0,00
Ara toplam		**4,00**	**27,00**	**0,00**	**16,60**	**23,00**	**5,20**	**40,50**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**15,80**	**18,00**	**0,00**	**7,50**	**0,00**	**0,00**	**3,00**
TOPLAM		**107,30**	**8.136,00**	**61,20**	**256,80**	**376,00**	**53,20**	**127,90**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tablo 22. Elazığ İlinde Taş Çekirdekli Meyve Üretimleri (ton) (2010)

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Erik	İğde	Kayısı	Zerdali	Kiraz	Kızılcık	Vişne	Nektarın	Şeftali	TOPLAM	%
I. Alt Bölge	Ağın	55,00	12,00	99,00	64,00	64,00	7,00	45,00	12,00	18,00	376,00	0,89
	Baskil	64,00	32,00	21605,00	252,00	724,00	0,00	177,00	0,00	133,00	2.2987,00	54,43
	Keban	42,00	5,00	315,00	20,00	57,00	2,00	62,00	9,00	30,00	542,00	1,28
	Kovancılar	416,00	160,00	549,00	20,00	221,00	0,00	78,00	20,00	165,00	1.629,00	3,86
	Merkez	947,00	137,00	3344,00	131,00	1501,00	9,00	1629,00	306,00	1.093,00	9.097,00	21,54
	Sivrice	2147,00		818,00		882,00	0,00	1037,00	0,00	223,00	5.107,00	12,09
Ara toplam		**3671,00**	**346,00**	**26.730,00**	**487,00**	**3.449,00**	**18,00**	**3.028,00**	**347,00**	**1.662,00**	39.738,00	94,10
II. Alt Bölge	Alacakaya	117,00	0,00	33,00	0,00	162,00	0,00	107,00	50,00	213,00	682,00	1,61
	Arıcak	12,00	0,00	8,00	0,00	38,00	0,00	25,00	0,00	39,00	122,00	0,29
	Maden	142,00	0,00	265,00	76,00	134,00	0,00	100,00	40,00	142,00	899,00	2,13
	Palu	100,00	0,00	168,00	78,00	24,00	0,00	42,00	0,00	42,00	454,00	1,08
Ara toplam		**371,00**	**0,00**	**474,00**	**154,00**	**358,00**	**0,00**	**274,00**	**90,00**	**436,00**	2.157,00	5,11
III. Alt Bölge	Karakoçan	**109,00**	0,00	**140,00**	0,00	**68,00**	0,00	**3,00**	0,00	**15,00**	335,00	0,79
TOPLAM		**4151,00**	**346,00**	**27.344,00**	**641,00**	**3.875,00**	**18,00**	**3.305,00**	**437,00**	**2.113,00**	42.230,00	100,00

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

İl genelinde yetiştirilen toplamı 2.136 ha olan yumuşak çekirdekli meyve üretim alanlarında elma, armut ve ayva dikili olup, bu alanın %67,41'i elmaya, %31,26'sı armuda %1,33'ü de ayvaya aittir. Yumuşak çekirdekli meyveliklerin %83,76'sı (1.789,6 ha) I. alt bölgede, %10,51'i (224,50 ha) II. alt bölgede ve %5,73'ü de (122,60 ha) III. alt bölgededir.

Tablo 23. Elazığ İlinde Toplu Yumuşak Çekirdekli Meyve Üretim alanları (ha) (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Armut	Ayva	Elma	TOPLAM	%
I. Alt Bölge	Ağın	15,20	5,10	55,10	75,40	3,53
	Baskil	8,50	4,20	64,20	76,90	3,60
	Keban	3,00	0,00	10,00	13,00	0,61
	Kovancılar	10,00	0,00	122,00	132,00	6,18
	Merkez	531,00	15,50	795,80	1342,30	62,82
	Sivrice	40,00	3,50	106,50	150,00	7,02
Ara toplam		**607,70**	**28,30**	**1.153,60**	**1.789,60**	**83,76**
II. Alt Bölge	Alacakaya	0,00		51,00	51,00	2,39
	Arıcak	0,60	0,10	44,50	45,20	2,12
	Maden	10,10	0,00	112,20	122,30	5,72
	Palu	1,50		4,50	6,00	0,28
Ara toplam		**12,20**	**0,10**	**212,20**	**224,50**	**10,51**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**48,00**	**0,00**	**74,60**	**122,60**	**5,73**
TOPLAM		**667,90**	**28,40**	**1.440,40**	**2.136,70**	**100,00**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Yumuşak çekirdekli meyvelerin Elazığ'daki toplam üretimi 2010 yılında 17.458,00 ton olmuştur (Tablo24). 14.101,00 tona karşılık gelen %80,77'lik pay I. alt bölgeye aittir. Bunu 2.323,00 ton (%13,31) ile II. alt bölge ve 1.034,00 ton (%5,92) de III. alt bölge izlemektedir. Üretimin %69,29'u elma, %26,95'i armut, %3,76'sı ayvadır. Merkez ilçe tüm üretimin yarısına yakınını (%47,38) üretir.

Tablo 24. Elazığ İlinde Yumuşak Çekirdekli Meyve Üretimleri (ton) (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Armut	Ayva	Elma	Toplam	%
I. Alt Bölge	Ağın	120,00	23,00	456,00	599,00	3,43
	Baskil	150,00	74,00	643,00	867,00	4,97
	Keban	156,00	18,00	540,00	714,00	4,09
	Kovancılar	196,00	72,00	1.699,00	1.967,00	11,27
	Merkez	2.911,00	346,00	5.015,00	8.272,00	47,38
	Sivrice	420,00	33,00	1.229,00	1.682,00	9,63
Ara toplam		**3.953,00**	**566,00**	**9.582,00**	**14.101,00**	**80,77**
II. Alt Bölge	Alacakaya	130,00		520,00	650,00	3,72
	Arıcak	50,00	13,00	148,00	211,00	1,21
	Maden	128,00	68,00	791,00	987,00	5,65
	Palu	124,00	0,00	351,00	475,00	2,72
Ara toplam		**432,00**	**81,00**	**1.810,00**	**2.323,00**	**13,31**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**321,00**	**9,00**	**704,00**	**1.034,00**	**5,92**
TOPLAM		**4.706,00**	**656,00**	**12.096,00**	**17.458,00**	**100,00**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.5. Elazığ İlinde Hayvan Varlığı

Büyükbaş hayvan varlığı bakımından Elazığ ilinin en önemli alt bölgesi toplam büyükbaş hayvan varlığı olan 91.624 başın %67,2'sine (61.582) sahip olan I. alt bölgedir. Bunu 19.647 baş (%21,4) ile III. alt bölge ve 10.395 baş (%11,3) ile II. alt bölge izler. Merkez ilçe tek başına tüm büyükbaş hayvan varlığının %42,0'sine (38.501 baş) sahiptir. Bu ilçeyi 19.647 baş (%21,4) ile Karakoçan ilçesi ve 14.425 baş (%15,7) ile Kovancılar ilçeleri izler.

Büyükbaş hayvan popülasyonunun kompozisyonuna bakıldığında melez ırk sığırların %39,9, kültür ırklarının %37,8, yerli sığırların %22,1 ve yok denecek kadar azalan manda popülasyonunun da %0,2 pay aldığı görülür. Halen kültür ve melez ırklar neredeyse eşit miktarlarda iken, 2002 yılından itibaren eşitlenen melez-yerli hayvan sayılarında, melezler lehine sürekli bir gelişme vardır. Burada hemen belirtmek gerekir ki, TRB1 Bölgesinde en fazla kültür ırkı hayvan Elazığ ilinde bulunmaktadır.

İldeki büyükbaş hayvan popülasyonunun 2010 yılındaki sayı ve kompozisyonu 2004 yılına oranla önemli değişim göstermiştir. Aradan geçen 6 yıllık sürede toplam büyükbaş hayvan sayısı 128.500 baştan, 91.624 başa düşerken, kültür ırkı hayvanların sayısı %277,31 artmış, melez hayvan sayısı %32,47 ve yerli hayvan sayısı %68,28 gerilemiş, manda sayısı da %82,50 azalmıştır. Günümüzde II. alt bölgede manda popülasyonu sıfırlanmıştır.

Elazığ ilinin 2010 yılı küçükbaş hayvan varlığı Tablo27'de verilmiştir. İlde toplam 257.579 adet koyun ve 29.383 adet keçi olmak üzere toplam 286.962 adet küçükbaş hayvan vardır. Alt bölgeler itibarıyla en fazla koyun 207.280 adet ile I. alt bölgededir. Bunu 33.500 adet ile III. alt bölge ve 16.799 adet ile de II. alt bölge izler. Bu değerler toplam koyun varlığının aynı sırayla %80,47, %13,01 ve %6,52'sine karşılık gelir. İlçeler içerisinde en fazla koyuna sahip olanları Merkez ilçe (100.667 adet), Kovancılar ilçesi (71.920 adet) ve Karakoçan (33.500 adet) ilçesidir. Bu üç ilçenin koyun varlığının toplam koyun varlığına oranı %76,22'dir.

Tablo 25. Elazığ İlinde Büyükbaş Hayvan Varlığı (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Sığır (Kültür)	Sığır (Melez)	Sığır (yerli)	Manda	Toplam	%
I.Alt Bölge	Ağın		467			467	0,5
	Baskil	776	5.004	210		5.990	6,5
	Keban		859	25		884	1,0
	Kovancılar	2.280	7.080	5.000	65	14.425	15,7
	Merkez	24.114	9.536	4.779	72	38.501	42,0
	Sivrice		965	350		1.315	1,4
Ara toplam		**27.170**	**23.911**	**10.364**	**137**	**61.582**	**67,2**
II. Alt Bölge	Alacakaya	442	878	1.611		2.931	3,2
	Arıcak	695	860	442		1.997	2,2
	Maden	810	775	396		1.981	2,2
	Palu	658	1.725	1.103		3.486	3,8
Ara toplam		**2.605**	**4.238**	**3.552**	**0**	**10.395**	**11,3**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**4.900**	**8.423**	**6.314**	**10**	**19.647**	**21,4**
Toplam	Adet	**34.675**	**36.572**	**20.230**	**147**	**91.624**	**100,0**
	%	37,8	39,9	22,1	0,2	100,0	

Kaynak: *www.tarim.gov.tr, 2011*

Keçi varlığı bakımından I. alt bölge yine 12.699 adet ile ilk sıradadır. Sıralamada 2. sırayı 10.973 adet ile II. alt bölge ve 4.350 adet ile de III. alt bölge alır. Aynı sıralamayla alt bölgelerin keçi varlığının toplam keçi varlığına oranı %45,32, %39,16 ve %15,52'dir. Keçi varlığı bakımından Palu ilçesi (5,900 adet), Karakoçan ilçesi (4.350 adet) ve Sivrice ilçesi (3.811 adet) ilk üç sıradadır.

Küçükbaş hayvan sayıları 2004 yılına göre önemli sayılabilecek oranda azalma göstermiştir. Azalma oranları İl genelinde koyunda %17,08, keçide %56,60 olarak gerçekleşmiştir. Alt bölgeler itibarıyla I., II. ve III. alt bölgelerde koyun sayılarındaki azalma %11,89, %33,60 ve %33,13; keçi popülasyonlarındaki azalma da aynı sırayla %43,00, %62,45 ve %66,72 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 26. Elazığ İlinde Küçükbaş Hayvan Varlığı (2010)

Alt Bölgeler	İlçeler	Koyun	Keçi	Toplam	Oran
I.Alt Bölge	Ağın	4.863	221	5.084	1,78
	Baskil	9.205	2.450	11.655	4,08
	Keban	9.200	600	9.800	3,43
	Kovancılar	71.920	3.430	75.350	26,38
	Merkez	100.667	3.811	104.478	36,58
	Sivrice	11.425	2.187	13.612	4,77
Ara toplam		**207.280**	**12.699**	**219.979**	**77,02**
II. Alt Bölge	Alacakaya	359	1.193	1.552	0,54
	Arıcak	90	3.100	3.190	1,12
	Maden	8.250	780	9.030	3,16
	Palu	8.100	5.900	14.000	4,90
Ara toplam		**16.799**	**10.973**	**27.772**	**9,72**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**33.500**	**4.350**	**37.850**	**13,25**
Toplam	**Adet**	**257.579**	**28.022**	**285.601**	**100,00**

Kaynak: *www.tarim.gov.tr, 2011*

Arıcılık ve Kovan varlığı

Arıcılık bakımından Elazığ ilinin nerdeyse tamamı uygun bir bitki örtüsüne sahiptir. Elazığ'da arılar için erken dönemde uygun olan ilçeler; Keban, Baskil, Sivrice, Arıcak ve Karakoçan olarak bildirilmiştir (www.tarim.gov.tr, 2012). Elazığ'da 2004 yılında kovan sayılarının 1.405 adet eski tip kovan ve 72.180 adet yeni tip kovan olduğu rapor edilmiştir (Elazığ İli Tarım Master Planı, 2005). Günümüzde bu eski kovan sayısı 415'e ve yeni kovan sayısı da 52.468'e düşmüştür. Bu durum eski kovanlarda %70,46 ve yeni kovanlarda da %27,31 oranında azalmayı ifade etmektedir. Kovan sayısındaki azalmaya karşın, bal üretiminde bir miktar artış olmuştur. 2004 yılında Elazığ'da 605,90 ton bal üretilirken günümüzde bu rakam %13,90 artışla 703,71 tona yükselmiştir. Kovan başına ortalama bal verimi 13,31 kg'dır.

Tablo 27. Elazığ İlinde Arıcılık (2010)

	İlçe Adı	Yeni kovan	Eski kovan	Toplam kovan	Bal (t)	Bal mumu (t)
I. Alt Bölge	Ağın	1.600	0	1.600	16,00	2,46
	Baskil	3.770	90	3.860	40,00	4,85
	Keban	3.942	50	3.992	47,90	0,10
	Kovancılar	2.850	70	2.920	29,20	3,00
	Merkez	15.775	50	15.825	288,45	7,21
	Sivrice	10.315	8	10.323	123,78	13,41
Ara toplam		**38.252**	**268**	**38.520**	**545,33**	**31,03**
II. Alt Bölge	Alacakaya	1.000	50	1.050	12,00	1,65
	Arıcak	720	52	772	7,72	0,45
	Maden	3.280	20	3.300	39,36	3,20
	Palu	2.080	0	2.080	20,80	2,19
Ara toplam		**7.080**	**122**	**7.202**	**79,88**	**7,48**
III. Alt Bölge	Karakoçan	**7.136**	**25**	**7.161**	**78,50**	**5,35**
Toplam		**52.468**	**415**	**52.883**	**703,71**	**43,87**

Kaynak: *www.tarim.gov.tr, 2011*

2.6. Elazığ İlinde Bitkisel Üretim Dış Ticareti

TÜİK 2011 yılı verilerine göre, TRB1 Bölgesi toplam ihracat rakamı 327.836.620 $ olup, bunun %13'ünü Elazığ ili gerçekleştirmektedir (42.540.193 $). Elazığ ilinde yapılan ihracat kalemlerinde iki sektör görülmektedir. Bunlar; madencilik-taşocakçılığı ve imalat sanayidir.

Elazığ'da 2011 yılında işlenmiş sebze ve meyve ihracat değeri 185.253 $, öğütülmüş tahıl ürünleri ihracatı 166.050 $'dır. Bu değerler düşük olup, Elazığ ilinin tarımsal potansiyelini yansıtmamaktadır.

2.8. Elazığ İlinde Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapasite Kullanımı

Elazığ ilinde tarıma dayalı sanayiye konu olan ürünler arasında işletmecilik açısından hayvansal ürünlerde et ve et ürünleri ile süt ve süt ürünleri, bitkisel ürünlerde ise un ve unlu ürünler ile meyve ve sebze işleme ön plana çıkmaktadır. Tablo 29'da görüleceği gibi, Elazığ ilinde 17 adet meyve ve sebze işleme, 11 adet baklagiller işleyen işletme bulunmaktadır. Burada önemli bir bulgu da kapasite kullanım oranlarının düşük olmasıdır.

Tablo 28. Elazığ İlinde Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Elazığ			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	13	108.876,8	18.086,1	16,6
Süt ve Süt Ürünleri	43	8.885,6	3.994,8	45,0
Yumurta ve yumurta ürünleri	8	10.870,6	3.881,3	35,7
Arıcılık ürünleri	5	148	55	37,2
Tahıl, un ve unlu ürünler	349	432.421,3	310.662,6	71,8
Meyve ve sebze işleme	17	418,5	245	58,5
Baklagiller	11	35.407,8	864,1	2,4
Kuruyemiş ve çerezler	9	3.075,7	791,7	25,7
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	4	1.510,3	1.046,7	69,3
Şekerli ürünler	15	35.470,4	21.013,5	59,5

Kaynak: *www.tarim.gov.tr, 2011*

3. ELAZIĞ İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ

3.1.İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı

Elazığ'da "gıda ürünleri ve içecek imalatı", " madencilik ve taşocakçılığı", "metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatı" ile "başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı" sektörleri öne çıkmaktadır. Ticari faaliyetler esas itibariyle gıda, üzüm mamulleri, çimento, yem, orman ürünleri, genel imalat ürünleri ile madencilik ürünlerine dayalıdır.

El sanatları "sanayileşme öncesi üretim biçimi olarak ortaya çıkmış, insanların geçimini sağlamış ve ekonomik işlev kazanmıştır." El sanatlarının üretime dönüştürülmesi il ekonomisine katkı sağlaması yanında kültürün yaşatılması anlamında da oldukça önemlidir. Büyük yatırım ve sermaye gerektirmeden yapılan el sanatlarına yönelik ürünlerin pazarlanması, ticari hayata canlılık kazandırmakla birlikte bu sanatların gelişimine de katkıda bulunmaktadır. İç ticarette el sanatlarına yönelik olarak iğne oyaları, halı ve kilim gibi ürünlerde değerlendirilmektedir.

Elazığ Ticaret Borsası'nda; tahıl, tahıl mamulleri, gıda maddeleri, yağlı tohumlar, hayvani yağlar, küçük-büyükbaş canlı hayvan ve bunların etleri ile derileri, kuru ve yaş meyveler, meyve çekirdekleri ve geleneksel gıda maddeleri işlem görmektedir. Elazığ İlinde sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı, Sanayi Sicil Belge sayısına göre 229'dur. Toplam sanayi işletmesi içerisinde % 0,3 lük bir oran ile sanayisi gelişmekte olan ildir.

3.2. Elazığ İlinde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı

Elazığ İlinde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımında %19'luk pay ile gıda ürünleri imalatı tüm imalat başlıkları içerisinde ikinci sırada yer almaktadır. Sanayi sicil kayıtlarına göre Elazığ ilinde kayıtlı işletmelerde çalışan personel sayısı toplam 6.367'dir. 9 sanayi işletmesinde Ar-Ge birimi 34 sanayi işletmesinde kalite kontrol birimi bulunmaktadır. Ar-Ge biriminde çalışan personel sayısı 16, kalite kontrol biriminde ise 61'dir.

Elazığ ilinde yapılan görüşmelerde özellikle tarım sektöründe yapılabilecek yatırımların gıda ürünleri imalat sektörüne ve dolayısıyla Elazığ ekonomisine önemli katkıları olacağı belirtilmiştir. Özellikle Elazığ ili bitkisel üretim kalemlerini hammadde olarak kullanan yöresel ürünlerin il, bölge ve ülke düzeyinde ciddi bir potansiyeli vardır. Bu noktada çalışmalar pazar araştırması ve sonuçlarına göre bitkisel üretimde ihtiyaç duyulan hammaddelere yönelik faaliyetler şeklinde olmalıdır. Ardından pazar payındaki artışa paralel olarak ürün bazında tanıtım faaliyetleri bölge ekonomisine ve insanına canlılık getirecektir. Ayrıca Elazığ ili ülkemiz için üzüm üretimi açısından önemli bir faaliyet alanıdır. Ancak son yıllarda plansız üretim sonucu üreticilerin ellerindeki ürünleri satma noktasında ciddi problemleri olmuş, büyük zararlar oluşmuştur. Bu durumun üstesinden gelmek amacıyla fazla ürünün satılamamasının nedenleri ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi boyutlarıyla irdelenme, çözüm önerileri oluşturulmalıdır. Özellikle elde edilen ürünlerin değerlendirilmesi hususunda üreticiler, araştırma sonuçlarından yola çıkarak farklı kanallara yöneltilmelidir. Diğer önemli bir nokta da bölgenin farklı bitkisel ürünlerin üretimine uygun olmasıdır. Özellikle yöresel ürünler için gerekli olan ve il dışından hatta

Tablo 29.: Elazığ İli Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı (2010)

Sanayi Türü	İl Bazında Dağılımı- %
Diğer madencilik ve taşocakçılığı	23
Gıda ürünleri imalatı	19
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	10
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	7
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizatı hariç)	5
Mobilya imalatı	4
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı,	4
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı,	4
Elektrikli teçhizat imalatı,	4
Ana metal sanayi	3
Metal cevherler madenciliği,	3
Ağaç ve Mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç);	3
Tekstil ürünleri imalatı,	2
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı.	2
İçecek imalatı,	1
Giyim eşyası imalat, kürkün işlenmesi ve boyanması,	1
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı,	1
Diğer (Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı, Diğer ulaşım araçlarının imalatı,Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı)	4

Kaynak: *Sanayi Genel Müdürlüğü, 2011*

ithalat kanalıyla sağlanan hammadde girdilerinin üretimi önemli katkı sağlayacaktır. Elazığ yöresi ait olan Ağın leblebisi sarı ve beyaz leblebiye göre farklı bir ürün olarak algılanmakta bu da tüketici için cazip durum teşkil etmektedir. Ancak yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere hammadde (nohut) konusunda yaşanan yetersizlik talebin karşılanmasını engellemektedir. Aynı şekilde bölge için önemli olan orcik (cevizli sucuk) tüm ülke genelinde farklı bölgelerde üretimi olan ancak bölgesel bazda aroma ve görüntüde farklılıklar gösteren bir üründür. Elazığ'da yöresel ismiyle orcik ciddi talep görmekte özellikle ballı lokma denilen çeşidi ülke genelinde pazarda yüksek potansiyel göstermektedir. Ancak bu ürünlerin ana hammadde girdilerinden ceviz istenilen özellikleri nedeniyle ülke içerisindeki tedarik kanallarıyla bile sağlanamamakta, ithalatı gerçekleştirilmektedir. Bölge üreticileri ceviz bahçeleri konusunda teşvik edilerek önemli bir ithalat kalemi öz kaynaklarla sağlanabilecektir. Bunun yanında badem, antep fıstığı, sert buğday üretimi, seracılık, ayçiçeği ve mısır üretimi il bazında diğer önemli potansiyele sahip bitkisel üretim kalemleridir. Bu bitkisel hammaddelerin işlenmesi de ayrıca önemli bir sosyo-ekonomik katkı sağlayacaktır. Bu maksatla makarna, patates cipsi ve mısır çerezi, bisküvi, domates salçası, pekmez, pastörize üzüm suyu, sirke, kurutulmuş meyve ve sebze işletmeleri, gıda sektörünün önemli girdilerinden olan ambalaj imalatı gibi alanlarda çalışmalar yapılabilir.

3.3. Elazığ İlinin Dış Ticareti

Elazığ ilinde yer alan ihracatçı firmaların son üç yıl içindeki sayıları ve ihracat değerleri Tablo 30'da gösterilmektedir. Tabloda da görüleceği üzere firma sayısında artış olmakla beraber ihracat değerleri dalgalı bir görünüme sahiptir.

Tablo 30. Elazığ İli İhracatçı Firma ve İhracat Değerleri

Yıl	İhracatçı Firma Sayısı	İhracat Değeri (1.000 USD)
2008	51	45.260
2009	62	30.015
2010	63	39.986

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Elazığ ilinin 2008-2010 yılları arasındaki ithalat rakamları bu ilin ithalatında sürekli bir artış olduğunu göstermektedir. 3 yıllık periyotta ithalat yapan firma sayısı azalırken ithalat rakamları 2 katından fazla artmıştır.

Tablo 31. Elazığ İli İthalatçı Firma ve İthalat Değerleri (2008-2010)

Yıl	İthalatçı Firma Sayısı	İthalat Değeri (1.000 USD)
2008	56	29.864
2009	50	37.191
2010	46	71.438

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

3.4. Elazığ İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri

1.Elazığ Organize Sanayi Bölgesi (I. Etap) : (Sicil No:189)

- 288 hektar büyüklüğünde olup, 273 hektarlık alanı kredilendirilmiştir.
- 115 hektarı 1990 yılında, 173 hektarı ise 2010 yılında tamamlanmıştır.
- Bölgedeki; 57 adet sanayi parselinin tamamı tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin; 54 adedi üretim, 3 adedi inşaat aşamasındadır.
- Üretime geçen parsellerde yaklaşık 1.120 kişi istihdam edilmektedir.
- Ağırlıklı sektör grubu; orman ürünleri, elektrikli makine ve plastik sanayidir.

2.Elazığ Organize Sanayi Bölgesi (II. Etap): (Sicil No:189)

- 155 hektar büyüklüğünde olup, 100 hektarlık alanı kredilendirilmiştir.
- 2001 yılında tamamlanmıştır.
- Yol kaplama inşaatı 2006 yılında tamamlanmıştır.
- Bölgedeki; 40 adet sanayi parselinin tamamı tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin; 34 adedi üretim, 2 adedi inşaat, 4 adedi proje aşamasındadır.
- Üretime geçen parsellerde yaklaşık 600 kişi istihdam edilmektedir.
- Ağırlıklı sektör grubu; gıda, madeni eşya ve plastik sanayidir.
- Bölgede 5084 Sayılı Yasa (06.02.2004) sonrasında 2004 yılında 1 firma, 2006 yılında 1firma, 2007 yılında 5 firma, 2008 yılında 2 firma, 2009 yılında 2 firma faaliyete geçmiştir.

3.Elazığ Hayvan Ürünleri Organize Sanayi Bölgesi: (Sicil No:190)

- 18 hektar büyüklüğündedir.
- Bölgede bulunan 7 adet sanayi parselinin, tamamı tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin; 2 adedi üretim, 5 adedi proje aşamasındadır.
- Üretime geçen parsellerde yaklaşık 70 kişi istihdam edilmektedir.
- Bölgede 5084 Sayılı Yasa sonrasında (06.02.2004 sonrası) 2004 yılında 1 firma, faaliyete geçmiştir.
- Ağırlıklı sektör grubu; gıda sanayidir.
- Kısmen kredi kullandırılarak, Müteşebbis Heyet imkânları ile tamamlanmıştır.
- Bölgenin Bakanlığa kredi borcu bulunmamaktadır

Ek 4: Bingöl İli Bitkisel Üretim Alt Sektörü

1. BİNGÖL İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 101
1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya 101
1.2. Topografya 101
1.3.İklim Durumu 102
1.4. Bitki Örtüsü 103
2. BİNGÖL İLİ TARIM PROFİLİ 104
2.1. Bingöl İlinde Nüfus Dağılımı ve İstihdamın Sektörel Dağılımı 104
2.2.Bingöl İlinde Arazi Varlığı Ve Kullanım Biçimleri 104
2.3. Bingöl İlinde Toplam Tarım Alanları 105
2.4. Bingöl İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi 106
2.5. Bingöl İlinde Hayvan Varlığı 110
2.6. Bingöl İlinde Bitkisel Üretim Sektörü Dış Ticareti 111
2.7. Bingöl İlinde Tarıma Dayalı Sanayi Ve Kapasite Kullanımı 112
3. BİNGÖL İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ 113
3.1. İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı 113
3.2. Bingöl İlinde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı 113
3.3. Bingöl İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri 114

1. BİNGÖL İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bingöl ili Doğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. İlin yüzölçümü 8.277 km2 ile Türkiye'nin % 1,01'ini oluşturmaktadır. Kilometrekareye 32 kişi düşmektedir.

Ankara'ya karayolu ile 905 km uzaklıktadır. Bingöl ili güneyinde Diyarbakır, doğusunda Muş, batısında Elazığ ve Tunceli, kuzeyde Erzurum ve Erzincan illeri ile komşudur. Bingöl ili Diyarbakır'a 144 km, Muş'a 114 km, Elazığ'a 146 km, Tunceli'ye 145 km, Erzurum'a 180 km, Erzincan'a 245 km uzaklıktadır. Denizden yüksekliği ortalama 1.250 metredir. İklim karasaldır. Bingöl ili, 2011 yılı TÜİK-ADNKS'ne göre Merkez ilçe dâhil 8 İlçe ve 319 belde ve köy'den oluşmaktadır. İl nüfusu 262.263 kişidir.

1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya

Bingöl ilini de içerisine alan Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası MÖ.1300'lerden başlayarak çeşitli uygarlıkların, kavimlerin göçlerine ve burada yerleşmelerine sahne olmuştur. Yöre tarih boyunca sırası ile Hitit, Urartu, Makedonya, Seleukos, Roma, Sasani ve Bizans egemenlikleri altına girmiştir.

Bingöl ili iklim ve coğrafi şartlar bakımından iskâna pek müsait olmadığından tarihin hiçbir döneminde büyük bir merkez olamamıştır. Şehrin, Erzurum, Erzincan, Amid, Harput ve Dersim gibi tarihi çok eski zamanlara dayanan yerleşim birimlerinin arasında yer alması ilin tarihsel, kültürel ve ekonomik manada gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Bingöl ilinin Güneydoğu Anadolu Bölgesini, Karadeniz bölgesine bağlayan güzergâh ile Orta Anadolu'yu İran'a bağlayan güzergâhın kesişme noktasında yer alması sebebiyle siyasi, sosyal, ekonomik, demografik ve sosyolojik bakımdan önemli bir tarihsel birikime ve zenginliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bingöl, tarih boyunca farklı isimler almıştır. İlk çağ kaynaklarında bölge, bin tane göl anlamına gelen Ming-köl kelimesi zamanla halk tarafından Bingöl olarak telaffuz edilmeye başlanmış ve 1945 yılında şehre Bingöl adı verilmiştir.

1.2. Topografya

Bingöl ili yeryüzü şekilleri itibariyle ovalar, sıra dağlar ve plato alanlarından oluşmuş olup bütün arazinin %83'ü dağlık, %11,7'si dalgalı, %2,7'si yayla ve %2,6'sı ovalardan oluşmaktadır. İlin en yüksek dağı, Karlıova ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan 3250 metre yüksekliğindeki Bingöl Dağıdır. 96 km uzunluğundaki Murat Nehri Vadisi, Peri Suyu Vadisi'nden sonra ilin en önemli ve uzun vadisidir. İlin Solhan ilçesinde büyük plato ve geniş otlak alanları mevcuttur. Bingöl ili sınırları içinde büyüklük olarak önemli sayılabilecek herhangi bir göl yoktur. Fakat çok sayıda buzul tarafından açılmış sirk adı verilen küçük göller vardır (Bingöl Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

1.3.İklim Durumu

Yukarı Fırat Havzası'nda yer alan Bingöl, kışları kar yağışlı ve soğuk, yazları sıcak ve kurak olup karasal iklime sahiptir. Denizden yüksekliği yaklaşık 1.250 metre olan Bingöl'de yılın en yağışlı mevsimi ilkbahardır. Bingöl ilinde kışın –23°C'ye düşen sıcaklık yazın 42°C'ye kadar çıkması sıcaklık farkının çok büyük olduğunu göstermektedir. İlde karasal iklim görülmektedir. Temmuz – Eylül ayları arasında çok az yağış görülmemektedir.

Tablo 1. Bingöl İli İklimsel Verileri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-2.7	-1.5	4.0	10.7	16.2	22.0	26.7	26.3	21.1	14.0	6.4	0.2
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	1.9	3.3	9.2	16.4	22.7	29.3	34.6	34.6	29.8	21.5	12.1	4.7
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-6.3	-5.2	-0.3	5.7	10.0	14.6	19.0	18.5	13.6	8.2	2.0	-3.2
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.2	5.0	5.3	7.3	9.4	9.6	9.3	8.3	6.2	4.3	3.0
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.2	12.5	13.8	15.4	14.0	5.9	1.9	1.6	2.5	8.5	9.4	12.2
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m^2)	124.3	138.6	128.7	124.2	75.4	22.4	5.8	4.0	10.2	65.7	109.1	129.8

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx, 2012*

Tablo 2. Bingöl Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En düşük Sıcaklık Değerleri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
En Yüksek Sıcaklık (°C)	13.3	16.2	22.3	30.3	33.4	38.0	42.0	41.3	37.8	32.0	23.0	22.8
En Düşük Sıcaklık (°C)	-23.2	-21.6	-20.3	-7.2	1.0	5.8	8.8	9.2	4.2	-2.4	-15.0	-25.1

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx, 2012*

İl merkezinde 1970 – 2011 yılları arasında yıllık yağış ortalaması metrekareye 92,2 kg olarak gerçekleşmiştir. Yağışlar kışın yağmur ve yüksek kesimlerde kar halindedir. En fazla yağış Aralık, Şubat en düşük yağış temmuz, ağustos aylarında düşmektedir. Uzun yıllar sıcaklık ortalaması 12 °C'dir. Ortalama yağışlı gün sayısı 11,6 gündür. Ortalama en yüksek sıcaklık 34,6 °C (Ağustos) ve en düşük ortalama sıcaklık -6,3 °C (Ocak), ekstrem sıcaklık değerleri de -23,2 ve 42,0 °C olarak gerçekleşmiştir.

1.4. Bitki Örtüsü

Bingöl ili Doğu Anadolu Bölgesinin en zengin orman alanlarına sahiptir. İl'de 1900 m. yüksekliğe kadar ulaşan meşe ağaçlarının meydana getirdiği orman alanları yaygındır. Ormanların çeşitli nedenlerle tahrip olduğu alanlarda bozkır (step) bitki örtüsü görülmektedir. Bu orman harici alanların çoğunluğu da özellikle 2000 m. yüksekliklerde geniş otlak alanlarıyla kaplı yaylalara dönüşmektedir (Bingöl İl Tarım Müdürlüğü, 2006).

2. BİNGÖL İLİ TARIM PROFİLİ

2.1. Bingöl İlinde Nüfus Dağılımı ve İstihdamın Sektörel Dağılımı

TÜİK-2011 verilerine göre, Bingöl ilinde toplam nüfus miktarı 262.263'dür. Nüfusun %44'ü belde ve köylerde yaşamını sürdürmektedir. Bu oran %23 olan Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katıdır. İl merkezi toplam kentsel nüfusun %65'ine, kırsal nüfusun %39'una ve toplam nüfusun %54'üne sahiptir. İldeki nüfus bakımından diğer önemli yerleşmeler Genç, Solhan ve Karlıova ilçeleridir. Karlıova ilçesinin sahip olduğu toplam nüfusun %81'ini kırsal nüfusu oluşturmaktadır.

Tablo 3. Bingöl İli Nüfus Dağılımı

	İl/İlçe merkezleri	Belde/Köyler	TOPLAM
Merkez	95.669	45.084	140.753
Adaklı	3.322	6.362	9.684
Genç	19.123	16.085	35.208
Karlıova	6.254	26.172	32.426
Kiğı	4.021	1.782	5.803
Solhan	16.080	17.416	33.496
Yayladere	1.295	763	2.058
Yedisu	1.317	1.518	2.835
Toplam	147.081	115.182	262.263

Kaynak: *TUİK, 2011*

2011 yılı TUİK verilerine göre, Bingöl ilinde İşgücüne Katılma Oranı %46,3 olup, işsizlik oranı %12,5'dir.Bingöl ilinin de yer aldığı TRB1 Bölgesinde istihdamın %36,6'sı tarım, %15,9'u sanayi ve %47,8'i hizmetler sektöründe yer almaktadır.

2.2.Bingöl İlinde Arazi Varlığı Ve Kullanım Biçimleri

Bingöl ilinin toplam 8.253 km^2 yüzölçümünün % 31,97'si orman, % 6,04'ü ağaçlandırılabilir saha, % 7,17'si tarım arazisi, % 50,21'i mera, % 2,19'u çayır ve % 2,42'i diğer alanlardan oluşmaktadır.

Tablo 4. Bingöl İli Arazi Varlığı-2010

Arazinin Karakteri		Miktarı (Ha)	Toplam Alan (Ha)
Tarım Alanı	Sulu	28.646	59.137
	Kuru	30.491	
Mera ve Ormanlık Alan	Çayır-Meralar	432.471	696.300
	Orman	263.829	
Diğer Alanlar		69.865	69.865
Toplam Alan (ha)		**825.302**	**825.302**

Bingöl ili tarım arazisinin 28.646 hektarı sulanabilmektedir. Bunun 8.000 hektarı D.S.İ, 9.300 hektarı İl Özel İdaresi'nin tesisleriyle sulanmakta olup, 11.346 hektar kadar da halkın kendi imkânlarıyla sulanmaktadır. Bütün sulanabilir arazi, tarım arazisi varlığının %46,16'sıdır.

2.3. Bingöl İlinde Toplam Tarım Alanları

Tablo 5'de de görüleceği gibi Bingöl'de I-IV. Sınıflar arasındaki tarım arazilerinin toplam alanı 151.172 ha olup tarımsal faaliyetler bu araziler üzerinde yapılmaktadır. V-VIII. Sınıflar arasındaki arazilerin toplam alanı 674.128 ha'dır. İşlemeli tarıma uygun olmayan V-VIII sınıflar arasında kalan ve en büyük ikinci sırayı alan mera alanları ile orman alanları VII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bingöl ilinde Arazi kullanma kabiliyet sınıfları sekiz sınıf olup, toprak zarar ve sınırlandırmaları I. sınıf'tan VIII. sınıf'a doğru giderek artmaktadır.

Bingöl ilinde tarım yapılacak alanlardan 1. Sınıf arazilerin kapladığı alan 10.557 ha olup il yüzölçümünün %1,3'ünü, 2. Sınıf tarım arazilerinin toplam miktarı 27.791 ha. olup, İl yüzölçümünün %3,4'ünü, 3. Sınıf arazilerin toplamı 33.363 ha olup İl yüzölçümünün %4,1'ini, 4. Sınıf arazilerin toplamı 79.461 ha olup, İl yüzölçümünün % 9,8'ini teşkil etmektedir.

Türkiye genelinde tarla bitkileri içerisinde en fazla %74,8 ile tahıl tarımı yapılmaktadır. Bingöl ilinde tarım arazisinin % 29'u olan 16.969 ha alanda tahıl ekimi yapılmaktadır. Bingöl genelinde tahıl üretimi içinde ekim alanı en fazla olan ürün buğdaydır. Daha sonra arpa gelmektedir. Alt bölgeler bazında karşılaştırma yapıldığında, I. Alt Bölge buğday ekim alanları bakımından daha fazla paya sahiptir.

Tablo 5. Bingöl İli Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfları İtibarıyla Dağılımı

Bingöl	Toplam Kapladığı Alan (ha)	Kuru Tarım (ha)	Sulu Tarım (ha)	Çayır Mera (ha)	Orman Funda	Diğer (ha)
2. Sınıf	10.557	97	4.334	6.116		10
2. Sınıf	27.791	2.494	5.919	18.570	669	139
3. Sınıf	33.363	10.793	2.746	14.618	5.056	150
4. Sınıf	79.461	22.384	3.480	39.785	13.669	143
5. Sınıf	Toprak sınıflandırılması çalışmasında arazi dâhil edilmemiştir.					
6. Sınıf	123.820	6.669	233	89.666	27.165	87
7. Sınıf	527.519			263.716	263.563	240
8. Sınıf	20.946					
Toplam	823.457	42.437	16.712	432.471	310.122	769

Kaynak: *Bingöl Tarım İl Müdürlüğü, 2006*

2.4. Bingöl İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi

Bingöl ilinde tarla bitkileri ekiliş alanları içerisinde en büyük payı tahıllar almakta olup agro ekolojik alt bölgeler bazında incelendiğinde 1. alt bölge içerisinde yer alan merkez ilçesinin en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. İl genelinde 17.963,90 ha tahıl ekilişi gerçekleşmekte olup, tahıllardan sonra ikinci sırayı 687,70 ha ile baklagiller almaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Bingöl İlinde Tarla Bitkileri Ekiliş Alanları (ha)

Alt Bölgeler	İlçeler	Tahıllar	Baklagiller	Endüstri Bitkileri	Yağlı Tohumlar	Yumru Bitkiler	Toplam
1. Alt Bölge	Merkez	10.742,70	515	222,80	101,20	240,50	11.822,20
	Genç	2.179,20	41	37,20		25,00	2.282,40
	Solhan	987,10	47			5,00	1.039,10
2. Alt Bölge	Adaklı	1.059,30	6,5			7,00	1.072,80
	Karlıova	1.061,80	65			35,00	1.161,80
	Kiğı	879,10	2			4,00	885,10
	Yayladere	20,10				1,00	21,10
	Yedisu	1.034,60	**11,2**			1,50	1.047,30
TOPLAM		**17.963,90**	**687,70**	**260,00**	**101,20**	**319,00**	**19.331,80**

Kaynak: *TUİK, 2010*

Bingöl ilinde tarla ürünleri ekiliş alanları içersinde en fazla payı 15.058,70 ha (%85) ile buğday almakta olup, Buğday ekiliş alanları içerisinde 1. Alt Bölgede yer alan Merkez ilçesinde en fazla ekiliş alanına sahiptir. Buğday ekilişini 1.674,10 (%9,5) ha alan ile Arpa ekilişi takip etmekte olup, Arpa ekiliş alanları içerisinde 2. Alt Bölgede yer alan Karlıova ilçesinde en fazla alana sahiptir. (Tablo 7)

Bingöl ilinde 1. Agro ekolojik alt bölgede yer alan Merkez ilçe 15.154 ton sebze üretimi ile ilk sırada yer almaktayken, 11.751 ton sebze üretim miktarı ile Genç ilçesi ikinci sırada yer almaktadır (Tablo 8).

Tablo 7. Bingöl İlinde Tarla Ürünleri Ekiliş Alanları (ha)

Alt Bölgeler	İlçeler	Buğday	Arpa	Nohut	Fasulye	Şeker Pancarı	Toplam
1. Alt Bölge	Merkez	9.693,70	840	165,00	350,00	222,80	11.271,50
	Genç	2.126,20	46,3	6,00	35	37,20	2.250,70
	Solhan	819,30	166,6	4,00	43	0,00	1.032,90
2. Alt Bölge	Adaklı	784,30	275	0,00	6,5	0,00	1.065,80
	Karlıova	858,20	203,6	0,00	65	0,00	1.126,80
	Kiğı	749,10	130	0,00	2	0,00	881,10
	Yayladere	12,30	7,8	0,00	0	0,00	20,10
	Yedisu	15,60	4,8	0,00	11,2	0,00	31,60
TOPLAM		**15.058,70**	**1.674,10**	**175,00**	**512,70**	**260,00**	**17.680,50**

Kaynak: *TUİK, 2010*

Tablo 8. Bingöl İlinde Sebze Üretim Miktarı (ton)

Alt Bölgeler	İlçeler	Yaprağı Yenen Sebzeler	Baklagil Sebzeler	Meyvesi Yenen Sebzeler	Soğansı, Yumru Sebzeler	Toplam
1. Alt Bölge	Merkez	624	814	13.643	73	15.154
	Genç	-	81	11.630	40	11.751
	Solhan	-	68	618	-	686
2. Alt Bölge	Adaklı	54	156	960	23	1.193
	Karlıova	-	315	573	50	938
	Kiği	60	5	14	3	82
	Yayladere	-	23	49	-	72
	Yedisu	-	65	43	-	108

Kaynak: *TUİK, 2010*

Tablo 9'da görüleceği gibi, Bingöl ilinde öncelikli olarak fasulye, kavun, karpuz, hıyar, patlıcan, domates ve biber üretimi gerçekleşmektedir. Fasulye, hıyar, domates ve biber her ilçede elde edilmekte olup karpuz sadece Merkez ilçede elde edilmektedir.

Tablo 9. Bingöl İlinde Öncelikli Sebzeler Üretim Miktarları (ton)

Alt Bölgeler	İlçeler	Fasulye	Kavun	Karpuz	Hıyar	Patlıcan	Domates	Biber
1. Alt Bölge	Merkez	814	138	10.518	296	183	1.955	385
	Genç	81	-	6.000	690	60	3.680	1200
	Solhan	68	-	-	98	-	462	58
2. Alt Bölge	Adaklı	156	-	-	470	7	370	111
	Karlıova	315	-	-	270	55	150	98
	Kiği	5	-	-	2	6	4	2
	Yayladere	23	-	-	11		8	30
	Yedisu	65	-	-	17	4	15	7

Kaynak: *TUİK, 2010*

Bingöl ili toplam meyve üretiminde yaklaşık % 72'lik pay ve 13.165 ton üretim miktarı ile elma ilk sırada yer almaktadır. Elma üretimi ağırlıklı olarak Merkez ilçede gerçekleşmektedir. Elma üretim miktarını 2.591 ton ile ceviz takip etmekte olup ceviz üretiminde de ilk sırayı Merkez ilçe almaktadır (Tablo10.).

Tablo 10. Bingöl İlinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları(ton)

Alt Bölgeler	İlçeler	Elma	Kayısı	Kiraz	Şeftali	Ceviz	Üzüm	Toplam
1. Alt Bölge	Merkez	10.024,00	320	763,00	84,00	1.509,00	45,00	12.745,00
	Genç	477,00	38	5,00		240,00	1.125,00	1.885,00
	Solhan	848,00	5	19,00	7	66,00	0,00	945,00
2. Alt Bölge	Adaklı	244,00	33	3,00	-	207,00	0,00	487,00
	Karlıova	586,00	5	7,00	-	78,00	0,00	676,00
	Kiğı	747,00	82	3,00	-	464,00	0,00	1.296,00
	Yayladere	50,00	-	20,00	-	18,00	0,00	88,00
	Yedisu	189,00	5	0,00	-	9,00	0,00	203,00
TOPLAM		**13.165,00**	**488,00**	**820,00**	**91,00**	**2.591,00**	**1.170,00**	**18.325,00**

Kaynak: *TUİK, 2010*

Tablo11'de görüleceği gibi, Bingöl ilinde toplam 5.026,60 hektar yem bitkisi ekiliş alanının % 82'sinde yonca yetiştiriciliği yapılmaktadır. Diğer yem bitkisi ekiliş alanları sınırlı düzeyde yer almakta olup kuru tarımın yapıldığı alanlarda yetiştiriciliği yapılabilen çeşitli yem bitkileri ekilişi gerçekleştirilebilir.

Tablo 11. Bingöl İlinde Yem Bitkileri Ekiliş Alanları (ha)

Alt Bölgeler	İlçeler	Mısır	Fiğ	Yonca	Korunga	Toplam
1. Alt Bölge	Merkez	135,00		1.250,00	75,00	1.460,00
	Genç	12,00	2,5	377,80	1,8	394,10
	Solhan		4,5	150,00	2	156,50
2. Alt Bölge	Adaklı		500	52,00	3,5	555,50
	Karlıova		2,5	1.775,00	28	1.805,50
	Kiğı		50	50,00	1	101,00
	Yayladere		35	18,00	0	53,00
	Yedisu		21	460,00	20	501,00
TOPLAM		**147,00**	**615,50**	**4.132,80**	**131,30**	**5.026,60**

Kaynak: *TUİK, 2010*

2.5. Bingöl İlinde Hayvan Varlığı

Bingöl ili hayvancılıkta özellikle koyun varlığı ile dikkat çekmektedir. Tablo11'de görüldüğü gibi, Bingöl ilinde 315.852 adet koyun vardır. İlde toplam 76.812 büyük baş hayvan var olup, bunların %57,1'i kültür ırkı sığırlardan oluşmaktadır. Bu hayvancılık potansiyeli açısından iyi bir gösterge olarak kabul edilebilir.

Tablo 12. Bingöl İli Hayvan Varlığı-2010

Hayvan Türü	Adet
Sığır yerli ırk	15.561
Sığır melez ırkı	17.391
Sığır kültür ırkı	43.860
Ara toplam	76.812
Koyun	315.852
Keçi	80.453
Ara toplam	396.303
TOPLAM	473.177

Kaynak: *TUİK, 2010*

2.6. Bingöl İlinde Bitkisel Üretim Sektörü Dış Ticareti

Fırat Kalkınma Ajansı'nın verilerine göre, TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim değerinin % 5'i, canlı hayvan değerinin % 24'ü, hayvansal ürün değerinin % 18'i Bingöl iline aittir. Bingöl'ün tarımsal dış ticareti yok denecek düzeydedir (http://www.fka.org.tr/bolgemizdetay.asp?SayfaAltCatId=14, 2012).

Bingöl ilinin 2011 yılı toplam ihracat rakamı yaklaşık 5 milyon Amerikan dolarıdır. Bu değer TRB1 bölgesinin %1.5'ini oluşturmaktadır. TUİK verilerine göre Bingöl ilinde bitkisel üretime yönelik herhangi bir ihracat kalemi bulunmamaktadır.

Tablo 13. Sektörel Bazda İhracat Rakamları ($), 2011

Alt Sektörler	Miktarlar
Madencilik ve taşocakçılığı	42.056
İmalat sanayi	4.875.125
Toplam	**4.917.181**

Kaynak: *TÜİK, 2012*

2.7. Bingöl İlinde Tarıma Dayalı Sanayi Ve Kapasite Kullanımı

Bingöl ilinde tarıma dayalı sanayi kuruluşları içinde tahıl, un ve unlu ürünler işleyen işletmeler sayısı en fazla olan sanayi birimleridir. Bunu arılık ürünleri işleyen işletmeler takip etmektedir. Tablo 14'de tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının dağılımı görülmektedir.

Tablo 14. Bingöl İlinde Tarıma Dayalı Sanayi Kuruluşlarının Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Bingöl			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	2	870	0,45	0,01
Süt ve Süt Ürünleri	5	6.979,90	522,8	7,5
Yumurta ve yumurta ürünleri	3	877,5	447,3	51
Arıcılık ürünleri	14	1.348,20	430	31,9
Tahıl, un ve unlu ürünler	83	68.236,10	10.046,90	14,7
Bitkisel yağ ve margarin	1	82,94	-	0
Meyve ve sebze işleme	1	221	-	0
Baklagiller	-**	6.408	182,5	2,8
Kuruyemiş ve çerezler	2	2.376	65,5	2,8
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	1	204	1,13	0,5
Şekerli ürünler	3	2.293,64	540,5	23,6

Kaynak: *TKB-KKGM, 2010*

Not: Bazı işletmelerde birden fazla ürün üretildiği için sayılar tek olarak verilmiştir.

**: Veri yok*

3. BİNGÖL İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ

3.1. İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı

Bingöl ilinde sanayi alanında önemli ve büyük ölçekli sanayi tesisi bulunmamaktadır. Daha çok atölye tipi sanayi faaliyeti hâkimdir. Mevcut olanlar ise ekonomik ve iklim şartları nedeniyle istenilen düzeyde çalışmamakta olup, olanlarda mevsimlik ve KOBİ şeklinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. İlin sanayisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Sanayi yatırımı yapanlara devlet tarafından sağlanan tüm kolaylıklara ve devletçe verilen teşviklere rağmen Bingöl sanayisi istenilen düzeyde değildir.

İlde mevcut tarıma dayalı başlıca sanayi tesisleri şunlardır:

- Çevlik Un Fabrikası: Un ve Kepek üretimi yapılmaktadır. Toplam 15 kişi istihdam edilmektedir.

- **Serpa Gıda İşletmesi:** 2007 yılında yatırıma geçen firma unlu mamuller üretmektedir. Toplam 37 kişi istihdam edilmektedir.

Bingöl'ün ekonomisi temel olarak tarım sektörüne dayanır. Tarım sektöründe çalışan nüfusun büyük bir bölümünü hayvancılıkla uğraşanlar oluşturur. Bingöl ilinde ticaretin yoğunlaştığı alanlar; canlı hayvan ve hayvansal ürünler, şeker pancarı, ceviz ve diğer tarımsal ürünlerdir.

Bingöl ilinde sanayi siciline kayıtlı işletmesi sayısı 36 dır. Toplam sanayi işletmesi içerisinde % 0.05 lik bir oran ile sanayisi gelişmemiş iller arasında yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesindeki illerin sanayisine göre bir değerlendirilmesi yapıldığında, Malatya ilinin %29'luk bir oran ile bölge illeri arasında birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Malatya ilini sırasıyla %18 ile Elazığ, % 13 ile Erzurum, % 9 ile Erzincan, %9 ile Van, %5 Ağrı, 2 Muş, **%** 3 Kars, % 3 Bingöl, %3 Bitlis, % 2 Ardahan, %2 Iğdır, %1 Hakkari, %1 ile Tunceli ili takip etmektedir.

3.2. Bingöl İlinde Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı

Bingöl ilinde bulunan sanayi işletmeleri açısından gıda ürünleri imalatı % 39 ile diğer sektörlerin önünde yer almaktadır.

Tablo 15 Bingöl İli Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı

Sanayi Türü	İl Bazında Dağılımı %
Gıda ürünleri imalatı	39
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	22
Diğer Madencilik Taşocakçılığı	17
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	6
Tekstil ürünleri imalatı	3
Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (mobilya hariç)	3
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	3
Kauçuk plastik ve ürünleri imalatı	3
Diğer ulaşım araçların imalatı	3
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi dağıtımı	3
Diğer	4

Kaynak: *Sanayi Genel Müdürlüğü, 2011*

Bingöl ilinde iklim ve coğrafi şartlar nedeniyle çok fazla bitkisel üretim yapılamamakta daha çok hayvancılıkla uğraşılmaktadır. Ancak bu o bölgede ekolojik (organik) tarım için elverişli bakir alanlar için bir potansiyel olarak değerlendirilebilir. Ayrıca seracılık, meyve ve sebze yetiştiriciliği, bağcılık gibi bitkisel üretim faaliyetleri gerçekleştirilebilir. Bu ürünlerin işlenmesinde bölgede gıda sanayi içerisinde yatırımlarla özellikle ambalajlama noktasında ekonomik gelişme sağlanabilir. Organik tarım konusunda yöre insanı eğitilip bilinçlendirilirse bu uzun vade de Bingöl iline ulusal pazarında ötesinde uluslararası pazarın kapılarını da açacaktır.

3.3. Bingöl İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri

1. Merkez I Organize Sanayi Bölgesi (DAP) : (Sicil No:105)

- 76 hektar büyüklüğündedir.
- 2007 yılında tamamlanmıştır.
- Bölgedeki; 37 adet sanayi parselinin tamamı tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin; 4 adedi üretim, 21 adedi inşaat, 12 adedi proje aşamasındadır.

Üretime geçen parsellerde yaklaşık 50 kişi istihdam edilmektedir.

Ek 5: Tunceli İli Bitkisel Üretim Alt Sektörü

1. TUNCELİ İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 119
1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya 119
1.2. Topografya 119
1.3.İklim Durumu 119
1.4.Bitki Örtüsü 121
2. TUNCELİ İLİ TARIM PROFİLİ 122
2.1. Tunceli İlinde Nüfus Dağılımı ve İstihdamın Sektörel Dağılımı 122
2.2. Tunceli İlinde Arazi Varlığı Ve Kullanım Biçimleri 122
2.3. Tunceli İlinde Toplam Tarım Alanları 123
2.4. Tunceli İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi 125
2.6. Tunceli İlinde Bitkisel Üretim Sektörü Dış Ticareti 140
2.7. Tunceli İlinde Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapasite Kullanımı 140
3.TUNCELİ İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ 141
3.1.İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı 141
3.2. İlin Dış Ticareti 142
3.3.Tunceli İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri 142

1. TUNCELİ İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Tunceli ili Fırat Havzası içerisinde, doğal sınırlarla kuşatılmış yüksek bir bölgede yer almaktadır. İlin özellikle kuzey ve kuzeydoğusu, Doğu Torosların uzantısı kabul edilen yüksek dağlarla kaplıdır. Bu yüksek dağ sıraları bölgeyi doğudaki verimli Iğdır ve Erzincan Ovalarından ayırmaktadır. Dağlar nedeniyle yörede ovalar meydana gelememiş, bunun yerini yüksek yaylalar ve platolar almıştır. Tunceli ilinin 7.705 km²'lik yüzölçümünün % 70'ini dağlar, % 25'ini platolar, % 5'ini ovalar ve düzlükler oluşturmaktadır. Yükselti batıdan doğuya ve güneyden kuzeye artmaktadır. İlin deniz seviyesinden yüksekliği 1.050 m'dir.

Tunceli ilinde Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Nazimiye, Ovacık, Pertek, Pülümür ve Merkez olmak üzere 8 ilçe, 2 belde ve 365 köy bulunmaktadır. Tunceli ili coğrafi konu nedeniyle ekonomik gelişmişlik anlamında kısıtlarla karşılaşmaktadır. TRB1 bölgesinin genel durumu olarak bu bölge illeri Türkiye'nin doğusunda yer almakta, talep merkezlerine ve limanlara görece uzak kalmaktadır. Bunun sonuçları ekonomik göstergelere de yansımaktadır. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması'nda Tunceli ili 81 il içerisinde 52. sırada yer almaktadır. İlin 2011 yılı toplam nüfusu 85.062 kişidir.

1.1. Kısa Tarih ve Coğrafya

Tunceli'nin tarihi ve hüküm süren uygarlıklar Elazığ'a çok yakındır. M.Ö. 2000'li yıllarda Hurri egemenliğini sırasıyla 1300'lü yıllarda Hititlerin, 1200'lerde Urartuların aldığı ve ardından Med, Pers, Makedon, Doğu Roma, Bizans, Arapların aldığı Tunceli, 1087'de Türk egemenliğine geçene kadar Bizans egemenliğinde kalmıştır. Son olarak 1473 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve Cumhuriyet Türkiye'si dönemine kadar gelmiştir. Farsçada "Gümüş Kapı" anlamına gelen Dersim ismiyle Osmanlı döneminde Liva olarak Erzurum sancağına bağlanmıştır. Dersim Livasının o dönemki merkezi Hozat idi. Cumhuriyet döneminde Elazığ'dan ayrılan Dersim, 1935 yılında il ilan edilerek Tunceli adını almıştır. İl merkezi daha sonra Kalan kasabasının olduğu yere taşınmıştır.

1.2. Topografya

Tunceli ilinin %25'ini platolar, %5'ini ova ve düzlükler, %70'ini de dağlar oluşturmaktadır. İl geneli kuvvetli akarsulara sahip olup, yüksek, çok dağlık ve engebeli bir bölgedir. Tümüyle Fırat Havzası içerisinde kalan İl, doğal sınırlarla kuşatılmış yüksek bir bölgedir. Doğu Toros Dağları aşılması güç sıralar oluşturduğu için Tunceli, Türkiye'nin doğu ucunda Iğdır Ovasından başlayıp Erzincan Ovasına kadar uzanan verimli çöküntü alanıyla bütünleşememiştir. Tunceli'de çoğunlukla güney doğrultusunda uzanan vadiler, henüz gelişmelerini tamamlamamış, dar ve dik yarıklar halindedir. İlin en önemli vadileri Munzur, Mercan, Pülümür, Peri ve Tahar Çayı Vadisidir.

1.3.İklim Durumu

Tunceli ilinde karasal iklim egemendir. Yazları

sıcak ve kurak, kışları da soğuk ve yağışlıdır. Gece-Gündüz arasında ve aylara göre sıcaklık farkları çok yüksektir. İl, kuzeyinde 3.500 metre yükseltili dağlık alanlar, güneyinde 700 metreye kadar alçalan çok engebeli arazi yapısı, sıcaklık, yağış, rüzgâr ve güneşlenme gibi ilklim verileri açısından da önemli farklıklara sahiptir. İlin kuzey kesimindeki dağlık alanlar ve platolar, yılın altı ayı karlar altındadır. Bu kesimlerde vadi yamaçları, doruklara ve vadi tabanlarına göre daha sıcaktır. Vadiler, hava akımları için doğal doruklar oluşturmaktadır. Vadi tabanları, yamaçlara göre daha az güneş almakta ve hızla soğumaktadır. Bu nedenle yerleşim alanları daha çok vadi yamaçlarında yoğunlaşmıştır. İlin güneyinde Keban baraj gölüne açılan vadi boylarında ve çöküntü alanlarında, iklim görece yumuşak olup, bahar mevsimi daha belirgindir.

1970 – 2011 yılları arasında yıllık yağış ortalaması 799 mm olarak gerçekleşmiştir. Yağışlar kışın kar halindedir. En fazla yağış Aralık ve Ocak, en düşük yağış Temmuz ve Ağustos aylarında görülmektedir. Uzun yıllar sıcaklık ortalaması 12,8°C'dir. Ortalama yağışlı gün sayısı 109,2 gündür. Ortalama en yüksek sıcaklık 35°C (Ağustos) ve en düşük ortalama sıcaklık -5,8°C (Ocak), ekstrem sıcaklık değerleri de en düşük -30,3 ve en yüksek 42,5°C olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1. Tunceli İli İklimsel Verileri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-1.9	-0.2	5.8	12.0	17.1	22.7	27.4	26.9	21.7	14.7	6.8	0.9
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.6	4.4	11.0	17.8	23.6	29.7	34.8	35.0	30.3	22.4	13.0	5.3
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-5.8	-4.2	0.9	6.3	10.2	14.6	19.1	18.6	13.5	8.3	1.9	-2.6
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.1	5.3	6.3	8.6	11.1	11.6	11.2	9.4	6.5	5.0	3.1
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.8	12.4	13.5	14.7	12.8	5.5	1.6	1.3	2.7	8.6	10.0	11.6
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m2)	109.9	102.3	101.3	102.0	65.8	19.2	3.6	2.8	13.4	62.6	95.8	117.3

Kaynak: http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx, 2012

Tablo 2. Tunceli İlinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En düşük Sıcaklık Değerleri (1970-2011)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
En Yüksek Sıcaklık (°C)	14.2	18.1	26.0	32.2	34.0	38.8	42.2	42.5	38.7	33.3	23.7	21.7
En Düşük Sıcaklık (°C)	-30.3	-26.6	-24.7	-7.1	0.3	5.3	9.2	10.8	2.6	-3.2	-16.4	-25.6

Kaynak: *http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx, 2012*

1.4.Bitki Örtüsü

Tunceli ili içerisinde kısa sayılabilecek mesafelerde topografya, toprak koşulları ve iklim bakımından yaşanan keskin farklılıklar, ilin bitkisel ve hayvansal biyoçeşitliliği bakımından zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. İl genelinde bahar başlangıcından itibaren sonbahar sonuna değin zengin bir çeşitlilik gözlenir. Genellikle kısa boylu baltalık meşe ağaçları ve kısmen de ardıçtan oluşan ormanlar İl yüzölçümünün % 27'sini kaplar. Bu alanlar içinde yaban hayatının gelişmesine olanak sağladığı gibi civarda bulunan çiftlik hayvanları için yıl boyunca yem kaynağı ve insanlar için de yakacak kaynağı durumundadır. Ormanlık alanlar ilin orta ve kuzey kesimlerinde, Tunceli Merkez, Ovacık, Pülümür, Hozat ve Nazımiye ilçelerinde yoğunlaşır. Ağaç sınırının üst kısmında kalan 2.000 m'den itibaren alan kısa boylu mera bitkilerine kalır. Dağlardaki meşe ve ardıç dışında vadi tabanlarında ve su boylarında karışık olarak karaağaç, akağaç, kızılağaç, dişbudak, çınar, asma, huş, ceviz, yabani fındık, kavak, söğüt ve muhtelif çalı türlerinden oluşan zengin bir bitki örtüsü bulunmaktadır. Alt flora, meşelerin koru niteliğinde olduğu yerlerde zengin durumdadır. Alanda yayılışı dikkati çekici olan tür Sarıçam (*Pinus sylvestris*)'dir. Tipik bir Karadeniz türü olan bu Sarıçam Ovacık ilçesi Mercan Çayının her iki yamacında 1200-1500 metrelerde doğal olarak uzanır.

2. TUNCELİ İLİ TARIM PROFİLİ

2.1. Tunceli İlinde Nüfus Dağılımı ve İstihdamın Sektörel Dağılımı

Tunceli'nin 2011 yılı nüfusu itibarıyla toplam 85.062 kişidir. Bu rakamın 56.112'si il ve ilçe merkezlerinde, kalan 28.950'si de belde ve köylerde yaşamaktadır. İldeki nüfusun % 66'sı il ve ilçe merkezlerinde %34'ü ise belde ve köylerde yaşamaktadır. İl merkezi kentsel nüfusun %58'ine, kırsal nüfusun %15'ine ve toplam nüfusun %44'üine sahiptir.

Tablo 3. Tunceli İli Nüfus Dağılımı

İlçeler	İl/İlçe merkezleri	Belde/Köyler	TOPLAM
Merkez	32.815	4.308	37.123
Çemişgezek	2.615	4.951	7.566
Hozat	6.152	2.057	8.209
Mazgirt	1.619	6.665	8.284
Nazımiye	1.661	1.501	3.162
Ovacık	3.223	2.711	5.934
Pertek	6.619	5.220	11.839
Pülümür	1.408	1.537	2.945
Toplam	56.112	28.950	85.062

Kaynak: *TUIK, 2011*

Tunceli'de işsizlik önemli sorunlardan biridir. 2008 yılı verilerine göre işsizlik oranı % 17,9 ile Türkiye ortalamasının üzerindedir ve bölge illeri arasında en yüksek orana sahiptir. Buna paralel olarak Tunceli'de istihdam oranı %32,6 ile Türkiye ortalamasının (% 41,7) önemli ölçüde altındadır. Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların il nüfusuna oranı % 18,56'dır ve bu oran Türkiye ortalaması olan % 20,66'nın altındadır.

2.2. Tunceli İlinde Arazi Varlığı Ve Kullanım Biçimleri

Tunceli ili toplam 856.688 ha arazi varlığıyla Türkiye yüzölçümünün yaklaşık % 1,1'ine sahiptir. Arazisinin % 14,67'si (114.071 ha) tarım , % 41,62 'si (323.582 ha) çayır- mera, %33,25'i (258.500 ha) orman ve fundalık alanıdır. Geri kalan kısmını da yerleşim alanları, çıplak kaya yüzeyleri gibi diğer kullanım alanlarını oluşturur (Tablo 4). İlde tarım alanlarının %6,7'si sulu tarım alanıdır.

Tablo 4. Tunceli İli Arazi Dağılımı

Arazinin Karakteri		Miktarı (Ha)	Toplam Alan (Ha)
Tarım Alanı	Sulu	7.614	114.071
	Kuru	106.457	
Mera Ve Ormanlık Alan	Çayır-Meralar	323.582	582.082
	Orman	258.500	
Diğer Alanlar		160.535	160.535
Toplam Alan (ha)		**856.688**	**856.688**

Kaynak: *Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012*

2.3. Tunceli İlinde Toplam Tarım Alanları

Arazi genellikle sarp ve engebeli olup I-IV sınıf arazilerin toplamı, arazi varlığının % 12,66'sına karşılık gelen 98.436 ha genişliğindedir (Tablo 5).

Tunceli'nin tarla ve bahçe tarımı yapılan toplam tarım alanı 114.071 ha olup bunun 7.614 hektarında (% 6,67) sulu, 106.457 hektarında (% 93,33) kuru tarım yapılmaktadır. Sulu tarım alanlarının 7.458 hektarı (% 97,95) I-IV sınıf arazilerde, geri kalan 156 hektarı (% 2.05) da VI. sınıf arazilerde sürdürülmektedir. Toplamı 106.457 ha ola kuru tarım arazilerinin 73.732 hektarı (% 69,26) I-IV sınıf tarım arazilerinde, geri kalan 32.725 hektarı (% 30,74) VI-VII sınıf arazilerde yapılmaktadır (Tablo 4).

İlin toplam çayır-mera varlığı 323.582 ha olup, bunun 9.108 hektarı (%2,81) I-IV sınıf araziler üzerinde, 314.474 hektarı (%97,19) VI-VII sınıf araziler üzerindedir. Orman alanları toplamı 258.500 ha olan ilin ormanlarının 251.375 hektarı (%97,24) VI ve VII sınıf arazilerde, geri kalan 7.125 hektarı (%2,76) III ve IV sınıf araziler üzerindedir. Toplamı 81.285 ha olan diğer arazi kullanım biçimleri içinde en geniş alanı % 98,75 (80.272 ha) ile çıplak kayalık alanlar oluşturmaktadır. Bu yüksek oran arazinin sarp ve dağlık oluşunun bir sonucudur. Tunceli'de su yüzeyi, ırmak taşkın yatakları, molozlar gibi arazi kullanım kabiliyet sınıfları dışında kalan diğer alanların toplamı 79.250 ha olup toplam alanın % 9,25'ine karşılık gelmektedir. Arazinin arazi kullanım kabiliyet sınıfları itibarıyla kullanım durumları Tablo 5'de verilmektedir.

İlçelere ve alt bölgelere göre arazi varlığına bakıldığında iki alt bölgenin toplam arazi varlığının yüzölçümüne oranı I. alt bölgede % 42,20, II. alt bölgede % 48,55 gibi yakın değere sahiptir. Benzer şekilde kültür yapılan alanların genel toplam içindeki oranları birbirine yakın olup aynı sırayla % 4,47 ve % 5,02'dir. Çayır, mera alanları II. alt bölgede genel toplamın dörtte birine yakın (% 23,21), I alt bölgede

de % 14,56'dır. Yüzölçümünün % 30,17'si orman ve fundalıklarla kaplıdır. Tüm alanın üçte ikisinden fazladır (% 67,95) çayır, mera, orman ve fundalıktır. I. alt bölgedeki tarım alanları, II. alt bölgenin 2,7 katı genişliktedir. Tarım alanı dışında kalan alanların tamamı II. alt bölgede birinciye oranla daha fazladır. Alanın sadece % 13,32'sinde tarla ve bahçe tarımı yapılmaktadır. Bu rakamların ışığı altında genel görünüş itibarıyla bölgenin meraya dayalı hayvancılığa uygun bir yapıda olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 5. Tunceli İlinin Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfları İtibarıyla Arazi Kullanım Durumu

Arazi sınıfı	Sulu	Kuru	Çayır-Mera	Orman	Diğer	Toplam	Ara toplam	Toplam alana oranı (%)
1. Sınıf	2.215	-	-	-	23	2.238	98.436	0,26
2. Sınıf	933	8.244	-	-	80	9.257		1,08
3. Sınıf	1.903	25.586	3.321	1.395	469	32.674		3,81
4. Sınıf	2.407	39.902	5.787	5.730	441	54.267		6,33
5. Sınıf	-	-	-	-	-		679.002	0,00
6. Sınıf	156	28.909	22.113	20.385	209	71.772		8,38
7. Sınıf	0	3.816	292.361	230.990	618	527.785		61,61
8. Sınıf	-	-	-	-	79.445	79.445		9,27
Ara Toplam	7.614	106.457	323.582	258.500	81.285	777.438		90,75
Toplama oranı (%)	0,89	12,43	37,77	30,17	9,49	90,75		
Diğer alanlar	-	-	-	-	-	79.250	79.250	9,25
TOPLAM	**7.614**	**106.457**	**323.582**	**258.500**	**81.285**	**856.688**		**100,00**

Kaynak: *www.tarim.gov.tr, 2011*

Tablo 6. Tunceli İlinde İlçelere ve Alt Bölgelere Göre Arazi Dağılımı-2010

Alt Bölgeler	İlçeler	Yüzölçümü	Tarım alanı		Kültür dışı		Çayır mera		Orman ve Fundalık	
			Miktar (ha)	Oran (%)	Miktar (ha)	Oran (%)	Miktar (ha)	Oran (%)	Miktar (ha)	Oran (%)
I. Alt Bölge	Merkez	117.068	10.239	12,30	6.429	16,80	26.565	21,29	73.835	64,06
	Çemişgezek	88.962	22.515	27,05	17.807	46,53	39.660	31,79	8.980	7,79
	Mazgirt	65.116	26.800	32,20	3.426	8,95	23.708	19,00	11.182	9,70
	Pertek	90.372	23.684	28,45	10.606	27,72	34.815	27,91	21.267	18,45
Ara toplam		361.518	83.238	100,00	38.268	100,00	124.748	100,00	115.264	100,00
II. Alt Bölge	Nazımiye	53.673	4.435	14,38	293	0,68	21.720	10,92	27.225	19,01
	Ovacık	145.635	8.633	28,00	31.759	73,83	59.618	29,98	45.625	31,85
	Hozat	59.625	8.922	28,94	1.839	4,27	22.116	11,12	26.748	18,67
	Pülümür	156.987	8.843	28,68	9.128	21,22	95.380	47,97	43.636	30,46
Ara toplam		415.920	30.833	100,00	43.019	100,00	198.834	100,00	143.234	100,00
Diğer alanlar		79.248								
TOPLAM		**856.688**	**114.071**	**13,32**	**81.287**	**9,49**	**323.582**	**37,77**	**258.498**	**30,17**

Kaynak: *Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012*

2.4. Tunceli İlinde Önemli Tarım Ürünleri Üretimi

Tunceli'de önemli tarım ürünlerinin ekim alanları içinde tahıllar % 20,3 ile ilk sırada yer alırken bunu % 5,8 ile yem bitkileri izlemektedir (Tablo 7). Diğer ürünlerin ekiliş oranı toplamı % 3,7 gibi çok düşük bir değerde kalmaktadır. Burada en çarpıcı rakam ekilebilir alanlar içinde nadas ve muhtelif nedenlerle boş bırakılan alanın % 70,2 gibi çok yüksek bir değerde olmasıdır. Ekilen tarım alanları içinde en yüksek pay % 68,1 ve 19,5 ile sırasıyla tahıllar ve yem bitkilerine aittir (Tablo 7). Her iki oran da Türkiye ortalamaları üzerinde olup Tunceli için temel iki tarım ürününün tahıl ve yem bitkileri olduğu söylenebilir. Bu oranlar bir önceki dönemde aynı sırayla % 81,3 ve 8,7 olarak gerçekleşmiştir. Kalan arazinin % 5,9'u meyve, % 4,2'si yemeklik tane baklagillere, % 1,4'ü sebzelere, 0,8'i bağ alanlarına, ihmal edilebilecek kadar küçük olan (% 0,1) bir miktar alan da endüstri bitkileri ve diğer ürünlere ayrılmıştır (Tablo 7).

Tunceli ilinin toplam tarım alanları içinde %

70,2'ye karşılık gelen 80.126 ha alanın nadas ve kullanılmayan alan olarak boş bırakılması, bu ildeki tarımsal göstergelerden en çarpıcısıdır. Bu durum orta ve uzun vadede hedefler belirlenirken göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer bitkisel üretime katılabilirse Tunceli ili için ciddi bir ekonomik katkı sağlayacaktır. Ayrıca gıda sektöründe yatırım için en temel unsurlardan birisi olan hammadde girdisi hususunda ilerleme kaydedilmiş olacaktır.

Tablo 7. Tunceli İlinde Tarımı Yapılan Ürünlerin Ekim Alanları, Tüm Tarım Alanları ve Ekilen Tarım Alanlarına Oranları-2010

Arazinin cinsi	Miktarı (ha)	Tüm tarım arazisine oranı (%)	Ekilen tarım arazisine oranı (%)
Tahıl Arazisi	23.110	20,3	68,1
Yem Bitkileri	6.629	5,8	19,5
Endüstri Bitkileri	17	0,0	0,1
Yemeklik Baklagiller	1.435	1,3	4,2
Meyvelik	2.000	1,8	5,9
Sebzelik*	491	0,4	1,4
Bağ	263	0,2	0,8
Diğer Tarla Ürünleri	0	0,0	0,0
Ekilen arazi ara toplam	**33.945**	**29,8**	**100,0**
Kullanılmayan Tarım Arazisi toplamı	80.126	70,2	
GENEL TOPLAM	114.071	100,0	

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

**Sebze ekim alanları 2010 istatistiklerinde yer almadığından bir önceki döneme ait rakam kullanılmıştır.*

2.4.1.Tahıllar

Tunceli'de 2010 yılı verilerine göre toplam 23.110 ha alanda tahıl ekilmiştir. Ekimlerin % 89,5'i I. alt bölgede, % 9,5'i de II. alt bölgede gerçekleşmiştir. Toplamı 31.297 ton olan İl tahıl üretiminin alt bölgeler itibarıyla dağılımı da bir öncekine benzer şekilde gerçekleşmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Tahıl Ekim Alanı ve Verimlerin Alt Bölgelere Göre Dağılımı (2010)

Bölgeler	İlçe Adı	Ekim alanı (ha)	Toplama oranı (%)	Toplam tahıl üretimi (ton)	Toplama oranı (%)
I. Bölge	Merkez	1.447	6,3	1.908	6,1
	Çemişgezek	6.742	29,2	10.736	34,3
	Mazgirt	5.848	25,3	5.890	18,8
	Pertek	6.660	28,8	9.803	31,3
Ara toplam		20.697	89,5	28.337	90,5
II. Bölge	Hozat	1.135	4,9	1.008	3,2
	Nazımiye	114	0,5	150	0,5
	Ovacık	850	3,7	1.316	4,2
	Pülümür	314	1,4	486	1,6
Ara toplam		2.413	10,5	2.960	9,5
TOPLAM		**23.110**	**100,0**	**31.297**	**100,0**

Tahıl ekilişlerinin ürün bazında dağılımına bakıldığında Türk insanının temel gıda kaynağı olan buğdayın 13.460 ha ile ilk sırada yer aldığını görürüz. Bu miktarın % 84,5'i I. alt bölgede yetiştirilmektedir. Bu bölgenin toplam buğday üretimindeki payı da benzer şekilde % 84,3 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 9). Arpa ekiliş alanı (% 96,5) ve üretiminde (% 97,5) I. alt bölge diğeriyle kıyaslanamayacak düzeyde yüksek değerlere sahiptir (Tablo 10).

Alt bölgelerin birim alandaki buğday verimleri birbirine yakın (1,22 ton/ha ve 1,23 ton/ha) seyretmiştir. Verim ortalamaları Türkiye ortalamasını yarısı civarında gerçekleşmiştir. Arpa verim ortalamaları buğdayınkine benzer şekilde Türkiye ortalamalarının yarısı civarındadır. Bu durum yörede yapılan tahıl tarımının geçimlik düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Alt Bölgeler ve İlçeler Bazında Buğday Üretimleri-2010

Alt Bölge	İlçe Adı	Ekilen alan (ha)	Toplama ekim alanına oranı (%)	Üretim (ton)	Toplam üretime oranı (%)	Verim (ton/ ha)
I. Alt Bölge	Merkez	917	6,8	1.154	7,0	1,26
	Çemişgezek	2.919	21,7	4.085	24,7	1,40
	Mazgirt	3.538	26,3	3.095	18,7	0,87
	Pertek	4.010	29,8	5.611	33,9	1,40
Ara Toplam		11.384	84,5	13.945	84,3	1,22
II. Alt Bölge	Hozat	925	6,9	842	5,1	0,91
	Nazımiye	107	0,8	139	0,8	1,30
	Ovacık	780	5,8	1.201	7,3	1,54
	Pülümür	264	2,0	407	2,5	1,54
Ara Toplam		2.076	15,5	2.589	15,7	1,25
TOPLAM		**13.460**	**100,0**	**16.534**	**100,0**	**1,23**

Tablo 10. Alt Bölgeler ve İlçeler Bazında Arpa Üretimleri-2010

Alt Bölgeler	İlçe Adı	Ekilen alan (ha)	Toplama ekim alanına oranı (%)	Üretim (ton)	Toplam üretime oranı (%)	Verim (ton/ ha)
I. Alt Bölge	Merkez	530	5,5	754	5,1	1,42
	Çemişgezek	3.823	39,6	6.651	45,1	1,74
	Mazgirt	2.310	23,9	2.795	18,9	1,21
	Pertek	2.650	27,5	4.192	28,4	1,58
Ara Toplam		9.313	96,5	14.392	97,5	1,55
II: Alt Bölge	Hozat	210	2,2	166	1,1	0,79
	Nazımiye	7	0,1	11	0,1	1,57
	Ovacık	69	0,7	115	0,8	1,67
	Pülümür	50	0,5	79	0,5	1,58
Ata Toplam		336	3,5	371	2,5	1,10
TOPLAM		**9.649**	**100,0**	**14.763**	**100,0**	**1,53**

Tunceli ilinin önemli tahıl ürünlerinden buğday üretimi 2006 yılından 2010 yılına kadar bir yıl yükselmiş takip eden yıl azalmıştır. Buğday üretiminde dalgalı seyir ilin orta vadede daha etkin üretim planlamasına ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bu sayede bölgeye yönelik gıda sektöründe gerçekleştirilmesi muhtemel gıda sanayi yatırımlarının buğday hammaddesi açısından önünü görmesinde fayda sağlayacaktır. Güncel üretimde 2009 ile 2010 yılı verileri karşılaştırıldığında 2009 yılı içerisinde 23.000 ton civarında seyreden üretim 2010 yılında 16.000 ton seviyelerine inmiştir. Ayrıca %70 oranında tarım arazilerinin kullanılmadığı da düşünülürse, bu bölgelerinde orta vadede üretime katılmasıyla bölge için bitkisel üretimde önem arz eden tahıl ürünlerinin üretiminde ciddi artış sağlanacaktır. Özellikle bölgenin Orta Doğu ülkelerine ve Arap yarımadasına yakın olması nedeniyle önemli yatırımların önü açılabilecektir. Benzer durum arpa için de geçerlidir. Arpa konusunda buğdaydan farklı olarak üretim 2008 yılı hariç daha stabil bir seyir takip etmektedir. Bölge potansiyelinin değerlendirilmesi un fabrikaları ve unu hammadde olarak kullanan bisküvi fabrikaları için önemli fırsatlar sunacaktır. Bu ürünlerin iç piyasa dışında özellikle ülkemiz güney komşularına yönelik ihracatına da katkı sağlayacaktır.

2.4.2. Yem bitkileri

İl esas itibarıyla birçok Doğu Anadolu ilinde olduğu gibi yem bitkisi yetiştiriciliği kültürüne sahiptir. Bölgeler ve ilçeler itibarıyla yem bitkisi ekim alanı ve toplam yem bitkisi ekim alanlarına oranları Tablo 11'de verilmiştir. İlde en geniş yembitkisi ekim payı fiğ bitkisine aittir. İstatistiklerde fiğ olarak geçen ürün ilin bir farklılığı olarak fiğ (*Vicia sativa*) yanında yörede "culban" olarak adlandırılan mürdümük (*Lathyrus sativus*) bitkilerinin toplamıdır. Çok yıllık bitkiler olan yonca ve korunganın toplam ekim alanı 1.002 ve 786 ha'dır. Bu rakamlar toplam ekiliş alanları içinde % 9,6 ve 7,5 değerlerine karşılık gelmektedir. Bu durumda çok yıllık yem bitkileri ekim alanları toplamı, toplam yem bitkileri ekim alanlarının 17,1'i kadar gerçekleşmiştir.

Bölgeler ve ilçeler itibarıyla yem bitkisi ekim alanı ve verimleri Tablo 11'da gösterilmiştir. İlde 2010 yılında toplam yeşil ot üretimi 72.882 ton olarak gerçekleşmiştir. Yeşil otun %25'inin kuru ot olarak hesaplandığında, ildeki kuru ot üretimi 18.221 ton olarak gerçekleşmiştir. Ekim alanı içinde % 82,9 pay alan fiğin toplam yeşil ot verimindeki payı % 75,3 olmuştur. Yoncanın ekim alanı içindeki payı % 9,6, korunganınki % 7,5 olurken bu iki bitkinin toplam yeşil ot üretimindeki payları sırasıyla % 20,3 ve %4,4 olmuştur. Bu durumda yoncanın verim bakımından diğer bitkilere göre açık ara önde olduğu, dolayısıyla emsalleri arasında teşvik edilecek bir numaralı bitki olduğu açıktır. İstatistiklerde görüldüğü gibi il genelinde hasıl mısır ekilişi sadece Merkezde 1,2 ha gibi ihmal edilebilecek bir düzeyde yer almıştır. Buna rağmen Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının en fazla desteklediği ve teşvik ettiği ürünlerden biri olması dolayısıyla bu istatistik de tabloda gösterilmiştir. Verilen ra-

kamların dışında çok küçük parseller halinde üretilse de, Merkez ilçede toplam 3 ton yonca tohumluğu üretilmektedir.

Yem bitkileri tahıllardan sonra Tunceli ili bitkisel üretimi açısından ikinci sırada gelmektedir. İl bazında en önemli yem bitkisi olan fiğdir. Bunu yonca ve korunga takip etmektedir. 2006 yılından başlayarak fiğ üretiminde devamlı bir artış sağlanmıştır. Diğer bir yem bitkisi olan yonca üretiminde de özellikle 2006 yılından sonra ciddi artış görülmektedir.

Tablo 11. Bölgeler ve İlçeler İtibarıyla Yem Bitkisi Ekim Alanı ve Toplam Yem Bitkisi Ekim Alanlarına Oranı (%)

Bölgeler	İlçe Adı	Yonca (ha)	Korunga (ha)	Fiğ (ha)	Hasıl mısır (ha)	TOPLAM (ha)	Toplam yem bitkisi ekili alana oranı (%)
I. Bölge	Merkez	22,0	1,4	2.560,0	1,2	2.584,6	24,8
	Çemişgezek	19,0		1.250,0		1.269,0	12,2
	Mazgirt	2,8	9,4	1.612,0		1.624,2	15,6
	Pertek	15,0		720,0		735,0	7,0
Ara toplam		58,8	10,8	6.142,0	1,2	6.212,8	59,5
II. Bölge	Hozat	127,8	610,0	1.330,0		2.067,8	19,8
	Nazımiye			483,1		483,1	4,6
	Ovacık	750,0	100,0	400,0		1.250,0	12,0
	Pülümür	65,0	65,0	298,2		428,2	4,1
Ara toplam		942,8	775,0	2.511,3	0,0	4.229,1	40,5
TOPLAM		**1.001,6**	**785,8**	**8.653,3**	**1,2**	**10.441,9**	**100,0**
Toplama oranı (%)		**9,6**	**7,5**	**82,9**	**0,01**	**100,0**	

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.4.3. Yemeklik Tane Baklagiller

İlin önemli ürünlerinden olan yemeklik tane baklagiller içinde ilk sırayı alan ilçe kuşkusuz kuru fasulyesiyle yurt çapında tanınan Ovacık ilçesi olmaktadır. Ovacık tek başına toplam 1.651 ha olan yemeklik tane Baklagil ekilişinin 1.286 hektarına sahiptir. Bunu nohut ekilişlerinin yaygın olduğu Pertek (250 ha) ve Pülümür (150 ha) izler. İlde mercimek (yeşil mercimek) ekilen alan toplamı 35 ha kadardır (Tablo 12, Tablo 13).

Tablo 12. Tunceli İlinde Yemeklik Tane Baklagiller Ekim Alanı ve Üretimi (2010)

Bölgeler	İlçe Adı	Ekim alanı (ha)	Üretim (ton)
I. Bölge	Merkez	49,2	55,0
	Çemişgezek	35,8	45,0
	Mazgirt	30,0	33,0
	Pertek	250,0	275,0
Ara toplam		365,0	408,0
II. Bölge	Hozat	30,0	33,0
	Nazımiye	3,1	3,0
	Ovacık	1.103,0	1.103,0
	Pülümür	150,0	210,0
Ara toplam		1.286,1	1.349,0
TOPLAM		**1.651,1**	**1.757,0**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tablo 13: Tunceli İlinde Ürün Bazında Yemeklik Tane Baklagiller Ekim Alanı (2010)

		Ekiliş (ha)		
Bölgeler	İlçe Adı	Nohut	Fasulye	Mercimek
I. Bölge	Merkez	47,0	1,3	0,9
	Çemişgezek	15,0	0,0	20,8
	Mazgirt	30,0	0,0	0,0
	Pertek	250,0	0,0	0,0
Ara toplam		342,0	1,3	21,7
II. Bölge	Hozat	17,0		13,0
	Nazımiye	1,1	2,0	0,0
	Ovacık	3,0	1.100,0	0,0
	Pülümür	150,0	0,0	0,0
Ara toplam		171,1	1.102,0	13,0
TOPLAM		**513,1**	**1.103,3**	**34,7**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tunceli ili kapsamında üretilen baklagiller tahıllar ve yemlik bitkilerden sonra gelen diğer bir bitkisel üretim grubudur. Bu grup içerisinde il için önem arz baklagiller kuru fasulye, nohut, dane fiğ, mercimek (kırmızı), dane mürdümük ve dane burçaktır. Yemeklik baklagillerden kuru fasulye ve nohut hem üretim miktarı açısından hem de ekonomik değer açısından öne çıkmaktadır. Yemeklik baklagillerden olan kuru fasulye 2006 2007 yıllarında üretim miktarı açısından 800 – 900 ton civarında seyretmiş, takip eden 2008 yılı ile beraber %60 civarında artış göstererek 1400 ton sınırına yaklaşmıştır. Son üç yıl üretim değerlerine bakıldığında bu 2010 yılında hafif bir düşüş olmakla birlikte 1400 ton sınırında seyretmektedir. Diğer bir yemeklik çeşit olan nohut üretiminde ise 2006 – 2010 yılları arasında dalgalı bir seyir gözlenmiştir. 2007 yılında üretim 200 ton altında gerçekleşerek en düşük seviyesine inmiş, 2010 yılı sonunda ise 400 ton seviyesinde üretilmiştir. 2006 yılın sonunda 1000 tonun üzerinde gerçekleşen dane fiğin üretim miktarı, takip eden yıl sonunda %40 civarında bir düşüşle 600 ton seviyelerine inmiştir. Devam eden süreçte tekrar ve devamlı bir yükselişe geçmiş olmakla birlikte hala 2006 yılı değerinin altında seyretmektedir. Ayrıca bu grupta kırmızı mercimek, dane mürdümük ve burçak üretimi de bölgede yapılmaktadır. Özellikle kuru fasulye ve nohut açısından orta ve uzun vadede üretim miktarlarında artış amaçlı planlama yapılabilir.

Tunceli ilinde endüstri bitkileri ekilişi çok az olup, 2010 yılında sadece Pertek İlçesinde 16,5 ha şeker pancarı ekilmiştir. Şeker pancarı 2006 yılında üretimi 1300 ton seviyelerinde gerçekleşmişken; takip eden yıllarda 800 ton/yıl seviyesinin altına düşmüştür. Buradan da şeker pancarı üretiminin il açısından miktar ve ekonomik katkı açısından önemli olmadığı görülmektedir.

2.4.4. Meyve ve bağcılık

Tunceli İlinde taze tüketim yanında saklamaya ve başka ürünlere işlemeye uygun olan meyveler ön plana çıkmaktadır. Bunlar içinde dut ve nar gibi üzümsü meyveler, ceviz ve badem gibi sert kabuklu meyveler ve kayısı, zerdali, kiraz ve şeftali gibi sert çekirdekli meyveler yaygındır. İl genelindeki sarp arazi yapısı, meyve bahçelerinin toplu bir şekilde tesis edilmesine olanak vermemektedir. Tablo 13'de görüldüğü gibi, toplamı 1.200 ha olan meyve tesislerinin % 18,4'üne karşılık gelen 447 ha I. alt bölgede, geri kalan % 81,6 oranına karşılık gelen 1.015 ha alan da II. alt bölgede yer almaktadır.

En geniş meyve alanı % 70,3 ile Ovacık İlçesindedir. Yemeklik tane baklagillerde olduğu gibi meyvecilikte de Ovacık ilçesi önder konumdadır. Bu ilçeyi % 10,2 ve %9,5 ile Çemişgezek ve Hozat İlçeleri izlemektedir.

İl genelinde ceviz ve badem gibi sert kabuklu meyveler toplam 1.062 ha dikim alanı (% 88,5) ile ilk sırada yer alır. Yörenin geleneksel kışlık gıdası olan dut pekmezi ve nar ekşisi gibi ürünler ile üzüm pekmezi yanında cevizli sucuk yapımında da kullanılan, aynı zamanda kuru olarak da tüketilen dut ağırlıklı üzümsü meyveler dikim alanı % 6,6; kayısı, şeftali, kiraz gibi bitkileri kapsayan sert çekirdekli meyveler de % 4,9 paya sahiptir (Tablo 14).

Tablo 14. Tunceli İlinde Meyve Dikili Alanlar-2010

Bölgeler	İlçe Adı	Üzümsü meyveler (ha)	Taş çekirdekli meyveler (ha)	Sert kabuklu meyveler (ha)	TOPLAM	Toplama oranı (%)
I. Alt Bölge	Merkez	1,4	16,3	3,3	21,0	1,8
	Çemişgezek	64,1	3	55	122,1	10,2
	Mazgirt	13		8	21,0	1,8
	Pertek		4,3	52	56,3	4,7
Ara toplam		78,5	23,6	118,3	447,3	18,4
II. Alt Bölge	Hozat	0,6	2	111,3	113,9	9,5
	Nazımiye			22	22,0	1,8
	Ovacık		33,5	810	843,5	70,3
	Pülümür					
Ara toplam		0,6	35,5	943,3	1.015,4	81,6
TOPLAM		**79,1**	**59,1**	**1061,6**	**1.199,8**	**100,0**
Toplama oranı (%)		**6,6**	**4,9**	**88,5**		

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tunceli'de 79 ha alanda üzümsü meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlde 475,4 hektar alanda elma, armut, ayva gibi yumuşak çekirdekli meyve yetiştiriciliği yapılamaktadır. Sert çekirdekli meyvelerin ekim alanı ise 59 hektar olup, ceviz, badem ve antepfıstığı gibi sert kabuklu meyvelerin ekim alanı ise 1.062 ha.dır. İl genelinde 263 hektar alanda bağcılık yapılmakta olup, 2.597 ton üzüm üretimi yapılamaktadır (2010).

Bölge için geleneksel ürün olması nedeniyle dut pekmezi önem arz etmektedir. 2006 yılından itibaren dut üretimi %100'ün üzerinde artış göstermiş ve 2010 sonunda 1200 ton seviyelerine ulaşmıştır. Dut sadece bölge insanı açısından değil komşu illerde dut pekmezi üretimi açısından da önemli bir hammaddedir. Özellikle dut pekmezi TRB1 bölgesinin önemli gıda üretim kalemlerinden birisidir. Ayrıca pekmez olarak nihai ürün olmasının yanı sıra başka üretimler için ara ürün girdisi olarak ta değerlendirilmektedir. Orta ve uzun vade de yapılacak planlama ile Tunceli ili için yüksek potansiyelli bir ekonomik girdi olacaktır. Ayrıca bölgede 2006-2010 yılları arasında sofralık üzüm üretimi değerlendirilecek olursa; 2008 yılının en yüksek üretim değerine ulaşılan yıl

olduğu, ancak takip eden yıllarda 2006 yılı seviyelerine düştüğü gözlenmektedir. Ayrıca il kapsamında 2007 yılı ile birlikte şaraplık üzüm üretimi gözlenmiştir. Miktarı yıllar bazında artmakla birlikte 2010 yılında 1300 ton seviyelerine kadar çıkmıştır. Ancak özellikle komşu illerden Elazığ ilinin Türkiye açısından en önemli sofralık ve şaraplık üzüm üreticisi olduğu göz önüne alındığında Tunceli ili için üzüm üretimi ilin iç pazar tüketimi dışında bir potansiyel göstermemektedir.

Tunceli ili taş çekirdekli meyvelere ait üretim değerleri genel düşük seviyelerdedir. Grup içerisinde üretim bazında öne çıkan meyveler ise kayısı, erik, kiraz ve vişnedir. Kayısı üretimi 2006 yılında 600 ton/yıl seviyelerine yaklaşmış, ancak devam eden süreçte azalarak 200 ton civarına düşmüştür. Bölgenin erik üretimi ise yıllar boyunca stabil bir trend izlemiş ve 250-300 ton civarında kalmıştır. Kiraz üretimi ise % 100 varan oranda azalmış ve 100 ton civarına düşmüştür. Bölge için taş çekirdekli meyveler için yüksek kapasiteli üretim anlamında yüksek potansiyele sahip değildir.

Tunceli ilinde bitkisel üretim kapsamında üretimi yapılan diğer bir meyve grubu yumuşak çekirdekli meyvelerdir. Bu grup içerisinde elma ve armut ön plana çıkmaktadır. Armut üretimi 2006 yılında 1300 ton/yıl seviyelerine kadar çıkmıştır. Ancak 2010 yılı sonunda içerisine girdiği düşüş trendi sonucunda 600 ton seviyelerine kadar inmiştir. Düşüş %100'den fazla olmuştur. Bu düşüş keskin bir şekilde 2008 yılında gerçekleşmiştir. Bu durum üreticinin o bölgede ağaç sökümüne gittiğini göstermektedir. Bunun yanında bölgede elma potansiyeli bu grup içerisinde ciddi oranda öne çıkmıştır. Golden ve Starking çeşitleri bölgenin önde gelen elma çeşitleri olmuştur. Amasya elması da bölgede düşük miktarda (ortalama 29 ton/yıl) üretimi yapılan çeşittir. Ayrıca diğer elma çeşitlerinin de üretimi yapılmaktadır

Tunceli ili kapsamında üretimi yapılan diğer bir grup ise sert kabuklu meyvelerdir. Bu grup içerisinde ceviz, badem ve antep fıstığına göre ön plana çıkmaktadır. Yıllar bazında üretim miktarlarındaki değişimlere bakıldığında ceviz üretiminin 1200 ton ile 1400 ton/yıl seviyelerinde stabil bir üretim trendi izlediği, yine badem üretiminin 2007 yılı hariç (600 ton/yıl) 400 ton seviyelerinde seyrettiği gözlenmiştir Antepfıstığı üretimi ise ceviz ve badem ile kıyaslandığında çok düşük seviyelerde kalmıştır.

Bölgenin meyve üretimi genel anlamda değerlendirildiğinde farklı meyve türlerinden çeşitlerin üretiminin yapıldığı gözlenmektedir. Bu çeşitlilik orta vadede bu üretim seviyeleriyle devam edildiğinde direkt bir ürüne yönelik gıda sektörü bazlı yatırım zor gözükmektedir. Ekonomik anlamda ürünlerin komşu illere nakledilerek oralarda va rolan işletmelerde değerlendirilmesi gerekecektir. Ancak bu çeşitlilikte ve miktarda ürünlerin mevsimsel olarak farklı dönemlerde elde edildiği de düşünülürse il bazında bir kurutma ve ambalajlama fabrikası için iyi bir potasiyel vardır. Ayrıca il kapsamında üretilen ceviz bölge için önemli bir

işlenmiş ürün olan ve ülke içerisinde de pazarı bulunan cevizli sucuk çeşitleri için elzem bir hammaddedir. Orta ve uzun vade de cevizli sucuk için gerekli olan ceviz çeşidinin Tunceli ili içerisinde üretiminin yapılması önemli bir ekonomik girdi sağlayacaktır. Badem de kuruyemiş sektöründe ekonomik değeri oldukça yüksek bir hammadde olarak önemini göstermektedir.

2.4.5. Sebzeler

İstatistiklerde sebze üretim alanları yerine sadece üretim miktarı yer almaktadır. Bu bakımdan toplamı 7.008 ton olan toplam üretimin 6.355 tonunu meyvesi yenen sebzeler oluşturur. Bu grupta kavun, karpuz, domates, hıyar, dolmalık biber, patlıcan, kabak, balkabağı, sivri biber, acur sayılabilir. Bunlar içerisinde üretim miktarlarına bakıldığında karpuz, kavun, domates ve hıyar öne çıkmaktadır. Tunceli ili sebze üretim değerleri bölgeler ve ilçeler bazında Tablo 15'de verilmiştir. I. Alt bölge II. Alt bölgeye göre üretim miktarları bakımından daha büyük pay sahibidir. İl bazında en önemli sebze grubu olan meyvesi yenen sebzeler açısından bölgeler karşılaştırıldığında I. Alt bölge II. Alt bölgenin 2 katından fazla üretim yapmıştır. Ancak ilçeler bazında I. Alt bölge ilçesi Mazgirt'ten sonra Ovacık (II. Alt bölge ilçesi) ilçesi üretim bazında ikinci sırada gelmektedir. Ancak II. Alt bölgenin diğer ilçelerinde üretim I. Alt bölgeye göre daha düşük seviyelerde kalmıştır (Tablo 15). Kök sebzeler ve baklagil sebzeler ise diğer üretim gruplarıdır. Son sırada ise yaprağı yenen sebzeler yer almaktadır ve miktarlar çok düşük değerlerdedir.

Tablo 15. Tunceli İlinde Sebze Üretimi-2010 (ton)

Bölgeler	İlçe Adı	Meyvesi yenen sebze	Kök sebze	Yaprağı yenen sebze	Baklagil sebze
I. Bölge	Merkez	1.077	28	0	23
	Çemişgezek	1.966	10	0	18
	Mazgirt	1.699	2	0	0
	Pertek	668	36	0	14
Ara toplam		4.333	76	0	55
II. Bölge	Hozat	255	152	0	75
	Nazımiye	203	10	0	16
	Ovacık	1.913	60	1	60
	Pülümür	412	25	2	45
Ara toplam		2.022	247	3	196
TOPLAM		**6.355**	**399**	**3**	**251**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

(Sebzelerde, birden fazla ekilişlerin yarattığı mükerrer alanlardan dolayı, ürün ekiliş alanları verilememiştir).

Sebze üretimi açısından ürün grupları ayrı ayrı yıllar bazında değerlendirilmiştir. Üretim miktarları açısından en önemlisi olan meyvesi yenen sebzelerden en yüksek üretim kavunda gerçekleşmektedir. Bu üründe 2006 yılından başlayarak 2009 yılı sonuna kadar ciddi bir artış gözlenmiştir. Üretim miktarı 3000 ton/yıl seviyelerinden 5000 ton/yıl seviyelerinin üzerine çıkarılmıştır. Fakat 2010 yılında bu üründe çok ciddi bir üretim kaybı olmuştur. Miktar % 100 oranında azalmış 2500 ton/yıl değerlerine inmiştir. Yine de bölge için önemli bir üretim kalemidir. Karpuz ise diğer bir üretim kalemidir. TÜİK verilerine göre 2006 yılı üretimi 10.000 ton/yıl üzerinde gerçekleşmesine rağmen, devam eden süreçte bu üründe miktar 1500 ton/yıl seviyelerine inmiştir. Oransal olarak çok ciddi bir azalma gözlemlenmektedir. Kavundaki artış da göz önünde bulundurulduğunda bu üreticilerin bir kısmının kavun üretimine kaydığı anlaşılmaktadır. Diğer ürünler ise domates (sofralık) ve hıyardır. 2006 yılından sonra 2007 yılında üretim miktarlarında birbirine yakın oranlarda düşme olmuş, o yıldan sonrada 2010 yılı sonuna kadar hemen hemen değişmeden gelmiştir. Yıllık 1100 ton sofralık domates ile 500 ton hıyar üretimi mevcuttur. Genel üretime bakıldığında kavun Tunceli ili için orta ve uzun vadede önemli bir bitkisel üretim kalemi olarak düşünülebilir.

Baklagil sebzeler grubunda yeşil fasulye üretimi yapılan tek kalemdir. Üretim miktarı 2010 yılı sonunda 250 ton civarında gerçekleşmiştir. 2007 – 2010 yılları arasında üretimi 200-250 ton /yıl civarındayken, 2006 yılında 350 ton civarına kadar çıkmıştır.

Tunceli ili sebze üretiminde taze soğanda yer almaktadır. Üretim miktarı 2006 yılı hariç 170 ton/yıl civarında gerçekleşmektedir.

Son sebze grubu ise yumru sebzelerdir. Bu grup içerisinde kuru soğan ve patates yer almaktadır. Üretim miktarlarına bakıldığında bölge dışında ekonomik katkısı çok fazla olmamaktadır. Patates üretimi 60 ton/yıl seviyelerine yakın gerçekleşmektedir. Kuru soğan ise 10 ton/yıl civarında gerçekleşmiştir.

2.5. Tunceli İlinde Hayvan Varlığı

Tunceli İlinde 2005 yılı itibariyle büyükbaş hayvan varlığı 32.183 iken bugün bu rakam 2010 yılında 23.777 seviyesine gerilemiştir. I. alt bölgede % 57 oranında büyükbaş hayvan varken bu oran günümüzde % 60,1 düzeyindedir. Büyükbaş hayvan kompozisyonunda 5 yılda önemli değişiklik meydana gelmiştir. 2005 yılında yerli, melez ve kültür ırkı hayvanların oranı %67,5, %26,0 ve % 6,5 iken günümüzde bu oranlar aynı sırayla % 35,7, % 38,8 ve % 25,5 düzeyindedir.

Tablo 16. Tunceli İlinin Büyükbaş Hayvan Varlığı-2010

Alt bölgeler	İlçe Adı	Kültür	Melez	Yerli	Toplam	Toplama oranı (%)
I. Alt Bölge	Merkez	1.143	878	1.335	3.356	14,1
	Çemişgezek	2.054	630	152	2.836	11,9
	Mazgirt	1.689	2.260	1.268	5.217	21,9
	Pertek	285	1.580	1.010	2.875	12,1
Ara toplam		5.171	5.348	3.765	14.284	60,1
II. Alt Bölge	Hozat	236	592	682	1.510	6,4
	Nazımiye	80	454	1.429	1.963	8,3
	Ovacık	432	1.672	1.942	4.046	17,0
	Pülümür	144	1.160	670	1.974	8,3
Ara toplam		892	3.878	4.723	9.493	39,9
Toplam		**6.063**	**9.226**	**8.488**	**23.777**	**100,0**
Toplama oran (%)		**25,5**	**38,8**	**35,7**		

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tunceli'de küçükbaş hayvan varlığı 2005 yılında 322.041 adet iken 2010 yılı itibarıyla 246.258 adede düşmüştür. Bu rakamlar % 23,5'lik bir azalmayı ifade etmektedir. Geçmişte küçükbaş hayvan varlığının %64'lük kısmı I.alt bölgede ve %36'lık kısmı II. alt bölgede bulunmakta iken günümüzde bu oranlar aynı sırayla % 83,9 ve % 16,1 olarak değişmiştir. İldeki küçükbaş hayvan popülâsyonunun % 81,3'ünü çoğunluğunu akkaraman cinsi olmak üzere koyunlar, geri kalan % 18,7'lik kısmını da kıl keçileri oluşturmaktadır.

Tablo 17. Tunceli İlinin Küçükbaş Hayvan Varlığı-2010

Alt bölgeler	İlçeler	Yerli koyun	Kıl keçi	Toplam	Toplama oranı (%)
I. Alt Bölge	Merkez	1.920	3.825	5.745	2,3
	Çemişgezek	81.295	9.050	90.345	36,7
	Mazgirt	14.508	4.180	18.688	7,6
	Pertek	82.950	8.950	91.900	37,3
Ara toplam		180.673	26.005	206.678	83,9
II. Alt Bölge	Hozat	6.404	6.555	12.959	5,3
	Nazımiye	683	4.124	4.807	2,0
	Ovacık	9.541	6.818	16.359	6,6
	Pülümür	2.910	2.545	5.455	2,2
Ara toplam		19.538	20.042	39.580	16,1
Toplam		**200.211**	**46.047**	**246.258**	**100,0**
Toplama oranı (%)		**81,3**	**18,7**		

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2005 yılı verilerine göre Tunceli ilinde 120 adet ilkel kovan, 39.350 adet fenni kovan olmak üzere toplam 39.470 adet kovan varken, 2010 yılı itibarıyla eski kovan sayısı 250 adede düşmüş, fenni kovan sayısı da 45.630'a çıkmak suretiyle toplam kovan adedi 45.880'i bulmuştur (Tablo 18). Tunceli ili zengin nektar kaynaklarına sahip olduğundan üretilen balın Türkiye pazarında yüksek fiyatla satılması sonucunda bölge göçer arıcılar için de cazip hale gelmiştir. 1990 yılından bugüne verimde önemli bir değişim gözlenmemiş olmakla birlikte, özellikle yerel yönetimler ve diğer kaynakların arıcılığı teşvik etme çabaları kovan sayısının artmasına sebep olmuştur. Tablo 19'da görüleceği gibi, Tunceli ilinde 2010 yılı itibarıyla 813,4 ton bal üretimi vardır.

Tablo 18. Tunceli İlinin Kovan Varlığı-2010

Alt bölgeler	İlçeler	Yeni kovan	Eski kovan	Toplam kovan	Toplama oranı (%)
I. Alt Bölge	Merkez	7.843		7.843	17,1
	Çemişgezek	4.850		4.850	10,6
	Mazgirt	1.450	100	1.550	3,4
	Pertek	3.150	70	3.220	7,0
Ara toplam		17.293	170	17.463	38,1
II. Alt Bölge	Hozat	3.571		3.571	7,8
	Nazımiye	2.845	65	2.910	6,3
	Ovacık	7.421		7.421	16,2
	Pülümür	14.500	15	14.515	31,6
Ara toplam		28.337	80	28.417	61,9
Toplam		**45.630**	**250**	**45.880**	**100,0**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Tablo 19. Tunceli İlinin Bal ve Bal Mumu Üretimi-2010

Alt bölgeler	İlçeler	Bal (ton)	Bal mumu (ton)
I. Alt Bölge	Merkez	141,2	7,8
	Çemişgezek	100,0	4,0
	Mazgirt	28,0	3,5
	Pertek	19,2	0,9
Ara toplam		288,4	16,2
II. Alt Bölge	Hozat	26,8	
	Nazımiye	58,2	0,5
	Ovacık	150,0	7,5
	Pülümür	290,0	0,1
Ara toplam		525,0	8,2
Toplam		**813,4**	**24,4**

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

2.6. Tunceli İlinde Bitkisel Üretim Sektörü Dış Ticareti

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Tunceli ilinden 2009 yılında 19.362 $, 2010 yılında 40.102 $ imalat sanayi sektöründen ihracat gerçekleştirilmiştir. 2011 yılı verilerinde ise herhangi bir ihracat değeri görülmemektedir. Bu ihracat rakamları göz önüne alınarak Tunceli için bitkisel üretimde bir ihracat değerinden bahsedilemez.

2.7. Tunceli İlinde Tarıma Dayalı Sanayi ve Kapasite Kullanımı

Tunceli ilinde gıda sanayi gelişmiş durumda değildir. Bu konuda detaylı veri eksikliği de söz konusudur. İlde işlenmiş bitkisel ürünler un ve unlu ürünler alanında gerçekleşmektedir (Tablo 20).

Tablo 20. Tunceli İlinde Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Tunceli			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	2	1.493,3	189,8	12,7
Süt ve Süt Ürünleri	7	709,2	489,6	69,1
Yumurta ve yumurta ürünleri	-	-	-	-
Arıcılık ürünleri	2	630	38,5	6,1
Tahıl, un ve unlu ürünler	34	48.456,8	6.465,0	13,3
Bitkisel yağ ve margarin	-	-	-	-
Meyve ve sebze işleme	-	-	-	-
Baklagiller	-	-	-	-
Kuruyemiş ve çerezler	-	-	-	-
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	-	-	-	-
Şekerli ürünler	1	1.500	189,3	12,6

Kaynak: *www.tarim.gov.tr, 2010*

3.TUNCELİ İLİ TEMEL EKONOMİK VERİLERİ

3.1.İlin Sanayi ve Ticaret Yapısı

Tunceli ekonomisi tarıma dayalı olup, sanayileşme düzeyi çok düşüktür. Tunceli İlinde sanayi ve yatırım ortamının olumsuz olarak etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bu faktörlerin başında ilin coğrafi konumu ve gelişmiş olan illere uzaklığı ve anayolların üzerinde olmaması gelmektedir.

Tunceli ilinde sanayileşmeye gidilebilmesi için hammadde alt yapısını oluşturan tarım sektörünün gelişmesi ve planlı sürdürülebilir bir yapı kazanması gerekmektedir. Bu sayede ile gıda ürünleri imalatı için yapılacak yatırımlarda en önemli sorunlardan birisi olan hammadde temini düzenli ve yeterli sağlanmış olacaktır.

Tunceli ekonomisinde ticaret; tarım, devlet hizmetleri, ulaştırma ve haberleşme sektöründen sonra gelmektedir. Tunceli'den komşu ve komşu olmayan illere canlı hayvan, hayvansal ürünler ve tarım ürünleri satışı yapılmaktadır.

Tunceli ili ekonomisinin lokomotifi olarak kabul edilen tarım sektöründe Tunceli İli Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre 15.310 işletme bu sektörde faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin dağılımı; 8.497 (%55) hayvancılık, 6.374 (%42) çiftçilik, 427 (%3) Arıcılık, 12 (%0.08) su ürünleri şeklinde oluşmaktadır (www.fka.org.tr).

Tunceli Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı toplam şirket sayısı 627 olup bunların İktisadi Faaliyet Alanlarına göre dağılımı;

- Tarım Sektörü, 44 adet (%7)
- Sanayi Sektörü, 218 adet (%35)
- Hizmet Sektörü, 365 adet (%58)

Tunceli ilinde sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı 11'dir. Toplam sanayi işletmesi içerisinde %0.02 lik bir oran ile sanayisi gelişmemiş iller arasında yer almaktadır. Tablo 21'de görüleceği gibi, Tunceli ilinde bulunan sanayi işletmeleri arasında gıda ürünleri imalatı başta gelmektedir.

Tablo 21. Tunceli İli Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı (2011)

Sanayi Türü	İl Bazında Dağılımı-%
Gıda Ürünleri İmalatı	37
Diğer Madencilik Ve Taşocakçılığı	27
Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	18
İçecek İmalatı	9
Metal Cevherleri Madenciliği İmalatı	9

Kaynak: *Sanayi Genel Müdürlüğü, 2011*

Tunceli ilinde bulunan sanayi işletmelerinin %18'i mikro ölçekli, %64'ı küçük ölçekli, %18 orta ölçekli işletmelerdir.

3.2. İlin Dış Ticareti

Tunceli ilinin 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirdiği ihracat rakamları bitkisel ve hayvansal üretiminin ve imalat sanayinin durumunu ortaya koymuştur. Tablo22'de görüldüğü gibi, 2010 yılı itibarıyla sadece 2 firma ihracatta bulunmaktadır.

Tablo 22. Tunceli İli İhracatçı Firma ve İhracat Değerleri (2008-2010)

Yıl	İhracatçı Firma Sayısı	İhracat Değeri (1.000 USD)
2008	1	60
2009	1	19
2010	2	40

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

Üretim sektörü ve sanayisinin gelişmemesi Tunceli ilinin ithalat değerlerine de etkili olmaktadır. Bunda da sadece 2 firma işlevsel haldedir.

Tablo 23. Tunceli İli İthalatçı Firma ve İthalat Değerleri (2008-2010)

Yıl	İthalatçı Firma Sayısı	İthalat Değeri (1.000 USD)
2008	1	18
2009	1	-
2010	2	29

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, 2011*

3.3.Tunceli İlindeki Organize Sanayi Bölgeleri

1.Tunceli Organize Sanayi Bölgesi: (Sicil No:15)

- 100 hektar büyüklüğündedir.
- 2003 yılında tamamlanmıştır.
- Bölgedeki; 36 adet sanayi parseli bulunmaktadır.

2.Tunceli Küçük Sanayi Siteleri:

- 44 iş yeri kapasiteli KKS
- 100 iş yeri kapasiteli Tunceli Merkez KKS
- 50 iş yeri kapasiteli Çemişgezek KKS
- 50 iş yeri kapasiteli Pertek KKS

EK 6: Faaliyet Planı

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	1.1.1. Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Araştırma İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.2. Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.3. Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları,
	1.1.4. Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünlerin Geliştirilmesi				Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.5. Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.6. Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.7. Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.8. Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	1.1.10. Tunceli İli I. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
	1.1.11. Tunceli İli II. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek				Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	1.2.1. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek				Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör	TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi	1.3.1. Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek				Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör	TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları,
	1.3.2. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda üreticiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayım faaliyetleri düzenlemek				Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli GTHB İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK,	Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması	2.1.1. Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak				Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
	2.1.2. Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak				Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
	2.1.3. Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak				Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
	2.1.4. Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak				Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
	2.1.5. Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak				Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
	2.1.6. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak				Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, Üretici birlikleri, Kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	2.2.2. Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak				Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, FKA,	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
	2.2.3. Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak				Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, FKA,	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
	2.2.4. Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak –				Ticaret ve Sanayi Odaları, OSB Yönetimleri, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri	TKDK, STK'lar, FKA, Üniversiteler başta olmak üzere TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelinde yer alması önerilen tüm üyeler
	2.2.5. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak				TRB1 Bölgesi (Ovacık, Gezin, Doğanşehir, Hekimhan vd)	FKA, Ticaret Borsaları
2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması	2.3.1. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak				GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri	TKDK, FKA, Üniversiteler, Üreticiler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının arttırılması	2.4.1. İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak				GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Özel Sektör Temsilcileri, OSB Yönetimleri	TKDK, FKA, Üniversiteler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin arttırılması	3.1.1. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek				Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, Tarımsal Danışmanlık hizmeti veren firmalar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar
	3.1.2. Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.)				Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, Tarımsal Danışmanlık hizmeti veren firmalar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Tarım teşkilatının diğer birimleri, Üniversiteler, Ziraat Odaları
	3.1.3. İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek				GTHB İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, İş Güvenliği Uzmanları	Üniversiteler, Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlükleri
	3.1.4. Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek				GTHB İl Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, STK'lar	Üniversiteler, Özel danışmanlık firmaları, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
	3.1.5. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite arttırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek				GTH Bakanlığı	Üniversiteler

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	3.2.2. Kadınların özellikle teknoloji/ bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek				STK'lar	FKA, Ziraat Odaları, Üniversiteler
	3.2.3. Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek				FKA, Hibe Kuruluşları	GTH Bakanlığı, Ziraat Odaları, Üniversiteler, STK'lar
3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi	3.3.1. İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, Üniversiteler
	3.3.2. İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek				Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB	FKA
	3.3.3.İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek				Ticaret ve Sanayi Odaları	Bankalar, Leasing-factoring şirketleri
	3.3.4.Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar	KOSGEB, Bankalar, Üniversiteler
	3.3.5.İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek				Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB	Üniversiteler, STK'lar

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	4.1.2. Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak				Valilikler, GTHB İl Müdürlükleri, Yerel Yönetimler	Üniversiteler, İl Özel İdareleri, DSİ, Sulama örgütleri
	4.1.3. Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek				GTHB İl Müdürlükleri, İl Özel İdareleri, DSİ	Üniversiteler, Ziraat Odaları, Sulama örgütleri, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması	4.2.1. Rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogazdan daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak				GTHB İl Müdürlükleri, Üniversiteler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri	İl Özel İdareleri, FKA
4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi	4.3.1. Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması				GTHB İl Müdürlükleri, Üreticiler, Özel Sektör Temsilcileri	Orman ve Su İşleri Şube Müdürlükleri
	4.3.2. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak				GTHB İl Müdürlükleri, Tohumculuk ve Fidancılık Şirketleri	Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri
4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın arttırılması	4.4.1. Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak				Kayısı Araştırma İstasyonu, İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi, Üretici birlikleri ve kooperatifleri	GTHB İl Müdürlükleri, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması	4.5.1. Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak				Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	GTHB İl Müdürlükleri

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	5.1.2. Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Valilikler	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri
	5.1.3. Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri, Sanayi ve Ticaret Odaları
	5.1.4. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek				Üniversite, İşletmeler, STK, Kamu	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri, üniversiteler
6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması	6.1.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek				Özel Sektör Temsilcileri	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB, FKA, Üniversite
6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değerin (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi	6.2.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak				Ticaret ve Sanayi Odaları	FKA, GTHB İl Müdürlükleri
	6.2.2. Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek				Ticaret ve Sanayi Odaları, Özel Sektör Temsilcileri	GTHB İl Müdürlükleri, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri,
7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi	7.1.1. Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek				Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri, Özel Sektör Temsilcileri	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, TÜBİTAK

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	7.2.2. Malatya'da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi)				Malatya Valiliği, İnönü Üniversitesi, TİGEM, GTHB İl Müdürlüğü, FKA	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
	7.2.3. Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak				İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, GTHB İl Müdürlükleri, Üniversiteler, STK'lar	TÜBİTAK, FKA, Özel firmalar, Üretici birlikleri ve kooperatifler
7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması	7.3.1. Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)				Üniversiteler, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri	TÜBİTAK, FKA
8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansa erişimlerinin geliştirilmesi	8.1.1. İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin artırmak				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar	GTHB İl Müdürlükleri, TC Ziraat Bankası, Özel Bankalar, FKA
	8.1.2. İşletmelerin özellikle innovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, Kalkınma Ajansı, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak				Hibe Kuruluşları, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları	TUBİTAK, Özel Danışmanlık Büroları

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	8.2.2. Dış Ticareti Geliştirmek İçin Sektörel Bir Platform, Dernek, Birlik vb STK Kurulması, Bu Platformların Etkin Bir Şekilde Yönetimini sağlamak				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri	FKA
8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi	8.3.1. Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak				GHT İl Müdürlükleri	FKA, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Tarımsal İşletmeler
	8.3.2.Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek				Özel Sektör Temsilcileri	FKA, KOSGEB, TİGEM
	8.3.3. Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi				Özel Sektör Temsilcileri	FKA, Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmez; kayısı-kozmetik vb)	8.4.1. Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek				Araştırma Enstitüleri, Özel Sektör Temsilcileri	FKA, GTHB İl Müdürlükleri, TİGEM
	8.4.2. Yan ürünlere yönelik Pazar araştırmalarında bulunmak				Ticaret ve Sanayi Odaları, Üniversiteler	FKA, GTHB İl Müdürlükleri

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	8.5.2. Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek				Ulusal ve Uluslararası sertifika kuruluşları, TSE, TPE	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Odaları
	8.5.3. Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak				Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar	GTH ve Sağlık İl Müdürlükleri
8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması	8.6.1. Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/ kuruluşları hakkında bilgilendirmek				Üretici birlikleri ve kooperatifleri, GTHB İl Müdürlükleri	TC Ziraat Bankası, Özel Bankalar, FKA
	8.6.2. İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek				GTHB İl Müdürlükleri	GTH Bakanlığı
9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması	9.1.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak				FKA, GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü / Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü	Ziraat Odası, Üretici Birlikleri, Baklagil ve Baklagil Ürünleri İşleme Sanayisi grubu, Meyvecilik ve Meyve İşleme Sanayisi Grubu, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grubu, Valilikler-Kaymakamlıklar, STK'lar, Yerel Yönetimler, Üniversite

EK 6: FAALİYET PLANI		Kısa vadeli	Orta vadeli	Uzun vadeli	Kim	İlgili Birimler
HEDEFLER	FAALİYETLER	2013 - 2014	2015 - 2018	2019 - 2023		
	9.1.3. Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak				TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu	
9.2.İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması	9.2.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak				İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
	9.2.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak				İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
	9.2.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak				İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu	